

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Јелена М. Јочић

**ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА РЕЛИГИЈСКОМ
КОМПОНЕНТОМ У РУСКОМ И СРПСКОМ
ЈЕЗИКУ**

докторска дисертација

Београд, 2024.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Jelena M. Jočić

**PHRASEOLOGICAL UNITS WITH RELIGIOUS
COMPONENTS IN THE RUSSIAN AND
SERBIAN LANGUAGE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2024

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Елена М. Йочич

**ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С РЕЛИГИОЗНЫМ
КОМПОНЕНТОМ В РУССКОМ И СЕРБСКОМ
ЯЗЫКАХ**

докторская диссертация

Белград, 2024.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

МЕНТОР:

проф. др Ксенија Кончаревић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

1. _____

2. _____

3. _____

ДАТУМ ОДБРАНЕ:

Изјаве захвалности

На првом месту желела бих да изразим најдубљу и најискренију захвалности својој менторки, проф. др Ксенији Кончаревић, на свесрдној подршци, стрпљењу, бодрењу, благодати, на томе што је са пажњом и посвећеношћу читала сваки део дисертације, усмеравала мој рад својим дубоко промишљеним коментарима и саветима.

Исту количину захвалности изразила бих члановима комисије, који издвајају своје време, као најдрагоценији ресурс, за читање ове дисертације.

Дубоку захвалност дугујем колективу Катедре за славистику. Моје драге колегинице и колеге својом предусретљивошћу и добронамерношћу пружили су ми све услове за раст, развој, усвршавање и напредак у пријатној и позитивној атмосфери.

Највеће хвала посветила бих проф. др Јелени Гинић, управници Катедре за славистику, која је у мени препознала потенцијал, пружала ми безрезервну подршку и веровала у мене, чак и онда када ја нисам.

Желела бих да се посебно захвалим колегама мср Стефану Милошевићу и мр Бојани Сабо, који су ми својим залагањем и преузимањем обавеза на себе пружили могућност за континуирано писање и завршавање ове дисертације. Хвала вам на храбрењу, подршци, литератури.

Велику захвалност изразила бих и мр Драгани Керкез, која је својим дубокоумним саветима и несебичним дељењем литературе у значајној мери помогла у реализацији ове дисертације.

Доц. др Светлани Гољак такође бих желела да искажем велику захвалност на добронамерним методолошким, теоретским и практичним саветима везаним за сам ток мог рада.

Велику захвалност дугујем и проф. др Биљани Марић, председнику Славистичког друштва Србије, која ми је, поред проф. др Јелене Гинић, у току студија била узор, а која је такође у великој мери утицала на мој досадашњи рад.

Захвалност дугујем и колегама доц. др Луки Меденици, доц. др Стефану Стојановићу, вишем лектору Владимиру Дајовићу и проф. др Далибору Соколовићу, који су ме подсећали на важност рада на дисертацији и својим примером ме подстицали да је напишем.

Такође, велику захвалност дугујем проф. др Валерију М. Мокијенку, који ми је и не познајући ме, без икакве задршке, послао речнике руског језика, своје и својих колега.

На крају, али на почетку свега, највише захвалности дугујем мојим најближима и најдражима, мојој породици – мојим Јочићима (Растку, Страхињи и Радмили) и мојим Радовановићима (Милицы, Миланчету и Душану). Ова дисертација посвећена је вама.

Сажетак

Предмет овог дисертационог истраживања представља покушај комплексне анализе, дескрипције и конфронтације фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику. Под религијском компонентом подразумева се лексема, којом се именује конкретан религијски појам, односно лексема маркирана у оквиру хришћанско-православне лексице.

Дата дисертација представља конфронтационо фразеолошко истраживање спроведено на корпусу фразеологизама ексцерпираних из једнојезичних и преводних фразеолошких и описних речника савременог руског и савременог српског језика.

Анализа корпуса врши се на структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану са циљем да се идентификују истоветности, сличности и разлике у фразеолошким системима руског и српског језика.

Дисертација припада кругу синхронијских истраживања, с тим да се за потребе детаљнијег образлагања семантике фразеологизама повремено примењују резултати дијахронијских лексиколошких и фразеолошких истраживања.

Фразеологија као предмет изучавања носи интердисциплинарни карактер, стога су у истраживање укључени резултати теолингвистичких, етнолингвистичких, митолошких, културолошких и истраживања других комплементарних дисциплина.

Анализа корпуса показала је богатство фразеолошког фонда оба језика, с тим да је фразеолошки фонд руског језика богатији, али и чвршће утемељен на наслеђу православне цркве. Поређењем грађе на различитим нивоима утврђено је да између руских и српских фразеологизама постоје истоветности и сличности засноване пре свега на припадности двају народа словенском језичком кругу и православном хришћанском ареалу. Разлике су везане пре свега за језичке чиниоце и национално-културне особености руског и српског народа.

Кључне речи: фразеологизам, религијски маркирана компонента, библизам, конфронтациона анализа, фразеолошко гнездо, фразеосемантичко поље, савремени руски језик, савремени српски језик

Научна област: лингвистика, русистика, србистика

Ужа научна област: фразеологија, семантика, теолингвистика, етнолингвистика, лингвокултурологија, социolingвистика

УДК број:

Phraseological units with religious components in the Russian and Serbian language

Abstract

The subject of this dissertation entails an attempt at a complex analysis, description and confrontation of phraseological units with religious components in Russian and Serbian. The religious component refers to a specific religious concept, namely a lexeme marked within the Christian Orthodox lexicon.

The given study represents confrontational phraseological research conducted on a corpus of phraseological units excerpted from monolingual and translated phraseological and descriptive vocabularies of the contemporary Russian and contemporary Serbian language.

The analysis of the corpus is conducted on the structural, semantic and linguocultural level with the goal to identify sameness, similarities and differences in the phraseological systems of the Russian and Serbian language.

This research belongs to the category of synchronic studies, although with the occasional application of the results from diachronic lexicological and phraseological research for the purposes of a more detailed explanation of the semantics of these phraseological units.

Phraseology as the research subject has an interdisciplinary character, therefore the research includes the results of theolinguistic, ethnolinguistic, mythological, cultural and other types of complementary discipline research.

This research has shown the richness of the phraseological repertoire of both languages, although the phraseological repertoire of the Russian language is wealthier, and more firmly rooted in the heritage of the Orthodox Church. The comparison of the corpus at various levels has revealed examples of sameness and similarities between Russian and Serbian phraseological units based primarily on the two people's belonging to the Slavic linguistic circle and Orthodox Christian religion. The differences are primarily rooted in linguistic factors and the national-cultural peculiarities of the Russian and Serbian people.

Keywords: phraseological units, religiously-marked component, biblicism, confrontational analysis, phraseological nest, phraseo-semantic field, contemporary Russian language, contemporary Serbian language

Scientific field: linguistics, Russian studies, Serbian studies

Scientific subfield: phraseology, semantics, theolinguistics, ethnolinguistics, linguoculturology, sociolinguistics

UDC number:

Садржај

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	1
1.1. Објекат и предмет истраживања.....	1
1.2. Циљеви и задаци истраживања.....	1
1.3. Теоријско-методолошки оквири истраживања	2
1.4. Полазне хипотезе	3
1.5. Корпус истраживања	4
1.6. Структура рада	5
1.7. Иновативност истраживања, теоријски и практични значај	7
2. ФРАЗЕОЛОГИЈА И ФРАЗЕОЛОГИЗАМ.....	8
2.1. Настанак фразеологије као лингвистичке дисциплине	8
2.2. Термин фразеологија.....	8
2.3. Предмет, објекат и задаци фразеолошких истраживања	9
2.4. Основна јединица фразеолошких истраживања	10
2.5. Категоријална својства фразеолошке јединице у ужем смислу	11
2.5.1. Основне структурне одлике фразеологизама.....	11
2.5.2. Основне семантичке одлике фразеологизама	12
2.6. Класификације фразеологизама према различитим параметрима	13
2.7. Фразеологија и лингвокултурологија	15
2.8. Фразеологија и религија.....	17
2.9. Конфронтациона истраживања фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику.....	17
3. РЕЛИГИЈСКА КОМПОНЕНТА У ФРАЗЕОЛОГИЈИ	23
3.1. Библија	23
3.2. Преводи Библије.....	24
3.3. Библизам	25
3.4. Библијска фразеологија	27
3.4.1. Класификације библијских фразеологизама.....	29
3.5. Религијска компонента у саставу фразеологизама	31
3.6. Класификација религијских компонената	33
3.7. Лексичко-граматичка структура религијских компонената.....	37
3.8. Лексикографска обрада религијских компонената.....	41
3.9. Лексичко-семантичка гнезда фразеолошких јединица	43
3.9.1. Азбучни списак фразеологизама према лексичко-тематским групама у руском и српском језику.....	44
3.9.1.1. Небеска хијерархија.....	44
3.9.1.2. Посредници, свеци	54
3.9.1.3. Земаљска хијерархија	54
3.9.1.4. Сакрални локуси	55
3.9.1.5. Сакрални предмети	58
3.9.1.6. Основни појмови духовности	61
3.9.1.7. Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса	70
3.9.1.8. Обавезе верника	73
3.9.1.9. Празници	74
3.9.1.10. Библизми.....	76

3.10. Квантитативна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику према лексичко-тематским групама	85
4. СТРУКТУРНА АНАЛИЗА РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ	93
4.1. Моделирање у фразеологији.....	93
4.2. Предлошко-падежне конструкције.....	94
4.3. Синтагматске конструкције	98
4.3.1. Именске конструкције	98
4.3.1.1. Именичке конструкције	99
4.3.1.2. Придевске конструкције	111
4.3.1.3. Заменичке конструкције	111
4.3.1.4. Бројевне конструкције	112
4.3.2. Глаголске конструкције.....	112
4.3.2.1. Глаголско-именичке конструкције	112
4.3.2.2. Глаголске конструкције.....	133
4.3.2.3. Партиципске конструкције.....	135
4.3.2.4. Конструкције са глаголским прилогом	136
4.3.3. Прилошке конструкције	137
4.3.4. Реченичне конструкције	137
4.3.5. Укупан број конструкција.....	147
4.4. ВАРИЈАНТНОСТ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ	148
4.4.1. Класификација варијанти фразеологизама са религијском компонентом	149
4.4.1.1. Варијанте у реду речи.....	150
4.4.1.2. Ортографске варијанте	151
4.4.1.3. Фонетске варијанте.....	151
4.4.1.4. Морфолошке варијанте	152
4.4.1.5. Глаголске видске варијанте	154
4.4.1.6. Творбене варијанте.....	155
4.4.1.7. Конструкционе варијанте	155
4.4.1.8. Квантитативне варијанте	156
4.4.1.9. Лексичке варијанте	157
4.5. Структурно-семантичко моделирање.....	161
5. ПОРЕДБЕНИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	164
5.1. Поредбени фразеологизми	164
5.2. Структурна и квантитативна анализа поредбених фразеологизама	165
5.3. Значење поредбених фразеологизама.....	178
5.4. Библизми у поредбеним фразеологизмима руског и српског језика.....	182
5.5. Зооними у руској и српској поредбеној фразеологији са религијском компонентом	186
6. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ	188
6.1. Семантика	188
6.2. Значење фразеологизма	188
6.3. Категоријално значење фразеологизма	189
6.4. Полисемија фразеологизама са религијском компонентом	192
6.5. Синонимија	196
6.6. Структурно-типолошка анализа руских и српских фразеологизама са религијском компонентом	201

6.6.1.	Међујезички фразеолошки еквиваленти (МФЕ)	201
6.6.2.	Међујезички фразеосемантички адекват (МФА)	209
6.6.3.	Семантички адекват (СА)	212
6.6.4.	Међујезички псеудоеквиваленти (МПЕ)	217
6.6.5.	Нефразеолошки еквиваленти (НЕ)	218
6.7.	Фразеосемантичка поља	220
6.7.1.	Фразеосемантичко поље «физичке особине»	221
6.7.2.	Фразеосемантичко поље «психичке и карактерне особине»	228
6.7.3.	Фразеосемантичко поље «способности и вештине»	243
6.7.4.	Фразеосемантичко поље «осећања и стања»	249
6.7.5.	Фразеосемантичко поље «делатности, активности, поступци, понашање» 265	
6.7.6.	Фразеосемантичко поље «начин живота, околности, ситуације»	277
6.7.7.	Фразеосемантичко поље «међуљудски односи»	288
6.7.8.	Фразеосемантичко поље «сродство, људски род уопште»	309
6.7.9.	Фразеосемантичко поље «близина смрти, смрт»	310
7.	ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТИ РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ (на материјалу традиционалних православних празника)	314
7.1.	Празници у руској и српској фразеологији	314
7.2.	Хеортоними у саставу фразеологизама руског и српског језика	316
7.2.1.	Структура руских и српских фразеологизама са хеортоном	318
7.2.2.	Категоријална значења руских и српских фразеологизама са хеортоном 322	
7.2.3.	Лингвокултуролошки елементи у фразеологизмима са хеортоном	324
7.2.4.	Закључци о хеортонимима	327
8.	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	329
9.	ПРИЛОЗИ	334
9.1.	ПРИЛОГ 1. ИЗВОРИ	334
9.1.1.	РУСКИ ИЗВОРИ	334
9.1.2.	СРПСКИ ИЗВОРИ	335
9.1.3.	ПРЕВОДНИ ИЗВОРИ	336
9.2.	ПРИЛОГ 2. ЛИТЕРАТУРА	338
9.3.	ПРИЛОГ 3. СПИСАК СКРАЋЕНИЦА КОРИШЋЕНИХ У РАДУ	350
9.4.	ПРИЛОГ 4. СПИСАК ТАБЕЛА	353
9.5.	ПРИЛОГ 5.КОРПУС РУСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ	355
9.6.	ПРИЛОГ 6. КОРПУС СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ	379

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

1.1. ОБЈЕКАТ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Објекат нашег истраживања је фразеологија са религијском компонентом као саставни део фразеолошког система савременог руског и српског језика.

Фразеологизми са религијском компонентом да сада су били објекат проучавања српских и руских лингвиста, с тим да на конфронтационом плану, осим неколико објављених радова и неколико мастер радова руски и српски фразеологизми са религијском компонентом нису били објекат комплекснијих и свеобухватнијих истраживања.

Предмет нашег истраживања је конфронтациона анализа руских и српских фразеологизама са религијском компонентом, који се описују као посебан лексичко-фразеолошки слој језика.

Истраживањем ће бити обухваћене фразеолошке јединице руског и српског језика које садрже конкретну, типичну, релевантну религијску компоненту, која се односи на неки религијски појам, маркиран у оквиру хришћанско-православне лексике, односно компоненту која именује конкретан религијски појам (на пример: рус. *Бог, ангел, дјавол, чѐрт, крест, црковъ, Масленица, Пасха* и др.; срп. *Бог, анђеол, ђаво, крст, црква, Покладе, Божић*). Оваква лексема може означавати различите религијске појмове, када се углавном ради о именици или придеву или прилогу изведеном од дате именице, или религијско-обредне радње, када је лексема изражена најчешће глаголом.

Таква маркирана лексема може имати религијско или религијско-митолошко порекло, с обзиром на специфичности руске и српске народне религије. Предмет истраживања представљаће и библијска фразеологија, односно фразеолошке јединице које потичу из Светог писма Старог и Новог завета, а у свом саставу садрже религијску компоненту, било да су директно преузети из светописамског текста, као што су: рус. *блудный сын* (срп. *блудни син*), рус. *бесплодная смоковница* (срп. *неплодна смоква*), рус. *козѐл отпущения* (срп. *жртвени јарац, јарац за жртву*), рус. *нести свой крест* (срп. *носити свој крст*), или представљају реминисценцију на светописамски текст: рус. *стар как Мафусаил* (срп. *стар као Метузалем*), рус. *в костюме Адама* (срп. *у Адамовом костиму*), рус. *поцелуй Иуды* (срп. *Јудин пољубац*).

Конфронтационом анализом фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику настојаћемо да екстраполирамо скривену културолошку информацију везану за религиозност руског и српског народа, да идентификујемо заједничке и национално специфичне црте у погледу на свет кроз призму језика и културе ових двају народа.

1.2. ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ овог дисертационог истраживања јесте идентификовање истоветности, сличности и разлика између фразеологизама са религијском компонентом у савременом руском и савременом српском језику путем

конфронтативне анализе на лексичком, структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану.

Поред основног циља, постоји и неколико додатних циљева, а то су:

- 1) давање доприноса лингвистичкој теорији;
- 2) давање доприноса фразеографској делатности;
- 3) давање доприноса преводилачкој делатности;
- 4) давање доприноса лингвокултуролошким проучавањима и проучавањима језичке слике света.

Циљеви датог истраживања изузетно су комплексни. У сврху достизања постављених циљева, неопходно ће бити реализовати одређени број задатака. Наши задаци у овом истраживању биће следећи:

- а) одређивање и прецизирање корпуса руских и српских фразеологизама, што ће подразумевати дефинисање религијске компоненте и диференцијацију на релацији библизми – друге религијске компоненте;
- б) дескрипција и увид у састав и природу фразеолошких јединица с религијском компонентом у руском и српском језику;
- в) квантитативна анализа корпуса руских и српских фразеологизама са религијском компонентом;
- г) структурно-семантичка класификација фразеолошких јединица с религијском компонентом у руском и српском језику (под овим подразумевамо класификацију фразеологизама с религијском компонентом према њиховим формално-структурним обележјима);
- д) представљање релевантних начина семантичке анализе руских и српских фразеолошких јединица с религијским компонентама (класификација и конфронтација према лексичком и фразеолошком значењу);
- е) одређивање места истраживања у контексту ширих проучавања односа језика и културе у оквиру интердисциплинарних истраживања фразеологије и лингвокултурологије, теолингвистике, етнолингвистике;
- ж) представљање специфичности анализираног корпуса фразеолошких јединица са становишта резултата проучавања фразеолошке семантике у руској и српској фразеологији, а посебно резултата анализе са лингвокултуролошког аспекта.

1.3. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИРИ ИСТРАЖИВАЊА

Ово истраживање представља конфронтациону анализу руских и српских фразеологизама са религијском компонентом на синхронијском плану, уз примену резултата дијахронијских лексиколошких и фразеолошких (историјско-етимолошких) истраживања приликом анализе појединих примера, тамо где прототипска ситуација или маркирана компонента фразеологизма изискује увид у историју језика, етимологију, историју културе.

Истраживање се базира на поређењу фразеологизама руског и српског језика, с тим што ће у појединим ситуацијама бити укључени примери фразеологизама из других словенских и несловенских језика.

Фразеологија се као наука одликује интердисциплинарним карактером, стога ће и у ово истраживање бити инкорпороране чињенице из теолингвистике, историје

религије, библистике, литургике, хеортологије, историје хришћанства, културологије, етнолингвистике, руске и српске националне историје и других контактних и комплементарних дисциплина.

У истраживању се примењује метод корпусне анализе. Материјал за корпус ексцерпиран је из једнојезичних фразеолошких и описних речника руског и српског језика и двојезичних (преводних) руско-српских и српско-руских речника.

Након одређивања, квантитативне анализе и дескрипције корпуса биће извршена структурно-семантичка класификација ексцерпираног материјала према лексичком, структурном и семантичком критеријуму.

Свака од група фразеологизама са религијском компонентом биће анализирана конфронтационо са структурног (према броју, врсти и морфолошко-синтаксичким карактеристикама лексема које сачињавају сваки конкретни фразеологизам), семантичког (путем анализе лексичког и фразеолошког значења фразеологизама), преводилачког (према еквивалентности фразеологизама са религијском компонентом у два језика) и лингвокултуролошког аспекта.

1.4. ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ

У истраживању се полази од следећих претпоставки:

- 1) У оквиру корпуса који се анализира могуће је успоставити оквирну класификацију међујезичких структурно-типолошких релација: 1. међујезички фразеолошки еквиваленти – (а) апсолутни, са истоветношћу својствене им семантике, формалне организације и прототипа садржаног у њиховој основи: *звонити у сва звона – звонить во все колокола*, и (б) релативни, са извесним разликама на плану лексичког састава или граматичке структурираности, које нису релевантне са становишта семантике и прототипа испитиваних фразеологизама: *книга за семью печатями – књига са седам печата, предать анафеме – бацити анатему, причислять к лику святых – правити од кога свеца, звонить во все колокола – дати шта на велика звона* 2. међујезички фразеосемантички адекватни, са истоветношћу семантике и блискошћу прототипске основе: *курить/воскурять фимиам – палити кандило; 3. семантички адекватни, којима је својствена истоветност на семантичком плану и различитост на плану прототипске организације (при чему прототип може да припада истом или неком другом лингвокултуролошком пољу): до морковкина заговенья – на свето нигдарјево, на светог Живка, одним миром мазаны – једне горе лист; 4. псеудоеквиваленти, са различитом семантиком и истим или блиским прототипом: ни Богу свечка, ни черту кочерга – палити свећу и Богу и ђаволу, вот тебе, бабушка и Юрьев день – добити шта на Јурјево, такой-сякой, немазанный – бити крштен. У највећем броју случајева, међутим, фразеолошкој јединици једног језика у другоме језику одговара само лексички еквивалент: *вкусать от пицци святого Антония – гладовати, чепуха на постном масле – будалаштина, бесмыслица*, или опис (тумачење семантике приликом преводјења, са могућим коментаром): *подвести под монастырь – довести у велику неприлику, крстити се левом рукой – быть в крайнем удивлении*.*
- 2) С обзиром на израженији удео паганског слоја у српској религиозности, која се уз то карактерише синкретизмом разних утицаја (посебно ислама и католицизма) и израженијом обредношћу, док у руској доминира канонска димензија, удео

анализираних фразеологизама инспирисаних Светим писмом и предањем Цркве биће знатно израженији у руском него у српском језику.

- 3) У руском језику, по прелиминарном увиду, како претпостављамо, наћи ћемо знатно већи број фразеологизама са религијском компонентом са црквенословенизмима у свом саставу. Ову претпоставку заснивамо на значајном уделу црквенословенског језика у формирању руске књижевнојезичке норме, као и на његовом доминантном положају у богослужењу Руске православне цркве.
- 4) Већина фразеологизама из нашег корпуса, по прелиминарном увиду, неће имати еквивалент у виду фразеологизма са религијском компонентом у другом језику (посебно на релацији српски – руски).
- 5) Известан број фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику, по прелиминарном увиду, имаће изражену национално-културну специфичност, а мањи број фразеологизама припадаће заједничком словенском фразеолошком фонду.

1.5. КОРПУС ИСТРАЖИВАЊА

Корпус овог истраживања чине руски и српски фразеологизми са религијском компонентом ексцерпирани из једнојезичних фразеолошких речника савременог руског („Фразеологический словарь русского языка” под ред. А. И. Молоткова; „Фразеологический словарь русского литературного языка” А. И. Фёдоров; „Фразеологический словарь русского языка” под ред. А. Н. Тихонова; „Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий” под ред. В. Н. Телия; „Словарь фразеологизмов с компонентом «Бог»”. Н. В. Шведова; „Словарь фразеологизмов с компонентом «черт»” Н. В. Шведова; „Русская фразеология : историко-этимологический словарь” под ред. В. М. Мокиенко и др.) и савременог српског језика („Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika” Ј. Matešić; „Фразеолошки речник српског језика” Ђ. Оташевић), из описних речника савременог руског („Словарь русского языка в четырёх томах” под ред. А. П. Евгеньевой; „Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов” отв. ред. Н. Ю. Шведова; „Большой толковый словарь русского языка” под ред. С. А. Кузнецова) и савременог српског језика („Речник српскохрватског књижевног и народног језика”; „Речник српскохрватског књижевног језика”; „Речник српског језика”) као и из двојезичних преводних руско-српских (руско-хрватских) („Русско хорватский или сербский фразеологический словарь” А. Менац, „Rusko-hrvatski ili srpski rječnik” F. R. Poljanec, „Русско-сербскохрватский словарь” Б. Станковић) и српско-руских (хрватско-руских) речника („Српско-руски речник” Р. Бошковић, „Сербохрватско-русский фразеологический словарь” О. И. Трофимкина, „Hrvatsko-ruski rječnik” М. Dautović). Поред речника, као најпоузданији извор материјала о српским фразеологизмима са религијском компонентом у изворе истраживања уврштена је и монографија „Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања” (Вуловић 2015)¹.

¹ Како сазнајемо из Увода (стр. 13-31), као корпус за ексцерпирање грађе Наташи Вуловић послужили су Речник српскохрватског књижевног и народног језика - РСАНУ (т. 1-18), Речник српскохрватског књижевног језика - РМС (т. 1-6), Фразеолошки рјечник хрватског или српског језика Јосипа Матешића и Српске народне пословице Вука Караџића. Као допунски и контролни корпус послужили су преводи Светог писма на српски језик: Стари завет у Даничићевом преводу, Нови завет у преводу Вука Караџића и у преводу Светог архијерејског синода Српске православне цркве. Као контролну и допунску грађу

Овде смо навели део извора. Комплетан списак извора налази се у Прилогу 1 датог истраживања.

Корпус руских фразеологизама са религијском компонентом чини око 1150 јединица, док корпус српских фразеологизама са религијском компонентом чини око 650 јединица, што значи да је истраживањем обухваћено око 1800 фразеологизама руског и српског језика који садрже релевантну религијску компоненту.

1.6. СТРУКТУРА РАДА

У почетном поглављу истраживања фразеолошких јединица са религијском компонентом у руском и српском језику представља се теоријски оквир истраживања, дефинише се терминолошки систем, одређују се предмет, циљеви и задаци истраживања и образлажу истраживачке методе.

Следеће поглавље посвећено је одређењу појма *фразеолошка јединица с религијском компонентом (с компонентом религијског садржаја)*, дефинисању природе лексичких компонената које улазе у састав таквих фразеолошких јединица и класификацији ових фразеолошких јединица у руском и српском језику у лексичко-семантичка гнезда, према значењу лексичких компонената (према већ поменутој монографији Н. Вуловић (Вуловић 2015, 43-71) у питању су следеће групе: 1. празници – црквени, народни, псеудопразници, 2. небеска јерархија, 3. посредници – свеци, 4. антропоними, топоними и појмови из Библије, 5. простор – божански (надемперијски), земаљски (емпиријски), 6. црквена јерархија, 7. акциони код – обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса, 8. предметни код, 9. дужности верника, 10. основни појмови духовности).

У наредном поглављу представљају се структурни типови конструкција фразеолошких јединица с религијским компонентама у руском и српском језику. Класификација се врши према традиционалној структурној подели фразеологизама као вишелексемних спојева. Према структурном критеријуму доминантно место у анализи имаће глаголско-именичке конструкције. Након структурне анализе скреће се пажња на могућности варирања у фразеологији. Међу фразеологизмима који су предмет овог истраживања заступљено је формално и лексичко варирање компонената. Фразеолошком варирању посвећења је посебна пажња, тако да се врши инвентаризација варијантних фразеологизама на формалном и лексичком нивоу нпр. у руском *бог (господь, аллах, чёрт, бес, леший, шут, пёс, хрен) (его́, тебя́, её, вас, их) знаёт (вёдает); Ада́мовы ве́ки (времена́); а́гнец бо́жий (послу́шный) кто; бумажная (черни́льная) душа́; или у српском: (за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво); искочио (скочио, утекао) је врагу из торбе (мреже); дати (продати, записати) душу врагу (ђаволу); душа (срце) оде у пете; очитати (некоме) катавасију (литанију, проповед, Оченаш, вакелу).*

Следеће поглавље посвећено је поредбеним фразеологизмима, како због њихове бројности, тако и због специфичних структурно-семантичких карактеристика. Структурна класификација поредбених фразеологизама биће извршена према

структури левог и према структури десног, поредбеног дела конструкције, као и према значењу десног дела конструкције.

Први део наредног поглавља посвећен је семантици фразеологизама са религијском компонентом, анализи руских и српских фразеологизама са аспекта лексичког и фразеолошког значења, анализи полисемије и синонимије на материјалу руских фразеологизама. Овај део такође садржи класификацију међујезичких структурно-типолошких релација: 1. међујезички фразеолошки еквиваленти – (а) апсолутни, са истоветношћу својствене им семантике, формалне организације и прототипа садржаног у њиховој основи: *звонити у сва звона – звонить во все колокола*, и (б) релативни, са извесним разликама на плану лексичког састава или граматичке структурираности, које нису релевантне са становишта семантике и прототипа испитиваних фразеологизама: *книга за семью печатями – књига са седам печата, предать анафеме – бацити анатему, причислять к лику святых – правити од кога свеца, звонить во все колокола – дати шта на велика звона* 2. међујезички фразеосемантички адекватни, са истоветношћу семантике и блискошћу прототипске основе: *курить (воскурять) фимиам – палити кандило*; 3. семантички адекватни, којима је својствена истоветност на семантичком плану и различитост на плану прототипске организације (при чему прототип може да припада истом или неком другом лингвокултуролошком пољу): *до морковкина заговенья – на свето нигдарјево, на светог Живка, одним миром мазаны – једне горе лист*; 4. псеудоеквиваленти, са различитом семантиком и истим или блиским прототипом: *ни Богу свечка, ни черту кочерга – палити свећу и Богу и ђаволу, вот тебе, бабушка и Юрьев день – добити шта на Јурјево, такой-сякой, немазанный – бити крштен*. У највећем броју случајева, међутим, фразеолошкој јединици једног језика у другоме језику, како ћемо показати, одговара само лексички еквивалент: *вкусать от пицци святого Антония – гладовати, чепуха на постном масле – будалаштина, бессмыслица*, или опис (тумачење семантике приликом превођења, са могућим коментаром): *подвести под монастырь – довести у велику неприлику, крстити се левом рукой – быть в крайнем удивлении* (према Кончаревих 1998).

Други део овога поглавља посвећен је антропоцентричности фразеолошких јединица из анализираног корпуса. Овде је представљена класификација руских и српских фразеологизама према тематским семантичким пољима која се односе на човека (физички изглед, психичке и карактерне особине, способности и вештине, осећања и стања, делатност, активност, поступци, понашање, начин живота, околности, ситуације, међуљудски односи, сродство, смрт) према методолошкој схеми Н. Вуловић (Вуловић 2015, 137-179).

Лингвокултуролошка анализа представљена је у поглављу о празницима у руској и српској фразеологији. Руски и српски фразеологизми се у оквиру дате анализе класификују према специфичкој компоненти коју садрже, структурном, семантичком (лексичком и фразеолошком) критеријуму. У анализу се инкорпорирају резултати екстралингвистичких дисциплина (културологије, историје, етнолингвистике, историје религије, митологије и слично).

У закључку истраживања сумирани су резултати истраживања, идентификоване специфичности анализираног корпуса у руском и српском језику, одређено место датог истраживања у контексту фразеолошких, лингвистичких и лингвокултуролошких проучавања руског и српског језика.

У структури дисертације издвајају се још *Извори, Литература, Скраћенице, Списак табела, Регистар фразеолошких јединица са религијском компонентом у руском језику, Регистар фразеолошких јединица са религијском компонентом у српском језику*.

1.7. ИНОВАТИВНОСТ ИСТРАЖИВАЊА, ТЕОРИЈСКИ И ПРАКТИЧНИ ЗНАЧАЈ

Иновативност овог истраживања, његов теоријски и практични допринос лингвистичкој и лингвокултуролошкој теорији састоји се у:

1. доприносу терминолошком систему и категоријалном апарату фразеолошких истраживања,

2. контрастивном проучавању фразеологизама са религијском компонентом на материјалу фразеолошког фонда двају језика, при чему су предмет истраживања сродни (словенски) језици, руски и српски,

3. комплексном и интердисциплинарном приступу анализи фразеологизама са религијском компонентом, који се може применити и на друге тематске групе фразеологизама.

Ово истраживање може дати практичан допринос будућим истраживањима у области конфронтационе фразеологије сродних словенских и донекле несродних језика, различитим пројектима руске, српске, словенске фразеографије и лексикографије, преводачкој делатности, настави руског и/или српског језика, књижевности и културе у инословенској језичкој средини.

2. ФРАЗЕОЛОГИЈА И ФРАЗЕОЛОГИЗАМ

2.1. НАСТАНАК ФРАЗЕОЛОГИЈЕ КАО ЛИНГВИСТИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Утемељивач фразеологије као самосталне дисциплине у руској лингвистичкој школи В. В. Виноградов, пишући радове „*Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины*” (1946) и „*Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*” (1947), постављајући јој тиме темеље способне да издрже и носе стубове и читава даљу конструкцију ове релативно младе лингвистичке области, која се константно надограђује новим аспектима проучавања, приступима и методама истраживања, позивао се на речи швајцарског лингвисте и утемељивача фразеологије у западном делу европског континента, аутора монографије „*Traité de stylistique française*” (1909) Шарла Балија, који је написао следећу реченицу: „Мы мыслим фразами, а не словами” (Ш. Бали, према Виноградов 1977: 119).

Не може се рећи да су Ш. Бали и В. В. Виноградов први испољили занимање за језичка питања која се тичу фразеологије. Они су сублимирали претходна знања, прецизирали их, дефинисали објекат, предмет, апарат и основне поставке ове дисциплине, дајући јој тиме коначан облик, па и сам назив – фразеологија. Још у XVI веку Еразмо Ротердамски сакупљао је и објавио збирке пословица, као и Хајнрих Бабел, који их је сакупљао и преводио са немачког на латински језик (Ивановић 2012: 113). Међу руским лингвистима радовима В. В. Виноградова претходиле су опсервације М. В. Ломоносова, А. А. Шахматова, Ф. Ф. Фортунатова, И. И. Срезневског, М. М. Покровског, А. А. Потребње, а из совјетског периода С. И. Абакумова, Ј. Д. Поливанова, Б. А. Ларина и других.

2.2. ТЕРМИН ФРАЗЕОЛОГИЈА

У речнику „*Словарь лингвистических терминов*” О. С. Ахманове *термин* се дефинише као реч или синтагма специјалног (научног, техничког и сл.) језика, који настаје (прихвата се, преузима се и сл.) ради прецизног изражавања стручних појмова и означавања предмета. Укупност термина једне области делатности чини посебан слој лексике који називамо терминологијом дате области (Ахманова 2004: 474). У идеалним условима једна од основних карактеристика термина јесте једнозначност, међутим, досадашња истраживања показују да није редак случај да се у пракси ово правило не примењује доследно.

Термин *фразеологија* грчког је порекла и у буквалном смислу означава учење о обртима речи (реч. *phrasis* ‘обрт, израз’; *logos* ‘реч, мисао, сазнање, наука’). У пракси термин фразеологија има више значења.

У шестотомном речнику Матице српске под одредницом *фразеологија* наводе се следећа значења: „1. скуп устаљених говорних израза карактеристичних за неки језик; део науке о језику који проучава такве изразе: класична ~, народна ~; 2. начин изражавања својствен неком говору, писцу, књижевном правцу и сл.” (РМС, Т.6, 685).

У Малом академском речнику руског језика фразеологија се одређује као: „1. совокупность устойчивых оборотов речи и выражений, свойственных какому-л. языку

Фразеология русского языка, Французская фразеология || Раздел языкознания, изучающий устойчивые словосочетания. 2. Совокупность приемов словесного выражения, свойственных кому-л., какому-л. времени, направлению и т. п. *Фразеология карамзинистов*. 3. Красивые, напыщенные выражения, фразы (во 2 знач. [напыщенное, красивое выражение лишнее внутреннего содержания или прикрывающее лживость этого содержания])” (МАС, Т.4, 582).

У својој монографији о руској фразеологији В. Н. Телија (1996) предлаже 6 различитих значења термина фразеологија и додељује им условне бројеве:

„Фразеология-1 это раздел лингвистики, исследующий идиоматичность сочетаний слов и их знаковые функции;

Фразеология-2 – раздел лингвистики изучающий категорию связанности значения (в ее лексических и семантических, а также лексико-грамматических аспектах) и знаковые функции связанного значения слова;

Фразеология-3 раздел лингвистики, изучающий клишированность речи (скорее всего во взаимодействии с теорией речевых актов и культурой речи);

Фразеология-4 – раздел лингвистической, исследующий характерные для того или иного направления, стиля или отдельного автора способы номинации;

Фразеология-5 – раздел паремиологии;

Фразеология-6 – скорее всего прикладная область лингвистики, коллекционирующая афоризмы, сентенции или слова, воспринимаемые как «цитации», с целью создания энциклопедических словарей крылатых слов и выражений. Таким образом, к собственно лингвистическим разделам можно отнести Фразеологию-1 – Фразеологию-4, выполняющих разные задачи” (Телия 1996: 75).

Чешће се под термином фразеологија подразумева: 1) део лингвистике који се бави фразеолошким обртами без обзира на њихов граматички састав и значење; 2) укупност фразеолошких обрта неког језика, дела, и сл.; 3) начин језичког изражавања карактеристичан за одређену особу, правац или епоху и 4) испразно употребљавање различитих фраза, празноречје (Телија 1966: 10).

За Н. М. Шанског фразеологија је део науке о језику који се бави проучавањем фразеолошког система језика у његовом савременом стању и историјском развоју (Шанский 1985: 4).

2.3. ПРЕДМЕТ, ОБЈЕКАТ И ЗАДАЦИ ФРАЗЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА

Објекат науке представља област, материјал, у конкретном случају сферу језичке стварности, којој је окренуто научно истраживање, док је предмет проучавања – оно што се покушава сазнати, објаснити и разумети. Објекат истраживања може бити исти за различите дисциплине, док је предмет истраживања сваке дисциплине засебан. Тако је, на пример, реч објекат лексикологије, семасиологије, морфологије и етимологије, али за сваку од њих предмет је другачији (за лексикологију то је лексема, за семасиологију је значење, за морфологију – облици, а за етимологију – порекло) (Алефиренко и Семенов 2009: 12).

Објекат фразеологије су устаљени обрти и устаљени изрази, а предмет фразеологије су њихова својства, категоријалне карактеристике, функционисање у језику, односи према другим лингвистичким и нелингвистичким дисциплинама и др.

Фразеолошки материјал толико је разноврстан и генетски и функционално, „столь разноструктурен и в семантическом отношении разнохарактерен, что очертить четко круг объектов фразеологии чрезвычайно трудно” (Телия 1966: 8).

Према предмету истраживања фразеологија може имати посебан и општи карактер (Телия 1966: 8). С обзиром на то да фразеологија проучава фразеолошки систем у његовом савременом стању и историјском развоју, истраживања у фразеологији могу имати синхронијски (савремени) или дијахронијски (историјски) карактер (Алефиренко и Семененко 2009: 14).

Основним задатком фразеологије Н. М. Шански сматра „познание фразеологической системы языка в ее настоящем и истории, в ее связях и взаимоотношениях с лексикой и словообразованием, с одной стороны, и грамматикой – с другой” (Шанский 1985: 4).

Како пише В. М. Мокијенко „нет ни одного принципиального вопроса, который не вызывал бы в среде фразеологов острые дискуссии. До сих пор не установлены даже критерии определения фразеологических единиц, нет единства мнений о категориальных свойствах этих единиц. Такие понятия, как устойчивость, воспроизводимость, идиоматичность, экспрессивность, образность, постоянно подвергаются критическим пересмотрам: их роль в определении фразеологизма то чрезмерно преувеличивается, то излишне преуменьшается” (Мокиенко 1989: 5).

2.4. ОСНОВНА ЈЕДИНИЦА ФРАЗЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА

Основну јединицу фразеолошких истраживања различити аутори именују различитим терминима. Како пише Д. Мршевић-Радовић, која је одабрала термине *фразеолошка јединица* и *фразеологизам*, а за које смо се и сами определили у овом истраживању, у употреби су и термини „идиом, идиоматска фраза, устаљена фраза, фразеолошки обрт (израз, конструкција), устаљени обрт (конструкција), фразем” (Мршевић-Радовић 1987: 11).

Фразеолошка јединица је толико сложена појава, да се у њеном дефинисању и даље није успело постићи јединство. Као резултат оштрих дискусија настале су две концепције фразеологије, од који се свака у схватању предмета проучавања држи својих принципа (Алефиренко и Семененко 2009: 13).

Према првој концепцији, која се може назвати и концепција репродукције или концепција фразеологије у ширем смислу, под фразеологизмом се подразумева било који устаљни израз који се у говору репродукује као јединствени целовити спој речи (Солодуб и Альбрехт 2003: 184). Фразеологија у ширем смислу обухвата фразеологију у ужем смислу, формулаичке изразе, изреке, пословице, афоризме, крилатице, цитате, другим речима све јединице са сликовитим значењем веће од речи које се репродукују у готовој форми у језику. Овој концепцији приклонили су се Н. М. Шански, А. В. Кунин, И. И. Чернишева, Р. Н. Попов и други.

Према другој концепцији, која се назива још и семантичка концепција или концепција фразеологије у ужем смислу, фразеологизам је устаљени, на семантичком нивоу недељив спој речи, чије је целовито уопштено и пренесено значење настало транспозицијом значења прототипске базне синтагме (Солодуб и Альбрехт 2003: 186). Бројни лингвисти присталице су ове концепције (В. П. и А. В. Жуков, В. М. Мокијенко, А. В. Назарјан, В. Н. Телија и други).

У нашем истраживању фразеолошкој јединици приступамо са становишта семантичке концепције, односно под фразеолошком јединицом (фразеологизмом) подразумевамо фразеологизам у ужем смислу.

2.5. КАТЕГОРИЈАЛНА СВОЈСТВА ФРАЗЕОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ У УЖЕМ СМISЛУ

У монографији о словенској фразеологији В. М. Мокијенко под фразеолошком јединицом подразумева „относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание лексем, обладающее (как правило) целостным значением“ (Мокиенко, 1989: 5). С једне стране истиче се релативност двају важних особина фразеологизама, а то су устаљености израза и јединствености његовог значења, док, с друге стране, посебно се наглашава експресивност.

Аутор „Фразеолошког рјечника хрватскога или српског језика“ Ј. Матешић дефинисао је фразеологизме као „јединице језика значењског карактера које се као цјелина репродуцирају у говорном акту, располажући при томе најмање двјема (пунозначним) ријечима, од којих барем једна упућује на семантичку претворбу, и које (јединице) ради способности уклапања у контекст, попут сваке друге ријечи могу вршити синтаксичку функцију у реченици“ (Матешић 1995: 84). Дакле, у дефиницији се издвајају следеће особине фразеологизама:

- а) репродуковање;
- б) формално устројство;
- в) идиоматичност;
- г) уклапање у реченицу (Матешић 1995: 85).

У овом делу рада основне одлике фразеологизма у ужем смислу поделићемо на структурне и семантичке.

2.5.1. Основне структурне одлике фразеологизама

Међу главним структурним одликама фразеологизма издвајају се:

- а) вишелексемност

Већина истраживача слаже се у томе да је фразеологизам јединица која се састоји од најмање две лексеме (Мршевић-Радовић 1987: 13, Матешић 1982: VI, Мушовић 1997: 1, Николић 1975: 7 – 8, Мокиенко 1989: 5, Вуловић 2015). Неки од аутора сматрају да у најмању структуру фразеологизма морају ући две пунозначне речи (Матешић 1982: VI), или све акцентоване речи (Шанский 1985: 20), или две чешће пунозначне речи (Жуков 1986: 5), док неки аутори, пак, сматрају да минималну фразеолошку јединицу чини комбинација непунозначне и пунозначне речи (Назарян 1987: 59) или не сматрају ово питање релевантним.

- б) репродуковање у готовом виду

Сви аутори чије смо радове консултовали слажу се у томе да се фразеолошке јединице не стварају у процесу употребе језика, већ да се извлаче из сећања као готове целине.

- в) формално устројство

Према Ј. Матешићу формално устројство значи да је фразеологизам нерашчлањив скуп речи (Матешић 1982: VI).

г) релативна формална устаљеност

Међу ауторима заступљена су опречна мишљења која се тичу структурних и семантичких одлика фразеологизама. На пример, према дефиницији Н. М. Шанског фразеолошки обрт је „воспроизводимая в готовом виде языковая единица, состоящая из двух или более ударных компонентов словного характера, фиксированная (т.е. постоянная) по своему значению, составу и структуре” (Шанский 1985: 20). Са друге стране, В. М. Мокијенко дефинише фразеолошку јединицу као „относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание лексем, обладающее (как правило) целостным значением” (Мокиенко 1989: 5).

У овом делу ћемо се сложити са В. М. Мокијенком, који истиче релативност устаљености фразеологизама на формалном и семантичком плану и доказује да је варирање, упркос неким ранијим мишљењима, могуће и присутно на свим нивоима фразеологизма (од варирања у редоследу компонената до лексичког варирања) (Мокиенко 1989: 9 – 48).

2.5.2. Основне семантичке одлике фразеологизама

а) идиоматичност

Једно од питања око којег се сви фразеолози слажу јесте то да значење фразеологизма као вишелексемне јединице није једнако збиру значења компонената које се налазе у његовом саставу, већ да га одликује целовито, јединствено значење (Мршевић-Радовић 1987: 13). Идиоматичност се дефинише још и као смисаона неразложивост фразеологизма као целине (Жуков 1986: 5). Процес настанка фразеологизма подразумева семантичко преосмишљавање једне компоненте или целокупног израза (в. Гољак 2008), а ново фразеолошко значење настаје као резултат процеса десемантизације лексичких компонената (Вендина 2001: 143). Идиоматичност је у фразеологији градуелне природе, стога се издвајају компонентне и глобалне фразеолошке јединице (Мршевић-Радовић 1987: 14). Важан параметар степена идиоматичности фразеологизма представља мотивисаност / немотивисаност значења фразеолошке јединице, што се може утврдити поређењем буквалног и речничког значења обрта (Гољак 2014: 235).

б) номинативност

Функцију номинативности, односно именовања предмета, стања, процеса и појава окружења, у језику углавном носе лексеме. Оне представљају примарни језички знак којим се успоставља веза између језика и денотата (предмета, појаве, процеса, стања) што представља њихово денотативно (основно) значење. У процесу секундарне номинације активирају се емоционалне и експресивне језичке функције, којима се изражава однос говорника према датом предмету. Овакво асоцијативно (конотативно, секундарно) значење примарно је за фразеологизме, али га могу имати и лексеме (Мршевић-Радовић 1987: 15 – 17).

в) конотативност

Језик представља оруђе комуникације усмерено на одређени циљ. То значи да сваки језички знак настаје са циљем да означи одређени део реалности. Када знак

означава део реалности због којег је настао, говоримо о директној номинацији. Међутим, када језички знак због различитих разлога почне да означава други део реалности, онда можемо говорити о секундарној номинацији (в. Гак 1998: 453 – 512). Директном номинацијом могу се именовати реални појмови, док се апстрактни појмови именују секундарном номинацијом.

У литератури се у поређењу са језичким номинатима језички знаци са конотативном функцијом сматрају другостепеним и секундарним. Конотација лексеме у њеној слободној употреби може се трансформисати у склопу фразеолошке јединице, у коју дата лексема улази као компонента (у Вуловић 2015: 100 према Мелерович–Мокијенко 2008: 59).

г) експресивност

Експресивност је особина фразеологизама која их диференцира у односу на терминолошке синтагме и слободне синтагме. Значајну улогу у функционисању фразеологизма као експресивног језичког знака има његова синтаксичка функција, као и само значење фразеологизма. Према Д. Мршевић-Радовић (1987: 18) веће изгледе да сачува сликовитост и експресивност има сликовити фразеологизам који у реченици има улогу главног члана, неко фразеологизам који има улогу помоћног реченичног члана. Сликовитост је једна од важних особина фразеологизма. Сликовитост и експресивност су узајамно повезане, с тим да је сликовитост један од извора експресивности, али не и једини. Сликовитост представља факултативно својство фразеологизама, док је експресивност њихово категоријално својство (в. Мокијенко 1989: 157 – 205). Дешава се фразеологизми изгубе своју експресивност, а да је у процесу ремотивације оживе.

Према дефиницији М. Л. Ковшове фразеологизам је „особая единица языка, сверхсловное наименование, значение которого не выводится из прямого значения составляющих его компонентов – они утратили своё лексическое, грамматическое и словообразовательное значение [...] фразеологизмы понимаются как особые знаки языка, которым присущи устойчивость, воспроизводимость, образность и экспрессивность” (Ковшова 2016: 11).

2.6. КЛАСИФИКАЦИЈЕ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА ПРЕМА РАЗЛИЧИТИМ ПАРАМЕТРИМА

У фразеологији су до сада успостављени бројни критеријуми према којима се може извршити класификација фразеологизама, а овде ћемо навести само неке од њих.

Класификацију фразеологизама према степену семантичке спојености компонената, односно према корелацији између лексичког значења компонената фразеологизма и његовог глобалног значења извршио је В. В. Виноградов. Према овом критеријуму сви фразеологизми деле се на:

- 1) фразеолошке сраслице (рус. *фразеологические сращения*) – тип немотивисаних фразеолошких јединица (веза са мотивационом базом је изгубљена), које су апсолутно семантички недељиве, нерашчлањиве структуре, чије је значење условно, произвољно, потпуно независно од лексичког значења компоненти које улазе у њихов састав, у највишем степену идиоматично;

- 2) фразеолошка јединства (рус. *фразеологические единства*) – тип мотивисаних фразеолошких јединица, чије је значење метафорички или метонимијски мотивисано значењем компонената, семантички неразложиве структуре, чије је значење пренесено и зависно од лексичког значења компоненти које улазе у њихов састав)
- 3) фразеолошке спојеве (рус. *фразеологические сочетания*) – тип фразеолошких јединица које чине компоненте са слободним значењем и компоненте са фразеолошки везаним значењем, које су најслободније по степену семантичке спојивости компонената и за чије је разумевање као целине неопходно разумевање одвојених лексема (Кончаревић 2018а: 113 – 114)
- 4) фразеолошки изрази (рус. *фразеологические выражения*) – тип устаљених фразеолошких јединица које не само да су семантички дељиве, већ се у потпуности састоје од компоненти са слободним значењем, тј. не садрже компоненте с фразеолошки везаним значењем. Једино што ове јединице разликује од слободних синтагми јесте репродуктивност, односно то што их говорник не образује у процесу комуникације, већ се репродукују као готове јединице са устаљеним значењем и саставом). Овом класом Виноградовљеву поделу допунио је Н. М. Шански (1985: 62 – 63) и она припада фразеологији у ширем смислу.

Прва два типа фразеологизама одговарају фразеологизмима са глобалним значењем, а трећи – фразеологизмима са компонентним значењем у класификацији Д. Мршевић-Радовић (1987).

На структурном плану фразеологизме смо у нашем истраживању поделили на:

- 1) фразеологизме који по структури одговарају предлошко-падежној конструкцији;
- 2) фразеологизме који по структури одговарају синтагми и
- 3) фразеологизме који по структури одговарају реченици.

Према еквивалентности одређеној врсти речи фразеологизми се могу поделити на:

- 1) глаголске (рус. *глагольные*)
- 2) супстантивне (рус. *субстантивные*)
- 3) адвербијалне (рус. *наречные*)
- 4) адјективне (рус. *адъективные*)
- 5) екскламаторне (рус. *междометные*)
- 6) модалне (рус. *модальные*)
- 7) везничке (рус. *союзные*) (Н. М. Шанский 1985: 47).

Према броју значења фразеологизама издвајају се:

- 1) једнозначни (моносемични, рус. *однозначные*) фразеологизми – највећи број фразеологизама има једно значење;
- 2) вишезначни (полисемични, рус. *многозначные*) фразеологизми – код ових фразеологизама једно значење се увек сматра основним, полазним, директним, док је друго значење – изведено, пренесено, секундарно (Шанский 1985: 42 – 45).

Према пореклу фразеологизма из одређених језика могу се издвојити (ову класификацију ћемо илустровати грађом из нашег корпуса):

- 1) изворни фразеологизми: општесловенски, источнословенски и руски (*мука мученическая, подвести под монастырь, хоть святых выноси, далеко кулику до Петрова дня, терновый венец (терновый венок); смертный грех*);
- 2) фразеологизми преузети из других језика без превода: а) фразеологизми преузети из црквенословенског језика у разним етапама његовог развоја (фразеологизми који се са становишта савременог говорника руског језика не сматрају туђим и нису стилски обојени: *злачное место, всей душой, в плоть и кровь, ради бога, козёл отпущения, на сон грядущий; не сотвори себе кумира, метать бисер перед свиньями; по образу и подобию*; фразеологизми књишког и архаичног карактера: *врачу, исцелися сам (врач, исцелись сам); ищите и обряцете (ищите и найдёте); ложь во спасение; ныне отпускаеши*; фразеологизми који садрже речи или форме непознате савременом руском књижевном језику: *нищие духом; альфа и омега*; фразеологизми који садрже застареле речи и архаичне форме, али се активно употребљавају у савременом руском језику: *ничтоже сумняшеся (ничуть не сомневались), страха ради цудейска (род. п. ед. ч. кратког прилагателног *цудейскъ*), ад кромешный (кромешный – беспросветный, букв. внешний), не от мира сего (сего – этого), глас вопиющего в пустыне (глас – голос, вопиющий – кричащий), краеугольный камень, притча во языцех (языцех – старая форма пред. п. мн. ч. от *языкъ* – народ), земля обетованная (земля обещанная), иже с ними (которые с ними), во время оно (ср. р. от *онъ* – оный, тот), святая святых (святая – им. п. мн. ч. от *святое*)), које треба разликовати од фразеологизма насталих на основу библијских и јеванђељских сижеа (*избиение младенцев, блудный сын, зарыть талант в землю, вавилонское столпотворение, Содом и Гоморра*); б) фразеологизме преузете из западноевропских језика;*
- 3) фразеологизми-калкови: према нивоу прецизности калкирања могу се поделити на: прецизне калкове и непрецизне калкове са појединим одступањима у лексичко-граматичком преношењу компоненти (нпр. *игра не стоит свеч* – из франц., *спасите наши души* – из енгл.).
- 4) фразеологизми-полукалкови (Шанский 1985: 88 – 105).

2.7. ФРАЗЕОЛОГИЈА И ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИЈА

Учење Фердинанда де Сосира, који је раздвојио језик и говор, синхронију и дијахронију, у духу системско-структурне парадигме у науци, проширило се и на друге области науке о језику, па и на саму науку о језику. Лингвистичке дисциплине подељене су на унутрашње, иманентне, оне које се баве језиком за себе и екстерне, трансценденталне, оне које се баве језиком у условима његовог функционисања (Кончаревић 2015а: 11 – 12).

Следећи Хердереове идеје о језику, култури и духу народа Вилхелм фон Хумболт међу првима је, као један од зачетника антрополошког приступа у проучавању језика, анализирао везу између језика, свести, мишљења, културе и духовности (Кончаревић 2015а: 13). Поред тога што је сматрао да представља рефлексију читавог националног карактера једног народа, Хумболт дефинише језик као „удобное средство для создания характера, посредник между фактом и идеей; он основан на общеобязательных, но в лучшем случае смутно осознаваемых принципах, и в большинстве случаев

складається из уже имеющегося запаса, поэтому представляет собой инструмент не только для сравнения многих наций, но и для обнаружения их взаимодействия” (Гумбольдт 2000: 303).

На граници другог и трећег миленијума са појавом идеје антропоцентризма, човек постаје референтна тачка у науци, што је за лингвистику значило промену перспективе, задатака, метода и приступа у истраживању језика, као најважније карактеристике човека.

У светлу ових промена рађа се лингвокултурологија, као гранична дисциплина између лингвистике и културологије, која је усмерена на истраживање појавних облика културе народа одражених и укорењених у језику (Маслова 2001: 9). Лингвокултурологију В. Н. Телија дефинише као област етнолингвистике, која је посвећена изучавању и описивању кореспонденције језика и културе у њиховом синхронијском узајамном деловању (Телија 1996: 217). Етнолингвистика и социоллингвистика јесу блиске, али ипак представљају посебне области у односу на лингвокултурологију.

У лингвокултуролошком приступу, будући да се налази у најтешњој вези са културом у којој настаје, развија се и изражава је, језик се проучава као културолошки феномен (Маслова 2001). Кумулативна функција језика огледа се у прикупљању и чувању културно значајних информација, које су у појединим јединицама имплицитне, скривене вековним трансформацијама и могу бити откривене тек након детаљне анализе.

Лингвистичка славистичка истраживања у савременом добу одликују се израженом оријентацијом ка културолошким информацијама које су скривене у језику.

Фразеологија сваког језика представља неисцрпну ризницу његових сликовитих израза са јарко израженом конотацијом израза, који помажу да се схвате сложени и апстрактни појмови на основу конкретних и очигледних представа и слика (Хумболт, према Солодуб 2003: 204). Фразеолошка слика света једног или другог народа јесте вештина и уметност овог народа да сложене концепте (појмове који имају филозофско-научну и етнокултурну вредност) представља сликовитим путем. Сливовитост многих фразеологизама повезана је са свакодневним животом и обичајима народа, те је за разумевање фразеолошких слика често неопходно имати одговарајућа знања из етнологије и културе датог народа (Солодуб 2003: 204).

Фразеолошки корпус језика нарочито је захвалан за лингвокултуролошка истраживања, с обзиром на то да су у њему концептуализовани „не только знания о собственно человеческой, наивной картине мира и все типы отношений субъекта к ее фрагментам, но и как бы запрограммировано участие этих языковых сущностей вместе с их употреблением в межпоколенной трансляции эталонов и стереотипов национальной культуры” (Телија 1996: 9).

Одједи давно прошлих времена, који су преживели векове, данас се чувају у пословицама, изрекама, метафорама, фразеологизмима, који индиректно одражавају погледе народа на свет, свакодневни живот, друштвено уређење, идеологију, древну културу и религију. Фразеологија је огледало у којем лингвокултурна заједница идентификује своју националну самосвест (Телија 1996: 9).

2.8. ФРАЗЕОЛОГИЈА И РЕЛИГИЈА

О лингвокултуролошком потенцијалу фразеологије говори и Черданцева, која истиче да је фразеологија било ког језика „ценнейшее лингвистическое наследие, в котором отражается видение мира, национальная культура, обычаи и верования, фантазия и история говорящего на нём народа.“ (Черданцева 1996: 58)

Фразеолошки фонд у широком смислу као укупност синтагматских комплекса са својственим му параметрима припадности номинативним јединицама, макар делимичне идиоматичности и устаљености, такође представља значајан извор података о интеракцији између религијског и језичког феномена (Кончаревић, 1998).

Језик и религија, са аспекта филозофије (онтологије) припадају категоријама духовне културе човечанства (Мечковская 1998: 23). У савременом језику разликују се појмови: митолошко сазнање (које обухвата првобитне колективне очигледне сликовите представе о свету са обавезном божанском (натприродном) компонентом) и религијско сазнање (које обухвата теолошку и догматску компоненту, црквени морал, црквено право, црквену историју, које је индивидуализовано и присутно у сазнању појединих чланова социјума у различитом обиму) (Мечковская 1998: 35).

Грана лингвистике, која се бави односима језика и религије, а која је тесно повезана са теологијом и религиологијом, назива се теолингвистика. Њеним оснивачем сматра се Жан-Пјер ван Нопен, који је 1980. године објавио дело „*Општа теографија: лингвистичка и комуникативна истраживања у британској популарној теологији*“. Термином теолингвистика означава се „наука чији је предмет проучавања однос језика према религијској теорији и пракси, а који се експлицира у текстовима црквених ритуала, у језику Светог Писма, у проповеди, у молитвама, посланицама црквене јерархије и у индивидуалним исказима верника“ (Кончаревић 2015а: 17 према Васильева 2013: 131). Теолингвистика је тесно повезана са комплексом теолошких лингвистичких дисциплина, етнологијом и антропологијом.

На фразеолошком нивоу језика присутан је широк дијапазон теонема. Теонема се у фразеологији реализује или у виду конкретне лексеме, денотата, носиоца теолингвистички релевантне информације (рус. *как у Христа за пазухой, хоть икону пиши*; срп. *није сваки дан Божић, удесити се као за Врбицу*) или ове информације леже у унутршњој форми фразеологизма, која чува одређену прототипску ситуацију из теорије религије или праксе (рус. *хоть святых выноси, предать анафеме*; срп. *запалити коме свећу, бежати као ђаво од крста*) (Кончаревић 2015а: 113 – 134).

У нашем истраживању фразеолошком теонемом могу се назвати јединице које садрже конкретну религијски маркирану лексему, или лексему којом се именује конкретан религијски појам.

2.9. КОНФРОНТАЦИОНА ИСТРАЖИВАЊА ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Као што смо видели, фразеологизми се могу анализирати са различитих аспеката. Један од њих је и анализа према одређеном типу компонената које се налазе у саставу фразеологизма.

Проблематика конфронтационе руско-српске фразеологије и фразеографије заступљена је у конфронтационим изучавањима Р. Маројевића, Л. Раздобудко-Човић, А.

Пејановић, А. Мушовића, Д. Величковића, С. Гољак, при чему се фразеологизмима из сфере нашег интересовања на конфронтационом плану до сада бавила само К. Кончаревић (Кончаревић 2006, 2018а, 2018б, 2021а, 2021б). Најпотпунији библиографски опис достигнућа конфронтационе анализе руског и српског језика, укључујући и оних на плану фразеологије и фразеографије закључно са 2000. годином (за период од 1945. до 2000. израђене су комплетне библиографије југословенске и српске лингвистичке русистике) налазимо у: Пипер 1984: 50-58; Пипер 1990: 38-58; Кончаревић, Трнавац 2004: 29-54; Вићентић, Пипер 2006: 12-57).

Свако конфронтационо истраживање подразумева поштовање извесних принципа синхронијских напоредних испитивања, као што су: начело упоредљивости (појава или елемент који је предмет испитивања требало би да буде проучен у свим анализираним језицима, и то уз примену идентичне методологије, што веома често у међусловенском поређењу, чак и у много развијенијим областима лингвистичких испитивања, није случај), начело системности (везаности анализе за парадигматске скупине – подсистеме, поља, лексичко-семантичке групе, синонимске низове и др.), начело терминолошке адекватности, начело обезбеђивања неопходног и довољног интензитета (дубине) поређења, начело узимања у обзир степена сродства и типолошке блискости анализираних језика, начело билатералности анализе, начело адекватности појава и елемената који се пореде по критеријуму припадности одређеним функционалним стиливима или жанровима (наравно, уколико је присутна подударност или блискост у њиховој номенклатури у различитим националним лингвистичким традицијама), начело дијалекатске и социолекатске неограничености (узимање у обзир не само стандарда, него, по потреби, и за теолингвистику релевантних дијалекатских и социолекатских црта у анализираним језицима) (о овим начелима у оквиру теолингвистичких испитивања подробније в. Кончаревић 2015а: 115-116). Дакле, да бисмо неку појаву проучавали у руском језику у поређењу са српским, потребно је да она буде проучена у оба језика како би се обезбедила упоредљивост, системност, билатералност анализе.

Фразеолошке јединице с религијским компонентама у српском језику до сада су биле предмет проучавања у радовима Д. Мршевић-Радовић (Мршевић-Радовић 1987; Мршевић-Радовић 2008; Мршевић-Радовић 2014), Н. Вуловић (Вуловић 2015, 2016, 2017 и касније), Р. Левушкине (Р. Бајић) и Н. Вуловић (Бајић и Вуловић 2009, Вуловић и Бајић 2011).

Најобухватније је фразеолошке јединице са религијском компонентом у србистици истражила Наташа Вуловић, чије је дело *Српска фразеологија и религија. Лингвокулуролошка истраживања* из 2015. године извршило пресудан утицај и на наше опредељење за обраду ове теме. Предмет истраживања Наташе Вуловић у овој монографији јесу фразеолошке јединице с религијским компонентама у српском језику, које до њене појаве у србистици углавном нису биле описане као посебан лексичко-фразеолошки слој, нити детаљније подвргнуте анализи.

Како сазнајемо из *Увода* (стр. 13-31), корпус за ексцерпирење грађе чинили су *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* - РСАНУ (т. 1-18), *Речник српскохрватског књижевног језика* - РМС (т. 1-6), *Фразеолошки рјечник хрватског или српског језика* Јосипа Матеша и *Српске народне пословице* Вука Караџића. Као допунски и контролни корпус послужили су преводи Светог писма на српски језик: *Стари завет* у Даничићевом преводу, *Нови завет* у преводу Вука Караџића и у преводу Светог архијерејског синода Српске православне цркве. Као контролну и допунску грађу ауторка је користила и материјал из монографије Љиљане Стошић „Библијске

изреке и пословице”, као и грађу из збирке Летописа Матице српске². Поједине фразеолошке јединице које су укључене у грађу на којој је базирано истраживање Наташе Вуловић нису биле забележене ни у дескриптивним, ни у фразеолошким речницима – у питању су махом дела српских, али и страних теолога и духовника преведених на наш језик (в. списак извора у одељку *Литература и извори*, стр. 293-316). Циљеви које је себи поставила Наташа Вуловић приступајући испитивању српске фразеологије са религијском компонентом били су: „а) одређивање, прецизирање корпуса, опис и увид у састав и природу фразеолошких јединица с религијским компонентама; б) структурно-семантичка класификација фразеолошких јединица с религијским компонентама. Анализа се заснива на њиховом формално-структурном класификовању и дескрипцији примера фразеолошког структурно-семантичког модела; в) представљање релевантних начина семантичке анализе фразеолошких јединица с религијским компонентама (класификације према лексичком и фразеолошком значењу); г) одређивање места истраживања у контексту ширих проучавања односа језика и културе у оквиру интердисциплинарних истраживања фразеологије и лингвокултурологије, етнолингвистике, културологије; д) представљање специфичности анализираног корпуса фразеолошких јединица са становишта резултата проучавања фразеолошке семантике у српској и словенској фразеологији, а посебно резултата анализе са лингвокултуролошког аспекта” (стр. 29).

У складу са интердисциплинарним приступом који је изискивала сама грађа, примењено је неколико методолошких поступака. Анализа структурно-семантичког састава анализираних фразеолошких јединица заснована је на дескриптивно-аналитичком приступу, док је семантичка анализа укључила методе когнитивне лингвистике (фразеолошка компонентна анализа, као и концептуална анализа у оквиру лингвокултуролошких разматрања). Са лингвокултуролошког аспекта корпус је посматран кроз концепте опозиција, битне за културолошку анализу лингвистичким средствима. Такође, осим метода теоријске анализе интердисциплинарних резултата из литературе, коришћена је и статистичка метода описа и приказивања појединих резултата.

Истраживање је вршено са становишта синхронијске фразеологије, уз примену резултата дијахронијских истраживања у лексикологији и фразеологији (историјско-етимолошких) при анализи појединих примера (на местима где прототипска ситуација или кључна, културолошки маркирана лексема фразеологизма, изискују увид у историју језика и културе). Иако превасходно монолингвално, на неким местима истраживање укључује и елементе конфронтационе анализе, уз навођење фразеолошких јединица из словенских (руски, бугарски, чешки, пољски, словеначки) и несловенских језика (немачки, енглески, турски). С обзиром на интердисциплинарни карактер фразеологије, у истраживање су систематски инкорпориране и чињенице из етнолингвистике, културологије, историје религије, митологије, библистике, литургије, хеортологије, историје хришћанства и националне историје Срба и других контактних и комплементарних дисциплина.

У методолошком смислу, за нас су од највећег значаја били друго поглавље ове књиге (*Специфична природа фразеолошких јединица с религијским компонентама*, стр. 33-77), које је у целини посвећено одређењу појма *фразеолошка јединица с религијском компонентом (с компонентом религијског садржаја)*, природи лексичких компонената

² Клеут, М, Матицки, М, Самарџија, С. и М. Радевић. *Народне умотворине у Летопису Матице српске*. Нови Сад – Београд: Институт за књижевност и уметност, 2003.

које улазе у састав таквих фразеолошких јединица и класификацији ових фразеолошких јединица у лексичко-семантичка гнезда, према значењу лексичких компонената (наравно, у постављању овог основног појмовно-терминолошког и методолошког питања умногоме смо следили руску фразеолошку и фразеографску литературу); материјали трећег поглавља (*Структурно-семантичке одлике фразеолошких јединица са религијским компоненатама*, стр. 79-109) инспирисали су презентовање, класификовање и интерпретацију корпуса у двама конфронтираним језицима на блиским теоријско-методолошким полазиштима; у четвртом поглављу (*Семантика фразеолошких јединица с религијским компоненатама*, стр. 111-181), где су фразеологизми класификовани тематски у посебна семантичка поља која се односе на човека (његове физичке, психичке и сл. карактеристике), нашли смо доста подстицаја за конфронтационо постављање ове проблематике; пето поглавље, посвећено поредбеним фразеологизмима у српском језику (*Компаративне (поредбене) фразеолошке јединице с религијским компоненатама*, стр. 183-225), понудило нам је подстицајне моделе анализе, сложене како због њихове бројности у оба језика, тако и због специфичних структурно-семантичких карактеристика.

Од других аутора на нас су највише утицале књиге из области теолингвистике и лингвокултурологије (Поглед у теолингвистику, 2015; Језик и религија: појмовник теолингвистике, 2017; Језик и култура: славистичка перспектива, 2018) и радови К. Кончаревић, од којих истичемо: „Језик и православна култура: правци истраживања” објављен у Зборнику Матице српске за славистику 1998. где је извршена прва класификација руских и српских фразеологизама из религијске сфере према концепцији Ј. П. Солодуба и Ф. Б. Албрехта из 1985. године, као и три рада у којима се сагледавају, са теолингвистичког становишта, етимолошке и семантичке везе фразеолошких јединица у руском и српском језику са хагиографским и хеортолошким изворима, које у досадашњим истраживањима и фразеографским тумачењима нису биле уочене или довољно наглашене (Кончаревић 2018б; Кончаревић 2021а; Кончаревић 2021б).

Иначе, у последњих десет година на Катедри за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду одбрањен је и изванредан број мастер радова из области фразеологије са религијском компонентом, које ћемо кратко представити.

Први рад из области фразеологије у Србији и шире представља мастер рад Исидоре Милић (одбрањен 2014. године, ментор: проф. др Предраг Пипер) под називом „Фразеолошка истраживања у српској лингвистичкој русистици” који се одликује прегледним карактером. У раду се излажу резултати фразеолошких истраживања насталих у периоду између друге половине XX века и 2014. године. Највећи број ових радова посвећен је соматској фразеологији, адвербијалној фразеологији, проблемима превођења, појединим питањима о структури и семантици фразеологизама. У разматраним истраживањима коришћене су: метода компаративног проучавања фразеологије, метода семантичке корелације два језика у циљу утврђивања степена адекватности руско-српских корелата, са освртом на семантичку структуру, синтаксичку структуру и стилске одлике, метода компонентне анализе чији су продукт конституисање фразеосемантичких група и анализа парадигматских односа, дистрибутивна метода у циљу приказивања синтагматских односа једне језичке јединице према другој, метода семантичке идентификације с циљем одређивања мотивисаности значења одређене јединице, апликативна метода с циљем одређивања степена идиоматичности фразеолошке јединице и њеног разграничавања од нефразеолошких конструкција, контрастивна метода.

Рад под називом „Фразеологизми са компонентама бог, анђео и ђаво у руском и српском језику” (одбрањен 2016. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић) дело је студенткиње Марије Георгиев. Овај рад садржи кратак увод о фразеологији као науци на словенском тлу, опис природе фразеологизама са религијском компонентом, културолошки коментар о Богу, анђелу и ђаволу, као и списак фразеологизама са овим компонентама у руском и српском језику. Број наведених фразеологизама са компонентом Бог у руском језику је 92, у српском – 110, са компонентом анђео у руском језику – 5, у српском – 7, са компонентом ђаво (чёрт) у руском језику – 65, у српском језику – 104. На основу литературе може се закључити да су извори руских фразеологизама једнојезични фразеолошки речници *Фразеологический словарь русского литературного языка* А. И. Федорова и *Фразеологический словарь русского языка* А. И. Молоткова, док је као извор српских фразеологизама послужила *Српска фразеологија и религија : лингвокултуролошка истраживања* Наташе Вуловић. У раду се даје списак фразеологизама са значењима на истом језику, али без анализе примера.

Лингвокултуролошки приступ примењен је у мастер раду Марије Величковић о фразеолошким јединицама инспирисаним обичајима, догађајима и традицијом руског народа, а између осталог и православном хришћанском религијом (рад: „Фразеолошке јединице инспирисане обичајима, догађајима и традицијом руског народа”, одбрањен 2019. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић). Будући да је тема овог рада широка, фразеологизмима са религијском компонентом удељено је мање пажње.

„Фразеологизми са религијском компонентом значења у руском језику” (рад одбрањен 2019. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић) тема су истраживања Милоша Величковића. Фразеологизми су груписани према следећим критеријумима: 1) естетска оцена, 2) терминолошка фразеологија, 3) моралне особине личности, 4) говорни чинови, 5) физичке величине, 6) емоције и осећања, 7) девијантно понашање, 8) изражајна средства, 9) казна, 10) вера, 11) узвици, 12) изражавање незнања, 13) појављивање, 14) изражавање смрти. За сваку од наведених група аутор наводи по неколико примера фразеологизама библијског порекла и илуструје њихову употребу навођењем великог броја примера из књижевности.

Празници у руском и српском језику били су предмет рада Маје Влаховић („Фразеологизми са називима празника у руском и српском језику”, одбрањен 2019. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић). Рад је лингвокултуролошког карактера. У раду се анализира и описује руски празника Масленица и српски празници Божић, Бадњи дан, Бадње вече, Видовдан, Спасовдан, Велики петак, Врбица, Свети Живко.

Тања Ђапан у раду „Фразеологизми библијског порекла у руском и српском језику : примена у настави” (одбрањен 2019. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић) наводи списак српских фразеологизама са религијском компонентом према лексичко-тематским групама Наташе Вуловић (2015) и руске библијске фразеологизме према стилској припадности (књижевни стил, разговорни стил, народни, вулгаризми), географској распрострањености (Архангелска, Брјанска, Волгоградска, Нижегородска област, Карелија, Коми, Курска област, Мордовија, Новгородска, Пермска, Псковска област, Сибир), емоционалној обојености (шала, иронија, негодовање), жаргонској припадности. На крају рада дају се идеје за корелацију наставе руског језика са веронауком и српским језиком, предлаже се визуелизација као метод семантизације и као помоћ за лакше памћење примера, даје се пример обраде фразеологизама *быть на седьмом небе* и *вавилонское столпотворение* на часу руског језика.

Библијском фразеологијом бавила се и Николина Зубац (рад: „Фразеологизми библијског порекла у руском језику”, одбрањен 2019. године, ментор: проф. др Ксенија Кончаревић). Као главни задатак овог лингвокултуролошког истраживања ауторка

истиче поређење значења фразеолошких јединица са значењима оригиналних текстова из којих потичу. Први део рада посвећен је теоријским питањима фразеологије, представљању Библије, библизама. У другом делу рада фразеологизми библијског порекла деле се на директне и индиректне, уз одређивање значења сваког фразеологизма и навођење одговарајућег цитата из Библије.

3. РЕЛИГИЈСКА КОМПОНЕНТА У ФРАЗЕОЛОГИЈИ

3.1. Библија

Према Гинисовој књизи рекорда³ хришћанска Библија⁴ (рус. Библия⁵) представља најпродаванију књигу свих времена. Тачан број продатих примерака Библије није могуће утврдити, али се процењује да је тај број у 2021. години износио између 5 и 7 милијарди примерака. Поред рекорда у броју продатих примерака књига које нису фикција, Библија држи и рекорд у броју језика на које је преведена. Као најпревођенија књига свих времена према статистикама⁶ цела Библија преведена на 736 језика, Нови Завет – на 1658 језика, фрагменти на 1264 језика, што нам говори да на 3658 језика можемо пронаћи преведене бар неке делове Библије.

Реч *библија* долази из грчког језика. Именица од које потиче ова реч у једнини има облик *biblion* (грч. *βιβλίον*) и означава папирус, а у множини – општепознати облик *biblia* (грч. *βιβλία*) којим се означава папирусни свитак или књига. Грчки збирни назив за књиге Светог писма (библија – облик множине средњег рода) у латинском језику постао је једнина именице женског рода и као такав проширио се у остале европске језике (Дубровина 2012: 10).

У речнику⁷ руског језика под редакцијом Шведове библија је „1. (Б прописное). Канонизированное собрание священных книг иудейской и христианской религии. Дохристианская часть Библии (Ветхий Завет). Христианская часть Библии (Новый Завет). 2. *перен*(осное значение) О сочинении как о своде непреложных истин, относящихся к какой-н. сфере жизни, деятельности. Система Станиславского – б.

³ Чланак доступан на сајту: <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/best-selling-book-of-non-fiction> ; Датум приступа: 15.01.2024.

⁴ Према Правопису српског језика, тачка 65. „Великим почетним словом прве речи пишу се називи уметничких, стручних, научних и сл. дела, новина, часописа, закона и разних докумената: Библија или Свето писмо, Стари зав(ј)ет, Нови зав(ј)ет, Јеванђеље по Марку, Мирослављево јеванђеље, Куран, Талмуд, [...] Напомена: Ако се називи докумената или дела као нпр. устав, закон, уредба, статут, јеванђеље и сл. могу разумети као један или више општих или непрецизно одређених или нпр. планираних докумената или дела, пишу се малим почетним словом: [...] Исти писар преписао је три јеванђеља и један псалтир. Међутим, у примеру: За мене је то Свето писмо (= закон, подразумевано и непорециво правило и сл.) – није затрвена веза са Светим писмом (Библијом) па је разумљиво писање великим словом” (Правопис 2010: 67).

⁵ Према правопису руског језика, тачка 4.6 „названия культовых книг пишутся с прописной буквы, напр.: Библия, Священное Писание (Писание), Евангелие, Пятикнижие, Ветхий Завет, Новый Завет, Псалтырь, Коран, Тора, Талмуд, Веды; то же в названиях памятников письменности, напр.: Остромирово Евангелие, Острожская Библия. В переносном смысле такие слова, как библия (‘главная книга для кого-н.’), евангелие (‘правила, служащие руководством для чьих-н. действий, поведения; книга, содержащая такие правила’), талмуд, пишутся со строчной буквы. Так же пишется слово псалтырь в значении ‘сборник псалмов для чтения вслух’ ” (Об утверждении правил русской орфографии, 2021. доступно на сајту: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/56800589/> ; Датум приступа: 22.02.2024).

⁶ Подаци доступни на сајту: <https://www.wycliffe.net/resources/statistics/> ; Датум приступа: 15.01.2024.

⁷ Речници нису само продукти лексикографије, већ и одраз времена у којем настају. Совјетска идеологија и доктрина су до те мере ушли у све поре науке, да су и речници који су настајали у совјетско време били изразито идеолошки обојени (Петровић 2022: 171 – 172). Пример ове обојености проналазимо у Малом академском речнику руског језика под редакцијом А. П. Јевгењеве, где се библија дефинише као „книга, содержащая мифы и догматы еврейской и христианской религий” (МАС, Т1: 89). У Малом академском речнику руског језика *религија* се дефинише као „1. мировоззрение, несовместимое с научным миропониманием, основанное на вере в существование бога, сверхъестественных сил, управляющих миром. 2. *перен*(осно). то, чему поклоняются, во что слепо верят. (лат. religio)” (МАС, Т3: 704).

классического актёрского мастерства” (ТСРЯ: 44). Великом једнојезични речник руског језик Библију дефинише на сличан начин „[греч. biblíа – книги]. [с прописной буквы]. Свод священных книг иудейской и христианской религии, состоящий из Ветхого Завета (признаваемого каждым из этих вероучений) и Нового Завета (признаваемого только христианством). Детская Б. (упрощённое изложение преданий и догматов этих религий)” (БТС: 77).

Према Академијином речнику српског језика реч *Библија* у свом основном значењу представља књиге Светог писма, док је у пренесеном значењу то књига која садржи основне идеје једне идеологије, једног учења (РСАНУ, Т1: 537). У једнотомном речнику српског језика Матице српске дефиниција Библије гласи „Библија ж грч. Свето писмо, збирка основних списа хришћанске и јеврејске религије, коју сачињавају Стари и Нови завет” (РСЈ: 80).

Библију чине Стари и Нови завет. У Старом завету, написаном пре рођења Исуса Христа, издвајају се канонске (38 или 39 књига написаних највећим делом на старојеврејском језику, док су поједини делови писани на халдејском и арамејском језику) и неканонске књиге (9 књига написаних на грчком језику). Нови завет, написан након рођења Исуса Христа, чини 27 канонских књига написаних на александријском дијалекту грчког језика, осим Јеванђеља по Матеју, које је написано на сиријско-халдејском дијалекту јеврејског језика (Дубровина 2012: 11). О ауторитету Библије као светог списка и методама тумачења Библије детаљније в. Кончаревић 2017: 29-42 и 58-60 (избор литературе везане за ову тему в. Кончаревић 2017: 343, 346-347).

3.2. ПРЕВОДИ БИБЛИЈЕ

Ширење хришћанства и жеља да се Реч Божја приближи другим народима били су главни повод за превођење Светог писма на језике различитих народа. Међу бројним преводима Библије, према старини и значају, истичу се два превода: Септуагинта – превод Старог завета на грчки језик, а за многе хришћане првог века и синоним за Библију, и Вулгата – дело Блаженог Јеронима, првог преводиоца Библије чије је име остало познато, а који је, након дугогодишњег боравка у Витлејему и савладавања јеврејског језика, превео целу Библију на латински језик. Вулгата и данас представља стандардну Библију Римокатоличке цркве (Енциклопедија православља, Т1, 2002: 176).

Миланским едиктом или Едиктом о толеранцији, донетим 313. године, хришћанство постаје равноправно с осталим религијама у Римској држави (Мирковић 2014: 564). За време владавине Теодосија I, који је за августа проглашен 379. године у Сирмијуму, християнизација империје је коначно завршена, а хришћанство је, од вековима прогањане и непожељне секте, постало једина допуштена религија у држави, док су остале религије стављене ван закона (Острогорски 2022: 81, 82). Након што је хришћанство постало званична државна религија Римског царства, оно се стало нагло ширити, услед чега је настала потреба за новим преводима Библије (Енциклопедија православља, Т1, 2002: 1697). Многи од народа који су живели у пограничним крајевима Источног и Западног римског царства нису имали своје писмо пре примања хришћанства. Мисионари хришћанске цркве нашли су се пред великим изазовом. Требало је добро савладати језик народа, који се треба покрстити, створити писмо у складу с датим језиком и превести богослужбене књиге, како би се народу могла приближити хришћанска религија. Једни од таквих подвижника били су и солунска браћа Константин (у монаштву познат као Ћирило) и Методије (чије световно име није

поуздано потврђено), којима је 863. године поверена мисија покрштавања Словена у Великој Моравској (Пипер 2009: 155).

Увођење словенских народа у предворје византијске културе захтевало напуштање старе религије, промену читавог погледа на свет, који је суштински био у сукобу са хришћанством, и прелазак на нову религију. Ово је подразумевало дуготрајан, мукотрпан, захтеван и поврх свега болан процес раскидања са старим схватањем света, који никада није доведен до краја. И дан данас код различитих словенских народа у веровањима и обичајима можемо пронаћи трагове паганских веровања и обичаја, који су у мањој или већој мери християнизовани (Пипер 2009: 153).

Осим новог погледа на свет, хришћанство је Словенима донело богато културно наслеђе, настанак и развој писма и књижевности, као и стварање држава. Овим је учињен значајан цивилизацијски корак напред у историји словенских народа, којим је остављен неизбрисив траг у повести, традицији, култури, уметности, свакодневном животу и другим областима делатности Словена, као и у њиховим језицима (Пипер 2009: 157).

Први словенски књижевни језик настао је у функцији вршења литургије, а прве књиге написане на том језику биле су богослужбене. Неке од редакција овог језика употребљавају се и данас у литургијској функцији (Пипер 2009: 172).

Почетком 19. века језик Ћирила и Методија био је неразумљив за широке слојеве словенских друштава. Лингвисти, ношени таласом буђења националне свести, у фундаменте књижевних језика уграђују народне језике. Како би овај подухват успео, неопходно је било превести на народне језике управо оно на чему су се темељили књижевни језици, а то је Свето писмо.

Први и најзначајнији преводи Библије на руски језик су превод Новог завета Руског библијског друштва 1822. године и Синодални превод целе Библије 1876. године, док су за српски народни језик најзначајнији превод Новог завета Вука Стефановића Караџића објављен 1847. године, превод Старог завета Ђуре Даничића објављен 1867. године, као и превод Комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве, објављен 1984. године, који се пуних 40 година сматра јединим канонским текстом Новог Завета на српском језику и као такав користи се како у богослужењу, тако и у теолошким истраживањима на српском подручју (Вуловић 2015; Алевич 2019; Кравецкий 2015).

Утицај језика Библије на формирање књижевних језика многих хришћанских народа изузетно је јак, будући да се у темељима књижевних језика европских народа, међу којима су и словенски, налазе преводи Светог писма и богослужбених књига на народне језике (Кончаревић 2017: 42). Библија представља заједнички елемент културе друштава која говоре различитим језицима и на различите начине је извршила утицај на те језике (Гак 1997: 55).

3.3. БИБЛИЗАМ

У последње две-три деценије приметан је пораст интересовања за односе језика и религије, што је резултирало већим бројем објављених научних радова из ове области, одбрањених дисертација и издвајањем нове дисциплине – теолингвистике, коју њен утемељитељ Жан Пјер ван Нопен дефинише као науку која „покушава да опише на који начин људска реч може бити употребљена у односу према Богу, као и на који начин језик функционише у ситуацијама релевантним за религију [...]” (Кончаревић 2015а:

17). Предмет теолингвистичких истраживања, по савременијим схватањима, јесте, најјезгровитије речено, језик сакралног и сакрално у језику, односно појаве религије које су нашле свој израз и одраз у језику, али и језик као форма религије, као начин манифестовања, конзервације и трансмисије религијских садржаја. Како наводи К. Кончаревић, „објекти истраживања теолингвистике јесу: сакрални језик (и сакрални језици), појаве у развоју лингвистике условљене конфесионалних факторима, теорије о пореклу језика (пре свега теорија о божанској суштини и пореклу језика), питања функционисања језика у домену религијског, као и све појаве које су везане за сакралну сферу, а које су нашле свој одраз и израз у језику“ (Кончаревић 2015а: 24).

Нема сумње у то да је језик Библије извршио снажан утицај на народне језике и да је, услед превођења и адаптирања Библије и богослужбених списа на народне језике, дошло и до утицаја и појаве националних специфичности у самим духовним текстовима. Занимљиво је, на пример, да је Библија најбогатији извор енглеске идиоматике, а да за њом следе дела Шекспира (Кључкина 2003). Речи и изрази преузети из Библије толико су дубоко укорењени у језицима да често приликом њихове употребе немамо осећај, нити свест о њиховом библијском пореклу: *рус. камень преткновения* – *срп. камен спотицања*, *рус. козёл отпущения* – *срп. жртвени јарац*, *рус. умывать руки* – *срп. прати руке*, *рус. хлеб насущный* – *срп. хлеб насушни* и сл, или знамо да су библијског порекла само према антропониму или архаичном облику који се у њима појављује: *рус. Каинова печать* – *срп. Каинов печат*, *рус. казнь египетская* – *срп. египатска казна*, *рус. око за око* – *срп. око за око*. Према истраживању Шулежкове у руском књижевном језику функционише око 1000 библијских речи и израза, а библизми чине око 20% фонда крилатих јединица руског језика (Шулежкова 2013: 8). Л. Раздобудко-Човић наводи речи др Магдалене Веселиновић Шулц, која сматра да је Библија извор највеће мудрости човековог ума, са много порука и максима, изражених највише у алегоричном облику, те да су се проповеди јевангелиста прихватале, преносиле се с колена на колена и одомаћиле се код многих народа до мере да се временом заборавило њихово порекло (Раздобудко-Човић 1997: 312).

Анализом истраживања која се баве библизмима установили смо да у дефинисању објекта и предмета датих истраживања међу ауторима долази до извесних размимоилажења која се првенствено тичу обима термина *библизам* потеклог из руске фразеолошке школе (*рус. библеизм*).

Олга Ахманова у Речнику лингвистичких термина библизам дефинише као библијску реч или израз, који је ушао у општи језик (Ахманова 2004: 66). Јевгениј Верещагин сматра да се под овим термином подразумевају засебне речи савременог руског књижевног језика, које су или преузете из Библије или речи, које су под семантичким утицајем библијских текстова. Аутор наводи да се, поред речи, под библизмима сматрају и устаљене синтагме, цели изрази и фразе пореклом из Библије (Верещагин 1993: 97). Олег Арапов библизме одређује као фразеолошке јединице (Арапов 2009: 267). Татјана Бердникова и Нина Уарова (2015: 112) сматрају да појам библизам има више планова, тј. да обухвата фразеологизме, афоризме библијског порекла, крилатице и изразе, било које устаљене синтагме, који су директно или посредно повезани с конкретним библијским сижеом и ситуацијом, као и цитате из Светог писма. Ауторке наводе да се, по мишљењу представника Руске православне цркве, свака реч која се појављује у Библији може сматрати библизмом (Бердникова и Уарова 2015: 112). У аутореферату своје дисертације Јекатерина Бетехтина библизмима назива све обрте које карактеришу: смисаона завршеност, репродуковање (с могућим варијантама), семантичка и стилска маркираност (пренесено значење, повишена експресивност, често припадност књижевном стилу лексике) (Бетехтина 1995: 3). Јован

Матеших и Александр Бирих дефинишу библизме као језичке јединице, преузете из Библије чији значајан део чине устаљене синтагме, као и цели изрази, па чак и фразе (Бирих и Матешич 1999: 41, према А. Бакиној 2021: 37). За Галину Беликову термини библизам и библијски фразеологизам су синоними, а у библизме она убраја: а) истините, оне који су настали као фразеологизми / цитати у библијским текстовима; б) настале од слободних синтагми, које постоје у текстовима Библије; в) алузије, које садрже речи са библијском етимологијом (Беликова 1999 према А. Бакиној 2021: 37). Ана Бакина сматра да ипак треба разликовати термине библизам и библијски фразеологизам, будући да библизми поред библијских фразеологизама обухватају и јединице других језичких нивоа (од речи до реченице) (Бакина 2021: 40). Анализирајући термин библизам у руској и енглеској лингвистици, Ј. Жевнерович закључује да су библизми интересантни како лингвистима, тако и теоретичарима књижевности и социолозима, што говори о томе да се ради о интердисциплинарном појму, због чега је овај, проблематичан за дефинисање, појам и занимљив за истраживање (Жевнерович 2017: 60).

У монографији Наташе Вуловић (2015) библијским изразима или библизмима називају се интернационалне фразеолошке јединице пореклом из Библије. Под библизмом се подразумевају „различите структурно-семантичке језичке творевине, устаљени изрази, фразеолошке јединице, цитати, термилошке синтагме, који могу бити преузети директно, као готове форме из Библије, или могу посредно настати под утицајем алегорија, парабола, догађаја описаних у Светом писму, али могу потицати и из хришћанског предања” (Вуловић 2015: 34, 35). На овај начин библизми се дефинишу и у Појмовнику теолингвистике Ксеније Кончаревић (2017: 42).

У Појмовнику српских лингвистичких термина овај појам не проналазимо, а будући да се у радовима библизми дефинишу на различите начине, сматрамо да је на истраживачу да определи значење које ће овај термин имати у његовом раду.

У нашем истраживању библизам представља језичку јединицу, која може бити различитог језичког нивоа – од речи, преко различитих предлошко-падежних конструкција и синтагми, до читавих реченица, од симбола, преко термилошких синтагми, до устаљених изрази, фразеологизама, цитата и паремија, и која може бити преузета као готова форма директно из Библије или хришћанских предања, или може настати под утицајем алегорија, парабола, личности, локуса и догађаја описаних у библијском и другим хришћанским текстовима. Сложили бисмо се са дефиницијом Валерија Мокијенка, који под библизмима подразумева „лексическије, фразеологическије и афористическије единицы разного типа, вошедшие в русский язык из Библии или возникшие на её основе” (Мокиенко 2017: 5). Библизам је по обиму шири и свеобухватнији појам од библијског фразеологизма, будући да поред библијских фразеологизама обухвата и јединице других језичких нивоа (Дубровина 2012: 12).

3.4. БИБЛИЈСКА ФРАЗЕОЛОГИЈА

Фразеолошке јединице, које потичу из Светог писма или су настале на основу библијских сижеа, а које су претежно интернационалног карактера, у нашем раду називамо библијским фразеологизмима. Укупност оваквих јединица чини библијску фразеологију једног језика.

Библијски фразеологизми обухватају „устойчивые, воспроизводимые в речи, раздельнооформленные обороты, которые, как правило, обладают экспрессивностью, эмоционально-оценочными характеристиками и имеют переносные значения (метафорические, символические, аллегорические, обобщённо-образные)” (Дубровина 2012: 11). Овакви устаљени експресивни спојеви лексема, које одликује репродуковање, такође имају и целовито значење (Касумова 2014).

У погледу назива овог специфичног слоја фразеологизама у руској литератури наилазимо на терминолошку разноврсност, која се заснива на томе да ли истраживач посматра предмет свог истраживања са становишта порекла (библијски, библизам) или са становишта класе (фразеологизам, библизам). Тако се у литератури срећу термини: „фразеологизм библейского происхождения” (Зайцева 2010, Каминская 2004), „библейская фразеологическая единица” (Харазиньска 1987), „библеизм” (Верещагин 1993, Оноприенко 1997), „библейский фразеологизм” (Беликова 1999, Субочева 2007, Дубровина 2012, Григорьев 2006, Вальтер 2013), „фразеологический библеизм” (Бетехтина 1995, Мокиенко 1995), „фразеологическая единица библейского происхождения” (Мендельсон 2002, Жолобова 2005), „библейское выражение” (Бирх и Матешич 1994), „фразеологизм-библеизм” (Жолобова 2002) и други.

Библизми и библијска фразеологија предмет су читавог низа научних радова, у чијем су се средишту пажње нашли дефинисање појма библизма (Верещагин 1993, Беликова 1999, Бирх и Матешич 1999, Арапов 2009, Бердникова и Уарова 2015, Бакина 2021), истраживање особености библијских фразеологизама у руском језику (Гак 1997), њихов лексикографски опис у фразеолошким речницима руског језика (Арапов 2009, Мокиенко 2011), начини преобразовања прототипа библијских фразеологизама у језичке јединице (Федуленкова 2019), трансформације библијских израза у пословице (Занглигер 1998), еквивалентност библијских фразеологизама (Байрамова 2013), њихово функционисање у савременом руском језику (Мокиенко 1995, Мокиенко 2017, Бердникова и Уарова 2015), улога и место библизама у руској и европској култури (Лилич 1995, Григорьев 2006, Дубровина 2012).

У наведеним истраживањима библизми и библијски фразеологизми анализирају се у оквиру једног језика. Поред њих заступљена су и конфронтативна истраживања на материјалу двају језика, међу којима су она истраживања која се баве библијским фразеологизмима како у руском и западноевропским језицима: руском и енглеском (Кључкина 2003, Реунова 2014, Жевнерович 2018, Мишутинская, Злобина, Шакирова 2014), руском и немачком језику (Вальтер 2009), руском и француском (Беликова 1999), тако и у руском и другим словенским језицима: у руском и бугарском језику (Гончева 2000), руском и српском језику (Ђорђевић 1971, Лилич 1997, Кончаревић 2015а, Кончаревић 2015б, Кончаревић 2015в, Кончаревић 2021а), у српском и словачком језику (Валентова 2020). Истраживачи су се, такође, бавили анализом библијских фразеологизама и у три или више језика (Байрамова и Бойчук 2012, Буженинов и Загоскина 2017). У конфронтационом истраживању библизама у руском и српском језику Г. А. Лилич и И. О. Трофимкина истичу да се узајамно деловање књижевног старословенског и живог руског језика одвијало непрестано и развијало се од двојезичја своје врсте до јединственог руског књижевног језика са израженим системом стилова, у којем су црквенословенски елементи постали главна карактеристика лексике високог стила. За то време, након Вукове реформе, из српског језика губе се елементи црквенословенског језика, као и сами црквенословенизми. Последица овог процеса јесу битне разлике у функционисању библијских фразеологизама у савременом руском и српском језику. У корпусу библијских фразеологизама савременог руског књижевног језика налази се много

црквенословенизама, који се често употребљавају у изворној форми: *ничтоже сумняшеся, притча во языцех, темна вода во облацех, взыскующие града, еже писах-писах, юдоль плачевная* и др. Изрази преведени на руски језик прихваћени су као обичне слободне конструкције, а не библијске: *не ведают, что творят* (библ.) – *не знают, что делают* (свободное сочетание). У српском језику библијски фразеологизми у црквенословенској форми убрајају се у архаизме (Лилич и Трофимкина 1998: 275 – 278).

Бављење библизмима у руском и другим језицима, поред бројних научно-истраживачких радова и дисертација, дало је резултате и на лексикографском и фразеографском плану, чији су сведоци речници библизама и библијских израза, међу којима су „Толковый словарь библейских выражений и слов” (Мокиенко, Лилич и Трофимкина 2010), „Энциклопедический словарь библейской фразеологии” (Дубровина 2010), „Библеизмы в современной русской речи: как их правильно понимать и употреблять” (Мокиенко 2017), „Лепта библейской мудрости: библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках” (Балакова и др. 2014) и други.

Српска лексикологија, лексикографија, фразеологија и фразеографија по овом питању заостају за руском. Библизмима је у српском језику посвећен мањи број радова (Вуловић 2015, Бајић и Вуловић 2009, Матешкић 1997 и други).

3.4.1. Класификације библијских фразеологизама

У досадашњим истраживањима, пре свега руских лингвиста, библијски фразеологизми систематизовани су према различитим параметрима.

Према структури К. Дубровнина (2012) библијске фразеологизме дели на две групе:

- 1) обрти, чија структура одговара синтагми, односно фразеологизми у ужем смислу (*обороты, соотносимые со словосочетаниями, т.е. собственно фразеологизмы*): *вавилонское столпотворение, козёл отпущения, питаться манной небесной* и сл.
- 2) обрти-реченице (*обороты-предложения*): *Не сотвори себе кумира; Не судите, да не судимы будете; Не мечите бисер перед свиньями* и сл. (Дубровнина, 2012: 11, 12).

Ауторка истиче да се међу истраживачима издвајају и библизми-речи (*рай, ад, Ада, Ева, Вавилон* и др.), који могу сами развити пренесено значење или ући у састав библијских фразеологизама (Дубровнина, 2012: 12).

Према времену настанка ова ауторка дели библијске фразеологизме на следеће групе:

- 1) добиблијски фразеологизми (*добиблейские фразеологизмы*) – општенародни изрази који су постојали у језику пре него што их је неки од аутора књига Светог писма употребио у тексту (тзв. небиблијски библијски фразеологизми), као што су: *корень зла*, или пословица: *Не рой другому яму, сам в неё попадёшь* – који се појављује у Старом и у Новом Завету,
- 2) библијски фразеологизми у ужем смислу (*собственно библейские фразеологизмы*) – обрти чија се метафоризација дешава у самој Библији. Такви су фразеологизми: *соль земли; метать бисер перед свиньями; волк в овечьей шкуре* и

3) библијски изрази, који нису потпуно фразеологизми („обороты третьей группы хотя и вполне библейские, но не совсем фразеологизмы” (Дубровина 2012: 41)), односно библијске слободне синтагме, које се у тексту Библије употребљавају у директном значењу, због чега и носе епитет *библијски*, док су у савременом језику добиле статус метафоричких обрта. У овој групи, коју ауторка назива још и постбиблијским изразима (*постбиблейские выражения*) налазе се: *козёл отпущения; избиеение младенцев; нести свой крест* и сл.

4) ситуативни фразеологизми који се образују изван Библије, у националним језицима, а на основу библијских образаца или сижеа. Такви су: *валаамова ослица; Валтасаров [Балтазаров] пир; мудрый, как (царь) Соломон; судить (поступать и т.п.), как Соломон; Соломоново решение, суд Соломона* и сл. Ове синтагме се не срећу у библијским причама, речи се употребљавају у директном значењу, а фразеологизми постоје у многим европским језицима) (Дубровина 2012: 34 – 50).

Према пореклу библијски фразеологизми могу се поделити на:

- 1) изразе који су већ у Библији имали целовито значење и одликовали се експресивношћу, практично као фразеолошке јединице (рус. *хранить как зеницу ока; метать бисер перед свиньями* и др.);
- 2) изрази који су настали на основу слободних синтагми у Библији, а који нису у фразеологији једних или других језика добили ново фразеолошко значење (рус. *зарыть свой талант в землю; умывать руки; на песке строить; обестованная земля* и др.);
- 3) фразеолошке јединице, чији се лексички састав не појављује у Библији, али су семантички детерминисани библијским текстовима (рус. *заблудшая овца; запретный плод; Каинова печать*) (Горюшина и Саруханян 2012: 47-48, према Бирих, Матешич 2000: 41 – 47).

Наведену поделу К. Дубровина прецизира проширивањем на следеће групе:

- 1) библијски фразеологизми преузети директно из Библије;
- 2) библијски фразеологизми преузети из других европских језик путем калкирања. Фразеолошки калк је устаљен израз који се у руском језику појавио захваљујући дословном преводу фразеологизма другог језика. Такви су: *башня из слоновой кости, невзирая на лица, от всего сердца, ныне отпускаеши*;
- 3) библијски фразеологизми настали у руском језику, као што су: *беден как Лазарь (бедный Лазарь), петь (спеть) Лазаря, ничтоже сумняшеся (сумняся), до положения риз, хамов сын, хамово отродье, хамовы дети* и сл. и
- 4) библијски фразеологизми измешани са фолклором. Анализирајући библијску фразеологију у зборнику пословица руског народа В. И. Даља, ауторка проналази: а) потпуне еквиваленте библијских фразеологизама, који су у општој употреби, као што су: *Люби ближнего как себя; волк в овчине (волк в овечьей шкуре); Не осуждай, да не осуждён будешь (Не судите, да не судимы будете)* и сл. б) библијске фразеологизме са значајнијим разликама у односу на општеприхваћене обрте, као што су: *хоть Лазаря пой, хоть волком вой; Помни день субботний: иди в баню (Помни день субботний, чтобы святить его); Уклонися от зла, да купи козла (Уклоняйся от зла и делай добро)* и сл. и 3) безеквивалентни изрази, који немају аналоге у књижевном језику, иако су у непосредној вези с Библијом, као што су: *Кто есть лук, того Бог избавит от вечных мук; Симова кость святая; Что дом, то содом* и сл (Дубровина 2012: 51 – 77).

Према односу између библијског фразеологизма и текста Библије В. Гак издваја пет опозиција:

- 1) Контекстуални / ситуативни библијски фразеологизми (*контекстуальные / ситуативные БФ*) – контекстуални (цитатни) библијски фразеологизми представљају елемент текста, некада можда мало измењен (нпр. *камень преткновеня*), док ситуативни – не постоји у Библији, али репрезентује одређену ситуацију описану у Библији (нпр. *Ноев ковчег*);
- 2) Присуство / одсуство конкретног библијског фразеологизма у језику (*наличие / отсутствие конкретного БФ в языке*) – иако многи библијски фразеологизми имају еквиваленте у другим језицима (нпр. рус. *запретный плод*, срп. забрањено воће, фр. *Le fruit défendu* (Быт 2, 12), није мали број примера да један библијски фразеологизам постоји у једном језику, а не постоји у другом (нпр. рус. *Содом и Гоморра*, срп. *Содома и Гомора*, фр. /). Некада на улазак фразеологизма у употребу у одређеном језику утичу култура, традиција, реалије, а некада сами лингвистички фактори (нпр. фразеологизми са структуром синтагме рус. *козёл отпущения*, срп. *жртвени јарац*, фр. *Le bouc émissaire* – лексема нем. *Der Sündenbock*);
- 3) Примарни / секундарни библијски фразеологизми (*первичные / вторичные БФ*) – као што им име говори, примарни библијски фразеологизми одражавају текст Библије, док се секундарни тек удаљено везују за њега;
- 4) Непосредни / посредни библијски фразеологизми (*непосредственные / опосредованные БФ*) – први се преузимају непосредно из текста Библије, док су други – плод преузимања из других језика или од других аутора;
- 5) Директни / преосмишљени библијски фразеологизми (*прямые / переосмысленные БФ*) – првој групи би припадали библијски фразеологизми који имају исту форму и значење у тексту Библије и ван њега, али није редак случај да се приликом процеса фразеологизације и поред очувања форме фразеологизма промени његово значење и тада фразеологизам сврставамо у другу групу. (Гак 1997: 55 – 60).

Чињеница да је за сваки језик карактеристично испољавање посебног односа између фразеологије и текста Библије пружа широке могућности како за монолингвална, тако и за контрастивна истраживања. У претходном делу представили смо само неке од могућих области и перспектива монолингвалних, контрастивних и полилингвалних истраживања библијских фразеологизама.

Овде се мора напоменути да у корпус нашег истраживања нису ушли сви библијски фразеологизми. Библијске фразеологизме поделили смо на оне који не садрже религијску компоненту (нпр. *как зенџу ока (хранџть, берџчь); кáмня на кáмне не оставлџть; час настáл (пришџл)*), због чега нису део нашег корпуса, и оне који садрже конкретну религијску компоненту релевантну за православну духовну сферу (рус. *Нóев ковчџг; стар как Мафусáџл; от Пóнтия к Пилáту ходџть; бџден как Лáзарь; глúпáя как Валаáмова ослџца*). Корпус ових фразеологизама биће представљен у наставку рада, а кроз даљу анализу корпуса биће и нешто више речи о њима.

3.5. РЕЛИГИЈСКА КОМПОНЕНТА У САСТАВУ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА

Главни предмет нашег истраживања представља вишеаспекатска анализа руских и српских фразеологизама с религијском компонентом. Овде се на тренутак морамо

освртнути на значење лексема *религија* и *религијски*, а затим и на међусобни однос између библијских фразеологизама и фразеологизама с религијском компонентом.

Религија. У Речнику руског језика, под редакцијом Шведове, *религија* је: „1. одна из форм общественного сознания – совокупность духовных представлений, основывающихся на вере в существование Бога или божеств либо сверхъестественных сил, являющихся предметом поклонения. 2. одно из направлений такого общественного сознания. Мировые религии (христианство, ислам, буддизм)”. 3. перен(осное значение). сложившиеся непоколебимые убеждения, безусловная преданность какой-н. идее, принципу, нравственному закону, ценности” (ТСРЯ: 828).

У једнотомном Речнику српског језика Матице српске *религија* је дефинисана као „веровање у натприродне силе и бића од којих зависи свет, веровање у Бога (или богове) као ствараоца света који управља њиме; систем таквих веровања, вероисповест” (РСЈ: 1133).

Из ових приложених дефиниција видимо да се овај интернационализам латинског порекла у руском и српском језику дефинише на приближно исти начин.

Према, по нашем мишљењу, најсвеобухватнијој и најдетаљнијој дефиницији, религија представља „свако веровање у апсолутну и мистичну моћ, од које човек зависи, и која контролише његов живот и смрт, али на коју може утицати, ако се понаша на одређене начине; своја искуства с том моћи може да изражава на когнитиван, емоционалан, практичан и мистичан начин, тј. у облику учења, обреда, заједнице верника или харизматичне личности; стицање и изражавање искустава са том моћи има за њега одређено значење, а за заједницу одређени значај, јер би без тога његов живот и живот заједнице изгледао сасвим другачије” (Енциклопедија православља 2002: 1619).

Религијски. Настао од именице *религија*, а употребљен у наслову нашег рада, јесте придев *религијски*. У руском језику постоји придев *религиб́зный* којим се, према Малом академском речнику руског језика, означавају „1. только полн(ая). ф(орма). прил(агательного). к религия (в 1 знач.). 2. приверженный религии, верующий в бога” (МАС, ТЗ: 704), а према Речнику Шведове – „1. см. религия. 2. то же, что верующий” (ТСРЯ: 828).

Наспрам руског придева *религиб́зный* са два значења, у српском језику постоје два придева, а то су у првом значењу руског придева *религиб́зный* – *религијски*, а у другом значењу истог руског придева – *религиозан*. У једнотомнику Матице српске придев *религијски* одређен је као онај „који се односи на религију; уп. религиозан (2); ~ учење”, док се придев *религиозан* дефинише као онај „1. који прихвата учење неке религије, који верује у Бога, побожан; својствен таквом човеку: ~ човек, ~ народ; ~ став. 2. (обычно одр.) који се односи на религију, верски: ~ мотив, ~ фанатизам, ~ мирноћа” (РСЈ: 1133).

У преводном руско-српском речнику Б. Станковића проналазимо дефиницију „религиоз|ный, -ная, -ное; -ен, -на, но. 1. само дужи обл. религиозни (обред итд.), 2. религиозан, побожан” (РСР: 741). У преводном српско-руском речнику Р. Бошковића проналазимо одредницу *религиозан* семантизовану на следећи начин: „религиоз|ан 1. религиб́зный; ~ обреди религиозные обряды; 2. религиб́зный; ~ човек религиозный человек; ~ занос религиозный восторг” (СРР: 777), док одредница *религијски* не постоји. У речнику М. Даутовића проналазимо нешто прецизнији превод придева „religijski adj. религиб́зный: ~ fanatizam религиб́зный фанатизм, религиб́зное изуверство, ~sko нау́чаванје религиб́зное учение; religiozan (religiozni) adj. 1. (pobožan) религиб́зный, верующий, набожный, благочестивый, ~ čovjek религиб́зный (верующий,

набожный) человек, 2. религиозный, ~zni obred религиозный обряд, ~zna tolerancija веротерпимость” (ХРР, Т2: 403).

Религијска компонента. Будући да придев *религијски* није прецизно одређен у описним речницима, у нашем истраживању ћемо под религијском компонентом фразеологизма сматрати „конкретну, типичну, релевантну религијску компоненту, која се односи на неки религијски појам, маркиран у оквиру религијске хришћанско-православне лексике, односно компоненту која именује конкретан религијски појам” (Вуловић 2015: 39). Религијска компонента је лексема (именица, придев, глагол или прилог) која може означавати религијске појаве, бића, предмете, радње, места, појмове, обреде. На овај начин дефинисана религијска компонента искључује из истраживања велики број библијских фразеологизама, који у свом саставу не садрже специфичну лексему (на пример, рус. *влагать мечи в ножны; воздавать (воздаты) каждому по делам его; выпить (испить) чашу до дна; зарывать (зарыть; закапывать, закопать; хоронить, схоронить) (свой) талант (в землю); метать бисер (перед свиньями); на лбу <не> написано; отделять (отделить) злаки от плевел; путеводная звезда; срп. бацати бисере пред свиње; вратити мач у корице; звезда водиља; одвајати жито од кукоља*).

Како православно хришћанство јесте већинска, али не и једина религија заступљена међу руским и српским народом, тако у руском и српском језику постоје лексеме маркиране у оквиру других религија као што су, на пример, римокатоличко хришћанство (рус. *папа* – срп. *папа*; рус. *кардинал* – срп. *кардинал*; рус. *месса* – срп. *миса* и друге) и ислам (рус. *Аллах* – срп. *Алах*; рус. *Курбан-байрам* – срп. *Курбан-бајрам*; рус. *Мекка* – срп. *Мека* и друге). Поједине од ових лексема улазе у састав пословица (на пример: рус. *быть в Риме и не видеть папы* – срп. *био је у Риму, а није видео папе*) и фразеологизама оба језика (на пример: рус. *быть большим католиком (папистом), чем папа; непогрешим как папа (римский); рабывать (пахать), как папа Карло; святее папы (римского); кардинальский кусочек; Париж стоит мессы (обедни); аллах (его) знает (ведает); одному аллаху ведомо (известно); на русский байрам; идти (пойти; отправляться, отправиться) в Мекку; серб. курбан се учинити; курбан (у)чинити, (на)правити; курбан-бајрам (на)правити*). У поређењу с бројем фразеологизама који садрже лексему маркирану у оквиру православне хришћанске традиције, оваквих фразеологизама има веома мало, услед чега, иако доприносе пуноћи и разноврсности фразеолошког фонда језика, они неће бити предмет нашег истраживања.

3.6. КЛАСИФИКАЦИЈА РЕЛИГИЈСКИХ КОМПОНЕНАТА

У овом истраживању акценат ће бити на религијској компоненти која представља религијски појам маркиран у оквиру православне хришћанске религије. Користећи модел „Лексичких основа руског језика” који су разрадили В. В. Морковкин и И. М. Курочкина 1982. године, К. Кончаревић је у раду „Језик и православна култура: правци истраживања” класификовала преко 500 руских лексема маркираних у оквиру православне религијско-црквене сфере на следеће групе: 1) општи појмови и односи; 2) материјални и духовни свет; 3) човек; 4) емоционалне, волитивне и интелектуалне радње и стања; 5) човек као члан православне заједнице; 6) комуникација мисли и осећања; 7) односи међу људима; 8) радне активности; 9) организација цркве (Кончаревић 1998: 151 – 155). На овај начин класификоване су и лексеме српског језика у дисертационом истраживању Р. Бајић (Бајић 2013: 175 – 178). Религијске компоненте Н. Вуловић класификује на следећи начин: 1) духовно (трансцендентно) биће или

духовно посвећена особа; 2) особа која обавља религијску праксу, представници цркве; 3) библијске личности, религијско-историјски догађаји и личности; 4) празници из хришћанске и народне традиције (и псеудопразници); 5) појмови везани за религијску и црквену праксу, као и теорију; 6) религијски предмети; 7) религијски релевантна места (локуси); 8) појмови чија је конотација искључиво везана за Библију, који улазе у састав библизама (Вуловић 2015: 39).

Према Р. Драгићевић тематска група речи, више је од асоцијативног, појмовног и семантичког поља, заснована на ванјезичким факторима, због чега јој се оспорава лингвистичка системност (Драгићевић 2007: 236). Лексичко-семантичку групу речи чине лексеме исте врсте (Драгићевић 2007: 237). Речи се могу објединити и у ситуационо-комуникациону групу, онда када су повезане истом ванјезичком искуственом сфером (Драгићевић 2007: 237).

У нашем истраживању религијске компоненте православно-хришћанског лингвокултуролошког поља класификоваћемо према значењу на следеће лексичко-тематске групе:

- 1) Духовна бића⁸: рус. бог, божий, божеский, господь, господень, Иисус Христос, Христос, Христов, Святой Дух, ангел, ангельский, бес, чёрт, чёртов, чертовский, дьявол, дьявольский, сатана, сатанинский, лукавый, нечистый, антихристов; срп. бог⁹, бож(у)ји, господ, анђео, анђеоски, Христос, Христов, Богородица, Свети Дух, ђаво, ђавољи, ђавољски, враг, враж(у)ји, нечисти (нечиста сила), бес, нечастиви, сотона (сатана);
- 2) Посредници и свеци¹⁰: рус. Святой Ильё, ильинский, Святой Антоний, Антоньев, Еремей, Маланья, Маланьин, святой; срп. светац, пророк, свети, Свети¹¹ Јован, Свети Петар, преподобни Јосиф, Лесандријски светац;

⁸ Према важећим правописним правилима руског језика, називи везани за религију пишу се у складу са општим правилима писања. Ипак се морају узети у обзир традиционални начини писања одређених група назива у црквено-религијским и религијско-филозофским текстовима. Препорука је да се великим словом пишу: реч Бог, као и имена Бога у различитим религијама (Иегова, Саваоф, Јхве, Исус Христос, Аллах и др.), реч Троица (Святая Троица: Бог Отец, Бог Сын, Бог Дух Святой), реч Богородица; речи који се користе уместо наведених речи (нпр: Бог – Господь, Создатель, Всевышний, Вседержитель, Творец, Спаситель, Богочеловек; Богородица – Царица Небесная, Пречистая Дева, Матерь Божия), придеви изведени од ових речи (нпр: благодать Божия, Господняя (Господня) воля, храм Божий, Божественная Троица, Божественная литургия (но в переносном значении – строчная буква, напр.: божественный 'восхитительный'; то же в таких устойчивых сочетаниях, как божий одуванчик, божья коровка), у црквено-религијским (молитвама, проповедима и сл.) и религијско-филозофским текстовима и заменице које мењају ове речи (нпр: Да святится имя Твое), имена паганских богова, имена оснивача религија, речи којима се обележавају најважнији појмови у хришћанској традицији и који се употребљавају као властита имена: Слово, Небо и Небеса, Крест Господень, Страшный суд, Святые Дары, Святые Тайны. У облицима множине, у значењу једног од многобројних богова или у пренесеном значењу бог и остале наведене лексеме пишу се малим словом. (Видети: Об утверждении правил русской орфографии, тачка 4.6. објављеном 2021. године, доступно на сајту: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/56800589/>; Датум приступа: 22.02.2024)

⁹ Према Правопису српског језика у случајевима када се у тексту говори о божанствима, митолошким бићима, Богу и другим натприродним бићима у једнобожачким (монотеистичким) религијама, називи за божанство схватају се као једини у својој врсти, односно као властита имена и зато се пишу великим словом: Бог, Јехова, Алах, Сатана и други, устаљене замене – Христос, Господ, Свевишњи, Бог Отац, Богородица, Богомати, Госпа и други. Када се наведене речи употребљавају у општем (заједничком) или атрибутском значењу или се користе у множинском облику, пишу се малим словом, као и када се употребљавају у експресивним и фигуративним изразима: враг, ђаво, бог, господ, свевишњи, убио је бога у њему, ухватио је бога за браду. (Видети: Правопис 2010: стр. 57 – 58, т. 43 и т. 44 а) и б)).

¹⁰ Према правопису руског језика имена апостола, пророка, светаца (Иоанн Предтеча, Иоанн Креститель, Иоанн Богослов, Николай Чудотворец (али: Николай-угодник), Георгий Победоносец и други) пишу је великим почетним словом, док се речи апостол, пророк, святой, преподобный, мученик, блаженный и сл.

- 3) Земаљска хијерархија: рус. *поп, попадѣя, па́стырь, влады́ка, архимандрѣ́т, кум, антимѡ́нія*¹², *архиерѣ́йский, крѣ́стный о́тец, поп Семѣ́н, брат Иса́акий*; срп. *владика, игуман, калуђер, кум, поп, попадија*;
- 4) Празници¹³: рус. *Богоявлѣ́ние, Ма́сленица, Па́сха, петро́вки, Вознесѣ́ние, крѣ́щенский, Христѡ́в день, Ю́рьев день, Петро́в день, морко́вкино за́говенье*; срп. *Божѣ́х¹⁴, божѣ́хни, Видовдан, Врбица, Бурђевдан, Митровдан, Спасовдан, Ускрс (Васкрс), ускршњи (васкршњи), Бадњи дан, Бела недеља, Велики петак, Света недеља, Свето Нигдарјево, Свето Никад, Свети Живко, светак*¹⁵;
- 5) Библизми (личности, места, појмови): рус. *Ааро́н, Ааро́нов, Авраа́мов, Агасфе́р, Ада́м, Ада́мов, А́редов (А́ридов), Ё́ва, Ё́вин, Ваа́л, Валаа́мов, Валтаса́р, Валтаса́ров, Гог, Маго́г, Дави́д, Голиа́ф, Ионафа́н, Ено́х, Ибѡ, Ио́сиф, Ё́родов, Иу́да, Иу́дин, Ка́ин, Ка́инов, Лаза́рь, Лот, Ло́тов, Магдали́на, Мамо́н (Маммо́н), Мафуса́йл, Мафуса́йлов, Нимро́д, Но́ев, Ной, Онáн, Пенте́фрий, По́нтий Пила́т, Самсо́н, Дали́ла, Са́ррин, Сау́л, Соломо́н, Соломо́нов, У́рий, У́риев, Ха́мов, Я́ков, Пе́тр, Па́вел, Са́вел, Матфе́й, Фома́; Вавило́н, вавило́нский, гефсимáнский, Голго́фа, дама́сский, егѣ́петский, Иерихо́н, иерихо́нский, Иерусали́м, Изра́илев, Иорда́нь, иудѣ́йский,*

испред властитог имена пишу малим словом. (Видети: Об утверждени правил русской орфографии, тачка 4.6. објављеном 2021. године, доступно на сајту: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/56800589/>; Датум приступа: 22.02.2024)

¹¹ У српском језику „атрибут свети уз имена светаца, као и блажени [...] по правилу су саставни и неиспустиви део имена и пишу се великим почетним словом: Свети Петар, Свети Лука, Свети Никола, Свети Сава, Свети Симеон Мироточиви, Света браћа Ћирило и Методије (/ Света браћа, Света солунска браћа, Солунска браћа), Свети краљ Милутин, Блажени Јеролим [...] и сл. Напомена: Када атрибут није саставни део имена, него служи за његово ближе одређење, пише се малим словом: [...] апостол Петар, арханђел Михаило, владика Данило”. (Видети: Правопис 2010: стр. 56, т. 41 д))

¹² Дату компоненту пронашли смо у речнику РФИЭС, где се појављује у оквиру фразеологизма *антимѡ́нии (антимѡ́нию) разводѣ́ть* са значењем „неодобр. 1. Вести пустые, излишние долгие и отвлекающие от чего-л. серьезные разговоры. 2. С кем. Проявлять излишнюю мягкость, снисходительность в отношениях с кем-л.” Аутори речника наводе десет претпоставки о пореклу овог фразеологизма. Према првој верзији, због које је ова компонента укључена у корпус нашег истраживања, реч *антимония* (фр. *animoine* – букв. «против монаха») везана је за антимион (рус. *сурьма*) – назив хемијског елемента из групе металоида. Постоји легенда о томе да је у XV веку настојник манастира Василије Валентин (*Basilius Valentinus*) приметивши да се свиње гоје од антимонона пожелео да испита његово дејство на монахе, али сви монаси који су узимали антимион умирали су. То је био повод да се овај метал назове антимион «против монаха». Расправе о употреби антимонона међу хемичарима трају од тада и постале су повод за настанак фразеологизма. Према другој верзији не ради се о француском, већ о латинском називу антимонона – *antimonium* (РФИЭС, 26 – 28).

¹³ У руском језику великим словом пишу се прва реч и властита имена у називима религијских празника, као што су: Пасха Христова, Рождество, Вход Господень в Иерусалим (Вербное воскресенье), Вознесение, Троица (Пятидесятница), Крещение (Богоявление), Сретение, Благовещение, Преображение, Успение, Воздвижение, Покров, Усекновение главы Иоанна Предтечи, Ильин день, Прощёное воскресенье, Вселенская родительская суббота (и Родительская суббота). Великим почетним словом пишу се називи недеља (седмица) и посебних дана, на пример: Великий пост, Петров пост, Пасхальная (Светлая) седмица, Страстная неделя, Фомина неделя, Великий четверг, Чистый понедельник, Страстная пятница, Неделя Всех Святых, Неделя о Страшном суде, као народни називи појединих празника, дана и периода (Масленица (Масленая неделя, Сырная седмица), Святки, Семик, Яблочный Спас). (Видети: Об утверждении правил русской орфографии, тачка 4.6. објављеном 2021. године, доступно на сајту: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/56800589/>; Датум приступа: 22.02.2024)

¹⁴ Празници се у српском језику пишу великим словом, а у случају вишечланих назива само прва реч се пише великим словом (и остале, уколико су и саме властита имена): Божић, Ускрс, Духови, Бурђевдан, Пасха, Велика Госпојина, Света Тројица (/ Свето Тројство), Велики петак, Задушнице, Мали Божић, Свети Сава, Огњена Марија и други. (Видети: Правопис 2010: стр. 65, т. 59)

¹⁵ *светак*, -тка м празник, благодан. Изр. *светком и петком* – из дана у дан, свакодневно. (РМС) Назив за било који дан када се слави неки светац.

- Мékка, Назарét, Палестíна, силоáмский, Содóм, Гомóрра (Гомóрр), гомóррский, Эдém, эдémский; мánна, потóп, тварь, áнгец, глас, пёрст, акрíда, чрéсла; срп. Аврам, Аврамов, Адам, Адамов, Ева, Евин, Соломон, соломонски, Метузалем, метузалемски, Ноје, Нојев, Јеремија, Јеремијин, јудин, Свети Илија, апостоли, Свети Петар, Свети Павле, Јуда, Мамон, Пилат, Понтије, апостолски; Вавилон, вавилонски, Содом(а), содомски, Гомор(а), гоморски; мана;*
- 6) Простор: рус. *не́бо, небéсный, рай, ра́йский, ад, áдский, пéкло, земл́я, земно́й, юдо́ль, цéрковь, церко́вный, храм, монасты́рь, колоко́льня; срп. небо, небески, рај, рајски, пакао, паклен, црква, црквени;*
- 7) Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса: рус. *крещéние, ана́фема, ами́нь, обе́дня, заúтренняя, катава́сия, осáнна, аллилúйя, панихíды, ака́фист, про́поведь, жéртва, бдéние, трезвóн, крестíть, окрестíть, воскур́ять, воску́рить, ма́зать, пома́зать, обратíть; срп. крштење, дађа, задушнице, опело, литургија, амин, проповед, катавасија, литанија, парастос, крштен, крстити, прекрстити се, светити, свештати, кадити, окадити, проповедати, метанисати;*
- 8) Предмети: рус. *ку́пель, алта́рь, ико́на, о́браз, кади́ло, ко́локол, крест, крéстный, кресто́вый, крещéние, ла́дан, фимиа́м, ряса, ми́ро, мо́щи, покрóв, ри́за, свеча́, свéчка, Би́блия, библи́йский, ева́нгельский; срп. икона, кандило, кољиво, пана(х)ија, крст, мантија, мошти, олтар, светиња, свећа, тамјан, ка́д, ћивот, Библија, Јеванђеље, Псалтир, света водица;*
- 9) Обавезе верника: рус. *пост, íсповедь, оглашénный¹⁶, по́стный, моли́ться, бить челóм, жéртва вече́рняя¹⁷, О́тче наш; срп. слава, славски, име, крсна слава, крсно име, молитва, молитвени, пост, исповест, Оченаш, молити, постити;*
- 10) Основни појмови духовности: рус. *душа́, дух, душе́вный, духо́вный, ве́ра, грех, грéшный, чу́до, ве́рить, грешíть; срп. вера, веран, грех, грехота, грешан, душа, чудо, веровати, грешити, огрешити се.*

У истраживање неће бити укључене лексеме, чије је конотативно значење маркирано под утицајима јудео-хришћанске традиције, етике, погледа на свет, као што су: рус. *любовь* – срп. *љубав*, рус. *надежда* – срп. *нада*, рус. *рыба* – срп. *риба*, рус. *справедливость* – срп. *правда* и сличне, односно лексеме, чије денотативно значење није маркирано.

У циљу што подробније анализе фразеологизама са религијском компонентом у корпусу су се нашли и поједини фразеологизми у ширем смислу, будући да је један део фразеологизама у ужем смислу настао кондензацијом и редукцијом појединих паремија и фразеологизама у ширем смислу.

По узору на Н. Вуловић (2015) из корпуса су, такође, изостали вишелексемни спојеви, као што су:

¹⁶ Оглашénный је супстантивизирани придев са значењем онај који се припрема за свето Крштење, катихумен. Катихумени су имали обавезу овладавања основама хришћанске вере и долажења на црквене службе – свете Литургије, али уз присуство само у иницијалном делу (који се зато и назива Литургијом оглашених), док им је присуство евхаристијском канону и, следствено, причешћивање, било најстроже забрањено све до примања Крштења.

¹⁷ Жертва вечерња је била обавезна у јудаизму, а данас се употребљава у пренесеном смислу. Дефинисана је на следећи начин „образ глубокой и полной молитвы: Да исправится молитва моя, яко кадило пред Тобою, воздеяние руку моею жертва вечерняя (Пс.140:2). Священнику Иерусалимского храма надлежало приносить в жертву двух агнцев утром и вечером, такие жертвы назывались непрестанными. Эти жертвы были чисты и приятны Богу и означали священнодействие и служение в церкви. Вечерняя жертва была важнее, так как она «была исполнением вседневного священнодействия». В переносном смысле выражение означает постоянную, вседневную, непрерывную до конца жизни молитву и добрые дела верующего человека” (Клименко 2012: 372–373).

- 1) термини: рус. *Бог Дух, Бог плодородия и вина; закон божий; божий дом*; срп. *Свети Дух* и сл.
- 2) изреке, слободни изрази, нефразеологизирани изрази, колокације, перифразе: рус. *бог дал, бог взял; верить в (господа) бога; верующий в бога; избави бог; не приведí господи*; срп. *трипут бог помаже, исти ђаво, неки ђаво, отићи дођавола, под милим богом, упокојити се у Господу, брат у Христу* и сл.;
- 3) поздрављивања, опраштања, обраћања, отпоздрављивања, узвици: рус. *ради бога; как бог мiлует?; не гневí бога; с богом; слава богу; Христос воскрес (воскресе); иди (пошёл) к чёрту*¹⁸; срп. *помаже бог; бог ти помогао; богом брате; доврага; боже помози; ко(је)г ђавола* и сл.;
- 4) узречице којима се исказује чуђење, дивљење, усхићење, непријатност: рус. *Ах ты господи!; бог (боже) (ты) мой!; боже милостивый; бог вам (тебé, емú) судья; вот чёрт*; срп. *боже мој; бог те видео; бог да прости (предње зубе), бог с тобом, сачувај (ме) боже; не лези враже* и сл.;
- 5) жеље, честитања, благосиљања, помени, молбе: рус. *бог в по́мощь (помóчь); бог с тобóй; боже сохрани; да хранít тебя бог; дай бог совет да любóвь*; срп. *боже здравља, дај боже, бог да му (јој и сл.) душу прости, да не да бог (Господ), ако бога знаш* и сл.;
- 6) узречице, поштапалице: рус. *господи благослови; (да) разрази меня бог*; срп. *бог зна како, питај бога, бог те видео* и сл.;
- 7) увреде, поруге, грдње, прекори, псовке, клетве: рус. *браниться в чёрта (в бога, в царя); в бога (душу) мать; в бога и в душу; в три господа бога; вот тебе (те) бог (Христос); поминать (помянуть) чёрта*; срп. *бог те убио (да те не убије), иди дођавола, иди с милим богом, ђаво да га (је) носи, бог нека ти суди* и сл.
- 8) пословице: рус. *Бог по доро́ге, а чёрт сторонóй; Бо́гу бóгово, а кéсарю кéсаревó; Всякая власть от бога; Одíн бог без грехá; Всё в руцé бóжией; И бéсы веруют (и трепéщут)*; срп. *Из твојих уста у божје уши; Бог чуо, а ђаво не чуо; Бог на небу, а цар на земљи* и сл.

Имајући у виду наведене редукције, руски корпус нашег истраживања чини 1091 фразеологизам, а српски – 633 фразеологизма. Највећи број фразеологизама у оба језика садржи компоненту којом се означава духовно биће (рус. *Бог* – срп. *бог*, рус. *чёрт* – срп. *ђаво*), затим следе компоненте којима се обележавају основни појмови духовности (рус. *душа* – срп. *душа*) и библизми.

3.7. ЛЕКСИЧКО-ГРАМАТИЧКА СТРУКТУРА РЕЛИГИЈСКИХ КОМПОНЕНАТА

Уколико се осврнемо на лексичку структуру сваке од лексичко-тематских група, приметимо да у групи лексема којима се обележавају духовна бића, посредници и свеци, свештенство, празници, библијске личности, места и појмови, сакрални простори и предмети велику већину чине именице (властите и заједничке), придеви изведени од датих именица и именичке синтагме. У групама лексема којима се обележавају обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса, обавезе верника и основни појмови духовности, поред именица, именичких синтагми и придева, заступљени су и глаголи и глаголске синтагме.

¹⁸ Употребљава се као одговор на исказивање жеље да некога срећа прати: „Ни пúха, ни перá!” - „Иди (пошёл) к чёрту!”

Међу лексемама којима се обележава духовно биће преовлађују именице: теоними (рус. *бог, господъ, Христѳ, Святѳй Дух, Исусъ Христѳ*; срп. *бог, господ, Христос, Свети Дух*), теотоконими (срп. *Богородица, Мајка Божија*) и ангелоними (рус. *ангел*; срп. *анђео*). Према дефиницији Р. Бајић теоним је „језичка јединица која је у функцији називања (само) Бога или обраћања Богу, и то онаквог каквим се он схвата у хришћанству, а за наше истраживање – првенствено православном. Конкретно, то може бити обраћање или назив за Свету Тројицу или појединачно за некога од три Лица Свете Тројице (Оца, Сина, Светог Духа)” (Левушкина 2013: 168). Теотоконими су језичке јединице којима се означавају називи и имена Богородице, док су ангелоними – називи и обраћања анђелима (Левушкина 2013: 168). Све наведене лексеме, које улазе у састав фразеологизама руског и српског језика, могле би се подвести под изворно теонимску, теотоконимску и ангелонимску лексику. Овде би можда требало увести и посебан термин за називе ђавола, будући да је реч о веома продуктивној лексеми и на лексичком и на фразеолошком плану, која у језику има бројне синониме и називе изражене како именицама, тако и поимениченим придевима (рус. *бес, чѣрт, дѣвол, сатанѣ*, поименичени придеви *лукѣвый, нечѣстый*; срп. *ђаво, враг, нечисти (нечиста сила), бес, нечастиви, сотона (сатана)*). У групу лексема којима се обележава духовно биће улазе и придеви настали од датих именица (рус. *бѳжий, бѳжѣский, господѣнь, Христѳв, ангѣльский, антѣхристов, чѣртов, чертѳвский, дѣвольский, сатанѣнский*; срп. *бож(у)ји, анђеоски, ђавољи, ђавољски, враж(у)ји, Христов*). Теоними су до сада били предмет мањег броја истраживања у српској¹⁹ и нешто већег броја истраживања руској²⁰ лингвистици.

У оквиру лексема којима се означава духовно посвећена особа, посредници и свеци, такође су заступљене властите именице (рус. *Еремѣй* (народни назив пророка Јеремије – *пророк Иеремия*), *Малѣнья* (народни назив Свете Меланије Римљанке), заједничке именице (срп. *светац, пророк*), именичке синтагме (рус. *святѳй Антѳний, Святѳй Ильѣ*; срп. *Свети Јован, Свети Петар, Лесандријски*²¹ *светац, преподобни Јосиф*) и придеви (рус. *илѣнский, Малѣнын*; срп. *свети*). Агиоантропоними су у званичним црквеним документима увек вишекомпонентни апелативно-антропонимски комплекс и садрже обавезне и факултативне елементе (Бајић 2013: 227). У састав

¹⁹ Неки од радова у којима се теоними анализирају са различитих аспеката у српском језику су: Бајић, Р. *Лексика из сфере православне духовности у српском језику и њена лексикографска обрада : докторска дисертација*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2013. ; Бошњакловић, Ж. и Г. Штасни. „Лексикографска обрада лексеме Христос у речницима српског књижевног и народног језика”. *Српски језик*, XXII, 2017. стр. 95 – 116. ; Гочанин, М. „Семантичко-деривационно гнездо лексеме Бог в сербском языке”. У: А. Мякинин, И. В. Бугаева, Е. В. Плисов (ред.). *Церковь и проблемы современной коммуникации*. Нижний Новгород: Нижегородская Духовная семинария, 2007. стр. 65 – 76. ; Левушкина, Р. „Теоними у савременом српском језику”. У: Ј. Грковић-Мејдор, К. Кончаревић (ур.). *Теоллингвистичка проучавања словенских језика. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија*, Књ. 5. Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности, 2013. стр. 167 – 177.

²⁰ На пример: Алексеев, В. И. „Nomina sacra: Теоними как особый тип ономастического пространства”. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2012. стр. 28 – 35. ; Шихалиева, С. Х. „Имена Бога в новом Завете и проблема их перевода”. *Гуманитарный вектор*. № 4 (36), Филология, востоковедение. 2013. стр. 229 – 234. ; Шукуров, Д. Л. „Имя Бога в культурологическом, историко-литургическом и психоаналитическом дискурсе”. *Соловьевские исследования*, Выпуск 3 (39), 2013. стр. 149 – 160.

²¹ Како К. Кончаревић (2021) пише могуће је да се фразеологизам *осушити се као лесандријски светац* (појављује се у корпусу Н. Вуловић 2015: 54) везује за житије преподобног Антонија Великог, а да су као прототип могла послужити житија светитеља из Александрије – преподобног Атанасија Великог и светог Јована Милостивог (Кончаревић 2021: 30).

фразеологизама најчешће улазе краће варијанте имена, а некада и народни називи (рус. Еремей, Маланья, срп. Лесандријски светац).

Лексеме којима се обележавају представници цркве у својој земаљској хијерархији претежно су именице (рус. *поп, попадѣя, па́стырь*²², *влады́ка, архимандрит, кум*²³, *антимонія*; срп. *владика, игуман, калуђер, кум, поп, попадија*), именичке синтагме (рус. *поп Семён, брат Исаа́кий*²⁴, *крёстный отец*) и придеви (*архиере́йский*).

Једно од најважнијих обележја православне духовности јесте поштовање светаца, одакле потиче „богатство празника као литургијских манифестација светости у животу чланова Цркве” (Кончаревих 2021а: 27). У Речнику руске ономастичке терминологије проналазимо само термин агионим – име светитеља (Подольская 1978: 26), док термине за називе празника ауторка не наводи. Део литургијске науке, која се бави празницима носи назив – *хеортологија* (рус. *эортология*), настао од грчке речи *εορτή* – празник. Ово даје легитимитет термину *хеортоним* (рус. *эортоним*), који представља властито име црквеног празника. На основу руске богословске традиције овакву звучну транскрипцију термина, уместо термина *геортоним* предложила је И. Бугаева (Терентьева 2010: 246). Под *хеортонимом* (рус. *эортоним*) у нашем раду подразумеваћемо све језичке јединице којима се именују празници, а то су именице (рус. *Богоявлéние, Мáсленица, Пáсха, Петро́вки, Вознесéние*; срп. *Божих, Видовдан, Врбица, Ђурђевдан, Митровдан, светак, Спасовдан, Ускрс (Васкрс)*), придеви (рус. *крёщенский*; срп. *божићни, ускршњи (васкршњи)*) и именичке синтагме (рус. *явлéние Христа наро́ду, Христо́в день, Юрьев день, Петро́в день, морко́вкино за́говенье*; срп. *Бадњи дан, Бела недеља, Велики петак, Света недеља, Свето Нигдарјево. Свето Никад, Свети Живко*). Међу хеортонимима у руском и српском језику заступљени су: 1) заједнички православни празници, као што су: рус. *Пасха* (срп. *Васкрс*), рус. *Масленица* (срп. *Покладе или Бела недеља*), рус. *Юрьев день* (срп. *Ђурђевдан*); 2) називи заједничких православних празника који се појављују у фразеологизмима једног од поређених језика: а) само у руским фразеологизмима срећу се рус. *Петров день, Крещение, Богоявление*; б) само у српским фразеологизмима срећу се *Бадњи дан, Божић, Велики петак, Врбица, Митровдан, Света недеља, светац*; 3) празници који су специфични за један народ и обележавају се регионално – *Видовдан* у српском језику; 4) псеудопразници – у руском *Морковкино заговенье, Турецкая пасха*, у српском – *Свето Нигдарјево, Свето Никад, Свети Живко* (више о овоме видети у Јочић 2022).

Међу лексемама непосредно преузетим из Библије издвајају се властите именице, односно имена библијских личности: 1) старозаветне личности – рус. *Ааро́н, Ада́м, Е́ва, Ваа́л, Валтасáр, Гог, Маго́г, Голиа́ф, Ионафа́н, Ио́в, Ка́ин, Лот, Мафуса́ил, Нимро́д, Онáн, Пенте́фрий, Самсо́н, Дали́ла, Сау́л, Соломо́н, У́рий, Я́ков*; срп. *Аврам, Адам, Ева, Јеремија, Метузалем, Соломон, Свети Илија*; 2) новозаветне личности – рус. *Агасфе́р, Ла́зарь, Магдали́на, Мамо́н (Маммо́н), По́нтий Пила́т*, срп. *Мамон, Понтије Пилат*; 3) личности чија се имена појављују и у Старом и у Новом завету: рус. *Дави́д, Ено́х, Ио́сиф, Иу́да, Ной*; срп. *Јуда, Ноје*; 4) апостоли: рус. *Пе́тр, Па́вел, Са́вел, Матфе́й, Фома́*; срп. *апостоли, Свети Петар, Свети Павле*. Често се у фразеологизмима користе и придеви настали од имена библијских личности: 1) придеви настали од имена старозаветних личности – рус.

²² па́стырь, -я, м 1. устар(елое) Пастух. 2. рел(игия) Священник, руководитель паствы. (МАС, Т3: 31)

²³ кум, -а, мн. кумовья, -ьев, м. 1. Крестный отец по отношению к родителям крестника и к крестной матери. 2. устр(елое) и прост(оречное) Обращение к знакомому пожилому мужчине. (МАС, Т2: 149)

²⁴ Дата компонента такође се појављује у речнику РФИЭС у оквиру фразеологизма *наш (свой) брат Исаа́кий* са значењем „устар(елое) шути(ивое) Человек, похожий на говорящего, близкий ему по социальному положению, моральным качествам и т.п.” (РФИЭС, 66). Порекло овог фразеологизма везује се за једну од епизода из Житија монаха Кијевско-печерске лавре брата Исакија.

Аарóнов, Адáмов, Ёвин, Áредов (Áридов), Валаáмов, Валтасáров, Ка́инов, Лóтов, Мафусай́лов, Са́ррин, Соломо́нов, Ё́риев, Ха́мов; срп. Адамов, Евин, соломонски, метузалеми, Јеремијин; 2) придеви настали од имена новозаветних личности – Петров; 3) придеви настали од имена личности која се појављују и у Старом и у Новом завету – рус. Авраáмов, Ё́родов, Иу́дин, Но́ев; срп. Аврамов, Јудин, Нојев; 4) апостоли: апостолски. Осим библијских антропонима, у фразеологизмима проналазимо и библијске топониме, међу којима су: локуси изражени именицама (рус. Вавилóн, Голго́фа, Иерихóн, Иерусали́м, Иорда́нь, Мэкка, Назаре́т, Палестíна, Содóм, Гомóрра (Гомóрр), Э́дем; срп. Вавилон, Содом(а), Гомор(а)) и придевима (рус. вавилóнский, гефсимáнский, дама́сский, егíпетский, иерихóнский, Израíлев, иуде́йский, силоáмский, гомóррский, э́демский; срп. вавилонски, содомски, гоморски). Карактеристични појмови и догађаји који се појављују у Библији, такође се појављују у склопу фразеологизама, а могу бити исказани именицама (рус. ма́нна, пото́п, тварь, а́нгец, глас, пе́рст, акри́да, чре́сла; срп. мана), придевима (рус. Ё́родов, допото́пный), именичким синтагмама (рус. избие́ние младе́нцев, второ́е пришест́вие, ма́нна небе́сная, масли́чная (оли́вковая) ветвь, хля́би небе́сные, три́дцать сре́бреников, дре́во познáния добра́ и зла, блудный сын, ны́не отпу́щаеши, ковче́г заве́та, терно́вый (мученический) вене́ц, отве́рзнуть уста́ (свой), песнь пе́сней, золо́тый теле́ц, соляно́й столб (столп), позóрный столп, стра́шный суд, су́дный день) и појединим глаголима (на пример, рус. воскресе́нуть и воскреси́ть кого́). Више о пореклу ових јединица навешћемо у списку фразеологизама са религијском компонентом библијског порекла.

Сакралне локусе можемо поделити на божанске просторе, који су изражени именицама (рус. не́бо, рай, ад, пе́кло; срп. небо, рај, пакао), придевима (рус. небе́сный, ра́йский, а́дский; срп. небески, рајски, паклен) и синтагмама (рус. ге́енна о́гненная), и земаљске просторе, који такође могу бити изражени именицама (рус. земля́, юдо́ль, це́рковь, храм, монасты́рь, колоко́льня, Варва́ра²⁵; срп. црква), придевима (рус. земно́й, це́рковный, колоко́льный; срп. црквени) и синтагмама (зла́чное ме́сто, свята́я святы́х, Мака́рьевский²⁶ ни́щий).

Предмети који се користе у хришћанској пракси представљени су именицама (рус. Би́блия, купе́ль, алта́рь, ико́на, о́браз, кади́ло, ко́локол, крест, креще́ние, ла́дан, фимиа́м, ря́са, ми́ро, мо́щи, покрóв, ри́за, свеча́, све́чка; срп. Библија, Јеванђеље, Псалтир, икона, кандило, кољиво, пана(х)ија, крст, мантија, мошти, олтар, светиња, свећа, тамјан, ка́д, ћивот), придевима (рус. библе́йский, ева́нгельский, крестный, кресто́вый) и именичким синтагмама (рус. валда́йский колоко́льчик; срп. света водица).

Међу лексемама којима се означавају обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса заступљене су именице (рус. креще́ние, ана́фема, ами́нь, обе́дня, зау́тренья, катава́сия, осáнна, аллилúйя, панихíды, ака́фист, про́поведь, же́ртва, бде́ние, трезво́н; срп. крштење, даћа, задушнице, опело, литургија, амин, проповед, катавасија, литанија, парастос), именичке синтагме (рус. крестное знаме́ние) и глаголи (рус. крести́ть, окрести́ть, воскуря́ть, воску́рить, обрати́ть, ма́зать, пома́зать; срп. крстити,

²⁵ Именица се појављује у изразима: *идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву и тяну́ть (потяну́ть) кого́ к Варва́ре на распра́ву* – устар(елое) шутл(ивое) Привлекать кого-л. к ответу за содеянное. Претпоставља се да је фразеологизам настао у народном говору становника Москве, где је 1517. године саграђена црква Свете Варваре. Расправа се односила на суд, а суђења су спровођена поред цркве Свете Варваре. Шалову нијансу фразеологизму даје сазвучје речи Варвара и расправа. (РФИЭС, 79)

²⁶ Овај придев појављује се у изразу *Мака́рьевский ни́щий* – устар(елое) попрошайка, нищий. Према претпоставци, израз се везује за познати сајам на Волги, у граду Макарејеву, који се налази поред Макарејевског Желтоводског манастира (РФИЭС, 472).

крстити се, прекрстити се, светити, свештати, кадити, окадити, проповедати, вапити, метанисати, крштен).

Обавезе верника изражене су именицама (рус. *пост, исповедь*; срп. *слава, име, молитва, пост, исповест, Оченаш*), именичким синтагмама (рус. *жѣртва вечѣрняя, Отче наш*; срп. *крсна слава, крсно име*), придевима (рус. *оглашѣнный, пѣстный*; срп. *молитвени, славски*), глаголима (рус. *молѣться*; срп. *молити, постити*) и глаголским синтагмама (рус. *бить челѣм*).

Основни појмови у православној хришћанској духовности изражени су именицама (рус. *душá, дух, вѣра, грех, чѣдо*; срп. *вера, грех, грехота, душа, чудо*), придевима (рус. *душѣвный, духѣвный, грѣшный*; срп. *веран, грешан*) и глаголима (рус. *вѣрить, грѣшѣть*; срп. *веровати, грешити, огрешити се*).

Узимајући у обзир заступљеност врста речи међу лексемама које као религијске компоненте улазе у састав фразеологизама руског и српског језика, можемо се сложити са тврдњом А. Алехине да „существительное характеризуется наиболее высокой фразеобразовательной активностью” (Алехина 1990: 58). За већину именица које представљају кључне речи фразеологизама карактеристична је устаљеност и уобичајеност класе, која се чува у језику од давнина. У ове именице спадају и оне, које улазе у састав тематских група, које даље образују фразеолошка гнезда.

3.8. ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА РЕЛИГИЈСКИХ КОМПОНЕНАТА

Анализу лексикографске обраде лексике из сфере православне духовности била је предмет бројних радова у српском језику (на пример, Р. Бајић (2012), дисертација Р. Бајић (2013: 301 – 411)), у руском језику (на пример, О. Арапов (2009), Х. Вальтер (2009), М. Мокиенко (2011), К. Кончаревић (1999б, 2011, 2012), Ю. Н. Михайлова (2008)), а такође и у контрастивним истраживањима (на пример, у дисертационом истраживању С. Петровића (2022: 142 – 269), радовима М. Радовановић и К. Кончаревић (2012), К. Кончаревић и М. Радовановић (2012) и другим).

За потребе нашег истраживања осврнућемо се само на квалификаторе у описним и преводним речницима руског и српског језика, који би нам требали указати на религиозну компоненту у значењу лексеме и на тај начин уоквирити корпус лексема које би се могле наћи у жижи нашег интересовања. Међутим, овде наилазимо на два проблема, а то су – мали број квалификатора и њихова нерегуларна употреба у речницима.

Наиме, у описним речницима руског језика МАС и БТСРЈ у списку квалификатора проналазимо само два квалификатора, а то су: *рел.* – религија (у МАС), *религ.* – религија (у БТСРЈ) и *церк.* – церковное (у МАС), церковный (термин) (у БТСРЈ). У речницима МАС и БТСРЈ уз анализиране лексеме које су се као компоненте нашле у саставу фразеологизама: *áгнец, ад, алтáрь, амѣнь, áнгел, антѣмѣня, архáнгел, архиерѣй, архимандрѣт, бдѣние, бес, Бѣблия, Бог, Богоявлѣнье, вѣра, владѣика, Вознесѣние, Госпѣдь, грех, дух, душá, дѣявол, Евáнгелие, Иисѣус, икѣна, исповѣдовать, ѣсповедь, кадѣло, кѣлокол, колокѣльня, крест, крестѣть, крещѣние, кум, лáдан, лешѣй, лукавѣй, мáнна небѣсная, мáнтѣя, Мáсленица, молѣтва, молѣться, монастырь, монах, мѣщи, нечѣстый, ѣбраз, Отче наш, Пáсха, пѣкло, Петрѣв день, Покрѣв, поп, попадѣя, пост, постѣться, пѣстничать, прегрѣшѣние, прѣповедь, прорѣк, Псáлтырь, рай, рѣза, рѣса, сатанá, свечá, свѣтки, свѣтцы, свѣтѣня, трезвѣн, фѣмиáм, храм, Христѣс, цѣрковь, чѣрт и чѣдо* никаквих квалификатора који би указивали на припадност лексема религијском или

црквеном кругу лексике нема. Квалификатор *цркв.* проналазимо уз лексеме: *катавасија* – 1. зн. у МАС и 1. зн. у БТСРЈ; *миро* – у МАС и БТСРЈ; *анáфема* – 1. зн. у МАС (без квалификатора у БТСРЈ); *литургија* и *обедња* – у БТСРЈ (без квалификатора у МАС). Квалификатор *рел. / религ.* уз анализиране одреднице нисмо пронашли. У дефинисању одредница уз које нема одговарајућег квалификатора налазе се објашњења: „по религиозним представленим”, „по мифологическим и религиозним представленим”, „по мистическим и религиозним представленим”, „по религиозному представлению”, „в религиозном представлении”, „в иудейской, мусульманской и христианской мифологии”, „в христианской религии”, „в христианской мифологии”, „в суеверном²⁷ представлении”, „у верующих” и сл. У речнику руског језика под редакцијом Шведове (ТСРЈ) нема квалификатора који се односе на религијску сферу ни на самом списку квалификатора, ни уз одреднице.

У описним речницима српског језика заступљено је више квалификатора, међу којима су: *кат.* – католички (РСЈ, РМС, РСАНУ), *мит.* – митологија, митолошки (РСЈ, РМС, РСАНУ), *правосл.* – православни (РСАНУ), *празн.* – празноверје, сујеверје (РСЈ, РМС, РСАНУ), *рлг.* – религија, религиозни (РСЈ, РМС, РСАНУ), *тео.* – теологија (РМС), *хришћ.* – хришћанство, хришћански (РСЈ), *цркв.* – црква, црквени, црквена реч (РСЈ, РМС, РСАНУ). У речницима већег обима (РСАНУ и РМС) анализирали смо уз које то лексеме стоје наведени класификатори и дошли до следећих података:

- 1) квалификатор *рлг.* стоји уз лексеме: *Божјић* (у РСАНУ и РМС), *Бог* (1. зн. а) у РМС), *грех* (РМС), *дух* (6. зн. у РСАНУ и 3. зн. у РМС), *душа* (7. зн. у РСАНУ), *задушнице* (РСАНУ), *крст* (6. зн. у РСАНУ), *крштење* (1. зн. РСАНУ), *мана* (1. зн. у РМС), *молитва* (1. зн. а) у РСАНУ и 1. зн. у РМС), *молити* (2. зн. а) у РСАНУ), *молити се* (1. зн. у РСАНУ), *мошти* (РМС), *олтар* (1. зн. а) у РСАНУ и а) у РМС), *Оченаш* (1. зн. у РСАНУ), *пакао* (1. зн. а) у РСАНУ и 1. зн. у РМС), *рај* (РМС), *светац* (РМС), *светиња* (2. зн. а) у РМС), *Спасовдан* (РМС);
- 2) квалификатор *цркв.* стоји уз лексеме: *агнец* (РСАНУ и РМС), *владика* (РСАНУ и РМС), *Врбица* (РМС), *Господ* (РМС), *задушнице* (РМС), *исповест* (1. зн. а) у РСАНУ и б) у РМС), *кадити* (3. зн. у РМС), *калуђер* (РСАНУ), *крштење* (2. зн. РМС), *литанија* (1. зн. у РСАНУ и 1. зн. у РМС), *литургија* (1. зн. у РСАНУ), *Оченаш* (1. зн. у РМС), *пана(х)ија* (РСАНУ), *парастос* (РСАНУ и РМС), *пост* (РМС), *Ускрс* (РМС);
- 3) квалификатори *рлг.* и *празн.* стоје уз лексеме: *враг* (РСАНУ), *ђаво* (РСАНУ), *нечастиви* (2. зн. у РСАНУ);
- 4) квалификатор *празн.* стоји уз лексеме *бес* (1. зн. у РСАНУ), *враг* (РМС), *грех* (3. зн. б) у РСАНУ), *дух* (5. зн. у РСАНУ), *нечисти* (5. зн. у РСАНУ);
- 5) квалификатори *рлг.* и *мит.* стоје уз лексему: *чудо* (РМС);
- 6) квалификатор *мит.* стоји уз лексему: *дух* (4. зн. а) у РМС);
- 7) квалификатор *тео.* стоји уз лексему: *душа* (3. зн. у РМС).

Поред наведених, велики је и број лексема за које са сигурношћу можемо рећи да припадају хришћанско-религијској лексици, али их у речницима проналазимо без одговарајућег квалификатора: *амин*, *анђео*, *Богородица*, *вера*, *Видовдан*, *грехота*, *даћа*, *Ђурђевдан*, *игуман*, *икона*, *кад*, *кандило*, *катавасија*, *кољиво*, *крстити*, *крстити се*, *крштен*, *мантија*, *метанисати*, *Митровдан*, *мрсан*, *окадити*, *опело*, *поп*, *попадија*, *постан*, *постити*, *прекрстити се*, *проповед*, *проповедати*, *пророк*, *светак*, *светити*, *свећа*, *свештати*, *слава*, *сотона* (*сатана*), *тамјан*, *ћивот*, *Христос*, *црква*. У опису значења ових лексема проналазимо изразе: „у хришћанској религији”, „по хришћанском

²⁷ Оваква квалификација одраз је атеистичког погледа на свет, као квалификатор *празн.* у речницима српског језика.

веровању”, „према хришћанском учењу”, „према хришћанској религији”, „у православној цркви”, „празник црквени”, „православни празник”, „црквени и народни празник”, „црквени обред” и друге.

Као илустрацију стања у преводним речницима руског и српског језика узели смо један руско-српски и један српско-руски речник. У анализираним речницима проналазимо следеће квалifikаторе: *рел.* – религија, религия (СРР, РСР), *церк.* / *цркв.* – црквени израз, црквено, церковное слово, церковное выражение (СРР, РСР), *мит.* – митологија, мифологија (РСР).

У преводном руско-српском речнику Б. Станковића (РСР из 1988. године) са квалifikатором *цркв.* можемо пронаћи лексеме: *алта́рь, ами́нь, ана́фема, архиерей, архимандрит, влады́ка* (2. зн.), *Вознесéние, Господь, кади́ло, крещéние, крещéнский, литурги́я, ма́сленица, ми́ро, мо́щи, обе́дня, па́сха, пост, псалты́рь, ри́за, свя́тки, святы́ня* (2. зн.); са квалifikатором *рел.* – лексеме: *арха́нгел, же́ртва*; и без квалifikатора – лексеме: *а́гнец, ад, а́нгел, антимо́ния, бде́ние, бес, Би́блия, Бог, Богоявле́ние, ве́ра, грех, дух, душа́, дя́вол, ева́нгелие, ико́на, испове́дь, катава́сия, ко́локол, колоко́льня, крест, крести́ть, крести́ться, кум, ла́дан, ма́нна, ма́нтия, моли́тва, моли́ться, монасте́рь, мона́х, нечи́стый, о́браз, пе́кло, покрóв, поп, попада́ья, пости́ться, по́стничать, про́пове́дь, проро́к, рай, ря́са, сатана́, свеча́, свя́тцы, трезво́н, фимиа́м, храм, це́рковь, че́рт, чу́до*. У српско-руском речнику Р. Бошковића (СРР из 2013. године) са квалifikатором *церк.* проналазимо лексеме: *амин, литургија, мантија, пост, свештати, Спасовдан*; са квалifikатором *рел.* – лексеме: *мошти, прекрстити* (3. зн.), *светити*, а без квалifikатора – лексеме: *анђео, Бог, Богородица, Божић, вера, Видовдан, владика, враг, Врбица, Господ, грех, грехота, даћа, дух, душа, ђаво, Ђурђевдан, задушнице, игуман, икона, извест, калуђер, кандило, кољиво, крст, крстити, крстити се, крштен, литанија, мана, метанисати, молитва, молити, молити се, мрсан, нечастив, окадити, олтар, опело, Оченаш, пакао, парастос, поп, нападија, постан, постити, проповед, проповедати, пророк, рај, светац, светиња, свећа, слава, сотона, ђивот, Ускрс, Христос, црква, чудо*.

Из наведеног можемо закључити да нам квалifikатори у описним речницима руског и српског језика, као и у преводним речницима, нису најпоузданија основа за избор лексема, маркираних у оквирима религијске сфере, те да се морају узети у обзир значење лексема, специјализовани речници и научни радови објављени о датој области, чиме смо се ми у нашем раду и руководили.

Овим смо желели да укажемо на неке недостатке, непрецизности, неједнакости критеријума и недоследност њихове примене, који се испољавају у описној руској и српској и преводној руско-српској и српско-руској лексикографији, а који би се могли отклонити подробнијом лексикографском обрадом лексема из области, за шта су основе увелико постављене теолошким речницима и дисертационим истраживањима поменутих у претходном поглављу.

3.9. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ГНЕЗДА ФРАЗЕОЛОШКИХ ЈЕДИНИЦА

О фразеолошком гнезду и о томе да оно обједињава фразеолошке јединице, које у свом саставу имају једну лексему у улози централне компоненте, у својим радовима

писао је В. Л. Архангелски (Вуловић 2015: 43). Док је В. Л. Архангелски²⁸ тврдио да се фразеологизми формирају на основу лексичког састава, Л. И. Ројзензон, Н. М. Шански и В. Н. Телија сматрали су да је кључни елемент на основу којег настају фразеологизми синтакса конкретних спојева лексема (Вуловић 2015: 44). Према А. И. Алехиној фразеолошка гнезда су „фразообразовательные парадигмы, ФЕ [фразеологические единицы] которых отличаются фразеологической мотивированностью того или иного ключесого слова и характеризуются устойчивостью на разных уровнях ее выражения” (Алехина 1990: 57). Из ове дефиниције проистиче да уколико се фразеолошка мотивисаност објективизује у фразеолошким гнездима, онда је, као својство структуре ових гнезда, она носилац опозиције мотивисаност – немотивисаност (Алехина 1990: 57). Термин фразеогнезда (рус. фразеогнёзда) уводи А. М. Бушуј (Бушуй 1982) и њима се на контрастивном плану бави Т. А. Бушуј (Бушуй 2010).

Фразеологизме у овом делу нашег истраживања класификујемо према лексичком значењу религијски маркиране компоненте у његовом саставу. За почетак нисмо узимали у обзир ни структурне, ни семантичке, нити било које друге карактеристике фразеологизама, према којима би се могли класификовати, већ смо ексцерпирали све фразеологизме с религијском компонентом у руском и српском језику према њиховом формалном саставу, а прецизније, према религијски маркираној лексеми коју садрже. Груписање фразеологизама у лексичко-семантичка гнезда извршено је према формалном критеријуму – „припадност је одређена према религијској компоненти која улази у састав фразеолошке јединице” (Вуловић 2015: 44). На овај начин ће сви фразеологизми који садрже религијску компоненту бити подељени на лексичко-тематске групе (према Р. Драгићевић 2007: 236-237): 1) духовна бића; 2) посредници и свеци; 3) земаљска хијерархија; 4) празници; 5) библијски фразеологизми (личности, места, појмови); 6) сакрални локуси; 7) обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса; 8) сакрални предмети; 9) обавезе верника; 10) основни појмови духовности.

3.9.1. Азбучни списак фразеологизама према лексичко-тематским групама у руском и српском језику

3.9.1.1. Небеска хијерерхија

Табела 1. Небеска хијерархија

рус. Бог ²⁹ – срп. Бог; рус. Господъ – срп. Господ; рус. божий – срп. божији	
Руски језик	Српски језик
а́гнец бо́жий (послу́шный) <i>кто</i> ; адвока́т бо́жий; без бо́га; бич бо́жий; бог (госпо́дь, алла́х, че́рт, бес, ле́ший, пе́с, шут, хрен) (<i>его́, тебя́, её, вас, их</i>)	агнец божји (агнец незлобиви); ако је бог узео коњу ноге, није њисак; ако си јединац у мајке, ниси у бога; бацати се на бога камењем (капом и др.); бацати се камењем на (у) бога; бити за богове;

²⁸ Према дефиницији В. Л. Архангелског фразеолошко гнездо „объединяет фразеологические единицы, имеющие в своем составе одно и то же слово в качестве стержневого компонента и реализующие различные виды лексических значений этого слова” (Архангельский 1964: 64).

²⁹ Више о промени семантике лексеми бог на материјалу савремених руских фразеолошких речника, пословица и антипословица в. О. В. Гневэк (2009: 56 – 61).

знаёт (вѣсть) <i>где / зачѣм / как / какѡй / когда́ / кто / куда́ / откуда́ / отчего́ / почему́ / сколько́ / что;</i> бог бережѣт (уберѣг) <i>кого;</i> бог взял <i>кого;</i> бог вразумил <i>кого;</i> бог вѣнес <i>кого;</i> бог дал (даѣт) <i>кому, кого, что</i> ((сам) бог послал <i>кому, кого, что</i>); бог заплатил <i>кому;</i> бог защитил <i>кого, от кого, от чего;</i> бог избавил <i>кого, от кого, от чего;</i> бог мѡловал; бог мучил <i>кого;</i> бог наказал талантом <i>кого;</i> бог наказывает (наказал) <i>кого;</i> бог не бережѣт (уберѣг) <i>кого;</i> бог не благословил <i>кого кем;</i> бог не дал; бог не дал <i>кому, кого, что;</i> бог не наградил; бог не обидел <i>кого;</i> бог не оставил <i>кого;</i> бог не простил <i>кому, что;</i> бог не сподобил; бог несѣт <i>кого;</i> бог обделил <i>кого чем;</i> бог обидел <i>кого;</i> бог обидел <i>кого, чем</i> (умѡм, сѡлой, талантом); бог одарил (оделил, наделил) <i>кого, чем</i> (сладострастьем, сѡлой, талантом); бог отвѣл <i>от кого, кого, что;</i> бог отвернул <i>ся от кого;</i> бог по дѡшу послал (посылает, пошлѣт); бог покарал <i>кого, за что;</i> бог положил на дѡшу; бог помогал <i>кому;</i> бог поразил <i>кого;</i> бог посетил <i>кого;</i> бог послал; бог послал <i>кого, что;</i> бог прибрал <i>кого;</i> бог привѣл; бог принѣс <i>кого;</i> бог прислал <i>кого, кому;</i> бог пронесѣт; бог простил <i>кого;</i> бог рассудил <i>кого, с кем;</i>	бити (налазити се, лежати) у божјој руци (рукама); бич божји; бог богова; бог грехове, а цар дугове; богу за леђима (иза леђа); за божијим леђима; иза божијих леђа; бог и батина; бог и душа; бог је најпре (прво) себи браду створио (оставио); бог (је) узео (позвао, примио) некога (к себи); бог узео ушур (од некога); богу на истину 1) уз гл. отићи (поћи, вратити се, одлетети); богу на истину 2) уз гл. испратити, оправити и сл.; богу на рачун – уз гл. ићи (отићи, поћи и сл.); бодљивом корову није бог дао рогове; божија овчица; везати богом и светим Јованом; видети свога (мога, твога и сл.) бога; где бог свога нема; где је бог рекао лаку ноћ; где је бог столом сео; гледати (у) некога као (у) бога; гледати у некоме бога; давати божју (тврду) веру; даје богу душу, а бог је неће (да прими); дати (предати) богу душу; (дати) цару цареву, а богу божије; дићи руке богу; до бога се чује; док бога (душу) у њему чујеш (терај га, гони, туци, удри); доћи ће божји расап на вражји насап; другог бога нема; нема (другог) бога; тога бога нема; дуг (последњи) богу платити; живети (уживати) као мали бог; жив је још стари бог; за права (пра)бога; зарезао му бог рамена (да му на њима кошуља стоји); знати свога бога; и бог (па бог); и бог је кога заборавио;

бог свёл <i>кого, с кем;</i> бог сжа́лился <i>над кем;</i> бог сотвори́л <i>кого, что;</i> бог спас; бог сподóбил <i>кого;</i> бог уби́л <i>кого;</i> бог устрóбил <i>что;</i> бог храни́л (сохрани́л) <i>кого;</i> бо́га нет <i>в ком;</i> бо́гом да́нный <i>кто;</i> бо́гом да́но; бо́гом забы́тый; бо́гом обй́женный; бо́гом поста́вленный; бо́гом прокля́тый <i>кто, что;</i> бо́гом уби́тый; бо́жий дар; бо́жий дар с яй́чницей пúтать, меша́ть; бо́жий одува́нчик; бо́жий суд; бо́жий челове́к; бо́жьей (бо́жией) ми́лостью <i>кто;</i> бо́жья (кара́ющая) десни́ца; бо́жья ка́ра; бо́жья коро́вка; бо́жья при́быль; бо́жья роса́; в бо́жий свет как в копе́ечку; ви́дит бог; во что бог ни поста́вил; возлага́ть (возложи́ть) наде́жду на (го́спода) бо́га; вот (тебе́) бог, а вот поро́г; все́ бо́жья роса́ <i>кому;</i> все под бо́гом (хо́дим); выстupáть (вы́ступитъ; всплыва́ть, всплыть; выплыва́ть, вы́плыть; выходи́ть, вы́йти; вы́водить, вы́вести) на свет бо́жий; выта́скивать (вы́тащить) на свет (бо́жий) <i>кто что, реже – кого;</i> выходи́ть (вы́йти) в бо́ги; выходи́ть (вы́йти) на свет (бо́жий) <i>кто,</i> <i>что;</i> где бог пошлёт; глас бо́жий; гнев бо́жий; гневíть бо́га; госпо́дь занёс <i>кого, куда;</i>	и бог душу причека; извадити душу (некоме); јагње божије; кад је бог по земљи ходао (ходио); кад неће бог, неће ни свети; као баба и бог; као бог; као бог и шеширџија; красти богу дане, божје дане; мали бог; мој бог и његов бог не могу заједно; молити (некога) као бога; на бож(и)ју вересију; на милост божју; намирити се с богом; на права (пра)бога; на правди бога; на правду божју; на правди божјој; на (у) силу бога; (на)правити бога (од некога, од нечега); нашао си цркву у којој се богу моли (ћеш се богу помолити); не бити ни помоз (ни помози) бог некоме; (не бити) ни род ни помози бог; не ваљати ни богу ни људима; не веровати ни богу ни људима; не видети белог(а) бога; не да(ва)ти ни богу тамјана; не дати богу штапа да убије врага; неки бог; нема другог бога; немати ни крста божјега; не помажу ни сви богови; не слуша бог што вране гачу; ни бога јокиног(а) (јокина); (ни) за жива бога; није само твој бог; ни цару харача, ни богу колача; оправити (отпремити, (по)слати) богу на истину; оставити на бог душу; остати (стајати) на божјој милости; отићи богу на исповест; палити (запалити) богу и ђаволу свећу; под богом (благим, јасним, милим, нагим) (најчешће уз реч ништа); под бож(и)јом капом; појести (попити) божју кишу; показати твога (његовог, њеног, нашег и сл.) бога;

госпóдь позовёт; госпóдь посели́л <i>кого, чем</i>; госпóдь сподóбил; дава́й (дай) бог ногí; дава́й бог; дай бог па́сху; дать отве́т бо́гу; день госпóдень, день стра́шного суда́, сúдный день; десни́ца бо́жья (свята́я); для вя́щей сла́вы бо́жией; жить как пти́ца бо́жия; забыва́ть (забы́ть) бо́га; загременéть к бо́гу в рай; зги бо́жьей не видáть; зги бо́жьей не ви́дно; (и) бог велéл; извлéчь (извлекáть) на (бо́жий) свет; й́скра (бо́жья) у <i>кого, в ком</i>; кэсарю́ кэсаревó, а бо́гу бо́гово; как (бúдно) бог; как (скóлько, что) бог (госпóдь) на́ душу полóжит; как бог (госпóдь) на рáзум послáл; как бог свят; как бо́жия гроза́; как пéред (гóсподом) бо́гом; как у бо́га за па́зухой; кэсаревó кэсарю́ (, а бо́жие бо́гу, а бо́гу бо́гово)) (отдáть, воздáть); мíлостью бо́жьей <i>кто</i>; молíться (бо́гу и) чёрту; на́ (вот) тебé, бо́же, что нам негóже; на (всём, бéлом, бо́жьем) свéте; на бо́га; на во́лю бо́жию; на когó бог нанесёт; на свет (бо́жий) не глядéл (не смотре́л) бы; на сто богóв; на то во́ля бо́жия (бо́жья, госпóдня); найтí бо́га; наказáние госпóдне <i>кто</i>; не бог весть (знáет) <i>как, како́й, скóлько, что, где, куда́</i>; не боя́ться (гóспода) бо́га; не боя́ться ни бо́га, ни чёрта; не véрить ни в бо́га, ни в чёрта; не приведи́ бог (гóсподи) скóлько;	помирити се с богом; попети се до бога; (по) цели (цео, читав) боговетни дан (божји); пребити (убити) бога у некоем; пред богом и људима; препоручити (своју) душу богу; прст божији; сваки боговетни (божји) дан; сила бога не моли; сила (тма) божја; скидати све свеце (богове) с неба (небеса); скројен на божју; стајати као дрвени бог; страдати на правди бога; страх божји; страхота божја; терати до бож(и)је куће; тога бога нема; у бога; увек бога; ухватити бога за браду; у овом божјем обору; цар далеко, бог високо; чувај се онога кога је бог зарезао; чудо божје;

невѣдомому бѣгу;
 неисповѣдимы путѣ господни;
 нетъ бѣга в ком-либо;
 нечѣго бѣга гневѣть;
 ни бѣгу свѣча (свѣчка), ни чѣрту кочерга
кто;
 ни в бѣга ни в чѣрта;
 одному (единому) бѣгу (господу,
 аллаху, чѣрту) извѣстно;
 блух царя небѣсного;
 опочѣть (почѣть) в бѣге (бѣзе);
 от бѣга;
 отдавать бѣгу дѣшу;
 отдаваться (господу) бѣгу;
 пенькам (пням) бѣгу молится;
 первый (один, единственный) на (всѣм,
 бѣлом, бѣжьем) свѣте;
 перст бѣжий (всевышнего);
 по образу и подобию бѣжию (бога);
 по образу и подобию бѣжию (бѣга);
 покидать (покинуть) (бѣлый, бѣжий,
 этот) свет (этот, сей мир) *кто*;
 положиться на (господа) бѣга;
 порѣ о бѣге дѣмать;
 почѣть в бѣзе;
 появѣться (появляться) на свет
 (бѣжий) *кто, что*;
 предѣть христѣ-бѣгу;
 предстѣть пред очѣми всевышнего;
 приводѣть в бѣжеский вид *кого, что*;
 призывѣться к (господу) бѣгу;
 прогневѣть (господа) бѣга;
 произвести на свет (бѣжий) *кто кого*;
 раб бѣжий;
 раздѣлать *кого* как бог черепѣху;
 (сам) бог (господѣ) велѣл *кому*;
 (сам) бог (господѣ) указѣл *кому*;
 (сам) бог зачтѣт *кому*;
 сам господѣ бог;
 слугѣ двух господ;
 служѣть бѣгу;
 служѣть бѣгу, а не кѣсарю;
 служѣть двум господѣм;
 служѣть и бѣгу и мамѣне;
 стать (господом) бѣгом;
 страсти господни;
 страх бѣжий (господѣнь);
 тѣять (исчѣзѣть) ѣко (как *разг.*) воск (от
 лицѣ огня; пѣред лицѣм господним);

тишь да глѣдь (да бѣжѣя благодѣть); узрѣть (увидеть) бѣга (гѣспода); царь и бог; чем бог послѣл (пошлѣт); ѣсно как (бѣжий) день;	
рус. Святѣй Дух – срп. Свети Дух	
Руски језик	Српски језик
не дѣхом святѣм (<i>осушестволятьсѣ, совершательсѣ</i>); не свят дух <i>кто</i> ; святѣм дѣхом питѣтьсѣ; святѣм дѣхом;	живети о Светом Духу;
рус. Христѣс – срп. Христос	
Руски језик	Српски језик
в вѣзрасте (Иисѣса) Христѣ; виновѣт как Иисѣс Христѣс перед жидѣми; дѣрого ѣйчко ко христѣву дню; ждѣть как Христѣва (святѣго, свѣтлого) прѣздника; зѣблѣдшиѣ ѡвцы Христѣвы (зѣблѣдшѣѣ ѡвѣѣ (ѡвѣчка)); зарѣсшиѣ как Иисѣс; как у Христѣ за пѣзухой; как Христѣс по сѣрдцу (прошѣл); притѣгивѣть (притѣнѣть; приводѣть, привестѣ) к Иисѣсу <i>кого</i> ; рѣдовѣтьсѣ (ѡбрѣдовѣтьсѣ) как Христѣву дню; Христѣ рѣди жить (кормѣтьсѣ) у <i>кого</i> , <i>где</i> ; Христѣва невѣста; Христѣвым ѣменем (жить, перебивѣтьсѣ); Христѣс с кѣмнем за пѣзухой; ѣвлѣние Христѣ нарѣду;	мучити се као Христос на крсту; (од) пре Христа;
рус. Богорѣдица – срп. Богородица	
Руски језик	Српски језик
/	искрен као Мајка Божија; украѡ би и Богородичин покров; украѡ би и испред Матере Божије таране;
рус. ѣнгел – срп. ѣнѣео; рус. ѣнгельский – срп. ѣнѣеоски	
Руски језик	Српски језик
ѣггел (ѣнгел) сѣтанѣ (сѣтанѣн); ѣнгел без крѣлышек; ѣнгел во плѣти; ѣнгел жѣзни прошумѣл над головѣю; ѣнгел земнѣй;	ѣнѣео чувѣр (хранитѣль, хранилац); дарѡвати мирнога ѣнѣела; добѣр као ѣнѣео; живети с ѣнѣелом; лѣп као ѣнѣео;

áнгел непорóчный; áнгел свéта; áнгел смёрти летáл (парíл) <i>над кем</i> ; áнгел тьмы; áнгел-хранíтель; дéлать (сдéлать) áнгела <i>из кого</i> ; не áнгел <i>кто</i> ; пáдший áнгел; тíхий áнгел пролетéл <i>где</i> ; трубá архáнгела;	чист као анђео;
рус. чёрт – срп. враг; рус. дьявол – срп. ђаво; рус. бес – срп. бес; рус. нечистый – срп. нечистиви; рус. сатанá – срп. сотона (сатана); рус. чёртов, чертóвский – срп. врагов, вражији; рус. дьявольский – срп. ђаволски; рус. сатанíнский – срп. сатански	
Руски језик	Српски језик
адвокат дьявола; антихристово время; антихристово клеймó; бéгать как бес от грóма; бéгать от дóму, бúдто чёрт от грóму; бежáть (бéгать, избегáть, убегать) как чёрт от лáдана <i>от кого, от чего</i> ; бес в ребрó; бес вóдит кого (слóвно лéший вóдит кого); бог (госпóдь, аллáх, чёрт, бес, лéший, шут, пес, хрен) (егó, тебá, её, вас, их) знáет (вéдает); бог (чёрт) знает что; боя́ться как чёрт лáдана <i>кого, чего</i> ; броса́ть (бро́сить) к чёрту (чертя́м) <i>кого, что</i> ; бúдто чёрт по корóбке колóтит; вертéться как бес пéред заúтреной; вертéться как чёрт; вíдеть чертéй; влюбíться как чёрт в сухúю ракíту; всем чертя́м нáзло; (всем) чертя́м ((самомú) чёрту) тóшно; всы́пать чертéй <i>кому</i> ; всякой сатанý свой пúли солонý; где чёрт душíл (где чертí душíли) <i>кого</i> ; да, да - нет, нет (, что сверх тогó (сегó), то от лука́вого); дать чертéй <i>кому</i> ; двужíльный чёрт; дéлать (сдéлать) из áнгела чёрта; до чёрта;	бежати (бојати се) као ђаво од крста; бити слика сатане; бити у савезу са сотоном; бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана; враг (ђаво) не спава; враг (ђаво) нити оре, нити копа; врага (ђавола) би на леду потковао; врагу дати; врагу душу записати; дати (продати, записати) душу врагу (ђаволу); врагу за леђима, у врага (дома); врагу из мреже (торбе) утећи; врагу свећу палити, палити (запалити) врагу свећу; вражји посао; врпољити се као ђаво на џомби (седети као ђаво на џомби); вући врага за реп; готов ђаво; дерати се као враг; до беса; доћи ће божји расап на вражји насап; ђаво га је (и сл.) узео у своје канџе; ђаво и по кошта (стаје); ђаво је у торби; ђавола би на леду потковао; ђаволи се жене; ђаволу је испод чекића утекао (побегао); ђаволу у торбу отићи; ђаво му је (јој) ушао у главу; ђаво не мирује (него ради о злу, око крштене душе; него о злу снује);

до чѣртиков; дрáный чѣрт; дья́вол (бес) сидѣт <i>в ком</i>; ещѣ чѣрти не бьѹтся на кулачкѣ (ещѣ чѣрти в кулачкѣ не дра́лись); жѣлтый дья́вол; за какѣм (кѣим) чѣртом (дья́волом, лѣшим); звать (призывáть) асморѣя; знáться с нечѣстым (нечѣстой сѣлой); и (все) бѣси (бѣсы) в во́ду; и все бѣси в во́ду, (да) и пузырѣ (пузырья́) вверх; идтѣ вслед за чѣртом; изгоня́ть (изгна́ть) бѣса (<i>чегó</i>) из <i>кого</i>; изы́ди, сатана́!; исча́дие а́да (сатаны́, зла); к чѣрту (к бѣсу, к лѣшему, к шуту́, к чертя́м, к чѣртовой ма́тери, к чѣртовой ба́бушке); к чѣрту (чертя́м) (в мешо́к, в пѣкло, в подкла́дку, на помѣйку) (хоть к чѣрту в пѣкло); к чѣрту (чертя́м) на кули́чки (на рога́); у чѣрта (дья́вола) на кули́чках (на рога́х); к чертя́м собáчьим; как от чѣрта (черте́й); как у чѣрта; как чѣрт (<i>еѣ, егѣ, их</i>) зна́ет <i>кто</i>; как чѣрт (чѣрти) (в преиспо́дней, в сосу́де); как чѣрт (чѣртик) из корѣбочки (корѣбки, табакѣрки, рукомѣйника, буты́лки); как чѣрт ла́дана; как чѣрт от ла́дана; катѣ́ться (покатѣ́ться) к чѣрту (чертя́м) (на рога́) (катѣ́сь (катѣ́тесь) к чѣрту (чертя́м) (на рога́)); косѣй чѣрт; кра́шенный чѣрт; крути́ться (верте́ться), то́чно егѣ чѣрти на сковоро́дке поджа́ривают; лезть (полѣзть) к чѣрту в зу́бы (на рога́); летѣть (полетѣть) к чѣрту (чертя́м); лови́ть черте́й; ме́лкий бес; моли́ться (бо́гу и) чѣрту;	ђаво́ли нокат; ђаволска (ђаво́ља) посла; ђаво од тетке; ђаво од човека; ђаво поткован; женити џавола; живети као враг у мало воде; за џавола; зао као враг; зна џавола на леду потковати; потковао би џавола на леду; знати где џаво спава; знати где џаво кашу 'лади; (знати) џавола на селамет истерати; знати шта џаво (цар) вечера; и џаво душу причека; имати врага (с неким); искочити (скочити, утећи, испати) врагу (ђаволу) из торбе (из мреже); истерати врага (ђавола) из некога; исти (један) враг, исти џаво (враг); кад се твој враг родио, онда је мој гаће носио; кад су се твоји џаволи рађали, моји су по гори скакали; ко лаже, враг на њему јаше; коме је џаво рекао лаку ноћ; кубурити (мучити се) као џаво у паклу; лукав као враг; милује (некога, нешто) као враг тамјан; мрзети (некога, нешто) као џаво крст; мучити се (патити) као џаво у мало воде (у плиткој води); набрчати на џавола (ђаволску стопу); нагазити на џавољу вечеру; награисати као џаво на Велики петак; наподарио џаво на џавола; не дави се џаво маслом; не да му (им и сл.) џаво мира (мировати); не дати богу штапа да убије врага; нечастиви има ту прсте; нечастиви је вама (њему) узео душу; нечастиви га узео под своје; нечастиви је ушао у њега; ни враг црн, ни мати му бијела; није џаво него враг; није џаво (враг) тако (онако) црн (као што га људи сликају (молују));

не было печáли, (так) чёрти накачáли; на лице чёрт (чёрти) в свáйку игрáл (игрáли); на чёртов клин; не боя́ться ни бóга, ни чёрта; не боя́ться ни чертéй ни ксéндзов; не véрить ни в бóга, ни в чёрта; не смýслит ни белъмéса, а véртится бéсом; не так стра́шен чёрт, как егó малю́ют; нет ни чёрта; ни бóгу свечá (свéчка), ни чёрту кочергá кто; ни в бóга ни в чёрта; ни к чёрту; ни одíн чёрт; ни одíн чёрт не плю́нет; ни чёрта (ни лéшего, ни ши́ша, ни хрэна, ни шу́та); никако́й чёрт; одержíмый бéсом; одíн чёрт; одно́му чёрту извéстно; от лука́вого (остальнóе от лука́вого) что; отдава́ться (отда́ться) чёрту в зу́бы; отправля́ться (отпра́виться) к чёрту (на рога́); отправля́ться (отпра́виться; убирáться, убра́ться) ко всем чертя́м; поéдет в Аме́рику гоня́ть чертéй по бе́регу; пойма́ть чёрта за хвост; пойти́ (идти́, полетéть, летéть) к чёрту (ко все́м чертя́м); полу́ночный чёрт; посыла́ть (посла́ть) ко всем чертя́м (к чёрту (чертя́м), к чёрту на кули́чки, к чертя́м соба́чьим) <i>кого, что</i>; прова́литься к чёрту; продава́ть (продáть) ду́шу чёрту (дья́волу); рассыпа́ться (рассы́паться; ви́ться) мéлким бéсом <i>перед кем</i>; с жи́ру беси́ться; (сам) дья́вол (бес, вельзеву́л, де́мон, сатана́) всели́лся <i>в кого</i>; сам чёрт не поймёт (не разберёт); (сам) чёрт не брат <i>кому</i>;	ни леп враг нит му добра мати; одро је већ враг опанке; (онде) где је враг рекао лаку ноћ; отићи врагу на рачун; отићи до беса (врага, ђавола); пакостан (зао) као враг (ђаво); палити богу и ђаволу (врагу) свећу; посркао ти је ђаво чорбицу; поћи ђавољим трагом; предати се врагу (црном сотони); развући се (отићи) на ђавоље мекиње; ружан као ђаво; сакрио се (скутао се) као убог ђаво; с врагом ручати (вечерати); с врагом се побратити; с ђаволом (врагом) тикве сејати, садити; (склопити) пакт (савез) са (црним) ђаволом; снеће њему ђаво јаје; сотона сео за врат (некоме); створити врага; терати бесове; терати (некога) као ђаво грешну душу; то те помага као врага крст; тражити ђавола (врага); тражити ђавола (врага) са свећом (без свеће, с лучем); тражити помоћ од сотоне; ту је ђаво умешао (умочио) своје прсте; увргнути се у сотону; узврдати се као ђаво испред грома; узео враг ушур (од некога); узео ђаво (некога) под лево колено; ујео бес врага; ушао бес (ушло сто бесова) у њега (у њих и сл.); ушао ђаво у њега; ушао му (им и сл.) шиљати враг под кожу; црн као враг, ђаво; чувати се (бежати) као враг од свете водице (тамјана, свеће);

(сам) чѣрт нóгу (гóлову) слóмит
 (слома́ет);
 сатанá в ю́бке;
 сатани́нское плéмя;
 (слóвно (бúдно, тóчно)) бес всели́лся в
 кого (овладéл кем);
 сто́ять (стать) как чѣрт над душóй;
 тéшить бéса;
 тяну́ться как чѣрт за душóй;
 хоть к чѣрту на рога́;
 хоть чѣрту в дядьки *кто*;
 чем чѣрт не шу́тит!;
 чѣрт (бес, враг, лéший, нелёгкая)
 дёрнул *меня [тебя, его, ее, нас, вас, их]*
 за язы́к (лука́вый тя́нет за язы́к *кого*);
 чѣрт (бес, дья́вол, лéший, нелёгкая)
 несёт (принёс, занёс, нóсит, принесла́)
кого;
 чѣрт (бес, лéший, нелёгкая) *меня [тебя,*
его, ее, нас, вас, их] дёрнул (чѣрт двíнул
кого);
 чѣрт (бес, лука́вый, нечíстый,
 нечíстый дух, нелёгкая, грех) попу́тал
кого;
 чѣрт (лука́вый, нелёгкая, нечíстая
 сíла) несёт (занёс, принёс) *кого куда*;
 чѣрт (нелёгкая) нóсит (унёс) *кого*;
 чѣрт (нечíстая сíла) несёт (принёс)
кого;
 чѣрт догада́л *кого*;
 чѣрт егó (их) знаёт;
 чѣрт не дрéмлет;
 чѣрт разберёт;
 чѣрт чѣртом *кто*;
 чѣрта (бéса) лы́сого;
 чѣрта в сту́пе!;
 чертеня́та (чѣртики, бесеня́та)
 (пры́гают) в глаза́х *у кого*;
 чѣртова (бесóвская) сва́дьба;
 чѣртова дю́жина;
 чѣртова ку́кла *кто*;
 чѣртова пéречница;
 чѣртова про́пасть (ги́бель, прóрва, тьма,
 уйма́);
 чѣртово се́мя;
 чѣртом гляди́т *кто*;
 чѣрт-те отку́да;
 чѣрт-те что;
 чѣрту бара́н;

чёрту брат <i>кто</i> ; чёрту не брат <i>кто</i> ;	

3.9.1.2. Посредници, свеци

Табела 2. Посредници, свеци

рус. святой – срп. светац; рус. пророк – срп. пророк	
Руски језик	Српски језик
богат как ильинский сот; вкусать от пищи святого Антония; во имя всего святого; всяк Еремей про себя разумей; на Анатоньевой пище; наготовить (наварить) как на Маланьину свадьбу; нарядаться (нарядиться), как Маланья на свадьбу; нет ничего святого (на свете) <i>для кого</i> ; нет (нест) пророка в своём отечестве; причислить (причислять) к лику святых <i>кого-л.</i> ; святая истина; святая простота; святое дело (что-л. / сделать что-л.); святое место; сидеть (остаться) на пище святого Антония (на Антоньевой пище); хоть в святцы пиши <i>кого</i> ; хоть (и) святых (вон) выноси (неси, уноси);	везати богом и Светим Јованом; видети све свеце (на небу); дрвен као дрвени светац (поп, бог); држати се (стајати (укипити се)) као дрвен(и) светац (бог, Јанко, Марија, поп, липов светац); из сваког пања не може се светац истесати; кошта (стаје) као Светог Петра кајгана; не бити баш светац; ни у рају нису сви свеци једнаки; нико није пророк у својој земљи; осушити се као Лесандријски светац; осушити се као цигански светац (у оџаку); правити се преподобним Јосифом; правити се светац (свцем, невешт, шерет); правити свеца (од некога); према свецу и тропар; чудан светац;

3.9.1.3. Земаљска хијерархија

Табела 3. Земаљска хијерархија

рус. владыка – срп. владика; рус. игумен – срп. игуман	
Руски језик	Српски језик
своё рука владыка; вольно собаке на небо (месяц, владыку) лаять;	ко те пита, брије ли се владика; путуј, игумане!; раса не чини калуђера, ни мантија владикау;
рус. поп – срп. поп; рус. попадья – срп. попадија	
Руски језик	Српски језик
как поп на масленицу; кому поп, кому попадья; пьяный как поп на Паску (Пасху);	(ако ће) триста, без попа ништа; беспослен поп и јариће (јарад, говеда) крсти;

умён как поп Семён;	дрвен као дрвени поп; држати се (стајати, укипити се) као дрвен(и) поп; знати шта је поп, а шта боб; ићи глатко (некоме) као попу код олтара; ићи гологлав као поп; ићи од попа до ковача; казати све као попу на исповести; код попа пио, код Цигана вечерао; над попом поп; ни цару харача, ни попу колача; од луда попа луда и молитва; поп кобилу јаше, а кобилу тражи; рећи (казати) попу поп, а бобу боб; слати (некога) од попа до ковача; навалити као попадија у клет; неко воли попа, неко попадију;
рус. архиерей – срп. архијереј	
Руски језик	Српски језик
архиерейские часы у кого;	/
рус. архимандрит – срп. архимандрит	
Руски језик	Српски језик
пить за здоровье архимандрита;	/
рус. монах – срп. монах	
Руски језик	Српски језик – 2 примера
наш (свой) брат Исаакий; антимонии (антимонию) разводить;	раса не чини калуђера, ни мантија владику; у друштву се и калуђер жени;
рус. кум – срп. кум	
Руски језик	Српски језик – 2 примера
кум королёу; ни кум, ни сват <i>кто</i> ; ни сват ни брат;	не бити коме ни кум ни прикумак; као у кума на части;

3.9.1.4. Сакрални локуси

Табела 4. Сакрални локуси

рус. небо – срп. небо	
Руски језик	Српски језик
быть на седьмом небе от чего; витать (парить) в облаках (в эмпиреях, между небом и землёй); возносить (вознести; перевозносить, перевознести) до небес <i>кого, что</i> ; воля неба (небес); небесная воля; вопить к небу; гром небесный;	вапити у небо (до неба); везати небо за земљу; за небо везати; далеко као (колико) од неба до земље; дићи (дизати, уздићи) до у девето небо; између неба и земље; као да је с неба пао; на (у) деветом (седмом) небу; не падати (не пасти) (некоме) с неба;

до небёс; душá на небе <i>у кого</i>; ждать мánны с нéба (небёс, небёсной) <i>от кого</i>; ждать (ожида́ть, жа́ждать) <i>чего</i> как мánны небёсной; <i>жить</i> как птíца небёсная; звёзд (звёзды) с нéба не хватаёт (не хвата́ть); как (бúдто, слóвно, тóчно) гром средí ясного нéба; как (бúдто, слóвно, тóчно) мánны небёсной; как ... мánна небёсная; как (бúдто, слóвно, тóчно) с нéба свали́лся (упáл); (как) (бúдто, слóвно, тóчно) гром средí (средь) ясного нéба; как (как бúдто, тóчно и т.п.) с нéба упáл (свали́лся); как нéбо и земл́я <i>кто, что</i>; как нéбо от земл́и (отличаться; реже – <i>что быть</i>); как птíца небёсная пита́ться; коптíтель нéба; коптíть нéбо; мánна небёсная; мánна с нéба (с небёс); мáнной небёсной пита́ться; мéжду нéбом и земл́ей (жить, существова́ть, находíться, пребыва́ть); на нéбе; на седьмóм нéбе (быть, чúвствовать себя́); нéбо небёс; небеса́ небёс; нéбо и земл́я; нéбо с (в) овч́йнку показáлось (ка́жется, пока́жется) <i>кому</i>; небеса́ обетовáнные; небёсная благода́ть; небёсная канцеля́рия; небёсное во́инство; небёсное создáние; нóвая земл́я и нóвое нéбо; óлух царя́ небёсного; (отлича́ться) как нéбо от земл́и; нéбо и земл́я; земл́я и нéбо <i>кто, что</i>; па́дать (упа́сть) с нéба на зéмлю; пита́ться (тóлько что не) мáнной небёсной;	ни на небу ни на земл́и (бити, налазители се); лебдети изме́жу неба и земл́е; пасти (падати) као мана с неба; пасти с неба на земл́ю; печени голубови (печене шеве) пада́ју с неба; свлачити небо и земл́ю; скидати све свеце (богове, громове, звезде) с неба (небеса);

под нѣбом; под открь́тым (чѣ́стым) нѣбом; попа́дать (попа́сть) на седьмое небо; попа́дать (попа́сть) па́льцем в нѣбо; превозно́сить (превозне́сти; расхва́ливать, расхвали́ть) до небѣс кого; разве́рзлись (отве́рзлись) хля́би небе́сные; семь ве́рст до небѣс (и всё лесом); упа́сть (па́дать; сойти́, сходи́ть) с нѣба на зе́млю; хвата́ть звѣзды с нѣба;	
рус. рай – срп. рај	
Руски језик	Српски језик
как в раю́; не житьѐ – прѣ́сто рай; отправля́ть (отпра́вить) в ра́йские ку́щи кого; пи́ща ра́йская; потѣ́рянный рай; рай земно́й; земно́й рай; ра́йский сад чего; ра́йские ку́щи ; ра́йские сады́ (ра́йский сад); с ми́лым рай и в шалашѐ;	лепо, слатко као рај (у рају); навалити као баба (Мухамед) у рај;
рус. ад (пе́кло) – срп. пакао; рус. а́дский – срп. паклени	
Руски језик	Српски језик
ад в душе́ (в груди́) у кого, чьей; ад кромѣ́шный; кромѣ́шный ад; кромѣ́шная му́ка; ад кромѣ́шный на душе́ (на се́рдце) у кого; вверга́ть (ввергну́ть) в ге́енну о́гненную кого; все круги́ а́да; ге́енна о́гненная; Да́нтов ад; му́ки а́да; пройти́ (проходи́ть) (все) круги́ а́да; (сло́вно) исча́дие а́да (сатаны́, зла); хоть к че́рту в пе́кло;	вру́ће (вру́жина) као у паклу; зави́јати као душа у паклу; паклена вика; сатерати (некога) у (ад и) пакао;
рус. це́рков – срп. црква; рус. церко́вный – срп. црквени	
Руски језик	Српски језик
бе́ден как церко́вная кры́са (мышь) кто; вы не в це́ркви – вас не обма́нут; идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву; тяну́ть (потяну́ть) кого к Варва́ре на	не хтети ни у цркву с ким; сиромашан (го, сиромах) као црквени миш; срећан као пас у (хришћанској) цркви; тишина (тихо) као у цркви;

распра́ву;	чисто као у цркви;
рус. храм – срп. храм	
Руски језик	Српски језик
дорóга (пу́ть) к хра́му (дорóга, кото́рая ведёт (не ведёт) к хра́му); изгоня́ть (изгна́ть; гна́ть, вы́гнать) торгу́ющих (торго́вцев) из хра́ма; не пуска́ть торго́вцев в храм; свята́я святы́х;	/
рус. монасты́рь – срп. манастир	
Руски језик	Српски језик
в чужо́й монасты́рь со сво́им уста́вом не хóдят (не сýйся); Мака́рьевский ни́щий; подводи́ть (подвести́) под монасты́рь <i>кого</i> ;	/
рус. колоко́льня – срп. звоник	
Руски језик	Српски језик
вы́ше колоко́льни Ива́на Вели́кого; глядéть (поглядéть; смотре́ть, посмотре́ть; суди́ть) со сво́ей колоко́льни <i>на что</i> ; со сво́ей колоко́льни; колоко́льный дворя́нин; отзвони́ли с колоко́льни долóй;	/

3.9.1.5. Сакрални предмети

Табела 5. Сакрални предмети

рус. алта́рь – срп. олтар	
Руски језик	Српски језик
возлага́ть (возложи́ть) <i>что</i> на алта́рь <i>чего</i> ; дурака́м и в алта́ре не спуска́ют; приноси́ть (принести́) же́ртву на алта́рь <i>чего</i> ;	ићи глатко (некоме) као попу код олтара; лиза́ње олтара; лизати олта́ре; положити (метати, принети) на олтар; украо би и с божи́јег олтара;
рус. ико́на, о́браз – срп. икона	
Руски језик	Српски језик
жа́рка свеча́ пред ико́ною; из одно́го де́рева ико́на и лопáта; по о́бразу и подóбию <i>кого</i> , <i>чьему</i> ; хоть ико́ну пиши́ <i>с кого</i> ;	леп као икона;
рус. кади́ло – срп. кадионица	
Руски језик	Српски језик
раздува́ть (разду́ть) кади́ло;	/
рус. лампа́да – срп. кандило	

Руски језик	Српски језик
/	палити коме кандило;
рус. ко́локол – срп. звоно	
Руски језик	Српски језик
бить (заб́ить; ударя́ть, уда́рить) во все колоко́ла; валда́йским колоко́льчиком залива́ться; звони́ть (раззвони́ть, трезвони́ть) во все колоко́ла <i>кто, кому, о чём</i> ; колоко́лец в го́рле заигра́л; лить колоко́ла; стоя́ть (ходи́ть) под колоко́лами; хоть под ко́локол подводи́ <i>кого</i> ;	дати (износити, изнети) шта на велико звоно (на велика звона); звони (одзвони) коме звоно; звонити у (на) сва звона; обесити (вешати) што на (о) велико звоно; одзвонити (повући) коме посмртно звоно (посмртна звона); ударити (ударати, вешати, обесити, (за)звонити) шта на (у) велико звоно (на велика звона, на сва звона); у сва звона (за)хркати;
рус. крест – срп. крст	
Руски језик	Српски језик
взять (взвали́ть) на себя́ (тяжё́лый) крест; зави́снуть на креста́ (на кресте́); иди́ти (пойти́) кресто́вым походи́м; креста́ нет <i>на ком</i> ; крести́ть огнём <i>кого</i> ; крестная му́ка; крестный оте́ц; кресто́вый поход; кресто́вый брат; кресты́ с ма́ршем; меня́ться / поменя́ться крестами́ <i>с кем</i> ; на кресте́ кля́ться, покля́ться; не дете́й крести́ть <i>кому с кем</i> ; нести́ (понести́, тащи́ть) (свой) крест; но́ша крестная; ну́жен как на ба́не (на ку́зне) крест; приня́ть крест; ста́вить (поста́вить) крест; ста́вить (поста́вить) (большо́й, жи́рный) крест <i>кто на ком, на чём, над кем, над чем</i> ; твори́ть (сотвори́ть) крестное зна́мение; тяжё́лый (тяжкий) крест; целова́ть (поцелова́ть) крест;	бацити крст на себе; бежати (бојати се) (од некога, нечега) као ђаво од крста; изјести некоме крст; имати (носити) свој крст; крстити (некога) у мали крст; крстити се од чуда; липов крст; мрзети (некога, нешто) као ђаво крст; мучити се као Христос на крсту; насред крста; не знати ни часног крста (крсног имена); не зна му (им) се часни крст (часнога крста); немати ни крста божјега; осим крста; пред крст; разапи́нати (разапети) (некога) на крст; то те помага као врага крст; ухватити часнога крста (некоме);
рус. ла́дан, фимиа́м – срп. тамјан, ка́д	
Руски језик	Српски језик
бежа́ть как че́рт от ла́дана <i>от кого-чего</i> ; боя́ться как че́рт ла́дана <i>кого-чего</i> ; возжигáть фимиа́м <i>кому</i> ; воскуря́ть (воскури́ть, кури́ть) фимиа́м	бежати (бојати се, зазирати) као враг (од) тамјана (крста, свете водице); (за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво);

кому; дышáть на лáдан <i>кто, что</i> ; как чёрт лáдана; как чёрт от лáдана; лáдан кадíть <i>перед кем</i> ;	мирисати тамјан; начинити кáд (некоме); (о)кадити (некоме) тамјаном;
рус. мáнтia, рýса – срп. мантија	
Руски језик	Српски језик
ни кафтáн, ни рýса;	обући (огрнути) мантију; свући (збацити) мантију;
рус. мíро – срп. миро	
Руски језик	Српски језик
одн́им (тем же) мíром мáзаны <i>кто</i> ; каќим мíром мáзан <i>кто</i> ; мáзaть (помáзaть) одн́им миром <i>кого</i> ; такóй-сякóй немáзaный (сухóй);	/
рус. мóщи – срп. мошти	
Руски језик	Српски језик
живы́е (ходя́чие) мóщи;	живе мошти;
рус. покрóв – срп. покров	
Руски језик	Српски језик
братъ (взять) под покрóв <i>кого</i> ;	украо би и Богородичин покров;
рус. рíза – срп. 1. фелон; 2. оков иза иконе	
Руски језик	Српски језик
бёлые рíзы; до положéния (низложéния) риз; раздирáть (разодрáть; изодрáть) на себё рíзы;	/
рус. свечá, свéчка – срп. свећа, свећица	
Руски језик	Српски језик
двáжды два – стеарíновая свéчка; жечь свечú с обóих концóв; игра́ не сто́ит свеч (свечéй); Москвá от копéечной свéчки сгорéла; ни бóгу свéчка ни чёрту кочергá; обíдящую свечú стáвить (постáвить); тáять (растáять) как (слóвно) свéчка (воск);	видети триста свећа; догорева (гаси се) нечија свећа; испалити све свеће; мртвачку свећу купити (некоме); његова (њена и сл.) свећа догорева; палити богу и ђаволу свећу; палити (запалити) врагу свећу; пасти (срушити се, пружити се) на тло као свећа; сачувати своју (крсну) свећу; стајати као свећа; танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу; тражити ђавола са свећом; угасити (своју) славску (крсну) свећу; угасити (погасити, утулити) свећу (некоме); умрети без свеће;
рус. святýня – срп. светиња	

Руски језик	Српски језик
святáя святýх <i>кого, чего</i> ;	светиња над светињама; чувати (нешто) као светињу;
рус. кутѣя, коливо – срп. коливо, пана(х)ија	
Руски језик	Српски језик
/	изјести (појести) (некоме) коливо (пана(х)ију); мирише на коливо (на пана(х)ију); мирисати пана(х)ијом; носити коливо у цепу; скувати (некоме) пана(х)ију;
рус. святáя водá – срп. света водица	
Руски језик	Српски језик
/	бежати (чувати се) као враг од свете водице (тамјана, свеће);
рус. рáка – срп. ћивот	
Руски језик	Српски језик
/	посветити се као Гојко у ћивоту;
рус. Бѣблия – срп. Библија, рус. Евáнгелие – срп. Јеванђеље, рус. Псáлтырь – срп. Псалтир	
Руски језик	Српски језик
библѣйские временá; в библѣйские временá; евáнгельская вдовѣца; песнь пѣсней; понимáть в чѣм как сазán в Бѣблии; стáрого завѣта (завѣту) <i>кто</i> ;	говорити као из Псалтира; заклети се на јеванђеље; навалити као вуја на јеванђеље; отворити Библију; пето еванђеље; стар као Библија;

3.9.1.6. Основни појмови духовности

Табела 6. Основни појмови духовности

рус. душá – срп. душа	
Руски језик	Српски језик
ад (кромѣшный) на душѣ (в грудѣ, на сѣрдце) <i>у кого, чьей</i> ; бальзám на (чью-л.) (изрáненную) дýшу (для душѣ, для сѣрдца); без душѣ; без мýла в (чужúю) дýшу лезть (залезáть; влезть, влезáть; лезть, полézть) <i>кто кого, кому, к кому, чью</i> ; бередѣть (разбередѣть) дýшу (рáну, сѣрдце) <i>кого, чью, в ком</i> ; бог по дýшу послáл; бóжья душá; болѣть душóй (сѣрдцем) <i>за кого, за что, о ком, о чем и без доп.</i> ;	бити без душе [и срца]; бити душом и телом (уз некога, уз нешто); бити (као) једна душа; бити на врх душе; бити (лежати) на (не)чијој души; бог и душа; боли ме (те, га итд.) душа (у души); борити се (делити се, поделити се, разделити се) с душом; борити се (мучити се) као грешан с душом; брати душу; вадити (пити, сисати) душу на памук

боль (тоска) разрываёт грудь (сёрдце, дúшу); брать (взять; принимáть, принýть) грех (грехá) нá душу <i>кто</i>; брать (взять; хватáть) зá душу (зá сёрдце, за живóе); бума́жная (черни́льная) душá; в (са́мой) глубинé души́ (сёрдца) (до глубины́ души́; от глубины́ души́); в душе́; в дúшу не лéзет <i>что</i>; в худы́х дúшах; в чём (то́лько) душá дёржится; варна́чья душá; вдохну́ть дúшу <i>во что</i>; разыгра́ла душá (выигра́ло сёрдце); взяло́ зá душу <i>кого</i>; взять (брать; принýть, принимáть) <i>что</i> нá душу (на свою́ дúшу); взять грех нá душу; вкла́дывать (вложíть, влагáть) (всю, свою́) дúшу <i>кто, во что</i>; вкла́дывать (вложíть, влагáть) дúшу <i>чью, кому, во что</i>; вкола́чивать (вколотíть) дúшу в пýтки; влезáть (влезть; залезáть, залéзть, лезть) в душу <i>кого, чью, кому, к кому</i>; вложíть дúшу <i>во что</i>; войти́ в дúшу <i>кого, чью</i>; воротíть дúшу <i>чью</i>; воскресáть (воскресну́ть) душóй; воспарýть (воспарíть) дúхом (душóю, мы́слью); воспряну́ть дúхом (душóй, душóю); вре́зываться (врезáться) в дúшу (сёрдце) <i>кого</i>; всей душóй (всем сёрдцем); всей душóй поддёрживать <i>что</i>; всей душóй быть за <i>что</i>; все́ми фýбрами (си́лами) души́; входíть (войтí) в (<i>чью</i>) дúшу (в сёрдце); выворáчивать (вы́вернуть) дúшу <i>кого, чью</i>; выворáчивать (вы́вернуть, вы́воротить) дúшу (наизна́нку) <i>перед кем</i>; выкла́дывать (вы́ложить) дúшу <i>кому</i>; вы́колотить дúшу из те́ла;	(некоме); везати за душу (некоме); видети (ви́рити) (некоме) у душу; висити о души; вре́жати у душу; гледати у душу (некоме, нечему); говорити из душе; голе душе [(с) голом душом]; гори ми, му и сл. (изгоре ми, му и сл.) душа; грех ти (му и сл.) на душу; гристи душу (некоме); губити душу; дати богу душу, растати се с душом; дати душу за кога; дати (заложити) душу; дирнути (некога) до дна душе (срца); дирнути се душе; дирнути (некога) у душу; дисати једном душом; до дна душе; до у дубину душе; док је (у некоме) душе; дрмнути душом; дршће (некоме) душа на језику; душа (душе) ваља; душа ми (ти, му итд.) је на месту, дође на место; душа ми (ти, му и сл.) је (стоји) у носу (на језику, у грлу), душа се пење у нос, у подгрлац (дошла душа у нос); душа стиже до јабучице; душа (очи) ми обелела (обелеле) од чекања; душа му (јој итд.) је на живац изашла (изаћи ће и сл.); душа му се купи (у грудима); душа му се на нос отела; душа (срце) оде у пете; душа од човека; душом потегнути (потећи); душу у се(бе) (повући, увући); забунио се као осуђена душа; завијати као душа у паклу; завири(ва)ти (заронити) (некоме) у душу; запекла се душа у (некоме) (у костима); знати (познавати) у душу (некога); и бог (ђаво) душу причека;

выма́тывать (вы́мотать; вытя́гивать, вы́тянуть) (всю) ду́шу (ду́шеньку) <i>из кого</i>. вымотать душу <i>из кого, кому</i>; вынима́ть (вы́нуть) ду́шу <i>из кого</i>; вынима́ть ду́шу из те́ла; вы́нуть ду́шу (дух); вы́нуть ду́шу (се́рдце); вырыва́ть (вы́рвать) из души́ (се́рдца) <i>кого, что</i>; вы́трясти (вы́трясать) ду́шу <i>из кого</i>; вышиба́ть (вы́шибить) ду́шу (дух) <i>из кого</i>; глубина́ се́рдца (души́); голова́ (душа́, се́рдце) <i>горит чья, у кого</i>; <i>гора́</i> (лежи́т) на душе́ <i>у кого</i>; (госпо́дь) бог положи́л на́ душу; <i>греть ду́шу кому</i>; губи́ть (загуби́ть, погуби́ть) ду́шу; да́вит грудь (ду́шу, се́рдце) <i>что</i>; держа́ть на душе́ <i>что</i>; <i>для души́</i>; <i>до глубины́ души́ (се́рдца)</i>; <i>до души́</i>; <i>до́брая душа́</i>; <i>дух (душа́) вон из кого, у кого</i>; <i>духо́вная пи́ща; пи́ща для души́</i>; <i>душа́ бо́жья; душа́ христиа́нская</i>; <i>душа́ в ду́шу (жить, прожи́ть)</i>; <i>душа́ в пя́тках у кого</i>; <i>душа́ взыгра́ла</i>; <i>душа́ (се́рдце, голова́) <i>горит</i> (загоре́лась) чья</i>; <i>душа́ лежи́т к кому, к чему</i>; <i>душа́ на ме́сте у кого</i>; <i>душа́ на не́бе у кого</i>; <i>душа́ (с душóй) <i>нараспа́шку у кого</i></i>; <i>душа́ <i>нараспа́шку</i> (с душóй <i>нараспа́шку</i>) <i>жить</i></i>; <i>душа́ на че́стном сло́ве де́ржится у кого</i>; <i>душа́ <i>надрыва́ется</i></i>; <i>душа́ <i>наизна́нку у кого</i></i>; <i>душа́ <i>не принима́ет</i> (не <i>принима́ется</i>)</i>; <i>душа́ (се́рдце) <i>но́ет</i> (занóет) <i>о ком</i></i>; <i>душа́ <i>о́бщества</i> (компáнии)</i>; <i>душа́ <i>переболе́ла</i></i>; <i>душа́ <i>ра́дуется</i></i>; <i>душа <i>рвётся куда, к кому</i></i>; <i>душа́ с те́лом <i>расстаётся</i></i>; <i>душа́ (се́рдце) <i>боли́т кого, у кого, чья</i></i>;	(из)губи́ти душу; <i>изже́сти душу (некоме)</i>; <i>излити душу</i>; <i>из све душе (из дна душе)</i>; <i>имати (нести) камен на души</i>; <i>имати срца и душе</i>; <i>испа(ну)ла му душа (из носа) (на нос)</i>; <i>испи(ја)ти душу (некоме)</i>; <i>испојати (отпевати, спевати, попити) (некоме) за душу</i>; <i>истегнути душу</i>; <i>истерати душу (из некога)</i>; <i>истиснути (некоме) душу на грло</i>; <i>истрести душу (из грла) (некоме)</i>; <i>ишчупати душу (некоме)</i>; <i>једва нести у костима душу</i>; <i>једна душа, једна гуша</i>; <i>као душа (мек, леп и сл.)</i>; <i>(као) из душе вадити</i>; <i>кренути душо́м</i>; <i>крштена (рајска) душа</i>; <i>маћи (макнути, мицати) на душу (душо́м)</i>; <i>мирише као душа</i>; <i>мицати грех на душу</i>; <i>мрзети (некога) из дна душе (срца)</i>; <i>мучити се с душо́м</i>; <i>на дну (у дну) душе (срца)</i>; <i>наносити се душе</i>; <i>није му стало до душе</i>; <i>нести тешко бреме на души</i>; <i>(о)грешити душу</i>; <i>огрешити душу (о некога)</i>; <i>одвајати од своје душе</i>; <i>опљачкати (некога) до голе душе</i>; <i>(о)гулити до (голе) душе (коже)</i>; <i>остави (некога) душа</i>; <i>остати голе душе</i>; <i>отворити (отварати) душу</i>; <i>откры́ти душу и срце</i>; <i>пасти на душу</i>; <i>пећи на души</i>; <i>пити душу на сламку (некоме)</i>; <i>по души (говорити, казати, рећи и сл.)</i>; <i>побрати (некога) на душу</i>; <i>подупро душо́м као ћускијом</i>; <i>позна(ва)ти (некога, нешто) у душу</i>; <i>(по)пети се (привезати се (некоме)) на душу</i>;

душá (сёрдце) надрыва́ется <i>кого, чья, у кого;</i> душá (сёрдце) не лежи́т <i>к кому, к чему;</i> душá (сёрдце) не на ме́сте <i>у кого;</i> душá (сёрдце) перевёрты́вается (переверну́лась, перевора́чивается, переверну́лось) <i>у кого, в ком;</i> душá (сёрдце) разрыва́ется (разорве́тся, рвётся) (на ча́сти) (<i>от чего</i>); душá ста́ла на ме́сто; душá тя́нется <i>к кому, к чему;</i> душá ушла́ (уходи́т) в пята́ки (пята́) <i>у кого;</i> душá (сёрдце) в пята́ки уходи́т (ушла́, ушло́) <i>у кого;</i> душéвное благополу́чение; благополу́чение чувств; душí не покривíт; душí не ча́ять <i>кто в ком;</i> душí прекра́сные порывы́; душóй и те́лом (<i>за кого, за что</i>); ду́шу вон; ду́шу воро́тит; эле-эле душá в те́ле; эле (чу́ть) душá де́ржится (в те́ле); жива́я душá; живо́й руко́й; живы́м ду́хом; живы́м мане́ром; за душóй <i>у кого</i> е́сть (име́ется); за душóй <i>у кого</i> не́т <i>чего</i>; за ду́шу берёт (хвата́ет, трóгает) <i>что, кого;</i> за ми́лую душу; зага́дочная ру́сская душá; загла́дывать (загляну́ть) в ду́шу (в сёрдце) <i>кого, чью, кому;</i> загуби́ть (губи́ть) (свою́) ду́шу; закла́дывать (заложи́ть) (свою́) ду́шу <i>за что;</i> закра́дываться (закра́сться) в ду́шу (в сёрдце) <i>кого, чью, к кому;</i> закрыва́ть (закры́ть; запира́ть, заперёть) ду́шу на замо́к; запада́ть (запастí, запáсть) в ду́шу (в сёрдце) <i>что, кому, чем;</i> захолону́ло на душе́ (на сёрдце) <i>у кого;</i> за́ячья душá; из глуби́ны душí (сёрдца); излива́ть (изли́ть) ду́шу <i>кому, перед кем;</i>	(пре)дати богу душу; препоручи́ти свою́ душу богу; прибири́ти душу; примити (примати) на душу; продана (продата) душа; прозрети (неко́га) у душу; ре́ћи (казати, судити) по души; с малом душо́м; же́два с душо́м; свалио́ му се (свалио́ јој се) камен с душе́; света душа; с душо́м (сам, је и сл.) у носу; стави́ти, ставля́ти (метати, метну́ти) (неко́ме) нешто на душу; стаја́ти као без душе́; сте́ћи душу; терати (неко́ме) душу на локат; терати (неко́га) као жа́во грешну душу; уби́ти душу у неко́ме; уву́ћи душу у се; узети душу (неко́ме); узети (нешто) на свою́ душу; узе́ћи се (урезати се) у душу; ухвати́ти (хватати, сте́ћи, стицати, (у, на)чинити) души место (места); хватати души грех; цепати душу (неко́ме); циганска душа; чувати душу; чувати (неко́ме) душу;

Ёродова душá;
 как душé (дúшеньке) угóдно;
 как кáмень с души́; (как, бúдто, слóвно,
 тóчно) кáмень (реже – груз) с души́ (с
 сёрдца) (свали́лся (реже – упáл)) *у кого*;
 как (скóлько, что) бог (госпóдь) нá
 душу положít;
 кáмень на душé (на сёрдце) (лежít,
 лежáл) *у кого*;
 кáмнем на душé лежít (нá душу, на
 сёрдце ложýлось) *что, чью*;
 класть грех нá душу *кому*;
 класть (положítь) (свою) дúшу *на что,*
во что;
 класть дúшу *за что, за кого*;
 класть дúшу и живóт *на что*;
 кóшки скребúт (скребл́и, заскребл́и) на
 душé (на сёрдце) *у кого*; скребёт на
 душé (реже – на сёрдце) *у кого*;
 кривítь (покривítь) душóй;
 крик души́ (сёрдца);
 лечь свинцóм нá душу (на сёрдце);
 ложítься (лечь) (кáмнем) на дúшу
 (сёрдце) *кому*;
 лóманого гроша за душóй нет *у кого*;
 мёртвые дúши;
 мотáть (помотáть) дúшу;
 мотáть душу на кулáк *кому*;
 на душé (на сёрдце) *у кого*;
 на пропóй души́;
 надрывáть (надорвáть) дúшу (сёрдце);
 надсáживать (надсáдítь) дúшу *чью*;
 не по душé (сёрдцу) *кому кто, что*;
 не слыхáть (слýшать) души́ *в ком*;
 (ни) грошá (грóша, алты́на, копéйки) за
 душóй нет *у кого*;
 ни душóй ни тéлом (не виноват, не
 причастен к чему-либо);
 ни (однóй, ед́иной, живóй) души́;
 ни однóй (живóй) душé (сказáть,
 сообщítь);
 носítь в душé *что*;
 носítь грех на душé;
 облегчáть (облегчítь) дúшу (*устар.*
 сёрдце) *кто*;
 обнажítь дúшу *перед кем, кому*;
 от (всей) души́;
 от полноты души́ (сёрдца);
 отводítь (отвестítь) дúшу;

отдава́ть (отда́ть) бо́гу ду́шу;
отдыха́ть (отдохну́ть) душóй (сёрдцем);
открыва́ть (откры́ть; раскрыва́ть,
раскры́ть; распа́хивать, распахну́ть)
(свою́) ду́шу *кто, кому, перед кем*;
откры́тая душá;
отлегло́ на душе́ (от души́, от сёрдца) *у
кого*;
отпусти́ (пусти́) ду́шу на покая́ние;
отпусти́ть (отпуска́ть) ду́шу на
покая́ние;
па́мять души́ *кого*;
переболе́ть душóй (сёрдцем);
перевёртывать (переверну́ть;
перевора́чивать, переворотíть) (всю)
ду́шу *кого, чью, кому*;
плева́ть (наплева́ть, плюну́ть) в ду́шу
кому;
по велéнию души́;
по (в) простоте́ душе́вной (своего́
сёрдца);
по душáм (душе́) (говорить,
беседовать);
по душе́ (быть, прийти́сь) *кто кому*;
по ду́шу чью;
повихну́ть душóю;
поглоща́ть всю ду́шу *кого, чью*;
пока́ (поку́да) душá в теле́ (дёржится);
полага́ть (положи́ть) ду́шу (жизнь) *за
кого, за что*;
положи́ть всю ду́шу *в кого*;
положи́ть ду́шу *на что*;
полони́ть ду́шу *кого*;
прикипа́ть (прикипе́ть) душóй *к кому, к
чему*;
прилепи́ться (всей) душóй *к кому, к
чему*;
пришло́сь (пришёлся) по душе́ *кто,
что*;
продава́ть (продáть) ду́шу дья́волу
(чёрту);
пронза́ть (пронзи́ть) душу́ *кого, кому*;
проника́ть (прони́кнуть) в ду́шу *что,
реже кто, к кому*;
пронима́ть (проня́ть) ду́шу;
проница́ть ду́шу (сёрдце) *кого, кому*;
пропа́щая душá;
просвети́ть (просвеща́ть) дух (ду́шу,
созна́ние, сёрдце) *кого, чей*;

проси́ться (попроси́ться) на́ружу (из души́); проста́я душа́; пусти́ть (христиа́нскую) ду́шу на покая́ние; разве́ртывать (разверну́ть) ду́шу <i>перед кем</i>; раздира́ть ду́шу; расстава́ться (расста́ться) с душóй; раста́птывать (растопта́ть) ду́шу <i>кого, чью</i>; растлева́ть (растли́ть) свою́ ду́шу; растопи́ть душу <i>кого, чью</i>; рвать ду́шу <i>кому</i>; ро́бкая душа́; ро́дственная душа́; ру́сская душа́; с души́ воро́тит (рвёт, тянет, мути́т); с душкóм; с душóй (<i>к кому, делать что</i>); с ка́мнем на душе́ (возвраща́ться; жить); с лёгкой душóй (с лёгким се́рдцем) <i>делать что</i>; с откры́той душóй (се́рдцем); свинéц на душе́ (на се́рдце) <i>у кого</i>; свята́я душа́; свята́я душа́ на костыля́х; сердéчная (душе́вная) скорбь; скорбь се́рдца (души́); се́рдце (душа́, кровь) загорéлось (загорáлось; загорéлась, загорáлась); сермя́жная душа́; сидéть над душóй <i>чьей, у кого</i>; ско́лько (сколь) душа́ возьмёт (прóсит); ско́лько душе́ у́годно; скребёт на душе́ (на се́рдце) <i>у кого</i>; снять грех с души́; со всей душóй (всем се́рдцем); со споко́йной душóй; соба́чья душа́; сокруша́ться (сокруши́ться) душо́ю (се́рдцем); солóменная душа́; спаса́ть (спасти́) ду́шу; сродствó (родствó) душ; стоя́ть (торча́ть, сидéть) над душóй <i>чьей, у кого</i>; тай́ть в (на) душе́;	

томлѣние дѹха; травѣть дѹшу; тяжѣсть свалѣлась с души; тяну́ть дѹшу <i>кто, кому, из кого</i> ; тяну́ть за душу <i>кого</i> ; убива́ть (убѣ́ть) дѹшу; хватѣ́ть грѣха́ на душу; хвата́ть за душу; христиа́нская душа́; чегó (что) душа́ жела́ет (пожела́ет, хóчет); (челове́к) большо́й души́; чѣрная душа <i>у кого</i> ; чист душо́ю <i>кто</i> ; чи́стая душа́; чита́ть в душе́ (в се́рдце) <i>у кого</i> ; что душе́ уго́дно; чужа́я душа́ потѣмки; широ́кая душа́;	
рус. véра ³⁰ – срп. вера; рус. véрить – срп. веровати	
Руски језик	Српски језик
блаже́н, кто ве́рует; братъ (взять) на ве́ру <i>что</i> ; ве́рить (пове́рить) в долг <i>кому</i> ; ве́рить (пове́рить) на́ слово; ве́рить (пове́рить) (сво́йм) глаза́м; ве́рить (сво́йм) уша́м; ве́рой и пра́вдой (служи́ть);служи́ть ве́рой и пра́вдой (ве́рой-пра́вдой); ве́ры нейме́т (неймут) <i>кому</i> ; не ве́рится глаза́м; не ве́рить (не пове́рить) (сво́йм) глаза́м; не ве́рить (не пове́рить) (сво́йм) уша́м; не ве́рить ни в бо́га, ни в чѣрта; не ве́рить ни в сон, ни в чох, ни в пти́чий гра́й; обраща́ть (обрати́ться) в свою́ ве́ру <i>кого</i> ; по ве́ре даётся (дава́лось) <i>кому, что</i> ; по ве́ре и пра́вде; принимáть (приня́ть) на ве́ру <i>что</i> ; символ ве́ры;	давати веру (божју, тврду); неверан као вода; никаква (ниједна) вера; нудити као Турчин вером; примити на веру; пасја вера; радити (нешто) у доброј вери;
рус. грех – срп. грех; рус. грѣшный – срп. грешан; рус. прегрешѣние – срп. прегрешење; рус. грѣшѣть – срп. грешити	
Руски језик	Српски језик
ада́мов грех;	бог грехове, а цар дугове;

³⁰ О концепту вере у руској језичкој слици света в. М.В. Сибирева (2009: 150 – 155).

бежа́ть от греха́; безгрѣшные дохо́ды; братъ (взять; принима́ть, приня́ть) грех на́ душу; братъ (взять) грех на со́весть; быть грѣху <i>над кем</i>; вводи́ть (ввести́) в грех; верну́ть на (грѣшную) зѣмлю <i>кого</i>; верну́ться на (грѣшную) зѣмлю; взять грех на́ душу; грех Онана́; грѣши́ть грехо́м Онана́; грех попола́м; грех попу́тал <i>кого</i>; грехи́ мо́лодости (ю́ности); грѣшный челове́к; грѣшным де́лом (сделать что-л.); довести́ до греха́ <i>кого</i>; до́лго ли (недо́лго) до греха́ (до бе́ды); ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех; есть (был) грех; (и) сме́х и го́ре (грех); иу́дин грех; Каи́нов грех; как на грѣх (сделать что-л.; случиться); класть грех на́ душу <i>кому</i>; кто без греха́; кто без греха́ и кто ба́бе не внук; не без греха́; не грех; не доводи́ до греха́; не оберѣшься греха́ <i>с кем, с чем</i>; недо́лго ли до греха́ (до бе́ды); не́чего (и) греха́ тай́ть; носи́ть грех на душе́; обвиня́ть (обвини́ть) во всех сме́ртных греха́х <i>кого</i>; от греха́ пода́льше; отпуска́ть (отпусти́ть) грехи́ <i>кому</i>; падѣт грех на́ голову <i>кому</i>; перворо́дный грех; с грехо́м попола́м; семь³¹ сме́ртных грехо́в; семь сме́ртных грехо́в чи́слится <i>за кем</i>; сме́ртный грех; сня́ть грех с души́; соверша́ть (соверши́ть) грех над собо́й; содо́мский грех;	борити се (мучити се) као грешан с душом; вапијући грех на небо, у небо, до неба; вратити (враћати) жао за грехоту; грех ти (му и сл.) на душу; грехоте и прегрехоте починити; грешан човек; грешити (огрешити) душу; грешни јарац, јарац за грех; једна штета – сто грехова; мицати грех на душу; опрати грех; писати, уписати (приписивати, бележити, узимати) у грех; смртни (велики) грех; срамота и грехота; терати као ђаво грешну душу; хватати души грех; штета и грехота;

³¹ Више о бројевима у руским и српским фразеологизмима в. Киршова 2001: 80 – 84.

ста́рый грѣшник; хватѣть грѣха́ на́ душу; чегó (нѣчего) (и) грѣха́ тайть; чѣрт (бес, нечѣстый, нечѣстый дух, нелѣгкая, грѣх) попу́тал <i>кого</i> ; что (и) грѣха́ тайть; что (нѣчего) грѣха́ тайть; э́тот (такóй) грѣх (грѣшо́к) во́дится <i>за кем</i> ;	
рус. чу́до – срп. чудо	
Руски језик	Српски језик
восьмóе (осьмóе) чу́до свѣта; не чу́до; по́ле чудѣс; по́ле чудѣс (в странѣ дуракóв); семь чудѣс свѣта; страна́ чудѣс; твори́ть (сотвори́ть) чу́до (чудеса́); чудеса́ в решете́; чудеса́ на по́стном ма́сле; чу́до из чудѣс; чу́до как; чу́до чу́дное (чу́до-чу́дное);	гледати (некога) као (у) чудо; забавља́ти се о свом чуду; знати сто чуда; изгледати као девето чудо; ићи као на чудо; (као) неким чудом; крстити се од чуда; обећа́ти (обећа́вати) чуда; свако чудо за три дана; триста чуда; (у)чинити (правити, створити) триста чуда; чудо божи́је; чудо над чудима; чудом се чудити;

3.9.1.7. Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса

Табела 7. Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса

рус. крещѣние – срп. крштење; рус. крестѣть – срп. крстити	
Руски језик	Српски језик
боево́е крещѣние; воспри́нимать (воспри́ять) от купели <i>кого</i> ; крещѣние огнѣм; не дете́й крестѣть <i>кому с кем</i> ;	бити крштен; држати се (стајати, укипити се) као дрвен(и) светац (бог, Јанко, Марија, поп); крсти вука, а вук у гору; крстити (некога) батином (штапом); крстити (некога) у мали крст; крштена (рајска) душа; не знати се ни прекрстити; не дати се крстити; немати (ни) крштене соли;
рус. ана́фема – срп. анате́ма	
Руски језик	Српски језик
будь ана́фема бо́жья <i>над кем</i> ; предава́ть (преда́ть) ана́феме <i>кого</i> ;	/

рус. ами́нь – срп. амин	
Руски језик	Српски језик
пропе́ть ами́нь чему; рассы́пался (пропа́л) бу́дто (ро́вно) клад от ами́ня; во ве́ки, во ве́ки веко́в (в век веко́в), во ве́ки и ве́ки, на ве́ки, на ве́ки веко́в, на ве́ки и ве́ки;	век и амин (исп. цсл. во вјеки вјеков); навек и амин; до амина; из амина; као у амин; у амин(у); долазити, доћи (стићи, приспети) на амин; за век и амин (за век века; на све (у) веке (векова)); записати у амин; као амин (у Оченашу); сигурно као амин у Оченашу; рећи амин; у добар амин;
рус. литурги́я, обе́дня – срп. литургија	
Руски језик	Српски језик
испо́ртить (по́ртить) (всю) обе́дню кому; верте́ться как бес (че́рт) пе́ред зау́тренней;	ћораву попу ћорава литурђија;
рус. катава́сия – срп. катавасија	
Руски језик	Српски језик
катава́сия у де́душки Афанáсья;	(о)читати некоме катавасију (литанију, проповед, Оченаш);
рус. воскуря́ть – срп. кадити, окадити	
Руски језик	Српски језик
воскуря́ть (воскури́ть) фимиа́м кто, что, кому, чему; раздува́ть (разду́ть) кади́ло;	не моћи окадити (некога); (о)кадити (некоме) тамјаном;
рус. ма́зать, пома́зать – срп.	
Руски језик	Српски језик
одни́м (тем же) ми́ром ма́заны кто; каки́м ми́ром ма́зан кто; ма́зать (пома́зать) одни́м миром кого; тако́й-сяко́й нема́занный (сухо́й);	/
рус. пе́ть, пе́ние – срп. појати, појање	
Руски језик	Српски језик
отпе́тый (пе́тый) дура́к; пе́ть (восклица́ть, воздава́ть, провозглаша́ть) осáнну кому, чему; пе́ть (запе́ть) ла́заря кто кому; пе́ть (запе́ть) на девя́тый глас; пе́ть (запе́ть; нести́, понести́; тяну́ть, затяну́ть) аллилúйю (аллилúйя) кому, над чем; пе́ть (спе́ть) панихи́ды; пе́ть (чита́ть) ака́фист кому;	/

рус. проповедь – срп. проповед	
Руски језик	Српски језик
читать проповедь кому;	(о)читати некоме катавасију (литанију, проповед, Оченаш); проповед у пустињи; проповедати (вапити) у пустињи;
рус. жертвовать – срп. жртвовати	
Руски језик	Српски језик
возложить (возлагать; принести, приносить) что на алтарь чего (отечества, искусства, науки, любви); приносить (принести) жертву (что в жертву) кому, чему;	жртвено јање; жртвени јарац;
рус. обратить в веру – срп. обратити у веру	
Руски језик	Српски језик
обратить (обращать) в свою веру кого;	/
рус. богослужение – срп. богослужење	
Руски језик	Српски језик
всенощное бдение; задавать (задать) трезвону;	/
рус. поминки – срп. даћа; рус. день (дни) поминовения усопших, поминки, родительская суббота – срп. задушнице	
Руски језик	Српски језик
/	најео се као сироче за задушнице; окупити се (скупити се, доћи) као на даћу; пити даћу (некоме); уздисати као Циганче, сироче за даћом;
рус. отпевание – срп. опело	
Руски језик	Српски језик
/	очитати опело (нечему);
рус. святить (освящать) – срп. свештати (освештати)	
Руски језик	Српски језик
/	светити (свештати) (некоме) дрвена масла;
рус. литания – срп. литанија	
Руски језик	Српски језик
/	(о)читати некоме катавасију (литанију, проповед, Оченаш);
рус. класть (творить) поклоны – срп. метанисати; рус. поклон – срп. метанија	
Руски језик	Српски језик
/	дошло му (пало му на памет) ко Манди метанисати;

3.9.1.8. Обавезе верника

Табела 8. Обавезе верника

рус. моли́тва – срп. молитва; рус. моли́ться (помоли́ться) – срп. молити се (помолити се)	
Руски језик	Српски језик
бить челом; вертѣться как бес (чѣрт) пѣред заўтреней; до "ныне отпу́щаеши"; жѣртва вече́рняя ³² ; жить в лесу́, моли́ться колесу́; как огла́шенный (бежа́ть, крича́ть, шумѣть); кива́ться как жид на моли́тве; на сон грядúщий; Пари́ж сто́ит ме́ссы (обе́дни); по́ртить (испо́ртить) (всю) обе́дню кому; чуть не мо́лится кто на кого;	ваљало би му читати велику молитву; молити (некога) као бога; од луда попа луда и молитва;
рус. пост – срп. пост; рус. пости́ться, по́стничать – срп. постити	
Руски језик	Српски језик
ерунда́ (чепуха́) на по́стном ма́сле; по́стная жизнь; устро́ить пост кому; чудеса́ на по́стном ма́сле;	знати свом петку пост; пости као пас од кости;
рус. и́споведь – срп. исповест; рус. испове́довать (исповеда́ть) – срп. исповедати (исповедити); рус. испове́доваться (исповеда́ться) – срп. исповедати се (исповедити се)	
Руски језик	Српски језик
как (сло́вно) на и́споведи; как на духу́; на духу́ (на и́споведи) быть; на дух (на и́споведь) идти́;	отићи Богу на исповест; рећи све као попу на исповести;
рус. О́тче наш – срп. Оче наш	
Руски језик	Српски језик
знать что, как «Отче наш»;	док би читао оченаш; једноставно (лако) као оченаш; знати (говорити) (нешто) као оченаш; очитати (некоме) оченаш; сигурно као амин у оченашу;
рус. пра́здник в честь свято́го покрови́теля семье́й (хра́ма, учрежде́ния и т.п.) – срп. (крсна) слава (име) / славски	
Руски језик	Српски језик
/	где гуја крсно име слави; не знати ни крсног имена (часног крста);

³² Фразеологизам асоцира на вечерњу молитву, у питању су стихови Псалма који се поју за време кађења после предначинатељног Псалма, а који садрже ову синтагму.

	угасити славску (крсну) свећу; устати у славу без вина;
рус. скоромный – срп. мрсан	
Руски језик	Српски језик
/	биће мрсних дланова;

3.9.1.9. Празници

Табела 9. Празници

рус. Вознесение – срп. Вазнесење, Спасовдан	
Руски језик	Српски језик
в Вознесенье, когда оно будет в воскресенье;	свануће и мени (теби) Спасовдан (Видовдан);
рус. Крещение – срп. Богојављење	
Руски језик	Српски језик
крещенские морозы (холода́); крещенский холод;	/
рус. Масленица – срп. Покладе	
Руски језик	Српски језик
без кота мышам масленица; как поп на масленицу; не всё коту Масленица; не жизнь (жизньё), (а) масленица (масленая); пьяный как поп на Паску (Пасху); сияет, как масляный блин;	зијати као ћуп за б(и)јелом недељом (ћуп масла кад се испразни);
рус. псевдопраздники – срп. псеудопразници	
Руски језик	Српски језик
до морковкина заговенья; морковкино заговенье; на турецкую Пасху;	на Свето Нигдарјево; на Свето Никад; до Св. Живка; на Св. Живка;
рус. Пасха – срп. 1. Пасха, Васкрс; 2. Песах, јудејска Пасха	
Руски језик	Српски језик
бrehать как собака в Пасху; дай бог пасху; дорого яичко ко христову дню; радоваться (обрадоваться) как Христову дню;	окићен (накићен) као ускршње јаје;
рус. Петров день – срп. Петровдан	
Руски језик	Српски језик
далекó куликú до Петрóва дня; жди в петровки снегу; нужен кому как в Петрóв день вáрежки; нужно как петрóвкам вáрежки;	/
рус. Юрьев день – срп. Ђурђевдан	
Руски језик	Српски језик

вот тебѣ, бабушка, и Юрьев день! здоров как Юрьева роса; сыт как Юрьева (Егорьевская) гора; Юрьев день;	дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан; добити (нешто) на (свето) Јурјево; добити на Јурјево;
рус. Богоявление – срп. Богојављење	
Руски језик	Српски језик
разъездиться как мордва на Богоявление;	/
рус. Рождественский сочельник – срп. Бадњи дан	
Руски језик	Српски језик
/	као Божић и Бадњи дан; није сваки дан Бадњи дан (Божић);
рус. Рождество – срп. Божић; рус. рождественский – срп. божићни	
Руски језик	Српски језик
/	ако Божић неће каше, хоће деца; божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити; гојити прасе уочи Божића; доћи ће (некоме) Божић; изјести тридесет и сл. (изјести другог и сл.) Божића; ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић; као Божић и Бадњи дан; наметати се као сочиво на Божић; није сваки дан Божић (Бадњи дан); нећеш изјести другог Божића; окићен (накићен) као божићна јелка;
рус. Видов день – срп. Видовдан	
Руски језик	Српски језик
/	доћи ће и Видовдан; свануће и теби (мени) Видовдан (Спасовдан);
рус. Великая пятница – срп. Велики петак	
Руски језик	Српски језик
/	награисати као ђаво на Велики петак; окористио се ко Циганин на Велики петак;
рус. Лазарева суббота, Воскрешение праведного Лазаря – срп. Врбица	
Руски језик	Српски језик
/	удесити некога за Врбицу; удесити се за Врбицу; удесити се као за Врбицу;
рус. Дмитриев день – срп. Митровдан	
Руски језик	Српски језик
/	о Митровдану, о Митровудне;
рус. Воскресенье – срп. Св. недеља	
Руски језик	Српски језик

/	сетила се преља кудеље усред (уочи) свете недеље;
рус. Праздник, День Святого – срп. Светак	
Руски језик	Српски језик
/	светком и петком;

3.9.1.10. Библизми

Табела 10. Библијске личности

Библијске личности	
рус. Аарон	
Руски језик	Српски језик
жезл Аарона; Ааронов жезл;	/
рус. Авель	
Руски језик	Српски језик
Каин, где брат твой Авель?;	/
рус. Авраам – срп. Аврам	
Руски језик	Српски језик
лоно Авраамово; на лоне Авраамовом (быть, почивать); на лоне Авраамово (отправиться, послать душу);	отићи (преселити се, бити примљен) у Аврамово крило;
рус. Агасфёр	
Руски језик	Српски језик
Агасфёр идеи; вечный жид;	/
рус. Адам и Ева – срп. Адам и Ева	
Руски језик	Српски језик
Адам и Ева; Адам – Ева; Адамов грех; Адамов род; род Адамов; Адамовы веки (времена); в Адамовы веки; в костюме Адама (ходить); в костюме (наряде) Евы; ветхий Адам; гол (голый) как Адам (голые как Адам и Ева); дочь Евы; Евина внучка (дочка); Евин зуд; Евино племя; начинать (начать) с Адама; от (с) Адама (с Адама и Евы; от (самого) Адама; со времён Адама; с Адамовых времён); потомки Адама; совлекать (совлечь) с себя ветхого	Адамов век; адамско колено; адамско племе; Евина кћи; Евино колено; Евин син; од Адама; од Адама и Еве; од Еве и Адама; од Адама развести (почети); пре Адама; у Адамовом костиму;

Ада́ма; умертви́ть в себе́ (страхну́ть, совле́чь, совлекáться, устар. редко сбро́сить с себя́) ве́тхого (ста́рого) Ада́ма (челове́ка);	
рус. А́ред	
Руски језик	Српски језик
Аредовы (Ари́довы) ве́ки (жить, прожи́ть; быть, сто́ять);	/
рус. Блу́дный сын	
Руски језик	Српски језик
блу́дный сын; возвра́щение блу́дного сы́на;	/
рус. Ваа́л	
Руски језик	Српски језик
ка́пище Ваа́ла; служи́ть (поклоня́ться) Ваа́лу;	/
рус. Валаа́м	
Руски језик	Српски језик
Валаа́мова осли́ца; глу́пая как Валаа́мова осли́ца; крича́ть как Валаа́мова осли́ца; упря́мая как Валаа́мова осли́ца;	/
рус. Валтаса́р	
Руски језик	Српски језик
Валтаса́ров пир (Валтаса́рово пи́ршество); жить Валтаса́ром (Балтаза́ром);	/
рус. Ве́тхий де́нми	
Руски језик	Српски језик
Ве́тхий де́нми;	/
рус. Гог и Маго́г	
Руски језик	Српски језик
Гог и Маго́г (Го́га и Маго́га; Гог-Маго́г, Го́га-Маго́га);	/
рус. Дави́д и Голиа́ф	
Руски језик	Српски језик
Дави́д и Голиа́ф;	/
рус. Дави́д и Ионафа́н	
Руски језик	Српски језик
Дави́д и Ионафа́н;	/
рус. Е́нох	
Руски језик	Српски језик
сча́стлив как е́нох;	/
рус. Ио́в – срп. Јов	
Руски језик	Српски језик
бе́ден как Ио́в; Ио́в многострада́льный;	/

как Иѡв на гнѡище;	
рус. Иѡсиф – срп. Јосиф (Јосип)	
Руски језик	Српски језик
целомудренный (прекрасный) Иѡсиф;	правити се понизни, преподобни Јосип;
рус. Йрод – срп. Ирод	
Руски језик	Српски језик
(Йродово) избиѣние младѣнцев; Йродово плѣмя; Йродово сѣмя;	/
рус. Иѹда – срп. Јуда	
Руски језик	Српски језик
жадный как Иѹда; Иѹдино плѣмя; Иѹдин поцелуй (поцелуй Иѹды; Иѹдино лобзание); Иѹдины сребреники; предавать (предать; продавать, продать) как Иѹда Христа; продажный как Иѹда;	за Јудин грош прода(ва)ти; Јудин пољубац; Јудина пара;
рус. Каин – срп. Каин	
Руски језик	Српски језик
Каин, где брат твой Абель?; Каинова печать что (Каиново клеймо; печать (клеймо) Каина); как Каин; трястись как (что) Каин;	/
рус. Ла́зарь	
Руски језик	Српски језик
бѣден как Ла́зарь; болен как Ла́зарь; воскресѣние (воскрешѣние) (святѡго) Ла́заря; Ла́зари убѡгие; наобѹм Ла́заря (дѣлать что); петь Ла́заря (Ла́заря петь (запѣть, спеть, распевать, тяну́ть, затяну́ть)); пир Ла́заря; прикидываться (прики́нуться; притворяться, притвориться) Ла́зарем;	/
рус. Лот	
Руски језик	Српски језик
стоять, как Лѡтова женá; женá Лѡта; Лѡтова женá;	/
рус. Магдали́на	
Руски језик	Српски језик
ка́ющаяся Магдали́на; представля́ть (изобража́ть) из себ́я ка́ющуюся Магдали́ну;	/

рус. Мамон – срп. Мамон	
Руски језик	Српски језик
служить Мамоне (Маммоне);	служити богу и мамону (мамони);
рус. Мафусайл – срп. Метузалем	
Руски језик	Српски језик
Мафусайлов (Мафусайла) век жить (отжить); Мафусайловы годá (летá) жить (прожить); век Мафусайла жить; жить (прожить) Мафусайлов век (вóзраст, годá, летá, срóки); стар как Мафусайл;	метузалемски стар; стар као Метузалем;
рус. Нимрód	
Руски језик	Српски језик
зверолóв (охóтник) как Нимрód;	/
рус. Ной – срп. Ној	
Руски језик	Српски језик
Нóев ковчéг;	Нојева барка;
рус. Онán	
Руски језик	Српски језик
грех Онáна; грешить грехóм Онáна;	/
рус. Пентéфрий	
Руски језик – 1 примера	Српски језик
женá Пентéфрия;	/
рус. Пóнтий Пилát – срп. Понтије Пилат	
Руски језик	Српски језик
от Пóнтия к Пилátу (посылáть); от Пóнтия к Пилátу ходить;	доспети као Пилат у Вјерују (Веровање); наћи се као Пилат у Вјерују; ићи од Понтија до Пилата; прати (опрати, умити) руке као Пилат; слати од Понтија до Пилата (некога);
рус. Самаритя́нин	
Руски језик	Српски језик
добродéтельный (дóбрый) самаритя́нин;	/
рус. Самсón и Далíла	
Руски језик	Српски језик
Самсón и Далíла;	/
рус. Сáрра	
Руски језик	Српски језик
достíгнуть Сáрриных лет;	/
рус. Сау́л	
Руски језик	Српски језик
на́добность царя́ Сау́ла;	/
рус. Соломóн – срп. Соломон	
Руски језик	Српски језик
круг царя́ Соломóна; мýдрый как (царь) Соломóн; Соломóнова печáть;	мудар (паметан) као Соломон; соломонска (саломонска) пресуда; соломонско решење

Соломóнова премúдрость (мúдрость); Соломóново решéние; суд Соломóна; Соломóнов суд; судíть (рассудíть, рассуждáть; поступáть, поступíть) как Соломóн;	
рус. Ёрий	
Руски језик	Српски језик
женá Ёрии; Ёриева женá;	/
рус. Хам	
Руски језик	Српски језик
Хáмово отрбóдье; Хáмово плéмя;	/
рус. Ёков	
Руски језик	Српски језик
всяко́му Ёкову ³³	/
срп. Јеремија	
Руски језик	Српски језик
/	Јеремијин плач;
срп. Св. Илија	
Руски језик	Српски језик
/	бије ко Свети Илија;
рус. апóсто́лы – срп. апосто́ли	
Руски језик	Српски језик
(бы́ла) пра́вда у Петра́ и Па́вла; обрати́ться (преврати́ться) из Са́вла в Па́вла; сде́латься (ста́ть) из Са́вла Па́влом; обра́щение из Са́вла в Па́вла; превращéние Са́вла в Па́вла; стра́сти по Матфе́ю; у вся́кого Па́вла сво́я пра́вда; Фома́ неверный (неве́рующий);	(бити) Петар и Павле; вартоломејска ноћ; ићи (путовати) апостолски; неверни Тома;

Табела 11. Библијски топоними

Библијски топоними	
рус. Вавилóн – срп. Вавилон	
Руски језик	Српски језик
вавилóнами (двигáться); вавилóнская ба́шня; вавилóнская блудни́ца; вавилóнская тоска́; тоска́ вавилóнская; вавилóнский плач; вавилóнское пленéние; вавилóнский плен; (вавилóнское) смешéние языко́в; вавилóнское столпотворéние;	бити (наћи се / налазити се) у Вавилону; вавилонски језик; зидати вавилонске куле;

³³ У РФИЕС проналазимо пример: не всякому по Якову.

вавилóны стрóить; выводíть (писáть) вавилóны; на рéках вавилóнских седóхом и плáкахом; нóвый Вавилóн; разводíть вавилоны ((языкóм) вавилóны разводíть); с вавилóнами; соблáзны вавилóнские;	
рус. Гефсимáния	
Руски језик	Српски језик
гефсимáнская тоскá;	/
рус. Голгóфа	
Руски језик	Српски језик
всходíть (взойтí) на Голгóфу; голгóфский путь чей; путь на Голгóфу чей (= крéстный путь чей); идтí (пойтí) на Голгóфу; пройтí (свою) Голгóфу (через Голгóфу);	/
рус. Дамáск	
Руски језик	Српски језик
дамáсская дорóга;	/
рус. Егíпет	
Руски језик	Српски језик
егíпетская казнь что (егíпетские кáзни что); егíпетская рабóта; егíпетский труд; егíпетская тьма; егíпетский плен; плен егíпетский; егíпетское пленéние; егíпетский суд; саранчá егíпетская; язва егíпетская;	/
рус. Иерихóн – срп. Јерихон	
Руски језик	Српски језик – 2 примера
Иерихóнские стéны; стéны Иерихóна (Иерихóнские); (как) иерихóнская трубá; трубá иерихóнская;	јерихонска ружа; јерихонска труба;
рус. Иерусалíм	
Руски језик	Српски језик
нóвый (небéсный) Иерусалíм;	/
рус. Изрáиль	
Руски језик	Српски језик
сынý Изрáилевы;	/
рус. Иордáнь	
Руски језик	Српски језик

как на Иорда́ни;	/
рус. Иуде́я	
Руски језик	Српски језик
страх иуде́йский; стра́ха ра́ди иуде́йска;	/
рус. Палести́на	
Руски језик	Српски језик
родны́е Палести́ны; здеш́няя Палести́на какая, чего;	/
рус. Си́лоам	
Руски језик	Српски језик
купе́ль си́лоамский;	/
рус. Со́дом и Го́морра (Го́морр) – срп. Содом(а) и Гомор(а)	
Руски језик	Српски језик
воплъ содо́мский и го́моррский; поднима́ть (подня́ть) Со́дом; Со́дом и Го́морра (Го́морр); Содо́мский грех; тако́й Со́дом, что дым коро́мыслом; содо́мское (че́ртово) я́блоко;	содом(а) и гомор(а); содомски и гоморски;
рус. Э́дем	
Руски језик	Српски језик
сад (сады́) Э́дема; Э́демский сад;	/
рус. юдо́ль – срп. долина	
Руски језик	Српски језик
юдо́ль пла́ча (печа́ли, слёз, ско́рби); юдо́ль плаче́вная; юдо́ль земе́ная; юдо́ль те́мная;	долина суза (плача);

Табела 12. Библијски појмови

Библијски појмови	
рус. живо́тные – срп. животиње	
Руски језик	Српски језик
а́гнец непоро́чный; как а́гнец, ве́домый (отдава́емый) на закла́ние; заблۇ́дшая овца́ (ове́чка) (заблۇ́дшие о́вцы христо́вы); прики́нуться ... неви́нной ове́чкой; присмире́ть как а́гнец; козе́л отпу́щения (искупле́ния) кто (козе́л искупите́ль); пита́ться акри́дами (и ди́ким ме́дом);	а́гнец незлобиви; изгубле́на (залутала, заблудела) овца; грешни ја́рац; жртвени ја́рац;
рус. расте́ния – срп. биљке	
Руски језик	Српски језик
вкуша́ть (вкусíть) от дре́ва позна́ния добра́ и зла; вкуша́ть (вкусíть) запре́тный плод,	дрво живота; дрво позна(ва)ња (знања, сазнања, (с)познања) добра и зла (рајско дрво);

(от) за́прётного пло́да; дре́во (дере́во) позна́ния добра́ и зла; беспло́дная (непло́дная) смоко́вница; за́прётный плод кто, что;	забрањено воће;
рус. собы́тия – срп. догађаји	
Руски језик	Српски језик
воскрéснуть из мёртвых; второ́е (но́вое) пришéствие; день госпо́день, день стра́шного суда́, судный день; до второ́го пришéствия (ждать); избиéние младе́нцев; Ёродово избиéние младе́нцев; по второ́м пришéствии, ко второ́му пришéствию; стра́шный суд;	ускрснути из праха и пепела;
рус. понятия – срп. појмови	
рус. ма́нна – срп. мана	
Руски језик	Српски језик
ждать как ма́нны небéсной; ждать (ожида́ть, жа́ждать) чего как ма́нны небéсной; ждать ма́нны с не́ба (небес, небéсной); как (бу́дто, сло́вно, то́чно) ма́нны небéсной; ма́нна небéсная; ма́нна с не́ба (с небес); пита́ться ма́нной небéсной; пита́ться то́лько что не ма́нной небéсной;	мана с неба; падати (пасти) као мана с неба; чекати ману с неба;
рус. потоп – срп. потоп	
Руски језик	Српски језик
всеми́рный потоп; всяко́й (ка́ждой) тва́ри по па́ре; до потопá; допотопные времена́; масли́чная (оли́вковая) ветвь; отве́рзлись (разве́рзлись) хля́би небéсные; по́сле нас (хоть) потоп; со времён потопá; влага́ть персты́ в ра́ны; вложи́ть персты́ (па́льцы) в я́звы;	после кога потоп;
рус. семь печа́тей – срп. седам печата	
Руски језик	Српски језик
за семью печа́тиями (книга, тайна быть; оставаться); запеча́тывать (запеча́тать; запира́ть,	књига ³⁴ са (под) девет (седам) печата; писмо са седам печата;

³⁴ Фразеологизми са лексемом књигаи њихова повезаност са лексемама јеванђеље и слово били су предмет истраживања Д. Мршевић-Радовић (2004: 95 – 105).

заперѣть) семью печатями; кни́га (та́йна) за семью печатями;	
рус. хлеб насущный – срп. хлеб насушни	
Руски језик	Српски језик
зараба́тывать (добыва́ться, достава́ть) хлеб насущный; несо́лоно хлебáвши; разве́рзлись (отве́рзлись, раствори́лись) хля́би небе́сные; хлеб (наш) насущный;	хлеб свагдашњи (насушни); борба за насушни хлеб;
Остали појмови	
Руски језик	Српски језик
взыску́ющие гра́да; вопи́ять гла́сом (го́лосом) ве́лиим; же́ртва вече́рняя; за три́дцать сре́бреников прода́ть (продава́ть; преда́ть, предава́ть); кни́га книг 2. для кого; кни́жники и фари́сеи; ковче́г заве́та (открове́ния); ковче́г спасе́ния; ны́не отпу́щаеши; обетова́нная земля́ (страна́) (обетова́нный край); обрести́ (прия́ть. устар. приня́ть) терно́вый (му́ченический) вене́ц; быть удосто́енным терно́вого венца́; оди́н как перст; отве́рзнуть уста́ (свои́); петь провозглаша́ть осáнну кому; покло́нение волхво́в; покло́няться (поклони́ться) золоти́му тельцу́; превраща́ться (преврати́ться) в соляно́й столб (столп); предста́ть пред очáми всевы́шнего; репо́ясать чре́сла; пригвозди́ть (пригвожда́ть; вы́ставить, выставля́ть; поста́вить, ста́вить) к позо́рному столбу́; при́тча во язы́цах; стоя́ть как соляно́й столб; та́йная ве́черя; темна́ вода́ во о́блацех (небе́сных, возду́шных); три́дцать сре́бреников; уста́ми младе́нца глаго́лет и́стина; хожде́ние по му́кам (мыта́рствам); ча́до (дитя́) све́та;	глас вапи́јућег у пусти́ни; кота́ спасе́ња; обе́жана земља; трнов венац; златно теле; прибити (приби́яти; привезати, везати, приковати, дати, давати) (неко́га) на стуб срама; ста́јати као стуб; ход по мукама; чаша се препунила (прелила, чаша је препуна);

ча́ша терпе́ния перепол́нена; ча́ющие движе́ния воды́;	

Из приложеног списка можемо закључити да се већина религијски маркираних лексема нашла у саставу фразеологизама оба језика. Ово је најизраженије у лексичко-тематској групи духовних бића, где су све лексеме заступљене и у руском и у српском фразеолошком фонду (бог: рус. *бо́жья коро́вка*; срп. *божија овчица*; Свети Дух: рус. *святы́м ду́хом пита́ться*; срп. живети о Светом Духу; Христос: рус. *в во́зрасте (Иису́са) Христá*; срп. *мучити се као Христор на крсту*; анђео: рус. *де́лать (сде́лать) а́нгела из кого*; срп. *чист као анђео*; ђаво: рус. *бе́гать как бес от грóма*; срп. *бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана*), осим лексеме Богородица, које нема у руском фразеолошком фонду, а у српском корпусу је има у 3 примера (срп. *искрен као Мајка Божија*; *украо би и Богородичин покров*; *украо би и испред Матере Божије таране*). Слично је стање у лексичко-тематској групи основних појмова духовности, у којој су све анализиране лексеме заступљене у фразеолошким фондовима двају језика: душа (рус. *ад (кроме́шный) на душе́ (в груди́, на се́рдце) у кого, чьей*; срп. *бити душом и телом (уз некога, уз нешто)*), вера (рус. *братъ (взятъ) на ве́ру что*; срп. *нудити као Турчин вером*), грех (рус. *братъ (взятъ; принима́ть, приня́ть) грех на́ душу*; срп. *борити се (мучити се) као грешан с душом*), чудо (рус. *чудеса́ на по́стном ма́сле*; срп. *знати сто чуда*).

У свим осталим лексичко-тематским групама постоје и лексеме које су у саставу фразеологизама оба језика, али и оне које улазе у састав фразеологизама једног од двају језика. У групи земаљска хијерархија у оба језика имамо лексеме владика (рус. *во́льно собáке на не́бо (ме́сяц, влады́ку) ла́ять*; срп. *ко те пита, брије ли се владика*), поп (рус. *как поп на ма́сленицу*; срп. *беспослен поп и јариће (јарад, говеда) крсти*), попадија (рус. *кому́ поп, кому́ попада́ья*; срп. *навалити као попадија у клет*), кум (рус. *ни кум, ни сват кто*; срп. *не бити коме ни кум ни прикумак*), док се само у руским фразеологизмима појављују лексеме архијереј (рус. *архиере́йские часы́ у кого*) и архимандрит (рус. *пить за здоро́вье архимандри́та*).

3.10. КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ПРЕМА ЛЕКСИЧКО-ТЕМАТСКИМ ГРУПАМА

У фразеолошким истраживањима, због природе самог предмета истраживања, квантитативну анализу треба врло условно схватити. Први разлог због којег сматрамо да квантитативну анализу треба условно схватити јесте тај што су фразеологизми релативно устаљени спојеви лексема (Мокиенко 1989: 5). Варијантност фразеологизама, као једна од њихових карактеристика, онемогућава апсолутну прецизност квантитативне анализе. Други разлог је тај што поједини фразеологизми садрже две религијски маркиране лексеме, због чега смо их у корпусу наводили два пута, иако у реалности постоји један фразеологизам. Тако ће се руски фразеологизам *продава́ть (продáть) ду́шу че́рту (дья́волу)* наћи у лексичко-тематским групама духовних бића (због лексеме *че́рт*) и основних појмова духовности (због лексеме *душа́*), а српски фразеологизам *бежати (бојати се, зазирати) као враг (од) тамјана (крста, свете водице)* - у лексичко-тематским групама духовних бића (због лексеме *враг*) и сакралних предмета (због лексема *тамјан, крст, света водица*).

Примери који се налазе у нашем корпусу ексцерпирани су из фразеолошких и описних речника руског и српског језика, где су на одређени начин и у одређеној форми фиксирани. Будући да сваки речник садржи одређени број одредница, а како бисмо утврдили који постотак фразеолошког фонда једног језика припада фразеологији с религијском компонентом, квантитативну анализу у том смислу сматрамо оправданом.

Табела 13. Квантитативна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику према религијски маркираној лексеми

Лексичко-тематска група	Компоненте	Број примера у руском језику	Број примера у српском језику	Укупан број примера
1 Небеска хијерархија	рус. Бог – срп. Бог; рус. Господъ – срп. Господ; рус. божий – срп. божији;	183	113	296
	рус. Святѡй Дух – срп. Свети Дух;	4	1	5
	рус. Христѡс – срп. Христос;	15	2	17
	рус. Богорѡдица – срп. Богородица;	/	3	3
	рус. ѓнгел – срп. анђео; рус. ѓнгельский – срп. анђеоски;	15	6	21
	рус. чѣрт – срп. враг; рус. дѣвол – срп. ђаво; рус. бес – срп. бес; рус. нечѣстый – срп. нечастиви; рус. сатанѧ – срп. сотона (сатана); рус. чѣртов, чертѡвский – срп. врагов, вражији; рус. дѣвольский – срп. ђаволски; рус. сатанѣнский – срп. сатански;	133	106	239
Небеска хијерархија – укупно		350	231	581
2 Посредници, свеци	рус. святѡй – срп. светац; рус. прорѡк – срп. пророк;	17	16	33
Посредници, свеци – укупно		17	16	33
3 Земаљска хијерархија	рус. владѣка – срп. владика; рус. игѹмен – срп. игуман;	2	3	5
	рус. поп – срп. поп; рус. попадѣя – срп. попадија;	4	18	22
	рус. архиерей – срп. архијереј;	1	/	1
	рус. архимандрѣт – срп. архимандрит;	1	/	1

	рус. мона́х – срп. монах;	2	2	4
	рус. кум – срп. кум;	2	2	4
Земаљска хијерархија – укупно		12	25	37
4 Сакрални локуси	рус. не́бо – срп. небо;	51	14	65
	рус. рай – срп. рај;	9	2	11
	рус. ад (пе́кло) – срп. пакао; рус. а́дский – срп. паклени;	11	4	15
	рус. це́рков – срп. црква; рус. церко́вный – срп. црквени;	4	5	9
	рус. храм – срп. храм;	3	/	3
	рус. монасте́рь – срп. манастир;	3	/	3
	рус. колоко́льня – срп. звоник	4	/	4
Сакрални локуси – укупно		85	25	110
5 Сакрални предмети	рус. алта́рь – срп. олтар;	3	5	8
	рус. ико́на, о́браз – срп. икона;	4	1	5
	рус. кади́ло – срп. кадионица;	1	/	1
	рус. лампа́да – срп. кандило;	/	1	1
	рус. ко́локол – срп. звоно;	7	7	14
	рус. крест – срп. крст;	21	18	39
	рус. ла́дан, фимиа́м – срп. тамјан, ка́д;	8	5	13
	рус. ма́нтia, ря́са – срп. мантија;	1	2	3
	рус. ми́ро – срп. миро;	4	/	4
	рус. мо́щи – срп. мошти;	1	1	2
	рус. покрóв – срп. покров;	1	1	2
	рус. ри́за – срп. 1. фелон; 2. оков иза иконе;	3	/	3
	рус. свеча́, свеча́ – срп. свећа, свећица;	7	15	22
	рус. святы́ня – срп. светиња;	1	2	3
	рус. ку́тъя, коли́во – срп. кољиво, пана(х)ија;	/	5	5
	рус. свята́я вода́ – срп. света водица;	/	1	1
	рус. ра́ка – срп. ђивот;	/	1	1
	рус. Би́блия – срп. Библија; рус. Ева́нгелие – срп. Јеванђеље; рус. Пса́лтырь – срп. Псалтир;	6	6	12
Сакрални предмети – укупно		68	71	139
6	рус. душа́ – срп. душа;	244	123	367

Основни појмови духовности	рус. véра – срп. вера; рус. véрить – срп. веровати;	18	7	25
	рус. грех – срп. грех; рус. грéшный – срп. грешан; рус. прегрешéние – срп. прегрешење; рус. грешíть – срп. грешити;	53	18	71
	рус. чу́до – срп. чудо;	12	14	26
	Основни појмови духовности – укупно	327	162	489
7 Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса	рус. крещéние – срп. крштење; рус. крестíть – срп. крстити;	4	9	13
	рус. ана́фема – срп. анатема;	2	/	2
	рус. амíнь – срп. амин;	3	8	11
	рус. литурги́я, обéдня – срп. литургија;	2	1	3
	рус. катава́сия – срп. катавасија;	1	1	2
	рус. воскуря́ть – срп. кадити, окадити;	2	2	4
	рус. петъ, пéние – срп. певати, певање;	7	/	7
	рус. про́поведь – срп. проповед;	1	3	4
	рус. же́ртвовать – срп. жртвовати;	2	2	4
	рус. обрати́ть в véру – срп. обратити у веру;	1	/	1
	рус. богослужéние – срп. богослужење;	2	/	2
		4	/	4
	рус. помíнки – срп. даћа; рус. день (дни) поминовéния усóпших, помíнки, родíтельская суббо́та – срп. задушнице;	/	4	4
	рус. отпева́ние – срп. опело;	/	1	1
	рус. святíть (освяща́ть) – срп. свештати (освештати);	/	1	1
	рус. литáния – срп. литанија;	/	1	1
	рус. класть (творíть) покло́ны – срп. метанисати; рус. поклóн – срп. метанија;	/	1	1
Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса – укупно		31	34	65
8 Обавезе верника	рус. моли́тва – срп. молитва; рус. моли́ться (помоли́ться)	11	3	14

	– срп. молити се (помолити се);			
	рус. пост – срп. пост; рус. постѣ́ться, по́стничать – срп. постити;	4	2	6
	рус. ѣ́споведь – срп. исповест; рус. испове́довать (исповеда́ть) – срп. исповедати (исповедити); рус. испове́доваться (исповеда́ться) – срп. исповедати се (исповедити се);	2	2	4
	рус. О́тче наш – срп. Оче наш;	1	5	6
	рус. пра́здник в честь свято́го покровѣ́теля семе́й (хра́ма, учрежде́ния и т.п.) – срп. (крсна) слава (име) / славски;	/	4	4
	рус. скоро́мный – срп. мрсан;	/	1	1
Обавезе верника – укупно		18	17	35
9 Празници	рус. Вознесе́ние – срп. Вазнесење;	1	1	2
	рус. Креще́ние – срп. Богоја́вљење;	2	/	2
	рус. Ма́сленица – срп. Покладе;	6	1	7
	рус. псевдопра́здни́ки – срп. псеудопразници;	3	4	7
	рус. Па́сха – срп. 1. Пасха, Вакрс; 2. Песах, јудејска Пасха;	4	1	5
	рус. Петро́в день – срп. Петровдан;	4	/	4
	рус. Ю́рьев день – срп. Ђурђевдан;	4	3	7
	рус. Богоя́вление – срп. Богоја́вљење;	1	/	1
	рус. Рожде́ственский соче́льник – срп. Бадњи дан;	/	2	2
	рус. Рожде́ство – срп. Божић; рус. рожде́ственский – срп. божићни;	/	11	11
	рус. Ви́дов день – срп. Видовдан;	/	2	2

	рус. Вели́кая пѣтница – срп. Велики петак;	/	2	2
	рус. Ла́зарева суббо́та, Воскреше́ние пра́ведного Ла́заря – срп. Врбица;	/	3	3
	рус. Дми́триев день – срп. Митровдан;	/	1	1
	рус. Воскресе́нье – срп. Св. недеља;	/	1	1
	рус. Пра́здник, День Свято́го – срп. Светак;	/	1	1
Празници – укупно		25	33	58
10 Библијски фразеологизми – Библијске личности	рус. Ааро́н;	1	/	1
	рус. А́вель;	1	/	1
	рус. Авраа́м – срп. Аврам;	3	1	4
	рус. Агасфе́р;	2	/	2
	рус. Ада́м и Е́ва – срп. Адам и Ева;	17	11	28
	рус. А́ред;	1	/	1
	рус. Блу́дный сын;	2	/	2
	рус. Ваа́л;	2	/	2
	рус. Валаа́м;	4	/	4
	рус. Валтаса́р;	2	/	2
	рус. Ве́тхий де́нми;	1	/	1
	рус. Гог и Маго́г;	1	/	1
	рус. Дави́д и Голиа́ф;	1	/	1
	рус. Дави́д и Ионафа́н;	1	/	1
	рус. Е́нох;	1	/	1
	рус. Ио́в – срп. Јов;	3	/	3
	рус. Ио́сиф – срп. Јосиф (Јосип);	1	1	2
	рус. Ё́род – срп. Ирод;	3	/	3
	рус. Ио́да – срп. Јуда;	6	3	9
	рус. Ка́ин – срп. Каин;	4	/	4
	рус. Ла́зарь;	8	/	8
	рус. Лот;	2	/	2
	рус. Магдали́на;	2	/	2
	рус. Мамо́н – срп. Мамон;	1	1	2
	рус. Мафуса́йл – срп. Метузалем;	2	2	4
	рус. Нимро́д;	1	/	1
	рус. Но́й – срп. Ној;	1	1	2
	рус. Онáн;	1	/	1
	рус. Пенте́фрий;	1	/	1
	рус. По́нтий Пила́т – срп. Понтије Пилат;	2	4	6
	рус. Самарита́нин;	1	/	1
	рус. Самсо́н и Дали́ла;	1	/	1

	рус. Сáрра;	1	/	1
	рус. Сау́л;	1	/	1
	рус. Соломо́н – срп. Соломон;	7	3	10
	рус. У́рий;	1	/	1
	рус. Ха́м;	2	/	2
	рус. Я́ков;	1	/	1
	срп. Јеремија;	/	1	1
	срп. Св. Илија;	/	1	1
	рус. апосто́лы – срп. апосто́ли;	6	4	10
Библијске личности – укупно		99	33	132
10 Библијски фразеологизми – Библијски топоними	рус. Вавило́н – срп. Вавилон;	15	3	18
	рус. Гефсима́ния;	1	/	1
	рус. Голго́фа;	4	/	4
	рус. Дамáск;	1	/	1
	рус. Егíпет;	7	/	7
	рус. Иерихо́н – срп. Јерихон;	2	2	4
	рус. Иерусали́м;	1	/	1
	рус. Изра́иль;	1	/	1
	рус. Иорда́нь;	1	/	1
	рус. Иуде́я;	1	/	1
	рус. Палестíна;	1	/	1
	рус. Силоáм;	1	/	1
	рус. Содóм и Гомóрра (Гомóрр) – срп. Содом(а) и Гомор(а);	6	2	8
	рус. Э́дем;	1	/	1
	рус. юдо́ль – срп. долина;	3	1	4
Библијски топоними – укупно		46	8	54
10 Библијски фразеологизми – Библијски појмови	рус. живóтныe – срп. животиње;	7	3	10
	рус. расте́ния – срп. биљке;	5	3	8
	рус. собы́тия – срп. догађаји;	7	1	8
	рус. ма́нна – срп. мана;	4	3	7
	рус. потóп – срп. потоп;	10	1	11
	рус. семь печа́тей – срп. седам печата;	3	2	5
	рус. хлеб насúщный – срп. хлеб насушни;	4	2	6
Остали појмови;		31	9	40
Библијски појмови – укупно		72	24	96
Библијски фразеологизми – укупно		216	65	281

Табела 14. Квантитативна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику према лексичко-тематским групама

Лексичко-тематска група	Руски језик	Српски језик	Укупно

1 Небеска хијерархија	350	231	581
2 Посредници, свеци	16	16	32
3 Земаљска хијерархија	13	25	38
4 Сакрални локуси	85	25	110
5 Сакрални предмети	68	71	139
6 Основни појмови духовности	327	162	489
7 Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса	31	34	65
8 Обавезе верника	18	17	35
9 Празници	25	33	58
10 Библијски фразеологизми	217	65	282
Укупно	1150	679	1829

На основу података које нам пружа квантитативна анализа можемо закључити да су најбројније групе фразеологизама који садрже: 1) називе духовних бића (рус. 350, срп. 231), међу којима су најзаступљеније лексеме *бог* (рус. 183, срп. 113) и *ђаво* (рус. 133, срп. 106); 2) основне појмове духовности (рус. 327, срп. 162), међу којима је најзаступљенија лексема *душа* (рус. 244, срп. 123); 3) библијску фразеологију (рус. 217, срп. 65), међу којима највише има фразеологизама са неком библијском личношћу (рус. 99, срп. 33); 4) називе сакралних предмета (рус. 68, срп. 71), међу којима највећи број фразеологизама садржи лексему *крст* (рус. 21, срп. 18) и 5) називе сакралних локуса (рус. 85, срп. 25), међу којима највише фразеологизама садржи лексему *небо* (рус. 51, срп. 14).

Фразеолошки речник руског књижевног језика А. И. Фјодорова (2008) садржи око 13.000 фразеолошких јединица. У Фразеолошком рјечнику хрватскога или српског језика Ј. Матешића (1982) проналазимо податак да је у њему обрађено око 12.000 одредница. Када ове бројеве упоредимо с бројем руских и српских фразеологизама у нашем корпусу, долазимо до податка да фразеологизми са религијском компонентом представљају приближно 8,8% фразеолошког фонда руског језика и око 5,6% укупног фразеолошког фонда српског језика.

У даљем истраживању анализираћемо структурне и сематичке одлике овог не тако безначајног слоја фразеолошких јединица руског и српског језика.

4. СТРУКТУРНА АНАЛИЗА РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

4.1. МОДЕЛИРАЊЕ У ФРАЗЕОЛОГИЈИ

Према делу дефиниције који се односи на њихов формални састав, фразеологизми представљају вишелексемне спојеве. Лексеме у саставу фразеологизма узајамно су повезане различитим везама чинећи на тај начин одређену структуру.

Полазећи од мишљења да су основне одлике фразеологизама формална и семантичка ирегуларност, индивидуална структура, сликовитост, национална специфичност, семантичка непоновљивост, немогућност дословног превода на други језик, губитак унутрашњих веза међу компонентама, идиоматичност и слично, истраживачи (С. И. Ожегов, Н. М. Шанский и др.) су дуго времена сматрали да моделирање у фразеологији није могуће (Мокиенко 1989: 49). Међутим, у савременој лингвистици моделирање, као структурни и типолошки метод, који се примењује на најразличитијим језичким нивоима, не доводи се у питање. У разноврсним приступима истраживању моделирања, модел се дефинише на различите начине „от относительно конкретной схемы закономерного расположения элементов в языковых единицах до гипотетического научного построения – конструкта, не являющегося частью языка как системы” (Мокиенко 1989: 49).

Фразеологизми се могу моделирати на 1) структурном плану и 2) структурно-семантичком плану. На структурном, односно структурно-граматичком плану, фразеолошки модели деле се на две класе, а то су: а) фразеологизми по структури једнаки синтагми и б) фразеологизми по структури једнаки реченици, као и низ подкласа груписаних по граматичким обележјима (Мокиенко 1989: 50). Овакву поделу фразеологизама применио је у српској фразеологији Б. Николић додајући јој потподелу фразеологизама који су по структури једнаки реченици на гномске и негномске, као и конструкције са саставним везником, поредбеним везником и конструкције са негацијом (Николић 1973).

Структурни модел је у својој суштини синтаксички модел, будући да је њиме обухваћена типолошка класификација синтаксичких конструкција које граде компоненте фразеологизма. Према В. М. Мокијенку структурни модел је „каркас фразеологизма, один из факторов, обеспечивающих его устойчивость и воспроизводимость, в определенной мере даже регулирующий его семантическую тождественность” (Мокиенко 1989: 51). Активно варирање фразеолошких низова може у значајној мери изменити полазни структурни модел, а ова могућност заправо сведочи о релативности улоге модела као регулационог фактора у очувању формалне и семантичке истоветности устаљеног обрта (Мокиенко 1989: 51-52).

У овом истраживању структурну анализу вршимо према традиционалној структурној подели на предлошко-падежне конструкције (рус. *в костюме Адама; в библейские времена; со времён Адама; до потопа*; срп. *пре Христа; иза божјих леђа; на*

правди божијој), синтагме (рус. вавилонская башня; живые (ходячие) мощи; Фомá неверующий; воскресение (воскрешение) Лázаря; все́ми фíбрами (сíлами) душí; срп. бич божији; лизање олтара; богу иза леђа; бог и батина) и реченице (рус. в чужбóй монасты́рь со сво́им уста́вом не хóдят (не сýйся); душá (сéрдце) не леж́ит к кому, к чему; ко́шки скребу́т (скребл́и, заскребл́и) на душé (на сéрдце) у кого; не всё коту́ Мáсленица; срп. у друштву се и калуђер жени; беспослен поп и јариће (јарад, говеда) крсти; врага (ђавола) би на леду потковао), а све то у циљу што боље систематизације материјала и припреме за даљу анализу. Приликом класификовања фразеологизама према структури води се рачуна о морфолошким особинама лексема – о припадности врсти речи (именица, придев, заменица, број, глагол, партицип, прилог и др.), о форми (падеж, облик) и сл.

Поредбене фразеологизме смо издвојили у засебну групу која ће бити анализирана у наредном поглављу.

4.2. ПРЕДЛОШКО-ПАДЕЖНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ

Фразеологизми са структуром предлошко-падежне конструкције називају се још и *минималне фразеолошке јединице* (рус. минимальные фразеологические единицы) (Мокиенко 1989: 122). Руске и српске фразеологизме који по структури одговарају предлошко-падежној конструкцији у анализи поделили смо на: 1) двочлане конструкције: предлог + именица у зависном падежу, 2) трочлане конструкције: предлог + именичка конструкција у зависном падежу; предлошко-падежна конструкција + именица у номинативу и 3) вишечлане конструкције: предлошко-падежна конструкција с напоредним односом компонената; предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција; предлог + предлошко-падежна конструкција + именица у зависном падежу.

Табела 15. Предлошко-падежне конструкције

Предлошко-падежне конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Двочлане предлошко-падежне конструкције		
Предлог + именица у зависном падежу		
Предлог + именица у генитиву	без бóга; без душí; для душí; до душí; до небéс; до потóпа; до чёрта; до чёртиков; наобу́м Лázаря; не без грехá; от бóга; от (все́й) душí; от лука́вого что; с Ада́ма;	до амина; до беса; до бога; из амина; насред крста; од Адама; од Христа; осим крста; пре Адама; пре Христа; у бога; у врага (дома); увек бога;

Предлог + именица у дативу	<i>к чѣрту (к бѣсу, к лѣшему, к шутѣ, к чертям); ни к чѣрту; по душам (душѣ);</i>	/
Предлог + именица у акузативу	<i>во вѣки; на бѣга; на вѣки; по душу;</i>	<i>за ђавола; пред крст; у амин; у невидбог;</i>
Предлог + именица у инструменталу	<i>под небом; с вавилѣнами; с душѣм; с душѣй;</i>	<i>под богом;</i>
Предлог + именица у локативу	<i>в душѣ; на душѣ; на крестѣ; на небѣ;</i>	<i>о Митровудне; по души; у амину;</i>
Трочлане предлошко-падежне конструкције		
Предлог + именичка конструкција у зависном падежу		
Предлог + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву	<i>для вѣщей славы бѣжией; до морковкина заговенья; ради (для) хлѣба насущного; с Адáмовых времѣн; страха ради цудѣйска;</i>	<i>до божје куће; до голе душе; до Светог Живка; (ни) за жива бога; иза божјих леђа;</i>
Предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у генитиву	<i>от всей душѣй; от сáмого Адáма; со своѣй колокѣльни;</i>	<i>из све душе;</i>
Предлог + именичка синтагма (редни број + именица) у генитиву	<i>до вторѣго пришѣствия;</i>	/
Предлог + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у генитиву	<i>до глубинѣ душѣй; до положѣния (низложѣния) риз; из глубинѣ душѣй; от глубинѣ душѣй; от полнотѣ душѣй; со времѣн Адáма; со времѣн потѣпа;</i>	<i>до дна душе; из дна душе; из дубине душе;</i>
Предлог + именица у генитиву + прилог	<i>от грехá подáльше;</i>	/
Предлог + назив молитве	<i>до "ныне отпущáеши";</i>	/
Предлог + именичка синтагма (придев + именица) у дативу	<i>к чѣртовой мáтери; к чѣртовой бáбушке; к чертям собáчьим; по велѣнию душѣй;</i>	/
Предлог + именичка синтагма (редни број + именица) у дативу	<i>ко вторѣму пришѣствию;</i>	/
Предлог + именичка	<i>в Адáмовы вѣки;</i>	<i>за права (пра)бога;</i>

синтагма (придев + именица) у акузативу	<i>в библијске временѣ; за мѣлу душу; на вољу божју; на русскѣ байрам; на сон грядущѣ; на турецкую Пасху; на чѣртов клин;</i>	<i>на бож(у)ју вересију; на милост божју; на правду божју (на божју правду); на Свето Нигдарјево; на Свето Никад; на Светог Живка; у добар амин;</i>
Предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у акузативу	/	<i>на (у) све веке; за век века;</i>
Предлог + именичка синтагма (заменица + придев + именица) у акузативу	<i>во ѿмя всегѣ святѣго;</i>	/
Предлог + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у акузативу	<i>во вѣки векѣв (в век векѣв); на пропѣ душѣ; на вѣки векѣв;</i>	<i>на права (пра)бога; на (у) силу бога; у веке векова;</i>
Предлог + именичка синтагма (број + именица у генитиву) у акузативу	<i>на сто богѣв;</i>	/
Предлог + именичка синтагма (придев + именица) у инструменталу	<i>под открьтым (чѣстым) небом; с лёжкой душѣй (с лёжким сѣрдцем); с открьтой душѣй (сѣрдцем); со спокѣйной душѣй;</i>	<i>за божѣим леђима; под капом божѣим (под божѣим капом); (с) голом душом; с малом душом;</i>
Предлог + именичка синтагма (заменица / број + именица) у инструменталу	<i>за какѣм (кѣим) чѣртом (дѣяволом, лёшим); со всеѣ душѣй (всем сѣрдцем); за семью печѣтями;</i>	/
Предлог + именица у инструменталу + прилог	<i>с грехѣм поплѣм;</i>	/
Предлог + именичка синтагма (придев + именица) у локативу	<i>в худѣх дѣшах; на Анатѣнѣевой пѣще; на (всѣм, бѣлом, божѣем) свѣте; по (в) простотѣ душѣвной;</i>	<i>на правди божѣјој; у Адамовом костиму; у божѣјој руци; у Евином костиму;</i>
Предлог + именичка синтагма (заменица + придев + именица) у локативу	/	<i>у овом божѣем обору;</i>
Предлог + именичка синтагма (број / редни број + именица) у локативу	<i>в однѣй ипостѣси; на седьмѣм небе; по вторѣм пришѣствию;</i>	<i>на (у) деветом (седмом) небу;</i>
Предлог + именичка	<i>в вѣзрасте (Иисѣса) Христѣ;</i>	<i>на дну душе;</i>

синтагма (именица + именица у генитиву) у локативу	<i>в костюме Ада́ма; в костюме (наря́де) Ё́вы; в (са́мой) глубли́не душі́ (се́рдца);</i>	<i>на правди бога; у дну душе; у дубини душе;</i>
Предлошко-падежна конструкција + именица у номинативу		
Предлог + именица у инструменталу + именица у номинативу	/	<i>над попом поп;</i>
Предлог + именица у генитиву + именица у номинативу	/	<i>после кога пото́п;</i>
Вишечлане предлошко-падежне конструкције		
Предлошко-падежна конструкција с напоредним односом компонената		
Предлог + именица у генитиву + везник и + именица у генитиву	<i>с Ада́ма и Ё́вы;</i>	<i>између неба и земље; од Адама и Еве (од Еве и Адама);</i>
Предлог + именица у дативу + везник и + именица у номинативу	/	<i>према свецу и тропар;</i>
Предлог + именица у акузативу + везник и + именица у акузативу	<i>во ве́ки и ве́ки; на ве́ки и ве́ки;</i>	<i>за век и амин;</i>
Предлог + именица у акузативу + везник и + именичка синтагма (придев + именица или именица + именица у генитиву) у акузативу	<i>по ве́ре и пра́вде; по о́бразу и подóбию бо́жью (бо́га);</i>	/
Предлог + именица у инструменталу + везник и + именица у инструменталу	/	<i>пред богом и људима;</i>
Предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција		
Предлог + именица у генитиву + предлог + именица у дативу	<i>от По́нтия к Пила́ту;</i>	/
Предлог + именица у генитиву + предлог + именица у локативу	<i>у че́рта (дья́вола) на кули́чках (на рогáх);</i>	/
Предлог + именица у дативу + предлог + именица у акузативу	<i>к че́рту (черта́м) на кули́чки (на рогá);</i>	/
Речца + предлог + именица у дативу + предлог + именица у акузативу	<i>хоть к че́рту в пе́кло;</i>	/
Предлог + именица у инструменталу + предлог + именица у локативу	/	<i>с душо́м у носу;</i>
Предлог + предлошко-падежна конструкција + именица у зависном падежу		

Предлог + предлог + именица у акузативу + именица у генитиву	/	до у дубину душе;
Предлошко-падежна конструкција + зависна реченица		
Предлог + именица у акузативу + зависна временска реченица	в Вознесѣнье, когдѣ онѣ бѹдет в воскресѣнье;	/
Предлог + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу + зависна поредбена реченица	в бѹжий свет как в копѣечку;	/

Табела 16. Квантитативна анализа предлошко-падежних конструкција

Предлошко-падежне конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Двочлане конструкције	29	21	50
Трочлане конструкције	55	38	93
Вишечлане конструкције	11	7	18
Укупно	95	66	161

Из дате анализе можемо закључити да је руски фонд предлошко-падежних конструкција нешто већи од српског, што је и очекивано, будући да је сам фонд фразеологизама са религијском компонентом броји више јединица од одговарајућег српског фразеолошког фонда, да су конструкције предлог + именица у зависном падежу (нпр. рус. *на ве́ки; с Ада́ма; на крестѣ*; срп. *до амина; наред крста; у амин*) и предлог + именичка конструкција у зависном падежу (нпр. рус. *с Ада́мовых времѣн; от всей души́; с лёгкой душо́й (с лёгким се́рдцем)*; срп. *до Светог Живка; из дна душе; на Свето Никад*) најзаступљеније у оквиру предлошко-падежних конструкција руског и српског корпуса, а да су најзаступљенији падежи у зависном делу конструкције – генитив, акузатив и локатив.

4.3. СИНТАГМАТСКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ

Фразеологизме са синтагматском структуром поделили смо на: 1) именске синтагматске конструкције (у којима је главни члан именска реч, односно реч која има деklinацију: именица, придев, заменица или број), 2) глаголске синтагматске конструкције (у којима је главни члан глаголска реч) и 3) прилошке синтагматске конструкције (у којима је главни члан прилог).

4.3.1. Именске конструкције

Све фразеологизме са структуром синтагме чији је главни члан именска реч поделили смо на: а) именичке конструкције, б) придевске конструкције, в) заменичке конструкције и г) бројевне конструкције.

4.3.1.1. Именичке конструкције

Именичка конструкција је једна од најзаступљенијих конструкција у грађи нашег истраживања. Све именичке конструкције поделили смо на: а) двочлане (именица с конгруентним атрибутом, именица с атрибутивом, именица с падежним атрибутом, именица с прилогом, именица с напоредним везником), б) трочлане (именичка конструкција с конгруентним атрибутом, именичка конструкција с падежним атрибутом (именица у зависном падежу, предлошко-падежна синтагма), именичка конструкција с напоредним односом компонената) и в) вишечлане (именичка конструкција с напоредним односом компонената, именица + придеви у напоредном односу, именица + предлошко-падежна конструкција, именичка синтагма + предлошко-падежна конструкција, именица + именица у зависном падежу + предлошко-падежна конструкција, именица + именичка конструкција у зависном падежу у напоредном односу, именица + предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција, именица + зависна реченица, именичка синтагма + зависна реченица).

Табела 17. Именичке конструкције

Именичке конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Двочлана конструкција		
Именичка синтагма с конгруентним атрибутом		
Именичка синтагма с конгруентним атрибутом у номинативу		
Придев + именица у номинативу	<i>Аарóнов жезл; áгнец непорóчный; áггел (áнгел) сатанín; áнгел земнóй; áгнец бóжий (послу́шный) кто; ад кромéшный (кромéшный ад); Адáмовы вéки (временá); Адáмов грех; Адáмов род (род Адáмов); адвока́т бóжий; áнгел непорóчный; антíхростово врéмя; антíхростово клеймó; архиерéйские часý у кого; безгрéшные дохóды; бéлые рíзы; бесплóдная (неплóдная) смокóвница; библéйские временá;</i>	<i>агнец божји (агнец незлюбиви); Адамов век; адамско колено; адамско племе; бич божији; божија овчица; вавилонска кула; вавилонски језик; вартоломејска ноћ; вражји посао; гола душа; готов ђаво; грешан човек; грешни јарац; долина суза (плача); ђавоља (ђаволска) посла; ђавољи нокат; Евин син; Евина кћи; Евино колено;</i>

бич бóжий; блудный сын; боевóе крещéние; бóжий дар; бóжий одувáнчик; бóжий суд; бóжий человек; бóжья (карáющая) десн́ца; бóжья душá; бóжья кáра; бóжья корóвка; бóжья пр́быль; бóжья росá; бумáжная (черн́льная) душá; вéтхий Адáм (вéтхий человек); вавилóнская блудн́ца; вавилóнская бáшня; вавилóнская тоскá (тоскá вавилóнская); вавилóнский плач; вавилóнский плен; вавилóнское пленéние; вавилóнское столпотворéние; Валаáмова осли́ца; Валтасáров пир (Валтасáрово п́ршество); варнáчья душá; вéчный жид; всеми́рный потóп; всéнощное бдéние; геéнна óгненная; гефсимáнская тоскá; глас бóжий; гнев бóжий; голгóфский путь чей; грéшный человек; гром небéсный; дамáсская дорóга; Дáнтов ад; двуж́ильный чéрт; день госпóдень; десн́ца бóжья (святáя); дóбрая душá; добродéтельный (дóбрый) самаритянин; допотóпные временá;	живе мошти; жртвено јање; забрањено воће; златно теле; иззубльена (залутала, заблудела) овца; јагње божије; Јеремијин плач; јерихонска ружа; јерихонска труба; Јудин пољубац; Јудина пара; крива душа; крштена (рајска) душа; липов крст; мали бог; неверни Тома; Нојева барка; обећана земља; паклена вика; пасја вера; прст божији; света душа; сила (тма) божија; смртни (велики) грех; соломонско решење; (пресуда, суд); страх божији; страхота божија; трнов венац; хлеб свагдашњи (насушни); циганска душа; црквена тишина; чудан светац; чудо божје;

	<i>дра́ный чѣрт; духо́вная пи́ща; душа́ бо́жья (христиа́нская); душе́вное благорастворе́ние; ева́нгельская вдови́ца; Е́вин зуд; Е́вина вну́чка (до́чка); Е́вино плéмя; егíпетская казнь что (егíпетские ка́зни что); егíпетская рабо́та; егíпетская тьма; егíпетский плен (плен егíпетский); егíпетский труд; егíпетский суд; егíпетское пленéние; же́ртва вече́рняя; же́лтый дья́вол; жива́я душа́; живы́е (ходя́чие) мо́щи; заблúдная овца́ (ове́чка); запрéтный плод кто, что; за́ячья душа́; здéшня Палестíна какая, чего; земны́е бла́га; зла́чное ме́сто; Иерихо́нские стéны; Ио́в многострада́льный; И́родова душа́; И́родово плéмя; И́родово се́мя; у́скра (бо́жья) у кого, в ком; Иу́дин грех; Иу́дин поцелу́й; Иу́дино лобза́ние; Иу́дино плéмя; Иу́дины срёбреники; Ка́инов грех; Ка́инова печа́ть что; Ка́иново клеймо́; кардина́льский кусочек; колоко́льный дворяни́н; косо́й чѣрт; кра́шенный чѣрт; крéстная му́ка;</i>	

	крѣстный путь чей; крестóвый брат; крестóвый похóд; крещѣнскіе морóзы (холодá); крещѣнский хóлод; крѣстный отѣц; купѣль силоáмский; Лáзари убóгие; лóно Авраáмово; Лóтова женá; Макáрьевский нѣщій; мáнна небѣсная; маслѣчная (олѣвковая) ветвь; мѣлкий бес; мёртвые дѹши; морковкино заговенье; наказáние госпóдне кто; небесá обетовáнные; небѣсная благодáть; небѣсная вóля; небѣсная канцеля́рія; небѣсное вóинство; небѣсное создáние; нóвое пришѣствие; нóвый Вавилóн; нóвый (небѣсный) Иерусали́м; Нóев ковчѣг; нóша крѣстная; обетовáнная землѣ; открýтая душá; отпѣтый (пѣтый) дура́к; пáдший áнгел; перворóдный грех; перст бóжий (всеви́шнего); пѣща ра́йская; полу́ночный чѣрт; пóстная жизнь; потѣрянный рай; пропáщая душá; простáя душá; раб бóжий; рай земно́й (земно́й рай); ра́йскіе кѹщи; ра́йскіе сады́ (ра́йский сад); рóбкая душá; родны́е Палестѣны;	

	рѡдственная душá; ру́сская душá; саранчá егѣпетская; сатанѣ́нское плѣ́мя; святáя душá; святáя ѣ́стина; святáя простотá; святѡ́е мѣ́сто; сердѣ́чная (душѣ́вная) скорбь; сермя́жная душá; сѣ́лы земнѣ́е; смѣ́ртный грех; собáчья душá; соблáзны вавилѡ́нские; содѡ́мский грех; солѡ́менная душá; Соломѡ́нов суд; Соломѡ́нова печáть; Соломѡ́нова премѹ́дрость (мѹ́дрость); Соломѡ́ново решѣ́ние; стáрый грѣ́шник; стѣ́ны Иерихѡ́нские; стра́сти госпѡ́дни; страх бѡ́жий (госпѡ́день); страх иудѣ́йский; стра́шный суд; сѹ́дный день; сынѣ́ Изрáилевы; та́йная вѣ́черя; тяжѣ́лый (тя́жкий) крест; Ў́риева женá; Фомá неvě́рный (невѣ́рующѣ́й); Хáмово отрѡ́дьѣ; Хáмово плѣ́мя; хлеб (наш) насѹ́щный; христиáнская душá; Христѡ́ва неvě́ста; целомѹ́дренный (прекрáсный) Иѡ́сиф; чѣ́рная душа у кого; чѣ́ртова (бесѡ́вская) свáдьба; чѣ́ртова дѹ́жина; чѣ́ртова кѹ́кла кто; чѣ́ртова пѣ́речница; чѣ́ртова прѡ́пасть (гѣ́бель,	

	<i>прѡрва, тѣма, уймá); чѣртова сѣмя; чѣстая душá; чúдо чúдное (чúдо-чúдное); ширѡкая душá; Эдѣмский сад; юдѡль земнáя; юдѡль плачѣвная; юдѡль тѣмная; Юрьев день; язва егѣпетская;</i>	
Заменица + именица у номинативу	<i>никакѡй чѣрт; се человек;</i>	<i>ничија вера; неки бог; никаква (ниједна) вера; исти (један) враг (ђаво);</i>
Основни број + именица у номинативу	<i>одѣн чѣрт; ни одѣн чѣрт;</i>	/
Редни број + именица у номинативу	<i>вторѡе пришѣствие;</i>	<i>пето еванђелье;</i>
Партицип + именица у номинативу	<i>ка́ющаяся Магдали́на; Фома́ неvěрующий;</i>	<i>ђаво поткован; продана (продата) душа;</i>
Именичка синтагма с конгруентним атрибутом у зависном падежу		
Придев + именица у генитиву	<i>ни бога јокиног(а) (јокина); ни (однѡй, едѣной, живѡй) душѣ; стáрого заветá (завету) кто; чѣрта (бѣса) лы́сого;</i>	<i>голе душе;</i>
Број + именица у генитиву	<i>ни (однѡй, едѣной, живѡй) душѣ;</i>	/
Одрична речца + именица у генитиву	<i>ни (однѡй, едѣной, живѡй) душѣ; ни чѣрта (ни лѣшего, ни шѣша, ни хрѣна, ни шѣта);</i>	/
Придев + именица у дативу	<i>невѣдомому бѡгу; ни однѡй (живѡй) душѣ (сказáть, сообщѣть);</i>	/
Број + именица у дативу	<i>ни однѡй (живѡй) душѣ (сказáть, сообщѣть);</i>	/
Заменица + именица у дативу	<i>всѣкому Якову;</i>	/
Придев + именица у инструменталу	<i>грѣшным дѣлом; живѡй рукѡй; живѣм дѣхом; мѣлостью бѡжьей кто (бѡжьей (бѡжией) мѣлостью кто); святѣм дѣхом;</i>	/
Заменица + именица у	<i>всей душѡй (всем сѣрдцем);</i>	<i>неким чудом;</i>

инструменталу		
Именица + атрибутив		
Именица у номинативу + именица у номинативу	Ада́м – Ё́ва; а́нгел-храни́тель; Гог-Маго́г; Го́га-Маго́га;	анђео чувар (хранитељ, хранилац);
Именичка синтагма с падежним атрибутом		
Именица у номинативу + именица у генитиву	Агасфе́р иде́и; а́ггел (а́нгел) сатаны́; адвока́т дя́вола; а́нгел све́та; а́нгел тьмы́; благорастворе́ние чувств; во́ля не́ба (небе́с); воскресе́ние (воскреше́ние) Ла́заря; глуби́на се́рдца (души́); грех Она́на; грехи́ мо́лодости (ю́ности); дочь Ё́вы; жезл Ааро́на; жена́ Ло́та; жена́ Пенте́фрия; жена́ У́рии; душа́ о́бщества (компáнии); сте́ны Иерихо́на (Иерихо́нские); изби́ение младе́нцев; исча́дие а́да (сатаны́, зла); поцелу́й Иу́ды; печа́ть (кле́ймó) Ка́ина; ка́пище Ваа́ла; ковче́г заве́та (открове́ния); ковче́г спасе́ния; козе́л отпу́щения (искупле́ния) кто; копте́тель не́ба; крик души́ (се́рдца); му́ки а́да; небеса́ небе́с; не́бо небе́с; па́мьть души́ кого; перст всевы́шнего; песнь пе́сней; пир Ла́заря; поклоне́ние волхво́в; по́ле чуде́с; потомки Ада́ма;	бог богова; дрво живота; ковчег спасе́ња; котва спасе́ња; лиза́ње олта́ра;

	<i>сад (сады) Эдэма; символ веры; скорбь сердца (души); сродство (родство) душ; страна чудес; суд Соломона; томление духа; труба архангела; чадо (дитя) света; юболь плача (печали, слёз); святая святых;</i>	
Именица у номинативу + именица у дативу	<i>кум королю; чёрту баран; чёрту брат кто;</i>	/
Именица у номинативу + именица у инструменталу	<i>крещение огнём; чёрт чёртом кто; чист душою кто;</i>	/
Именичка синтагма с прилогом		
Именица у номинативу + прилог	<i>дух (душа) вон из кого, у кого; душа (с душой) нараспашку у кого; душа наизнанку у кого; грех пополам; чудо как;</i>	/
Именица у акузативу + прилог	<i>душу вон;</i>	/
Именичка конструкция с напоредним односом		
Везник + именица	/	<i>и бог (на бог);</i>
Трочлана конструкция		
Именичка синтагма с конгруэнтным атрибутом		
Два конгруэнтна атрибута + именица		
Придев + придев + именица у номинативу	<i>загадочная русская душа; заблудшие овцы христовы;</i>	/
Заменица + именичка синтагма (именица + атрибутив)		
Заменица + именица у номинативу + именица у номинативу	<i>наш (свой) брат Исаакий; сам господь бог;</i>	/
Именичка синтагма с падежным атрибутом		
Именица + падежни атрибут (именичка синтагма у зависном падежу)		
Именица у номинативу + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву	<i>человек большой души; блук царя небесного; возвращение блудного сына; воскресение (воскрешение) святого Лазаря; день страшного суда;</i>	<i>дрво позна(ва)ња (знања, сазнања, (с)познања) добра и зла (рајско дрво);</i>
Именица у номинативу + именичка синтагма (број +	<i>слуга двух господ;</i>	/

именица) у генитиву		
Именица у номинативу + именичка синтагма (именица + именица) у генитиву	<i>круг царя Соломона; нѡдобностъ царя Саула;</i>	/
Именица + предлошко-падежна конструкција		
Именица у дативу + предлог + именица у инструменталу	/	<i>богу (врагу) за леђима;</i>
Именица у дативу + предлог + именица у акузатив	/	<i>богу иза леђа;</i>
Именичка синтагма + падежни атрибут (именица у зависном падежу)		
Именичка синтагма (придев + именица у номинативу) + именица у генитиву	<i>Иродово избѣение младѣнцев; душѣ прекрасныя порывы; (вавилонское) смешение языков;</i>	/
Именичка синтагма (заменица + именица у номинативу) + именица у генитиву	<i>все кругѣ ада; всеми фѣбрами (силами) душѣ;</i>	/
Именичка синтагма (редни број + именица у номинативу) + именица у генитиву	<i>восьмѡе (осьмѡе) чѹдо свѣта;</i>	/
Именица у номинативу + именица у зависном падежу + именица у зависном падежу		
Именица + именица у генитиву + именица у дативу	<i>явление Христа народу;</i>	/
Именичка синтагма с падежним атрибутом (предлошко-падежном конструкцијом)		
Именица у номинативу + предлог + именица у зависном падежу		
Именица + предлог + именица у генитиву	<i>ангел без крылышек; бальзам для душѣ; манна с неба (с небес); пища для душѣ; чѹдо из чудес;</i>	<i>душа од човека; ђаво од тетке; ђаво од човека; мана с неба; грех ти (му и сл.) на душу;</i>
Именица + предлог + именица у дативу	<i>дорѡга (путь) к храму; страсти по Матфею; хождение по мукам (мытарствам);</i>	/
Именица + предлог + именица у акузативу	<i>бальзам на душу; бес в ребро; путь на Голгофу чей;</i>	<i>јарац за грех; књиге на пророке;</i>
Именица + предлог + именица у инструменталу	<i>крестѣ с маршем;</i>	<i>светиња над светињама; чудо над чудима;</i>
Именица + предлог +	<i>ад (крошнѣй) на душе (в</i>	<i>вера на колену;</i>

именица у локативу	<i>грудѝ, на сѣрдце) у кого, чьей; ад в душе (в грудѝ) у кого, чьей; а́нгел во плѣти; душá в пѣтках у кого; душá на мѣсте у кого; душá на небе у кого; сатанá в ю́бке; свинѣц на душе (на сѣрдце) у кого; чѣрта в стѹпе!; чудеса́ в решете́; прѣтча во язы́цах;</i>	<i>проповед у пустињи; ход по мукама;</i>
Именичка конструкција с напоредним односом компонената		
Именица + везник + именица	<i>Адáм и Ё́ва; Гог и Магѡг (Го́га и Магѡ́га); Давѝд и Голиáф; Давѝд и Ионафáн; душѡй и тѣлом (за кого, за что); земля́ и не́бо кто, что; (и) смех и го́ре (грех); кнѝжники и фарисѣи; не́бо и земля́; ни душѡй ни тѣлом (не виноват, не причастен к чему-либо); ни кафтáн, ни ря́са; ни кум, ни сват кто; ни сват ни брат; Самсо́н и Дали́ла; Содѡм и Гомѡ́рра (Гомѡ́рр); тишь да гла́дь (да бѡжъя благода́ть); ца́рь и бог;</i>	<i>бог и батина; бог и душа; содом(а) и гомор(а); срамота и грехота; штета и грехота; бог и душа; век и амин (исп. цсл. во вѣки вѣков);</i>
Прилог + везник + именица	/	<i>навек и амин;</i>
Придев + везник + придев	/	<i>содомски и гоморски;</i>
Вишечлана конструкција		
Именичка конструкција с напоредним односом компонената		
Именичка синтагма (придев + именица) у номинативу + везник + именичка синтагма (придев + именица) у номинативу	<i>но́вая земля́ и но́вое не́бо;</i>	/
Везник + предлошко-падежна конструкција + везник + предлошко-	<i>ни в бо́га ни в чѣрта;</i>	/

падежна конструкција		
Именица + придеви у напоредном односу		
Именица у номинативу + придеви у напоредном односу	<i>воплѣ содѣмскій и гомѣрскій;</i>	/
Именица + предлог + именичка синтагма у зависном падежу		
Именица + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу	<i>бальзѣм на (изрѣченную) душу;</i>	<i>борба за насушни хлеб;</i>
Именица + предлог + именичка синтагма (број + именица) у инструменталу	<i>книга (тайна) за семью печатями;</i>	/
Именица + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у локативу	<i>ерунда (чепуха) на по́стном ма́сле; чудеса́ на по́стном ма́сле;</i>	/
Именица + предлог + именичка синтагма (именица + именица) у генитиву	<i>катавасия у де́душки Афанасья;</i>	/
Именичка синтагма + предлошко-падежна конструкција		
Именичка синтагма + предлог + именица у зависном падежу		
Именичка синтагма (придев + именица) у номинативу + предлог + именица у локативу	<i>ад кроме́шный на душе́ (на се́рдце) у кого; свята́я душа́ на костыля́х;</i>	/
Именичка синтагма (заменица + именица) у номинативу + предлог + број + именица у генитиву	/	<i>свако чудо за три дана; книга са (под) девет (седам) печата; писмо са седам печата;</i>
Именичка синтагма (заменица + именица) у дативу + предлог + именица у дативу	<i>всякой (ка́ждой) тва́ри по па́ре;</i>	/
Именица у номинативу + именица у зависном падежу + предлошко-падежна конструкција		
Именица у номинативу + именица у генитиву + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у акузативу)	<i>превраще́ние Са́вла в Па́вла;</i>	/
Именица у номинативу + именица у генитиву + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у локативу + именица у генитиву)	<i>по́ле чуде́с (в стране́ дурако́в);</i>	<i>глас вапи́јућег у пустињи;</i>

Именица у номинативу + именичка конструкција у зависном падежу у напоредном односу		
Именица + именица у генитиву + именичка конструкција (именица + везник + именица) у генитиву	<i>дрéво (дéрево) познáния добра́ и зла;</i>	/
Именица + предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција		
Именица + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у генитиву) + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у акузативу)	<i>обращéние из Сáвла в Пáвла;</i>	/
Именица + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у инструменталу) + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у инструменталу)	<i>Христóс с кáмнем за пáзухой;</i>	/
Именица + зависна реченица		
Именица у номинативу + односна зависна реченица	<i>дорóга, котóрая ведёт (не ведёт) к хра́му;</i>	/
Именичка синтагма + зависна реченица		
Именичка синтагма (заменица + именица) у номинативу + зависна реченица	<i>такóй Сoдб́м, что дым коромы́слом;</i>	/

Табела 18. Квантитативна анализа именичких конструкција

Именичке конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Двочлана конструкција	291	70	361
Трочлана конструкција	60	24	84
Вишечлана конструкција	18	5	23
Укупно	369	99	468

Међу фразеологизмима са религијском компонентом који имају структуру именичких конструкција најзаступљеније су двочлане конструкције, и то првенствено оне са структуром конгруентни атрибут + именица у номинативу (рус. *Ада́мовы ве́ки (времена́); Ада́мов грех*; срп. *Адамов век; адамско колено*), затим са структуром именица у номинативу + именица у генитиву (рус. *воскресéние (воскрешéние) Лázаря; глубинá сёрдца (душ́и)*; срп. *бог богова; лизање олтара*) и са структуром именица + напоредни везник + именица (рус. *душóй и тéлом (за кого, за что); земл́я и нéбо кто, что*; срп. *штета и грехота; бог и душа*). Међу трочланим конструкцијама највише је оних са

напоредним односом компонената (рус. *но́вая землѧ и но́вое не́бо; вопль содо́мский и гомо́ррский*) и оних са конструкцијом: именица + предлог + именица у зависном падежу (рус. *ад кроме́шный на ду́ше (на се́рдце) у кого*).

4.3.1.2. Придевске конструкције

Међу фразеологизмима са религијском компонентом придевске, заменичке и бројевне синтагме појављују се спорадично. У руском корпусу проналазимо свега 4 фразеологизма са структуром синтагме у којој је главна реч број, 3 фразеологизма са структуром придевске синтагме и 1 фразеологизам у којем је главна реч заменица, док у српском корпусу имамо по 1 фразеологизам са структуром придевске и 1 фразеологизам са структуром бројевне синтагме. Будући да ове фразеолошке јединице доприносе разноврсности фразеолошког фонда оба језика, овде ћемо их навести.

Табела 19. Придевске конструкције

Придевске конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Придев у номинативу + именица у зависном падежу	<i>Вѣтхий деньми;</i>	/
Заменица + придев у номинативу	<i>тако́й-сяко́й нема́занный (сухо́й);</i> <i>все́ земно́е;</i>	/
Прилог + придев у номинативу	/	<i>метузале́мски стар;</i>

Табела 20. Квантитативна анализа придевских конструкција

Придевске конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Придевска конструкција	3	1	4

4.3.1.3. Заменичке конструкције

Табела 21. Заменичке конструкције

Заменичке конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Заменица у дативу + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у дативу)	<i>не все́якому по Я́кову;</i>	/

Табела 22. Квантитативна анализа заменичких конструкција

Заменичке конструкције

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Заменичка конструкција	1	/	1

4.3.1.4. Бројевне конструкције

Табела 23. Бројевне конструкције

Бројевне конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Број + именица у генитиву	<i>три́дцать срёбреников;</i>	<i>триста чуда;</i>
Број + именичка синтагма са конгруентним атрибутом (придев + именица) у генитиву	<i>семь смёртных грехов;</i>	/
Број + именичка синтагма са падежним атрибутом (именица + именица у генитиву) у генитиву	<i>семь чудес свёта;</i>	/
Редни број + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица или именичка синтагма са конгруентним атрибутом у локативу)	<i>пёрвый (одён, едёнственный) на (всём, бёлом, божьём) свёте;</i>	/

Табела 24. Квантитативна анализа бројевних конструкција

Бројевне конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Бројевна конструкција	4	1	5

4.3.2. Глаголске конструкције

Фразеологизме са религијском компонентом који имају структуру глаголске конструкције, односно структуру синтагме чији је главни члан изражен глаголом, у начелу смо поделили на две веће подгрупе: а) глаголско-именичке конструкције, б) глаголске конструкцијеу ужем смислу (конструкција: глагол + глагол, глагол + прилог), в) партиципске конструкције и г) конструкције са глаголским прилогом у улози главне речи.

4.3.2.1. Глаголско-именичке конструкције

У традиционалној подели према главном члану разликују се: именичке, придевске, прилошке и глаголске синтагме. Будући да се у истраживањима

фразеологизама српског језика наших еминентних стручњака (Мршевић-Радовић 1987, Вуловић 2015 и др.) уводи и категорија глаголско-именичких синтагми, сматрали смо да је њихово издвајање у засебну поткласу сврсисходно и у нашем истраживању. Глаголско-именичке синтагме прве ћемо анализирати, будући да велики број фразеологизама има управо дату структуру.

Табела 25. Глаголске конструкције – глаголско-именичке конструкције

Глаголске конструкције		
Глаголско – именичке конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Глагол + именичка конструкција у зависном падежу без предлога		
Глагол + именица у зависном падежу без предлога		
Глагол + именица у генитиву	<i>всѣ́пать чертѣ́й кому; задава́ть (зада́ть) трезво́ну; душо́й не ча́ять кто в ком; не боя́ться (го́спода) бога; не дете́й кресті́ть кому с кем; не слы́хатъ (слы́шатъ) душе́й в ком;</i>	<i>дирнути се душе; наносити се душе;</i>
Глагол + именица у дативу	<i>быть грѣху над кем; ве́рить (пове́рить) глаза́м (уша́м); моли́ться че́рту; не ве́рить (не пове́рить) (свои́м) глаза́м (уша́м); отдава́ться (го́споду) бо́гу; предава́ть (преда́ть) ана́феме кого; служи́ть (поклоня́ться) Ваа́лу; служи́ть бо́гу; служи́ть Мамо́не (Маммо́не);</i>	<i>врагу дати; предати се врагу;</i>
Глагол + именица у акузативу	<i>антимо́нии (антимо́нию) разводі́ть; береди́ть (разбереди́ть) ду́шу (ра́ну, се́рдце) кого, чью, в ком; вавило́ны стро́ить; вдохну́ть ду́шу во что; ви́деть черте́й; вкла́дывать (вложі́ть, влага́ть) ду́шу кто, во что; вкла́дывать (вложі́ть, влага́ть) ду́шу чью, кому, во что; вкуша́ть (вкусі́ть) юдо́ль;</i>	<i>брати душу; гледати у некоме бога; грешити (огрешити) душу; гристи душу (некоме); губити душу; давати веру (божју, тврду); дати (заложити) душу; дати душу за кога; женити ђавола; извадити душу некоме; (из)губити душу; изјести душу (некоме); изјести некоме крст; изјести (појести) (некоме)</i>

	воротѣть дѹшу чѹю; воскурѣть (воскурѣть, курѣть, возжигѣть) фимиѣм кому; выводѣть (писѣть) вавилѣны; выворѣчивать (вѣвернуть) дѹшу кого, чѹю; выклѣдывать (вѣложить) дѹшу кому; воскурѣть (воскурѣть) фимиѣм кто, что, кому, чему; вымѣтывать (вѣмотать; вытѣгивать, вѣтянуть) дѹшу (дѹшеньку) из кого, кому; вынимѣть (вѣннуть) дѹшу из кого; вѣннуть дѹшу (дух, сѣрдце); вѣтрясти (вытрясѣть) дѹшу из кого; вышибѣть (вѣшибить) дѹшу (дух) из кого; гневѣть бѣга; грѣть дѹшу кому; губѣть (загубѣть, погубѣть) дѹшу; дать чертѣй кому; дѣлать (сдѣлать) ѡнгела из кого; забывѣть (забѣть) бѣга; загубѣть (губѣть) дѹшу; заклѣдывать (заложѣть) дѹшу за что; звать (призывѣть) асмодѣя; изгонѣть (изгнѣть) бѣса (чѣго) из кого; изливѣть (излѣть) дѹшу кому, перед кем; испѣртить (пѣртить) обѣдню кому; испускѣть (испустѣть; выпускѣть, вѣпустить) дух (испускѣть (испустѣть) (послѣднее) дыхѣние; испускѣть (испустѣть) (послѣдний) вздох);	кољиво (пана(х)ију); излити душу; имати врага (с неким); испи(ја)ти душу (некоме); истегнути душу; истерати врага (ђавола) из некога; истерати душу (из некога); истрести душу (из грла) (некоме); ишчупати душу (некоме); лизати олtare; мирисати тамјан; (на)правити бога (од некога, од нечѣга); начинити кѣд (некоме); обеђати (обеђавати) чуда; обуђи (огрнути) мантију; огрѣшити душу (о некога); опрати грѣх; отворити Библију; отворити (отварати) душу; очитати катавасију (Оченаш, проповѣд) (некоме); очитати опело (нечему); палити коме кандило; пити дађу (некоме); правити свеца (од некога); правити се светац (свѣцем, невѣшт, шерет); пребити (убити) бога у некоме; прибирати душу; ређи амин; свѹђи (збацити) мантију; скувати (некоме) пана(х)ију; створити врага; стеђи душу; терати бесове; тражити џавола (врага); убити душу у некоме; угасити (погасити, утулити) свеђу (некоме); узети душу (некоме); цепати душу (некоме); чувати душу;

	класть дѹшу за что, за кого; класть (положить) дѹшу на что, во что; копѣть нѣбо; ладан кадить перед кем; лить колоколѣ; ловѣть чертѣй; мотать (помотать) дѹшу; надрывать (надорвать) дѹшу (сѣрдце); надсѣживать (надсѣдить) дѹшу чью; найти бѣга; нести (понести, тащить) крест; облегчать (облегчить) дѹшу (устар. сѣрдце) кто; обнажить дѹшу перед кем, кому; отверзнуть уста (свои); отводить (отвести) дѹшу; открывать (открыть); раскрывать, раскрыть; распахивать, распахнуть) дѹшу кто, кому, перед кем; отпускать (отпустить) грехи кому; перевѣртывать (перевернуть; переворачивать, переворотить) дѹшу кого, чью, кому; петь (восклищать, воздавать, провозглашать) осѣнну кому, чему; петь (запѣть) Лѣзаря (Лѣзаря петь (запѣть, спеть, распѣвать, тянуть, затянуть)) кто кому; петь (запѣть; нести, понести; тянуть, затянуть) аллилуйю (аллилуйя) кому, над чем; петь (спеть) панихиды; петь (читать) акафист кому; поднимать (поднять) Содѣм; полагать (положить) дѹшу	чувати (некоме) душу;

	<i>(жизнь) за кого, за что;</i> <i>положить дѹшу на что;</i> <i>полонѣть дѹшу кого;</i> <i>портить (испортить)</i> <i>обѣдню кому;</i> <i>препоясать чресла;</i> <i>приносить (принести)</i> <i>жертву;</i> <i>принять крест;</i> <i>прогнѣвать (господа) бога;</i> <i>пройти Голгофу;</i> <i>пронзать (пронзить) душу</i> <i>кого, кому;</i> <i>пронимать (пронять) дѹшу;</i> <i>проницать дѹшу (сердце)</i> <i>кого, кому;</i> <i>пропѣть амѣнь чему;</i> <i>просветить (просвѣщать)</i> <i>дух (дѹшу, сознание, сердце)</i> <i>кого, чей;</i> <i>развѣртывать</i> <i>(развернуть) дѹшу перед</i> <i>кем;</i> <i>разводить вавилоны;</i> <i>раздирать дѹшу;</i> <i>раздѹвать (раздѹть)</i> <i>кадило;</i> <i>растѣпывать</i> <i>(растоптѣть) дѹшу кого,</i> <i>чьѹ;</i> <i>растопѣть душу кого, чьѹ;</i> <i>рвать дѹшу кому;</i> <i>спасѣть (спасти) дѹшу;</i> <i>стѣвить (постѣвить)</i> <i>(большой, жирный) крест</i> <i>кто на ком, на чѣм, над кем,</i> <i>над чем;</i> <i>творить (сотворить) чѹдо</i> <i>(чудеса);</i> <i>тѣшить бѣса;</i> <i>травить дѹшу;</i> <i>тянуть дѹшу кто, кому, из</i> <i>кого;</i> <i>убивѣть (убить) дѹшу;</i> <i>узрѣть (увидеть) бога</i> <i>(господа);</i> <i>устроить пост кому;</i> <i>целовѣть (поцеловѣть)</i> <i>крест;</i>	

	<i>читать проповедь кому;</i>	
Глагол + именица у инструменталу	<i>бить челом;</i> <i>болѣть душѡй (сѣрдцем) за кого, за что, о ком, о чем и без доп.;</i> <i>вавилѡнами (двѣгаться);</i> <i>воскресать (воскреснуть) душѡй;</i> <i>воспарять (воспарить) дѹхом (душѡю, мѣслью);</i> <i>воспрянуть дѹхом (душѡй, душѡю);</i> <i>жить Валтасаром (Балтазаром);</i> <i>крестить огнѣм кого;</i> <i>кривить (покривить) душѡй;</i> <i>меняться (поменяться) крестами с кем;</i> <i>отдыхать (отдохнуть) душѡй (сѣрдцем);</i> <i>переболѣть душѡй (сѣрдцем);</i> <i>питаться акрѣдами (и дѣким мѣдом);</i> <i>повихнуть душѡю;</i> <i>прикѣдываться (прикѣнуться);</i> <i>притворяться, притвориться) Лазарем;</i> <i>прикипать (прикипеть) душѡй к кому, к чему;</i> <i>прилепиться душѡй к кому, к чему;</i> <i>сокрушаться (сокрушиться) душѡю (сѣрдцем);</i> <i>стать (гѡсподом) бѡгом;</i>	<i>дрмнути душом;</i> <i>душом потегнути (потећи);</i> <i>кренути душом;</i> <i>крстити (некога) батином (штапом);</i> <i>мирисати пана(х)ијом;</i> <i>(о)кадити (некоме) тамјаном;</i> <i>правити се светац (свѣцем);</i> <i>чудом се чудити;</i>
Глагол + именичка синтагма у номинативу		
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у номинативу	/	<i>правити се понизни, преподобни Јосип;</i>
Глагол + именичка синтагма (број + именица) у номинативу	/	<i>бити једна душа;</i>
Глагол + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у номинативу	/	<i>бити слика сатане;</i>

Глагол + именичка синтагма у зависном падежу без предлога		
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву	<i>достѣгнуть Сърриных лет; ждать манны небесной; зги божьей не видать;</i>	<i>не видети белог(а) бога; не знати ни крсног имена (часног крста); немати ни крста божјега; немати (ни) крштене соли; остати голе душе; ухватити часнога крста (некоме);</i>
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у дативу	<i>поклоняться (поклониться) золотому тельцу;</i>	<i>предати се врагу (<u>црном сотони</u>);</i>
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу	<i>Аредовы (Арѣдовы) вѣки (жить, прожить; быть, стоять); вкушать (вкусить) запрѣтнѣй плод; зарабатывать (добываться, доставать) хлеб насущный; Мафусаѣлов (Мафусаѣла) век жить (отжить); Мафусаѣловы годѣ (летѣ) жить (прожить); век Мафусаѣла жить; жить (прожить) Мафусаѣлов век (вѣзраст, годѣ, летѣ, срѣки); обрести (прѣять. устар. прѣять) терновѣй (мученический) венѣц; покидать (покинуть) <u>божий</u> (<u>бѣлый</u>, <u>этот</u>) свет (этот, сей мир) кто; развѣрзлись (отвѣрзлись, растворѣлись) хлѣби небесные; святѣе дѣло (что-л. / сдѣлать что-л.); творить (сотворить) крѣстное знамение;</i>	<i>давати божју (тврду) веру; даровати мирнога анѣла; зидати вавилонске куле; красти божје дане; мртвачку свеѣу купити (некоме); одзвонити (повуѣи) коме посмртно звоно (посмртна звона); поѣсти (попити) божију кишу; сачувати своју (<u>крсну</u>) свеѣу; свештати дрвена масла; угасити своју (<u>крсну</u>, <u>славску</u>) свеѣу;</i>
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у инструменталу	<i>валдѣйским колокоблѣчиком заливаться; вопить гласом (голосом) вѣлиим; идти (пойти) крестѣвым походом; манной небесной питаться; не дѣхом святѣм (осуществляться,</i>	<i>поѣи ѣавольим трагом; правити се преподобним Јосифом;</i>

	совершаться); питаться (только что не) мáнной небéсной; прикíнуться неvíнной овéчкой; рассыпáться (рассы́паться; вítься) мéлким бéсом перед кем; святы́м дýхом питáться; Христóвым ýменем (жить, перебивáться);	
Глагол + именичка синтагма (заменица + именица) у дативу	не вéрить (не повéрить) (сво́йм) глазáм (ушáм);	/
Глагол + именичка синтагма (заменица + именица) у акузативу	вклáдывать (вложíть, влагáть) всю (свою) дýшу кто, во что; вымáтывать (в́ымотать; вытýгивать, в́ытянуть) всю дýшу (дýшеньку) из кого, кому; завершíть всё земнóе; загубíть (зубíть) свою дýшу; заклáдывать (заложíть) свою дýшу за что; испóртить (пóртить) всю обéдню кому; класть (положíть) свою дýшу на что, во что; нестí (понестí, тащíть) свой крест; отв́ерзнуть устá (сво́и); открывáть (откры́ть; раскрывáть, раскры́ть; распáхивать, распахн́уть) свою дýшу кто, кому, перед кем; перевёртывать (переверн́уть; переворáчивать, переворотíть) всю дýшу кого, чью, кому; поглощáть всю дýшу кого, чью; покидáть (поки́нуть) бóжий (бéлый, <u>этот</u>) свет (этот, сей мир) кто; положíть всю дýшу в кого;	видети све свеце (на небу); видети твога (свога, мога) бога; знати свога бога; имати (носити) свој крст; испалити све свеће; показати твога (његовог, њеног, нашег и сл.) бога; сачувати своју (крсну) свећу; угасити своју (<u>крсну</u>) свећу;

	<i>пóртить (испóртить) всю обéдню кому; пройти́ свою́ Голго́фу; растлева́ть (растли́ть) свою́ ду́шу;</i>	
Глагол + именичка синтагма (заменица + именица) у инструменталу	<i>всей душо́й быть за что; ве́рить (пове́рить) сво́йм глаза́м; ве́рить сво́йм уша́м; всей душо́й подде́рживать что; прилепи́ться всей душо́й к кому, к чему;</i>	/
Глагол + именичка синтагма (број + именица) у инструментал	<i>ма́зать (пома́зать) одни́м ми́ром кого;</i>	<i>дисати једном душом;</i>
Глагол + именичка синтагма (партицип + именица) у акузативу	<i>оби́дящую свечу́ ста́вить (поста́вить);</i>	/
Глагол + именичка синтагма (апозитив: именица у дативу + именица у дативу)	<i>преда́ть христу́-бо́гу;</i>	/
Глагол + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у инструменталу	<i>де́лать (сде́лать) козло́м отпу́щения кого;</i>	/
Глагол + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у акузативу	<i>пройти́ (проходи́ть) (все) круги́ а́да;</i>	/
Глагол + именичка синтагма (именица + именица у генитиву) у инструменталу	<i>греши́ть грехо́м Она́на;</i>	/
Глагол + именичка конструкција с напоредним односом компонената		
Глагол + именичка синтагма (именица + напоредни везник + именица) у номинативу	/	<i>(бити) Петар и Павле; не бити коме ни кум ни прикумак;</i>
Глагол + именичка синтагма (именица + напоредни везник + именица) у генитиву	/	<i>имати срца и душе;</i>
Глагол + именичка синтагма (именица + напоредни везник + именица) у дативу	<i>молíться (бо́гу и) че́рту;</i>	<i>не ва́љати ни богу ни људима; не веровати ни богу ни људима; служи́ти богу и мамону;</i>

Глагол + именичка синтагма (именица + напоредни везник + именица) у акузативу	<i>класть дѹшу и живѡт на что;</i>	<i>грехоте и прегрехоте починити; открыти душу и сердце; свлячити небо и земљу;</i>
Глагол + именичка синтагма (именица + напоредни везник + именица) у инструменталу	<i>пита́ться акрѣдами (и дѣ́ким мѣдом); служи́ть ве́рой и пра́вдой (ве́рой-пра́вдой);</i>	<i>бити душою и телом (уз некога, уз нешто); везати богом и светим Јованом;</i>
Глагол + именица у дативу + напоредна конструкција (супротни везни + негација + именица у дативу)	<i>служи́ть бо́гу, а не ке́сарю;</i>	/
Глагол + напоредни везник + именица у генитиву + напоредни везник + именица у генитиву	<i>не бо́яться ни бо́га, ни че́рта; не бо́яться ни черте́й ни ксе́ндзов;</i>	/
Глагол + напоредни везник + именица у дативу + напоредни везник + именица у дативу	<i>служи́ть и бо́гу и мамо́не;</i>	/
Глагол + именица у зависном падежу без предлога + именица у зависном падежу без предлога		
Глагол + именица у акузативу + именица у дативу	<i>да́ть отве́т бо́гу; отдава́ть (отда́ть) бо́гу дѹшу; продава́ть (продáть) дѹшу дѣ́яволу (че́рту);</i>	<i>дати (предати) богу душу; дати (продати, записати) душу врагу (ђаволу); дићи руке богу; дуг (последњи) богу платити; красти богу дане; палити (запалити) врагу свећу; предати богу душу; препоручити (своју) душу богу; не да(ва)ти ни богу тамјана; ухватити (хватати, стећи, стицати, (у, на)чинити) души место (места); хватати души грех;</i>
Глагол + именица у генитиву + заменица у дативу	/	<i>не зна му (им) се часни крст (часнога крста);</i>
Глагол + именица у акузативу + заменица у дативу	<i>твори́ть (сотвори́ть; создава́ть, созда́ть; де́лать, сде́лать) себе куми́ра из кого, из чего;</i>	<i>не зна му (им) се часни крст (часнога крста);</i>
Глагол + именичка синтагма (придев /	/	<i>дуг (последњи) богу платити;</i>

заменица + именица) у акузативу + именица у дативу		<i>препоручити (своју) душу богу;</i>
Глагол + именица у акузативу + именичка синтагма (заменица + именица) у дативу	/	<i>знати свом петку пост;</i>
Глагол + именица у акузативу + напоредна именичка конструкција (именица + везник + именица) у дативу	/	<i>палити (запалити) богу и ђаволу (врагу) свећу;</i>
Глагол + напоредни везник + именица у акузативу + напоредни везник + глагол у императиву + именица у номинативу	/	<i>(не бити) ни род ни помози бог (не бити ни помоз (ни помози) бог некоме);</i>
Глагол + именица у акузативу + именица у инструменталу	<i>языко́м вавило́ны разводíть;</i>	/
Глагол + именица у акузативу + именица у генитиву + зависна намерна реченица	/	<i>не дати богу штапа да убије врага;</i>
Глагол + именица у дативу + именица у акузативу + супротни везник + именица у дативу + именица у акузативу	<i>кѣсарєво кѣсарю (, а бѣжие бѣгу, а бѣгу бѣгово)) (отдáть, воздáть);</i>	<i>рећи (казати) попу поп, а бобу боб;</i>
Глагол + предлошко-падежна конструкција		
Глагол + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица)		
Глагол + предлог + именица у генитиву	<i>бежа́ть от грѣха; возно́ситъ (вознесу́; превозно́ситъ, превознесу́) до небес кого, что; воскрѣ́снутъ из мѣртвых; воспри́нимать (воспри́ять) от купели кого; вырыва́ть (вѣ́рвать) из душѣ́ (сѣ́рдца) кого, что; довести́ до грѣха́ кого; начина́ть (нача́ть) с Ада́ма; превозно́ситъ (превознесу́; расхва́ливать, расхвалíть) до небѣ́с кого; с жи́ру беси́тъся; Христá ра́ди жити́</i>	<i>бити без душе [и срца]; говорити из душе; из душе вадити; крстити се од чуда; не падати (не пасти) (некоме) с неба; (о)гулити до (голе) душе (коже); оти́ћи до беса (врага, ђавола); попети се до бога; развести од Адама; умрети без свеће;</i>

Глагол + предлог + именица у дативу	(корми́ться) у кого, где; бросáть (бро́ситъ) к чѣрту (чертя́м) кого, что; вопи́ять к не́бу; кати́ться (покати́ться; кати́сь, кати́тесь) к чѣрту (чертя́м); летéть (полетéть) к чѣрту (чертя́м); отправля́ться (отпра́виться) к чѣрту (на рога́); пойти́ (идти́, полетéть, летéть) к чѣрту (ко все́м чертя́м); посыла́ть (посла́ть) к чѣрту (чертя́м) кого, что; призыва́ться к (го́споду) бо́гу; притя́гивать (притяну́ть; приводи́ть, приве́сти) к Иису́су кого; прова́ли́ться к чѣрту;	/
Глагол + предлог + именица у акузативу	брати́ (взять) на ве́ру что; брати́ (взять) под покрóв кого; брати́ (взять; хвата́ть) за́ душу (за́ сердце, за живóе); вводи́ть (ввести́) в грех; ве́рить (пове́рить) в долг кому; ве́рить (пове́рить) на́ слово; верну́ть (верну́ться) на зе́млю кого; взять (брати́; приня́ть, принимáть) что на́ душу; влезáть (влезть; залезáть, залéзть, лезть) в душу кого, чью, кому, к кому; вно́сить (внести́; заноси́ть, занести́) в скрижа́ли чего, какие; возложи́ть (возлага́ть; принести́, приноси́ть) что на алта́рь чего; войти́ в ду́шу кого, чью; врэ́зываться (вреза́ться) в ду́шу (се́рдце) кого;	бити за богове; ва́пити у небо (до неба); везати за душу (некоме); видети (ви́рити) (некоме) у душу; вређати у душу; гледати у душу (некоме, нечему); дирнути (некога) у душу; добити на Јурјево (нешто); долазити, доћи (стићи, приспети) на амин; за небо везати; завири(ва)ти (заронити) (некоме) у душу; заклети се на јеванђеље; (за)ми́рисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво); записати у амин; знати (познавати) у душу (некога); испојати (отпевати) за душу (некоме); маћи (макнути, мицати) на душу (душом); ми́рисати на кољиво;

	всходѣть (взойти) на Голгофу; входѣть (войти) в (чью) душу (в сердце); выходѣть (выйти) в бѣги; дышѣть на ладан кто, что; заглядывать (заглянуть) в душу (в сердце) кого, чью, кому; закрѣдываться (закрѣстись) в душу (в сердце) кого, чью, к кому; западѣть (запасти, запасть) в душу (в сердце) что, кому, чем; идти (пойти) на Голгофу; идти (пойти); отправляться, отправиться в Мѣкку; ложиться (лечь) на душу (сердце) кому; на дух (на исповѣдь) идти; петь (провозглашать) осанну кому; плевать (наплевать, плюнуть) в душу кому; подводѣть (подвести) под монастырь кого; положитьсь на (господа) бѣга; принимѣть (принять) на веру что; приносѣть (принести) что в жѣртву кому, чему; пройти (свою) через Голгофу; проникѣть (проникнуть) в душу что, реже кто, к кому; тянуть за душу кого; хватѣть за душу;	набрчати на ѣвола (ѣволску стопу); не хтети ни у цркву с ким; пасти на душу; побрати (некога) на душу; позна(ва)ти (некога, нешто) у душу; положити (метати, принети) на олтар; (по)пети се (привезати се (некоме)) на душу; примити на веру; примити (примати) на душу; прозрети (некога) у душу; раzapети на крст (некога); сатерати (некога) у (ад и) пакао; ставити, стављати (метати, метнути) (некоме) нешто на душу; увргнути се у сотону; удесити за Врбицу (некога); удесити се за Врбицу; (у)писати у грех; усећи се (урезати се) у душу;
Глагол + предлог + именица у инструменталу	знѣтьсѣ с нечѣстым (нечѣстой сѣлой); расставѣтьсѣ (расстѣтьсѣ) с душѣй; стоять (торчѣть, сидѣть) над душѣй чьей, у кого; стоять (ходѣть) под колоколѣми;	борити се с душом (са смрћу); вечерати с врагом; живети с анђелом; мучити се с душом; намирити се с богом; побратити се с врагом; помирити се с богом; растати се с душом;

		<i>ручати (вечерати) с врагом;</i>
Глагол + предлог + именица у локативу	<i>витать (парить) в облаках (в эмпириях); держать на душе что; зависнуть на кресте (на кресте); на духу (на исповеди) быть; на кресте клясться, поклясться; носить в душе что; опочить (почить) в бóге (бóже); таить в (на) душе; читать в душе (в сердце) у кого;</i>	<i>бити (лежати) на (не)чијој души; бити (наћи се / налазити се) у Вавилону; висити о души; пећи на души; проповедати (вапити) у пустињи; рећи (казати, судити) по души;</i>
Глагол + предлошко-падежна конструкција (предлог + именичка конструкција)		
Глагол + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву	<i>вкушать (вкусить) от за́претного пло́да;</i>	<i>(о)гулити до (голе) душе (коже); опљачкати (некога) до голе душе; терати (гонити) до божје куће;</i>
Глагол + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у дативу	<i>посы́лать (посла́ть) к чертя́м соба́чьим кого, что; пригвозди́ть (пригвозжда́ть; вы́ставить, выставля́ть; поста́вить, ста́вить) к позо́рному столбу́;</i>	<i>/</i>
Глагол + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу	<i>вверга́ть (ввергну́ть) в ге́енну о́гненную кого; верну́ть (верну́ться) на грéшную зéмлю кого; выступáть (вы́ступить); всплывáть, всплыть; выплывáть, вы́плыть; выходи́ть, вы́йти; вы́водить, вы́вести) на свет бóжий; выта́скивать (вы́тащить) на свет (бóжий) кто что, реже – кого; выходи́ть (вы́йти) на свет (бóжий) кто, что; извлéчь (извлекáть) на (бóжий) свет; на ло́но Авраа́мово (отправиться, послать</i>	<i>дати (износити, изнети) шта на велико звоно (на велика звона); за Јудин грош прода(ва)ти; крстити (некога) у мали крст; набрчати на ђавола (ђаволску стопу); нагазити на ђавољу вечеру; обесити (вешати) шта на (о) велико звоно; отићи у Аврамово крило; развући се на ђавоље мекиње; ударити (ударати) шта на (у) велико звоно (на велика звона, на сва звона);</i>

	душу); отправлять (отправить) в райские кúщи кого; появиться (появляться) на свет (божий) кто, что; превращаться (превратиться) в соляной столб (столп); приводить в божеский вид кого, что; произвести на свет (божий) кто кого;	
Глагол + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у инструментал	знаться с нечистой силой;	/
Глагол + предлог + именичка синтагма (придев + именица) у локативу	на лóне Авраáмовом (быть, почивать); сидеть (остаться) на пúще святого Антóния (<u>на Антóньевой пúще</u>);	бити на пакленем мукама; бити у божjóй руци (рукама); живети о Светом Духу; оста(ја)ти на божииjó милости; радити (нешто) у доброј вери;
Глагол + предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у генитиву	глядеть (поглядеть; смотреть, посмотре́ть; суди́ть) со своёй колоко́льни на что;	одвајати од своје душе;
Глагол + предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у дативу	отправляться (отправиться; убираться, убраться) ко всем чертя́м; пойти́ (идти́, полететь, лететь) ко все́м чертя́м; посылать (послать) ко всем чертя́м кого, что;	/
Глагол + предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у акузативу	бить (забить; ударять, ударить) во все колоко́ла; взять (брать; принять, принимать) что на свою́ ду́шу; звонить (раззвонить, трезвонить) во все колоко́ла кто, кому, о чём; обратить (обращать) в свою́ ве́ру кого;	звонити у (на) сва звона; у сва звона (за)хркати; ударити (ударати) шта на (у) велико звоно (на велика звона, на <u>сва</u> звона); узети (нешто) на своју душу;
Глагол + предлог + именичка синтагма (заменица + именица) у локативу	обвинять (обвинить) во всех сме́ртных греха́х кого;	забављати се о свом чуду;

Глагол + предлог + именичка синтагма (редни број + именица) у акузативу	<i>петь (запéть) на девя́тый глас; попа́дать (попа́сть) на седьмое небо;</i>	/
Глагол + предлог + предлог + именичка синтагма (редни број + именица) у акузативу	/	<i>дићи (дизати, уздићи) до у девето небо;</i>
Глагол + предлог + именичка синтагма (редни број + именица) у локативу	<i>быть на седьмо́м не́бе от чего; на седьмо́м не́бе (быть, чу́ствовать себя́);</i>	/
Глагол + предлог + именичка синтагма (основни број + именица) у акузативу	<i>за три́дцать сре́бреников продáть (продава́ть; предáть, предава́ть);</i>	/
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именица у генитиву) у генитиву	/	<i>дирнути (некога) до дна душе (срца); мрзети (некога) из дна душе (срца);</i>
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именица у генитиву) у дативу	<i>причýслить (причисля́ть) к ли́ку святы́х кого-л.;</i>	/
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именица у генитиву) у акузативу	<i>пить за здоро́вье архимандрита́;</i>	<i>бити на врх душе; прибити (приби́жати; привезати, везати, приковати, дати, давати) (некога) на стуб срама;</i>
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именица у генитиву) у инструменталу	<i>предста́ть пред очáми всево́шнего;</i>	/
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именица у генитиву) у локативу	<i>в костю́ме Ада́ма (ходи́ть);</i>	<i>страдати на правди бога;</i>
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву) у генитиву	<i>вкуша́ть от пи́щи свято́го Анто́ния;</i>	/
Глагол + предлог + именичка конструкција (именица + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву) у локативу	<i>сидéть (оста́ться) на пи́ще свято́го Анто́ния (на Анто́ньевой пи́ще);</i>	/

Глагол + предлог + именичка конструкција у генитиву (именица + именичка конструкција у генитиву (именица + именице у напоредном односу (именица + везник + именица) у генитиву))	<i>вкуша́ть (вкусíть) от дрéва познáния добра́ и зла;</i>	/
Глагол + предлог + напоредна именичка конструкција (именица + везник + именица) у генитиву	/	<i>бити без душе [и срца]; лебдети између неба и земље; ускрснути из праха и пепела;</i>
Глагол + предлог + напоредна именичка конструкција (именица + везник + именица) у акузативу	/	<i>сатерати (некога) у (ад и) пакао;</i>
Глагол + предлог + напоредна именичка конструкција (именица + везник + именица) у инструменталу	<i>вита́ть (парíть) ме́жду не́бом и землём; ме́жду не́бом и землём (жить, существова́ть, находя́ться, пребыва́ть);</i>	/
Глагол + напоредна именичка конструкција (везник + предлог + именица у акузативу + везник + предлог + именица у акузативу (+везник + предлог + именица у акузативу))	<i>не ве́рить ни в бо́га, ни в чёрта; не ве́рить ни в сон, ни в чох, ни в птíчий грай;</i>	/
Глагол + предлог + именица у локативу + саставни везник + глагол + именица у генитиву	<i>быть в Рíме и не ви́деть па́пы;</i>	/
Глагол + именичка конструкција у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција		
Глагол + именица у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица)		
Глагол + именица у номинативу + предлог + именица у акузативу	<i>душа́ в ду́шу (жить, прожítь);</i>	/
Глагол + именица у генитиву + предлог + именица у генитиву	<i>ждать ма́нны с не́ба (небе́с);</i>	/
Глагол + именица у генитиву + предлог + именица у акузативу	<i>хвата́ть грехá на́ душу;</i>	/

Глагол + именица у дативу + предлог + именица у генитиву	/	врагу из мреже (торбе) утећи; искочити ђаволу из торбе;
Глагол + именица у дативу + предлог + именица у акузативу	отдава́ться (отда́ться) чёрту в зу́бы;	ђаволу у торбу отићи; оправити (отпремити, (по)слати, испратити) богу на истину; отићи богу на исповест (на рачун); отићи врагу на рачун;
Глагол + именица у акузативу + предлог + именица у генитиву	вы́колотить ду́шу из те́ла; вынима́ть ду́шу из те́ла; де́лать (сде́лать) из а́нгела чёрта; изгона́ть (изгна́ть; гна́ть, вы́гнать) торго́ующих (торго́вцев) из хра́ма; сня́ть грех с ду́ш; хвата́ть звёзды с не́ба;	гојити прасе уочи Божића; истрести душу (из грла) (некоме); тражити ђавола са свећом (с лучем, без свеће); тражити помоћ од сотоне; чекати ману с неба;
Глагол + именица у акузативу + предлог + именица у акузативу	братъ (взя́ть) грех на со́весть; братъ (взя́ть; принима́ть, приня́ть) грех (грехá) на́ душу кто; вкола́чивать (вколоти́ть) ду́шу в пя́тки; влага́ть персты́ в ра́ны; вложі́ть персты́ (па́льцы) в я́звы; возлага́ть (возложі́ть) наде́жду на (го́спода) бо́га; закрыва́ть (закры́ть; запира́ть, заперё́ть) ду́шу на замóк; класть грех на́ душу кому; мота́ть душу на кула́к кому; не пуска́ть торго́вцев в храм; отпусти́ть (отпуска́ть) ду́шу на пока́яние; пойма́ть чёрта за хвост; приноси́ть (принести́) же́ртву на алта́рь чего; пусти́ть (христиа́нскую) ду́шу на пока́яние;	вадити (сисати) душу на памук (на сламку) (некоме); везати небо за земљу; вратити (враћати) жао за грехоту; вући врага за реп; ђавола на селамет истерати; истиснути душу на грло (некоме); мицати грех на душу; оставити на бог душу; пити душу на сламку (некоме); терати душу на лакат (некоме); ухватити бога за браду;
Глагол + именица у акузативу + предлог + именица у инструменталу	/	сејати тикве с врагом (ђаволом); (склопити) пакт (савез) са

		<i>(црним) ђаволом; тражити ђавола са свећом (с лучем, без свеће);</i>
Глагол + именица у акузативу + предлог + именица у локативу	<i>носу́ть грех на душе́;</i>	<i>имати (носити) камен на души; носити кољиво у џепу; носити у костима душу;</i>
Глагол + именица у инструменталу + предлог + именица у генитиву	<i>сде́латься (стать) из Са́вла Па́влом;</i>	/
Глагол + именица у инструменталу + предлог + именица у акузативу	<i>лечь сви́нцо́м на́ душу (на се́рдце); ложу́ться (лечь) ка́мнем на ду́шу (се́рдце) кому; попа́дать (попа́сть) па́льцем в не́бо;</i>	<i>бацати се камењем (капом) на (у) бога;</i>
Глагол + именица у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција (предлог + заменица)		
Глагол + именица у акузативу + предлог + заменица у акузативу	<i>взять (взвалу́ть) на себя́ (тяжё́лый) крест;</i>	<i>бацити крст на себе; душу у се(бе) (пову́ћи, уву́ћи) (уву́ћи душу у се);</i>
Глагол + именица у акузативу + предлог + заменица у инструменталу	<i>соверша́ть (соверши́ть) грех над собо́й;</i>	/
Глагол + именица у акузативу + предлог + заменица у локативу	<i>раздира́ть (разодра́ть; изодра́ть) на себе́ ри́зы;</i>	/
Глагол + именица у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција (предлог + број + именица)		
Глагол + именица у акузативу + предлог + збирни број + именица у генитиву	<i>жечь свечу́ с обо́их концо́в;</i>	/
Глагол + именичка синтагма у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција		
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу + предлог + именица у инструменталу	<i>бо́жий дар с я́ичницей пу́татъ, меша́тъ;</i>	/
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу + предлог + именица у локативу	/	<i>носити тешко бреме на души;</i>
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу + предлог + заменица у	<i>умертви́тъ в себе́ (страхну́тъ, совле́чь, совлека́ться, устар. редко сбро́ситъ с себя́) ве́тхого</i>	/

локативу	<i>(ста́рого) Ада́ма (челове́ка);</i>	
Глагол + именичка синтагма (заменица + именица) у акузативу + предлог + именица у генитиву	/	<i>скидати све свеце (богове, громо́ве, зве́зде) с неба (небеса);</i>
Глагол + именичка синтагма (заменица + именица) у акузативу + предлог + именица у локативу	/	<i>видети све свеце (на небу);</i>
Глагол + именичка синтагма (партицип + именица) у акузативу + предлог + заменица у генитиву	<i>представля́ть (изобража́ть) из себѣ ка́ющуюся Магдали́ну;</i>	/
Глагол + предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција		
Глагол + предлог + именица у генитиву + предлог + именица у генитиву	/	<i>ићи од Понтија до Пилата; ићи од попа до ковача; слати од Понтија до Пилата (некога); слати (некога) од попа до ковача;</i>
Глагол + предлог + именица у генитиву + предлог + именица у дативу	<i>от Пóнтия к Пилáту (посыла́ть); от Пóнтия к Пилáту ходи́ть;</i>	/
Глагол + предлог + именица у генитиву + предлог + именица у акузативу	<i>без мýла в (чужу́ю) ду́шу лезть (залеза́ть; влезть, влезáть; лезть, полéзть) кто кого, кому, к кому, чью; обрати́ться (преврати́ться) из Сáвла в Пáвла; упáсть (пáдать; сойти́, сходи́ть) с нéба на зéмлю;</i>	<i>пасти с неба на земљу;</i>
Глагол + предлог + именица у дативу + предлог + именица у акузативу	<i>загреме́ть к бо́гу в рай; идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву; кати́ться (покати́ться) к чёрту (чертя́м) (на рогá) (кати́сь (кати́тесь) к чёрту (чертя́м) (на рогá)); лезть (полéзть) к чёрту в зубы (на рогá); посыла́ть (посла́ть) к чёрту на кули́чки кого, что; тяну́ть (потяну́ть) кого к Варва́ре на распра́ву;</i>	/

Глагол + предлог + именица у акузативу + предлог + именица у генитиву	/	устати у славу без вина;
Глагол + предлог + именица у инструментал + предлог + именица у локативу	с кáмнем на душе́ (возвраща́ться; жить);	/
Глагол + предлог + именица у локативу + предлог + именица у инструменталу	/	бити у савезу са сотоном;
Глагол + напоредна именичка конструкција (везник + предлог + именица у локативу + везник + предлог + именица у локативу)	/	ни на небу ни на земљи (бити, налазити се);
Глагол + број + именица у зависном падежу		
Глагол + основни / редни број + именица у генитиву	/	видети триста свећа; знати сто чуда; изјести другог (тридесет и сл.) Божића; (у)чинити (правити, створити) триста чуда;
Глагол + основни број у дативу + именица у дативу	служи́ть двум господа́м;	/
Глагол + основни број у инструменталу + именица у инструменталу	запеча́тывать (запеча́тать; запирáть, заперéть) семью́ печа́тиями;	/

Табела 26. Квантитативна анализа глаголско-именичких конструкција

Глаголско-именичке конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Глагол + именичка конструкција у номинативу	/	3	3
Глагол + именичка конструкција у зависном падежу без предлога	186	124	310
Глагол + предлошко-падежна конструкција	111	94	205
Глагол + именичка конструкција у зависном падежу без предлога + предлошко-падежна конструкција	36	34	70
Глагол + предлошко-падежна конструкција + предлошко-падежна конструкција	12	8	20
Глагол + број + именица у зависном падежу	2	4	6
Укупно	347	267	614

4.3.2.2. Глаголске конструкције

Табела 27. Глаголске конструкције – глаголске конструкције у ужем смислу

Глаголске конструкције		
Глаголске конструкције у ужем смислу		
Глагол + прилог (+ именичка конструкција)		
Глагол + прилог		
Глагол + прилог (рус. / срп. 1)	/	ићи (путовати) апостолски;
Глагол + прилог + именица		
Глагол + прилог + именица у номинативу (рус. 1 срп. 1)	душá нараспáшку житъ;	не бити баш светац;
Глагол + прилог + именица у акузативу (рус. 1 срп. /)	выворáчивать (вѣвернуть, вѣворотить) дѹшу наизнáнку <i>перед кем</i> ;	/
Глагол + прилог + предлошко-падежна конструкција		
Глагол + прилог + именица у генитиву (рус. 1 срп. /)	просѣться (попросѣться) нарѹжу (из душѣ);	/
Глагол + прилог + предлог + именица у инструменталу (рус. 2 срп. /)	идтѣ вслед за чѣртом; с душѣй нараспáшку житъ;	/
Глагол + партицип (глаголски придев трпни)		
Глагол + трпни партицип (рус. / срп.1)	/	бити крштен;
Глагол + трпни партицип у инструменталу + синтагма (придев + именица) у генитиву (рус. 1 срп. /)	быть удостѣненным тернѣвого венцá;	/
Глагол + глагол		
Глагол + глагол у инфинитиву (рус. / срп. 3)	/	не да (дати) се крстити; не знати се ни прекрстити; не моћи окадити (некога);
Глагол + глагол у инфинитиву + допуна: именица + предлошко- падежна конструкција (предлог + именица у акузативу) (рус. / срп. 1)	/	(знати) ђавола на селамет истерати;
Глагол + речца + глагол у императиву + именица у номинативу (рус. / срп. 1)	/	не бити ни помоз (ни помози) бог некоме; (не бити) ни род ни помози бог некоме;
Глагол + зависна реченица		
Глагол + зависна месна	/	знати где ђаво спава;

реченица (рус. / срп. 2)		знати где ђаво кашу 'лади;
Глагол + зависна изрична реченица (рус. / срп. 1)	/	знати шта ђаво (цар) вечера;
Глагол + зависне изричне реченице у супротном односу (рус. / срп. 1)	/	знати шта је поп, а шта боб;
Глагол + именичка синтагма (придев + именица) у инструменталу + поредбена конструкција (рус. 1 срп. /)	быть бoльшим катoликом (папiстом), чем папа;	/

Табела 28. Квантитативна анализа глаголских конструкција

Глаголске конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Глагол + прилог (+ именичка конструкција)	5	2	7
Глагол + партицип (глаголски придев трпни)	1	1	2
Глагол + глагол	/	5	5
Глагол + зависна реченица	1	4	5
Укупно	7	12	19

Међу фразеологизмима са религијском компонентом који имају структуру глаголске синтагме најбројнији су они са глаголско-именичком конструкцијом у основи, односно они који садрже глагол као главну реч и именицу у одређеном облику. Именички део конструкције може бити реализован: 1) именичком конструкцијом без предлога (у највећем броју случајева то су именица или именичка синтагма у акузативу без предлога и у руском и у српском језику, нпр. рус. *воскурятъ (воскурить) фимиам кто, что, кому, чему; выматывать (вымотать; вытягивать, вытянуть) душу (душеньку) из кого, кому; делать (сделать) ангела из кого; петь (восклищать, издавать, провозглашать) осанну кому, чему; срп. палити коме кандило; прочитати катавасију (Оченаш, проповед) (некоме); испи(ја)ти душу (некоме); тражити ђавола (врага), а следе именица и именичка синтагма у инструменталу, нпр. рус. *воскресать (воскреснуть) душой; меняться (поменяться) крестами с кем; прикидываться (прикинуться; притворяться, притвориться) Лазарем; срп. чудом се чудити; кренути душом; крстити (некога) батином (штапом)), 2) предлошко-падежном конструкцијом (најчешће су у питању предлог и именица или именичка синтагма у акузативу, нпр. рус. *вводить (ввести) в грех; возложить (возлагать; принести, приносить) что на алтарь чего; всходить (взойти) на Голгофу; приносить (принести) что в жертву кому, чему; срп. гледати у душу (некоме, нечему); добити на Јурјево (нешто); положити (метати, принети) на олтар; или у генитиву, нпр. рус. *бежать от греха; воскреснуть из мёртвых; довести до греха кого; срп. говорити из душе; крстити се од чуда; умрети без свеће; у оба поређена језика), 3) именичком конструкцијом у зависном падежу без предлога и предлошко-падежном конструкцијом (најчешће је то именица или именичка конструкција у акузативу + предлог + именица или именичка конструкција у акузативу, нпр. рус. *брать (взять) грех на совесть; класть грех на душу кому; срп. вући врага за реп; ухватити бога за браду), 4) двема предлошко-падежним конструкцијама*****

(у руском је то најчешће предлог + именица у дативу + предлог + именица у акузативу, нпр. рус. *загремѣть к бѣгу в рай; лезть (полѣзть) к чѣрту в зѣбы (на рога)*, док је у српском то најчешће предлог + именица у генитиву + предлог + именица у генитиву, нпр. срп. *ићи од Понтија до Пилата; слати (некога) од попа до ковача*), 5) бројем и именицом у зависном падежу (више примера има у српском језику и то са основним или редним бројем и именицом у генитиву, нпр. срп. *видети триста свећа, изјести другог (тридесет и сл.) Божића*; рус. *служить двум господѣм*).

Међу глаголским фразеологизмима у ужем смислу издвојили смо конструкције: 1) глагол + прилог (+ именичка конструкција)(више примера пронашли смо у руском корпусу, нпр. *выворѣчивать (вывернуть, выворотить) дѣшу наизнѣнку перед кем*; док у српском корпусу проналазимо свега 2 примера: *ићи (путовати) апостолски; не бити баш светац*) 2) глагол + партицип (ова конструкција заступљена је по једним примером у оба језика: рус. *быть удосто́бнным терно́вого венца́*; срп. *бити крштен*) и 3) глагол + глагол (конструкција коју срећемо само у српском језику: *(знати) ђавола на селамет истерати; не знати се ни прекрстити*).

4.3.2.3. Партиципске конструкције

Табела 29. Партиципске конструкције

Партиципске конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Партицип у номинативу + именица у инструменталу	бо́гом да́нный <i>кто</i> ; бо́гом да́но; бо́гом за́бытый; бо́гом оби́женный; бо́гом поста́вленный; бо́гом прокля́тый <i>кто, что</i> ; бо́гом уби́тый; оде́ржимый бе́сом;	/
Партицип у номинативу + именица у генитиву	взыску́ющие гра́да;	/
Партицип у номинативу + падежни атрибут (именица + именица у генитиву) у генитиву	ча́ющие движе́ния водо́й;	
Партицип у номинативу + заменица + именица у инструменталу	каки́м ми́ром ма́зан <i>кто</i> ; одни́м (тем же) ми́ром ма́заны <i>кто</i> ;	/
Партицип у номинативу + предлошко-падежна конструкција (предлог + именица у акузативу)	на сон гряду́щий;	скројен на божију; вапијући грех на небо, у небо, до неба;

Табела 30. Квантитативна анализа партиципских конструкција

Партиципске конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Партиципске конструкције	13	2	15

Партиципи (рус. *прича́стия*) су глаголски облици који се одликују глаголским и придевским особинама. Од глаголских категорија партиципи имају глаголску основу, категорију вида и категорију стања, могу бити повратни и неповратни, а на специфичан начин имају изражену и категорију времена. Од придевских категорија они поседују категорију рода, броја, падежа, аниматности / инаниматности (живо / неживо). Пасивни партиципи имају и категорију придевског вида (дуги и кратки облик). У реченици дуги облици партиципа могу вршити функцију атрибута или дела партиципске конструкције, док се кратки облици користе искључиво као део предиката (детаљније о партиципима у руском језику в. Пипер 2012: 191 – 195). Систем партиципа у значајној мери се разликује у руском и српском језику. Српски језик чува трпни партицип прошлог времена и активни партицип садашњег времена у ограниченом броју примера у функцији придева (*светлећа* реклама) или именице (*председавајући*) (в. Маројевић 2002: 217 – 225). Полазећи од ових језичких чињеница, разумљиво је да ће у руском језику бити више фразеологизама са датим обликом у улози главног члана синтагме (рус. *бо́гом уби́тый*; *на сон гряду́щий*; срп. *скројен на божију*; *стрпљен спасен*).

4.3.2.4. Конструкције са глаголским прилогом

Табела 31. Конструкције са глаголским прилогом

Конструкције с глаголским прилогом		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Прилог + глаголски прилог	несо́лоно хлебáвши;	/
Заменица + глаголски прилог	сим победи́ши;	/

Табела 32. Квантитативна анализа конструкција са глаголским прилогом

Конструкције са глаголским прилогом			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Конструкције са глаголским прилогом	2	/	2

Глаголски прилози (рус. *дееприча́стия*) су глаголски облици који се одликују глаголским и прилошким карактеристикама. Они имају глаголску основу, граматичку категорију вида, на специфичан начин изражену категорију времена и могу бити повратни и неповратни. Они су непроменљива врста речи и у реченици врше функцију прилошке одредбе (в. Пипер 2012: 195 – 198, Маројевић 2002: 226 – 229). Глаголски прилози се у руском, као и у српском језику, фреквентније употребљавају у писаној речи, него у говору, чиме се објашњава и њихова мања заступљеност у анализираним фразеолошким конструкцијама (рус. *несо́лоно хлебáвши*; *сим победи́ши*).

4.3.3. Прилошке конструкције

Табела 33. Прилошке конструкције

Прилошке конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Глаголски прилог + прилог	ничтѡже сумнѣся (сумнѣшеся); нѣне отпушѣаеши;	
Именичка синтагма (именица + конгруентни атрибут (заменица или број)) у дативу + прилог	всем чертѣм нѣзло; одину чѣрту извѣстно;	/
Прилог + именица у зависном падежу	пѣче чѣяния;	/
Прилог + предлошко- падежна конструкција (предлог + именица у инструменталу)	/	једва с душом;
Прилог у компаративу + именица (именичка синтагма) у генитиву	вѣше колоколѣни Ивана Великого;	/

Табела 34. Квантитативна анализа прилошких конструкција

Прилошке конструкције			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Прилошке конструкције	6	1	7

4.3.4. Реченичне конструкције

У монографији „Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српском језику” Д. Мршевић-Радовић пише да „фразеолошка јединица може имати реченичну структуру, али незавршену, отворену: то значи да је при актуализацији овакве јединице у вишој структурној јединици потребна синтаксичка и семантичка подршка окружења” и да би у таквом фразеологизму бар један конституент требао бити завистан од фразеолошког окружења (Мршевић-Радовић 1987: 23). Овакви фразеологизми најчешће су продукт елидирања дела реченице, по чему се разликују од пословице од гнома, иако овакво становиште није општеприхваћено међу фразеолозима (Вуловић 2015: 83).

Фразеологизме са религијском компонентом са реченичном структуром поделили смо на: 1) просте и простопроширене независне реченице (најзаступљенија конструкција међу фразеологизмима са реченичном структуром у оба поређена језика, нпр. рус. *ангел смѣрти летѣл (парѣл) над кем; бес вѣдит кого (слѡвно лѣший вѣдит кого); в чужѡй монастырь со своѣм устѡвом не хѡдят (не сѹйсѣя);* срп. *ђаво га је (и сл.) узео у своје канѣе; ђаво и по кошта (стаје); доћи ће и Видовдан; бог (је) узео (позвао, примио) некога (к себи)),* 2) независно-сложене реченице (нпр. рус. *ищѣте и обрѣщете; вот (тебѣ) бог, а вот порѡг;* срп. *бог грехове, а цар дугове; даје богу душу, а бог је неће (да*

прими)), 3) зависно-сложене реченице (нпр. рус. *на́ (вот) тебе́, бо́же, что́ нам негóже*; срп. *ако је бог узео коњу ноге, није њисак*) и 4) зависне реченице (нпр. рус. *чем бог (госпо́дь) посла́л (пошлёт)*; срп. *кад је бог по земљи ходао (ходио)*).

Табела 35. Реченичне конструкције

Реченичне конструкције		
Конструкција / језик	Руски језик	Српски језик
Просте и простопроширене независне реченице	<i>а́нгел жи́зни прошумéл над голово́ю;</i> <i>а́нгел сме́рти летáл (парíл) над кем;</i> <i>без кота мышам масленица;</i> <i>бес вóдит кого (сло́вно ле́ший вóдит кого);</i> <i>бог бережёт (уберёт) кого;</i> <i>бог взял кого;</i> <i>бог вьíнес кого;</i> <i>бог избáвил кого, от кого, от чего;</i> <i>бог мíловал;</i> <i>бог наказáл талáнтом кого;</i> <i>бог наkáзывает (наказáл) кого;</i> <i>бог не бережёт (уберёт) кого;</i> <i>бог не дал;</i> <i>бог не награди́л;</i> <i>бог не оста́вил кого;</i> <i>бог не прости́л кому, что;</i> <i>бог не сподóбил;</i> <i>бог несёт кого;</i> <i>бог обíдел кого, чем (умóм, сíлой, талáнтом);</i> <i>бог одари́л (оделíл, наделíл) кого, чем (сладостра́стьем, сíлой, талáнтом);</i> <i>бог отвёл от кого, кого, что;</i> <i>бог покара́л кого, за что;</i> <i>бог положи́л на́ душу;</i> <i>бог помога́л кому;</i> <i>бог порази́л кого;</i> <i>бог посла́л;</i> <i>бог прибрáл кого;</i> <i>бог присла́л кого, кому;</i> <i>бог прости́л кого;</i>	<i>беспослен поп и јариће (јарад, говеда) крсти;</i> <i>биће мрсних дланова;</i> <i>бог (је) узео (позвао, примио) некога (к себи);</i> <i>бог је најпре (прво) себи браду створио (оставио);</i> <i>бодљивом корову није бог дао рогове;</i> <i>божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити;</i> <i>боли ме (те, га итд.) душа (у души);</i> <i>ваљало би му читати велику молитву;</i> <i>враг (ђаво) не спава;</i> <i>врага (ђавола) би на леду потковао;</i> <i>гори ми, му и сл. (изгоре ми, му и сл.) душа;</i> <i>грех ти (му и сл.) на душу;</i> <i>до бога се чује;</i> <i>добићеш на Јурјево;</i> <i>догорева (гаси се) нечија свећа;</i> <i>доћи ће Божић (некоме);</i> <i>доћи ће божји расап на вражји насап;</i> <i>доћи ће и Видовдан;</i> <i>другог бога нема;</i> <i>дриће (некоме) душа на језику;</i> <i>душа (душе) ваља;</i> <i>душа ми (ти, му итд.) је на месту, дође на место;</i> <i>душа му (јој) је на живац изашла;</i> <i>душа му (јој) је у носу (на језику, у грлу);</i> <i>душа (очи) ми обелела (обелеле) од чекања;</i>

	бог сотвори́л кого, что; бог устрои́л что; бог храни́л (сохрани́л) кого; бог (госпо́дь, алла́х, чёрт, бес, ле́ший, пёс, шут, хрен) (его́, тебя́, её, вас, их) зна́ет (весь) где / заче́м / как / како́й / когда́ / кто / куда́ / отку́да / отчего́ / почему́ / ско́лько / что; бог (госпо́дь, алла́х, чёрт, бес, ле́ший, шут, пес, хрен) (его́, тебя́, её, вас, их) зна́ет (ве́дает); бог (чёрт) знает что; бог вразу́мил кого; бог дал (даёт) кому, кого, что ((сам) бог посла́л кому, кого, что); бог заплати́л кому; бог защити́л кого, от кого, от чего; бог му́чил кого; бог не благослови́л кого кем; бог не дал кому, кого, что; бог не обиде́л кого; бог обделе́л кого чем; бог обиде́л кого; бог отверну́лся от кого; бог по ду́шу посла́л; бог по ду́шу посла́л (посыла́ет, пошлёт); бог посети́л кого; бог посла́л (пошлёт); бог посла́л кого, что; бог привё́л; бог принёс кого; бог пронесе́т; бог рассуди́л кого, с кем; бог све́л кого, с кем; бог сжа́лился над кем; бог спас; бог сподоб́ил кого; бог уби́л кого; бо́га нет в ком; боль (тоска́) разрыва́ет грудь (се́рдце, ду́шу); будь ана́фема бо́жья над кем;	душа (срце) оде у пете; душа му се купи (у грудима); душа му се на нос отела; душа се пење у нос, у подгрлац (дошла душа у нос); душа стиже до јабучице; ђаво га је (и сл.) узео у своје канце; ђаво и по кошта (стаје); ђаво је у торби; ђаво му је (јој) ушао у главу; ђаво не мирује; ђаволи се жене; жив је још стари бог; запекла му се (јој се) душа у костима; звони (одзвони) коме звоно; зна ђавола на леду потковати; и бог (ђаво) душу причека; и бог је кога заборавио; и ђаво душу причека; из сваког пања не може се светац истесати; испа(ну)ла му душа (из носа) (на нос); једна душа једна гуша; мој бог и његов бог не могу заједно; наподарио ђаво на ђавола; не да му (им и сл.) ђаво мира (мировати); не дави се ђаво маслом; не помажу ни сви богови; нема (другог) бога; нећеш изјести другог Божиха; нечастиви има ту прсте; нечастиви га узео под своје; нечастиви је вама (њему) узео душу; нечастиви је ушао у њега; ни у рају нису сви свеци једнаки; није му стало до душе; није само твој бог; није сваки дан Бадњи дан (Божих);

	<i>(была) правда у Петра и Павла;</i> <i>в душу не лезет что;</i> <i>в чём (только) душа</i> <i>держится;</i> <i>в чужбѣ монастырь со</i> <i>своим уставом не ходят (не</i> <i>суйся);</i> <i>взыграла душа (взыграло</i> <i>сердце);</i> <i>взяло за душу кого;</i> <i>видит бог;</i> <i>во что бог ни поставил;</i> <i>вѣльно собаке на небо</i> <i>(месяц, владыку) лаять;</i> <i>вот тебе, бабушка, и Юрьев</i> <i>день!;</i> <i>всѣ божья роса кому;</i> <i>все под богом (ходим);</i> <i>(всем) чертям ((самому)</i> <i>чёрту) тошно;</i> <i>всяк Еремѣй про себя</i> <i>разумѣй;</i> <i>всякое даѣние благо;</i> <i>всякой сатаны свой пули</i> <i>солонь;</i> <i>голова (душа, сердце) горит</i> <i>чья, у кого;</i> <i>гора (лежит) на душе у</i> <i>кого;</i> <i>(господь) бог положи́л на</i> <i>душу;</i> <i>господь занѣс кого, куда;</i> <i>господь позовѣт;</i> <i>господь посели́л кого, чем;</i> <i>господь сподобил;</i> <i>грех попутал кого;</i> <i>гроздья гнева (зрѣют);</i> <i>давай (дай) бог ногѣ;</i> <i>давай бог;</i> <i>давит грудь (душу, сердце)</i> <i>что;</i> <i>дай бог пасху;</i> <i>далеко кулику до Петра</i> <i>дня;</i> <i>дважды два – стеариновая</i> <i>свѣчка;</i> <i>долго ли (недолго) до греха</i> <i>(до беды);</i>	<i>нико није пророк у својој</i> <i>земљи;</i> <i>његова (њена и сл.) свећа</i> <i>догорева;</i> <i>од луда попа луда и</i> <i>молитва;</i> <i>одро је већ враг опанке;</i> <i>остави (некога) душа;</i> <i>печени голубови (печене</i> <i>шеве) падају с неба;</i> <i>подупро душом као</i> <i>ђускијом;</i> <i>помози бог;</i> <i>посркао ти је ђаво чорбицу;</i> <i>потковао би ђавола на леду;</i> <i>путуј, изумане!;</i> <i>свалио му се (свалио јој се)</i> <i>камен с душе;</i> <i>свануће и теби (мени)</i> <i>Видовдан (Спасовдан);</i> <i>сетила се преља кудеље</i> <i>усред (уочи) свете недеље;</i> <i>сила бога не моли;</i> <i>снеће њему ђаво јаје;</i> <i>сотона сео за врат</i> <i>(некоме);</i> <i>то те помага као врага</i> <i>крст;</i> <i>тога бога нема;</i> <i>триста, без попа ништа;</i> <i>ту је ђаво умешао (умочио)</i> <i>своје прсте;</i> <i>ћораву попу ћорави</i> <i>литурђија;</i> <i>у друштву се и калуђер</i> <i>жени;</i> <i>узео бог ушур (некоме);</i> <i>узео враг ушур (од некога);</i> <i>узео ђаво (некога) под лево</i> <i>колено;</i> <i>ујео бес врага;</i> <i>украо би и Богородичин</i> <i>покров;</i> <i>украо би и с божјијег</i> <i>олтара;</i> <i>украо би испред Матере</i> <i>Божјије таране;</i> <i>ушао бес (ушло сто бесова)</i> <i>у њега (у њих и сл.);</i>

	дорого яичко ко христову дню; дурака́м и в алтарé не спуска́ют; душá (сéрдце) боли́т кого, у кого, чья; душá (сéрдце) надрыва́ется кого, чья, у кого; душá (сéрдце) не лежи́т к кому, к чему; душá (сéрдце) не на ме́сте у кого; душá (сéрдце) но́ет (зано́ет) о ком; душá (сéрдце) перевёртывается (переверну́лась, перевора́чивается, переверну́лось) у кого, в ком; душá (сéрдце) разрыва́ется (разорвётся, рвётся) (на ча́сти) (от чего); душá (сéрдце, голова́) гори́т (загоре́лась) чья; душá взыгра́ла; душá лежи́т к кому, к чему; душá на че́стном сло́ве де́ржится у кого; душá надрыва́ется; душá не принима́ет (не принима́ется); душá переболе́ла; душá ра́дуется; душа рвётся куда, к кому; душá с те́лом расстаётся; душá ста́ла на ме́сто; душá тя́нется к кому, к чему; душá ушла́ (уходи́т) в пя́тки (пя́ты) у кого; душá (сéрдце) в пя́тки уходи́т (ушла́, ушло́) у кого; души́ не покриви́т; ду́шу воро́тит; дья́вол (бес) сиди́т в ком; эле (чуть) душá де́ржится (в те́ле); эле-эле душá в те́ле; есть (был) грех;	ушао ђаво у њега; ушао му (им и сл.) шиљати враг под кожу; чаша се препунила (прелила, чаша је препуна);

	ещё чѣрти не бы́ются на кулачкѣ (ещё чѣрти в кулачкѣ не дра́лись); жаркѣ свечѣ пред ико́ною; жди в петровки снегу; за душѡй у кого есть (имѣется); за душѡй у кого нет чего; за ду́шу берѣт (хватáет, трѡгает) что, кого; захолону́ло на душѣ (на сѣрдце) у кого; звѣзд (звѣзды) с нѣба не хватáет (не хватáть); зги бѡжьей не вѣдно; (и) бог велѣ́л; и (все) бѣси (бѣсы) в вѡду; игра́ не сто́ит свеч (свечѣ́й); из Назаре́та мо́жет ли быть что до́брое?; изы́ди, сатана́!; Ка́ин, где брат твой Áвель?; ка́мень на душѣ (на сѣрдце) (лежѣ́т, лежа́л) у кого; ка́мнем на душѣ лежѣ́т (на́ душу, на сѣрдце ложѣ́лось) что, чѣ́ю; ка́мо грядѣ́ши?; колоко́лец в го́рле заигра́л; ко́шки скребѣ́ют (скреблѣ́, заскреблѣ́) на душѣ (на сѣрдце) у кого; скребѣ́т на душѣ (реже – на сѣрдце) у кого; креста́ нет на ком; кто без грехá; ло́маного гроша за душѡй нет у кого; Москвá от копѣ́ечной свѣ́чки сгорѣ́ла; на когѡ бог нанесѣ́т; на лице чѣ́рт (чѣ́рти) в сва́йку игра́л (игра́ли); на ре́ках вавило́нских седѡ́хом и пла́кахом; на свет (бѡ́жий) не гляде́л (не смотре́л) бы; на то во́ля бѡ́жия (бѡ́жья, госпо́дня);	

	не а́нгел кто; не бог весть (зна́ет) как, како́й, ско́лько, что, где, куда́; не ве́рится глаза́м; не всё коту́ Ма́сленица; не грех; не доводи́ до греха́; не житьё – прóсто рай; не оберёшься греха́ с кем, с чем; не по душе́ (се́рдцу) кому кто, что; не приведи́ бог (го́споди) ско́лько; не свят дух кто; не чу́до; не́бо с (в) овчи́нку показа́лось (ка́жется, пока́жется) кому; недо́лго ли до греха́ (до беды́); неисповеди́мы пути́ госпо́дни; нет (несть) проро́ка в своём оте́честве; нет бо́га в ком-либо; нет ни че́рта; нет ниче́го свято́го (на све́те) для кого; не́чего бо́га гневíть; (ни) гроша́ (грóша, алты́на, копе́йки) за душой нет у кого; ни оди́н че́рт не плю́нет; оди́ному (еди́ному) бо́гу (го́споду, алла́ху, че́рту) изве́стно; оди́ному алла́ху ве́домо (изве́стно); отве́рзлись (разве́рзлись) хля́би небе́сные; отзвони́ли с колоко́льни долóй; отлегло́ на душе́ (от души́, от се́рдца) у кого; отпусти́ (пусти́) ду́шу на покая́ние; падёт грех на́ голову кому;	

	<i>Пари́ж сто́бит ме́ссы</i> <i>(обе́дни);</i> <i>пенька́м (пням) бо́гу</i> <i>мо́лится;</i> <i>по ве́ре даётся (дава́лось)</i> <i>кому, что;</i> <i>по́едет в Аме́рику гоня́ть</i> <i>черте́й по бе́регу;</i> <i>пора́ о бо́ге ду́мать;</i> <i>по́сле нас (хоть) пото́п;</i> <i>пришло́сь (прише́лся) по</i> <i>душе́ кто, что;</i> <i>разве́рзлись (отве́рзлись)</i> <i>хля́би небе́сные;</i> <i>с души́ воро́тит (рвёт,</i> <i>тя́нет, мутíт);</i> <i>с ми́лым рай и в шалаше́;</i> <i>(сам) бог (госпо́дь) велéл</i> <i>кому;</i> <i>(сам) бог зачтёт кому;</i> <i>(сам) (госпо́дь) бог указáл</i> <i>кому;</i> <i>(сам) дя́вол (бес, вельзеву́л,</i> <i>де́мон, саната́) всели́лся в</i> <i>кого;</i> <i>(сам) че́рт не брат кому;</i> <i>сам че́рт не поймёт (не</i> <i>разберёт);</i> <i>(сам) че́рт но́гу (го́лову)</i> <i>сло́мит (сломáет);</i> <i>сво́я рука́ влады́ка;</i> <i>семь ве́рст до небе́с (и всё</i> <i>лесом);</i> <i>семь сме́ртных грехо́в</i> <i>чи́слится за кем;</i> <i>се́рдце (душа́, кровь)</i> <i>загоре́лось (загора́лось;</i> <i>загоре́лась, загора́лась);</i> <i>скребёт на душе́ (на се́рдце)</i> <i>у кого;</i> <i>та́йна сия велика́ есть;</i> <i>ти́хий а́нгел пролете́л где;</i> <i>тя́жесть свали́лась с души́;</i> <i>у вся́кого Па́вла сво́я</i> <i>пра́вда;</i> <i>уста́ми младе́нца глаго́лет</i> <i>и́стина;</i> <i>че́рт (бес, враг, ле́ший,</i> <i>нелёгкая) де́рнул меня</i>	

	<i>[тебя, его, ее, нас, вас, их] за язык (лука́вый тя́нет за язык кого);</i> <i>чёрт (бес, дья́вол, ле́ший, нелёгкая) несёт (принёс, занёс, но́сит, принесла́) кого;</i> <i>чёрт (бес, ле́ший, нелёгкая) меня [тебя, его, ее, нас, вас, их] дёрнул (чёрт двину́л кого);</i> <i>чёрт (бес, лука́вый, нечи́стый, нечи́стый дух, нелёгкая, грех) попу́тал кого;</i> <i>чёрт догада́л кого;</i> <i>чёрт его́ (их) зна́ет;</i> <i>чёрт (лука́вый, нелёгкая, нечи́стая си́ла) несёт (занёс, принёс) кого куда;</i> <i>чёрт не дре́млет;</i> <i>чёрт (нелёгкая) но́сит (унёс) кого;</i> <i>чёрт (нечи́стая си́ла) несёт (принёс) кого;</i> <i>чёрт разберёт;</i> <i>черте́ньята (чёртики, бесе́ньята) (пры́гают) в глаза́х у кого;</i> <i>чёртом гляди́т кто;</i> <i>чёрт-те отку́да;</i> <i>чёрт-те что;</i> <i>чужа́я душа́ потёмки;</i> <i>чуть не мо́лится кто на кого;</i> <i>э́тот (тако́й) грех (грешо́к) во́дится за кем;</i> <i>яви́лся еси́;</i>	
Независно-сложене	<i>вот (тебе́) бог, а вот поро́г;</i> <i>вы не в це́ркви – вас не обма́нут;</i> <i>жить в лесу́, моли́ться колесу́;</i> <i>и все бе́си в во́ду, (да) и пузы́ри (пузы́рья) вверх;</i> <i>ищи́те и обря́щете;</i> <i>ке́сарю ке́сареву, а бо́гу бого́во;</i> <i>кому́ поп, кому́ попа́дья;</i>	<i>бог грехове, а цар дугове;</i> <i>враг (ђаво) нити оре, нити копа;</i> <i>даје богу душу, а бог је неђе (да прими);</i> <i>дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан;</i> <i>(дати) цару цареву, а богу божике;</i> <i>ђаво не мирује (него ради о злу, око крштене душе; него</i>

	кто без грехá и кто бáбе не внук; не жизнь (житѣ), (а) масленица (масленая); не смýслит ни белѣмéса, а вёртится бéсом; ни бóгу свечá (свѣчка), ни чёрту кочергá кто; ни в бóга ни в чёрта; толцýте и отвёрзется;	о злу снује); једна штета – сто грехова; крсти вука, а вук у гору; неко воли попа, неко падију; ни враг црн, ни мати му бијела; ни леп враг нит му добра мати; ни цару харача, ни богу колача; није ђаво него враг; поп кобилу јаше, а кобилу тражи; раса не чини калуђера, ни мантија владику; цар далеко, бог високо;
Зависно-сложене	да, да - нет, нет (, что сверх тогó (сегó), то от лукавóго); на́ (вот) тебé, бóже, что нам негóже; не́ было печáли, (так) чёрти накачáли;	ако је бог узео коњу ноге, није њисак; ако си јединац у мајке, ниси у бога; ако Божић неће каше, хоће деца; зарезао му бог рамена (да му на њима кошуља стоји); кад неће бог, неће ни свети; кад се твој враг родио, онда је мој гаће носио; кад су се твоји ђаволи рађали, моји су по гори скакали; ко лаже, враг на њему јаше; ко те пита, брије ли се владика; код попа пио, код Цигана вечерао; нашао си цркву у којој се богу моли (ћеш се богу помолити); не слуша бог што врране гачу; чувај се онога кога је бог зарезао;
Зависне реченице	где бог пошлёт; где чёрт душíл (где чертí душíли) кого; íже есí (на небесí); скóлько (сколь) душá возъмёт (прóсит);	где бог свога нема; где гуја крсно име слави; где је бог столом сео; кад је бог по земљи ходао (ходио); тамо (онде) где је бог (враг)

	<i>скóлько душé угóдно; хотъ (и) святѣх (вон) вѣноси (несѣ, уносѣ); хотъ в святѣи пишѣ кого; хотъ икóну пишѣ с кого; хотъ к чѣрту на рогá; хотъ под кóлокол подводѣ кого; хотъ чѣрту в дѣдѣки кто; чегó (что) душá желáет (пожелáет, хóчет); чегó (что, нéчего) (и) грехá таѣтъ; чем бог (госпóдь) послáл (пошлѣт); чем чѣрт не щѣтит!; что душе угóдно;</i>	<i>рекао лаку ноћ; док би читао оченаш; док бога (душу) у њему чујеш (терај га, гони, туци, удри); док је (у некоме) душе; коме је ђаво рекао лаку ноћ; (онде) где је враг рекао лаку ноћ;</i>

Табела 36. Квантитативна анализа реченичних конструкција

Реченичне конструкције			
Конструкција / језик	Руски	Српски	Укупно
Просте и простопроширене реченице	227	95	322
Независно-сложене реченице	13	16	29
Зависно-сложене реченице	3	13	16
Зависне реченице	16	10	26
Укупно	259	134	393

4.3.5. Укупан број конструкција

Табела 37. Укупан број конструкција фразеологизама са религијском компонентом

Укупан број конструкција			
Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Предлошко-падежне конструкције	95	66	161
Именичке конструкције	375	99	474
Придевске конструкције	3	1	4
Заменичке конструкције	1	/	1
Бројевне конструкције	4	1	5
Глаголско-именичке конструкције	352	267	619
Глаголске конструкције	7	12	19
Партиципске конструкције	13	2	15
Конструкције са глаголским прилогом	2	/	2
Прилошке конструкције	6	1	7
Реченичне конструкције	259	134	393
УКУПНО	1117	583	1700

Анализирајући формалну структуру фразеологизама са религијском компонентом из нашег корпуса долазимо до података да су међу руским фразеологизмима најзаступљенији они са структуром именичке, глаголско-именичке, реченичне и предлошко-падежне конструкције, док су међу српским фразеологизмима најзаступљенији они са структуром глаголско-именичке, реченичне, именичке и предлошко-падежне конструкције. У корпусима оба језик спорадично се појављују придевске, заменичке, бројевне, глаголске, прилошке конструкције и конструкције са глаголским прилогом. У свим конструкцијама које смо анализирали религијску компоненту проналазимо како у улози главног члана (на пример, рус. *жива́я ду́ша*; срп. *готов ђаво*); тако и у улози зависног члана (на пример, рус. *пи́ща для ду́ш*; срп. *ђавољи нокат*).

Оваква комплексна анализа структуре фразеологизама, између осталог, говори у прилог чињеници да принципијелних разлика у структурно-синтаксичким моделима између фразеологизама и слободних синтагми нема (Мокиенко 1989: 51).

4.4. ВАРИЈАНТНОСТ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

Приликом дефинисања фразеологизама навели смо да они представљају вишелексемни спој са релативно устаљеном структуром. У овом делу рада зауставићемо се на делу дефиниције који се односи управо на релативност структурне устаљености фразеологизама.

Устаљеност се према мишљењу многих лингвиста везује или за предвидивост, или за репродуковање, односно стабилност употребе (Мокиенко 1989: 9). Фразеологизам „как разновидность языкового знака характеризуется планом содержания и планом выражения” (Мокиенко 1989: 26). Стабилност плана израза, односно форме, која подразумева тачан одређен број компонената, њихов распоред и међусобне граматичке односе, сматра се једном од фундаменталних особина фразеологизма (Parizoska, Filipović Petrović 2020: 943). У конвенционалној употреби, и поред начелно чврсте структуре коју имају, долази до варирања у структури, а некада и лексичком саставу фразеологизама. Варирању подлеже план израза, док се план садржаја мора чувати, у супротном, говоримо о различитим фразеологизмима (Мокиенко 1989: 26). Уколико је варијантна компонента синоним изворној компоненти или припада истој тематској групи као изворна компонента, онда фразеологизми чине фразеосхему (Драгићевић 2009: 39).

Међу фразеологизма су мишљења о могућности постојања фразеолошких варијанти подељена. Према мишљењу једног броја истраживача³⁵ сваком заменом компоненте мења се унутрашња форма фразеологизма. На тај начин настаје нови фразеологизам који је синоним полазном фразеологизму. Увођење појма „фразеолошке варијанте” оправдано је само у случају различитих граматичких или фонетских форми једне речи и употребе синонимичних помоћних речи (в. Федоров 1973: 135). Приликом анализе речника руског језика А. И. Фјодоров пише како аутори праве грешку када, на пример, фразеологизам *бог (господь, аллах, чёрт, бес, леший, шут, пес, хрен) его (тебя,*

³⁵ Бабкин, А. М. *Русская фразеология, ее развитие и источники*. Ленинград: Наука, 1970.; Федоров, А. И. *Развитие русской фразеологии в конце XVIII – начале XIX в.* Новосибирск: Издательство «Наука» – Сибирское отделение, 1973.

ее, вас, их) *знает (ведает)* обједињавају под једну одредницу, будући да имају различиту унутрашњу форму (Федоров 1973: 136). Према мишљењу другог броја истраживача³⁶ постојање појма „фразеолошке варијанте” је оправдано и легитимно. Фразеолошка варијанта је за Т. А. Бертагајева и В. И. Зимина (1960) фразеолошки израз који је подвргнут унутрашњој граматичкој промени или онај који има компоненту замењену њеним синонимом. Фразеолошке варијанте су према мишљењу В. Шкљарова (1962) синонимични устаљени спојеви у чијој основи лежи иста семантичка слика, а који се разликују или граматичком формом или појединим компонентама. С тачке гледишта М. И. Сидоренка (1964), оправдано је горенаведени пример сматрати варијантама једног фразеологизма, будући да употреба различитих лексема у улози компонентата фразеологизма не утиче на његово глобално значење. У монографији Н. М. Шанског (1985) под варијантама фразеологизма подразумевају се лексичко-граматичке разноврсности фразеолошких јединица, које су исте по значењу и степену семантичке спојености. Аутор речника фразеолошких синонима руског језика В. П. Жуков (1986) сматра да размимоилажење у унутрашњој форми варијантних фразеологизама на дијахронијском плану доводи до прерастања варијанти фразеологизма у фразеологизме-синонине (в. Жуков 1986: 166 – 193). Он сматра да између фразеолошких варијанти и фразеолошких синонима постоји прелазни слој у којем се налазе синонимичне варијанте, варијанте-синоними и дублетни фразеологизми-синоними. Под фразеолошком синонимијом Л. И. Ројзензон и Ј. Ј. Авалиани подразумевају појаву измена на плану унутрашње форме и експресивно-стилистичке одлике фразеолошких јединица, које имају исто значење, чија је последица немогућност узајамне замене једног фразеологизма другим у различитим контекстима и стилским регистрима (Авалиани, Ројзензон 1968).

Фразеолошко варирање среће се код свих типова фразеологизама (Белобородова 2009: 28). Према истраживању Ж. Финк (Fink 1984) варијанте фразеологизама карактерише: исто значење, исти лексички састав, иста или приближно иста синтаксичка структура, иста рекција, иста стилска обојеност и исто конотативно значење. В. П. Жуков (1986: 166) разликује: фонетске, морфолошке, видске, конструктивне, творбене и лексичке варијанте. В. М. Мокијенко (1989: 30) дели фразеолошке варијанте на формалне и лексичке. Код формалног варирања компоненти јасно је изражена генетска веза компоненте фразеологизма са лексемом, те се варијанте срећу на свим нивоима – од акцентолошког и фонетског до синтаксичког. Морфолошке варијанте В. Мокијенко (1989:30) дели на парадигматске (флективне модификације компонената – број, падеж и сл.) и творбене (модификација творбеног форманта – префиксација, суфиксација и сл.). Аутор сматра да је лексичко варирање – „собственно фразеологическое варьирование, трансформация раздельнооформленной, но семантически цельной единицы” (Мокиенко 1989: 32).

4.4.1. Класификација варијанти фразеологизама са религијском компонентом

Анализирајући корпус руских и српских фразеологизама са религијском компонентом дошли смо до следеће класификације варијанти фразеологизама:

³⁶ Бертагаев, Зимин 1960; Коваленко 1969; Мокиенко 1989: 9–48; Сидоренко 1964; Шанский 1985; Шкляров 1962, 1967.

4.4.1.1. Варијанте у реду речи

На основу анализираних фразеолошких речника руског (ФСРЯМ, ФСРЛЯ, ФСРЯТ, РФИЭС, ОЭСРФ, РФЛСВС, ФОСРЯ, ФРР, ТСБВС) и српског језика (ФРХСЈ, ФРСЈ) може се закључити да у фразеографској пракси овом елементу није посвећивано довољно пажње. Није толико честа пракса у фразеографији да се код фразеологизама бележи могућност постојања варијанти у реду речи (нпр. *Адáмов род – род Адáмов; ад кромéшный – кромéшный ад* (ТСБВС)). За већину фразеологизама до податка о реду речи долазимо поређењем начина фразеографске обраде одређеног фразеологизма у више извора (нпр. *бóжья (кара́ющая) десни́ца* (ФСРЛЯ, РФИЭС) – *десни́ца бóжья* (ТСБВС)). Уколико дати фразеологизам потражимо у националном корпусу³⁷ руског језика за претрагу облика *бóжья десни́ца* добијамо 2 резултата, облика *бóжия десни́ца* – 3 резултата, облика *десни́ца бóжья* – 4 резултата, док за облик *десни́ца бóжия* резултат претраге броји 28 примера у 27 текстова. Заступљеност датог фразеологизма у националном корпусу руског језика говори нам о томе да су забележени примери употребе сва четири облика фразеологизма, с тим да је последњи облик најфреквентнији.

Једини међу анализираним фразеолошким речницима у којем се у опису сваке одреднице доследно бележи фиксираност / нефиксираност реда речи у фразеологизму јесте БФСРЯ настао под уредничким руководством В. Н. Телије. Навешћемо пример фразеографске обраде два фразеологизма у овом речнику:

„БРАТЬ / ВЗЯТЬ ГРЕХ НА́ ДУШУ́ кто

Совершать неблагоприятный или тяжкий поступок. *Имеется в виду, что* лицо, группа лиц (X) по внутреннему убеждению или повинуюсь каким-л. обстоятельствам нарушает нравственные или правовые запреты. *Говорится с неодобрением или с осуждением.* **Неформ. ♦ X берёт грех на душу.** Именная часть неизм.(еняемая) В роли сказ.(уемого), возможно как самостоят.(ельное) высказ.(ывание) Порядок слов-компонентов нефиксир.(ованный)” (БФСРЯ)

„ЧЕМ ЧЁРТ НЕ ШУ́ТИТ

Всё возможно, чего только не бывает, всякое может случиться, произойти. *Имеется в виду* возможность допустимость какого-л. маловероятного, редкого, неожиданного факта, события и т.п. **Неформ.(альное) ♦ Чем чёрт не шутит.** Неизм.(еняемый) В роли самостоят.(ельного) высказ.(ывания) или вводного предлож.(ения) Порядок слов-компонентов фиксир.(ованный)” (БФСРЯ)

Следе примери из корпуса нашег истраживања класификовани према фиксираности редоследа компонената:

а) нефиксиран редослед:

рус. *ад кромéшный; Адáмов род; бóжья (кара́ющая) десни́ца; ме́жду не́бом и землёй; брать (взять; принимáть, принýть) грех (грехá) на́ душу кто; вклáдывать (вложíть, влагáть) (всю, свою́) ду́шу чью, кому, во что; вымáтывать (вы́мотать; вытя́гивать, вы́тянуть) (всю) ду́шу (ду́шеньку) из кого; как не́бо и земл́я кто, что; ко́шки скребу́т (скребли́, заскребли́) на душе́ (на се́рдце) у кого и сл.*

срп. *врагу душу записати; дати (продати, записати) душу врагу (ђаволу) и сл.*

³⁷ Национальный корпус русского языка, <https://ruscorpora.ru/>

б) фиксиран редослед:

рус. *бо́жий дар с я́ичницей пúтать, меша́ть; в (са́мой) глубинé души (сёрдца) (до глубины́ души; от глубины́ души); всéми фíбрами (сíлами) души́; к чёрту (чертя́м) на кули́чки (на рога́); у чёрта (дья́вола) на кули́чках (на рога́х); как не́бо от земл́и (отлича́ться; реже – что бы́ть); как у Христа́ за па́зухой; козёл отпу́щения (искупле́ния) кто (козёл искупíteль) и сл.*

срп. *бог и батина (не може се рећи батина и бог); богу иза леђа; жртвени јарац; везати небо за земљу, врагу свећу палити, палити (запалити) врагу свећу и сл.*

4.4.1.2. Ортографске варијанте

Варирање на плану графије често се обједињава са варирањем на фонетском плану и подразумева измене у писању фразеологизама, а најчешће одвојено и спојено писање или писање делова фразеологизма са цртицом.

рус. *служи́ть ве́рой и пра́вдой (ве́рой-пра́вдой); Ада́м и Е́ва (Ада́м-Е́ва); чу́до чу́дное (чу́до-чу́дное) и сл.*

4.4.1.3. Фонетске варијанте

На фонетском плану до варирања најчешће долази због преузимања страних речи и њиховог преношења у језик, употребе застарелих граматичких облика или као одраз дијалекатске употребе фразеологизма.

рус. *во́сьмье (осьмье³⁸) чу́до све́та; одному́ (еди́ному³⁹) бо́гу (го́споду, алла́ху, чёрту) извё́стно; жить Валтаса́ром (Балтаза́ром⁴⁰); Аредовы (Ари́довы⁴¹) ве́ки (жить, прожítь; быть, сто́ять); воскресе́ние (воскреше́ние⁴²) свято́го) Ла́заря; вопи́ять гла́сом (го́лосом⁴³) ве́лиим;*

³⁸ Облик *осьмой* је застарели и дијалекатски облик редног броја *восьмой*.

³⁹ У БТСРЈ проналазимо следеће дефиниције датих лексема: **ОДЊН**, одногó; м.; **ОДНА́**, одно́й, ж.; **ОДНО́**, одногó, ср.; **ОДНЊ́**, -их; мн. числ. колич. I. толькл ед. 1. Цифра и число 1 (наименьшее в десятке). 2. Номер. 3. Количество. II. в зн. прил. 1. Без других, в отдельности от других, в одиночестве. 2. Только тот, который указан; единственный. 3. разг. Чрезвычайный, очень сильный; сплошной. 4. Определённый (из числа однородных лиц, предметов, явлений). 5. Первый или каждый (из числа однородных лиц, предметов, явлений). 6. Тот же самый, такой же; одинаковый. 7. Целостный, неделимый, единый; общий. **ЕДИ́ННЫЙ**, -ая, -ое; ед́ин, -а, -о. 1. Целостный, нераздельный; сплочённый. 2. Общий, одинаковый. 3. (обычно с отриц.). Один, единственный.

У речнику РСХС лексеме се преводе на српски језик на следећи начин: **од́ин, одногó м; одна́, одно́й ж; одно́, одногó с 1. број** један; **2. прид.** сам; **3. зам.** неки; **4. прид.** исти; **5. прид.** једини, сам; **6. зам.** неко, један; **7. прид.** јединствен, заједнички. **еди́||нный, -ная, -ное; -н, -на, -но 1.** један, једини. **2.** уједињен, заједнички, општи.

⁴⁰ Фонетска варијанта имена вавилонског престолонаследника Балтазара – рус. Валтасáр (Бальтазар, Вальтасар), који је и историјска и библијска личност у Књизи пророка Данила назван последњим вавилонским царем (в. Дан. 5: 30, 31).

⁴¹ Обе варијанте настале су од имена библијског патријарха рус. Иареда – срп. Јаред (син Малелеилов), који је проживео 962 године (ФСРЛЈ, 61) (в. Пост. 5: 19, 20, 21).

⁴² У описном речнику библијских речи и израза (ТСБВС) проналазимо само облик *воскресение*, док у историјско-етимолошком речнику (РФИЭС) проналазимо и *воскрешение* и *воскресение*. Фразеологизам је везан за јеванђељском причом о једном од чуда Исусових, који је васкрсао свог пријатеља Лазара из

áγγελ (áγγελ⁴⁴) сатанý (сатанýн); дрéво (дрéво⁴⁵) познáния добра и зла и сл.

4.4.1.4. Морфолошке варијанте

Морфолошке варијанте лексема огледају се у: а) промени броја (могућа је варијантна употреба једнине и множине како именских, тако и глаголских компонената), б) промени падежа именског дела (компонента се употребљава у једном падежу, али се без утицаја на значење може употребити у другом падежу, или се може додати предлог и променити падеж компоненте, или се мењају и постојећи предлог и падеж компоненте), в) промени рефлексije глагола (могућност варијантне употребе повратних и неповратних глагола без утицаја на значење и синтаксичко окружење, премда промена рефлексije глагола чешће утиче на промену конструкције синтаксичког окружења), г) промени времена (могућност варијантне употребе

Витаније, брата Марте и Марије, четвртог дана после смрти (в. Јн. 11: 38 – 44). У теолошком речнику (РССРП) *воскресéние* се преводи као *васкрсење* (*воскресéние Христóво*), а *воскрешéние* као *васкрснуће* (*воскрешéние Лázаря*).

⁴³ Цео фразеологизам је црквенословенизам преузет из текста Библије (в. Пост. 27: 34, Мт. 27:46, Мк. 1: 26). На савременом руском језику гласио би: *взывать громким голосом* (РФИЭС). Лексеме *глас* и *голос* су два дијахронијски различита облика исте старословенске и црквенословенске лексеме. У ТСРЈ лексема *глас* дефинисана је као „ГЛАС, -а, м. 1. То же, что голос (в 1 и 3 знач.) (устар.(елое) высок.(ое)). 2. В старинном духовном и церковном пении: ладово-мелодический ряд, напев”, док се лексема *гóлос* одређује на следећи начин „ГÓЛОС, -а (-у), мн. -á, -óв, м. 1. Совокупность звуков, возникающих в результате колебания голосовых связок (у животных также в результате действия их голосового аппарата); слышимое звучание речи, издаваемых кем-н. звуков. 2. Одна из двух или нескольких мелодий в музыкальной пьесе, партия в вокальном ансамбле. 3. перен.(осное значение) Мнение, высказывание. 4. Внутреннее побуждение, осознание чего-н. (книжн.(ое)). 5. Право заявлять своё мнение при решении государственных, общественных вопросов, а также само такое выраженное мнение. 6. обычно мн. О радиостанциях зарубежных стран, ведущих вещание на другие страны (разг.(оворное))”.

⁴⁴ У БТСРЈ лексема **ÁГГЕЛ**, -а м дефинисана је као „злой дух, чёрт, слуга дьявола (от греч. áγγελος – вестник)”. У ТСРЈ ову лексему не проналазимо. У преводним руско-српским речницима РСХР и РССРП ова лексема није евидентирана. С друге стране, лексема **ÁНГЕЛ**, -а м такође потиче од грчке речи áγγελος – вестник, с тим да су значења у ТСРЈ следећа: „1. В религии: служитель Бога, исполнитель его воли и его посланец к людям (изображаемый обычно крылатым отроком, юношей). 2. перен.(осное) О человеке как воплощение красоты, доброты. 3. обычно в сочетании с мест. «мой», «наш»”. Прва лексема је настала транслитерацијом (дословно преношење текста) грчке лексеме, док је друга лексема настала транскрипцијом (фонетски прилагођено преношење текста) исте лексеме. У семантици је такође дошло до размимоилажења, које се огледа у томе да прва лексема представља палог анђела, злог духа, ђавола, док је друга лексема задржала позитивну конотацију достојанства и светости анђела Божијих. Ово је пример оглушења о ортографску норму, у случају непоштовања диференцијалног принципа црквенословенске ортографије, што је могло довести до крупног комуникативног неспоразума са далекосежним импликацијама (довођење чистоте вере у питање). Класичан пример је писање титле (са контракцијом вокала е) у речи која се изговара: angel, у значењу бестелесног бића које служи Богу, анђела, или одсуство титле (и писање е) у речи која се изговара: aggel, у значењу бестелесног бића отпалог од Бога које служи сатани (отуда у Јеванђељу по Матеју гл. 25, ст. 41 налазимо: „Тогдá скáжет и тем, котóрые по лéвую стóрону: «идíte от Меня, прóклятые, в огóнь вéчный, уготóванный диáволу и áнгелам его́”. Свака измена традиционалних ортографских решења доживљавана је и као атак на верска убеђења.

⁴⁵ Лексеме *древо* и *дерево* су два дијахронијски различита облика исте старословенске и црквенословенске лексеме. У речнику ТСРЈ дефинисане су на следећи начин „ДРÉВО, -а, мн. дрéвеса, дрéвс, дрéвеса́м, ср. (устар.(елое)). То же, что дерево (в 1 знач.); ДÉРЕВО, -а, мн. дерéвья, -ьяв (устар.(елое) высок.(ое) дерéвá, дерéв, дерéвáм), ср. 1. Многолетнее растение с твёрдым стволом и отходящими от него ветвями, образующими корону. 2. ед. То же, что древесина (во 2 знач.).”

глаголске компоненте у различитим временима без утицаја на значење фразеологизма) и д) промени придевског вида (придев се може употребити у одређеном или неодређеном виду (рус. *пóлная и крáткая фóрмы имён прилага́тельных*)). Навешћемо неке од примера варијанти за сваку од поменутих могућности:

а) број:

рус. *бросáть (брóситъ) к чѣрту (чертя́м) кого, что; антимóнии (антимóнию) разводíть; во́ля не́ба (небѣс); небѣсная во́ля; по ду́шам (душе́) (говорить, беседовать); где чѣрт ду́шил (где черту́ ду́шили) кого; ве́ры неймѣт (неймут⁴⁶) кому; сад (сады́) Эде́ма и сл.*

срп. *беспослен поп и јариће (јарад⁴⁷, говеда) крсти; бити (налазити се, лежати) у божјој руци (рукама) и сл.*

Категорију броја у српскохрватским и руским фразеолошким јединицама анализирао је Д. Величковић (1983: 131 – 138).

б) падеж:

рус. *в (са́мой) глубли́не ду́ш (се́рдца) (до глубли́ны ду́ш; от глубли́ны ду́ш); вкуша́ть (вкусíть) за́претный плод, (от) за́претного пло́да и сл.*

срп. *боли ме (те, га итд.) ду́ша (у ду́ши); ва́пити у небо (до неба); го́ле ду́ше ((с) голо́м ду́шом); испа(ну)ла му ду́ша (из но́са) (на нос); ма́ћи (макнути, мицати) на ду́шу (ду́шом); не зна му (им) се часни крст (часно́га крста) и сл.*

в) рефлексив:

рус. *ду́ша не принима́ет (не принима́ется); сам чѣрт не разберѣт (не разберѣтся)⁴⁸ и сл.*

г) време:

рус. *бог дал (даёт) кому, кого, что; бог по ду́шу посла́л (посылáет, пошлёт); не́бо с (в) овчи́нку показáлось (ка́жется, пока́жется) кому и сл.*

срп. *гори ми, му и сл. (изгоре ми, му и сл.) ду́ша и сл.*

д) придевски вид:

рус. *гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Е́ва) и сл.*

срп. *ни бога јокиног(а) (јокина); у Адамову (Адамовом) костиму и сл.*

У корпусу српских фразеологизама са религијском компонентом Н. Вуловић (2015: 89) проналази занимљиве примере фразеологизама у којима је једина разлика у рефлексиви глагола, али која утиче на промену значења фразеологизма у потпуности. У питању су фразеологизми *удесити се као за Врбицу* „лепо се обући, наместити се” у којем је глагол употребљен у свом основном значењу и *удесити некога за Врбицу* „премлатити, удесити некога, увалити га у незгоду” у којем је глагол употребљен метафорички (у вези је са обредним шибањем врбовим пружењем ради здравља и напретка, са накнадним преосмишљањем).

⁴⁶ Застарели глагол и облик. Према описном речнику руског језика у редакцији Шведове одредница *неймѣт* употребљава се само у пословици: „Види око, да зуб неймѣт – о невозможности получить то, что кажется допустным (неймѣт – не берѣт; стар.)”. У ФСРЛЯ проналазимо одредницу *веры неймѣт (неймут)* кому – у значењу „устар. прост. Не верит (не верят) кому-либо”.

⁴⁷ У фразеологизму имамо заједничку именицу у акузативу множине – *јариће*, а у варијантном облику збирну именицу у акузативу – *јарад*.

⁴⁸ Дати фразеологизам у анализираним фразеолошким речницима руског језика није забележен са повратним глаголом. Дублетни облик наводи В. Жуков (1986: 167).

4.4.1.5. Глаголске видске варијанте

У посебну групу сврставамо варијанте глаголских компонената које се одликују могућношћу употребе глагола различитог вида приликом које не долази до промене у значењу фразеологизма. Глаголи мењају вид у процесима суфиксације, префиксације, суфиксално-префиксалне творбе, а поједини имају и суплетивне облике. Овај вид варијантности је изузетно продуктиван и у руском и у српском фразеолошком фонду, због чега ћемо овде навести само неке од примера из корпуса нашег истраживања.

рус. без мýбла в (чужýю) дýшу лезть (залезать; влезть, влезать; лезть, полезть) кто кого, кому, к кому, чью; бить (забить; ударять, ударить) во все колоколá; бог хранíл (сохранíл) кого; брать (взять) грех на сóвесть; брать (взять) на вéру что; брать (взять) под покрóв кого; бередíть (разбередíть) дýшу (рáну, сéрдце) кого, чью, в ком; бросать (бросить) к чёрту (чертя́м) кого, что; вверга́ть (ввергну́ть) в геéнну о́гненную кого; вводи́ть (ввести́) в грех; ве́рить (пове́рить) в долг кому; ве́рить (пове́рить) на́ слово; ве́рить (пове́рить) (сво́йм) глаза́м; взять (брать; приня́ть, принима́ть) что на́ душу (на свою́ дýшу); вкла́дывать (вложíть, влагать) (всю, сво́ю) дýшу чью, кому, во что; вкола́чивать (вколоти́ть) дýшу в пýтки; вкúшать (вкусíть) за́прётный плод, (от) за́прётного пло́да; вкúшать (вкусíть) от дрéва познáния добра́ и зла; влезать (влезть; залезать, залéзть, лезть) в душу кого, чью, кому, к кому; возлага́ть (возложíть) наде́жду на (гóспода) бóга; возлага́ть (возложíть; принести́, приноси́ть) что на алта́рь чего; возноси́ть (вознести́; превозноси́ть, превознести́) до небес кого, что; воскреса́ть (воскресну́ть) душо́й; воскуря́ть (воскурíть) фимиа́м кто, что, кому, чему; вре́зываться (врезáться) в дýшу (сéрдце) кого; всходи́ть (взойти́) на Голго́фу; входи́ть (войти́) в (чью) дýшу (в сéрдце); выворáчивать (выверну́ть) дýшу кого, чью; выкла́дывать (выложить) дýшу кому; вынима́ть (выну́ть) дýшу из кого; выта́скивать (вытащи́ть) на свет (бóжий) кто что, реже – кого; вытрясти (вытряса́ть) дýшу из кого; выходи́ть (выйти́) в бóги; выходи́ть (выйти́) на свет (бóжий) кто, что; зубíть (зазубíть, погубíть) дýшу; де́лать (сде́лать) а́нгела из кого; де́лать (сде́лать) из а́нгела чёрта; закла́дывать (заложíть) (сво́ю) дýшу за что; извлéчь (извлекáть) на (бóжий) свет; класть (положíть) (сво́ю) дýшу (и живо́т) на что, во что; лезть (полезть) к чёрту в зúбы (на рога́); летéть (полетéть) к чёрту (чертя́м); ма́зать (пома́зать) одním миром кого; обрати́ть (обраща́ть) в сво́ю вéру кого; открывáть (откры́ть; раскрывáть, раскры́ть; распахивáть, распахну́ть) (сво́ю) дýшу кто, кому, перед кем; петь (запе́ть) ла́заря кто кому; петь (запе́ть) на де́вятый глас; петь (запе́ть; нести́, понести́; тяну́ть, затяну́ть) аллилúю (аллилúйя) кому, над чем; просветíть (просвещáть) дух (дýшу, сознáние, сéрдце) кого, чей; просíться (попросíться) на́ружу (из ду́ш); продава́ть (продáть) дýшу дýаволу (чёрту); соверша́ть (соверши́ть) грех над собóй; совлека́ть (совлéчь) с себя́ вéтхого Ада́ма; сокруша́ться (сокруши́ться) душо́й (сéрдцем); ста́вить (поста́вить) крест; ста́вить (поста́вить) (большóй, жу́рный) крест кто на ком, на чём, над кем, над чем; возлага́ть (возложíть; принести́, приноси́ть) что на алта́рь чего; возноси́ть (вознести́; превозноси́ть, превознести́) до небес кого, что; петь (спеть) панихíды; возлага́ть (возложíть) наде́жду на (гóспода) бóга и сл.

срп. палити (запалити) врагу свећу; вратити (враћати) жао за грехоту; грешити (огрешити) душу; дићи (дизати, уздихи) до у девето небо; испа(ну)ла му душа (из носа) (на нос); за Јудин грош прода(ва)ти; маћи (макнути, мицати) на душу (душом) и сл.

Занимљива појава код варирања у виду глагола јесте чињеница да варијанте некада не утичу на глобално значење фразеологизма, а да нам значење фразеологизма може помоћи код утврђивања који је од два глаголска вида био примаран у датом фразеологизму, а који је секундарно постао његов део. Ово можемо демонстрирати примерима у оба језика.

Појаву варијантности префигираних и непрефигираних глагола у фразеологизмима *испустити душу – пустити душу / испустити дух – пустити дух* у значењу „издахнути, умрети” Д. Мршевић-Радовић сматра „контекстуалном, стога што глагол без префикса (*пустити) не развија значење префигираног глагола изван фразеолошког контекста, па ни у контексту, већ само представља његову морфолошку варијанту” (Мршевић-Радовић 1985: 107). Ову појаву ауторка назива контекстуалном редукцијом префикса или депревербизацијом глагола. Полазећи од значења глагола ван контекста, ауторка закључује да је облик *испустити душу* примаран, а да је у односу на њега облик *пустити душу* с редукцијом префикса секундарна појава. Исто се може применити и на руски фразеологизам *отда́ть (отдава́ть) бо́гу ду́шу* са значењем „умерети”.

Треба такође напоменути да немају све глаголске компоненте способност варирања вида у оквиру једног фразеологизма (нпр. рус. *служи́ть бо́гу*; *вороти́ть ду́шу чью*; *переболе́ть душо́й (се́рдцем)*; *святы́м ду́хом пита́ться*; срп. *видети све свеце (на небу)*; *дисати једном душом*; *везати богом и светим Јованом* и сл.).

4.4.1.6. Творбене варијанте

У руском и српском корпусу фразеологизама са религијском компонентом приметили смо примере појаве варијанти на нивоу творбе речи (рус. *словообразова́ние*) Поједини фразеологизми употребљавају са компонентама у основном облику, али и изведеницама од истих компоненти насталим процесима суфиксације, префиксације или заменом једног творбеног форманта другим.

Творбене варијанте:

рус. как *душе́ (душе́нке)* *уго́дно*; *Валтаса́ров пир* (*Валтаса́рово пи́ршество*); *заблудшая овца́ (овечка)* (*заблудшие овцы Христо́вы*); *Соломо́нова премудро́сть (мудро́сть)*; *э́тот (тако́й) грех (грешо́к)* *во́дится за кем*; как *че́рт (че́ртик)* из *коро́бочки (коро́бки, табакерки, рукомо́йника, буты́лки)*; и сл.

срп. *вру́ће (вру́ћина)* као у *паклу*; *ђаволска (ђавоља)* *посла*; *доспети* као *Пилат у Вјерују (Веровање)* и сл.

4.4.1.7. Конструкционе варијанте

Под варирањем на конструкционом плану подразумевамо промену структурне основе фразеологизма, при чему значење остаје исто. Промене или трансформације могу бити и у оквиру исте структуре (нпр. фразеологизам остаје именичка синтагма,

али уместо конструкције именица у номинативу + именица у генитиву има конструкцију придев + именица у номинативу, или се један део синтагме трансформише у зависну реченицу).

рус. *во́ля не́ба (небе́с) – небéсная во́ля; доро́га (пу́ть) к хра́му – доро́га, кото́рая веде́т (не веде́т) к хра́му); жена́ Ло́та – Ло́това жена́; душо́й) нараспа́шку у кого; дочь Ё́вы – Ёвина до́чка; сад (сады́) Эде́ма – Эде́мский сад* и сл.

срп. *зијати као ћуп за б(и)јелом недељом (ћуп масла кад се испразни)* и сл.

4.4.1.8. Квантитативне варијанте

Варијанте на квантитативном плану компонената фразеологизама последица су динамике у њиховом настанку, развоју и употреби. Један од процеса којима настају фразеологизми је синтаксичка фразеологизација. Овај трансформациони процес може ићи у два смера – 1) процес ширења ниже структуре у вишу (експанзија – прелазак једноставније структуре у сложенију, када нижа структурна јединица прелази у вишу (реч у синтагму) или прелазак простије јединице у сложенију (слободна синтагма прелази у фразеолошку јединицу)) и 2) процеси сужавања више структуре у нижу (редукција и кондензација – нпр. реченица прелази у синтагму) (в. Мршевић-Радовић 1987: 46 – 62, Мокиенко 1989: 96 – 156). Нови фразеологизам, као и друге појаве у језику, не настаје изненада и не значи моментални нестанак пређашњег, већ варијанте неко време коегзистирају у језику, док једна не потисне другу. У руском језику се, на пример, у значењу „начать реально мыслить, поступать, сообразуясь с обстоятельствами” паралелно употребљавају фразеологизми *верну́ть на грéшную зéмлю кого* и *верну́ть на зéмлю кого*. У српском језику се у значењу „срљати у невољу, пропаст” паралелно употребљавају фразеологизми *тражити ђавола* и *тражити ђавола са свећом*. Одређујући изреку на начин сасвим близак данашњем дефинисању фразеологизма, В. И. Даљ сматра да је она прва половина пословице (Даљ 1989: 15).

Из наведеног следи да овај сегмент анализе мора укључити дијахронијски аспект. Према речима Ј. Матешића варијанте су „сигнали помоћу којих се може утврдити генеза фразема, одредити њихов локалитет” (Matešić 1995: 86).

Навешћемо неке од занимљивих примера настанка фразеологизама путем импликације.

Процесом редукције, односно елидирања, настали су руски фразеологизми *да́ром е́сть хлеб* и *со́рок сороко́в*. Фразеологизам *да́ром е́сть хлеб* са значењем „жить, не делая ничего полезного, вести бесцельное и бесплодное существование” је форма која се данас користи. У XIX веку овај фразеологизам је садржао религијску компоненту, односно био је познат и у форми *да́ром у бо́га хлеб е́сть* (РФИЭС). Други пример настанка фразеологизма путем редукције у којој је избачена религијска компонента јесте фразеологизам *со́рок сороко́в* са значењем „большое количество, множество чего-л.”. Дати обрт је руског порекла. Према једној од претпоставки стара лексема *сорок* првобитно је означавала „набор, связку мехов из четырех однородных шкурок”. Касније је добила апстрактно значење броја четрдесет. Дати фразеологизам настао је на основу терминолошке устаљене синтагме *сорок сороков церквей*. Овај израз се користио приликом описивања Москве у којој је постојао велики број цркава. Један *сорок* означавао је групу од приближно четрдесет цркава. Временом је израз добио значење неодређено велике количине нечега (РФИЭС).

Више је примера фразеологизама који су настали од пословица, нпр. *чудеса в решёте* настало је од пословице: *Чудеса в решёте: дыр много, а выскочить некуда*. Фразеологизам *чем чёрт не шутит* настао је од пословице: *Чем чёрт не шутит, из дубинки выпалит*. Фразеологизам *сам не свой* настао је од изреке: *сам не свой – половина дьявола*.

Некада се фразеологизам своди на лексему, а некада лексема настала од фразеологизма и фразеологизам од којег је настала коегзистирају у језику, као што је случај са глаголом *преставиться* и фразеологизмом *преставиться в небёсное царствие*.

С друге стране фразеологизам *ни бóгу свёчка ни чёрту кочергá* настао је спајањем компонената с равноправним значењем, односно путем експлицирања (проширивања). Два дела наведеног фразеологизма имају исту структуру, али дијаметрално супротну семантику, услед чега настаје јака експресивност, која и јесте једна од основних карактеристика фразеологизама уопште (Мокиенко 1989: 96 – 156).

Тесна веза између имплицирања, које подразумева концентрисање садржаја и економију језичких средстава, а које је неопходно семантичком плану фразеологизма, и експлицирања, које се супротставља језичкој економији усложњавајући структуру фразеологизма, а које је неопходно структурном плану фразеологизма, снажни су извори како фразеологизације, тако и дефразеологизације (Мокиенко 1989: 155, 156).

Овде наводимо неке од фразеологизама са религијском компонентом руског и српског језика код којих је могуће варирање у броју компонената у саставу самих фразеологизама:

рус. *ад (кро́мешный) на (в) душе́ (в груди́, на се́рдце) у кого, чьей; в во́зрасте (Иису́са) Христа́; ба́льза́м на (чью-л.) (изра́ненную) ду́шу (для души́, для се́рдца); в (са́мой) глубинé души́ (се́рдца) (до глубины́ души́; от глубины́ души́); в чём (то́лько) душа́ де́ржится; чёрт, бес, ле́ший, шут, пёс, хрен) (его́, тебя́, её, вас, их) знаёт (ве́дает); по душáм (душе́) (говори́ть, бесе́довать); по душе́ (бы́ть, прийтис́ь) кто кому; в костю́ме Ада́ма (ходи́ть); верну́ться на (грéшную) зéмлю; вот (тебе́) бог, а вот порóг; все под бо́гом (ходи́м); гора́ (лежи́т) на душе́ у кого; взять (братъ; приня́ть, принима́ть) что на́ душу (на свою́ ду́шу); взять (взвали́ть) на себя́ (тяже́лый) крест; от (все́й) души́ и сл.*

срп. *(ако ће) триста, без по́па ништа; бити (као) једна душа; видети све свеце (на небу); (дати) цару цареву, а богу божи́је; (сигурно) као амин (у Оченашу); добити (нешто) на (свето) Јурјево; (као) из душе вадити; испа(ну)ла му душа (из носа) (на нос); није ђаво (враг) тако (онако) црн (као што га људи сликају (молују)) и сл.*

4.4.1.9. Лексичке варијанте

Према В. М. Мокијенку (1989: 33) постоје два услова која морају бити испуњена како би се један фразеологизам могао сматрати варијантом другог фразеологизма. Први услов је да фразеологизми имају исту унутрашњу мотивациону базу. Други услов је да фразеологизми имају релативно истоветну синтаксичку структуру. Очување унутрашњег плана и синтаксичке конструкције доводи до настанка фразеолошке серије чија је главна особеност – лексичка варијантност. Управо је ово разлог због којег лексичке варијанте имају строго системски карактер (Мокиенко 1989: 33). Улогу лексичке варијанте може имати:

а) лексема која је синоним⁴⁹

рус. вертѣться как бес (чѣрт) пѣред заўтреней; одному (едіному) бѣгу (гѣсподу, аллаху, чѣрту) извѣстно; боль (тоска) разрываѣт грудь (сѣрдце, дѣшу); всякой (каждой) твѣри по наре; продаваѣт (продѣтъ) дѣшу дѣяволу (чѣрту); представляѣт (изображаѣт) из себя кающуюся Магдалину; прикидываѣт (прикинут); притворяѣт (притворит) Лазарем; перст бѣжий (всеѣшнего) и сл.

срп. враг (ђаво) не спава; испојати (отпевати) за душу (некоме); изјести (појести) (некоме) кољиво (пана(х)ију); рећи (казати) бобу боб, а попу поп; једноставно (лако) као Оченаш; бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана; терати (гонити) до божије куће (некога), сиромашан (убог) као црквени миш; опељешити (опљачкати) до голе душе (некога) и сл.

б) лексема која је синоним, али има нешто другачију нијансу значења

рус. в костюме (наряде) Евы; бить (забѣтъ; ударяѣтъ, ударитѣ) во все колокола; хоть (и) святѣх (вон) вѣноси (несѣ, уносѣ); стояѣтъ (торчаѣтъ, сидѣтъ) над душѣй чѣей, у кого; раздирѣтъ (разодрѣтъ; изодрѣтъ) на себѣ рѣзы; открывѣтъ (открѣтъ; раскрывѣтъ, раскрѣтъ; распахивѣтъ, распахнутѣ) (своѣу) дѣшу кто, кому, перед кем; обетовѣнная земля (странѣ) (обетовѣнный край); не жизнь (житѣѣ), (а) масленица (масленѣя); Иудин поцелѣй (поцелѣй Иуды; Иудино лобзѣние); зверолѣв (охѣтник) как Нимрѣд; грехѣ мѣлодѣсти (юности) и сл.

срп. дати (предати) богу душу; видѣти (вириѣти) (некоме) у душу; тражити ђавола са свећом (са лучем); догорева (гаси се) нѣчија свећа; ићи (путовати) апостолски; мудар (памѣтан) као Соломон; пакѣстан (заѣ) као враг; стајати (укипиѣти се) као дрвени светац и сл.

в) лексема која није синоним, али припада истом тематском кругу лексике

рус. бог (гѣспѣдѣ, аллах, чѣрт, бес, лѣший, шут, пѣс, хрен) (егѣ, тебѣ, еѣ, вас, их) знѣет (вѣдаѣт); Адѣмовы вѣки (временѣ); ѣгнец бѣжий (пѣслушный) кто; бумажная (чернилѣная) душѣ; под открѣтым (чѣстым) нѣбом; бѣден как церковѣная крѣса (мышѣ) кто; всѣми фѣбрами (сѣлами) душѣ; упѣстъ (пѣдаѣтъ; сойѣтъ, сходѣтъ) с нѣба на зѣмљу; Христѣ ради жить (кормѣтъся) у кого, где; стояѣтъ (ходѣтъ) под колоколами; таѣят (растаѣтъ) как (слѣвно) свѣчка (воск); (слѣвно) исчадие ѣда (сатѣны, зла); служѣтъ (поклонѣтъся) Ваѣлу; (ни) грѣшѣ (грѣша, алѣына, копѣйки) за душѣй нет у кого; нѣжен как на бѣне (на кѣзне) крѣст; лезѣтъ (полѣзѣтъ) к чѣрту в зѣбы (на рѣгѣ); как чѣрт (чѣртик) из корѣбочки (корѣбки, табакѣрки, рукомѣйника, бутѣлки); закрѣваѣтъ (закрѣтъ; запираѣтъ, заперѣтъ) дѣшу на замѣк и сл.

срп. (за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво); искочиѣ (скѣчиѣ, утѣкао) је врагу из торбе (мреже); дати (прѣдати, записати) душу врагу (ђаволу);

⁴⁹ Питање синонимије и антонимије у језику изузетно је сложено и истраживано од стране бројних лингвиста, а неки од радова који се овим питањем баве у руском језику су: Апресян, Ю. Д. «Синонимия и синонимы». *Вопросы языкознания*, 1969, № 4, с. 75 – 91.; Палевская, М. Ф. *Синонимы в русском языке*. Москва: Просвещение, 1964.; Апресян, Ю. Д. *Лексическая синонимия : синонимические средства языка*. Москва: Наука, 1974.; Брагина, А. А. *Синонимы в литературном языке*. Москва: Наука, 1986. и други. У српском језику односима синонимије и антонимије бавили су се: Дешић, М. «О лексичким синонимима». *Наш језик*, књ. 26, св. 1, 1983: 34–41.; Драгићевић, Р. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уѣбенике и наставна средства, 2007.; Јакић, М. *Придевска антонимија у речнику, контексту и когнитивном систему*. Докторска дисертација. Београд, 2016. и други. У нашем истраживању синонимима ћемо сматрати лексеме које проналазимо у одговарајућим речницима синонима руског, односно српског језика.

душа (срце) оде у пете; очитати (некоме) катавасију (литанију, проповед, Оченаш, вакелу); на (у) деветом (седмом) небу; крштена (рајска) душа; чувати се (бежати) као ђаво од крста (тамјана, свете водице); с врагом ручати (вечерати); завиривати (заронити) у душу (некоме); мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво); наносити се душе (главе, браде) и сл.

- г) лексема која не одговара компоненти по смислу, већ по звучању (најчешће лексема која се римује са компонентом).

срп. бацати се на бога камењем (капом и др.) и сл.

Несинонимским лексичким варијантама компонената *чёрт* и *враг* у руским и српским фразеологизмима бавили смо се у раду објављеном у часопису Славистика XXV/2 (в. Јочић 2021). На корпусу који су чинила 23 руска и 33 српска фразеологизма у којима су уз наведене компоненте дате варијантне лексеме или су и саме наведене као варијанте других лексема установљено је да се лексема *бог* појављује као варијанта лексеме *чёрт* / *враг* у оба језика, да се у српском језику као варијанте појављују само синоними дате лексеме, док се у руском језику као варијанте, поред синонима, употребљавају још и лексеме *грех*, *леший*, *ляд*, *нелёгкая*, *пёс*, *прах*, *хрен*, *шиш* и *шут*.

У једном од својих значења према РСАНУ *грех* је „3. б. празн.(оверно) зао дух, ђаво”, због чега смо сматрали да лексема улази у варијантни низ процесом метонимије. У свом изворном значењу претхришћанска лексема *грех* значила је „крив, одступање од правог”, што је омогућило његову имплементацију у хришћанско учење, према којем је грех „одступање од правог пута ка циљу, чији су путоказ Божији закони, те је и суштина греха скретање с овога пута, промашај циља” (Грковић-Мејдор 2013: 371).

Из круга словенске митолошке лексике као варијанта лексеме *чёрт* и њен хипоним⁵⁰ употребљава се лексема *леший*. Према истраживању Љ. Раденковића Јужни Словени нису знали за овог демона, господара шуме и звери (Раденковић 2011: 35).

Лексема *ляд* у речницима (МАС, ТСРЈ) евидентирана је у склопу фразеологизама, а у речнику БТСРЈ као народни разговорни синоним лексеме *леший*. Овој лексеми сродне су именице *ляда* и *лядина*. Значење ових двају именица је: 1) ниско влажно место обрасло шумом или жбуњем, 2) раскрчено место од шуме или 3) јаруга, односно ледина (МАС, БТСРЈ). У етимолошком речнику (ЭСРЈ) лексемама *ледачий* у значењу *непутёвый* (разг. лакомислен, нехатан, ветропираст. РСХС), *негодный* (1. неприкладан, неподесан; неупотребљив. 2. разг. лош, рђав. РСХС) и пољском лексемом *ladaczy* (рус. *чёрт*) објашњено је порекло именице *ляд*. Анализирајући лексику топонимије Костромске области Ј. В. Цветкова (2011) бавила се и лексемом *ляд*. На датом подручју лексема је изузетно продуктивна о чему сведочи велики број њених деривата (*ляд*; *ляда* (*леда*), *ляды* (*леды*), *лядина* (*ледина*), *лядащий* (*ледащий*, *лядящий*, *лядаченький*, *лядеть* (*ледеть*) – *болеть*, *слабеть*, *чахнуть*). Најчешће се лексема користи у називима ливада за кошење и испашу, називима шума, шумарака и места у шуми, зараслих поља, остављених због лоше, неплодне земље. Лексема *ляд* у костромским дијалектима има и значења: зао дух, ђаво. Полазећи од наведеног, можемо сматрати да лексема *ляд*: 1) означава злог духа и хипоним је именице *чёрт*, 2) означава место на којем живи *чёрт*. У оба значења лексема *ляд* се као варијанта именице *чёрт* употребљава захваљујући механизмима метонимије.

Лексема *нелёгкая* евидентирана је у ТСРЈ само у оквиру израза, док је МАС и БТСРЈ не бележе ни као одредницу, ни као једно од значења придева *нелёгкий*. У питању је поименичени придев настао је елидирањем именице *сила*. Користи се као

⁵⁰ О односима хипонимије в. Драгићевић 2007: 290 – 304.

еуфемистичан назив за сву нечисту силу (вукодлаке, вампире, шумске и кућне духове, и сл.), чиме се објашњава способност ове компоненте да у појединим фразеологизмима замењује именицу *чѐрт*.

Лексема *пѣс* је старија варијанта савремене руске лексеме *собака*. Општесловенско порекло лексеме *пас* потврђено је како њеном ареалном распрострањеношћу у словенском свету, тако и етимологијом (др.-рус., ст.ѣслав. *пѣсъ*, укр., блр., болг. *пес*, с-хорв. *пас*, словен. *pes*, чеш., слвц. *pes*, полск. *pies* (ЭСРЯ)). О односу нашег народа према псу и његовој природи, о паганском веровању у светост и поганост ове животиње, чију форму могу попримити друга створења из словенске митологије писао је В. Чајкановић (1994). Овакав поглед на пса објашњава због чега се, између осталог, и може донекле сматрати лексемом из истог тематског круга лексике којем припада и лексема *чѐрт*.

У Старом Завету (в. I Мс. 3: 19) 3: 19) и у Новом Завету (в. Мт. 10: 14) појављује се лексема *прах*. Повезаност дате лексеме са лексемом *чѐрт* евидентна је уколико се узме у обзир чињеница да се *прах*, као и *чѐрт*, налази негативном поларитету више опозиција: небо – земља, горе – доле, Бог – човек, чисто – нечисто.

Како би се утврдило порекло везе између *шиша* и *чѐрта* мора се обратити дијалектима руског језика. Лексема *шиш* среће се у Кировској области као *шишига* – водени демон, а повезује се и са кикимором (Власова 2008: 78–82). У Пермској области И. А. Подјук (Подюков 2012) бележи лексему *шишибар* као назив за чичак (рус. *репейник*, *чертополох*), који је највероватније настао аналогијом са *чертополох* (*шиш* – дијал. *чѐрт*, *бор* од *борити*, *борити се* према *полох*, *полохатъ* – *плашити*) (Подюков 2012).

Празноћа и пустош су према речима М. В. Турилове (2008) важан елемент семантике *шута* (шутило – ован без рогова). На Уралу се проклете особе мушког пола називају *шутовима*, а русалке – *шутовкама*, док се *шут* заправо еуфемистички назив за *чѐрта* (Зеленин 1995: 146).

Ни компоненте – антоними (*бог*, *аллах*, *господъ*), ни компоненте са религијском конотацијом (*грех* и *прах*), ни компоненте из исте тематске лексичке области са митолошком конотацијом (*леший*, *ляд*, *нелѣгкая*, *хрен*, *шиш*, *шут*) не мењају унутрашњу форму фразеологизма, због чега се могу сматрати фразеолошким варијантама.

Према речима В. Мокијенка у фразеологији „устойчивость и неустойчивость тесно взаимодействуют, они предполагают друг друга и обеспечивают функционирование и динамику фразеологического фонда” (Мокиенко 1989: 48).

Бавећи се ареалном анализом В. М. Мокијенко закључује да што је шири ареал фразеолошке јединице, то су шире њене варијационе могућности (Мокиенко 1989: 11). Аутор наводи пример фразеологизма у *чѐрта на кулічках* са значењем „очень далеко” код којег је могућа варијанта на морфолошком плану *находиться у чѐрта на кулічках* – *послать к чѐрту на кулічки* (падеж), као и на лексичком плану *жить у чѐрта на кулічках* – *жить у чѐрта на рогах*. Дата фразеолошка јединица има еквивалент и у полском језику *и czorta na kuliczkach*, са варијантом *и diabła na kuliczkach* и у белоруском *ў чѐртавых зубѐв* са истим значењем (веома далеко), и варијанта *к чѐртѧм ў гѐсці пайшѐў* са значењем „неизвестно где находится”.

У монографији В. Н. Телије (1996) проналазимо дефиницију варијантности према Ј. И. Дибровој, која сматра да се фразеологизми константно налазе под притиском свеукупности форми и значења језичког система. Варијантност за ауторку представља „совокупность динамических состояний фразеологического знака, выражающаяся в его способности актуализировать то или иное дополнительное содержание – чаще всего прагматически обусловленное, а также в сохранении и реализации синтагматических

или парадигматических связей слов-компонентов, в опущении какого-либо звена составного знака и т.п.” (Телия 1996: 42).

До сада смо анализирали појаву варијантности фразеологизама, премда треба напоменути да нису сви фразеологизми подложни варирању. Део фразеологизама има изузетно чврсту структуру која не дозвољава промену ни на једном од поменутих нивоа, нпр. у руском фразеологизму *не так стра́шен чё́рт, как егó ма́люют* уместо компоненте *ма́люют* не могу се употребити синоними *рисова́ть, ма́зать, раскра́шивать* (**не так стра́шен чё́рт, как егó рису́ют, ма́жут, раскра́шивают*), у фразеологизму *перст бо́жий* уместо застареле лексеме *перст* не може се употребити одговарајућа лексема савременог језика – *па́лец* (**па́лец бо́жий*), у српском језику у фразеологизму *ићи од попа до ковача* није могуће употребити именицу свештеник (**ићи од свештеника до ковача*), у примеру *палити коме кандило* не можемо уместо глагола *палити* употребити синониме *ложити* или *прислуживати* (**ложити* или **прислуживати некоме кандило*).

4.5. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧКО МОДЕЛИРАЊЕ

Када се говори о моделирању у фразеологији, као што смо навели, може се говорити о структурно-синтаксичким и структурно-семантичким моделима. Структурни модел устаљених израза готово да није семантички маркиран. Једна структура може се употребљавати у готово свим тематским групама. Уколико се обједине структурне и семантичке карактеристике фразеологизама, може се говорити о структурно-семантичком моделу, који представља неку врсту инваријанте устаљених израза и схематски одражава релативну стабилност форме и семантике (Мокиенко 1989: 53). Структурно-семантичко моделирање претпоставља да истоветност структуре фразеологизама у фразеолошком низу може донекле преодредити значење датих фразеологизама.

Моделирањем у фразеологији бавили су се руски лингвисти Н. Ф. Алефиренко, И. Л. Колесникова, В. М. Мокијенко, А. М. Мелерович, Т. Н. Федулєнкова, Д. О. Добровольский и други, као и српски лингвисти Б. Николић, Д. Мршевић-Радовић, А. Пејановић, А. Мушовић, Ј. Јовановић и др.

Семантичком анализом фразеологизама бавићемо се у једном од наредних поглавља, када ће бити и више речи о једном од фундаменталних нерешених питања у фразеологији, а то је однос лексеме и компоненте фразеологизма, као и однос лексичког и фразеолошког значења.

Овде ћемо дати пример структурно-семантичке анализе фразеологизама на компаративном плану. Прво ћемо применом структурно-семантичког моделирања анализирати руске фразеологизме са религијском компонентом које имају значење „убијати, малтретирати, злостављати”, а затим ћемо их упоредити са српским фразеологизмима са религијском компонентом са истим значењем.

Фразеологизми повезани наведеним глобалним фразеолошким значењем у руском језику су следећи: *вынима́ть (вы́нудь) ду́шу из кого; вынима́ть (вы́нудь) ду́шу (дух); вы́нудь ду́шу (се́рдце); вышиба́ть (вы́шибить) ду́шу (дух) из кого; убива́ть (уби́ть) ду́шу; и отпра́влять (отпра́вить) в райские кущи кого.*

Фразеологизми са истим глобалним значењем у српском језику су: *извадити душу (некоме); изјести (појести) (некоме) кољиво (панаију); испијати душу (некоме); испојати (испевати) за душу (некоме); истиснути, истрести (некоме) душу на грло, из грла;*

купити мртвачку свећу (некоме); раставити (некога) с душом (животом, главом, светом); ишчупати душу; оправити (послати, отпремити) (некога) богу на истину (на онај свет); свештати (некоме) (дрвена) масла; угасити (крсну) свећу (некоме).

На структурном плану фразеологизама заступљени су модели:

- 1) глагол + именица у акузативу у функцији објекта:
руски: *вынимать (вынуть) душу из кого; вышибать (вышибить) душу (дух) из кого; убивать (убить) душу; вынимать (вынуть) душу (дух);*
српски: *(из)вадити (ишчупати) душу; изјести (појести) кољиво (панаџу); испијати (изгристи) душу; угасити свећу; свештати масла;*
- 2) глагол + именица или именичка синтагма у акузативу у функцији објекта:
руски: *вынуть душу (сердце);*
српски: *купити мртвачку свећу (некоме), угасити крсну свећу (некоме), свештати дрвена масла (некоме);*
- 3) глагол + предлошко-падежна синтагма у акузативу (предлог + конгруентни атрибут + именица) у функцији прилошке одредбе за место:
руски: *отправлять (отправить) в райские кущи кого;*
српски: *отправити на онај свет;*
- 4) глагол + предлошко-падежна синтагма у акузативу (предлог + конгруентни атрибут + именица) у функцији објекта:
руски: /
српски: *испојати за душу;*
- 5) глагол + предлошко-падежна синтагма у акузативу (предлог + конгруентни атрибут + именица) у функцији друштва:
руски: /
српски: *раставити са душом;*
- 6) глагол + именица у функцији објекта + предлошко-падежна конструкција у функцији прилошке одредбе:
руски: /
српски: *истиснути нуту душу на грло (из грла), сисати (пити) душу на памук; послати (оправити, отпремити) богу на истину;*

Већина фразеолошких јединица у оба језика садржи лексему душа, која се у перцепцији говорника српског и руског језика изједначава са животом (рус. *убивать душу; вынимать (вынуть) душу; срп. раставити са душом, извадити душу (некоме); испијати душу (некоме); истиснути, истрести (некоме) душу на грло, из грла; ишчупати душу*).

Фразеолошка слика датих фразеологизама заснована је на представама о души које потичу из митолошких форми спознаје света, када се душа изједначавала са дисањем и животом. Вероватно је због тога душа локализована у области грудног коша, чиме се мотивише и могућност варијантних компоненти душа – срце у фразеологизмима. Овим је мотивисана употреба глагола са значењем „вађења, истискања, истеривања, истресања, чупања, испијања” душе, „растајања” с душом, будући да се налази у унутрашњости човека. Употреба наведених глагола условљава како форму и функцију именице душа (најчешће је то именица у акузативу у функцији објекта), тако и структуру допунских компоненти.

Након смрти душа праведника, према хришћанском учењу, одлази у рај, а ова представа налази се у основи фразеологизма *отправлять (отправить) в райские кущи кого* – „книжн. ирон. То же, что отправлять на тот свет кого. (убивать, умерщвлять кого-либо)”. Овај фразеологизам у себи садржи глагол и фразеологизам за себе.

Фразеологизам *райские кущи*⁵¹ у руском језику употребљава се као самосталан фразеологизам са значењем „книжн. 1. благодатное, место, созданное для отдохновения, любования, счастья. 2. рай. 3. прекрасный сад”. У нашем примеру актуализовано је друго значење овог фразеологизма.

Веза са испраћањем на онај свет и самим обредом сахрањивања рефлектована је и у српским фразеологизмима *купити мртвачку свећу (некоме)* – односно свећу намењену мртвацу, ону која се пали на сахрани или намењује покојнику, *испојати за душу (некоме)* – односно одржати службу опела, која се пева приликом испраћаја на вечни починак, или службу парастоса, који представља скраћено опело и даје се у трећи, девети и четрдесети дан по смрти, затим о полугодишњици, годишњици и кад год то зажели родбина упокојеног (подробније в. Димитријевић, 2018, 272-273), *изјести (појести) кољиво (пана(х)ију) (некоме)* – везано за обичај послуживања присутних кољивом за душу покојника (симболика пшеничног зрна из кога се рађа нови изданак; кољиво – пшеница са медом или шећером –припрема се као успомена на преминуле у благочестивој вери не само о парастосима него и при прослављању крсног имена, крсне славе, подробније в. Димитријевић 2018, 159-161). Компонента свећа присутна је и у славском контексту, одакле потиче фразеологизам *угасити (крсну) свећу (некоме)* – где свећа представља мушког потомка који би требао наследити славу и палити славску свећу (славу наслеђују синови; у случају да у кући нема мушке главе, свећу ће упалити свештеник – подробније в. Димитријевић 2018, 144-147).

⁵¹ О историји настанка и развоја фразеологизма *райские кущи* видети Кочинова, Г. В. „История устойчивого выражения «райские кущи»”. *Вестник МПГУ. Серия Филология. Теория языка. Языковое образование*, 2019, стр. 90 – 95.

5. ПОРЕДБЕНИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

5.1. ПОРЕДБЕНИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ

Утврђивање сличности и разлика између предмета и појава који окружују човека, а на основу анализе одређених својстава ових предмета и појава, представља један од основних когнитивних процеса – поређење или компарација. Процес поређења подразумева упоређивање новог, непознатог објекта са познатим.

Компарација се на различитим језичким нивоима реализује на различите начине, а на фразеолошком нивоу може се реализовати кроз употребу поредбених фразеологизама. Поређење на експресиван, очигледан и сликовит начин карактерише човека, природне појаве и свакодневне ситуације. Предност употребе устаљених израза огледа се у економичности, концизности и прецизности поређења наспрам других дужих и разуђенијих описа. Поређења су прецизна због тога што „каждый образ как правило неповторим, индивидуален, обособлен” (Мокиенко 2016: 37). Ово ствара посебну семантичку диференцијацију сваког устаљеног поређења, коју је Б. А. Ларин својевремено карактерисао као „добавочность смысла” фразеологизма (Мокиенко 2016: 37).

У јужнословенској литератури заступљени су термини: устаљена поређења, фразеолошка поређења, поредбени фразеологизми, компаративни фразеологизми, компаративни фраземи, компаративни изрази, фразеологизми с поредбеном структуром, поредбене фразеолошке јединице, поређења, поредбе, поредбени фраземи, поредбене фраземе, еталони (Марјановић 2014: 93 – 94). С обзиром на то да смо се у првом поглављу определили да за основну јединицу фразеолошког фонда употребљавамо термин фразеологизам, у овом поглављу ћемо употребљавати термин поредбени фразеологизам.

У словенским и другим језицима поређења поредбени фразеологизми представљају многобројну класу, а одликују се специфичном структуром. Поредбени фразеологизми „садрже два елемента повезана везником: основа поређења, или тзв. *tertium comparationis* који се у источнословенској традицији такође зове и базни део поређења, тема, леви део са једне стране, и компаративни део, или еталон, рема, десни део, са друге стране” (Гољак 2009: 211). Поређењем се обично сужава лексичко предметно значење теме поређења на значење доминантне карактеристике (Мршевић-Радовић 1987: 42).

Приликом фразеологизације путем транспозиције значења може се транспоновати само рематски део устаљеног израза, чиме настају фразеологизми са компонентним значењем (нпр. рус. *влюбиться как чёрт в сухую ракиту* – „очень сильно, без памяти влюбиться”), или се може транспоновати и тематски и рематски део, чиме настају фразеологизми са глобалним значењем (нпр. рус. *стоять (стать) как чёрт над душой* – „очень надоедать”). Главни услови за укључивање устаљеног поређења у речник су: репродуктивност, устаљеност и степен идиоматичности израза (Гољак 2009).

На нашим просторима поредбеном фразеологијом са различитих аспеката бавили су се Б. Николић, Д. Мршевић-Радовић, Ж- Финк-Арсовски, А. Мушовић, А. Пејановић, С. Гољак, С. Марјановић, Н. Вуловић и други.

У нашем истраживању анализираћемо поредбене фразеологизме са религијском компонентом у руском и српском језику са становишта структуре и семантике уз лингвокултуролошке коментаре.

5.2. СТРУКТУРНА И КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА ПОРЕДБЕНИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА

Поредбени фразеологизми одликују се специфичном структуром. Њихова структура може се представити као: А (леви део, тема, основа поређења, базни део поређења, *tertium comparationis*) + везник *као* (рус. как, слóвно, бóдто, тóчно) + Б (десни део, рема, компаративни део, еталон) (Гољак 2009: 211). Поређење може имати и два дела која подразумевају поредбени везник и рему.

Поредбене фразеологизме класификоваћемо према структурним особеностима на два начина:

1) према теми, левом делу поређења, односно према врсти речи којој припада компонента у базном делу поређења на: глаголске, придевске, прилошке, именичке и реченичне поредбене фразеологизме

2) према реми, десном делу поређења на: просте, двоструке и реченичне поредбене конструкције.

1) Класификација поредбених фразеологизама према теми

Табела 38. Поредбени фразеологизми класификовани према теми

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик
Глаголски поредбени фразеологизми	бéгать как бес от грóма; бéгать от дóму, бóдто чёрт от грóму; бежáть (бéгать, избегáть, убегать) как чёрт от лáдана от кого, от чего; бóяться как чёрт лáдана кого, чего; брехáть как собáка в Пáсху; вертéться как бес (чёрт) пéред заўтрений; вертéться как чёрт; влюбíться как чёрт в сухóю ракíту; воскрéс, как фéникс из пéпла; ждать (ожидáть, жáждать) чего как мáнны небéсной; ждать как Христóва (святóго, свéтлого) прáздника; жить как птíца бóжия; жить как птíца небéсная; знать что, как «Отче наш»;	бежати као ђаво од крста; бежати као од нечистих сила; беже као да их ђаволи јуре; бежи као да га јуре сви бесови (ђаволи); бити као једна душа; бојати се као враг тамјана; борити се (мучити се) као грешан с душом; вадити као из душе; веровати као да је записано у јеванђељу; гледати (у некога) као у бога; гледати (у некога) као у чудо; говорити као из Псалтира; гонити (јурити) (некога) као бог ђавола; доспети као Пилат у „Вјерују“; доћи (окупити се) као на даћу;

	как на грѣх (сделать что-л.; случиться); кивáться как жид на молѣтве; кричáть как Валаáмова ослица; крутѣться (вертѣться), тóчно егó чѣрти на сковорóдке поджáривают; наготóвить (наварѣть) как на Малáньину свáдьбу; наряжáться (нарядѣться), как Малáнья на свáдьбу; питáться как птѣца небѣсная; понимáть в чѣм как сазáн в Бѣблии; предавáть (предáть; продавáть, продáть) как Иúда Христá; присмирѣть как áгнец; рáдоваться (обрáдоваться) как Христóву дню; раздѣлать кого как бог черепáху; разъѣздиться как мордвá на Богоявлѣнье; рассы́пался (пропáл) бúдто (рóвно) клад от амѣня; сияет, как маслennyй блин; скитáться (бродѣть) (по свѣту) как вѣчный жид; стоять, как Лóтова женá; стоять (стать) как чѣрт над душóй; судѣть (рассудѣть, рассуждáть; поступáть, поступѣть) как Соломóн; тáять (исчезáть) ýко (как разг.) воск от лицá огнá; тáять (исчезáть) ýко (как разг.) воск пѣред лицóм госпóдним; тáять (растáять) как (слóвно) свѣчка (воск); трястѣсь как (что) Кáин; тянúться как чѣрт за душóй;	живети као враг у мало воде; живети као мали бог; забунити се као осуђена душа; завијати као душа у паклу; зијати као ћуп за б(и)јелом неђељом; знати (научити) (нешто) као Оченаш; изгледати као девето чудо; ићи глатко као попу код олтара; ићи као на чудо; ићи (пристајати) као пасуљ на Божић; јури као да га ђаво гони; казати све као попу на исповести; кошта као Светог Петра кајгана; кубурити (мучити се) као ђаво у паклу; миловати као враг тамјан; молити некога као бога; мрзети (некога) као враг крст; мучити се (патити) као ђаво у плиткој води / кубурити (мучити се) као ђаво у паклу; мучити се као Христос на крсту; навалити као вуја на јеванђеље; навалити као Мухамед (баба) у рај; навалити као попадија у клет; награисати као ђаво на Велики петак; наметати се као сочиво на Божић; напатити се као Исус (као Христ(ос)); наћи се као Пилат у Веровању (Вјерују); нудити као Турчин в(ј)ером;

		окористио се као Циганин на Велики петак; осушити се као Лесандријски светац; осушити се као цигански светац у оџаку; падати (пасти) као мана с неба; пало му на памет (дошло му) као Манди метанисати; патити као Исус на крсту; подупро душом као ћускијом; помаже те то као врага крст; посветити се као Гојко у ћивоту; постити као пас од кости; прати (опрати) руке као Пилат; расте као да га ђаволи за уши вуку; седети као ђаво на џомби; стајати као без душе; стајати (укипити се, држати се) као дрвена Марија (као дрвени светац, као дрвени бог); терати као ђаво грешну душу; увијати се као враг око крста; удесити се као за Врбицу; узврдати се као ђаво испред грома; уздисати као сироче (Циганче) за даћом; чувати као светињу;
Придевски поредбени фразеологизми	бѣден как Иѡв; бѣден как Лѧзарь; бѣден как церкѡвная крѣса (мышь) кто; богѧт как ильѣнский сот; бѡлен как Лѧзарь; виновѧт как Иисѹс Христѡс перед жидѧми; гѡлые как Адѧм и Ёва; глѹпая как Валаѧмова ослица;	весео као на даћи; врпољити се као ђаво на џомби; добар (леп, чист) као анђео добар као бог; дрвен као дрвен(и) светац (као дрвен(и) бог, Јанко, поп); зао (пакостан, лукав) као враг (ђаво); искрен као Мајка божија;

	гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Ё́ва); ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех; жа́дный как Иу́да; зарóсший как Иису́с; здоро́в как Ю́рьева роса́; му́дрый как (царь) Соломо́н; ну́жен как на ба́не (на ку́зне) крест; ну́жен кому как в Петро́в день ва́режки; оди́н как перст; прода́жный как Иу́да; пья́ный как поп на Па́ску (Па́сху); стар как Мафусаи́л; сча́стлив как ёно́х; сыт как Ю́рьева (Его́рьевская) го́ра; уме́н как поп Семён; упря́мая как Валаа́мова осли́ца;	луд као враг на добро; љут као ђаво; мек (леп) као душа; мудар (паметан) као Соломон; последњи (најзадњи) као амин у Оченашу; ружан као ђаво; сиромашан (го) као црквени миш; срећан као пас у (хришћанској) цркви; стар као Библија (Метузалем); танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу; црн као ђаво (враг);
Прилошки поредбени фразеологизми	бу́дто че́рт по корóбке колóтит; как а́гнец, ве́домый (отдава́емый) на заклáние; как бог (госпо́дь) на ра́зум посла́л; как бог свят; как бо́жия гроза́; как (бу́дто) бог; как (бу́дто, сло́вно, то́чно) гром среди́ (среди́) я́сного не́ба; как (бу́дто, сло́вно, то́чно) ма́нны небéсной; как (бу́дто, сло́вно, то́чно, как бу́дто) с не́ба свали́лся (упáл); как в раю́; как душе́ (душе́ньке) уго́дно; как иерихо́нская труба́; труба́ иерихо́нская; как Ио́в на гно́ище; как Ка́ин; как ка́мень с души́ (с	вруће као у паклу; једноставно (лако) као Оченаш; као амин; као баба и бог (као бог и шеширџија); као бог – сигурно, поуздано (добро); као Божић и Бадњи дан; као да га је сам бог послао; као да га је свећом тражио; као да је ђаво ушао у њега; као да је с неба пао; као (неким) чудом; као Петар и Павле; као у амин; као у кума на части; лепо (слатко) као рај; сигурно као амин у Оченашу; чисто као у цркви;

	сёрдца) у кого; как ка́мень с души́; (как, бúдто, слóвно, то́чно) ка́мень (реже – груз) с души́ (с сёрдца) (свали́лся (реже – упáл)) у <i>кого</i>; как ма́нна небéсная; как на духú; как на Иорда́ни; как не́бо и земля́ кто, что; как не́бо от землі́ (отличаться; реже – что быть); как оглаше́нный (бежа́ть, крича́ть, шумéть); как от че́рта (черте́й); как пе́ред (го́сподом) бо́гом; как поп на ма́сленицу; как (ско́лько, что) бог (госпо́дь) на́ душу поло́жит; как (слóвно) на ісповеди; как у бо́га (Христа́) за па́зухой; как у че́рта; как Христо́с по сёрдцу (проше́л); как че́рт (<i>её, егó, их</i>) зна́ет <i>кто</i>; как че́рт (че́рти) (в преиспо́дней, в сосúде); как че́рт (че́ртик) из корóбочки (корóбки, табакéрки, рукомóйника, буты́лки); как че́рт от ла́дана; ну́жно как петро́вкам ва́режки; слóвно (бúдто, то́чно) бес всели́лся в <i>кого</i> (овладе́л <i>кем</i>); слóвно исча́дие а́да (сатаны́, зла); я́ко тать в но́щ; <i>я́ко</i> я́сно как (бо́жий) де́нь;	
Именички поредбени фразеологизми	звероло́в (охóтник) как Нимро́д; в бо́жий свет как в копе́ечку;	вру́жина као у паклу – жестока, несносна вру́жина; тишина као у цркви – потпуни мир, мртва

		тишина;
Реченични поредбени фразеологизми	не так стра́шен чѐрт, как егѐ малю́ют;	(није ђаво онако црн) као што га људи сликају;

Квантитативна анализа поредбених фразеологизама према теми

Табела 39. Квантитативна анализа поредбених фразеологизама према теми

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Глаголски поредбени фразеологизми	38	63	101
Придевски поредбени фразеологизми	24	18	42
Прилошки поредбени фразеологизми	39	17	56
Именички поредбени фразеологизми	2	2	4
Реченични поредбени фразеологизми	1	1	2
Укупно	104	101	205

2) Класификација поредбених фразеологизама према теми:

а) Просте поредбене конструкције

Табела 40. Поредбени фразеологизми класификовани према теми – просте поредбене конструкције

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик
Поредбени везник као + именичка конструкција		
Поредбени везник као + именичка конструкција у номинативу		
Поредбени везник као + именица у номинативу (рус. 21 срп. 13)	(бе́ден) как Иѐв; (бе́ден) как Ла́зарь; (бо́лен) как Ла́зарь; (верте́ться) как чѐрт; (гол (го́лый)) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Ё́ва); (жа́дный) как Иу́да; (за́ро́сший) как Иису́с; (звероло́в (охо́тник)) как Нимро́д; как (бу́дто) бог; как Ка́ин; (му́дрый) как (царь) Соломо́н; (оди́н) как перст; (присмире́ть) как а́гнец; (про́дажный) как Иу́да; (стар) как Мафуса́йл;	(леп, добар, чист) као анђе́о; (стар) као Библија (као Метуза́лем); (добар) као бог; (зао, пакостан, лукав) као враг; као бог; (леп, мек / мирише) као душа; (ружан, црн, љут) као ђаво; (напати́ти се) као Исус (као Христ(ос)); (знати, научи́ти (нешто)) као Оче́наш; (лако, једноставно) као Оче́наш; ((о)прати́ руке) као Пилат;

	(судить (рассудить, рассуждать; поступать, поступить)) как Соломон; (счастлив) как Енох; (таять (растаять)) как (словно) свечка (воск); (трястись) как (что) Каин; (ясно) как (божий) день;	(лепо, сладко) као рај; (мудар, паметан) као Соломон;
Поредбени везник као + атрибут + именица у номинативу (рус. 23 срп. 9)	(беден) как церковная крыса (мышь) <i>кто</i> ; (богат) как ильинский сот; (глупая) как Валаамова ослица; (дурен (страшен)) как смертный грех; (ждать) как Христова (святого, светлого) праздника; (жить) как птица божия; (жить) как птица небесная; (здоров) как Юрьева роса; (знать) <i>что</i> , как «Отче наш»; как божия гроза; как (будто, словно, точно) манны небесной; (как) иерихонская труба (как труба иерихонская); как манны небесная; как птица небесная питаться; (кричать) как Валаамова ослица; (радоваться (обрадоваться)) как Христову дню; (сияет,) как маслений блин; (скитаться (бродить) (по свету)) как вечный жид; (стоять,) как Лотова жена; (сыт) как Юрьева (Егорьевская) гора; (упрямая) как Валаамова ослица; (ясно) как (божий) день;	(живети, уживати) као мали бог; (стајати, укипити се, држати се) као дрвена Марија (као дрвени светац, као дрвени бог); (дрвен) као дрвен(и) светац (као дрвен(и) бог, Јанко, поп); (бити) као једна душа; (изгледати) као девето чудо; (сиромашан, сиромах, убог) као црквени миш; (забунити се) као осуђена душа; (осушити се) као Лесандријски светац; (искрен) као Мајка божија;
Поредбени везник као + трпни партицип у	как оглашенный (бежать, кричать, шуметь);	/

номинативу (рус. 1 срп. /)		
Поредбени везник као + именица у номинативу + именица у номинативу (рус. 3 срп. /)	(мудрый) как (царь) Соломон; (умён) как поп Семён;	/
Поредбени везник као + именица у номинативу + именица у генитиву (рус. 1 срп. /)	(словно) исчадие ада (сатаны, зла);	
Поредбени везник као + именица у номинативу + везник + именица у номинативу (рус. 2 срп. 4)	(голые) как Адам и Ева; как небо и земля <i>кто, что</i> ;	као баба и бог; као бог и шеширџија; као Божић и Бадњи дан; као Петар и Павле;
Поредбени везник као + именица / именичка конструкција у зависном падежу без предлога		
Поредбени везник као + атрибут + именица у генитиву (рус. 1 срп. /)	(ждать (ожидать, жаждать) (чего)) как манны небёсной;	/
Поредбени везник као + именица у акузативу (рус. / срп. 2)	/	(молити, волети) као бога; (чувати) као светињу;
Поредбени везник као + именица у инструменталу (рус. / срп. 2)	/	(подупро душом) као ћускијом; као (неким) чудом;
Поредбени везник као + предлошко-падежна конструкција		
Поредбени везник као + предлог + именица у генитиву (рус. 2 срп. 3)	как от чёрта (чертёй); как у чёрта;	(стајати) као без душе ²²² ; (вадити) као из душе ²²³ ; (говорити) као из Псалтира;
Поредбени везник као + предлог + атрибут + именица у генитиву (рус. / срп. 1)	/	(бежати) као од нечистих сила;
Поредбени везник као + предлог + именица у акузативу (рус. 2 срп. 5)	(в божий свет) как в копеечку; как на грех (сделать что-л.; случиться);	(гледати (у некога)) као у бога; (гледати (у некога)) као у чудо; (ићи) као на чудо; (доћи, окупити се, скупити се) као на даћу; (удесити се) као за Врбицу;
Поредбени везник као + предлог + атрибут + именица у акузативу	(наготóвить (наварить)) как на Малáньину свáдьбу;	/

(рус. 1 срп. /)		
Поредбени везник као + предлог + именица у инструменталу (рус. 1 срп. /)	как пѣред (гѳсподом) бѳгом;	/
Поредбени везник као + именица у локативу (рус. 4 срп. 3)	как в рајѳ; как на духѳ; как на Иордѳни; как (слѳвно) на ѳсповеди;	(весео) као на дађи; (тишина, чисто) као у цркви; (вруђе, вруђина) као у паклу;
Поредбени везник као + узвик у именичкој служби		
Поредбени везник као + амин (рус. / срп. 1)	/	као амин;
Поредбени везник као + предлог + амин (рус. / срп. 1)	/	као у амин;

б) Двоструке поредбене конструкције

Табела 41. Поредбени фразеологизми класификовани према реми – двоструке поредбене конструкције

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (именица у зависном падежу без предлога и без атрибута)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (именица у генитиву) (рус. 1 срп. 2)	(боѳтъся) как чѳрт лѳдана кого, чего;	(бојати се) као враг тамјана; (помаже те то) као врага крст;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (именица у акузативу) (рус. / срп. 3)	/	(мрзети) као ђаво крст; (миловати) као враг тамјан; (гонити, јурити (некога)) као бог ђавола;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица или супстантивизирани придев у номинативу) + субјекат поређења 2 (именица у инструменталу) (рус. / срп. 1)	/	(нудити) као Турчин в(ј)ером;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (атрибут + именица у зависном падежу без предлога)		

Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (атрибут + именица у генитиву) (рус. / срп. 1)	/	(коштати, стајати) као Светог Петра кајгана ²²⁶ ;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (атрибут + именица у акузативу) (рус. / срп. 1)	/	(терати) као ђаво грешну душу;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у зависном падежу)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у генитиву) (рус. 11 срп. 6)	(бéгáть) как бес от грóма; (бéгáть от дóму,) бúдто чёрт от грóму; (бежáть (бéгáть, избегáть, убегáть)) как чёрт от лáдана <i>от кого, от чего</i> ; (воскрéс,) как фéникс из пéпла; как (бúдто, слóвно, тóчно) гром средí (средь) я́сного нéба; как кáмень с душí (с сёрдца) <i>у кого</i> ; как нéбо от землí (отличаться; реже – <i>что быть</i>); как чёрт от лáдана; как чёрт (чёртик) из корóбочки (корóбки, табакёрки, рукомóйника, бутýлки); (рассы́пался (пропáл)) бúдто (рóвно) клад от амíня; (тáять (исчезáть)) я́ко (как <i>разг.</i>) воск от лицá огнjá;	(бојати се, бежати) као ђаво (враг) од крста (од тамјана, свете водице, свеће); (узврдати се) као ђаво испред грома; (падати, пасти) као мана с неба; (увијати се) као враг око крста; (постити) као пас од кости; (живети) као враг у мало воде;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у дативу) (рус. 2 срп. /)	как Христóс по сёрдцу (прошёл); (нúжно) как петрóвкам вáрежки;	

Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у акузативу) (рус. 7 срп. 7)	(предава́ть (предáть; продава́ть, прода́ть)) как Иу́да Христá; (раздéлать кого) как бог черепáху; (брехáть) как соба́ка в Па́сху; как поп на ма́сленицу; (наряжа́ться (наряди́ться),) как Мала́нья на сва́дбу; (пья́ный) как поп на Па́ску (Па́сху); (разъéздитьсá) как мордвá на Богоявлéнье;	(ићи, приста́јати) као пасуль на Божић; (доспети) као Пилат у Веровање (у Вјерују); (луд) као враг на добро; (наметати се) као сочиво на Божић; (навалити) као пападија у клет; (навалити) као Мухамед (баба) у рај; (навалити) као вуја на јеванђеље;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица или супстантивизирани придев у номинативу) + субјекат поређења 2 (именица у инструменталу) (рус. 4 срп. 2)	(вертéться) как бес (чёрт) пéред заўтрeней; (виновáт) как Иису́с Христóс перед жидáми; (стоя́ть (ста́ть)) как чёрт над душóй; (тяну́ться) как чёрт за душóй;	(уздисати) као сироче (Циганче) за даћом; (борити се, мучити се) као грешан с душом;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу или супстантивизирани узвик амин) + субјекат поређења 2 (именица у локативу без атрибута) (рус. 6 срп. 10)	как Ио́в на гно́ище; как чёрт (чёрти) (в преиспо́дней, в сосúде); (кива́ться) как жид на моли́тве; (нужен) как на ба́не (на кúзне) крест; (понима́ть в чём) как сазáн в Би́блии; я́ко тать в но́щí;	(кубурити, мучити се) као ђаво у паклу; (последњи, најзадњи) као амин у Оченашу; (мучити се) као Христос на крсту; (патити) као Исус на крсту; (врпо́лтити се) као ђаво на цомби ²²⁸ ; (седети) као ђаво на цомби; (наћи се) као Пилат у Веровању (Вјерују); (завијати) као душа у паклу; (посветити се) као Гојко у ћивоту; (сигурно) као амин у Оченашу;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + атрибут + именица у зависном падежу)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица или супстантивизирани придев у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + атрибут + именица у	(влюби́ться) как чёрт в суху́ю раки́ту; (нужен кому) как в Петро́в день ва́режки;	(окористио се) као Циганин на Велики петак; (награисати) као ђаво на Велики петак;

акузативу) (рус. 2 срп. 2)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица или супстантивизирани придев у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + атрибут + именица у инструменталу) (рус. 1 срп. 1)	(та́ять (исчеза́ть)) јако (как разг.) воск пе́ред лицо́м госпо́дним;	(зијати) као ћуп за б(и)јелом неђељом ²²⁷ ;
поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + атрибут + именица у локативу) (рус. / срп. 3)	/	(живети, мучити се, патити) као ђаво у плиткој води; (танак, танушан) као свећа о сиротињском парастосу; (срећан) као пас у (хришћанској) цркви ²²⁹ ;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (атрибут + именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлошко-падежна конструкција)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (атрибут + именица у номинативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у локативу) (рус. срп. 1)	/	(осушити се) као цигански светац у оџаку;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у дативу) + субјекат поређења 2 (предлошко-падежна конструкција)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у дативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у генитиву) (рус. / срп. 1)	/	(ићи глатко (некоме)) као попу код олтара;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (именица у дативу) + субјекат поређења 2 (предлог + именица у локативу) (рус. / срп. 1)	/	(казати све) као попу на исповести;
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (предлошко-падежна конструкција) + субјекат поређења 2 (предлошко-падежна конструкција)		
Поредбени везник као + субјекат поређења 1 (предлог + именица у	как у бо́га (Христá) за па́зухой;	као у кума на части

генитиву) + субјекат поређења 2 (предлог + инструментал) (рус. 1 срп. 1)		

в) Реченичне конструкције

Табела 42. Поредбени фразеологизми класификовани према реми – реченичне поредбене конструкције

Конструкција / Језик	Руски језик	Српски језик
Поредбени везник као + субјекат поређења (у форми реченице) (рус. 12 срп. 11)	бўдто чѣрт по корѳбке колѳтит; как (бўдто, слѳвно, тѳчно, как бўдто) с нѣба свалѳлся (упѳл); как (скѳлько, что) бог (госпѳдь) нѳ душу полѳжит; как ѳгнец, ведѳмый (отдаваѳемый) на заклѳние; как бог (госпѳдь) на рѳзум послѳл; как бог свят; как душѳ (дўшенъке) угѳдно; как кѳмень с душѳ; (как, бўдто, слѳвно, тѳчно) кѳмень (реже – груз) с душѳ (с сѳрдца) (свалѳлся (реже – упѳл)) у кого; как чѣрт (еѳ, егѳ, их) знѳет кто; крутѳться (вертѳться), тѳчно егѳ чѳрти на сковорѳдке поджѳривают; не так стрѳшен чѣрт, как егѳ малѳют; (слѳвно (бўдто, тѳчно)) бес вселѳлся в кого (овладѳл кем);	(расте) као да га ђаволи за уши вуку; (беже) као да их ђаволи јуре; (бежи) као да га јуре сви бесови (ђаволи); (јури) као да га ђаво гони; (веровати) као да је записано у јеванђељу; (пало му на памет, дошло му) као Манди метанисати; као да га је свеѳом тражио; као да је ђаво ушао у њега; као да га је сам бог послао; као да је с неба пао; (није ђаво онако црн) као што га људи сликају;

Квантитативна анализа поредбених фразеологизама према реми

Табела 43. Квантитативна анализа поредбених фразеологизама класификованих према реми

Врста конструкције / језик	Руски језик	Српски језик	Укупно
Просте поредбене фразеолошке јединице	60	44	104
Двоструке поредбене фразеолошке јединице	35	43	78

Поредбене фразеолошке јединице са реченичном конструкцијом	12	11	23
Укупно	107	98	205

Квантитативном анализом поредбених фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику дошли смо до податка да од укупног броја фразеологизама, који чине корпус нашег истраживања, структуру поредбеног фразеологизма има око 9% укупног броја ексцерпираних руских фразеологизама и око 20% укупног броја ексцерпираних српских фразеологизама. Приближно је исти број примера поредбених фразеологизама у корпусима оба језика, премда руски корпус фразеологизама са религијском компонентом броји скоро дупло више примера од одговарајућег српског корпуса.

У улози левог поредбеног дела у оба језика најзаступљенији су глаголи, нарочито у српском језику (64 фразеологизма, наспрам 39 у руском), а следе прилози (39 примера у руском и 17 у српском) и придеви (25 примера у руском и 17 у српском). Према конструкцији десног дела поређења у руском корпусу најзаступљенији су фразеологизми са простим поредбеним делом (62 примера), а следе двоструке поредбене конструкције (35 примера), док су у српском језику подједнако заступљене просте и двоструке поредбене конструкције (44, наспрам 33).

5.3. ЗНАЧЕЊЕ ПОРЕДБЕНИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА

Овај део рада посветићемо значењу рематског дела руских поредбених фразеологизама и анализи њиховог значења, користећи се методама компонентне анализе и лингвокултуролошке анализе и упоредити са српским фразеологизмима.

Највећи број примера руских поредбених фразеологизама са религијском компонентом има прилошко значење којим се интензификује тематски део фразеологизма:

1) веома, много (рус. *очень, сильно*):

бѣден как *Иѡв* – *очень бедный*

бѣден как *Лазарь* – *очень бедный*

бѣден как *церковная крыса (мышь) кто* – *очень бедный*

богат как *ильинский сот* – *очень богатый*

болен как *Лазарь* – *очень больной*

боятся как *чѣрт ладана кого, чего* – *очень сильно бояться*

влюбиться как *чѣрт в сухую ракину* – *очень сильно, без памяти влюбиться*

глупая как *Валаамова ослица* – *об очень глупой женщине*

дурен (страшен) как *смертный грех* – *об очень некрасивом человеке*

жадный как *Иуда* – *презр. об очень жадном человеке*

заросший как *Иисус* – *о длинноволосом или обросшем волосами человеке*

здоров как *Юрьева роса* – *очень здоровый*

как небо от земли (отличаться; реже – что быть) – *очень сильно*

как от чѣрта (чертей) – *груб. неодобр. очень сильно, со всей силой*

как у чѣрта – *прост. груб. неодобр. очень сильно, до крайней степени*

как чѣрт (черти) (в преисподней, в сосуде) – *прост. груб. неодобр. очень сильно, до крайней степени.*

как чѣрт (её, его, их) знает кто – *прост. груб. неодобр. очень, до крайней степени*

как *чёрт ла́дана* – очень сильно
му́дрый как (царь) Соломо́н – 1. книжн. о чрезвычайно умном, мудром человеке
нагото́вить (наварíть) как на Мала́ньину сва́дьбу – очень много (о еде, угощении)
пья́ный как поп на Па́ску (Па́сху) – неодобр. очень пьяный
стар как Мафуса́йл – об очень старом человеке
сча́слив как ёно́х – книжн. архаич. о очень счастливом, блаженном от счастья человеке.
сыт как Юрьева (Его́рьевская) го́ра – устар. очень богат
трясти́сь как (что) Ка́ин – прост. неодобр. очень сильно дрожать от страха
упря́мая как Вала́мова осли́ца – прост. об очень упрямой женщине
му́дрый как (царь) Соломо́н – 1. книжн. о чрезвычайно умном, мудром человеке. 2. ирон. о недалёком, глупом человеке.
ра́доваться (обра́доваться) как Христо́ву дню – очень обрадоваться
разъе́здить как мордва́ на Богоявле́нье – нар. устар. шутл. об интенсивно едущем на разных лошадях человеке
яко та́ть в но́щи – книжн. неожиданно, внезапно, исподтишка.
верте́ться как бес (чёрт) пе́ред зау́треней – об беспокойном, постоянно меняющем положение человеке
верте́ться как чёрт – об очень подвижном, суетливом, вертлявом человеке
крути́ться (верте́ться), то́чно егó че́рти на сковоро́дке поджа́ривают – о непоседе, егозе
как (бу́дто) бог – очень сильно, хорошо, безбедно
присмире́ть как а́гнец – книжн. часто шутл.-ирон. о ставшем кротким, смиренным человеке
сияет, как масленый блин (как блин на Масленицу) – прост. ирон. о том, кто выглядит счастливым, довольным
кива́ться как жид на моли́тве – устар. раскачиваться
 2) *брзо* (рус. *быстро*)
та́ять (исчеза́ть) япо́ (как разг.) воск (от лица́ огня́; пе́ред лица́м госпо́дним) – устар. книжн. 1. исчезать, пропадать. 2. чахнуть, хиреть от болезни, горя. 3. приходиться в размягченное, умиленное состояние; быть мягким, отзывчивым.
та́ять (раста́ять) как (сло́вно) свёчка (воск) – прост. экспрес. очень быстро худеть, ослабевать от болезни, тяжёлых переживаний и т.п.
 3) *превише* (рус. *слишком, чересчур*)
как поп на ма́сленицу – прост. ирон. до пресыщения; до отвала (наестся).
я́сно как (бо́жий) день – совершенно, предельно (ясно)
 4) *потпуно, сасвим, апсолутно* (рус. *вполне, полностью, совсем, абсолютно*)
гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Е́ва) – абсолютно без одежды, нагишом
оди́н как перст – высок. 1. быть одному, не имея контактов с другими людьми в течение некоторого времени; 2. не иметь близких – друзей, родственников и т.п., что оценивается отрицательно
рассы́пался (пропа́л) бу́дто (ро́вно) клад от ами́ня – устар. что-л. бесследно исчезло
 5) *на сваки могу́ћи начин* (рус. *всячески*)
бе́гать как бес от гро́ма – всячески избегать кого-л.
бежа́ть (бе́гать, избега́ть, убега́ть) как чёрт от ла́дана от кого, от чего – всячески избегать кого-л.
как чёрт от ла́дана – всеми силами, любыми средствами стремясь избавиться
 6) *мало* (рус. *мало*)

как *пти́ца небéсная* *пита́ться* – питаться неизвестно чем, ест мало

7) (веома) *дуго* (рус. *долго*)
скита́ться (броди́ть) (по свéту) как *вéчный жид* – книжн. беспокойный, ищущий, вечно неудовлетворенный человек, скиталец;

8) веома гласно (рус. *очень громко*)
бúдто чёрт по корóбке колóтит – очень громко, со всей силой
крича́ть как Валаáмова осли́ца – прост. очень громко кричать

9) (веома) нестрпльиво (рус. *с нетерпением*)
ждать как ма́нны небéсной; ждать (ожида́ть, жа́ждать) чего как ма́нны небéсной; ждать ма́нны с не́ба (небéс, небéсной) – ждать с нетерпением
как (бúдто, слóвно, то́чно) ма́нны небéсной – с нетерпением
ждать как Христо́ва (свято́го, свéтлого) пра́здника – ждать с нетерпением

10) сасвим безбрижно (рус. *беззаботно*)
жить как пти́ца бо́жия – беззаботно
жить как пти́ца небéсная – беззаботно
как у бо́га за па́зухой – быть счастливым, жить без забот, в безопасности
как у Христо́а за па́зухой – быть счастливым, жить без забот, в безопасности

11) веома добро (очень хорошо)
знать что, как «Отче наш» – знать очень хорошо

12) сасвим изненада (рус. *неожиданно*)
как (бúдто, слóвно, то́чно) гром среди́ (среди́) я́сного не́ба – о чём-л. неожиданном и тяжелом, неприятном
как (бúдто, слóвно, то́чно, как бúдто) с не́ба свали́лся (упа́л) – 1) неожиданно появился, внезапно произошел, случился; 2) не понимает того, что понятно всем
как чёрт (чёртик) из корóбочки (корóбки, табакéрки, рукомо́йника, буты́лки) – прост. груб. неодобр. внезапно, стремительно, быстро, неожиданно

13) обавезно (рус. *обязательно*)
как бог свят – устар. 1. обязательно, вне всякого сомнения. 2. клянусь, клятвенно уверяю.

14) потпуно отворено, искрено (рус. *откровенно*)
как на духу́; на духу́ (на исповеди) быть; на дух (на исповедь) иди́ти – откровенно, ничего не утаивая
как пе́ред (го́сподом) бо́гом – откровенно, прямо, от всей души

15) покорно, безнадежно (рус. *покорно, обречённо*)
как а́гнец, ведо́мый (отдава́емый) на закла́ние – устар. книжн. покорно, обречённо

16) према могу́нностима (рус. *в меру способностей*)
как бог (госпо́дь) на ра́зум посла́л – как мог, в меру своих способностей

17) онако како се жели (рус. *как хочется*)
как душе́ (ду́шеньке) уго́дно – как только хочется, как нравится

18) у инат, на несре́ћу (рус. *как назло; к несчастью*)
как на грéх (сделать что-л.; случи́ться) – как нарочно, как назло; к несчастью

19) потпуно неразумно, бессмысленно (рус. *бестолково, бессмысленно*)
как оглаше́нный (бежа́ть, крича́ть, шумéть) – неодобр. о чём-л. бестолковом, бессмысленном, шумном поведении

20) сасвим немарно (рус. *небрежно*)
как (ско́лько, что) бог (госпо́дь) на́ душу полóжит – разг. кач.-обстоят. небрежно, кое-как, беспорядочно, произвольно. устар. Как получится, как выйдет.

21) веома при́ятно (рус. *приятно*)
как в раю́ – в удобной, приятной обстановке

как *Христос по сердцу (прошёл)* – о благодушном, приятном состоянии, расположении духа

22) *веома богато, празднично* (рус. богато, празднично)

наряжаться (нарядиться), как *Маланья на свадьбу* – народн. шутл. о нарядно, богато, празднично одевающейся женщине

23) *веома лако* (рус. легко)

предавать (предать; продавать, продать) как *Иуда Христа* – совершить подлость по отношению к ближнему; предать кого-л. из корыстных побуждений

продажный как *Иуда* – о человеке, которого можно подкупить; о том, кто ради денег, выгоды готов на бесчеловечный поступок

24) *потпуно укочено* (рус. неподвижно)

стоять, как Лотова жена – книжн. арх. о стоящем неподвижно, окаменев, человеке

25) *веома упорно* (рус. упорно, настойчиво)

стоять (стать) как *чёрт над душой* – очень надоедать

тянуться как *чёрт за душой* – очень сильно домогаться чего-л.

26) *веома мудро* (рус. мудро, разумно)

судить (рассудить, рассуждать; поступать, поступить) как *Соломон* – книжн. очень мудро судить (рассуждать, поступать)

Мањи део поредбених фразеологизама руског корпуса има придевска значења:

1) *бити непотребан* (рус. ненужный)

нужен как на бане (на кузне) крест – абсолютно не нужен

нужен кому как в Петров день варежки – о чём-л. совершенно не нужном

нужно как петровкам варежки – о чём-л. совершенно не нужном

2) *не бити крив* (рус. быть невиновным)

виноват как Иисус Христос перед жидами – ирон. обвинен напрасно; абсолютно невиновен

3) *бити веома добар (у лову)* (рус. хороший охотник)

зверолов (охотник) как *Нимрод* – об очень хорошем, заядлом охотнике

4) *бити гласан* (рус. быть громким)

(как) иерихонская труба; труба иерихонская – очень громкий, трубный голос.

5) *сасвим супротан* (рус. противоположный)

как небо и земля кто, что – ничего похожего, полная противоположность.

6) *бити моћан, леп* (рус. могущественный, прекрасный)

как (будто) бог – могущественный, прекрасный; очень сильно, хорошо, безбедно

7) *бити проклет* (рус. быть проклятым)

как Каин – как проклятый, как отверженный

8) *бити упоран* (рус. упрямый)

(словно (будто, точно)) бес вселился в кого (овладел кем) – неодобр. о человеке, проявляющем излишнее упорство, упрямство, нежелание считаться с кем- или чем-л.

9) *глуп* (рус. глупый)

умён как поп Семён – народн. ирон. о глупом, недалеком человеке, не понимающем собственной выгоды (овде је поп, очигледно сеоски – ово закључујемо по неканонској, народској варијанти имена Симеон – послужио као прототип заосталог, незнаменитог човека)

10) *стрпљив* (рус. терпеливый)

как Иов на гнобице – о терпящем лишения и болезни человеке

Најмањи број руских поредбених фразеологизама из нашег корпуса има процесуална значења: *бѣгать от дѣла, бѣдѣть от грѣху* – народн. увилити се од рада (избегавати посао); *блѣхѣть как собѣла в Пѣху* – накликати беду (призивати несрећу); *в бѣжій свет как в копѣечку* – ирон. мимо цели, не понав у цель (бити, выстрелити и т.п.) (промашити); *воскрѣс, как фѣникс из пѣла* – о ком-л, чем-л. снова возродившемся, вставшем на ноги, несмотря на крупные неудачи и потрясения (препородити); *раздѣлѣть кого как бог черепѣху* – прост. ирон. О чьей-л. жестокой, беспощадной расправе с кем-л., тяжѣлых телесных повреждених кому-л. (претити некоем батинама); и предметна значења: *как бѣжия грѣза* – книжн. высок. или шутил. о наводящем на окружающих ужас человеке (обычно неожиданно появившемся) (човек који се изненада понављује и изазива страх и трепет); *как на Иордѣни* – устар. народ. о большом скоплении людей (гулва); *как камѣнь с душѣй; (как, бѣдѣто, слѣвно, тѣчно) камѣнь (реже – груз) с душѣй (с сѣрдца) (свалѣлся (реже – упѣл)) у кого* – о чувстве душевного облегчения, избавления от чего-либо гнетущего, тягостного, неприятного (олакшање); *понимѣть в чѣм как сазѣн в Бѣблии* – прост. ирон. абсолютно ничего не понимать в чѣм-л. (ништа не разумети); *не так стрѣшен чѣрт, как егѣ малѣют* – о ком-, чем-л., в действительности не таком страшном, как его изображают, представляют (ублажавање); *(слѣвно) исчѣдие ѣда (сатѣны, зла)* – 1. устар. о страшном, жестоком человеке. 2. экспрес. о злых, непокорных, взбалмошных детях, подростках (поковрен человек).

5.4. БИБЛИЗМИ У ПОРЕДБЕНИМ ФРАЗЕОЛОГИЗМИМА РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Приближно једна трећина руских поредбених фразеологизама и мање од једне десетине српских поредбених фразеологизама из нашег корпуса садрже библијску компоненту. У рематском, десном делу поредбених фразеологизама руског и српског језика углавном проналазимо личности из Библије, појам мане небеске, а у руском корпусу још и јерихонску трубу (*иерихѣнская труба*). За почетак ћемо размотрити које се библијске личности и појмови као компоненте налазе у поредбеним фразеологизмима оба језика, а затим и разлике.

Лик старозаветног патријарха Метузалема (рус. *Мафусаѣл*) (в. Пост. 5: 21 – 27) као симбол старости и дуговечности, проналазимо у поредбеним фразеологизмима оба језика: *стар как Мафусаѣл*; срп. (*стар*) као Библија (као Метузалем). Име цара Соломона, такође старозаветне личности (в. 3 Цар. 3: 16 – 28), у фразеологији проналазимо као симбол мудрости: рус. *мѣдрѣй как (царѣ) Соломѣн* – 1. книжн. о чрезвычайно умном, мудром человеке; рус. *судѣть (рассудѣть, рассуждѣть; поступѣть, поступѣть) как Соломѣн* – книжн. очень мудро судить (рассуждать, поступать); срп. (*мудар, паметан*) као Соломон; с том опцијом у руском језику да се фразеологизам употреби у ироничном тону, који мења значење фразеологизма у супротно (2. о недалѣком, глупом человеке (ирон.)).

Појам мане небеске као нешто што се жели, такође се налази у корпусу поредбених фразеологизама оба језика: рус. *ждѣть как мѣнны небѣсной; ждѣть (ожидѣть, жѣждѣть) чѣго как мѣнны небѣсной* – нестрпљиво чекати; срп. *пасти (падати) као мана с неба* – лако, без муке. И у руском и српском фразеологизму субјекат поређења је мана. Ова лексема потиче из старохеврејског *ман ху* – са значењем „шта је то” (БФСРЈ, 306). У процесу метонимијске транспозиције упитна форма постала је назив за храну (Вуловић 2015: 209). Према предању (в. Изл. 16: 14 – 31) мана је 40

година сваког јутра падала Израїљцима са јутарњом росом и свако би сакупио онолико колико је могао појести, док се остатак топио на сунцу и није се могао сачувати до сутра. У речнику РФИЭС проналазимо претпоставку да је могуће да се радило о некој врсти јестивих гљива, лишајева (рус. *леканора съедобная*). Теолошки извори пружају више материјала: „Она была похожа на зерна кориандра, была белоснежной и на вкус была приятной как медовые хлопья. Существует древнее предание, что на вкус она была разной: младенцам она казалась медом, молодым людям — приятной как хлеб, пожилым людям — бальзамом, елеем. Ученные выдвигают разные гипотезы, что это могло быть. Некоторые считают, что это застывшая смола амариска. В Новом Завете тоже употребляется это выражение. Апостол Павел нам сообщает о том, что в Иерусалимском храме, в Святая Святых, в Ковчеге Завета хранилась как величайшая святыня манна небесная, наряду со Скрижалями Завета и расцветшим жезлом Аарона. О манне небесной вспоминает Христос, когда говорит о хлебе, спустившемся с небес”, појашњава теолог, протојереј Дмитриј Сизоњенко у ауторском тексту о мани небеској (<<https://blog.predanie.ru/article/chto-takoe-manna-nebesnaya/>> , приступљено 15.04.2024).

У руском језику у свим анализираним речницима и поред тога што се у непоредбеном фразеологизму *ждать манны небесной* варијантно могу употребити облици именица + придев *манны небесной* и именица + предлог + именица у генитиву *манны с неба, небес*, у поредбеном фразеологизму једини могући облик је придев + именица. Придев небесный може имати значења: „1. см. небо (1. всё видимое над Землёй пространство; 2. в религиозных представлениях: обитель Бога, богов); 2. перен. прекрасный и возвышенный (устар.); 3. нежно-голубой, цвета безоблачного неба” (ТСРЯ), односно у преводу на српски „1. небески; 2. фиг. заст. песн. узвишен, неземаљски” (РСХР). Поредбени фразеологизам је у оба језика настао на основу старозаветне приче из које закључујемо да се у придеву актуализује прво значење придева (небески, онај који се односи на небо, који припада небу, потиче са неба). У српском фразеологизму издвајају се значења „доћи до нечега без труда”, „добити на поклон”, као и „узалудно чекати”, а мана је то што се добија без труда, на поклон, изненада, неочекивано, док глагол падати (пасти) поред основног значења „свалити се на земљу свом тежином, бити повучен, нагло се појавити негде” у фразеологизам уноси и значења „с висине” и „изненада” (Вуловић 2015: 209 – 210). У руском фразеологизму у компоненти *манна* поред основног значења могу се издвојити семе „нешто драгоцено, непроцењиво” и „нешто што се јако жели”. Глаголска компонента *ждать* (ожида́ть) „1. кого-что и (устар.) кого-чего или с союзом «чтобы». быть где-н., в каком-н. состоянии, рассчитывая на появление кого-чего-н. 2. с чем. не спешить с выполнением чего-н., медлить 3. чего. надеяться на что-н., стремиться получить что-н. 4. чего и с союзом «что». предполагать, что что-н. произойдёт, случится, а также вообще предполагать. 5. (1 и 2 л. не употр.), кого (что). о том, что должно произойти, случиться. 6. жди(те)! Выражение уверенности в том, что что-н. не произойдёт, не нужно и ждать (разг.)” (ТСРЯ). У преводном речнику семантизована је на следећи начин: „1. кого, чего и без обј. чекати кога, шта, на кога, шта 2. чега, с инф. или везн. что. очекивати, ишчекивати шта; надати се чему 3. само 3. л. кого, что. чекати” (РСХР). Заједно са основним значењем „бити у неком стању и рачунати на појаву нечега”, у конкретном случају хране, у датом фразеологизму могу се уочити и семе „надати се нечему”, „стремити нечему”, „провести неко време у неком стању”, „трпети одређено стање” и „јако желети промену стања”. Мотив падања хране с неба (печених шева, јаребица) срећемо и у улози полазне ситуације изражене у протази израза *да падну кускуни с неба, Вујашу би се о врату објесили* из Вукове збирке Српских народних пословица (Вуловић 2017: 10 – 11).

Можемо закључити да је представи мане у руском и српском фразеологизму заједничко то да долази с неба, а да се разликује по томе што се за говорнике српског језика она добија без труда, долази изненада, сама од себе, док је за говорнике руског језика она нешто што је драгоцено, чему се стреми, што се жели и на шта се чека.

У руским поредбеним фразеологизмима као симбол сиромаштва, страдања и тешког живота у улози компоненте појављују се старозаветна личност Јов (рус. *Иѡв*) – *бѣден* как *Иѡв*, как *Иѡв на гнѡище*. За сиромаштво и болест симбол је новозаветна личност Лазар (рус. *Лазарь*) – *бѣден* как *Лазарь*; *бѡлен* как *Лазарь*. Новозаветни мотив издаје, поткупљивости и похлепе пронашао је одраз у лику Јуде Искаротског („Тогда один из двенадцати, называемый Иуда Искарот, пошел к первосвященникам и сказал: что вы дадите мне, и я вам предам Его? Они предложили ему тридцать сребреников; и с того времени он искал удобного случая предать Его” Мф. 26: 14 – 16) у фразеологизмима *жа́дный* как *Иу́да, предава́ть* (*предáть*; *продава́ть*, *продáть*) как *Иу́да Христа́, прода́жный* как *Иу́да*. Мотив Јудине смрти („Тогда Иуда, предавший Его, увидев, что Он осужден, и, раскаявшись, возвратил тридцать сребреников первосвященникам и старейшинам, говоря: согрешил я, предав кровь невинную. Они же сказали ему: что́ нам до того? смотри сам. И, бросив сребреники в храме, он вышел, пошел и удавился” Мф. 27: 3 – 5) такође се нашао у фразеологији као синоним за срамну смрт – *уда́виться* как *Иу́да*. Носилац негативних особина је и старозаветна личност братоубице („И сказал Каин Авелю, брату своему: [пойдем в поле]. И когда они были в поле, восстал Каин на Авеля, брата своего, и убил его. И сказал Господь [Бог] Каину: где Авель, брат твой? Он сказал: не знаю; разве я сторож брату моему?” Пост. 4: 8 – 9), који је у поредбеним фразеологизмима синоним за проклетство – как *Ка́ин* – как проклятый, как отверженный и велики страх *трясу́сь* как (*что*) *Ка́ин* – прост. неодобр. очень сильно дрожать от страха. У руском језику се и цело питање које Господ поставља Каину у форми: *Каин, где твой брат, Авель?* употребљава као алузија, наговештај на нешто скривено, што изазива подозрење.

Прича о блудном сину извршила је толико велики утицај на културу и језик, да сматрамо да јој, и поред тога што можда нема експлицитну религијску компоненту, треба посветити пажњу, будући да је фразеологизам *как блу́дный сын* преузет из назива светописамског текста – кључне јеванђељске параболе која представља бревијар целог Јеванђеља (Притча о блудном сыне (в. Лк. 15: 11 – 35)), за разлику од свих осталих примера поредбених фразеологизама, који се не срећу у самом тексту већ су продукт сублимације и кондензација библијских прича. Поредбени фразеологизам *как блу́дный сын* у руском језику анализирао је Н. Кузмина и пронашла следеће нијансе значења: 1. человек, который раскаянием заслужил милосердие Бога. 2. тот, что с помощью Бога освободился от грехов. 3. ирон. или шутл. иноск. непочтительный сын, вышедший из повиновения отцу и ушедший из родительского дома; человек, порвавший с семьёй (каким-либо коллективом, группой, сообществом) в поисках иных занятий, новой среды и т. п. 4. беспутный, нравственно нестойкий, распутный человек. 5. человек, раскаявшийся в своих заблуждениях и грехах после постигших его неудач. 6. кто-либо долго отсутствовавший и наконец вернувшийся. 7. перен. о том, кто покинул свой круг, привычные занятия в поисках лучшей жизни, но после неудач и разочарований снова вернулся обратно (Кузьмина 2016: 243 – 244). Евидентно је да значења фразеологизма зависе од тога који је мотив из приче о блудном сину актуализован у датом тренутку (мотив покајања, мотив непослушности, мотив раскидања са породицом, окружењем, мотив моралног пада, мотив покајања након несрећа, мотив повратка после дугог одсуства, мотив устајања, усправљања, препорода после неуспеха). У фразеолошком речнику Ј. Матешиха (1982) за фразеологизам блудни син проналазимо варијанте

изгубљени, расипни, разметни, блудни син и значење – особа која је напустила своје друштво, своју заједницу, породицу и скренула с правог пута, човек који је заблудео, који је на погрешном животном путу. Фразеолошки речник Ђ. Оташевића (2012) региструје исте варијанте и значење – онај који је напустио своју породицу, друштво, заједницу и пошао лошим, рђавим путем у животу.

У руском језику није редак случај да се поредбеним делом фразеологизма негира базни део, чиме цео фразеологизам добија значење супротно значењу тематског дела. Пример за то је поредбени фразеологизам настао на основу библијског сижеа – сукоб Исуса са јудејским ортодоксима, изазван тиме што он демонстративно нарушава формалне табуе јудеистичке религијске праксе и древне традиције, критикује законе и лицемерје свештеника, фарисеја и књижевника. Отуда потиче фразеологизам *виноват* как *Иисус Христос перед жидами* са значењем – беспотребно оптужен, апсолутно није крив, невин. Овакав модел проналазимо и у фразеологизмима са хеортоном Петровдан *нужен кому как в Петров день варежки; нужно как петровкам варежки* (букв. потребан / потребно као рукавице на Петровдан) – потпуно непотребан, и са компонентом крест: *нужен как на ба́не (на ку́зне) крест* (букв. потребан као на парном купатилу (традиционалној руској сауни) крст) – потпуно непотребан. Са истим значењем користе се и фразеологизми *нужен как попу́ гармо́нь; нужен как архиерёу гармо́нь (гармо́шка) (в вели́кий пост); как мёртвому кади́ло* (в. Кузнецова 2016: 91 – 98). У значењу глуп човек употребљава се фразеологизам *умён как поп Семён*.

У руским поредбеним фразеологизмима срећемо још и Лотову жену (в. Пост. 19: 12 – 26) као симбол окамењености *стоять, как Лотова жена́* – книжн. арх. о стоящем неподвижно, окаменев, човеке, Нимрода (в. Пост. 10: 9) као симбол за доброг ловца *звероло́в (охотник) как Нимро́д* – об очень хорошо, заядлом охотнике, Јеноха као симбол среће *счастлив как Ёно́х*– книжн. архаич. о очень счастливом, блаженном от счастья човеке (в. Књига премудрости Исуса, сина Сирахова 49: 16, Пост. 5: 24).

За хришћане света река Јордан, у којој је био крштен Исус Христос, има велико значење. Са примањем хришћанства реке многих земаља постале су за њихове становнике локални „Јордани“. У Русији се тако назива место на леду и отвор у виду крста који се просече на Богојављење (РФИЭС) (а сам обичај просецања отвора у леду ради освештања воде и самог водоосвећења у српском језику назива се „војордање“, по иницијалним речима тропара Богојављења: *Во Јордање крешчајушчусја Тебје, Господи, Тројическоје јависја поклоњеније*). Том приликом се окупља много људи, што се у руској фразеологији нашло одраза у изразу *как на Иорда́ни*.

Српски фразеологизам *кошта (стоји, скупо је) као светог Петра кајгана* регистрован је у српском, хрватском и македонском језику (*скапо е нешто како од Св. Петар кајгана*) у дословном преводу на руски језик гласило би „*стоит что как яичница святого Петра*“. Значење датог фразеологизма на руски језик могло би се пренети фразеологизмом *на весь золота (ценить, стоит)*, али фразеолошка слика у овом случају не може се пренети. Ж. Финк (2013: 336) наводи два могућа порекла овог фразеологизма у хрваткосрпском језику. Према првој претпоставци фразеологизам је преузет из грчког језика, где је употребљавао хагиоантропоним Св. Георгије. Легенда каже да је младић направио кајгану за Св. Георгија и однео је у храм, где су отишла и четири трговца, који су појели кајгану, а затим су могли напустити храм тек када је свако од њих оставио тамо златник. Приликом изласка из храма рекли су Св. Георгију како је његова кајгана веома скупа и како је неће више никада куповати од њега. Према другој легенди, коју наводи и Веселин Чајкановић, Св. Петар је ноћио у неком селу, огладнео је и пожелео да једе кајгану. У селу је само један домаћин имао кокошке, те је тешко било набавити јаја. Кад је појео кајгану, од Св. Петра су тражили да плати, а

пошто је рекао да нема новца, пребили су га и узели му новац (в. Чајкановић 1994а: 89 – 91). Семантички еквиваленти овог фразеологизма постоје у словеначком (*drago je kot žafran kaj*) и бугарском језику (*струва скъпо като в ада нещо*), док се у украјинском скупим сматрају предмети као што су *Мартинови мило, Хомі булки, Петрові качалки*. Мотив вредности и јаја срећемо и у руском фразеологизму *дорого яичко ко Христову дню* са значењем вредности онога што стиже у последњи час, у тренутку када је потребно.

Српске поредбене фразеологизме са компонентом Понтије Пилат детаљно је анализирао Н. Вуловић (в. Вуловић 2015: 204 – 208).

5.5. ЗООНИМИ У РУСКОЈ И СРПСКОЈ ПОРЕДБЕНОЈ ФРАЗЕОЛОГИЈИ СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

Број фразеологизама са зоонимима у великом броју језика, говори у прилог томе да су животиње, као део човековог блиског окружења, често служиле да се са њима на неки начин пореди. Како пише М. Киршова „образность сравнения появляется благодаря тому, что в речи оно относится не к тому классу предметов, явлений и лиц, которое обозначает его второй компонент” (Киршова 2000: 200).

И тако, у руској и српској фразеологији са религијском компонентом налазимо слику миша (пацова) у цркви као симбол сиромаштва: рус. *бѣден как цѣрковная крѣса (мышь) кто*; срп. (*сиромашан, сиромах, убог*) као црквени миш. Референт у оба језика је придев којим сиромашан (рус. *беден*) у примарном значењу, а у компаративном делу представу миша у цркви, у којој по правилу нема хране, осим мрвица преосталих од евхаристијског хлеба – углавном од нафора које се деле верницима по отпусту литургије. У опозицији миш – црква можемо уочити још и опозиције духовно – световно, божанско – земаљско, велико – мало, богато – сиромашно. Још једна опозиција коју можемо истаћи је сукоб хришћанство – паганство. Наиме, према старој словенској религији поједине дивље и питоме животиње заузимале су угледно место, толико да су забележени и празници посвећени животињском култу. Једна од таквих животиња био је пас (отуда и значење фразеологизма *срећан као пас у хришћанској цркви* – несрећан), а друга је управо миш. Како пише В. Чајкановић (1985) миш је сеновита животиња, а душа и живог и умрлог човека замишљају се у облику миша. Ово веровање проширено је било како код Словена, тако и код Германа. Старински празник мишја субота везан је за крај септембра, за септембарски Михољдан или за Митровдан, односно за задушнице „одмах по Митровдану, 27. октобра, постоји у народном календару празник посвећен мишевима” (Чајкановић 1985: 185). Сматра се да су тада поља остајала пуста, а да су мишеви наваљивали у куће као изгладнеле душе предака, те су им задушницама приношене жртве у виду хране (в. Чајкановић 1985: 158 – 189).

Безбрижан и безбедан живот описује се руским поредбеним фразеологизмима (*жить*) как *птица бѣжия (небѣсная)*, са компонентом птица као симболом слободе и такође живљења, у српском (или хрватско-српском) језику птицама небеским називају се такође просјаци и варалице (живе слободно, али често гладују). Тако, у роману Иве Брешана „*Птице небеске*” (1990) – а ово дело је доживело и екранизацију у облику популарне ТВ серије, главни лик Мотка износи своју одбрану управо позивајући се на одломак из Бесједе на Гори (Мт. 6, 26):

„ - Pljačkaš! - zgrane se Motka. - Kakva ružna riječ... Nikad nisam bio ljubitelj nasilja. Ja samo udešavam da mi moji klijenti sami donesu novac. Čak i da me mole da ga primim. - I možeš takvim načinom preživjeti?

- Znaš kako stoji u Evandelju - poučno će Motka - "Pogledajte ptice nebeske! Niti siju niti žanju, a hrani ih otac njihov nebeski."

Птица такође служи као еталон за некога ко мало једе или гладује, па се у руском језику користи поређење *как птица небесная питаться*, а у српском – *јести као врабац, јести као птица (птичица)*.

У истом значењу у руском језику може се употребити и фразеологизам *как у бога (Христа)* за *пазухой*.

Последњи зооним који проналазимо у поредбеним фразеологизмима руског језика јесте библијска животиња Валамова магарица. Навешћемо целу старозаветну причу како бисмо боље објаснили значења.

„Валаам встал поутру, оседлал ослицу свою и пошел с князьями Моавитскими. И воспылал гнев Божий за то, что он пошел, и стал Ангел Господень на дороге, чтобы воспрепятствовать ему. Он ехал на ослице своей и с ними двое слуг его. И увидела ослица Ангела Господня, стоящего на дороге с обнаженным мечом в руке, и своротила ослица с дороги, и пошла на поле; а Валаам стал бить ослицу, чтобы возвратить ее на дорогу. И стал Ангел Господень на узкой дороге, между виноградниками, где с одной стороны стена и с другой стороны стена. Ослица, увидев Ангела Господня, прижалась к стене и прижала ногу Валаамову к стене; и он опять стал бить ее. Ангел Господень опять перешел и стал в тесном месте, где некуда своротить, ни направо, ни налево. Ослица, увидев Ангела Господня, легла под Валаамом. И воспылал гнев Валаама, и стал он бить ослицу палкою. И отверз Господь уста ослицы, и она сказала Валааму: что я тебе сделала, что ты бьешь меня вот уже третий раз? Валаам сказал ослице: за то, что ты поругалась надо мною; если бы у меня в руке был меч, то я теперь же убил бы тебя. Ослица же сказала Валааму: не я ли твоя ослица, на которой ты ездил сначала до сего дня? имела ли я привычку так поступать с тобою? Он сказал: нет. И открыл Господь глаза Валааму, и увидел он Ангела Господня, стоящего на дороге с обнаженным мечом в руке, и преклонился, и пал на лице свое.” (Бр. 22: 21 – 31)

Сам фразеологизам *Валаамова ослица* у руском језику има 2 значења: „*книжн.* 1. *шутл.-ирон.* о молчаливом, покорном человеке, который неожиданно высказал свое мнение или против чего-л. 2. *пориц.* о глупой, упрямой женщине”. (ТСБВС) Првим значењем се осветљава представа магарице у јеванђељском тексту, а другим значењем општа особина тврдоглавости магарца, заступљен код бројних народа и у многим језицима (рус. *упрямый, глупый как осёл*; срп. *тврдоглав, глуп као марагац*) усмерена на жену, будући да је у фразеологизму употребљена именица *ослица* (срп. магарица). У поредбеним фразеологизмима *упрямая как Валаамова ослица* и *глупая как Валаамова ослица* осветљено је друго значење компаративног дела фразеологизма. Поредбеним фразеологизмом *кричат как Валаамова ослица* – прост. очень громко кричать, истиче се природна особина оглашавања магарца, које је врло гласно (срп. *дерати се као магарац*).

Како пише В. Ф. Зинглигер, човеку су жива бића психолошки много ближа од предмета, због чега сликовито-метафоричка употреба живих бића у поређењима носи већи емоционални набој (Зинглигер 1996: 223).

6. СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

6.1. СЕМАНТИКА

Година 1897. кључна је за семантику (грч. *semantikós*), будући да је тада објављено дело „Увод у семантику” француског лингвисте Мишела Бреала, које је означило почетак развоја семантике као самосталне гране лингвистике. Главни предмет семантичких истраживања је проучавање значења. Лингвистичка семантика (постоје и филозофска и логичка семантика) бави се значењем у језику, односно планом садржаја на свима језичким нивоима (од најмање значењске јединице – морфеме, до синтаксе и дискурса), са аспекта синхроније (у једном временском тренутку, када су јој додирне области лексикологија и лексикографија) или дијахроније (када проучава промене и развој значења јединице, ослањајући се на етимологију и историју језика) (в. Речник лингвистичких термина, Београд: ИСЈ САНУ, 2021. доступно на: <https://www.lingvistickitermini.rs/>).

6.2. ЗНАЧЕЊЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМА

Појам фразеолошког значења први су у својим радовима покушали да дефинишу и истакну разлике између лексичког и фразеолошког значења В. П. Жуков, А. М. Мелерович, Л. И. Ројзензон, А. В. Кунин и други. У истраживањима се фразеолошко значење карактерише као уопштено, целовито, карактеристично за фразеолошку јединицу. Приликом утврђивања специфике фразеолошког значења треба се пре свега ослањати на оне елементе језичке структуре, који непосредно учествују у реализацији значења фразеологизма. Важну улогу у овом погледу имају компоненте фразеологизма, будући да фразеолошко значење има компонентну основу, а у појединим случајевима значење фразеологизма проистиче из ослабљеног значења његових компонената (Жуков 1986: 133).

Фразеологизам, премда је сложена језичка јединица сачињена од више лексема, одликује се јединственим значењем. Нека од питања око којих лингвисти не могу ни данас да се сложе су: питање природе фразеолошког значења, смисаона структура фразеолошког значења, однос фразеолошког и лексичког значења, семантичка својства компонената фразеологизма, варијантност, синонимија, полисемија и многа друга (Жуков 1978: 6).

Јединствено значење не остварује се на идентичан начин код свих фразеологизама. Лексема, као компонента, у фразеологизам уноси свој семантички план, који у фразеологизму ступа у додир са семантичким планом друге лексеме и гради неку врсту односа. Овај однос може бити узајамно завистан, али и не мора.

Бавећи се фразеологијом савременог француског језика, А. Г. Назарјан признаје да се слаже М. С. Гуричевом (М. С. Гурьчева), која је противник класификације фразеологизама француског језика према степену мотивисаности, наглашавајући да су границе између фразеолошких јединстава и фразеолошких срашћења нестабилне, као и да нису прецизно дефинисане ни у руском језику, а камоли у француском, где се у већини случајева граматичка и семантичка структура фразеологизма могу

анализирати, те са овог аспекта нема потпуно неразложивих синтагми. А. Г. Наразјан предлаже поделу фразеологизама према степену смисаоне зависности његових компонената на:

1. *идиоме (рус. иди́омы)* – које карактерише двострана смисаона зависност компонената, коју ствара њихова потпуна семантичка транспозиција и они имају јединствено глобално значење, иако различитог степена мотивисаности и спојености компонената и
2. *унилатералне фразеологизме (рус. унилатеральные фразеологизмы)* – које карактерише једнострана смисаона зависност компонената, настала услед њихове делимичне семантичке транспозиције. Код оваквих фразеологизама најмање једна компонента иступа у свом узуалном (директном, пренесеном, произведеном и сл.) значењу. Међу овим фразеолошким јединицама издвајају се устаљени комплекси, које се састоје од две значењске компоненте, у литератури познати као фразеолошке синтагме (према В. В. Виноградову). (в. Назарян 1987: 64)

У српској фразеологији проналазимо поделу фразеологизама по сличном принципу на:

1. *глобалне фразеолошке јединице* – код којих постоји узајамна зависност међу лексемама у функцији фразеолошких чланова, а њихово целовито значење настаје путем семантичке транспозиције нефразеолошке синтагме као базног облика механизмима метафоре, метонимије и сл. (нпр. рус. *у чёрта на ку́личках (к чёрту на ку́лички)* „очень далеко” ; срп. *богу иза леђа (за леђима)* „веома далеко”) и
2. *компонентне фразеолошке јединице* – код којих једна од компоненти представља структурни фразеолошки конституент, али не учествује у настанку фразеолошког значења, док друге компоненте носе фразеолошко значење које углавном има функцију квалификатора или интензификатора значења прве компоненте (нпр. *дурен (стра́шен) как смёртный грех* „очень, до крайней степени (дурен, страшен)” ; срп. *ружан као ђаво* „веома ружан”) (в. Д. Мршевић-Радовић 1987: 13, 14).

За разлику од фразеологизма, у нефразеолошкој синтагми опште значење настаје као збир лексичких значења сваког члана синтагме (Мршевић-Радовић 1987: 14). Лексичко значење је сложена структура која се састоји од неколико узајамно повезаних и међусобно зависних компонената, од којих свака представља неки начин одражавања стварности у семантици речи. Обавезне компоненте лексичког значења су сигнификативна, денотативна и структурна, док су конотативна и етнокултуролошка факултативе (Солодуб и Альбрехт 2003: 196 – 197). Фразеолошко значење је такође вишекомпонентна структура (В. Н. Телија (1996), И. И. Чернишова (1975), Ј. П. Солодуб (1985) и др.) која садржи идентичне компоненте као и лексичко значење. Разлика се састоји у томе што за фразеолошко значење веома важну улогу игра конотативна компонента значења, а једина факултативна компонента у овом типу значења је етнокултуролошка (Солодуб и Альбрехт 2003: 196 – 204).

6.3. КАТЕГОРИЈАЛНО ЗНАЧЕЊЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМА

Саставни део фразеолошког значења представља категоријално значење, односно уопштено значење (радња, предмет, особина и сл.) које је својствено различитим

семантичко-граматичким типовима фразеологизама (Жуков 1978: 30). Ово значење открива се приликом лексикографског описа фразеологизма у различитим типовима описивања, према којима фразеологизми могу да се пореде, контрастирају, класификују и сл. на семантичком плану (Молотков у ФСРЯМ: 13).

Уколико фразеологизам не изражава завршену мисао, односно, уколико према значењу не одговара реченици, он има улогу реченичног члана (Шанский 1985: 46). Н. М. Шански у овој реченици спомиње да фразеологизам ни по структури не одговара реченици, али у досадашњој историји фразеолошких истраживања видели смо да су лингвисти (Д. Мршевић-Радовић, В. М. Мокијенко и др.) доказали да фразеологизми могу имати структуру реченице, а да при томе немају заокружено значење. Функционисање фразеологизма као реченичног члана зависи од његове припадности одређеној врсти речи, односно од његовог лексичко-граматичког значења. Велику улогу у припадности једној или другој врсти речи има главна реч фразеолошке јединице, али значење главне компоненте фразеологизма не подудара се увек са лексичким значењем фразеологизма (Шанский 1985: 47).

Узимајући у обзир чињеницу да фразеологизми са компонентама *бог* и *ђаво* (рус. *бог* и *дьявол*, *чёрт*) чине највећи део нашег корпуса, на њиховом примеру приказаћемо класификацију фразеологизама према њиховом лексичком значењу.

Према еквивалентности једној или другој врсти речи фразеологизми могу бити:

1) глаголски фразеологизми:

рус. *бог прибѣрал кого; моли́ться (бо́гу и) чёрту; опочи́ть (почи́ть) в бо́ге (бо́же); отдава́ть (отда́ть) бо́гу ду́шу; бо́жий дар с яи́чницей пу́тать, меша́ть; всплыва́ть (всплы́ть) на свет бо́жий; вы́таскивать (вы́тащить) на свет (бо́жий); выходи́ть (вы́йти) на свет (бо́жий); покида́ть (поки́нуть) (бе́лый, бо́жий, э́тот) свет (э́тот, сей мир); предста́ть перед оча́ми всевы́шнего; приводи́ть в бо́жеский вид; та́ять (исчеза́ть) я́ко (как) воск (от лица́ огня́, пе́ред лицом госпо́дним); в христиа́нский вид приве́сти (приводи́ть); ра́доваться (обра́доваться) как Христо́ву дню; Христа́ ра́ди жить; святы́м ду́хом пита́ться; служи́ть Ваа́лу; де́лать (сде́лать) а́нгела из кого; бе́гать как бес от гроба́; бе́гать от до́му, бу́дто чёрт от гробу́; бежа́ть как чёрт от ла́дана; броса́ть (броси́ть) к чёрту (чертя́м); всы́пать чертё́й; да́ть чертё́й; идти́ вслед за чёртом; отпра́вляться (отпра́виться к чёрту); кати́ться (пока́таться) к чёрту; лезть к чёрту в зу́бы (на рога́); лете́ть (полете́ть) к чёрту (чертя́м); отпра́вляться (отпра́виться; убираться, убраться) ко всем чертя́м; ме́лким бе́сом рассыпа́ться; чёрт дёрнул за язы́к; чёрт (бес, нечи́стый, нечи́стый дух, нелёгкая, грех) попу́тал кого; чёрт догадал кого; посла́ть к чёртовой ба́бушке кого;*

срп. *бог је узео (позвао, примио) кога (к себи); дати богу душу; гледати у коме бога; гледати као у бога; ићи (отићи) богу на истину; отићи (поћи) богу на рачун; красти богу дане; кумити богом; мој бог и његов бог не могу заједно; молити као бога; направити бога од чега; не видети белог бога; палити богу и врагу свећу; помирити се с богом; попети се до бога; правити (направити) бога од кога; пребити (убити) бога у коме; пустити с милим богом; скидати (све) богове (с неба); ухватити бога за браду; видети свога бога; знати свога бога; врагу дати; доћи ће (дошао је и сл.) враг по своје, понео је (понеће и сл.) враг своје; имати врага (с ким); манути се (проћи се) врага; бацити до ђавола; бежати као ђаво од крста; дати ђаволу; ђаво је ушао коме у главу; ђаволу у торбу ући; ићи до ђавола; истерати ђавола; не да коме ђаво мира; не вредети ни*

ђавола; отићи до ђавола; отићи до сто ђавола; продати се ђаволу; тражити ђавола; ушао је ђаво коме под кожу; бацити шта к врагу; чувати се као враг тамјана (свете водице); палити врагу свећу; тражити врага са свећом; ручати (вечерати) с врагом; живети као враг (у мало воде);

2) супстантивни фразеологизми:

рус. наказáние Госпóдне кто; бич бóжий; бóжий дар; бóжий одувáнчик; íскра бóжья; тишь да глáдь (да бóжья благодáть); Христóва невéста; áнгел без крýлышек; áнгел во плóти; тóхий áнгел пролетéл; бес в ребрó; исчáдие áда; мéлкий бес; чёрту барáн; сатанíнское плéмя; чёртова (бесóвская) свáдьба; чёртово сéмя;

срп. неки бог; ђаво је у торби; ђаво од човека; ђаво од тетке; неки ђаво; убоги ђаво; живи ђаво; стари враг;

3) заменички фразеологизми:

рус. бог знáет; одномú бóгу извéстно; бог (чёрт) знает что (кто, где, сколько, зачем, как, какóй, кудá, откúда)

срп. бог зна; враг ће га знати;

4) адвербијални фразеологизми:

рус. как (бúдно) бог; как у бóга (у Христá) за пáзухой; бóжьей мíлостью; жить как птíца бóжия; кéсарю кéсаревó, а бóгу бóгово; я́сно как бóжий день; христóвым íменем; всем чертýм нáзло; до чёрта; ещё чёрти не бьются на кулáчки; к чёрту (чертýм) на рогá (на кулíчки); к чертýм собáчьим; сам чёрт не брат; чёртова прóпасть; чёртова гíбель;

срп. бити за богове; бог и душа; богу иза леђа (за леђима); богу је плакати; до бога се чује; док бога у коме чујеш; где бог свога нема; где је бог рекао лаку ноћ; и боже помози; када је бог по земљи ходао; како бог да (заповеда); ни бога јокинога (јокина); пред богом и људима; убиј боже; жали боже; где је ђаво рекао лаку ноћ; не лези враже; врагу за леђима, у врага (дома); за врага;

5) адјективни фразеологизми:

рус. бог обíдел кого; бóгом дáнный кто; бóгом обíженный; бóгом забýтый; дай бог на пáсху; как (бúдно) бог; не боя́ться ни бóга, ни чёрта; ни бóгу свечá (свéчка), ни чёрту кочергá кто; óлух царя́ небéсного; как бóжия грозá; виновáт как Иисýс Христóс перед жидáми; зарóсший как Иисýс; как чёрт (чёрти) (в преиспóдней); не смýслит ни бельмéса, а вёртится бéсом; одержíмый бéсом; хоть чёрту в дядьки;

срп. бог богова; бог и батина; не давати (не дати) ни богу тамјана; не ваљати ни богу ни људима; ђавола би на леду потковао; искочити ђаволу из торбе; знати ђавола на селамет истерати; црн као враг; пакостан (зао) као враг; ружан као ђаво;

Према класификацији Н. М. Шанског (1985: 47) фразеологизми могу бити још и екскламаторни, модални и везнички, али они нису део нашег корпуса истраживања, стога су изостављени из наше анализе.

Сличну класификацију фразеологизама проналазимо код Н. В. Шведове, која према семантичко-граматичкој класи дели фразеологизме на: 1) предметные фразеологизмы (лысый чёрт – супстантивни у нашој класификацији); 2) призначные

(*как чёрт в преисподней* – адјективни); 3) местоименные (*черт знает где* – заменички); 4) процессуальные (*идти (пойти) к чёрту* – глаголски); 5) качественно-обстоятельственные фразеологизми (*к чёрту на кулички* – адвербијални); 6) фразеологизми-связки; 7) модальные фразеологизми (Шведова 2009: 689 – 690).

У корпусу нашег истраживања велики број фразеологизама има глаголско-именичку структуру, а класификација фразеологизама са компонентама *бог* и *ђаво* показала је да је највећи број фразеологизама из нашег корпуса еквивалентан глаголима, што говори у прилог чињеници да главни члан синтагме у највећој мери утиче на еквивалентност фразеологизма одређеној врсти речи (нпр. рус. *бог прибрáл кого*; срп. *бог је узео (позвао, примио) кога (к себи)*). Анализа корпуса такође је показала изузетке од претходног правила (нпр. глаголско-именички фразеологизми рус. *не бо́яться ни б́ога, ни чёрта* и срп. *ђавола би на леду потковао* припадају адјективним фразеологизмима), чиме се потврђује премиса да припадност главне речи синтагме не одређује нужно лексичко фразеолошко значење фразеологизма.

6.4. ПОЛИСЕМИЈА ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

Полисемија представља језичку појаву која је пре свега карактеристична за лексеме. Термин потиче из латинског језика *polysēmus* ‘вишезначан’, који је пак потекао од грчких речи *πολύσημος* [*polýsemōs*] ‘id.’ од *πολύς* [*polýs*] ‘много’ + *σημα* [*sēma*] ‘знак’. Према „Речнику лингвистичких термина” полисемија представља способност лексеме да се реализује у већем броју значења, вишезначност, која потиче од несавршености когнитивног система човека.

Према мишљењу А. Казарјан (2015) постоје одређене препреке у настајању нових значења фразеологизама, а то су: 1) Фразеологизми често настају метафоричким преосмишљавањем слободне синтагме истог лексичког састава. У том случају сва значења морају бити уопштено метафоричка, што значи да би као резултат секундарне метафоризације настали вишезначни фразеологизми који имају само метафоричко значење. 2) Фразеологизми су због своје природе уклапања у контекст мање покретни у њему. 3) Они фразеологизми, чија су значења елементарна и које није могуће семантички проширивати, не могу бити вишезначни. Такви фразеологизми обично су изгубили унутрашњу форму, која их је одређивала и одређивала њихову спојивост (Казарјан 2015: 102).

Већина фразеологизама је једнозначна, но постоје и примери вишезначних фразеологизама. Полисемија обично настаје код фразеологизама који су сачували делимичну мотивисаност значења и лакше се развија код фразеологизама који имају целовито значење, а по својој структури одговарају синтагмама (Попова 2009: 161).

Полисемичне фразеологизме у руском језику В. П. Жуков (1986) дели на две категорије. Прву категорију чине фразеологизми метафоричког карактера, који могу бити контрастирани са слободним синтагмама истог лексичког састава. Другу категорију чине фразеологизми који на синхронијском плану не могу бити контрастирани са еквивалентним слободним синтагмама, где припадају и фразеологизми са изгубљеном унутрашњом формом (Жуков 1986: 198). Семантичка веза и узајамна зависност између засебних пренесених значења унутар многозначне речи не успоставља се зато што једно пренесено значење настаје, већ зато што је објекат метафоризације један исти предмет са својим различитим или сличним карактеристикама. Иста ситуација је са фразеологизмима. Фразеологизми настају

путем метафоризације слободне синтагме, а свако ново значење унутар вишезначног фразеологизма одговара пренесеном значењу речи. Једно пренесено значење не може настати на основу другог пренесеног значења, већ ново значење настаје поновном метафоризацијом исте слободне синтагме (Жуков 1986: 199 – 200). Насупрот В. П. Жукову, Н. М. Шански пише да су у вишезначним фразеолошким обртура „значения всегда соотносятся одно с другим, как исходное и производное, как прямое и переносное” (Шанский 1985: 43). Развој полисемије је према А. И. Молоткову могућ у два правца: поновном метафоризацијом (стварањем новог пренесеног значења на основу првобитног значења фразеолошке јединице), када су фразеолошка значења у односу субординације, и паралелном метафоризацијом (стварањем новог пренесеног значења на основу првобитног значења слободне синтагме), када су фразеолошка значења равноправна.

У анализи полисемије руских фразеологизама са когнитивног аспекта Ј. Ј. Федосова (2009) издваја 5 начина развоја полисемичности:

- 1) параллельный способ развития фразеологических значений (раздуть кадило);
- 2) последовательный способ развития фразеологических значений (лить (отливать пули));
- 3) автономный (независимый) способ развития фразеологических значений (вилять (вертеть, юлить, крутить) хвостом);
- 4) энантиосемический способ развития фразеологических значений (убить бобра);
- 5) контаминационный способ развития фразеологических значений (валять (ломать, корчить) дурака (ваньку)) (Федосова 2009: 135 – 138).

Фразеолошкој полисемији у досадашњим истраживањима није посвећивано довољно пажње, детаљне анализе тек предстоје, а ми ћемо овде навести неке од примера вишезначности руских фразеологизама из нашег корпуса.

Анализирајући значења у оквиру истог полисемичног фразеологизма открили смо да има случајева када различита значења исто фразеологизма припадају истом семантичком пољу, некада различитим семантичким пољима, а некада се дешава да у примарном значењу имамо вишелексемни спој терминолошког карактера, док се у секундарном значењу исти спој фразеологизује, дајући ново секундарно значење, често мотивисано примарним значењем. Као пример последње појаве навешћемо неколико фразеологизама:

символ веры – срп. *символ вере* (или *симбол вере*). За хришћане *Символ вере* представља кратко и сажето излагање основних догмата хришћанске вере у 12 чланова, од којих је 8 чланова донето од стране цркве на Првом васељенском сабору у Никеји, одржаном 325. године, док је на Другом васељенском сабору у Цариграду, одржаном 381. године допуњен са преостала 4 члана. Секундарно значење, које развија дата синтагма путем семантичке транспозиције и делимично десакрализације примарног значења јесте „чьё-л. жизненное кредо; основные положения какой-л. теории, программы”. Као фразеологизам *символ веры* користи се у публицистици и носи ознаку високог стила (пример употребе: <...> Режиссер двигался по восходящей. Без резких зигзагов. Без реверансов в сторону переменчивой моды. Не отступая от своего этического кредо. Таким "символом веры" стал для Кулиджанова рано проявившийся обострённый интерес к человеческой личности. *Правда*, 1984, 17 мар.). Занимљива је чињеница да се поменути допуна Символа вере тичала, између осталог, додавања временског оквира са циљем потврде историчности личности Исуса Христа (4. И Који је распет за нас у време Понтија Пилата, и страдао и био погребен) (Поповић 2007: 54 – 67). Додавање имена Понтија Пилата, римског префекта, у *Символ вере* (чији је

народни назив *Вјерују* настао према првој речи првог чина, који је на црквенословенском језику гласио: *Верую во единого Бога Отца, Вседержителя, Творца небу и земли, видимым же всем и невидимым*) мотивисало је процес семантичке транспозиције и настанак фразеологизма *наћи се (доспети) као Пилат у Вјерују (Веровање)* са значењем „случајно се наћи, доспети негде где се не припада, тамо где му није место” (Вуловић 2015: 205-206).

всёнощное бдѣние – срп. *свеноћно бденије*. У примарном значењу ова синтагма је термин којим се обележава црквена служба православних хришћана уочи великих и средњих црквених празника, која почиње након заласка сунца и обично траје до касно у ноћ. Овакво бденије је сложено богослужење. Целину чине три нераскидиво повезана и сједињена чина: Вечерње, Јутрење и Први час. Управо је сегмент трајања овог богослужења мотивисао семантичку транспозицију, те у секундарном значењу *всёнощное бдѣние* у шаљивном регистру представља дуги ноћни разговор „долгая ночная беседа, собрание” (пример: Читал он её [“Незнакомку”] на крыше знаменитой башни Вячеслава Иванова, поэта-символиста, у которого каждую среду собирався для всенощного бдения весь артистический Петербург. Н. Чуковский. А. Блок).

Овог типа су и примери:

а́нгел-хра́нитель

1. устар. по религиозным представлениям: сверхъестественное существо, опекающее человека, его покровитель, защитник.
2. шутл. тот, кто опекает, охраняет кого-либо, заботится о ком-либо.

па́дший а́нгел

1. устар. ангел, изгнанный из рая; злой дух. В сравнении.
2. перен. человек, отвергнутый обществом.

бо́жья ко́рówka

1. небольшой жук с округлым или овальным тельцем, пёстрой окраски, обычно с чёрными пятнышками на светлом фоне.
2. ирон. пренебр. кроткий, безобидный, не умеющий постоять за себя человек.

предава́ть (преда́ть) а́нафеме

1. кого. отлучать от церкви кого-либо.
2. кого, что. решительно, категорически отказываться от кого-либо или от чего-либо.
3. кого, что. выражать сильное недовольство, возмущение кем-либо или чем-либо; бранить, проклинать кого-либо или что-либо.

Примери у којима су оба (или више) значења фразеолошког типа су:

бог оби́дел кого – устар. прост.

1. о несчастном, нездоровом человеке; о калеке.
2. ирон. о глуповатом, недалёком человеке. (ФСРЛЯ, 30)

та́ять (исчеза́ть) я́ко (как) воск (от лица́ огня́, пе́ред лицѣм госпо́дним) – устар. книжн.

1. исчезать, пропадать. Выражение из церковнославянского текста Библии. шутл.
2. шутл. чахнуть, хиреть от болезни, горя.
3. приходиться в размягченное, умиленное состояние; быть мягким, отзывчивым.

Христо́ва неvěста – устар.

1. монахиня.
2. немолодая женщина, не бывшая замужем.
3. об умершей девушке.

а́нгел во плѣти

1. книж. кроткий, чуткий, непорочный человек.

2. ирон. человек, маскирующий свои отрицательные качества.
бросать (бросить) к чёрту (чертям) кого, что. прост. груб. неодобр.

1. уехать, исчезнуть.

2. ничего не делать, прекратить всякую деятельность, работу. (СФЧЕРТ, 36)

дать чертёй кому – прост. экспрес.

1. сурово наказать, отругать кого-либо.

2. разгромить врага.

мёлкий бес – ирон. или пренебр.

1. угодник, льстец.

2. мелкий пакостник.

3. тайный враг.

чёрт не дремлет – часто шутол.

1. каждый человек способен совершить что-л. дурное в каких-л. обстоятельствах.

2. с каждым человеком может случиться беда, горе.

Валаамова ослица

1. покорный, молчаливый человек, который неожиданно для окружающих выразил свое мнение или протест.

2. бран. глупая, упрямая женщина

Гог и Магог (Гóга и Магóга) – книжн.

1. человек, внушающий ужас, страшный своей свирепостью. Гог-Магог.

2. человек влиятельный, сильный, всемогущий.

Давид и Голиаф – устар. книжн.

1. о противоборстве двух мужчин – одного, внешне ничем не выделяющегося, и второго – огромного и могучего.

2. расширительно – о противоборстве больших и малых государств, групп, конкурирующих фирм и т.п.

воскрешение (воскресение) святого Лазаря – устар. книжн. или шутол.

1. выздоровление после тяжелой и длительной болезни.

2. возобновление, восстановление чего-л. старого, давно забытого.

петь Лазаря – разг.

1. шутол.-ирон. жаловаться, плакаться, прикидываясь несчастным, стараясь разжалобить кого-л.

2. шутол.-ирон. ныть, сетовать на что-л.

3. неодобр. горевать, приходить в отчаяние.

4. просить милостыню, нищенствовать.

кающаяся Магдалина – книж. ирон.

1. о распутной женщине, осознавшей свой порок и испытывающей чувство раскаяния.

2. ирон. о лицах, плаксиво кающихся в своих поступках.

Ноев ковчег

1. образно. книжн. о том, что может помочь выбраться из трудной, опасной ситуации.

2. перен. и сравн. о тесном, переполненном обитателями помещении.

вкушать (вкусить) от древа познания добра и зла – книжн.

1. приобретать знания, постигать смысл разнообразных явлений.

2. узнавать что-л. выжное и запретное, учиться чему-л., прежде утаивавшемуся.

обетованная земля

1. место, куда кто-либо страстно мучтает, стремится попасть.

2. предмет страстных желаний, устремлений, надежд и т.п.

3. место, где царит довольство, изобилие, счастье.

как (бўдто, слўвно, тўчно) с неба свалўлся (упўл)

1. неожиданно, внезапно появился, возник.

2. не понимает того, что очевидно, что понятно всем.

3. неожиданно получен, найден.

мёжду нёбом и землёй – ирон.

1. без жилья, без крова (жить, существовать).

2. без определённых занятий, в неопределённом положении.

ад кромёшный

1. мучительно тяжёлая жизнь, невыносимые взаимоотношения между кем-либо.

2. невыносимый шум, суматоха, хаос.

раздўвўть (раздўть) кадўло – прост.

1. успешно расширить какое-либо дело; развертывать какую-либо деятельность.

2. поднимать шум вокруг какого-либо дела, поступка и т.п.

брўть (взўть) грех нў душу – разг.

1. отвечать за предосудительные поступки, действия.

2. поступать неправильно, совершать предосудительный поступок.

с грехўм пополўм

1. с большим трудом, еле-еле, кое-как.

2. устар. сомнительным путем, неблагоприятным способом, нечестно, с обманом.

6.5. Синонимија

Када смо говорили о структурној анализи фразеологизама, говорили смо о томе да је међу лингвистима подељено мишљење о оправданости постојања варијанти једне фразеолошке јединице и сложили се са онима који су присталице становишта да је варирање фразеологизама могуће и то на више нивоа (Fink 1984, Мокиенко 1989, Авалиани, Ройзензон 1968и др).

За разлику од фразеолошких варијанти, фразеолошки синоними су „различные фразеологические обороты, обозначающие один и тот же предмет объективной действительности” (Шанский 1985: 52). Као и лексички синоними, фразеолошки синоними разликују се по томе на који начин означавају један исти предмет, по својим семантичким, лексичко-граматичким и стилистичким својствима. Они се могу међусобно разликовати према нијанси значења, стилистичкој обојености, сфери употребе, врсти везе између компонената. Процес развоја синонимије код фразеологизама обично покреће потрага за новом колоритнијом и експресивнијом сликом, као и за лингвистичким средствима за њену изградњу, али уз очување јединства логичке стране појма, који лежи у основи датог фразеологизма (Сеидова 2015: 160).

Велики број фразеологизама који имају исто лексичко-граматичко значење имају исту или сличну структуру, и то је разлог због којег је сматрано да фразеолошки синоними морају имати исту или приближно исту граматичку структуру. Структура фразеологизама не одређује и не ограничава синонимију међу њима. Услов да два фразеологизма могу бити у односу синонимије јесте да дати фразеологизми „помимо общего номинативного, имеют одно и то же лексико-грамматическое значение, т.е. выступают в функции одной и той же части речи” (Шанский 1985: 54).

У синонимском низу фразеологизама најфреквентнији и стилистички најнеутралнији фразеологизам постаје доминанта датог низа. У неким случајевима то може бити и лексема, нпр. *голый – в костюме Адама – в чём мать родила*. Фразеолошки синоними срећу се у свим групама фразеолошких обрта, који се могу издвојити на основу њиховог лексичко-граматичког значења (Шанский 1985: 54).

Као што смо раније нагласили, питање синонимије изузетно је комплексно, како на нивоу лексике, тако и на нивоу фразеологије, стога ћемо под фразеолошким синонимима у нашем истраживању подразумевати оне фразеологизме које региструју речници фразеолошких синонима руског језика: *Словарь фразеологических синонимов русского языка* под ред. В. П. Жукова (1987) и *Словарь фразеологических синонимов русского языка* под ред. В. М. Мокиенко (1996). На примерима из нашег корпуса показујемо у каквим односима се могу налазити фразеолошки синоними у синонимским низовима.

Синонимски низ са значењем „немати довољно хране, гладовати” чине фразеологизми са религијском компонентом *сидеть на пище святого Антония; питаться манной небесной; питаться (диким) (медом и) акридами*; и фразеологизми без религијске компонента *класть зубы на полку; щелкать зубами*. Сви фразеологизми имају структуру глаголско-именичке синтагме. Фразеологизми *питаться манной небесной, питаться (диким) (медом и) акридами* и *щелкать зубами* имају исту структуру (глагол + именичка компонента у инструменталу). Прва фразеологизам има хагиографско-хеортолошко, а други – библијско порекло и квалификатор застарелих, док трећи носи квалификатор просторечан. Фразеологизми *сидеть питаться манной небесной, питаться (диким) (медом и) акридами* повезани су укорењеношћу у Светом Предању и квалификатором застарели, али прва два припадају разговорном стилу, док трећи припада књижевном стилу. Фразеологизам *класть зубы на полку* нема религијску компоненту, има глаголско-именичку структуру и припада разговорном стилу речи. Све наведено сублимираћемо у табели.

Табела 44. Анализа синонимског низа⁵²

Фразеологизам	Структура			К	П	Стил			
	Г+ППК	Г+ИК	Г+И+ППК			Заст.	Књиж.	Разг.	Прост.
сидеть на пище святого Антония	+	-	-	+	-	+	-	+	-
питаться манной небесной	-	+	-	+	-	+	-	+	-
питаться (диким) (медом и) акридами	-	+	-	-	-	+	+	-	-
класть зубы на полку	-	-	+	-	+	-	-	+	-
щелкать зубами	-	+	-	-	+	-	-	-	+

⁵² Скраћенице употребљене у табели имају следеће значење: П – порекло ; К- компонента ; Г – глагол ; ППК – предлошко-падежна конструкција ; И – именица ; ИК – именичка конструкција ; заст. – застарело ; књиж. – књижевни стил ; разг. – разговорни стил ; прост. – просторечје.

Уколико бисмо као полазни фразеологизам узели пример *сидеть на пище святого Антония*, у табели видимо да највише преклапања има са фразеологизмом *питаться манной небесной*, који би му у овом случају био најближи синоним, нешто је удаљенији фразеологизам *питаться (диким) (медом и) акридами*, док су му у синонимском низу најудаљенији фразеологизми *класть зубы на полку и щелкать зубами*.

У синонимски низ са значењем „веома мршава, слаба, исцрпљена особа” улази један фразеологизам са религијском компонентом и квалификатором разговорног стила – *живые (святые, ходячие) мощи* и три фразеологизма без религијске компоненте са квалификатором разговорног стила *(одна) кожа да кости, мешок костей, одни кости*, један фразеологизам без религијске компоненте са квалификатором застарелог и просторечног *из трех лучинок* и један фразеологизам без религијске компоненте са квалификаторима грубо и просторечно *костями (костьшками) гремит*. У овом низу фразеологизми имају различите структуре – од предлошко-падежне (*из трех лучинок*), преко именичке синтагме (*живые (святые, ходячие) мощи; мешок костей; одни кости*), именичке конструкције са напоредним односом компонената (*(одна) кожа да кости*) до глаголско-именичке конструкције (*костями (костьшками) гремит*). Фразеологизам *живые (святые, ходячие) мощи* носи посебну нијансу значења, а то је омршавео, слаб човек, болесног изгледа.

Апсолутно синонимним фразеологизмима може се исказати значење „веома дуго (живети)”. Фразеологизми *Аредовы веки (про)жить* и *Мафусаилов век (про)жить* имају исту структуру глаголско-именичке синтагме, исте квалификаторе – застарело и књишко, исто порекло – библијско, исту мотивациону базу – две библијске личности које су се одликовале дугим животом, и исти однос компонената – глаголска компонента *жить (прожить)* се јавља у свом примарном значењу, док се именички део семантичком транспозицијом добија фразеолошко значење „веома дуго”.

Фразеолошки низ са значењем „потпуни хаос, неред, гужва” чине фразеологизми са религијском компонентом *ад кромешный; вавилонское столпотворение; Содом и Гоморра (Гоморр)* и фразеологизми без религијске компоненте *мамаево побоище* и *сумасшедший дом*. Сви фразеологизми имају именичку структуру и квалификатор неодобрително (пејоративно).

Фразеолошки низ којим се исказује „нејасно, није разумљиво, непознато” чини пет фразеологизама синонима. Два имају библијско порекла *книга за семью печатями (для кого)* и *темна вода во облацех*. Оба фразеологизма су квалификована као књишка, с тим да другим има додатне квалификаторе застарелог и шaljивог и нијансу узначења „нешто недоступно разумевању”. Употребљавају се као део предиката уз субјекат којим се означава апстрактан појам или уз субјекат исказан показном заменицом *это*. Остали фразеологизми који припадају нису, а немају религијску компоненту су шaljиво-иронични фразеологизми *темный (дремучий лес) (для кого); китайская грамота (для кого); тарабарская грамота (для кого)* (*тарабарская грамота* – начин шифрованог писања старообредника).

Значење „мучити некога нечим непријатним”, које се најчешће исказује у реченици са субјектом којим се означава лице, носе фразеологизми-синоними са компонентом *душа*, глаголско – именичком структуром и квалификатором разговорног стила: *тянуть за душу (кого), тянуть (вытянуть) душу кому, из кого, выматывать (вымотать) (всю) душу (мотать душу) кому*. Поред наведених, у синонимски низ улезе и фразеологизми без религијске компоненте: *выматывать (вытягивать, мотать) (все) кишки из кого; тянуть (выматывать) (все) жилы кому; из кого*.

Компонента душа улази у састав фразеологизама са реченичном структуром који чине синонимски низ са значењем „неподносиво тешко од душевног бола за неким, нечим, од жалости према некоме”: *сердце (душа) перевертывается (перевернулось / перевернулась) у кого, в ком; сердце кровью обливается чье, у кого; сердце (душа) разрывается (рвется, разорвалось) (на части) чье (чья), у кого; сердце (душа) надрывается чье (чья) у кого*. Сви фразеологизми припадају разговорном стилу, осим последњег који носи квалификатор супстандардног.

Значење „стално размишљање о некоме и велика брига за некога” носи синонимски низ фразеологизама глаголско-именичке структуре од којих један садржи компоненту *душа: болеть душой (сердцем) за кого, что, о ком, чем; принимать (принять) близко к сердцу что; принимать участие в ком; входит (войти) в положение чье, кого*.

Низ глаголско-именичких фразеологизама, који се употребљавају са субјектом који означава лице и који се користе у разговорном стилу, а имају значење „отворено, чиста срца причати о својим скривеним мислима, осећањима, бригама” чине следећи фразеологизме са компонентом *душа: открывать (открыть) душу (сердце) кому; раскрывать (раскрыть) душу кому, перед кем; распахивать (распахнуть) душу кому, перед кем; отводить (отвести) душу (с кем); изливать (излить) душу (кому, перед кем); облегчать (облегчить) душу (сердце); выкладывать (выложить) душу кому, перед кем*. Нијансе и значењу носе фразеологизми *отводить (отвести) душу (с кем)* – „находить утешение, успокоение в откровенном разговоре”, *изливать (излить) душу (кому, перед кем)* – „откровенно рассказывать о том, что волнует”; *облегчать (облегчить) душу (сердце)* – „откровенно рассказывать, раскрывать кому-л. то, что удурчает, огорчает”.

Безлично предикатско значење туге, немира и узменирености може се изразити фразеологизмима који садрже компоненту *душа*, реченичну конструкцију и припадају разговорном стилу речи: *кошки скребут (заскребли) на душе (на сердце) у кого; душа (сердце) не на месте у кого; скребет (скребло) на душе (на сердце) у кого; душа (сердце) болит чья, кого, у кого; сердце (душа) замирает у кого*. Фразеологизми *душа (сердце) не на месте у кого* и *сердце (душа) замирает у кого* имају нијансу значења „кому-л. тревожно, беспокойно (обычно в ожидании чего-л. страшного)”.

Значење „исцрпљен, једва жив” носе фразеологизми *в чем душа (душенька) (только) держится (у кого); еле-еле душа в теле у кого* и фразеологизам без религијске компоненте *ветром шатает кого*.

Значење „тешко или немогуће разумети, разграничити, разлучити једно од другог” има низ фразеолошких синонима са реченичном структуром, компонентом *черт* и квалификатором просторечно: *(сам) черт не разберет (не разберется), (сам) черт голову ломает, черт его (ее, тебя, вас, их) разберет*.

Значење „веома рано” исказује се фразеолошким низом у којем се између осталих налазе два застарела просторечна фразеологизма са компонентом *черт* и сличном структуром (прилог *ещё* + именица + предлошко-падежна конструкција *в* + именица у акузативу + глагол у одричној форми са негацијом *не*): *ещё чёрти в (на) кулачки не бились (не бьются, не дрались)* и *ещё чёрт в ладоши не прохлопал*. Нијанса значења ових фразеологизама је „пре зоре, сванућа”. Поред наведених, у низу се налазе и фразеологизми без религијске компоненте: *чуть (чем) свет; ни свет ни заря; с (первыми, вторыми) петухами; до солнышка (с солнышком); на брезгу*, од којих последњи има значење „на почетку зоре”.

Значење „осредње, просечно, ни добро ни лоше, не издвајање ничим посебним” носи фразеолошки низ фразеологизама са структуром именичке конструкције са напоредним односом компонената (*ни* + именица (именичка конструкција) + *ни* +

именица (именичка конструкција)) у којем један фразеологизам садржи две религијске компоненте: *ни богу свечка (свеча) ни черту кочерга; ни то ни се; ни рыба ни мясо; ни пава ни ворона; ни в городе Богдан (Иван) ни в селе Селифан*. Поред наведених, два фразеологизма имају нешто другачију структуру *середка на половину (на половине)* и *так себе*, и могу се употребити и уз субјекат којим је означен предмет, за разлику од претходних 5 фразеологизама у низу, који се употребљавају искључиво уколико је субјекат – особа. Фразеологизам *ни богу свечка (свеча) ни черту кочерга* квалификован је као просторечан, неодобравајући, *ни в городе Богдан (Иван) ни в селе Селифан* као супстандардан, *ни пава ни ворона* као застарео и ироничан, док остали припадају разговорном стилу.

У удаљено место може се ићи или се тамо може боравити, а фразеологизми којима се исказује ово место могу садржати компоненту *бог* и компоненту *черт*. У првом случају значење се исказује фразеолошким низом чији елементи садрже компоненту глагол кретања: *идти (пойти), ехать (уехать), бежать (убежать), отправляться (отправиться)*, а у другом случају ће фразеологизми садржати глагол мировања: *жить, быть, находиться*. Глаголска рекција условљава и разлике у структури фразеологизама који их садрже. Тако ће у значењу кретања у удаљено место допуне имати форму акузатива: *к черту (к чертям) на кулички (на рога); на край света (земли); за тридевять земель; не близкий (не ближний) свет*; а у значењу боравка на одређеном месту – форму локатива: *у черта на куличках (на рогах), на краю света, бог знает где, за тридевять земель; (куда) ворон костей не заносил; за морями, за долами; за семь холмами, за семью реками*.

Компоненте из религијске сфере језика – *черт* и *кум* проналазимо у фразеологизмима који чине део синонимског низа са значењем „свеједно, не заслужује пажњу”, који се обично употребљавају са безличним предикатом, а то су просторечни фразеологизми: *(сам) черт не брат кому и кум королю (и сват министру) кто*. Други фразеологизам има нијансу значења „о том, кто доволен своим положением, кому нечего больше желать”. У синонимски низ улазе још и фразеологизми без религијске компоненте: *море по колено кому и трын-трава кому, для кого*.

Сиромаштво изражавају фразеологизми са поредбеном конструкцијом и везником *как*. У синонимском низу налазе се два фразеологизма са библијским личностима као компонентом у поредбеном делу и стилским квалификаторима застарело и књижевно: *беден как Иов; беден как Лазарь*, а такође фразеологизам са компонентом – религијским локусом из разговорног стила: *беден как церковная крыса (мышь)*. Од фразеологизама без религијске компоненте у овом низу се налазе још и фразеологизми из разговорног стила: *гол как сокол и гол как турецкий святой*.

У атрибутском значењу нагости, одсуства одеће употребљавају се предлошко-падежни фразеологизми са структуром предлог *в* + именица или именичка конструкција у локативу, а који могу садржати назив библијске личности: *в костюме Адама; в костюме Евы*, или не садржати религијску компоненту: *в чем (как) мать родила; в натуре; в натуральном виде*. Сви наведени фразеологизми имају квалификатор шаљиво.

Прилошко значење „сасвим, апсолутно, потпуно (непотребно, не интересује, није корисно)” има фразеолошки низ, који чине поредбени фразеологизми са структуром поредбени везник *как* + именица у дативу + именица у номинативу и који се најчешће употребљавају са речима *нужен, необходим*. Религијску компоненту у овим фразеологизмима проналазимо у виду народног хеортонима за празник посвећен светим апостолима Петру и Павлу – *петровки* у застарелом фразеологизму са квалификатором разговорног стила *как петровкам vareжки*, и у виду народног назива

свештеног лица – *поп* у просторечном ироничном фразеологизму *как попу гармонь*. Фразеологизми без религијске компоненте који су део овог низа су: *как прошлогодний снег*; *как собаки пятая нога*; *как мертвому припарки*; *как рыбе (рыбке) зонтик*; *как плешивому гребень*.

6.6. СТРУКТУРНО-ТИПОЛОШКА АНАЛИЗА РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

Један од начина за поређење фразеологизама двају језика је структурно-типолошка анализа, коју ћемо у нашем израживању урадити према класификацији коју су Ј. П. Солодуб и Ф. Б. Албрехт у монографији „Современный русский язык. Лексика и фразеология (сопоставительный аспект): учебник для студентов филологических факультетов и факультетов иностранных языков”. У овој монографији фразеологизам се дефинише као „устойчивое семантически неделимое сочетание слов, целостное обобщенно-переносное значение которого сформировано на основе переосмысления словесного комплекса – прототипа (СК-прототипа)” (Солодуб и Альбрехт 2003: 186).

У анализи фразеологизама двају или више језика фразеолошке јединице могу се поредити према својим семантичким структурама, при чему се испољавају различити типови међусобних односа између ових структура и саставља општа типологија њихова односа. Семантичка структура фразеологизма представља „соотношение его целостного обобщенно-переносного значения с мотивирующим это значение фразеологическим образом” (Солодуб и Альбрехт 2003: 206). У основи структурно-типолошке анализа фразеологизама двају језика лежи семантичка еквиваленција или барем блискост значења, и ова околност „предполагает особенно внимательную лингвистическую интерпретацию СК-прототипов фразеологизмов, в специфике которых и найдут свое лингвистическое отражение различные типы образной соотнесенности разноязычных ФЕ [фразеологических единиц]” (Солодуб и Альбрехт 2003: 206).

На основу степена структурно-типолошке блискости поређених фразеологизама издвајају се:

1. међујезички фразеолошки еквиваленти (МФЕ):
 - (а) апсолутни и
 - (б) релативни, са извесним разликама на плану:
 - 1) лексичког састава или
 - 2) граматичке структурираности
2. међујезички фразеосемантички адекватни (МФА)
3. семантички адекватни (СА)
4. међујезички псеудоеквиваленти (МПЕ)
5. нефразеолошки еквиваленти (НЕ)

У даљем раду навешћемо примере за сваку од подгрупа из дате класификације.

6.6.1. Међујезички фразеолошки еквиваленти (МФЕ)

Међујезички фразеолошки еквиваленти (МФЕ) су фразеологизми различитих језика који имају исто значење, фразеолошку слику и стилску обојеност.

(а) апсолутни, са истоветношћу својствене им семантике, формалне организације и прототипа садржаног у њиховој основи: *звонити у сва звона – звонить во все колокола*, и

(б) релативни, са извесним разликама на плану:

1) лексичког састава или

2) граматичке структурираности, које нису релевантне са становишта семантике и прототипа испитиваних фразеологизама

1) и 2) лексичког састава и граматичке структурираности, али истокоренских лексема

Табела 45. Међујезички фразеолошки еквиваленти

МФЕ – апсолутни		
Руски фразеологизам	Значење	Српски фразеологизам
а́гнец непорóчный (бóжий, послушный)	человек, маскирующий свои отрицательные качества	агнец незлобиви (божји)
начина́ть (нача́ть) с Ада́ма	вести изложение с самого начала, с основополагающих положений или фактов (обычно – о подробном рассказе, начинающемся с излишне затянутого предисловия)	од Адама развести (<u>почети</u>)
<u>от (с) Ада́ма (с Ада́ма и Е́вы; от (са́мого) Ада́ма; со времён Ада́ма; с Ада́мовых времён</u>	с глубокой древности, с давних пор; с самого начала	од Адама; од Адама и Еве; од Еве и Адама;
звони́ть (раззвони́ть, трезвони́ть) во все колокола́ <i>кто, кому, о чём</i>	повсюду объявлять о чём-л., распространять какие-л. сведения, известия	звонити (ударити) у (на) сва звона
а́нгел-храни́тель	1) по религиозным представлениям: ангел, охраняющий определенного человека. 2) (кого-чего или чей) о том, кто защищает, опекает и т.д. кого-, что-л., содействует кому-, чему-л.	анђео чувар (хранитель, хранилац)
к че́рту (к бе́су, к ле́шему, к шу́ту, к чертя́м, к че́ртовой ма́тери, к че́ртовой ба́бушке)	1. вон, прочь (гнать, прогонять и т.п.). 2. начисто, полностью, прахом. 3. при вопросительных местоимениях и наречиях подчёркивает полную	до беса, до врага, до ђавола, к врагу, к вражој матери

	неосуществимость или полное отсутствие чего-либо. 4. шутил. ответ на пожелание «ни пуха на пера», т.е. благополучия, удачи, успеха и т.п. (последнее значение нема у српском језику)	
бѣден как церковная кры́са (мышь) <i>кто</i>	очень, до крайней степени (беден)	сиромашан (го, сиромах) као црквени миш
смѣртный грех	очень большой порок, непростительный проступок	смртни грех
дурен (стра́шен) как смѣртный грех	очень, до крайней степени (дурен, страшен)	<u>ружан (гадан, страшан) као смрти грех</u> ; ружан као ђаво
взять грех на́ душу	1. Нести моральную ответственность за предосудительные поступки, действия, совершаемые по принуждению или по своей воле. 2. Совершать какой-либо предосудительный поступок, грешить.	узети/узимати грех на (своју) душу
взыгра́ла душá (взыгра́ло сѣрдце)	о возникшем чувстве радости, большого удовлетворения	заиграла душа (срце) (од радости) коме
душá в пýтках у <i>кого</i>	о том, кто испытывает сильный страх, испуг	срце (душа) му је у петама
душá ушлá (ухóдит) в пýтки (пýты) у <i>кого</i>	кто-либо испытывает сильный страх	душа (срце) оде у пете
душá (сѣрдце) надрыва́ется <i>кого, чья, у кого</i>	кто-либо испытывает душевные страдания, чувство тоски, жалости	душа (срце) се кида (цепа, пара, крвари) коме
душá (сѣрдце) боли́т <i>кого, у кого, чья</i>	1. кого, чья, у кого. кто-либо испытывает тревогу, беспокойство, душевные страдания. 2. за кого, за что. кто-либо беспокоится, страдает, переживает и т. п. за кого-либо, испытывает тревогу за что-либо	боли ме (те, га итд.) душа (у души)
душá (сѣрдце, головá) горíт (загорéлась) чья	1. кто-либо возбуждён, взволнован. 2. кто-либо страдает от сильного желания, жажды и т.п.	гори ми, му и сл. (изгоре ми, му и сл.) душа
загля́дывать (загляну́ть) в ду́шу (в сѣрдце) <i>кого, чью,</i>	пытаться разобраться в чьих-либо сокровенных	завири(ва)ти (заронити) (некоме) у душу

<i>кому</i>	<i>мыслях, чувствах</i>	
взять (брать; принять, принимáть) что нá душу (на свою́ ду́шу);	принять (принимать) на себя ответственность за что-л.	узети (нешто) на своју душу; примити (примати) на душу
влезáть (влезть; залезáть, залéзть, лезть) в душу <i>кого, чью, кому, к кому</i>	1. узнавать внутренний мир другого человека: его чувства, мысли, намерения и т. п. 2. выведывать, узнавать что-либо касающееся личной, интимной жизни кого-либо; вмешиваться в сугубо личную жизнь кого-либо. 3. любыми средствами приобретать доверие, добиваться расположения кого-либо. синоним: втираться в доверие к кому. 4. прост. вызывать чувство сильной привязанности, уважения, любви.	увући се / увлачити се (подвући се / подвлачити се) под кожу, <u>увући се / увлачити се у душу коме</u>
загубíть (губíть) (свою́) ду́шу	отягчить совесть, сознание преступлением, тяжкими поступками; совершить непоправимый грех	(из)губити душу
изливáть (излíть) ду́шу <i>кому, перед кем</i>	откровенно рассказывать кому-либо о том, что волнует, что наболело	<u>излити</u> (отворити, разгалити) <u>душу</u> , отворити / отварати (своје) срце коме, пред ким
всей душо́й (всем сёрдцем)	1. безгранично, беспредельно, искренне, горячо (верить, любить и т. п.). 2. очень сильно (хотеть, стремиться, ожидать, и т. п.). 3. целиком, полностью, всем существом (быть на стороне кого-либо, сочувствовать кому-либо и т. п.)	свом душом (срцем)
душо́й и тéлом (за кого, за что)	целиком, всем существом; вполне, совершенно, во всех отношениях	бити душом и телом (уз некого, уз нешто)
от (всей) души́	совершенно искренне; с полной откровенностью, непосредственностью	из све душе (из дна душе)
отдыхáть (отдохну́ть) душо́й (сёрдцем)	обретать душевный покой	одахнути (душом)

врѣзываться (врезаться) в дѹшу (сѣрдце) <i>кого</i>	запечатлелось в душе (памяти итд.) у кого	усећи се (урезати се) у душу
возлагать (возложить; принести, приносить) <i>что</i> на алтарь <i>чего</i> (приносить (принести) жертву на алтарь <i>чего</i>)	поступаться чем-либо, терять что-либо ради пользы кого-либо или чего-либо	положити (метати, принети) на олтар
нести (понести, тащить) (свой) крест	терпеливо переносить страдания, испытания, тяжелую судьбу	имати (носити) свој крст
бежать (бегать, избегать, убегать) как чёрт от ла́дана <i>от кого, от чего</i>	всячески избегать кого-, чего-л.	<u>бежати</u> (чувати се) као враг од свете водице (<u>тамјана</u> , свеће)
бояться как чёрт ла́дана <i>кого, чего</i>	очень сильно бояться кого-, чего-л.	бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана
не верить (не поверить) (сво́йм) гла́зм (уша́м); верить (поверить) (сво́йм) гла́зм (уша́м);	страшно удивляться, поражаться и т. п. чему-либо увиденному или услышанному	не поверовати својим очима (ушима)
верить (поверить) на́ слово	считать истинным слова, заявления, не подкреплённые доказательствами, фактами	веровати на реч
носить грех на ду́ше	чувствовать вину за что-либо	носити грех на души
пронзать (пронзить) ду́шу <i>кого, кому</i>	кто-либо остро, мгновенно испытывает какое-либо чувство (раскаяние, стыд, обиду и т.п.)	ранити душу (срце), задати (задавати) бол
дышать на ла́дан <i>кто, что</i>	быть близким у смерти	(за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, коливо) (бити једном ногом у гробу, висјети ногама у гробу, једва дисати, бити близу смрти)
живые (ходячие) мо́щи	очень худой, изможденный человек	живе мошти
знать что, как «Отче наш»	знать очень хорошо	знати (говорити) (нешто) као оченаш
читать про́поведь <i>кому</i>	поучать, наставлять кого-либо	(о)читати некое катавасију (литанију, <u>проповед</u> , Оченаш);
ма́нна небесная; ма́нна с <u>неба</u> (с небес)	что-либо желанное, крайне необходимое, редкое	мана с неба
блажен, кто верует	о том, кто легковерно относится к различным	блажен је онај који верује

	теориям, сомнительным, но приятным слухам	
ждать ма́нны с <u>не́ба</u> (небе́с, небе́сной);	рассчитывать, что какие-л. блага достанутся без усилий, труда	чекати ману с неба;
попа́даться (попа́сть) на седьмо́е небо	испытывать чувство восторга, блаженства, безграничного счастья и т.п. от чего-либо	на́ћи се на деветом (<u>седмом</u>) небу
превозно́сить (превозне́сти; расхва́ливать, расхвали́ть) до небе́с <i>кого</i>	сильно восхвалять	уздихи (уздизати) до неба (небеса)
как не́бо и земля́ <i>кто, что</i>	ничего похожего, полная противоположность. небо и земля	<u>као небо и земля</u> , (као) бог и шеширџа
вита́ть (пари́ть) в <u>облака́х</u> (в эмпире́ях, ме́жду не́бом и землёй)	пребывать в мечтательном состоянии, предаваясь бесплодным фантазиям, не замечая окружающего	лебдети (живети) у облацима
обетова́нная земля́ (страна́) (обетова́нный край)	1. сказочно привлекательное место, куда кто-либо мечтает попасть. 2. книжн. предмет страстных желаний, устремлений, надежд и т.п.	обе́hana земля
вдохну́ть ду́шу во что	оживить, возродить что-либо	удахнути (улити) живот (душу) чему, у шта
па́даться (упа́сть) с не́ба на зе́млю	освобождаться от иллюзий, приходить к правильному пониманию реальной действительности, трезвому взгляду на вещи	пасти с неба на земљу
вырыва́ть (вы́рвать) из ду́ш (се́рдца) <i>кого, что</i>	заставлять себя совсем забыть кого-либо или что-либо	ишчупати (истргнути) из (свога) срца
МФЕ – релативни – 1 (разлике на лексичком плану)		
начина́ть (нача́ть) с Ада́ма	вести изложение с самого начала, с основополагающих положений или фактов (обычно – о подробном рассказе, начинающемся с излишне затянутого предисловия)	од Адама <u>развести</u> (почети)
от (с) Ада́ма (с Ада́ма и Ёвы; от (са́мого) Ада́ма; <u>со времён Ада́ма; с Ада́мовых времён</u>	с глубокой древности, с давних пор; с самого начала	од Адама; од Адама и Еве; од Еве и Адама;

в костюме Адама (Евы)	нагишом, без всякой одежды	у Адамовом (Евином) костиму
предавать (предать) анафеме кого	1. кого. отлучать от церкви кого-либо. 2. кого, что. решительно, категорически отказываться от кого-либо или от чего-либо. 3. кого, что. экспрес. выражать сильное недовольство, возмущение кем-либо или чем-либо; бранить, проклинать кого-либо или что-либо	бацити анатему
дурен (страшен) как смертный грех	очень, до крайней степени (дурен, страшен)	ружан (гадан, страшан) као смрти грех; <u>ружан као ђаво</u>
взять (брать; принять, принимать) что на душу (на свою душу);	принять (принимать) на себя ответственность за что-л.	узети (нешто) на своју душу; примити (примати) на душу
влезать (влезть; залезать, залезть, лезть) в душу кого, чью, кому, к кому	1. узнавать внутренний мир другого человека: его чувства, мысли, намерения и т. п. 2. выведывать, узнавать что-либо касающееся личной, интимной жизни кого-либо; вмешиваться в сугубо личную жизнь кого-либо. 3. любыми средствами приобретать доверие, добиваться расположения кого-либо. синоним: втираться в доверие к кому. 4. прост. вызывать чувство сильной привязанности, уважения, любви	<u>увући се / увлачити се (подвући се / подвлачити се) под кожу</u> , увући се / увлачити се у душу коме
выворачивать (вывернуть, выворотить) душу (наизнанку) <i>перед кем</i>	быть предельно откровенным с кем-либо, рассказывая о себе всё без утайки	отворити / отварати срце (душу) пред ким
до глубины души (сердца)	очень сильно (волновать, потрясать, поражать и т. п.)	до у дубину душе; <u>до дна душе</u> ;
бежать (бегать, избегать, убегать) как чёрт от ладана <i>от кого, от чего</i>	всячески избегать кого-, чего-л.	бежати (<u>чувати се</u>) као враг од <u>свете водице</u> (тамјана, <u>свеће</u>)

вводи́ть (ввести́) в грех	привести в искушение	навести (наводити) на грех
чита́ть про́поведь кому	поучать, наставлять кого-либо	(о)читати некое <u>катавасију</u> (<u>литанију</u> , проповед, <u>Оченаш</u>);
бежа́ть от греха́	избавляться, освобождаться от чего-либо неприятного, опасного	бежати, клонити се греха
попа́даться (попа́сть) на седьмо́е не́бо	испытывать чувство восторга, блаженства, безграничного счастья и т.п. от чего-либо	наћи се на <u>деветом</u> (седмом) небу
вита́ть (пари́ть) в обла́ках (в <u>эмпире́ях</u> , ме́жду не́бом и землёй)	пребывать в мечтательном состоянии, предаваясь бесплодным фантазиям, не замечая окружающего	лебдети (живети) у облацима
не житьё – прóсто рай; не жизнь (житьё), (а) ма́сленица (ма́сленая)	одно удовольствие (о беззаботном, радостном существовании)	<u>није живот, већ рај</u> ; то је прави рај
ад кромéшный; кромéшный ад; кромéшная му́ка	о смятённом состоянии кого-либо	<u>прави пакао</u> , лудница, хаос
как (как б́удто, то́чно и т.п.) с не́ба упáл (свали́лся)	као да је пао с марса, крушке	као да је пао с марса, крушке
душа́ (се́рдце) не на ме́сте у кого;	кто-либо встревожен, чувствует себя очень беспокойно	<u>срце ми није на месту</u> , камен ми је на срцу, тишти ме у души, тешко ми је при души (срцу)
МФЕ – релативни – 2 (разлике на граматичком плану)		
Ада́мовы ве́ки (времена́)	давняя старина, незапамятные времена	Адамов век
до глуби́ны души́ (се́рдца)	очень сильно (волновать, потрясать, поражать и т. п.)	<u>до у дубину душе</u> ; до дна душе
кривíть (покривíть) душо́й	быть неискренним, лицемерить, намеренно говорить неправду	грешити (огрешити) душу
ма́нна небéсная; ма́нна с не́ба (<u>с небéс</u>)	что-либо желанное, крайне необходимое, редкое	мана с неба
ждать ма́нны с не́ба (<u>небéс</u> , небéсной);	рассчитывать, что какие-л. блага достанутся без усилий, труда	чекати ману с неба;
МФЕ – 1 – 2 (разлике на лексичком и граматичком плану, али истокоренских лексема)		
чу́до из чудéс; чу́до чу́дное (чу́до-чу́дное)	выражение восхищения, изумления и т.п.	чудо над чудима; чудом се чудити
кому́ поп, кому́ попада́я ⁵³	каждому нужно то, что его	неко воли попа, неко

⁵³ У речнику РСХФС проналазимо овај фразеологизам у форми: *кто любит попу, кто попадаю, кто попову дочку* – нетко <воли> попу, нетко, попадију, а нетко попову кћерку.

	интересует	попадију
рай земно́й; земно́й рай	необыкновенно красивое место, в котором всего в изобилии, где можно счастливо и безмятежно жить	рај на земљи
<u>ма́нна небéсная</u> ; ма́нна с не́ба (с небéс)	что-либо желанное, крайне необходимое, редкое	мана с неба
нет (несть) проро́ка в своём отéчестве	человека не ценят в его коллективе, доме и т.п., предпочитая авторитеты со стороны	нико није пророк у својој земљи
нет ничегó свято́го (на свéте) для кого	о том, кто лишён моральных, нравственных принципов	ништа му није свето
вопи́ять к не́бу	обращаться к Богу с мольбой о чём-л.	вапити у небо (до неба)
ждать ма́нны с не́ба (небéс, небéсной);	рассчитывать, что какие-л. блага достанутся без усилий, труда	чекати ману с неба;
твори́ть (сотвори́ть) чу́до (чудеса́)	совершать что-нибудь почти невероятное, с необыкновенным мастерством	(у)чинити (правити, створити) триста чуда
причисля́ть к ли́ку святы́х	сделать объектом почитания, усиленно прославлять идеализировать кого-л.	правити од кога свеца (У РСХФС: прогласити / проглашавати свецем)
му́ки а́да	тяжкие мучения, страдания	паклене муке
за́ячья душа́ у кого	1. трусливый, робкий человек. 2. у кого. кто-либо труслив, робок	кукавица, плашльивац; <u>плашльив (је) као зец</u> , зечја нарав
береди́ть (разбереди́ть) ду́шу (ра́ну, се́рдце) кого́, чью́, в ком	вызывать тягостные воспоминания; волновать, тревожить, беспокоить. берeditь душевную рану	повредити (вређати; позледити) рану, такнути (дирати) у рану (душу)
душа́ (се́рдце) не лежи́т к кому́, к чему́	нет интереса, склонности, желания, симпатии, доверия к кому-либо или к чему-либо	немати смисла (разумевања, воље), не марити (за шта, за кога), не лежи ми шта (на срцу), не вуче ме срце ка чему

6.6.2. Међујезички фразеосемантички адекват (МФА)

Међујезички фразеосемантички адекват (МФА) су фразеологизми различитих језика који имају исту семантику и блиску прототипску основу.

Табела 46. Међујезички фразеолошки адеквати

МФА		
Руски фразеологизам	Значење	Српски фразеологизам
Мафусайлов (Мафусайла) век жить (отжѣть); Мафусайловы годá (летá) жить (прожѣть); век Мафусайла жить; жить (прожѣть) Мафусайлов век (вóзраст, годá, летá, срóки)	очень долго	метузалеми стар; стар као Метузалем
изливáть (излѣть) дýшу кому, перед кем	откровенно рассказывать кому-либо о том, что волнует, что наболело	излити (отворити, разгалити) душу, отворити / <u>отварати (своје) срце</u>
вложѣть дýшу во что; РСХФС: вложѣть / вклáдывать, влагáть (положить / класть) дýшу во что	целиком, полностью отдаваться чему-либо; делать что-либо с любовью, увлечением, старанием	здушно се заложити / залагати за нешто, радити са срцем (душом) шта, на чему, унести / уносити жар (срце) у шта
витáть (парѣть) в облакáх (в эмпи́рѣях, ме́жду не́бом и землѣй)	пребывать в мечтательном состоянии, предаваясь бесплодным фантазиям, не замечая окружающего	лебдети (живети) у облацима
пронзáть (пронзѣть) дýшу кого, кому	кто-либо остро, мгновенно испытывает какое-либо чувство (раскаяние, стыд, обиду и т.п.)	ранити душу (срце), <u>задати / задавати бол</u>
ме́жду не́бом и землѣй	1. без жилья, без крова (жить, существовать). 2. без определённых занятий, в неопределённом положении	ни на небу ни на земљи (бити, налазити се); лебдети између неба и земље;
крéстная мýка	1. Страдания Иисуса Христа на его последнем Крестном пути 2. Перен. Тяжелые испытания, страдания	мучити се као Христос на крсту
Ада́мов род; род Ада́мов	все люди, все человечество как потомки Адама	адамско племе
А́редовы (Арѣдовы) ве́ки (жить, прожѣть; быть, сто́ять)	очень долго; о долголетию кого-либо	(проживети) Адамов век (Метузалемове године)
без души ⁵⁴	1. неувлечённо, неохотно (делать что-либо). 2. устар. экспрес. забыв всё на свете. 3. кто. прост. неодобр. <u>кто-либо недобрый, чёрный.</u>	бездушан, тврда срца, немати душе

⁵⁴ У преводном фразеолошком речнику РСХФС не наводе се прва два значења овог фразеологизма, већ само треће.

	<u>бездушный.</u>	
одержимый бесом;	находящийся во власти чего-л., охваченный какими-л. отрицательными эмоциями, бурными чувствами; безумный	– ушао ђаво (враг, сотона, нечистиви) у њега (под кожу); ушао му ђаво у главу; ушао бес (ушло сто бесова) (у некога); нечистиви је ушао у њега; опседнут (обузет) врагом (ђаволом, нечистивим и тд.)
воскурять (воскурить) фимиам <i>кто, что, кому, чему</i>	льстиво восхвалять кого-либо	палити коме кандило; кадити коме, претерано хвалити кога
добрая душа	отзывчивый, жалостливый, чуткий человек	душа од човека
душа в душу (жить, прожить)	очень дружно, в полном согласии (жить)	бити (као) једна душа
душа нараспашку (с душой нараспашку) жить	прямодушный, откровенный, чистосердечный человек	отворен (искрен, простодушан) человек, искрена (отворена) душа, шта му је на срцу, то му је на језику
эле (чуть) душа держится (в теле); эле-эле душа в теле	о слабом, больном или уставшем человеке, едва, чуть жив	једва носити у костима душу; с душой (сам, је и сл.) у носу; душа ми (ти, му и сл.) је (стоји) у носу (на језику, у грлу), душа се пење у нос, у подгрлац (дошла душа у нос); душа стиже до јабучице
брать (взять; хватать) за душу (за сердце, за живое)	сильно, глубоко волновать, трогать, тревожить; вызывать щемящую тоску, боль или радость, умиление и т. п.	дирнути (некога) у душу
выкладывать (выложить) душу кому	откровенно делиться мыслями, переживаниями с кем-либо	отворити (отварати) душу
отводить (отвести) душу	находить для себя утешение, успокоение, разрядку в чем-либо, обычно в каком-либо занятии, деле, разговоре и т.п.	излити (олакшати) душу, изјадати се / јадати се, искалити / искаљивати (свој) јад (бес)
тянуть душу <i>кто, кому, из кого; тянуть за душу кого</i>	мучить, терзать, изводить кого-либо	<u>не дати чијој души мира</u> , пити крв некоме
переболеть душой (сердцем)	испытать большую тревогу, страдание	срце је преболело (прегорело), преболети шта

с душѡй (к кому, делать что)	испытывая чувство расположения, влечения к кому-либо	из све душе, из дна душе
жить как птица бѡжия (небѣсная)	беззаботно	живети безбрижно, као птица на грани
свинѣц на душѣ (на сѣрдце) у кого	о тяжелом, гнетущем состоянии	тешко му је на души, као да му је камен (олово) на души
читатѣ в душѣ (в сѣрдце) у кого	угадывать чѣи-либо мысли, желания, настроения	знати (познавати) у душу (некога); читати (погађати) чије мисли, знати кога у душу, завирити кому у душу
хоть икѡну пиши с кого	о человеке с красивым, одухотворѣнным лицом	леп као икона
как (слѡвно) на ѡсповеди; как на духѹ; на духѹ (на ѡсповеди) быть; на дух (на ѡсповедѣ) идти	откровенно, чистосердечно, ничего не утаивая	казати (рећи) све као попу на исповести;
петь (спеть) панихиды	плакивать кого-л. быть чрезмерно слезливым	испојати (отпевати, спевати, попити) (некоме) за душу
пройти (проходить) (все) круги ада	испытать невероятные трудности; выдержать тяжѣлые испытания	бити на пакленим мукама; проћи кроз пакао
душѡ (сѣрдце) не на мѣсте у кого;	кто-либо встревожен, чувствует себя очень беспокойно	срце ми није на месту, <u>камен ми је на срцу, тишти ме у души, тешко ми је при души (срцу)</u>
жечь свечѹ с обѡих концѡв	пытаться добиться наибольшей выгоды	палити богу и ђаволу свећу

6.6.3. Семантички адекватни (СА)

Семантички адекватни (СА) су фразеологизми различитих језика којима је својствена истоветност на семантичком плану и различитост на плану прототипске организације (при чему прототип може да припада истом или неком другом лингвокултуролошком пољу).

Табела 47. Међујезички семантички адекватни

СА		
Руски фразеологизам	Значење	Српски фразеологизам
отпѣтый (пѣтый) дурак	об абсолютно глупом человеке	права (правацата) будала, будала над будалама, <u>глуп као ноћ</u>
приниматѣ (принятѣ) на верѹ что	относиться с доверием, верить чему-либо	поверовати на реч

ждать как манны небёсной; ждать (ожида́ть, жа́ждать) чего как манны небёсной	Об ожидании чего-л. сильно, страстно, как чего- то очень важного, необходимого	чекати као ману небеску, као ману с неба; <u>чекати као</u> <u>озебао сунце</u>
как не́бо и земля́ <i>кто, что</i>	ничего похожего, полная противоположность. небо и земля	(као) небо и земља, (<u>као</u>) <u>бог и шеширција</u>
снять грех с души́	1. чьей. освободить кого-л. от ответственности за ошибочный поступок. 2. <u>освободиться от чувства</u> <u>вины за совершение</u> <u>неприемлемого с точки</u> <u>зрения морали или закона</u> <u>поступка через покаяние</u> <u>или через исправление</u> <u>последствий этого</u> <u>поступка</u>	(о)прати руке као Пилат ⁵⁵
ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех	очень, до крайней степени (дурен, страшен)	ружан (гадан, страшан) као смрти грех, <u>као страшило</u> ;
душá в ду́шу (жить, прожить)	очень дружно, в полном согласии (жить)	живети сложно (као једно душа), слагати се, <u>живјети</u> <u>као голубови</u>
тяну́ть ду́шу <i>кто, кому, из</i> <i>кого</i> ; тяну́ть за́ душу <i>кого</i>	мучить, терзать, изводить кого-либо	мучити, кињити кога, не дати чијој души мира, <u>пити</u> <u>крв некое</u>
скребёт на душе́ (на се́рдце) <i>у кого</i> ; <u>ко́шки</u> <u>скребу́т (скребли́,</u> <u>заскребли́) на душе́ (на</u> <u>се́рдце) у кого</u> ; скребёт на душе́ (реже – на се́рдце) <i>у</i> <i>кого</i>	кому-либо грустно, тоскливо, беспокойно, тревожно	<u>срце се стеже (стегло) кому</u> , тешко ми је при души (срцу), тишти ме у срцу; тешко је при души, <u>камен</u> <u>лежи на срцу</u> коме
креста́ нет на ком	кто-либо бесчестен, бессовестен в своих действиях, поступках	немати савести (душе)
ни кум, ни сват кто ; ни сват ни брат	совершенно чужой; кто- либо, с кем нет ничего общего	не бити ни помоз (ни помози) бог некое; (не бити) ни род ни помози бог
отправля́ть (отпра́вить) в ра́йские ку́щи <i>кого</i>	убивать, умерщвлять кого- либо	послати на онај свет ⁵⁶
как не́бо и земля́ кто, что; као небо и земља	ничего похожего, полная противоположность	(као) небо и земља, (<u>као</u>) <u>бог и шеширција</u>
не всё коту́ Масленица	удовольствия, везение, счастье, долго продолжаться не могут,	није сваки дан Бадњи дан (Божић)

⁵⁵ Наш предлог, у преводном речнику РСХФС нисмо пронашли одговарајући фразеологизам.

⁵⁶ Наш предлог, у преводном речнику РСХФС нисмо пронашли одговарајући фразеологизам.

	настанут и трудные времена, будут и неприятности	
без мýла в (чужóу) дýшу лезть (залезáть; влезть, влезáть; лезть, полéзть) <i>кто кого, кому, к кому, чью</i>	лестью, хитростью и т. п. добиваться расположения, доверия со стороны кого-либо	увући се (увлачити се) под кожу (реп) коме, умети се додворавати
без кота мышам масленица	приволье, раздолье, свобода	(наш перевод) где мачке нема, ту мишеви коло воде ⁵⁷
вымáтывать (вы́мотать; вытя́гивать, вы́тянуть) (всю) дýшу (дýшеньку) <i>из кого</i>	мучить, изводить, заставлять страдать, надоедать, досаждать, изводить чем-либо; угнетать кого-либо	изјести душу (некоме); пити душу на сламку (некоме)
раздува́ть (разду́ть) кади́ло	1. успешно расширить какое-либо дело; развертывать какую-лто деятельность. 2. поднимать шум вокруг какого-либо дела, поступка и т.п.	дати (изнести, изнети) шта на велико звоно (на велика звона); дићи / дизати прашину, ставити / стављати на велико звоно, раструбити; размахати се, размахати посао
одни́м (тем же) ми́ром ма́заны <i>кто</i>	похожи друг на друга, обычно по своим качествам, свойствам, положению и т. п.; стоят друг друга, один другого не лучше	једне горе лист; једнаки су, на исти су калуп, на исти су калуп насађени
раздира́ть (разодра́ть; изодра́ть) на себе́ рíзы	впадать в крайне отчаяние, выражать глубокое огорчение	пасти у крајњи очај, <u>чупати косу (у очајању)</u>
игра́ не сто́ит свеч (свечéй)	затрачиваемые на что-либо усилия, средства никак не оправдываются	скупља пита него тепсија, ствар не вреди труда
ни бо́гу свечá (свéчка), ни чёрту кочерга́ <i>кто</i>	ничем не выделяющийся, средний, посредственный человек	ни риба ни месо, нит смрди нит мирише, у свему осредњи
ни кафта́н, ни ря́са	ничем не выделяющийся, средний, посредственный человек	ни риба ни месо, нит смрди нит мирише (у свему осредњи)
по́ртить (испо́ртить) (всю) обéдню <i>кому</i>	мешать в чем-либо, расстраивать что-либо, вредить как-либо	омести / ометати кога, покварити / кварити коме рачуне
ерунда́ (чепухá) на по́стном ма́сле	что-л. не стоящее внимания, глупые рассуждения	највећа глупост (бесмислица), <u>глупост над глупостима, глупост на квадрат</u>

⁵⁷ Исто.

понима́ть в чём как сазáн в Би́блии	абсолютно ничего не понимать в чём-л.	разумети се (у нешто) као магаре (магарац) у кантар
ста́рого завета́ (завету) <i>кто</i>	кто-либо имеет устаревшие взгляды, убеждения, привычки; старомодно воспитан	бити старога кова
петь (восклица́ть, воздава́ть, провозглаша́ть) <i>осáнну кому, чему</i>	чрезмерно перевозносить кого-либо или что-либо	дићи (дизати, уздићи) до у девето небо
задава́ть (зада́ть) трезво́ну	1. буйствовать, кутить. 2. кому. жестоко бранить или наказывать кого-либо.	испсовати / псовати (изгрдити / грдити) кога на пасја кола, опрати уши, натрљати нос, запржити чорбу
пья́ный как поп на Па́ску (Па́сху)	очень пьяный	пијан као мајка, летва ⁵⁸
сво́я рука́ влады́ка	о возможности проявить в каком-л. деле собственную волю	свако је свој (сам себи) господар, свако ради шта хоће, ја сам газда у кући
глядéть (поглядéть; смотре́ть, посмотре́ть; суди́ть) со своéй колоко́льни на что; со своéй колоко́льни	судить обо всём только со своих позиций	мерити својим аршинима, полазити од себе, проматрати из своје перспективе, гледати из свог угла, уско гледати
с ми́лым рай и в шалашé	с любимым человеком везде хорошо, в любых условиях	није благо ни сребро ни злато, већ је благо што је срцу драго
копті́тель не́ба; копті́ть не́бо	человек, живущий бесцельно, без пользы для других; человек, праздно проводящий жизнь	красти богу дане, дангубити, пландовати, убијати време
попа́даты (попа́сть) па́льцем в не́бо	говорить или делать что-либо невпопад	бубнути (рећи, лупити) и остати жив, неумесно рећи (учинити)
гром небéсный	кара, наказание свыше	божија казна
блух ца́ря небéсного	очень глупый человек; тупица, дурак, болван	будала над будалама, будала да му нема пара
Наряжа́ться (наряди́ться), как Ма́ланья на сва́дьбу	о нарядно, богато, празднично одевающейся женщине	удесити се (средити се) као за Врбицу окићен (накићен) као ускршње јаје ⁵⁹
хоть (и) свята́ых (вон) вѣ́носи (неси́, уноси́)	нет сил терпеть что-либо; неистерпимо, невыносимо для окружающих	да те бог сачува, буди бог с нама
чудеса́ в решёте	необыкновенно. о чем-либо поражающем своей	чудо невиђено, чудна ми чуда

⁵⁸ Исто.

⁵⁹ Исто.

	необычностью	
дóлго ли (недóлго) до грехá (до беды);	легко и быстро может случиться, произойти что-либо неприятное, тяжелое, непоправимое	враг (ђаво) не спава, није далеко до невоље, лако се може догодити, не треба (не фали) много
кто без грехá (и кто бáбе не внук)	у каждого есть слабости, недостатки	Један (само) је бог без греха
совершáть (соверш́ить) грех над собóй;	кончать жизнь самоубийством	дићи руку на себе, извршити самоубиство
петь (запéть; нест́и, понест́и; тяnúть, зятяnúть) аллилúю (аллилúя) кому, над чем петь (читáть) ака́фист кому	захваливать, перевозносить кого-л. выше всякой меры	дићи (дизати) до (у) девето небо кога
развёрзлись (отвёрзлись, раствор́ились) хля́би небéсные	пошел сильный, проливной дождь	отворила су се небеса, спустило се небо на земљу ⁶⁰
не véрить ни в бóга, ни в чёрта	не верить ни во что	не веровати ни богу ни људима
véрой и прáвдой (служ́ить);служ́ить véрой и прáвдой (véрой-пáвдой)	1. честно, преданно служить. 2. долго и надёжно служить (о предметах обихода)	служити душом и телом, бити одан до краја, служити верно и поштено
плева́ть (наплева́ть, плю́нуть) в ду́шу кому;	оскорблять самое дорогое для кого-либо, самое сокровенное в ком-либо	дирнути (дирати) у нечију светињу, поплувати (плувати) чију светињу, увредити (вређати) најдраже у човеку
в чём (то́лько) душа́ дёржится	хилый, слабый, едва живой	једва жив, кост и кожа, нема га видети, смрт на допусту
душа́ не принима́ет (не принима́ется)	совсем нет желания, не хочется или противно есть, пить что-либо	не да ми се, гади ми се, иде ми на нос, одвратно ми је (јести, пити)
душа́ (сёрдце) перевёртывается (переверну́лась, перевора́чивается, переверну́лось) у кого, в ком	кто-либо испытывает острое чувство жадости, сострадания	срце се стеже (стегло), стеже (стегло) ме у срцу (души) (због чега)
отпусти́ (пусти́) ду́шу на покая́ние; отпусти́ть (отпуска́ть) ду́шу на покая́ние	1. пощади, смилуйся, не убивай и т. п. 2. не трогай, не приставай, оставь в покое	оставити (пустити) на миру (с миром), не дирати, пустити нека (све) вода носи
души́ не ча́ять кто в ком	безгранично любить; обожать, доверяя во всём	држати као мало воде на длану, силно волети кога, лудовати, бити луд за ким,

⁶⁰ Наведени превод дат је у РСХФС. Адекватнијим преводом сматрамо „провала облака” или „небо се отворило (провалило)”.

		волети изнад свега
стоять (торча́ть, сиде́ть) над душо́й чьей, у кого	надоедать своим присутствием, докучать своей назойливостью	не давати коме душом дахнути, мотати се пред очима коме, чијим, гњавити (давити) кога, досађивати коме
хоть под ко́локол подводí кого	о том, кто плохо слышит или совершенно глухой	глув као топ ⁶¹
до положéния (низложéния) риз	до крайней степени опьянения	опити се до бесвести, бити мртав пијан

6.6.4. Међујезички псеудоеквиваленти (МПЕ)

Међујезички псеудоеквиваленти (МПЕ) су фразеологизми различитих језика са различитом семантиком и истим или блиским прототипом.

Табела 48. Међујезички псеудоеквиваленти

МПЕ			
Руски фразеологизам	Значење	Српски фразеологизам	Значење
ни Бо́гу свéчка, ни чёрту кочерга́	ничем не выделяющийся	палити свећу и Богу и ђаволу	настојати удовољити свема странама, улагивати се свема странама
вот тебе́, ба́бушка и Юрьев день	о неожиданно не сбывшихся надеждах, внезапных переменах к худшему; резком огарничении свободы действий и т.п.	добити шта на Јурјево	никад
такой-сякой, немазанный	выражение возмущения	бити крштен	бити нормалан
семь вёрст до небéс (и всё лёсом)	очень много наговорить, наобещать чего-л. несбыточного	далеко као (колико) од неба до земље	врло далеко, предалеко
вы́нуть ду́шу (дух)	измучить до смерти, умертвить	(из)вадити (некоме) душу	израбљивати (некога), мучити, досадити, малтретирати
во́льно соба́ке на	близких людей	лајати у ветар	критиковати,

⁶¹ У речнику РСХФС нисмо нашли ову одредницу, предлог семантизације је наш.

не́бо (ме́сяц, влады́ку) ла́ять	обидеть легче всего	(узалуд говорити), лајати на звезде	вређати некога, жалити се на некога, на нешто (обично нешто што субјекат не може да промени, на шта не може да утиче)
хвата́ть греха́ на́ душу	совершить какой-либо предосудительный поступок, согрешить	хватати души грех	чинити некое неправду

6.6.5. Нефразеолошки еквиваленти (НЕ)

Нефразеолошки еквиваленти, као што им само име говори, нису фразеологизми. У највећем броју случајева, фразеолошкој јединици једног језика у другоме језику одговара само лексички еквивалент или опис (тумачење семантике приликом превођења, са могућим коментаром). Навешћемо неке од примера из нашег корпуса истраживања:

руски → српски

вкушать от пищи святого Антония – гладовати
чепуха на постном масле – будалаштина, бесмислица
подвести под монастырь – довести у велику неприлику
безгрешные доходы – мито, подмазивање
петь Лазаря (Лазаря петь (запеть, спеть, распевать, тянуть, затянуть)) – закукати (кукати), ударити (ударати) у кукњаву, запевати (певати) жалопојку
наобум Лазаря (делать что) – напречац, нагло, непромишљено
воскресение (воскрешение) (святого) Лазаря – 1. оздрављење после тешке болести, 2. обнављање нечег старог, давно заборављеног⁶²
от греха (подальше) – мани се тога
с горем (грехом) пополам – на једвите јаде, с тешком муком
закрывать (закрывать; закрывать, запереть) душу на замок – затворити се (затварати се) у себе, постати (постајати) затворен
не по душе (сердцу) кому кто, что – не свиђа ми се
стоять (торчать, сидеть) над душой чьей, у кого – досађивати коме
за душой у кого есть (имеется); за душой у кого нет чего – имати, поседовати што, располагати чиме; немати, не поседовати
ни душой ни телом (не виноват, не причастен к чему-либо) – ни мрву (мрве), нипошто, нимало (није крив итд.)
из одного дерева икона и лопата – од свачега се може направити и добро и лоше
лить колокола – лагати, ширити сплетке (гласине)

⁶² У преводном речнику РСХФС фразеологизам је преведен синтагмом: Лазарево ускрснуће. Овакав фразеологизам нисмо пронашли у фразеолошким речницима српског језика.

колоко́лец в го́рле заигра́л – промукло дисање пред смрт
валда́йским колоко́льчиком залива́ться – гласно се смејати
жить в лесу́, моли́ться колесу́ – бити необразован
как оглаше́нный (бежа́ть, крича́ть, шуме́ть) – бесмислено, неразумно понашање
по́стная жизнь – живот без радости
устро́ить пост кому – лишити кога задовољства
воспринима́ть (восприя́ть) от ку́пели кого – први прихватати, одобравати нешто

НОВО

не дете́й крести́ть кому с кем – немати ништа заједничко
рассы́пался (пропа́л) бу́дто (ро́вно) клад от ами́ня – пропасти без трага
катава́сия у де́душки Афана́сья – хаос, неред
петь (запе́ть) на де́вятый глас – лоше певати (немузикално)
на сон гряду́щий – пред спавање
всено́щное бде́ние – дуги разговори
как поп на ма́сленицу – превише, прекомерно
архиере́йские часы́ у кого – онај ко касни, а оправдава се тиме што му сат наводно

касни

пить за здоро́вье архимандри́та – превише пити
наш (свой) брат Исаа́кий – човек близак по социјалном положају, моралним

особинама

вѣ́ше колоко́льни Ива́на Вели́кого – веома висок човек
идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву – одговорати за своје поступке
как ... ма́нна небесна́я – нешто веома жељено
нагото́вить (навару́ить) как на Мала́ньину сва́дбу – спремити много хране
сиде́ть (оста́ться) на пи́ще свято́го Анто́ния (на Анто́ньевой пи́ще); вкуша́ть от
пи́щи свято́го Анто́ния – гладовати

хоть в свя́тцы пиши́ кого – човек високог морала
обвиня́ть во всех сме́ртных греха́х кого – осуђивати нечије понашање, не налазећи

ништа добро у њему

(и) сме́х и го́ре (грех) – не знам да ли бих се смејао или плакао, трагикомична
ситуација

не ве́рить ни в сон, ни в чох, ни в пти́чий грай – не веровати ни у какве предзнаке
ну́жен как на ба́не (на ку́зне) крест – потпуно непотребан
крести́ с ма́ршем – последње јело које се служило уз молитву и звуке марша
меня́ться (поменя́ться) крестáми с кем – спријатељити се с ким
ти́хий а́нгел пролете́л – изненадна тишина је наступила

српски → руски

крстити се левом руком – быть в крайнем удивлении
до амина – полностью, целиком, до основания
као (у) амин – обязательно, непременно, неминуемо
бога за браду (уши) ухватити – достигнуть высокого положения, добиться

могущества, власти

видети свога бога – получить заслуженное наказание (рус. показать, где раки
зимуют)

не давати (дати) ни богу тамјана – быть очень скупым, жадным
нема друго́г Бога – ничего другого не остается; другого выхода нет

ни за жива бога – ни в коем случае, ни за что на свете
богу плакати – о том, что вызывает сожаление, огорчение
као Божић и Бадњи дан – о тех, кто неразлучен, всегда вместе
бити с душом у носу – быть близким к смерти, быть при смерти; быть слабым, болезненным
као без душе (трчати, отрчати; летети, улетети) – очень быстро, опрометью, в крайнем возбуждении. Ср. Русск. Сломая голову, без памяти, точно угорелый
мирне душе – 1. совершенно спокойно, не испытывая угрызений совести; 2. вполне вероятно, вполне возможно; спокойно
знати где ђаво спава – очень много знать, быть очень сведущим
адамско колено – о добром, порядочном человеке
дати (подметнути) рог за свећу коме – обмануть, провести кого-н.
не знати ни светка ни петка – работать без отдыха, постоянно, каждый день
светком и петком – постоянно, изо дня в день, каждый день
видети свог свеца – оказаться в очень опасном, безвыходном положении (рус. узнать, где раки зимуют)
скидати свеце с неба – очень сильно, не стесняясь в выражениях ругаться, проклинать все на свете (рус. ругаться на чем свет стоит)

6.7. ФРАЗЕОСЕМАНТИЧКА ПОЉА

Према речима М. Ивић крајем XX века у светској науци се учврстило уверење да је језик саздан тако да собом разоткрива објективну реалност света и даје субјективну слику те реалности, премда само донекле (Ивић 2006: 1). Језичка семантизованост представља субјективну интерпретацију света од стране човека, која је антропоцентрична (у Ивић 2006: 3, према Anna Wierzbicka 1988). У складу са овим приступом, човек вреднује свет око себе и људе око себе према физичким и психичким особинама, понашању, делатности, односу према другим људима, старима, појавама и предметима који га окружују (Вуловић 2015: 137).

Мањи број фразеологизама нашег корпуса означава предмете и појаве: *в Адáмовы вéки* – „очень давно, в старые времена”; *на рúсский байрám* – „никогда”; *всéми фíбрами душí* – „очень сильно”; *рай земнóй* – „необыкновенно красивое место, в котором всего в изобилии, где можно счастливо и безмятежно жить”; *Нóев ковчéг* – „переполненное обитателями помещение”.

Већи број фразеологизама употребљава се приликом квалификације човекових особина, стања и понашања. Ове фразеологизме класификоваћемо на фразеосемантичка поља према класификацији Н. Вуловић (2015) на: 1) физичке особине; 2) психичке и карактерне особине, 3) способности и вештине, 4) осећања и стања, 5) делатности, активности, поступци, 6) начин живота, ситуације и околности, 7) међуљудско односи, 8) сродство, људски род уопште и 9) близина смрти и смрт (Вуловић 2015: 137 – 179). У оквиру сваког од поља издвојена су потпоља у којима су обједињени фразеологизми са истим или сличним глобалним фразеолошким значењем руског и српског језика, а постојећа класификација потпоља биће допуњена тамо где за тим буде било потребе. Уз фразеологизме наводићемо квалификаторе који стоје уз дате фразеологизме у фразеолошким речницима. Класификацију ћемо представити у

табеларној форми, а након табела анализираћемо поједине примере са различитих аспеката.

6.7.1. Фразеосемантичко поље «физичке особине»

Табела 49. Физичке особине

Физичка особина	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
старост	стар как Мафусайл	об очень старом человеке (РФИЭС, 423)	стар као Метузалем метузалеми стар стар као Библија запекла му се душа (у костима)	веома стар веома је стар
	святáя душá на костылях	о старом, немощном человеке (прост. ирон.) (ФСРЛЯ, 217)		
	достíгнуть Сáрриных лет	быть в преклонном возрасте (о женщине) (книжн.) (ТСБВС, 179)		
	бóжий одувáнчик	об очень старом человеке (или женщине) (разг. ирон.) (ФСРЛЯ, 434)		
	Вётхий дёньми	об очень дряхлом человеке (устар. книжн. шутл.) (ТСБВС, 105)		
рођење	бóжья прíбыль	о новорождённом. (обл.) (ФСРЛЯ, 521)	/	/
узраст	в вóзрасте (Иисýса) Христá	тридцати трех лет отроду (разг.) (ТСБВС, 72)	/	/
ружноћа	дýрен (стра́шен) как смёртный грех	об очень некрасивом человеке (РФИЭС, 165)	ружан као ђаво (враг)	много, врло ружан

нагост	в костјуме Адáма (ходíть); в костјуме (наря́де) Ёвы; гол (го́лый) как Адáм (го́лые как Адáм и Ёва);	абсолютно без одежды, нагишом (РФИЭС, 351)	у Адамовом костиму у Евином костиму	потпуно наг, го потпуно нага, гола (шаль.)
облачење	наряжа́ться (нарядíться), как Малáнья на сва́дьбу;	о нарядно, богато, празднично одевающейся женщине (народ. шутл.) (РФИЭС, 413)	удесити се (средити се) као за Врбицу окићен (накићен) као ускршње јаје	лепо се обући, дотерати се превише шарено обучен
мршавост	та́ять (раста́ять) как (словно) свéчка (воск) живы́е (ходя́чие) мо́щи;	<u>очень быстро худеть</u> , ослабевать от болезни, тяжёлых переживаний и т.п. (прост.) (ФСРЛЯ, 679) ; истощаться, медленно умирать (неодобр.) (РФИЭС, 628) очень худой, изможденный человек (РФИЭС, 451)	танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу живе мошти осушити се као цигански (Лесандријски) светац	јако мршав, претерано мршав јако мршава стара особа (оксим.) бити много мршав, доста смршати (шаль. ирон.)

лепота	хоть ико́ну пиши́ <i>с кого</i> дай бог на па́сху как (будто) бог	о човеке с красивым, одухотворённым лицом (ФСРЛЯ, 472) несравненный, прекрасный (прост. шутл.-фамиллярн.) (ФСРЛЯ, 169) могущественный, <u>прекрасный</u> и т.п. (разг. призначн.) (СФБОГ, 63);	леп као анђео леп као икона	много, веома леп
изглед	/	/	црн као ђаво (враг)	потпуно црн
раст, висина	вѣ́ше колоко́льни Ива́на Вели́кого	об очень высоком чловеке (РФИЭС, 322)	расте као да га ђаволи за уши вуку	брзо расти, израсти (шаль.)
маљавост, чупавост	заро́сший как Иису́с	о длинноволосом или обросшем волосами човеке (РФИЭС, 270)	/	/
лице	на лице́ чѣрт (черті́) в сва́йку игра́л (игра́ли)	о рябом човеке (устар. прост. ирон.) (ФСРЛЯ, 744);	/	/

У фразеосемантичком пољу физичког изгледа издвојили смо 6 потпоља у којима и руски и српски фразеологизми с религијском компонентом имају своје представнике и то су: старост, ружноћа, лепота, нагост, облачење, раст и мршавост. У потпољима рођење, узраст и маљавост нема адекватних српских фразеологизама, а у потпољу изглед нема адекватних руских фразеологизама.

Руски фразеологизам *бо́жья при́быль* користи се када се говори о новорођенчету. Ради се о обласном фразеологизму, који смо пронашли само у једном од анализираних речника, у Фразеолошком речнику руског књижевног језика А. И. Фјодорова (2008). Дати фразеологизам, и поред тога што је обласни, наводимо како бисмо боље сагледали на које начине руски и српски народ путем својих језика, а кроз призму фразеологије, посматрају на људски живот од његовог почетка до самог краја. Реч је о фразеологизму са структуром именичке синтагме (придев + именица) који има номинативну функцију именовања новорођенчета. Придев *божий* (рус. *божий*, -ья, ње. 1. см. бог; 2. ничей, общий для всех; срп. *божији*) у функцији је конгруентног атрибута, док је главна реч синтагме именица *прибыль* (ж. р.) вишезначна и одређује се као: „1. сумма, на которую доход, выручка превышает затраты на экономическую деятельность, на производство товара; 2. обобщающий показатель финансовых результатов хозяйственной деятельности

предприятий; 3. *перен.* польза, выгода (*разг.*); 4. *чего.* прибавление, увеличение, приращение чего-н." (ТСРЯ), односно преведена на српски: „1. добит, добитак, приход, профит; 2. *разг.* корист, вајда; 3. пораст, повећање" (РСХС). Могло би се закључити да се у фразеологизму актуализује последње значење главне лексеме, будући да новорођенче значи проширење породице, становништа и припадника, у конкретном случају, православне хришћанске вере, при чему се првом компонентом истиче да је дете дар од Бога, у складу са представама из Светог Писма, светог Предања и молитвословља Цркве (чин венчања, чин уцрквењења мајке у 40. дан од рођења, чин крштења). У фразеолошким речницима српског језика нисмо пронашли фразеологизам којим бисмо на одговарајући начин превели дати руски фразеологизам, али такав пример наводи Јосип Матеша за хрватски (хрватскосрпски) језик: *božji blagoslov djeca, porod*. У оба језика посведочене су и паремије са овом семантиком: Деца су благослов Божији (Вук). Дети — благодать Божья. У кого детей много, тот не забыт от Бога (Даљ). Поред наведеног, међу руским библијским фразеологизмима који садрже лексеме за означавање новорођенчади или деце као компоненте проналазимо примере: *истина глаголет устáми младенца (младенцев)*, чешће са следећим редоследом компоненти: *уста́ми младенца глаголет истина и избие́ние младенцев*. Први фразеологизам није директно преузет из Библије, већ представља реминисценцију на старозаветни текст (из Псалтира) („Из уст младенцев и грудных детей Ты устроил хвалу, ради врагов Твоих, дабы сделать безмолвным врага и мстителя” Псалтирь 8: 3) или на новозаветни текст Јеванђеља по Матеју („Видев же первосвященники и книжники чудеса, которые Он сотворил, и детей, восклицавших в храме и говорящих: «осанна Сыну Давидову!», вознегодовали и сказали Ему: слышишь ли, что они говорят? Иисус же говорит им: да! разве вы никогда не читали: «из уст младенцев и грудных детей Ты устроил хвалу»?” Мт. 21: 15, 16). Употреба лексема *устá* (савр. рус. *рот, губы*) и *глаголет* (савр. рус. *говори́т*) квалификују фразеологизам као застарео и сврставају га у високи, књижевни стил. Библијски текст мотивише и значење фразеологизма – „то, что непосредственно, без утайки, бесхитростно высказывают дети” (деца не лажу). Други фразеологизам *избие́ние младенцев* према монографији В. М. Мокијенка *Библизми у савременом руском говору* (2017) је такође књишки фразеологизам са значењима: „1. о жестокой расправе над беззащитными, неопытными и т. п. людьми; 2. шутил. о строгих мерах по отношению к кому-л.; придирчивой, беспощадной критике, оценке чьих-л. действий, литературных опытов и т. п.” (Мокиенко 2017: 80). Овај фразеологизам такође потиче из Јеванђеља по Матеју („Тогда Ирод, увидев себя осмеянным волхвами, весьма разгневался, и послал избить всех младенцев в Вифлееме и во всех пределах его, от двух лет и ниже, по времени, которое выведал от волхвов.” Мт. 2: 16). Јеванђељска прича говори о времену рођења Исуса Христа, о томе како је цар Ирод одлучио да спречи остварење пророчанства, на тај начин што ће извршити покољ деце до две године старости рођене у Витлејему и околини. Фразеологизам је настао заменом глаголске компоненте *избить* именицом *избие́ние*, а израз у у руском језику у поређењу са текстом Библије има пренесено значење (Дубровина 2012: 42 – 44).

Након рођења наставља се раст човека у физичком, психичком, духовном и сваком другом смислу. У српском језику раст у смислу брзог достизања висине представљено је компаративним фразеологизмом *расте као да га ђаволи за уши вуку*. Компаративни део у датом фразеологизму има адвербијално значење начина вршења радње (веома брзо). У руском језику нисмо пронашли фразеологизам који би садржао религијску компоненту са овим значењем. Семантички адекватни који би се могли употребити у овом значењу су: рус. *как на дрожжа́х (выраста́ть, поднима́ться, расти́)* – срп. *брзо (као из воде, као гљиве после кише) (расти, ницати, напредовати)*; рус. *не по дням, а по*

часам (растí, возрастáть) – срп. *врло брзо, наочиглед (расти, повећавати се), расти као трава (као из воде)*. У руском језику висина се може изразити компаративним фразеологизмом *вѣ́ше колоко́лѣни Ива́на Вели́кого*, где је у еталонском делу компарације звоник Ивана Великог, чија висина износи 81 метар и највиша је грађевина међу сакралним објектима који се налазе на Саборном тргу Московског Кремља.

Два руска фразеологизма из овог потпоља настала су на основу јеванђељских представа о Исусу Христу. Један од њих је предлошко-падежна конструкција (предлог *в* + именица *возраст* у локативу + именица *Христос* у генитиву + факултативни елемент *Иисус*, такође у генитиву) са адвербијалним значењем времена и тиче се трајања Исусовог земаљског живота – рус. *в вѣ́зрасте (Иису́са) Христá* – тридцати трех лет отроду (срп. око 33 године). Реч је о предању о Сину Божијем, који се оваплотио у телу човечијем, ради спасења људског рода, а страдао је и био разапет за време римског префекта Понтија Пилата када му је било 33 године, што лежи у основи датог фразеологизма. Други фразеологизам *зарѡсши́й как Иису́с* – о динноволосом или обросшем волосами човеке (срп. о дугокосом човеку или о човеку зараслом у косу / браду), поредбеног је карактера са Исусом у компаративном делу и може се сматрати да је настао на основу народне представе о физичком изгледу Исуса Христа (вероватно за време његовог кушања у пустињи 40 дана и ноћи, исп. Мт. 4, 1-11, мада би реалније било везивање овакве представе за Светог Јована Крститеља, који је живео у пустињи, одевао се у хаљину од камиље длаке и кожни појасом опасивао бедра своја и хранио акридама и дивљим медом, исп. Мт. 3, 4). Сличан фразеологизам проналазимо и у чешком језику: *být (chodit) bradatý (fousatý, zarostlý) jako Kristus*. У српском језику нисмо пронашли одговарајуће фразеологизме којима бисмо превели два наведена фразеологизма.

Уколико се крећемо даље дуж временски ток живота, долазимо до фразеологизама којима се означава старост. Ови фразеологизми заступљени су у оба анализирана језика. У руском језику то су поредбени фразеологизам *стар как Мафуса́йл*, глаголско-именички фразеологизам *достíгну́ть Са́рриных лет* и именички фразеологизми са структуром именичке синтагме (придев у функцији конгруентног атрибута + именица) *бо́жий одува́нчик*, именичке конструкције (конгруентни атрибут + именица + предлог + именица у локативу) *святáя душá на косты́лях* и придевске конструкције (придев + именица у инструменталу) *Вѣ́тхий де́ньми*. Од наведених, три фразеологизама карактерише библијско порекло, а један од њих се појављује и у српском језику. Старозаветни патријарх Метузалем (рус. *Мафуса́йл*), потомак Еноха, према предању (Пост. 5: 21 – 27) живео је 969 година, чиме се и прославио, а у фразеологију многих језика ушао као синоним за дуговечност, односно дуг живот. Синонимичан му је фразеологизам *прожítъ Аредовы (Аридовы) веки*, инспирисан предањем о старозаветном патријарху Јареду, који је проживео 900 година (Шанский 1987, 14). Фразеологизми који садрже ову личност (Мафуисаила) као компоненту интернационалног су карактера, што потврђује њихова распрострањеност у већини словенских и несловенских језика (рус. *стар как Мафуса́йл*; укр. *старий, як Мафусаїл*; срп. *стар као Метузалем, метузалеми стар*; чеш. *být starý jako Matuzalém*; словач. *starý ako Matuzalem*; кашуб. *stôri jak Matuzalem*; енг. *(as) old as Methuselah*; нем. *alt wie Methusalem sein*; фр. *vieux comme Mathusalem*; мађ. *vén, mint Matuzsálem*). Руском фразеологизму *стар как Мафуса́йл* одговарају српски фразеологизми *стар као Метузалем* (МФЕ-1) и *метузалеми стар* (МФЕ-2). Друге личности које је прославила дубока старост су Сара, жена старозаветног патријарха Аврама, која је доживела 127 година.

Вѣтхий дѣньми је симболичан назив за Бога Оца (Дан. 7: 13, 14), који постоји пре сваког времена, али и за Господа Иуса Христа, за кога се по православној догматици верује да је рођен од Оца пре свих векова (ово одређење ушло је и у Никео-Цариградски символ вере). Данас се овај фразеологизам користи у шаљивом тону, када се жели истаћи да је неко проживео велики број дана, што се може повезати и са српским фразеологизмом *изјести (одређени број) Божића* у значењу – имати онолико година колико се Божића прославило (Вуловић 2015: 72). У српском језику се као компаративни део поређења употребљава још и Библија, која се такође одликује древношћу. У два јединицама проналазимо компоненту душа: срп. *запекла му се душа (у костима)* – мотивисан ситуацијом да се душа не разлучује од тела и поред телесне слабости и реалним очекивањем смрти и рус. *свята́я ду́ша на ко́стылях* – настао на основу представе о отежаном кретању под старост и употребом штака (букв. света душа на штакама). Слика прецветалог маслачка којег је довољно одувати како би нестало (и релативно лака болест или повреда може однети слабог и старог човека) лежи у основи руског фразеологизма *бо́жий одува́нчик*, који се употребљава са дозом ироније.

Одевање човека у овом пољу заступљено је кроз опозицију наг – обучен (са степенима: лепо обучен и претерано лепо обучен, накићен). Нагост се у оба језика исказује фразеологизмима који су настали на основу старозаветних библијских представа о животу првих људи, Адама и Еве, у рају, где нису имали одећу („И были обы наги, Адам и жена его, и не стыдились” Пост. 2: 25). Нијанса ироније овде се постиже употребом компоненте костим (рус. *костю́м*), наспрам нагости, коју фразеологизми означавају: рус. *в костю́ме Ада́ма (ходи́ть)*; *в костю́ме (наря́де) Ёвы*; срп. *у Адамовом костиму*; *у Евином костиму*. Иронија се губи у поредбеном руском фразеологизму *гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Ёва)*. На другој страни опозиције је српски поредбени фразеологизам са значењем – лепо се обући *удесити се (средити се)* као за *Врбицу*. У основи поређења лежи обичај да се на Лазареву суботу (чији је народни назив Врбица) обуче нешто ново и лепо и оде у цркву (деци се обавезно за тај дан дарује нешто од нове обуће или одеће). Губитак поредбеног везника у датом фразеологизму, као и промена глагола у нерелексивни пар (*удесити се – удесити некога*) потпуно мењају значење фразеологизма (*удесити се за Врбицу* – упропастити се, уништити се; *удесити некога за Врбицу* – измлатити некога, променити му опис, упропастити некога). Претеривање у облачењу изражава се руским фразеологизмом *наряжа́ться (наряди́ться)*, как *Мала́нья на сва́дбу* (*Маланья* је народни назив за *Меланија*⁶³ (Кончаревић 2021а: 31)) и српским фразеологизмом *окићен (накићен) као ускршње јаје*.

Опозиција лепота – ружноћа такође има представнике у оба поређена језика. У руском језику то су поредбени фразеологизам *как (будто) бог* са значењем „могущественный, прекрасный и т.п.”, реченични фразеологизам са хеортоном Васкрс *дай бог на па́сху* у значењу „несравненный, прекрасный” и реченични фразеологизам *хоть ико́ну пиши́ с кого* „о човеке с красивым, одухотворённым лицом”. Као српски МФА последњем руском фразеологизму стоји *леп као икона* са

⁶³ Израз је везан на дан Свете Меланије (рус. *День святой Мелании*), који је по старом, јулијанском календару обележаван 31. децембра (13. јануара по новом, грегоријанском календару, дан учи празника Светог Василија Великог, Обрезања Господњег и Нове године). Тога дана се, по неким изворима, спремало много хране и пића, због чега се Меланија асоцира са изобиљем и припремом за празник (РФИЭС, 413). Реалније је везивати овај фразеологизам за житије свете Меланије Римљанке, која је пре одлуке да се замонаши била изузетно богата, са наслеђеним великим имањима, и удата са патриција, такође високог материјалног статуса (Кончаревић 2021: 31), утолико пре што су у традиционалној култури Руса сви дани од Божића до Крстовдана светковани са обиљем јела и пића (Святки).

значењем „много, веома леп” и МФА *леп као анђео*. Начело лепоте у фразеологији везује се за Бога, анђела и икону, док се начело ружноће путем поређења везује за ђавола – срп. *ружан као ђаво* и грех – *дурен (страшен) как смёртний грех*. Треба имати у виду да су у фразеологији хришћанске представе о ђаволу и елементи старе религије помешане. Ђаво представља персонификацију греха и зла, људског и Божијег непријатеља за хришћане. На њега су пренесена телесна и психичка својства демона и божанстава из старе религије (Штрбац 2018: 217).

Мршавост се у поређеним језицима изражава МФЕ-1 рус. *живые (ходячие) мочи* – „очень худой, изможденный человек”, односно срп. *живе мошти*. Фразеологизација је заснована на оксиморонском споју придева *жив* са лексемом *мошти*, која представља посмртне остатке. Друга компонента, коју проналазимо у оба језика, али у нешто другачијој представи јесте лексема *свећа* (рус. *свеча*): рус. *таять (растаять) как (словно) свёчка (воск)* – „очень быстро худеть, ослабевать от болезни, тяжёлых переживаний и т.п.” (прост.) (ФСРЛЯ, 679) ; „истощаться, медленно умирать (неодобр.)” (РФИЭС, 628) и срп. *танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу* – „јако мршав, претерано мршав”. У српском језику постоји још један семантички адекват, који се може употребити у значењу „бити много мршав, доста смршати”, а то је фразеологизам срп. *осушити се као цигански (Лесандријски) светац (у оцаку)* (В. Вуловић 2015: 144). К. Кончаревић допушта могућност да се овај фразеологизам пореклом везује за житије преп. Антонија Великог, с обзиром на популарност ове хагиографије (на коју указује Н. Вуловић), али претпоставља да су овде као прототип могла послужити и житија и службе (још) два светитеља из Александрије позната по великом испосништву – преп. Атанасија Великог и св. Јована Милостивог, утолико пре што се обојица у српском народу прослављају као крсне славе. „Фразеологизам, пак, *осушити се као цигански светац у оцаку*, који Н. Вуловић наводи као синоним претходном (Вуловић 2015: 329) највероватније нема хагиографску и хеортолошку мотивисаност: сва три александријска свеца јесу била тамне пути, али, прво, они немају изражен култ у ромској популацији (за разлику од св. великомученика Георгија), друго, компонента *у оцаку* упућује на шаљиви, каламбурски карактер фразеологизма (исп.: *посветити се као Гојко у ђивоту*)” (Кончаревић 2021а: 32-33).

Културолошку информацију носи реченични фразеологизам којим се описује рошаво човеково лице *на лицé чёрт (чертí) в свáйку игрál (игрáli)* – „о рябом человеке”. Лексема *свáйка* означава „1. свајка (стара руска игра). 2. ексер за игру свајке” (РСХС). Свајка је руска народна игра, коју су играли како деца, тако и старији. Правила игре била су једноставна, требало је бацити гвоздени прстен на земљу, а затим погодити ексером (свајком) унутрашњост прстена тако да се забоду у земљу. Свако је бацао док не промаши (под промашајем се сматрало да се ексер не забије у земљу или да се забије, али ван прстена). Прстен је имао пречник од 4-5цм, а ексер (свајка) била је између 10цм и 30цм дугачка, и тешка од 100г до 800г (за децу) и од 3кг до 8кг (за одрасле). Компонентом *на лицé* детерминисан предмет / место на које се фразеологизам односи. Човеково лице се у фразеологизму поистовећује са земљом, рупичастом након игре, а играч са хтонским демонским бићем. Придев *рябóй* у српском језику има значење „1. рошав, богињав, 2. шарен” (РСХС).

6.7.2. Фразеосемантичко поље «психичке и карактерне особине»

Табела 50. Психичке и карактерне особине

Особина	Руска фразеолошка јединица	Значење	Српска фразеолошка јединица	Значење
доброта, племенитост, моралност	ангел во плóти	<u>1. кроткий, чуткий, непорочный человек.</u> (книжн.) 2. человек, маскирующий свои отрицательные качества (ирон.) (ФСРЛЯ, 13)	чист као анђео	морално непрекоран
	ангел земно́й	о човеке, отличающемся святостью, праведностью, духовностью, чистотой и кротостью (книжн. одобр. или шутл.) (РФИЭС, 24)	прави анђео	необично добар, поштен, добричина
	свята́я душа́	высоконравственны й, чистый и непорочный, безупречный во всех отношениях человек. (устар.) (ФСРЛЯ, 217)	имати душе (и срца)	бити добар
			душа од човека света душа добар (леп) као анђео	добар
			добар као бог	много добар
	хоть в свя́тцы пиши́ кого	о высококонравственном , безупречном человеке (устар. ирон.) (ФСРЛЯ, 472)	адамско колено	племенита женска особа
			божија овчица	добар, скрушен човек
	бо́жья корóвка	2. кроткий, безобидный, не умеющий постоять за себя человек (ирон. пренебр.) (ФСРЛЯ, 315)	скројен на божју	
	души́ не покривíт	честен, совестлив, прямолинеен		

	человѣк большой души	(устар.) (ФСРЛЯ, 495) о человеке высоких моральных качеств – благородном, нравственном, чутком (книжн. одобр.) (РФИЭС, 211)		
	чист душою <i>кто</i> чистая душа	об очень честном, добросердечном, неиспорченном и безгрешном человеке (одобр.) (РФИЭС, 210)		
	простая душа	прямой, бесхитростный, простодушный человек (разг.) (ФСРЛЯ, 217)		
	добрая душа	отзывчивый, жалостливый, чуткий человек (разг.) (ФСРЛЯ, 215)		
	добродѣтель ный (добрый) самаритянин	о человеке, всегда готовом помочь ближнему (книжн.) (РФИЭС, 621)		
	искра божья (божия) у <i>кого, в ком</i>	1. одаренность, талантливость, выдающиеся способности. 2. <u>благородные</u> <u>порывы чувств.</u> <u>высокие стремления</u> <u>и т. п.</u> (устар.) (ФСРЯМ, 186)		
зло, пакост, поквареност	змий- искуситель	о человеке, который соблазняет чем-л. недозволенным, запрещенным (книжн. неодобр. или	зао као враг (ђаво) пакостан као враг	много зао (погр.) веома пакостан

		шутл.-ирон.) (РФИЭС, 253) о коварном, опасном человеке (разг. ирон.) (ФСРЛЯ, 259)	ђаво од тетке продана (продата) душа	опасно, пакосно чељаде (погрд.) неваљао, покварен човек; некарактерна особа
	сатани́нское плéмя	негодные, злые люди (прост. бранно или осудит.) (ТСБВС, 227)	није му стало до душе	зао је
	чёрная душа́ <i>у кого</i>	о человеке коварном, способном на низкие, предосудительные дела, поступки (разг. презр.) (ФСРЛЯ, 218)		
	растлева́ть (растли́ть) свою́ ду́шу	морально разлагаться, развращаться (устар.) (ФСРЛЯ, 569)		
	чёртова ку́кла <i>кто</i>	хитрая, злая, коварная, вредная женщина (БФСРЯТ, 724)		
	без бо́га	грешный, порочный (разг. неодобр. призначн.) (СФБОГ, 32)		
	бо́га нет в <i>ком</i>	(устар. прост.) о бессовестном, бесчестном человеке. (ФСРЛЯ, 407)		
	Йродова душа́	жестокий, скверный человек (устар. прост. бран.) (ФСРЛЯ, 217)		
	Йродово плéмя	негодные, злые люди (прост. бранно.) (ТСБВС, 227)		

	Їродово сѣмя исча́дие а́да соба́чья душа́ ме́лкий бес	бранная, резко отрицательная характеристика человека, совершившего проступок, преступление (устар. грубо-прост.) (ФСРЛЯ, 608) о ком-л. ужасном, внушающем отвращение своим видом, действиями (устар.) (ОЭСРФ, 61) скверный, грубый человек; хам. (прост. бран.) (ФСРЛЯ, 217) 1. угодник, льстец. 2. мелкий пакостник. 3. тайный враг. (РФИЭС, 49)		
непоузданост	солóменная душа	трусливый, малодушный, ненадёжный человек (прост. презр.) (ФСРЛЯ, 217)	пасја вера циганска душа вера му (joj) на колену	некарактерна, непоуздана особа (погрд.) некарактерна, непоуздана особа непоуздана особа
ублажавање лоших особина	не так стра́шен чѣ́рт, как его́ ма́лѹют	о ком-, чем-л., в действительности не таком страшном, как его изображают, представляют (ФСРЯТ, 141)	није враг тако црн (2) није ђаво тако црн (као што га људи сликају, молују)	не бити баш сасвим зао (о ономе о коме се говори) (еуф.) бољи је него што га бије глас
тврди́члук, шкртост	не без греха́	1. не совсем честно, с нарушением закона, обязанностей, правил; кто-либо не совсем честен. 2. кое-	не да(ва)ти ни богу тамјана	не да(вати) ником ништа, бити шкрт (подруг.)

	закла́дывать (заложить) (свою) ду́шу <i>за что</i>	как, с ошибками. (разг.) (ФСРЛЯ, 158) будучи предельно скупым, не останавливаться ни перед чем в стремлении разбогатеть, сохранить накопленное (обл. презр.) (ФСРЛЯ, 241)	не дати богу штапа да убије врага не би дао ни ђаволу нож да се закоље не давати ни цару харача, ни богу колача	бити много шкрт (и на своју штету) много шкрт не давати никоме ништа
лоповлук	/	/	украо би и Богородичин (од мртва) покров узео би с божјег олтара од бога би украо	бити велики, безобзиран лопов (през.)
лукавост, довитљивост	вертётся как бес (чёрт) пёред заўтрёней	изворачиваться, юлить, хитрить (прост.) (ФСРЛЯ, 65)	врага (ђавола) би на леду потковао знати ђавола на леду потковати ђаволу је испод чекића утекао (побегао) знати ђавола на селамет истерати лукав као враг	(бити) вешт, препреден, врло лукав човек (погрд.)
препреденост , сналажљивос т	/	/	искочити (испасти) ђаволу (врагу) из торбе	бити врло препреден, продоран

			врагу из торбе (и)скочити (ускочити) врагу из мреже (торбе) утећи	снаћи се вешто, лукаво бити јако обестан, лукав, сналажљив
несташлук, немирлук	крути́ться (верте́ться), то́чно егó чéрти на сковорóдке поджа́риваю т дья́вол (бес) сиди́т в ком	о непоседе, егозе. (РФИЭС, 754) кто-либо лукавит, сопротивляется, не подчиняется. (прост.) (ФСРЛЯ, 222) кто-либо испытывает постоянное, непреодолимое желание сделать что-либо предосудительное, опасное (ФСРЛЯ, 22)	искочити, испасти врагу из торбе (2) ђаво од човека ђаво и по	несташан, немиран враголан
неспретност, недосетљивост	/	/	дрвен(и) светац (бог, Јанко, Марија, поп) зарезао му бог рамена да му на њима кошуља стоји	неспретан, недосетљив човек неспретан је, неумешан
окрутност	без души́	1. неувлечённо, неохотно (делать что-либо) (разг.) 2. забыв всё на свете (устар.) 3. <u>кто кто-либо недобрый, чёрный, бездушный.</u> (прост. неодобр.) (ФСРЛЯ, 219)	бити без душе (и срца) бити слика сатане увргнути се у сотону немати душе	бити opak, окрутан бити немилосрдан, окрутан
тврдоглавост	упря́мая как Валаа́мова	об очень упрямой женщине (прост.)	не дати се крстити	не слушати ничије

	осліца (слóвно) бес вселился в <i>кого</i>	(РФИЭС, 503) о человеке, проявляющем излишнее упорство, упрямство, нежелание считаться с кем- или чем-л. (неодобр.) (РФИЭС, 49–50)		савете, бити тврдоглав
нестрпљивост	/	/	и ђаво душу причека и бог душу чека	онај који неће да сачека
глупост	блух царя небёсного умён как поп Семён отпётый (пётый) дурак мудрый как (царь) Соломён бог обидел <i>кого</i>	очень глупый человек; тупица, дурак, болван (прост.) (ФСРЯМ, 296) о глупом, недалеком человеке, не понимающем собственной выгоды (народн. ирон.) (РФИЭС, 558) об абсолютно глупом человеке (презр.) (РФИЭС, 206) 1. о чрезвычайно умном, мудром человеке (книжн.) <u>2.</u> <u>о недалёком, глупом</u> <u>человеке (ирон.)</u> (РФИЭС, 657) 1. о несчастном, нездоровом человеке; о калеке (устар. прост.) <u>2. о</u> <u>глуповатом,</u> <u>недалёком человеке</u> <u>ирон.</u> (ФСРЛЯ, 30)	не знати се ни прекрстити	бити глуп, тупав

	бо́гом обі́женный	неудачливый, несчастливый; <u>недалекий, неумный,</u> <u>ограниченный</u> (устар.) (ФСРЯМ, 290);		
	бог уби́л <i>кого</i>	кто-либо глуповат, не соображает (устар. прост.) (ФСРЛЯ, 31)		
	глу́пая как Вала́мова осли́ца Вала́мова осли́ца	об очень глупой женщине (прост.) (РФИЭС, 502)		
безвредност	чудеса́ на постном масле	о чём-либо очень незначительном; о пустяке, не стоящем внимания (прост.) (ФСРЛЯ, 751)	ничија вера	ништарија
	ерунда́ (чепуха́) на по́стном ма́сле;	что-л. не стоящее внимания, глупые рассуждения (шутл.) (ОЭСРФ, 153)		
	тако́й-сяко́й нема́занный (сухо́й)	Употребляется вместо оценочных слов, отрицательной или бранной характеристики (шутл.) (РФИЭС, 468)		
расеја́ност	/	/	поп кобилу јаше, а кобилу тражи	расејан, неприбран
сумњи́чавост	Фома́ неве́рный (неве́рующи й)	человек, которого трудно заставить поверить чему-либо (РФИЭС, 723)	неверни Тома	сумњи́чав, скептичан
немора́лност	прода́жный как Иу́да Иу́да – предате́ль	о человеке, которого можно подкупить; о том, кто ради денег, выгоды готов на бесчеловечный поступок (презр.) (РФИЭС, 276)	не бити баш светац	не бити без греха, не радити само оно што је морално

	нет ничегó святóго (на свёте) <i>для кого</i>	о том, кто лишён моральных, нравственных принципов (предосуд.) (ФСРЛЯ, 408)		
неваспитанос т	Хáмово отрóдье	о грубом невоспитанном человеке (прост. бран.) (РФИЭС, 506)		
старомодно васпитање	стáрого завéта (завéту) <i>кто</i>	(устар.) кто-либо имеет устаревшие взгляды, убеждения, привычки; старомодно воспитан. (ФСРЛЯ, 234)		
нормалност	/		бити крштен	нормалан
необичност	/		чудан светац	чудак
мудрост	мúдрый как (царь) Соломóн	<u>1. о чрезвычайно умном, мудром человеке (книжн.)</u> 2. о недалёком, глупом человеке (ирон.) (РФИЭС, 657)	мудар (паметан) као Соломон	веома мудар, много паметан човек
лењост	коптíтель нёба	человек, живущий бесцельно, без пользы для других; человек, праздно проводящий жизнь (устар.) (ФСРЯМ, 206)	красти богу дане (божје дане)	не радити ништа
	коптíть нёбо	существовать без определённой жизненной цели, жить без пользы для других (БФСРЯТ, 476)	красти од бога време	дангубити, ленствовати
	ждать мánны с нёба (небéс, небéсной)	рассчитывать, что какие-л. блага достанутся без усилий, труда – от кого. (публ.) (ТСБВС, 188)	чекати ману с неба чекати да печене шеве (голубови) падну с неба	чекати помоћ не радећи ништа, не трудити се
дволичност	служíть	работать,	палити богу и	дволичан,

	двум господám; служить и бо́гу и мамóне; слугá двух госпóд жечь свечу́ с обо́их концóв молиться (бо́гу и) чёрту	действовать, угождая двум противостоящим сторонам (книжн. неодобр.) (РФИЭС, 161) о двурушнике (РФИЭС, 645) питаться добиться наибольшей выгоды (РФИЭС, 628) обращаться с мольбой к силам зла, неистово просить о чем-л. (разг. неодобр.) (СФЧЕРТ, 57)	ђаволу свећу служити богу и мамону	лицемеран човек бити лицемер
искренность	душá наизнáнку у кого душá нараспáшку (жить) открýтая душá	кто-либо не скрывает своих переживаний. (разг.) (ФСРЛЯ, 215) о простом, откровенном человеке (ФСРЯТ, 74) искренний, прямой, доверчивый человек. (разг.) (ФСРЛЯ, 217)	бити целом душом откровен рећи по души рећи попу поп, а бобу боб искрен као мајка божија из све душе (свом душом) (урадити)	бити искрена, отворена особа говорити искрено казати отворено, без увијања веома искрена особа искрено, радо (урадити нешто)
неискренность, претварање	áнгел во плóти áнгел непорóчный петь Лазаря	1. кроткий, чуткий, непорочный человек. (книжн.) <u>2. человек, маскирующий свои отрицательные качества (ирон.)</u> (ФСРЛЯ, 13); стараясь разжалобить, прикидываться	агнец божији изигравати свеца правити се преподобним Јосифом правити се светац	онај који се прави наиван, безазлен претварати се, приказивати се невиним, безазленим

	прики́дывать ся (прики́нутьс я; притворя́тьс я; притвори́тьс я) Ла́зарем	несчастливым, плакаться, жаловаться на свою судьбу (разг. ирон.) (ФСРЛЯ, 467) притворяться больным и несчастливым, прибедняться (неодобр.) (РФИЭС, 373);		
лаковерност	святáя простотá блажéн, кто вéрует	о человеке простодушном, наивном до глупости (ОЭСРФ, 131) о том, кто легковерно относится к различным теориям, сомнительным, но приятным слухам (ирон.) (РФИЭС, 53)	веру́је (у нешто) као да је записано у јеванђељу	лаковеран, наиван, несмотрен
осредньост	ни бóгу свеча́ (свѣчка), ни чѣрту кочергá <i>кто</i> ни кафтáн, ни рýса звѣзд с нѣба не хвата́ет	ничем не выделяющийся, средний, посредственный человек (ФСРЯМ, 413) о чём-либо не имеющем отличительных характеристик, индивидуальных свойств (разг. неодобр.) ничем не выдающийся, средних способностей (ФСРЯМ, 504);		
похлепа	служить	быть алчным,		

	(поклоня́ться) Ваа́лу	стремиться к наживе (устар. книжн.) (ТСБВС, 48)		
бити материјалиста	служить Мамóне (Маммóне)	заботиться о богатстве, материальных ценностях, предаваться грубым, чувственным наслаждениям и при этом не заботиться о душе (устар. неодобр.) (ЛБМ Т1, 239)		
	жа́дный как Ёуда	об очень жадном человеке (презр.) (РФИЭС, 275)		
необразованост	жить в лесу́, моли́ться колесу́	о тёмных, необразованных людях (обл. пренебр.) (ФСРЛЯ, 230)		

У фразеолошком пољу психичких и карактерних особина човека највећи број фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику проналазимо у потпољу доброта, племенитост, моралност и опозитном потпољу зло, пакост, поквареност. Позитивне особине човека у оба језика исказују се фразеологизмима који садрже компоненте: 1) бог: рус. *бо́жья корóвка*; срп. *скројен на божју, добар као бог, божија овчица*; 2) анђео: рус. *а́нгел во плóти, а́нгел земно́й*; срп. *добар (леп) као анђео, чист као анђео, прави анђео*, 3) душа: рус. *свята́я душá, душí не покривíт, челове́к большо́й душí, чист душóю кто, чíстая душá, проста́я душá, до́брая душá*; срп. *душа од човека, света душа, имати душе (и срца)*; 4) библијске личности: рус. *добродéтельный (до́брый) самарита́нин*; срп. *адамско колено*; 5) свеце: рус. *хоть в свя́тцы пиши́ кого*.

Фразеологизам рус. *бо́жья корóвка* је у свом основном значењу биолошки термин и њиме се означава „небольшой летающий жучок яркой окраски (с чёрными пятнышками на красных или жёлтых надкрыльях)” (ТСРЯ). За овог инсекта карактеристично је то да не наноси штету, што је мотивисало транспозицију његовог значења на човека, „кроткий, безобидный, не умеющий постоять за себя человек”. Термин на српском језику гласи *буба мара*. Дати термин у српском језику није развио фразеолошко значење, те се као превод са руског може употребити српски адекват, библијски фразеологизам који садржи зооним и има слично значење као руски фразеологизам – *божија овчица*. Сматра се да је у руски језик фразеологизам дошао као калк са француског *bête à bon Dieu* или *vache à Dieu*.

Према представама многих старих народа о души налазе се у основи фразеологизама са овом компонентом. Такви су веровање да приликом рођења човек добија душу, која у зависности од човекових врлина узраста и шири се, а то веровање лежи у основи фразеологизма (*челове́к*) *большо́й душí* – „благородный,

высоконравственный и чуткий человек”, као изједначавање чистоте и доброте – у фразеологизмима *чист душою кто, чистая душа*.

Библијски фразеологизам са структуром именичке синтагме *добродетельный (добрый) самаритянин* заснован је на новозаветној причи коју проналазимо у Јеванђељу по Луки (Лук. 10: 33 – 35), којом је мотивисана и употреба варијанти придева *добродетельный (добрый): милосёрдный, благодетельный*. У два српска фразеологизма са компонентом анђеоло *добар (леп) као анђеоло, чист као анђеоло* значење је мотивисано поређењем уз употребу везника као, док у једном српском – *прави анђеоло* и једном руском фразеологизму *ангел во плоти* значење настаје метафоричким преносом значења именичке синтагме.

На другом крају поларитета налазе се особине зла, пакости и покварености. Најзаступљеније религијске компоненте у фразеологизмима којима се изражавају ове негативне људске особине су: 1) ђаво / враг: рус. *сатанинское*⁶⁴ *плёмя, чёртова кукла кто*; срп. *зао као враг (ђаво), пакостан као враг, ђаво од тетке*; 2) душа: рус. *чёрная душа, растлевать (растлить) свою душу, собачья душа, Иродова душа*; срп. *продана (продата) душа, није му стало до душе*; 3) библијски фразеологизми: рус. *змей-искуситель, Иродово плёмя, Иродово семя, исчадие ада*; 4) бог, односно његово одсуство у човеку: *без бога*.

У Етимолошко-историјском речнику руских фразеологизама за фразеологизам *чёрная душа* са значењем „о човеке коварном, способном на низкије, предосудительные дела, поступки” проналазимо претпоставку да дати фразеологизам потиче из Хорацијевих Сатира. Црна боја, заједно са тамом и одсуством светла део је архетипске дихотомије светло – тама, бело – црно, добро – зло, Бог - ђаво, што лежи у основи мотивације значења датог фразеологизма.

О паганском, словенском и старом српском веровању у то да је пас (рус. *собака*) хтонска животиња нечисте демонске природе писао је В. Чајкановић (1994), а сведоке оваквог веровања проналазимо у нашем корпусу у примерима рус. *собачья душа, вольно собаче на небо (месяц, владыку) лаять, брехать как собака в Пасху, бог (господь, аллах, черт, бес, леший, пес) знает и сл.*; срп. *пасја вера, срећан као пас у (хришћанској) цркви* и сл. У датом пољу евидентно је присуство више фразеологизама библијског порекла у руском језику, наспрам слободнијих, народских конструката у српском језику.

Следећа опозиција којој ћемо посветити пажњу јесте глупост – мудрост. У руском корпусу чак 6 јединица користи се за изражавање глупости: компаративни фразеологизми *глупая как Валаамова ослица, умён как поп Семён* и иронична употреба компаративног фразеологизма *мудрый как (царь) Соломон*, именички фразеологизми *блух царя небесного, отпётый (пётый) дурак, Валаамова ослица* и реченични фразеологизам *бог обидел кого*.

Синтагму рус. *Валаамова ослица* (срп. *Валамова магарица*) у наведеном облику не срећемо у старозаветној причи (в. Бр. 22: 21 – 33), а лексема *ослица* у Библији употребљава се у директном значењу, што нам говори да је дати фразеологизам настао изван оквира Библије и развио се у многим европским језицима (белорус. *валаамава аслица, валаамаў асёл*, буг. *Валаамова ослица*, мак. *Валаамова ослица*, енг. *Balaam's ass*, шпан. *el asno de Balaam (de Balam)*, итал. *l'asina di Baalam*, итд.). У руском језику овај израз има два значења „1. покорный, молчаливый человек, который неожиданно для окружающих выразил свое мнение или протест. 2. бран. глупая, упрямая женщина”.

⁶⁴ Интернационализам *сатана* потиче од хебрејске књишке лексеме *sātan* у значењу „непријатељ”. Промена *a* у *o* (*сатана* – *сотона*) извршена је у народним говорима, те се у српском језику срећу обе варијанте лексеме, док се у руском језику употребљава само варијанта са *a* (*сатана*).

Библијска личност коју срећемо као компоненту и у руском и у српском фразеолошком корпусу јесте цар Соломон. Фразеологизми са овом библијском личношћу (рус. *мудрый как (царь) Соломон, Соломоново решение, суд Соломона, судить (рассудить, рассуждать; поступать, поступить) как Соломон*) не срећу се у канонском тексту Библије (в. 3 Цар. 3: 16 – 28) већ су настали на основу девтероканонског библијског текста *Приче Соломонове и Премудрости Соломонове*. Уобичајено је да се дати поредбени фразеологизам употребљава у значењу памети и мудрости рус. *мудрый как (царь) Соломон* – срп. *мудар (паметан) као Соломон*. Међутим, у руском језику, уколико се овај фразеологизам употреби иронично, добија супротно значење.

У компонентном фразеологизму *отпётый (пётый) дурак* компонента *дурак* већ има значење „1. разг. будала, луда, глупак, лудак, блесавац”, док компонента *отпётый (пётый)*, која потиче од глагола *(от)петь* употребљеног у значењу „служити, отслужити опело, опојати”, у фразеологизму има улогу интензификатора значења главне речи синтагме. Пошто је опело служба после смрти, када више нема прилике за исправљење живота, у овом примеру значи да је неко безнадежно, непоправљиво глуп.

Један од фразеологизама који су изазвали полемике међу лингвистима је и пример *олух царя небесного* са значењем „очень глупый человек; тупица, дурак, болван (прост.)”. О пореклу датог фразеологизма проналазимо 10 претпоставки међу којима се лексема *олух* везује за руске дијалекте (*волух – лентяй, валух – дурак, валуй – увалень, ваях – лентяй, неряха*), фински, бугарски, арапски, лично име Олуферий, лексема *послух царя небесного* са значењем „блаженный, юродивый” (РФИЭС, 497). Детаљно објашњење зашто би последњу наведену претпоставку требало сматрати исправном налазимо код К. Кончаревић, која објашњава како је примарно значење фразеологизма „сведок Цара небеског”, „сведок Духа Светог”, „сведок Истине”, док се секундарно значење развило под утицајем јуродства (в. Кончаревић 2021а: 34, 35).

Лењост као један од седам смртних грехова такође је нашла одраза у руској и српској фразеологији. Глаголско-именички фразеологизам рус. *ждать манны с неба (манны с небес, манны небесной)* – срп. *чекати ману с неба* са значењем „чекати помоћ не радећи ништа, не трудити се” библијског је порекла и интернационалног карактера. Мана је у библијској причи храна коју је Бог свако јутро слао Јеврејима у пустињу, када су ишли у обећану земљу (в. Изл. 16: 13 – 35). Дати фразеологизам састоји се од глагола *ждать (чекати)*, који у свом значењу садржи неактивност, пасивност учесника у неком догађању или радњи, и именичког фразеологизма *манна небесная, манна с неба (небес) (мана небеска, мана с неба)*, који и сам има три потенцијална значења, а то су „1. о чѐм-л. очень желанном, важном, дорогом для кого-л. – в сравн. 2. публ. о том, что дается даром, легко, без труда (часто с глаг. свалиться, сыпаться и др., оживляющими исходное значение выражения). 3. шутл. о снеге” (ТСБСВ). У руском и српском глаголско-именичком фразеологизму *ждать манны с неба (манны с небес, манны небесной)* актуализује се друго значење фразеологизма *манна небесная* – „о нечему што се добија лако, без рада, бесплатно”, док се у руском поредбеном фразеологизму *ждать как манны небесной* актуализује прво значење фразеологизма *манна небесная* – „о нечему што је предмет велике жеље, што је важно и вредно за некога”, а поредбени део фразеологизма има начинско значење – „веома јако, с великим нестрпљењем, с великом жељом”. *Мана с неба* заједно са истим делом светописамског текста вероватно је инспирисала и српски фразеологизам *чекати да печене шеве (голубови) падну с неба* – „чекати помоћ не радећи ништа, не трудити се”. Премда се у Светом писму (у српском преводу) на овом месту употребљава лексема препелица и не употребљава се лексема печени, у српском језику се одомаћио облик са голубом и шевом, а придев печени је

додат приликом настајања фразеологизма како би интензификовао компоненту лењости (Вуловић 2015: 210 – 211).

Глаголско-именички фразеологизам *копѣть небо* настао је на основу пословице *Без дела жить – только небо коптить* (према Мелерович, А. М. и В. М. Мокиенко. «Фразеологизмы в русской речи», Москва: 2001). Глаголска компонента има значења „*копѣть*, -пчу́, пѣшь; несов. 1. жить в неизвестности, прозябать (прост.). 2. то же, что корпеть (прост.). 3. (1 и 2 л. не употр.). то же, что коптить (в 3 знач. [*копѣть*, -пчу́, пѣшь; -пчѣнный (-ѣн, -енá); несов. 1. кого-что. окуривать, пропитывать дымом, приготовляя пищу. 2. что. покрывать копотью. 3. (1 и 2 л. не употр.) испускать копоть.]) (разг.)” (ТСРЯ). Етимологија нам даје следеће податке: „др.-рус. *коптѣти* – сжигать до получения копоти, сажи, рус. диал. *копѣть* – хлопотать, жить в заботах, укр. *коптѣти* – копить деньги, скряжничая, блр. *капціц* – коптить, с.-хорв. диал. *коптѣти* – чахнуть, томиться, стараться, трудиться, чеш. *koptiti* – пачкать, польск. *kopcić* – коптить; из **kopъtĕti* / *kopъtiti*, производн. от **kopъtĕ* (рус. *копотъ*), развитие знач.: проявлять в дыму, приготовляя пищу > сидеть над чем-н., корпеть > томиться, прозябать” (ТСРЯ). У преводном речнику проналазимо следећу семантизацију: „коп||тѣть, -чу, -тишь, тят несоврш. нар. 1. над чем. напорно радить на чему. 2. животарить, вегетирать” (РСХС). Буквалан превод овог глобалног фразеологизма на српски језик гласио би димити небо. Као што народна изрека каже – где има дима, ту има и ватре, а ватра се у архетипској представи света поистовећује са животом (уп. мит о Прометеју, који је људима као симбол живота подарио ватру). Компонента небо је наведеном фразеологизму симбол чистоте, а активност човека беспотребна и несврсисходна. Уз то, фразеологизам се одликује и римовањем, тако да је лако памтљив и поседује каламбурски карактер. У руском фолклору могу се срести и изреке: *У Бога небо коптит, у царя землю топчет; Небо коптит да Бога гневить* (БФСРЯ, 476 – 477). Овај процесуални фразеологизам трансформацијом глаголске лексеме за именичку (*копѣть* – *копѣтель*) и променом падежа именице (*небо* – *неба*) постаје номинативни фразеологизам са значењем вршиоца радње, или у фразеолошком значењу – лењивца (*копѣтель неба*).

Дволичност се у руској и српској фразеологији огледа и у структурној организацији фразеологизама и то кроз употребу неког од облика броја два: рус. *служить двум господам, слуга двух господ, жечь свечу с обоих концов*⁶⁵; или путем употребе напоредне конструкције: рус. *служить и богу и мамоне, молиться богу и черту*; срп. *палити богу и ђаволу свећу, служити богу и мамону*. Именички фразеологизам рус. *слуга двух господ* и глаголско-именички фразеологизми рус. *служить двум господам, служить и богу и мамоне*, срп. *служити богу и мамону* јеванђељског су порекла („Нико не може два господара служити: јер или ће на једног мрзети, а другог љубити; или једном волети, а за другог не марити. Не можете Богу служити и мамони” Мт. 6:24; „Никакав пак слуга не може два господара служити; јер или ће на једног мрзети, а другог љубити, или ће једног волети а за другог не марити. Не можете служити Богу и богатству” Лк. 16: 13). У једнотомном речнику Матице српске лексема *мамон* се дефинише као „зли дух, демон богатства; персонификација богатства и лакомости, похлепе за материјалним добрима (по имену бога богатства, иметка неких старих предњоазијских народа)” (РСЈ, 661), чиме се доводи у директну везу са ђаволом, врагом. У ТСРЯ нисмо пронашли дефиницију ове лексеме, стога на основу фразеологизма *служить Мамоне (Маммоне)* са значењем „заботиться о

⁶⁵ Фразеологизам *жечь свечу с обоих концов* има значење „пытаться добыть наибольшей выгоды” и представља калк француског фразеологизма *brûler la chandelle par les deux bouts* (РФИЭС, 628).

богатстве, материальных ценностях, предаваться грубым, чувственным наслаждениям и при этом не заботиться о душе” претпостављамо да лексема има исто или приближно исто значење као у српском. Значење горе наведених глобалних фразеологизама засновано је на опозицији Бог – Мамон / ђаво, добро – зло, духовно – материјално, које искључују једна другу. Покушај да се обе стране задовоље и добије њихова наклоност путем службе или паљења свеће, а у циљу добијања што веће користи за себе, у руском и српском језику носи негативну конотацију.

Последње потпоље које ћемо анализирати у овом делу рада јесте осредњост, која има представнике међу руским фразеологизмима, док их међу српским фразеологизмима са религијском компонентом нисмо пронашли. Два од три глобална фразеологизма имају структуру напоредног саставног односа са везником ни: *ни бџу свечá (свѣчка)*, *ни чѣрту кочергá кто* и *ни кафтáн, ни рýса*. Као и у претходном потпољу, у основи фразеологизма *ни бџу свечá (свѣчка)*, *ни чѣрту кочергá кто* лежи представа о паљењу свеће испред иконе Господа. Поставља се питање, уколико је у првом делу фразеологизма лексема *Бог*, а у другом делу њен антоним – *чѣрту*, у каквом су односу лексема *свечá* и лексема *кочергá* „приспособление для перемешивания топлива в печи – толстый железный прут с прямо загнутым концом” (ТСРЯ), односно на српском *жарач*. Ова конструкција честа је у руском језику (*ни рýба, ни мýсо; ни то, ни сѣ; ни в гóроде Богдáн, ни в селѣ Селифáн*) и обично укључује антониме. Ареалном и дијалекатском анализом коју врши, В. М. Мокијенко долази до податка да овај фразеологизам не само да постоји у руским дијалектима (*ни бџу свѣчка, ни чѣрту ожѣг; ни бџу свѣчка, ни чѣрту огáриш*), већ и у другим словенским (пољ. *ani Bogu świeczki, ni diabłu ożoga*, чеш. *i bohu svičku i čertu oharek*) и несловенским језицима. Аутор претпоставља да је *кочергá* некада била дрвени предмет, те да у унутрашњој форми фразеологизма лежи опозиција божијег и вражијег извора светлости, а самим тим и бога и врага, односно добра и зла (в. Мокиенко 1989: 13 – 16). Други фразеологизам *ни кафтáн, ни рýса* представља део пословице настале елидирањем. Занимљиво је да се пословица од које је фразеологизам настао *Ни рýба, ни мýсо, ни кафтáн, ни рýса* у овом случају практично поделила на два фразеологизма која засебно функционишу у језику, при чему имају исто фразеолошко значење, али различиту унутрашњу форму, те се сматрају синонимима. Читава пословицу одликује ритмична организација компонената уз одређено римовање (месо – рýса). Лексема *кафтáн* дефинише се као „старинная мужская долгополая верхняя одежда”, док је *рýса* „у православного духовенства: верхняя длинная одежда с широкими рукавами” (ТСРЯ). Традиционални називи за одећу световних лица *кафтáн* и духовних лица *рýса* у фразеологизму путем метонимије указују на људе различитог друштвеног статуса (Урманчеева 2017). Обе наведене јединице на српски језик преводе се семантичким адекватом *нити смрди нити мирише*.

6.7.3. Фразеосемантичко поље «способности и вештине»

Табела 51. Способности и вештине карактерне особине

Способност / вештина	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
добра обавештеност, знати свашта	/	/	знати где ђаво спава	правити се невешт, а знати свашта

			знати шта ђаво (цар) вечера знати где ђаво кашу (х)лади ђаво поткован	(погрд.)
вештина сналажења, лукавости	хоть чѣрту в дядьки <i>кто</i>	о том, кто в высшей степени ловок, способен в чём-либо (прост.) (ФСРЛЯ, 222)	врага би на леду потковао знати врага на леду потковати ђаволу је испод чекића утекао искочио из торбе ђаволу	вешт, способан да се извуче из сваке ситуације спретан, вешт умети се снаћи у свакој ситуацији
свемоћност; висок положај у друштву	Гог и Магѳг у всякого Павла своя правда царь и бог	1. о человеке; внушающем ужас, наводящем страх. 2. о человеке, наделенном большой властью, всемогущем правителе (устар. книжн.) (РФИЭС, 143); о произволе, прихотях вышестоящих (устар.) (ТСБВС, 217) деспотичный человек, пользующийся	бог и батина мали бог бог богова ухватити бога за браду попети се до бога	онај који је главни свемоћан човек најмоћнији, најглавнији човек постати свемоћан постићи много

		неограниченной властью (разг.) (СФБОГ, 79)		
расуђивање	всяк Еремей про себя разумей божий дар с яйчницей (путать, мешать) судить (рассудить, рассуждать; поступать, поступить) как Соломон смотреть (посмотреть; глядеть, поглядеть) со своей колокольни падать (упасть) с неба на землю как (как будто, точно и т.п.) с неба упал (свалился)	каждый должен знать, когда и что следует делать, должен поступать по своему разумению (ОЭСРФ, 34) несопоставимые по сути и значимости явления, понятия (БФСРЯТ, 40) очень мудро судить (рассуждать, поступать) (книжн.) (РФИЭС, 657) судить о чем-л. только со своей узкой, чем-л. ограниченной точки зрения. (ФСРЯТ, 112) освободиться от иллюзий, приходить к правильному пониманию реальной действительности, трезвому взгляду на вещи. (ФСРЯМ, 308) 1) неожиданно появился, 2) <u>не понимает того, что всем понятно</u> (ФСРЯТ, 165)	знати шта је поп, а шта боб знати свом петку пост	умети разликовати ко је ко, шта је шта знати шта и како треба
знање	знать что, как «Отче наш» вкушать	знать очень хорошо (разг. одобр.) (ТСБВС, 217) 1. приобретать	знати, (на)учити, (из)говорити као Оченаш	знати, (на)учити одлично, (из)говорити без

	(вкусѣть) от дрѣва познѣния добра и зла	знания, постигать смысл разнообразных явлений. 2. узнавать что-л. выжное и запретное, учиться чему-л., прежде утаивавшемуся (книжн.) (РФИЭС, 200)		грешке, течно, без зауставляна
незнање	понимѣть в чѣм как сазѣн в Бѣблии	абсолютно ничего не понимать в чѣм-л. (прост. ирон. шутл.) (ТСБВС, 259)		
умешност, знање (при обавляњу посла) ¹⁶⁷	зверолѣв (охѣтник) как Нимрѣд поймать чѣрта за хвост бог сподѣбил кого	об очень хорошем, заядлом охотнике (устар. книжн.) (РФИЭС, 470) прост. добиться успеха в каком-либо трудном деле. (ФСРЛЯ, 491) кто-либо отличается редкими способностями (устар.) (ФСРЛЯ, 30)	иде (некоме) глатко као попу код олтара	лако, без муке радити
таленат	дар бѣжий бѣжьей мѣлостью	талант, дарование, врожденные способности (книжн.) (РФИЭС, 174) 1. то, что даёт человеку природа (устар.) 2. кто-либо самый дорогой, любимый. 3. что-либо самое ценное, необходимое (ФСРЛЯ, 170) о настоящем, прирожденном таланте; о человеке, в совершенстве владеющем каким-л. делом (РФИЭС, 435)		

	хвата́ть звёзды с не́ба	1. отличаться выдающимися способностями, дарованием, умом и т.п. 2. совершать что-либо выдающееся, из ряда вон выходящее. (ФСРЯМ, 504)		
	и́скра бо́жья (бо́жия) у кого, в ком	<u>1. одаренность, талантливость, выдающиеся способности.</u> 2. благородные порывы чувств, высокие стремления и т. п. (устар.) (ФСРЯМ, 186);		
	бо́гом да́нный кто	талантливый от природы; одарённый специалист, от бога кто (разг.) (ФСРЛЯ, 170)		
губитак способности	зарыва́ть (зары́ть; зака́пывать, закопа́ть; хорони́ть, схорони́ть) тала́нт в зе́млю	погубить свои способности, не используя их (РФИЭС, 685)	закопати таленат у земљу	изгубити способность некоришћењем исте
лоше певати	петь (запе́ть) на девя́тый глас	петь нестройно, немзыкальным, плохим голосом (устар. шутл.) (РФИЭС, 142)		

У фразеосемантичком пољу способности и вештина, у потпољима знања, добре обавештености, лукавости и сналажљивости, евидентно је богатији српски фразеолошки фонд са религијском компонентом у односу на руски, у којем смо пронашли само један фразеологизам и то само у речнику А. И. Фјодорова евидентиран: *хоть чёрту в дядьки кто* – са значењем „о том, кто в высшей степени ловок, способен в чём-либо”. Лексема *хоть* у улози речце дефинише се као „1. макар, бар, 2. бар, барем, 3. ма, год” (РСХС). Лексема *дядька* има значење „1. дядя, 2. в старину: слуга-воспитатель при мальчике в дворянской семье”, односно „1. ујак, стриц, теча. 2. ист. васпитач, слуга (племићке деце)” (РСХС). У фразеологизму се могло актуализовати и једно и друго значење лексеме, будући да и сродство са врагом и служење врагу носе негативну

конотацију и одређују субјекта као спретног и умешног, као што је и сам враг. У руском језику се за изражавање датих особина могу употребити семантички адекватни – фразеологизми, који не садрже религијску компоненту: *ему всё сходит с рук* (срп. *иде му од руке*) и *вы́ходит (вылезáет) сух́им из воды́*.

У потпољу расуђивања проналазимо два фразеологизма која у својој основи садрже представу падања с неба: *па́дать (упа́сть) с не́ба на зе́млю* и *как (как бу́дто, то́чно и т.п.) с не́ба упáл (свалíлся)*, а можемо му додати и трећи – *с не́ба упáл (свалíлся)*. Поредбени фразеологизам *как (как бу́дто, то́чно и т.п.) с не́ба упáл (свалíлся)* са значењем „совсем не понимает простого, очевидного” може се употребљавати и са варијантном лексемом *лунá (как бу́дто с луны́ свалíлся)*. Српски еквивалент овом фразеологизму је фразеологизам *као да је пао с неба*, у којем је такође могућа замена лексеме *небо* лексемом *Марс*, а значење фразеологизма остаје исто. Редукцијом поредбеног везника мултиплификује се значење фразеологизма: „1. появился совсем неожиданно. 2. совсем не понимает простого, очевидного. 3. неожиданно получен”. О томе да је дати фразеологизам непрецизан калк са француског – *tomber des nues* „свалиться с облаков” пише М. Л. Ковшова (БФСРЯ 2018: 602 – 603). У компоненти *небо (месец, Марс)* садржане су опозиције горе – доле, небо – земља, туђе – своје, док компонента *падати* укључује значење ненамерне, случајне промене простора, чиме је мотивисано и фразеолошко значење. Додавање компоненте *на зе́млю* поново трансформише значење фразеологизма, тако да фразеологизам *па́дать (упа́сть) с не́ба на зе́млю* има значење „освободиться от иллюзий, приходит к правильному пониманию реальной действительности, трезвому взгляду на вещи”. Компонента *земља* у дати фразеологизам уноси елемент отрежњења, реалности, ослобађања од илузија.

Елидирањем другог дела пословице *Всяк Еремéй про себя́ разумéй: когда́ се́ять, когда́ жать, а когда́ снопы́ вяза́ть* настао је фразеологизам *всяк Еремéй про себя́ разумéй* са значењем „каждый должен знать, когда и что следует делать, должен поступать по своему разумению”. Компонента *Еремéй* представља народску варијанту канонског имена Јеремија, које се давало у част пророка Јеремије (прокóк Иеремíя), једног од четири велика старозаветна пророка, који је аутор Књиге пророка Јеремије и Плача Јеремијиног. Празници посвећени овом пророку славили су се седам пута годишње и обично су били везани за почетак одређених пољских радова, па отуда мотивација значења датог фразеологизма.

Улогу еталона којим се означава лоше расуђивање имају фразеологизми у којима се истиче немогућност поређења ствари различитих по својој суштини. Такав је фразеологизам *бо́жий дар с я́ичницей пúтать (меша́ть)*. Мешање божанског, духовног начела и материјалног, земаљског, световног начела, кода хране среће се и у фолклору у изразима *смешал богородицу с бубликами; начал духом, а кончил брюхом; по церковному запел, да на плясовую свёл*. У српском језику не постоји адекватан фразеологизам који би садржао религијску компоненту, али семантички адекват постоји у виду фразеологизма *мешати бабе и жабе*.

Неразумевање и непознавање исказују се руским поредбеним фразеологизмом *пони́мать в чéм как сазáн в Би́блии* са значењем „абсолютно ничего не понимать в чём-л. (прост. ирон. шутл.)”. Цео поредбени део фразеологизма за који је карактеристична употреба зоонимске компоненте рус. *сазáн* (срп. *шаран*) носи значење негације разумевања. Дати модел са значењем неразумевања продуктиван је како у руском (*пони́мать (разбира́ться) как сви́нья в апе́льсинах, разбира́ться как акула в алгебре, смы́слит как Аксин́ья в апе́льсинах*), тако и у српском језику (*разумети се као коза у першун, разумети се као магарац (магаре) у кантар*).

Црквено појање представља нематеријално благо културне баштине сваког народа. У традицији црквеног појања постоји 8 гласова, због чега се певање на девети (непостојећи) глас сматра немусикалним, лошим певањем, што је представљено руским компонентним глаголско-именичким фразеологизмом *петь (запѣть) на девѣтый глас*, где предлошко-падежна конструкција носи прилошко фразеолошко значење.

6.7.4. Фразеосемантичко поље «осећања и стања»

Табела 52. Осећања и стања

Осећање, стање	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
задовољство	душѣвное благорастворѣние; благорастворѣние чувств;	о состоянии умиротворенности полного удовлетворения чем-л. (книжн. высок.) (ТСБВС, 36)	бити на (у) деветом (седмом) небу	изузетно задовољан осећати се задовољно
	сияет, как маслѣный блин сияет, как блин на масленицу	о том, кто выглядит счастливым, довольным (прост. ирон.) (ФСРЛЯ, 27)	бити за богове	задовољан сам, задовољан је
	попáдaть (попáсть) на седьмое небо	испытывать чувство восторга, блаженства, безграничного счастья и т.п. \от чего-либо. (ФСРЯМ, 342)	душа ми (му) дошла на место	
	душá рáдуется	о приподнятом настроении, ощущении радости, счастья (разг. экспрес.) (ФСРЛЯ, 216)		
	счáслив как ёнох	об очень счастливом, блаженном от счастья человеке (книжн. архаич.)		

	на нёбе (быть, чувствовать себя) душá на нёбе у кого как Христóс по сёрдцу (прошёл) взыгрáла душá; взыгрáло сёрдце	(РФИЭС, 216) безгранично счастливым, глубоко удовлетворённы м (устар.) (ФСРЛЯ, 401) разг. кто-либо испытывает чувство величайшей радости. (ФСРЛЯ, 215) обл. о благодушном, приятном состоянии, расположении духа. (ФСРЛЯ, 732) о возникшем чувстве радости, большого удовлетворения и т.п. (ФСРЯТ, 29)		
мир	душá на мёсте у кого отдохnúть (отдыхáть) душóй (сёрдцем)	прост. кто-либо совершенно спокоен, ничем не встревожен, не беспокоится. (ФСРЛЯ, 215) обрести (обретать) душевный покой, освободившись от волнений или отвлекшись чем-л. доставляющим радость (ФСРЯТ, 184)		
несре́ћа, туга,	бог обíдел кого	1. <u>о несчастном, нездоровом</u>	тешко (некоме) при	нерасположен, притиснут

жалост, нерасположе ње		<u>человеке; о</u> <u>калеке (устар.</u> <u>прост.) 2. о</u> глуповатом, недалёком человеке ирон. (ФСРЛЯ, 30)	(на) души	тешким мислима
	раздира́ть на себѣ ри́зы свой	глубоко скорбеть по поводу какого-л. бедствия, утраты чего-л. ценного (книжн.) (РФИЭС, 596)	пече (некога) на души	нерасположен због осећаја кривице
	душá (сёрдце) нóет	о чувстве тоски, грусти, тревоги, испытываемом кем-л. (ФСРЯТ, 174)	весели као на даћи	нерасположен и несрећан
	вавилóнская тоска́	о глубокой тоске, сильных переживаниях (книжн.) (РФИЭС, 695)	срећан као пас у цркви	
	вавилóнский плач	о сильной печали, тоске (книжн.) (РФИЭС, 538)		
	петь (спеть) панихíды	оплакивать кого- л., быть чрезмерно слезливым (неодобр.) (РФИЭС, 515)		
	боль (тоска́ и т.п.) разрыва́ет грудь (сёрдце, ду́шу)	боль (тоска) сильно терзает, мучит. (ФСРЯТ, 236)		
	душá переверну́лась (перевора́чивается) или сёрдце	об остром чувстве жалости, сострадания и т.п. возникшем у		

	переверну́лось (переворáчивается) <i>у кого или в ком</i> сёрдце (душá) рвётся (разорвётся, разрыва́ется) (на ча́сти) <i>у кого</i>	кого-л. (ФСРЯТ, 193) о сильном переживании, страдании, испытываемом кем-л. (ФСРЯТ, 239)		
страх	душá ушла́ (ухóдит) в пýтки (пýты) у кого; душá (сёрдце) в пýтки ухóдит (ушла́, ушло́) <i>у кого</i> душá в пýтках у <i>кого</i> захолону́ло на душе́ (на сердце) <i>у кого</i> – за́ячья душá душá на чéстном сло́ве де́ржится у <i>кого</i> трясти́сь как (что) Ка́ин стра́сти госпо́дни	об очень испугавшемся кого-л. человеке (шутл.-ирон.) (ФСРЯМ, 150) о том, кто испытывает сильный страх, испуг (разг.) (ФСРЛЯ, 215) о состоянии испуга, потрясения (прост.) (ФСРЛЯ, 253) о трусливом, робком человеке (ФСРЯТ, 73) о состоянии сильного страха, испуга (устар. ирон.) (ФСРЛЯ, 216) очень сильно дрожать от страха (прост. неодобр.) (РФИЭС, 278) страх, ужас (книжн.) (РФИЭС, 672)	бо́жати се (бежати, чувати се) као ђаво од крста (тамјана, свеће) бо́жати се (бежати) као враг од свете водице (тамјана, свеће) бежи као да га јуре сви бесови (ђаволи) бежи као од нечистих сила узврдати се као ђаво испред грома с малом душом једва с душом застаде душа (некоме) душа оде у пете	страховати, бо́жати се страховати бежи избезумљено, у страху бежи у страху узврпо́лити се од страха страшно уплашен много уплашен препасти се, јако се уплашити јако се уплашити

	стра́ха ра́ди Иуде́йска	из страха перед властями или какой-л. силой (книжн.) (РФИЭС, 672)		
	бо́яться как че́рт ла́дана <i>кого-чего</i>	очень сильно бояться кого-, чего-л. (ФСРЯТ, 130)		
	как че́рт ла́дана	очень сильно (бояться кого- либо или чего- либо) (ФСРЯМ, 519)		
	бе́гать как бес от гро́ма	всячески избегать кого-л. (РФИЭС)		
	бежа́ть (бе́гать, убега́ть) как че́рт от ладана <i>от кого- чего</i>	испытывать сильный страх, всячески стараться избежать кого- чегонибудь, сильно бояться (прост. груб. неодобр.) (СФЧЕРТ)		
неурашииво ст, смелост	не бо́яться ни бо́га, ни че́рта	быть безрассудно смелым; поступать необдуманно смело. (разг.) (ФСРЛЯ, 37)		
	не бо́яться ни черте́й ни ксе́ндзов	не испытывать страха ни перед чем (разг. груб.) (СФЧЕРТ, 59)		
	не бо́яться (господа) бога	поступать смело, не боясь ничего. (устар. неодобр.) (ФСРЛЯ, 37)		
равнодушно	всё бо́жья роса́ кому	ничто не		

ст		волнует кого-либо (разг.) (ФСРЛЯ, 577)		
привлaчност	душá тýняется к кому, к чему душá лежít к кому, к чему	кто-либо испытывает тягу, влечение к кому-либо или к чему-либо. (разг.) (ФСРЛЯ, 216) о склонности, расположении к кому-либо или чему-либо. (ФСРЛЯ, 215)		
немир, нервоза, нестрпљење	вертётся как бес (чёрт) пёред заўтреней вертётся как чёрт бес (дьявол) сидит в ком ⁶⁶ душá (сёрдце) болít	то же, что вертётся как береста на огне (вертётся как береста на огне - прост. экспрес. изворачиваться, юлить, хитрить.) (прост. ирон.) (ФСРЛЯ, 65) кто-либо испытывает постоянное, непреодолимое желание сделать что-либо предосудительное, опасное (ФСРЛЯ) 1. кого, чья, у кого. разг. Кто-либо испытывает беспокойство, страдания, тревогу. 2. за кого, за что. разг.	не да му (им) ђаво (враг) мира ушао му (им) шиљати враг под кожу врпољити се као ђаво на цомби	обузео га (их) немир, нестрпљење не може, не могу мировати немиран, нервозан, нестрпљив

⁶⁶ Стилски квалификатор се разликује у истом речнику, као и опис значења: бес сидит в ком – разг. экспрес. Кто-либо испытывает постоянное, непреодолимое желание сделать что-либо предосудительное, опасное. (ФСРЛЯ); дьявол сидит в ком – прост. экспрес. Кто-либо лукавит, сопротивляется, не подчиняется. (ФСРЛЯ)

		Кто-либо переживает за кого-либо; тревожится за что-нибудь. (ФСРЛЯ, 215)		
	душá не на мéсте у <i>кого</i>	разг. кто-либо сильно страдает, встревожен. (ФСРЛЯ, 216)		
мука, тескоба, оптере́еност	егіпетские кáзни язва егіпетская	невыноσιμο тяжелое положение; беда, бедствие (книжн.) (ФСРЯМ, 189)	носити тешко бреме на души	бити оптере́ен
	ад в душé (в груді́) у <i>кого, чьей</i>	о смятенном состоянии кого-л. (устар.) (РФИЭС, 17)	искочила (изашла, испала) (некоме) душа на нос	намучити се, напрезати се до крајњих граница
	ка́мень на душé (на сёрдце) леж́ит у <i>кого</i> ; ка́мнем на душé леж́ит (на́ душу, на сёрдце лож́илось) <i>что чью</i>	кто-либо испытывает тяжелое, гнетущее чувство (ФСРЯМ, 192)	имати камен на души	бринути се
	ад кромéшный на душé (на сёрдце) у <i>кого</i>	кому-либо мучительно тяжело. (ФСРЯМ, 29)	лежати на души (брига, грех и сл.)	мучити, морити, тиштати
	не́бо с (в) овч́інку показáлось (ка́жется, показ́ется) <i>кому</i>	становится невыноσιμο тяжело, плохо, страшно (прост.) (ФРР, 224)	бити на пакленим мукама	
	горá на душé (леж́ит)	о тягостном душевном состоянии, о тяжелых заботах (ФСРЯТ, 53)		
	давит грудь (душу, сёрдце) <i>что</i>	что-то угнетает, тяготит кого-		

		либо. (разг.) (ФСРЛЯ, 168)		
замор, премор услед тешког посла	уста́ть как чѣрт (соба́ка) как чѣрт (в преисподней)	очень устать. прост. ирон. Очень грязный; усталый, измождённый и т.п. (ФСРЛЯ, 744)	истегнути душу дошла душа под грло, у подгрлац (некоме) душа стиже (некоме) до јабучице	измучити се, намучити се тешким послом јако се уморити претерано се уморити
олакшање	бальза́м на (чъю-л.) (изра́ненную) ду́шу (для душі́, для се́рдца) как ка́мень с душі́; (как, бу́дто, сло́вно, то́чно) ка́мень (реже – груз) с душі́ (с се́рдца) (свали́лся (реже – упа́л)) у кого ны́не отпу́щаеши отлегло́ от се́рдца (от душі́, на душе́) у кого	о том, что утешает, облегчает душевные страдания, возвращает бодрость духа (одобр.) (ФОСРЯ, 34) о чувстве душевного облегчения, избавления от чего-либо гнетущего, тягостного, неприятного (разг.) (ФСРЛЯ, 283) как выражение облегчения, удовлетворения, о чём-л. долгожданном, что, наконец, исполнилось (устар. книжн.) (РФИЭС, 506) наступило успокоение, облегчение	свалио му се камен са душе дахнути душом (душицом) (2) олакшати души (душу) (од)лакнути на души	ослободио се бриге, лакнуло му осетити олакшање ублажити патњу, бригу ослободити се бриге

	тяжесть свалилась с души облегчать (облегчить) душу (устар. – сердце) кто отводить (отвести) душу бог сжалился над кем	(БФСРЯТ, 506) наступило чувство облегчения при избавлении от того, что заботило, тяготило. (разг.) (ФСРЛЯ, 694) находить успокоение, утешение. (БФСРЯТ, 490) 1. находить для себя утешение, разрядку, удовлетворение в чём-либо. 2. на ком, на чём. вознаграждать себя за какие-либо утраты, потери, восполнять их за счёт кого-либо, чего-либо. 3. чем. устар. получать удовольствие, удовлетворение посредством чего-либо. (разг.) (ФСРЛЯ, 442) устар. наконец-то кому-то стало <u>легче</u>; избавиться от несчастья, недуга, беды; пришла долгожданная смерть. (СФБОГ, 53)		
збуњеност, изгубљеност ,	ад в душе (в груди) у кого, чьей	о смятенном состоянии кого-л. (устар.)	нагазио на ђавољу вечеру	побркало му се у глави

помућеност свести		(РФИЭС, 17)	забунио се као осуђена душа ваљало би му читати велику молитву	много збуњен није при себи, прича глупости
лудило, не бити нормалан	одержимый бесом (сам) дѣвол (бес, дѣмон, сатана) вселился в кого	такой, в которого (по суеверным представлениям) вселился бес; бесноватый (устар.) (ФСРЯТ, 179); о човеке в состоянии злости, раздражения, неистовства. (неодобр.) (ФСРЛЯ, 222)	ушао ђаво (враг, сотона, нечастиви) у њега (под кожу) ушао му ђаво у главу ушао бес (ушло сто бесова) (у некога) узео бог (враг) ушур од некога	ненормално се понаша, побеснео је полудео је помахнитао је, помахнитали су није читав, шенуо је, има неки недостатак
бес, љутња,	злой как чёрт (собака, цепной пёс)	очень злой, сердитый (СФСРЯ, 85)	љут као ђаво луд као враг на добро	много љут полудео је, побеснео је
болест	тáять (исчезáть) я́ко (как разг.) воск (от лица́ огня; пéред лица́м госпо́дним) бо́лен как Лáзарь	1. исчезать, пропадать (шутл.) 2. <u>чахнуть, хиреть</u> <u>от болезни, горя</u> 3. приходит в размягченное, умиленное состояние; быть мягким, отзывчивым (ТСБВС, 74) о тяжелобольном, измученном болезнями чловеке (устар. книжн.)	душа му је у носу (с душом у носу) душа му стоји на језику (у грлу, у носу) дошла му душа у подгрлац не ваљати ни богу ни људима	тешко болестан једва је жив, на издисају је бити веома слаб, болестан бити лошег здравља

		(РФИЭС, 373)		
здравље	здоров как Юрьева росá	очень здоровый (устар.) (РФИЭС, 601)		
чуђење, изненађење	чудесá в решёте чудесá да и тóлько; что за дíво	невероятно, необыкновенно. о чем-либо поражающем своей необычностью. (ФСРЯМ, 529) о необычном, удивительном (СФСРЯ, 314)	(пре)крстити се и десном и левом (рукама и ногама) гледати као у чудо	јако се (за)чудити, запрепастити се гледати зачуђено
несигурност, неизвесност	все (всё) в руцё бóжией неисповедíмы путí госпóдни	(все, всё) во власти судьбы, Бога (устар.) (ФСРЛЯ) невозможно предугадать все повороты судьбы, предопределить будущее (книж.) (РФИЭС, 582)	бити (налазити се, лежати) у божијој руци (у божијим рукама) чудни су путеви господњи	бити у неизвесности
безвольност	без душí	1. <u>неувлечённо</u> , <u>неохотно</u> (делать что- либо). (разг.) 2. забыв всё на свете. (устар.) 3. кто. кто-либо недобрый, чёрный, бездушный (прост. неодобр.) (ФСРЛЯ, 219)	стајати као без душе	без воље и снаге, безвольно
спокојство	душá стáла на мéсто	кто-либо успокоился, пришёл в себя (разг.) (ФСРЛЯ, 216)	мирне душе	спокојно, без гриже савести
стање без свести	/	/	видети све свеце (на	онесвестити се

			небу)	
неред, хаос	вавилонское столпотворение	полная неразбериха, беспорядок, путаница; шум, гам, суматоха. (ФСРЯМ, 457)	не зна му се ни крсног имена (часног крста)	страшан је неред, хаос
	страсти по Матфею	суета, шумиха, спору по какому-л. (чьему-л.) поводу (РФИЭС, 672)		
љубав, дивљење, обожаванье	не слы́хатъ (слы́шать) душі́ в ком	очень сильно, безгранично, самозабвенно любить кого- либо. (устар.) (ФСРЛЯ, 631)	волети као бога	много волети
	душі́ не ча́ять кто в ком	безгранично любить; обожать, доверяя во всё (БФСРЯТ, 199)	гледати (у некоме) бога	дивити се некоме
	чуть не молится кто на кого	прост. о том, кто беспредельно любит, обожает, боготворит кого- либо. (ФСРЛЯ, 377)	гледати (у некога) као (у) бога	задивљено гледати, посматрати (некога)
	прикипа́ть (прикипе́ть) душóй к кому, к чему	разг. надолго и сильно полюбить кого- либо или что- либо. (ФСРЛЯ, 524)	направити бога од некога	обожавати (некога), претерано се дивити (некоме)
	прилепи́ться (всей) душóй к кому, чему	об исключительно сильной преданности, привязанности, приверженности к кому-, чему-л.		

		(книжн.) (ТСБВС, 115)		
чежња	головá (душá, сёрдце) горíт чья, у кого душá горíт (загорéлась) чья	кто-либо сильно взволнован, возбужден, взвинчен. (ФСРЯМ, 111) 1. кто-либо возбуждён, взволнован. 2. кто-либо страдает от сильного желания, жажды и т.п. (разг.) (ФСРЛЯ, 215)	гори коме душа за ким	живо жудети, чезнути за ким, чим
мржња	на дух не переносíть кого, что	очень не любить, ненавидеть (ирон.) (СФСРЯ, 152)	мрзети као ђаво крст милује као враг тамјан	много мрзети (некога) мрзи, не подноси (некога)
потрага	Агасфёр идéи; Вéчный жид	о человеке, который находится в постоянных духовных исканиях. (книжн. инд.-авт.) (ТСБВС, 4)		
обнављање животне снаге / духовно обнављање	áнгел жíзни прошумéл над головóю вётхий Ада́м	об ощущении обновления, возвращения жизненных сил (книжн. инд.-авт.) (ТСБВС, 14) о человеке, который должен духовно обновиться, освободиться от старых привычек, взглядов (устар. книжн.)		

	умертвѣть в себѣ (страхну́ть, совлечь, совлекаться, устар. редко сбросить с себя) вѣтхого (ста́рого) Ада́ма (челове́ка) воскреше́ние (воскресе́ние) свято́го Ла́заря	(РФИЭС, 17) освободиться от прежних грехов, дурных пристрастий; обновиться духовно, возродиться для новой, плодотворной деятельности (книжн.) (РФИЭС, 18) 1. выздоровление после тяжелой и длительной болезни. 2. возобновление, восстановление чего-л. старого, давно забытого (устар. книжн. или шутл.) (РФИЭС, 123)		

Фразеосемантичко поље стања и осећања људи одликује се великим бројем примера како у руском, тако и у српском језику.

Антички филозоф Аристотел сматрао је да се земља састоји од седам сфера, док је у класичним космичким представама небо било сачињено од девет или десет сфера (Мршевић-Радовић 1987: 128). Ове представе налазе се у основи руског примера *попа́дать (попа́сть) на седьмо́е не́бо* и српског примера *бити на (у) деветом (седмом) небу* којима се изражава стање задовољства, блаженства. Стање среће у руској фразеологији поистовећује се са сијањем, а оно са уљем, храном и празницима. Тако у поредбеном фразеологизму *сияет, как ма́сленый блин; сияет, как блин на ма́сленицу* – „о том, кто выглядит счастливым, довольным” у компаративном делу имамо богате културолошке информације. Компонента *Масленица* (срп. *Покладе*) је хеортоним, назив за празник који представља традиционално испраћање зиме и дочекивање пролећа, а у хришћанском контексту – недељу уочи почетка Великог поста. Дати хеортоним улази и у састав фразеологизама *без котá мышáм ма́сленица* (срп. *где мачке нема, ту мушеви коло воде*), *не всё коту́ Ма́сленица* (срп. *није сваки дан Божић (Бадњи дан)*), *не жизнь (жизнь), (а) масленица* (срп. *лагодан, удобан живот*), *как поп на ма́сленицу* (срп. *превише, до крајње границе (пити, најести се)*). Компонента *блин* (нееквивалентна лексема: врста палачинке од квасног теста, са надевима као што су кавијар, риба, печурке, милерам, или слатким надевима) носи информацију о култном јелу које се за овај празник припрема и којим се гости.

У досадашњој анализи корпуса примећено је да је лексема *бог* једна од најфреквентнијих компонената фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику, док се лексема *Христос* употребљава у знатно мањем броју примера и ово је „условљено поимањем Бога као универзалног, свевременског и надвременског, свеприсутног творачког принципа, у односу на Христа чије је време рођења познато и представља временску границу у историји човечанства” (Бошњаковић и Штасни 2017: 106). У поредбеном фразеологизму *как у б́ога (Христá) за пáзухой (за дверя́ми, за ра́мкой)* са значењем „быть счастливым, жить без забот, в безопасности” ове две лексеме могу се међусобно смењивати. Анализирајући лексему *пазу́ха* у старословенском језику, А. М. Григорјев (2008) долази до закључка да дата лексема није значила само „полость, образующаяся между грудью и полами одежды”, него и „место у груди, на колених у кого-то”, „нутро, недра”, „залив”, а да су јој синоними могле бити лексеме *лоно* и *недро* (Григорјев 2008: 127). Да се ради о општесловенском фразеологизму говоре нам примери из других словенских језика бел. *як у Бога за пазухаю (за дзвярыма)*; укр. *як у Бога за пазухою (за дверми, за плечима)*; пол. *jak u Pana Boga za pazuchą* («как у пана Бога за пазухой»); *jak u Pana Boga za pięset (за печью)*. Други део поредбеног фразеологизма *за пáзухой* садржи представу о пазуху, као заштићеном месту између груди и руке, и може се заменити варијантама које нису синоними – *дверь*, *ра́мка*. Приликом анализе варијанти компоненте *пазу́ха* у руским дијалектима и другим словенским језицима В. М. Мокијенко врши поделу истих на три тематске групе: 1) назив дела тела, који се асоцира са скривањем, сигурношћу (рус. белорус. укр. пазуха, пол. *pazucha*, укр. *плечи* и пол. *plecu*, укр. диал. *надро*, слов. *lono*); 2) назив предмета, који обезбеђују сигурност (рус. *двери*, белорус. *дзвери*, пол. *drzwi*, укр. *покришка*, пол. *pięś*, слов. *koš*); 3. називи осталих предмета (рус. *рамка*, укр. *кросны*) (Мокиенко 1989: 35). У фразеологизму *как у Христá за пáзухой* на нивоу форме, као и на нивоу смисла, на сложени начин испреплетани су елементи хришћанске и народне културе (Григорјев 2008: 131).

Стање несреће, туге, жалости, нерасположења у руском језику најчешће је изражено фразеологизмима библијског порекла. Два именичка фразеологизма о дубокој жалости садрже библијски топоним Вавилон – вавилонская тоска „о глубокой тоске, сильных переживаниях (книжн.)” и вавилонский плач „о сильной печали, тоске (книжн.)” (РФИЭС, 695). Оба фразеологизма потичу од 136. псалма, а значење фразеологизма мотивисано је тугом коју Јевреји осећају за својом домовином, док се налазе у вавилонском ропству („На реках вавилонских, тамо седяхом и плакахом” Пс. 136). Глаголско-именички фразеологизам *раздира́ть на себѣ рíзы своѣ* са значењем „глубоко скорбеть по поводу какого-л. бедствия, утраты чего-л. ценного (книжн.)” мотивисан је јеврејским обичајем цепања одеће на себи и посипања пепелом у знак туге, који се потврђује и библијским текстом „И подняв глаза свои издали, они не узнали его; и возвысили голос свой и зарыдали; и разодрал каждый верхнюю одежду свою, и бросали пыль над головами своими к небу” (Иов. 2: 12) и „Когда Мардохей узнал все, что делалось, разодрал одежды свои и возложил на себя вретисце и пепел, и вышел на средину города и взывал с воплем великим и горьким: [истребляется народ ни в чем не повинный!]” (Есф. 4:1).

Осећање страха најчешће је изражено фразеологизмима са компонентом душа (рус. *душа́ ушла́ (ухóдит) в пя́тки (пя́ты) у кого; душа́ в пя́тках у кого; душа́ на чѣстном слóве дѣржится́ у кого*; срп. *с малом душом; једва с душом; застаде душа (некоме); душа оде у пете*). Митолошке представе народа говоре нам да је душа у човеку локализована у пределу груди, а руски фразеологизми потврђују да се човек осећа мирно и добро када је она на месту (*душа́ на мѣсте у кого* – „прост. кто-либо совершенно спокоен,

ничем не встревожен, не беспокоится”), а да се то стање мења онда када душа мења место (*душа́ (сёрдце) не на мёсте у кого* – „кто-либо встревожен, чувствует себя очень беспокойно”). Самим тим силазак душе у пете (*душа́ ушла́ (уходи́т) в пята́ки (пята́и) у кого*), где душа сама одлази на место које је најудаљеније место од груди у човековом телу означава интензивну емоцију страха, као што терање душе другог човека у пете значи довођење у стање страха (*вкола́чива́ть (вколоти́ть) ду́шу в пята́ки* – устар. „истязать, обходиться с кем-либо жестоко, зверски”). Потврду да дислоцирање душе са свог првобитног станишта није добро налазимо и у српским фразеологизмима са значењем близине смрти, старости, болести (*бити с душо́м у носу (на језику, у грлу)*). Д. И. Медведева (2016) издваја низ концептуалних метафора у којима се може пронаћи душа у руском и српском језику. Душа може представљати: небо (рус. *я́сная душа́*, срп. *ведра душа*), ветар (рус. *по́рывы ду́ш*), ватру (рус. *душа́ гори́т*, срп. *душа гори*), лед (рус. *расто́п* *ду́шу*, срп. *топи се душа*), течност (рус. *изли́ть ду́шу*, срп. *пити душу на сламку*), земљу (рус. *уко́рени́ться в ду́ше*, срп. *укоренити се у души*), биљку (рус. *душа́ вя́нет*, срп. *душа вене*), дрво као материјал (рус. *врё́заться в ду́шу*, срп. *урезати се у душу*), новац и роба (рус. *про́да́ть ду́шу*, срп. *продати душу*), огледало (рус. *глаза́ – зе́ркало души*, срп. *очи су огледало душе*), књигу (рус. *чита́ть в ду́ше*, срп. *туђа душа затворена књига*), посуду (рус. *от полно́ты ду́ш*, срп. *душа је пуна / празна*), музички инструмент (рус. *стру́ны души*, срп. *струне (моје) душе*), нит (рус. *привя́заться к кому все́й душо́й*, срп. *срцем и душо́м се везати за некога*), тело (рус. *ба́льза́м на́ душу*, *пи́ща для ду́ш*, срп. *мелем на душу, храна за душу*), храну (рус. *снеда́ть ду́шу*, срп. *грести душу, изјести душу*) (Медведева 2016: 85).

У изражавању страха путем фразеолошких јединица са религијском компонентом у ранијим истраживањима (в. Д. Мршевић-Радовић 2014) уочено је постојање одређеног структурно-семантичког модела у српском, руском и бугарском језику. Поредбени фразеологизми којима се изражава страх у руском језику су *бежа́ть как че́рт от ла́дана от кого-чего; бо́яться как че́рт ла́дана кого-чего; как черт ладана; как че́рт ладана*; односно у српском *бо́јати се (бежати, чувати се) као ђаво од крста (тамјана, свеће), бо́јати се (бежати) као враг од свете водице (тамјана, свеће)*. Дати структурно-семантички представља у словенским језицима продуктивни модел Д. Мршевић-Радовић (2014) назива „магијско-религијским”. Демонима, бестелесним бићима која су отпала од Бога, приклонивши се палом архангелу Деници, „хришћански оци су им се супротставили користећи амблеме своје свештеничке функције и најјаче оружје – крст, свећу, тамјан, свету воду, молитву” (Мршевић-Радовић 2014: 192). Други модел који проналазимо у руској фразеологији јесте „ватрени” модел, а пример је *бе́гать как бес от гро́ма*. Веровало се да се нечисте силе плаше грома, који најављује долазак светог Илије, чије кочије праве искре од којих настаје „гром небесный”. Исти модел проналазимо у другим словенским језицима: бел. *бая́цца як чорт грому*; кашуб. *bojes sę jak diôbeł grzmołu*. Српски еквивалент датог фразеологизма не садржи религијску компоненту већ гласи *бежати као од грома*. Глаголска компонента којом се изражава бежање од опасности представља пробуђени механизам одбране (Šafer 2017: 169).

Наспрам страху стоје неустрашивост и смелост, које се у руском језику могу изразити путем одричних глаголско-именичких фразеологизама са напоредним односом компонентата у именском делу фразеологизма *не бо́яться ни бо́га, ни че́рта и не бо́яться ни черте́й ни ксе́ндзов* „быть безрассудно смелым; поступать необдуманно смело, не испытывать страха ни перед чем”. Први фразеологизам има прозрачну структуру и напоредном делу конструкције негира страх према двома силама, које се налазе на крајевима поларитета добро – лоше: *бог – че́рт*. Уколико се неко не плаши ни

једне од наведених крајности, следи да се не плаши ничега. У другом фразеологизму имамо поновљену структуру и значење са заменом једне компоненте. Уместо именице бог, у датом фразеологизму је употребљена именица *ксьндз* „ксьндз, ксендза – польский католический священник. Из польск. ksiądz, восх. к общеслав. кънѣдзь (князь)” (ТСРЯ). Потврду овог фразеологизма Н. В. Шведова проналази код Гогоља (*Казак, слава богу, ни чертей ни ксендзов не боится. Много было бы проку, если бы мы стали слушаться жен. Не так ли, хлопцы?* Н. Гоголь, Вечера на хуторе близ Диканьки) (Шведова 2009: 59). Будући да су свештеници посредници између Бога и човека, претпостављамо да је лексема *ксьндз* путем метонимије у односу на Бога доспела у дати фразеологизам.

Осећај олакшања на руском и српском језику најчешће се изражава фразеологизмима са компонентом душа, који у себи чувају слику терета који спада са душе тиме је олакшавајући (рус. как *камень с души*; (как, *будто, словно, точно*) *камень* (реже – *груз*) *с души* (с *сердца*) (свалился (реже – упал)) у кого), *отлегло от сердца* (от *души, на душе*) у кого; *тяжесть свалилась с души*; *облегчать* (облегчить) *душу* (устар. – *сердце*) *кто*; *отводить* (отвести) *душу*; срп. свалио му се камен са душе; дахнути душом (душицом); олакшати души (душу); (од)лакнути на души). Једини фразеологизам који не садржи компоненту душа, а значи олакшање у руском језику је пример: *ныне отпускаеши*. Ради се о застарелом књижевном фразеологизму у којем су употребљене црквенословенске лексеме *ныне* – рус. *сегодня* и *отпускаеши* – рус. *отпуска́ть* са значењем „облегчения, удовлетворения, о чём-л. долгожданном, что, наконец, исполнилось”. Фразеологизам је директан цитат из текста Светог Писма: „нынѣ отпускаеши раба Твоего, Владыко, по глаголу Твоему, съ миромъ” (Лк. 2: 29), који се спомиње и у молитви отпуста на вечерњој служби. Н. Шански сматра да дати фразеологизам, заједно са фразеологизмима врачу, исцелися сам; ищите и обряцете; терновый венец и др. припада старословенском слоју фразеологије којем карактер књижевности и архаичности дају застареле лексеме и облици (Шанский 1985: 97). У речнику РФИЭС под одредницом *ныне отпускаеши* наводи се значење „устар. о достижении чего-л. долгожданного; 1. из евангельской легенды (Лука 2: 25 – 32) [...] 2. старославянский фразеологический оборот.”, а под одредницом *ныне отпускаеши* (*раба твоего*) значење „книжн. устар. обычная формула христианского прощания с умершим, используется и как обычная реплика при прощании с кем-л.” (РФИЭС, 506). У чину опела ова формула није заступљена, већ само у свакодневној вечерњој служби.

6.7.5. Фразеосемантичко поље «делатности, активности, поступци, понашање»

Табела 53. Делатности, активности, поступци, понашање

Делатност	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
добра дела	спаса́ть (спасти́) ду́шу	молитвой, постом, добрыми делами избавить себя от вечных мук после смерти. (ТСБВС, 115)	стећи, ухватити души место (у)чинити души места	учинити добро дело, радити поштено

лоша, рђава, погрешна дела	тэшитъ бэса	совершать предосудительные, безнравственные поступки; грешить (по представлению верующих) (устар. прост.) (ФСРЛЯ, 682)	изгубити место души	радити непоштено и неправедно
	продава́тъ (прода́тъ) ду́шу дья́волу (чёрту)	по суеверным представлениям: отдавать свою душу дьяволу в обмен на какие- либо блага (предосуд.) (ФСРЛЯ, 534)	кренути душом	неправедно
			бацати се камењем (капом) на (у) бога	неправилно поступити чинити неко велико недело, зло
	братъ (взять; принимать, принять) грех (грехá) на́ душу <i>кто</i>	1. нести моральную ответственность за предосудительные поступки, действия, совершаемые по принуждению или по своей воле 2. <u>совершать какой- либо предосудительный поступок, грешить.</u> (ФСРЯМ, 45)	ђаво је (некога) узео у своје канџе	почео је да ради, да се понаша како не ваља
			с врагом ручати (вечерати)	пошао је злим путем
			побратити се с врагом	одлучити се на зла дела
	чёрт догадал <i>кого</i>	Кто-либо поддался соблазну (сделать что-либо, обычно предосудительное) (устар. прост.) (ФСРЛЯ, 745)	врагу душу записати (продати)	учинити нечасно дело
	чёрт (бес, нечистый, нечистый дух, нелёгкая, грех) попутал <i>кого</i>	Кто-либо поддался соблазну (сделать что-либо, обычно предосудительное) (прост.) (ФСРЯМ, 521)	продати душу ђаволу	кренути лошим путем,
	чёрт (бес,	неизвестно зачем,	узео (некога) ђаво под лево колени	
			предати се црном сотони	радити погрешне, зле ствари
			сотона сео за врат (некоме)	
			бити у савезу са сотоном	почео је да ради лоше ствари

	лѣший, нелѣгкая) меня (тебя, его, её, нас, вас, их) дернул идти вслед за чёртом хватить грехá на душу	по какой надобности нужно было мне, тебе и т. д. (сделать что-либо). Выражение крайнего неудовольствия, сожаления и т. п. по поводу чего-либо сделанного, совершенного. черт [бес, леший, нелегкая] дернул кого. (прост.) (ФСРЯМ, 520) грешить, совершать низкие поступки (прост. груб. неодобр.) (СФЧЕРТ, 40) совершить какой-л. предосудительный поступок, согрешить. (ФСРЯТ, 310)		
жртововање	класть дýшу и живóт на что	устар. погибать, умирать, жертвовать жизнью. (ФСРЛЯ, 294)		
дела против савести	загубить (свою) дýшу кривить (покривить) душóй	прост. отягчить совесть, сознание преступлением, тяжкими поступками; совершить непоправимый грех (ФСРЯМ, 162) быть неискренним, лицемерить; <u>поступать</u>, <u>действовать</u> <u>против совести</u>, <u>вопреки своим убеждениям</u>.	(из)губити душу	(у)чинити нешто против своје савести

	пові́хнути душóю	(неодбр.) (РФИЭС, 212) сфальшивить; поступить против своих убеждений (устар.) (ФСРЛЯ, 478)		
одговорнос т	брати́ (взять; принимáть, приня́ть) грех (грехá) нá душу (сóвесть) <i>кто</i>	<u>1. нести</u> <u>моральную</u> <u>ответственность за</u> <u>предосудительные</u> <u>поступки.</u> <u>действия,</u> <u>совершаемые по</u> <u>принуждению или</u> <u>по своей воле</u> 2. совершать какой- либо предосудительный поступок, грешить. (ФСРЯМ, 45)	узети, узимати, потегнути, маћи, мицати на своју душу имати (носити) на души ићи на чију душу (о)прати руке као Пилат	преузети одговорност на себе сносити одговорност за неко дело, дела скинути, скидати одговорност са себе не борећи се за правду
узалудност радње	глас вопи́ющего в пусты́не	напрасный призыв к чему-либо, остающийся без ответа, без внимания (книжн.) (ФСРЯМ, 107)	проповедати у пустыњи	говорити узалуд (ирон.)
ходање	выводíть Вавилóны	о человеке, идушем шатающейся, нетвердой походкой, выписывающего ногами зигзаги (устар. прост. ирон.) (РФИЭС, 77)	ићи, путовати апостолски	пешачити (шаљ.)
причање	начинáть (начáть) с Ада́ма	вести изложение с самого начала, с основополагающих положений или фактов (обычно – о подробном рассказе, начинающемся с	од Адама развести (почети) пролила му се душа	опширно причати, развући неку причу (шаљ.) изговорио је одједном све најинтимније ствари

	от Адама	излишне затянутого предисловия). (устар. часто шутл. или ирон.) (РФИЭС, 17) 1. с глубокой древности 2. издалека (начинать рассказ, сообщение) (ирон.) (ФСРЛЯ, 12)		
одлазак у цркву	/	/	лизати олтаре лизање олтара	претерано посећивање цркве, претерана побожност (са гlediшта безверних или маловерних) (под.)
залагање, труд	/	/	испалити све свеће	учинити, предузети све што је могуће
разумевање	/	/	наћи крсно име (нечему)	схватити смисао (нечега), разумети
касно отпочињањ е посла	/	/	гојити прасе уочи Божића тражити печеницу уочи Божића сетила се преља кудеље усред (уочи) свете недеље	почињати посао кад је већ касно, остављати посао за последњи час касно почети посао који треба да је већ завршен
кашњење	архиерейские часы у кого	о том, кто является с опозданием, но ссылается на свои «точные» часы (шутл. устар.) (РФИЭС, 745)	долазити на амин	појавити се на крају нечега, каснити
пристанак	/	/	рећи амин	пристати, сагласити се
бесмислен посао	/	/	докон поп и јариће (говеда) крштава (и попадију	о ономе који се бави узалудним пословима

			биште)	
викање	крича́ть как Валаа́мова осли́ца воплъ содо́мский и гомо́ррский	очень громко кричать (прост.) (РФИЭС, 502) невообразимый шум, гам, крики (ТСБВС, 74)	дерати се као враг	јако викати, урлати, плакати
скривање	/	/	скутати се као убог ђаво	сакрити се, прикрити се
обавезе	кё́саревó кё́сарю́ (, а бо́жие бо́гу (, а бо́гу бо́гово)) (отда́ть, возда́ть)	пусть каждому возда́ется, платится по его заслугам, положению в обществе, по рангу (книжн.) (РФИЭС, 299)	дати цару, царевó, богу божи́је	измирити обавезу, дуг
одустајање	/	/	оставити на (бог) душу	оставити без надзора, препустити се
недолично понашање	бес в ребро́ ⁶⁷ как оглаше́нный (бежа́ть, крича́ть, шумё́ть)	волокита, бабник (обычно о пожилom мужчине) (разг. предосуд.) (ФСРЛЯ, 22) о чьем-л. бестолковом, бессмысленном, шумном поведении (РФИЭС, 488)	ако је бог узео коњу́ ноге није њисак	стар човек који се понаша као да је млад (ирон.)
необично понашање	Вавило́ны стро́ить	чудить, вести себя экстравагантно, чудаковато (устар. прост. неодобр.) (РФИЭС, 77)	у друштву се и калуђер жени	за вољу друштва човек чини и оно што никада не би (шаљ.)
заклињање	целова́ть (поцелова́ть) крест	целуя крест, дава́ть (да́ть) клятву, присягу, присяга́ть (ист.) (ФСРЯТ, 122);	потегнути на своју душу свлачити небо и земљу	заклети се при тврдњи (у нешто) заклињати се тешким клетвама

⁶⁷ Фразеологизам настао од пословице изостављањем првог дела: *Седина в борóду, а бес в ребро́* — пословица о стариках, поддающихся любовному соблазну (УФСРЯ).

	на крестѣ кля́сться, поклѣ́сться	твёрдо обещать что-либо, осеняя себя крестным знамением, крестясь (устар.) (ФСРЛЯ, 321)		
намета́ње	/	/	ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић наметати се као сочиво на Божић	никако не пристајати, не одговарати (у неком друштву, прилици и сл.) (ирон.) натурати се, наметати се
учинити трајним	/	/	записати у амин	за свагда утврдити
тражити помоћ	от Пóнтия к Пилáту (посыла́ть)	посылать кого-л. от одного к другому, не решая дела, не давая ответа (книжн. неодобр.) (РФИЭС, 557)	ићи од Понтија до Пилата (од попа до ковача)	обраћати се многима, уз разне перипетије, безуспешно тражити помоћ
спасти се	/	/	врагу из мреже (торбе) утећи	ослободити се зла
осамити се	/	/	не видети белог бога	живети у четири зида, не излазити међу свет
маштати	витáть (пáрить) в облака́х (в эмпирéях, мéжду нéбом и землéй)	пребывать в мечтательном состоянии, предаваясь бесплодным фантазиям, не замечая окружающего. (ФСРЯМ, 69)	зидати (градити) вавилонске куле	заносити се нечим нереальным, нестварным (еуф.)
псова́ње	/	/	скидати све свеце (богове) с неба (небеса)	много псовати, ружити
лага́ње	лить колоко́ла	распускать сплетни, бесстыдно врать (устар.)	/	/

		(РФИЭС, 321)		
неверовање	ни в бога ни в чërта	(не верить) ни в какие приметы, предзнаменования и т.п. (прост.) (ФСРЛЯ, 33)	/	/
признавање	чегó (нечего, что) (и) грехá тайть	незачем скрывать; нужно признаться. (ФСРЯМ, 468);	/	/
жаљење	петь Лáзаря (Лáзаря петь (запéть, спеть, распевáть, тяnúть, затыnúть)); гневíть бóга	жаловаться на свою судьбу, плакаться (БФСРЯТ, 346) без достаточных оснований жаловаться, упрекать кого-либо; напрасно сетовать на судьбу (устар. прост.) (ФСРЛЯ, 139)	/	/
ширење вести	звонíть (раззвонíть, трезвóнить) во все колоколá	<u>1 кто кому, о чём – повсюду объявлять о чём-л., распространять какие-л. сведения, известия.</u> <u>2 кто кому – поднимать тревогу.</u> (БФСРЯТ, 236)	звонити (ударити) на (у) сва звона	ширити информације
ширење посла	раздувáть (раздúть) кадíло	<u>1. успешно расширить какое-либо дело; развертывать какую-л. деятельность (прост.)</u> 2. поднимать шум вокруг какого-либо дела, поступка и т.п. (ФСРЯМ, 380)	/	/
ризиковање	лезть к чёрту в зúбы	заведомо рисковать жизнью;	/	/

		предпринимать что-либо рискованное (прост.) (ФСРЛЯ, 341)		
подизање узбуне	звоніть (раззвоніть, трэзвоніть) во все колоко́ла	1 <i>кто кому, о чём</i> – повсюду объявлять о чём-л., распространять какие-л. сведения, известия. <u>2 кто кому –</u> <u>поднимать</u> <u>тревогу.</u> (БФСРЯТ, 236)	/	/
	бить (забіть; ударя́ть; уда́рить) во все колоко́ла	поднимать тревогу. (РФИЭС, 321)		
	раздува́ть (разду́ть) кади́ло	1. успешно расширить какое- либо дело; развертывать какую-л.тбо деятельность (прост.) <u>2.</u> <u>поднимать шум</u> <u>вокруг какого-</u> <u>либо дела.</u> <u>поступка и т.п.</u> (ФСРЯМ, 380)		
неактывнос т	ждать ма́нны с не́ба (небе́с, небе́сной)	рассчитывать, что какие-л. блага достанутся без усилий, труда (ТСБВС, 188)	чекати ману с неба	не радити, не трудити се, а оцекивати добит
	ме́ртвые души	несуществующие, придуманные люди для каких- либо махинаций, личный выгод. 2. люди, не приносящие никакой пользы обществу (презр.) (ФСРЛЯ, 218)		

лоше понашање	хоть (и) святѣх (вон) выноси (несі, уносі)	нет сил терпеть что-либо; неистерпимо, невыносимо для окружающих (ФСРЯМ, 95) (РФИЭС, 630)	/	/
настајање	где чёрт душіл (черти душіли) <i>кого</i>	кто-либо исчез, потерялся, долго не появлялся (прост. груб. неодобр.) (СФЧЕРТ, 38)	/	/
кајање	возвращение блудного сына блудный сын кающаяся Магдалина представлять из себя кающуюся Магдалину	1. обращение беспутного, нравственно нестойкого человека к праведной жизни (книжн.) 2. поступок или поступки, свидетельствующи е о раскаянии в прежних убеждениях. 3. о чьём-л. возвращении домой, на родину (РФИЭС, 110) о том, кто жалостливо кается в своих проступках (книжн. ирон.) (РФИЭС, 410)	/	/
промена понашања	обращение из Савла в Павла; превращение Савла в Павла; превращение Савла в Павла (стать) из Савла Павлом	о резком изменении чьих-л. убеждений, взглядов на диаметрально противоположные (книжн.) (РФИЭС, 571); измениться до противоположност и, стать совершенно	/	/

		другим (РФИЭС, 620)		
разговор	антимóнии (антимóнию) разводíть	1. Вести пустые, <u>излишние долгие и отвлекающие от чего-л. серьезные разговоры.</u> 2. С кем. Проявлять излишнюю мягкость, снисходительность в отношениях с кем-л. (неодобр.) (РФИЭС, 26)	/	/
рећи нешто у погрешно време	попада́ть (попа́сть) пáльцем в не́бо чёрт (бес, лёший, нелёгкая) дернул меня́ (тебя́, его́, её, нас, вас, их) за язы́к	говорить или делать что-либо не попад. При ответе на вопрос или объяснении чего-либо. (ФСРЯМ, 342) неизвестно зачем понадобилось мне, тебе и т. д. сказать что-либо. Выражение крайнего сожаления, досады по поводу сказанного не вовремя, не к месту, не по существу. Дернуло меня [тебя, его, ее, нас, вас, их] за язык. Черт [бес, леший, нелегкая] дернул за язык. (прост.) (ФСРЯМ, 521)	/	/
клаћење	кива́ться как жид на моли́тве	раскачиваться (устар.) (РФИЭС, 222)	/	/
укоченост, неактивнос т	превраща́ться (преврати́тьс я) в соляно́й столб (столп)	окаменевать от ужаса или неожиданности (книжн.) (РФИЭС, 668)	стајати (укипити се, држати се) као дрвени светац (бог,	укочено, круто стајати (погрд.)

	стоять как солянóй столб	о застывшем в полной неподвижности человеке (устар. книжн.) (РФИЭС, 668)	поп, Јанко, Марија)	онај који се држи круто, укочено, као кип
	стоять, как Лóтова женá; женá Лóта; Лóтова женá	о стоящем неподвижно, окаменев, человеке (книжн. архаич.) (РФИЭС, 220)	липов светац	
неочекиван о појављивањ е	как (как бúдто, тóчно и т.п.) с нéба упáл (свали́лся)	1) <u>неожиданно</u> <u>появился</u> , 2) не понимает того, что всем понятно (ФСРЯТ, 165)	пасти с неба	изненада се појавити

Фразеосемантичко поље делатности, активности, поступака и понашања човека изузетно је богато и дивергентно.

У руском и српском језику у шаливом или ироничном кључу употребљава се компонентни глаголско-именички фразеологизам – еквивалент рус. *начинáть* (*начáть*) *с (от) Ада́ма*, односно срп. *од Адама развести* (*почети*) када се жели истаћи да неко превише дуго и детаљно прича, са непотребно дугим уводом. У основи фразеологизама налази се библијски наратив из Књиге постања о Адаму као првоствореном човеку, сазданом од праха земаљског.

Међујезички фразеолошки еквивалент библијског порекла рус. *глас вопи́ющего в пусты́не* – срп. *глас вапи́јућег у пустињи* користи се у руском и српском језику како би се означио узалудан позив, позив који остаје без одговора и без пажње. Израз срећемо и у Старом завету, у књизи пророка Исаије („Глас вопиющего в пустыне: приготовьте путь Господу, прямыми сделайте в степи стези Богу нашему” Ис. 40: 3) и у Новом завету, у наративу о Светом Јовану Крститељу, који налазимо у свим синоптичким Јеванђељима („Как написано в книге слов пророка Исаии, который говорит: глас вопиющего в пустыне: приготовьте путь Господу, прямыми сделайте стези Ему” Лк. 3: 4; „Он сказал: я глас вопиющего в пустыне: исправьте путь Господу, как сказал пророк Исаия” Јн. 1: 23). Употреба датог обрта у руском језику и у библијским текстовима има различито значење. У Библији он представља упозорење и скреће пажњу на важну појаву, која ће се догодити, док је у савременом језику узалудан позив, који остаје без одговора (ЭСБФ, 153 – 154). За српски језик карактеристична је употреба придева *вапи́јућег*, који приликом Вукове реформе језика, према речима П. Ђорђића, није могао бити задржан, јер активан партицип презента *вопи́ющий*, *вопи́ющего* није постојао у народном језику, али се налази у Вуковој „Писменици” (1814) и цитира до дана данашњег (Ђорђић 1971: 363).

Поредбени фразеологизми *бéден как Лáзарь*, *бóлен как Лáзарь* и глаголско-именички фразеологизми *прикíдываться Лáзарем*, *Лáзаря неть* воде порекло од имена јеванђељског просјака – Лазара. Ослабљен од глади и болести, Лазар је лежао испред врата богаташа узалудно тражећи милостињу, али је овај одбио да му да чак и остатке хране са његове препуне трпезе. После смрти богаташ одлази у пакао, док Лазар одлази

у рај („Некоторый человек был богат, одевался в порфиру и виссон и каждый день пиршествовал блистательно. Был также некоторый нищий, именем Лазарь, который лежал у ворот его в струпьях и желал напиться крошками, падающими со стола богача, и псы, приходя, лизали струпья его. Умер нищий и отнесен был Ангелами на лоно Авраамово. Умер и богач, и похоронили его. И в аде, будучи в муках, он поднял глаза свои, увидел вдали Авраама и Лазаря на лоне его” Лк. 16: 19 – 23). Песма са стиховима о Лазару била је омиљена међу бескућницима и просјацима у Русији, али добивши милостињу, неки од њих, који нису спали на просјачки штап због старости, болести или какве друге невоље, нису могли сакрити своје претварање, неискреност и лицемерје. Ово је довело до настанка специфично руских библијских фразеологизама.

Везу са светом литургијом проналазимо у поредбеном фразеологизму *как оглашѣнный (бежѣть, кричѣть, шумѣть)* са поимениченим придевом *оглашѣнный* у поредбеном делу конструкције. На црквенословенском језику ова реч је означавала катихумене, који су одлучили да приме православну веру, а који још увек нису примили Свету тајну Крштења. Имали су право да буду на првом делу литургије, који се назива Литургија оглашених, док им је присуство евхаристијском канону и причешћивање било најстроже забрањено, све до примања Крштења. Из перспективе православних верника, катихумени, који су се припремали за Крштење нису умели да се понашају у Цркви како доликује, што је мотивисало основно значење датог фразеологизма.

Веома прозирну мотивацију значења проналазимо у поредбеном фразеологизму *кивѣться как жид на молѣтве*, где у првом делу имамо глагол *кивѣться* – клатити се, климати се, а у другом делу представу начина на који се Јевреји моле у функцији интензификатора значења првог дела поређења.

6.7.6. Фразеосемантичко поље «начин живота, околности, ситуације»

Табела 54. Начин живота, околности, ситуације

Начин живота, ситуација	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
дуг живот	Мафусайлов (Мафусайла) век жить (отжѣть); Мафусайловы годѣ (летѣ) жить (прожѣть); век Мафусайла жить; жить (прожѣть) Мафусайлов век (вѣзраст, годѣ, летѣ, срѣки); Аредовы (Арѣдовы) вѣки (жить, прожѣть; быть, стоять)	о чѣѣм-л. исключительном долголѣтии. (устар. книжн.) (РФИЭС, 85) о чѣѣм-л. исключительном долголѣтии (устар. книжн.) (РФИЭС, 86)	Адамов век наносити се душе	врло дуг живот имати дуг век
леп, лагодан	жить Валтасѣром	вести беспѣчную	живѣти као	живѣти лепо,

живот	(Балтаза́ром)	жизнь в роскоши и удовольствиях (устар. книжн.) (ТСБВС, 49)	мали бог	угодно
	кум королю	1. кто. удачливый, преуспевающий человек, живущий беззаботно, богато. 2. богато, обеспеченно и независимо (жить). (прост.) (ФСРЛЯ, 333)		
	как у бога (Христá) за па́зухой (дверя́ми, ра́мкой)	быть счастливым, жить без забот, в безопасности (РФИЭС, 58)		
миран, спокоја́н живот	тишь да гла́дь (да бо́жья благодáть)	о спокойной, безмятежной жизни (ФСРЯТ, 47)		
веселье учи нево́лье	Валтаса́ров пир	пир; веселье накануне неминуемой беды (книжн.) (РФИЭС, 534)		
тежак живот, тешка ситуација	И́ов многострада́льный	о человеке, мужественно переносящем всевозможные невзгоды, удары судьбы (устар. книжн.) (РФИЭС, 272)	живети као враг (у мало воде)	тешко, мукотрпно живети
	как И́ов на гно́ище	о терпящем лишения и болезни человеке (книжн. архаичн.) (РФИЭС, 273)	мучити се (патити) као ђаво у плиткој води (у мало воде)	налазити се у много тешкој ситуацији
	на ре́ках вавило́нских седóхом и пла́кахом	о томительной и печальной жизнидали от родных мест (книжн. устар.) (РФИЭС, 594)	мучити се као Христос на крсту ту је ђаво умешао	јакó се мучити, злопатити се ситуација се нагло

	пóстная жизнь	лишённая радостей, удовольствий (БТСРЯ, 936)	(умочию) своје прсте	погоршала и постала тешка
	проходíть (пройтí) (все) кругí áда	испытать неимоверные трудности; выдержать тяжёлые испытания (книжн.) (РФИЭС, 361)		
	мúки áда	тяжкие мучения, страдания. (разг.) (ФСРЛЯ, 381)		
	хождéние по мúкам	ряд тяжёлых жизненных испытаний. (ОЭСРФ, 151)		
	как чёрт (в преиспóдней)	прост. ирон. очень грязный; усталый, измождённый и т.п. (ФСРЛЯ, 744)		
сиромаштво, глад	лóманого грóша за душóй нет у <i>кого</i>	никаких денег нет в наличии у кого-либо (прост.) (ФСРЛЯ, 408)	гола душа, голе душе, с голом душом	без игде ичега, без средстава за живот
	мáнной небéсной питáться	недоедать, не имея достаточно пищи (ФСРЯМ, 320); питаться как придется, чем придется, непонятно чем (шутл.) (ФСРЯТ, 142)	го (сиромах, убог) као црквени миш немати ни крста божијега (ни крштене соли)	пуки сиромах, без игде ичега ништа немати, бити велики сиромах
	питáться акрíдами (и дíким мёдом)	жить впроголодь, недоедать, терпеть крайние	ако Божић неће каше, хоће деца	гладан не бира јело

	на Анатѡньевой пѣще на пѣще свѣтѡго Антѡнія вкушѣть от пѣщи свѣтѡго Антѡнія сидѣть на пѣще свѣтѡго Антѡнія бѣден как Иѡв бѣден как Лѣзарь бѣдный как церкѡвная крыса (мышь)	бедствия и лишения (устар. книжн.) (РФИЭС, 20) голодая, недоедая (шутл.) (ФСРЯТ, 179) голодать (книжн. ирон.) (ФСРЛЯ, 80) об очень бедном, ниимущем человеке (устар. книжн.) (РФИЭС, 272) о крайне бедном, нищем, жалком и больном человеке (устар. книжн.) (ЛБМ Т1, 200) очень, до крайней степени (беден) (РФИЭС, 362)		
неволя, незгода	вавилѡнское пленѣние вавилѡнский плен чѣрт не дрѣмлет чем чѣрт не шѹтит	о тяжѣлой неволе (книжн.) (РФИЭС, 539) 1. каждый человек способен совершить что-л. дурное в каких-л. обстоятельствах. 2. с каждым человеком может случиться беда, горе. (часто шутл.) (РФИЭС, 753) мало ли чего не бывает; все возможно, всякое может случиться, произойти. О	ђаво је у торби снеђе њему ђаво јаје ко лаже враг на њему јаше тражити ђавола (са свеђом, без свеђе, с лучем) с врагом (ђаволом) тикве сејати	велико је зло, велика је невоља зло ће проћи, упашће у невољу лаж доноси невољу свесно тражити невољу, кавгу упадати у невоље, рђаво проћи

	недóлго (дóлго) ли до грехá (до беды́)	допустимости, возможности непредвиденного, самого неожиданного (ФСРЯМ, 520) легко может произойти, случиться что-л. неприятное, тяжелое (ФСРЯТ, 166)	(садити) враг (ђаво) не спава	зло, несређа се увек може догодити
пропаст	рассы́пался (пропáл) б́удто (рóвно) клад от амíня пойт́и (идт́и, полетéть, летéть) к чёрту (ко всём черт́ям) отправл́яться (отпрáвиться; убирáться, убрáться) ко всем черт́ям летéть (полетéть) к чёрту (черт́ям) кат́иться (покат́иться) к чёрту (черт́ям) (на рога́)	бесследно исчез (РФИЭС, 302) полностью разрушиться, расстроиться, потерпеть неудачу, провал. (ФСРЯТ, 320) исчезать, уезжать, покидать (прост. груб. неодобр.) (СФЧЕРТ, 63) уничтожаться, пропадать, рушиться (ФСРЯТ, 133) испортиться, прийти в негодность, разрушиться (прост. груб. неодобр.) (СФЧЕРТ, 47)	ђаволу у торбу отићи набрчати на ђавола (ђаволску стопу) одро је већ враг опанке посркао ти је ђаво чорбицу тражити ђавола (са свећом, без свеће, с лучем) угасила му се свећа (2)	пропасти настрадати, награбусити пропало је, свршено је пропао си срљати у пропаст пропао је
самачки живот	одíн как перст	1. быть одному, не имея контактов с другими людьми в течение некоторого времени 2. не	једна душа, једна гуша	самац је, без породице коју издржава

	бо́гом забы́тый	иметь близких – друзей, родственников и т.п., что оценивается отрицательно (высок.) (ФОСРЯ, 388) 1. кто. одинокий, заброшенный человек. 2. что. заброшенное, опустевшее место, где когда-то жили люди (разг.) (ФСРЛЯ, 231)		
нави́ке у је́лу и пи́ћу	пья́ный как поп на Па́ску (Па́сху) святы́м ду́хом пита́ться до положéния риз пить за здоро́вье архимандрита́ лови́ть чертéй на пропóй души́	очень пья́ный (неодобр.) (РФИЭС, 558) голода́ть (ирон. шутл.) (ОЭСРФ, 131) до крайней степени опьянения(устар. ирон.) (ФСРЛЯ, 498); пить сверх всякой меры, выдумывая для этого разные тосты (прост. устар. шутл. ирон.) (РФИЭС, 247) (разг. груб. неодобр.) быть не в себе; на почве алкоголизма заболеть белой горячкой. (СФЧЕРТ, 57) на выпивку (ФСРЯМ, 364)	по́жести, по́пити божју́ кишу живети о Св. Духу	по́жести, по́пити вео́ма мно́го не је́сти и не пи́ти ни́шта

	до чѣртиков	1. до галлюцинаций, до белой горячки (пить, напиваться, пьянствовать). (разг.) 2. очень, предельно (устать, жаль, смешно и т.п.). (ФСРЛЯ, 747)		
несигуран положај	мѣжду нѣбом и землѣй (жить, находиться и т. п.)	1. в неопределённом, неясном положении 2. без пристанища, без крова. (БФСРЯТ, 377)	ни на небу ни на земљи (лебдети између неба и земље) остајати на божијој милости	бити у несталном, несигурном положају бити препуштен случају, судбини
мука, терет	пройти́ (своју) Голго́фу (через Голго́фу) всходи́ть (взойти́) на Голго́фу идти́ (пойти́) на Голго́фу голго́фский путь чей; путь на Голго́фу чей (=	пережить нравственные и физические страдания, мучения; совершить беспримерное подвижничество (книжн. высок.) (ТСБВС, 89) подвергаться тяжким испытаниям, страданиям (книжн. высок.) (ТСБВС, 88) подвергаться очень тяжёлым физическим или нравственным испытаниям (устар.) (ФСРЛЯ, 262) о чьей-л. жизни, полной суровых испытаний	нести́ свој крст	подносить, трпѣти муке, неволе

	крѣстный путь чей) нести (принять) свой крест; взять (взвалить) на себя (тяжёлый) крест	(книжн. высок.) (РФИЭС, 582) терпеливо переносить страдания, невзгоды, мириться со своей печальной участью (устар. высок.) (РФИЭС, 357)		
случајност	бог послáл (пошлёт)	о чем-л. случайно добытом или полученном (устар.) (ФСРЯТ, 212)	доспети (наћи се) као Пилат у Веровању (Вјерују)	случајно се негде наћи (шаль.)
дуг, дуговање	/	/	дужан и богу и људима	презадужен
кривица	козёл отпущения виноват как Иисус Христос перед жидáми носите́ть грех на душе́	человек, который вынужден отвечать за вину других, на которого сваливают чужую вину (ирон.) (ФСРЛЯ, 301); обвинен напрасно; абсолютно невиновен (ирон.) (РФИЭС, 270) чувствовать вину за что-либо (устар. разг.) (ФСРЛЯ, 419)	јарац за грех грешни јарац	онај на кога се баца сва кривица, који страда због туђе кривице (шаль.)
свештеничка служба	/	/	обући мантију огрнути се монашком ризом свући (збацити, скинути) мантију (мантије)	постати свештеник замонашити се одрећи се свештеничког чина

повољна ситуација	/	/	мирисати тамјан	доћи до неке користи, ућарити

У фразеосемантичком пољу начина живота, околности и ситуација највише примера бележимо у потпољима тежак живот и тешка ситуација, сиромаштво и глад и навике у јелу и пићу.

Тежак живот у руском језику описује се библијским именичким фразеологизмом *Иов многострада́льный*, библијским поредбеним фразеологизмом *как Иов на гно́ище*, библијским реченичним фразеологизмом *на ре́ках вавило́нских се́дбо́м и пла́кахом*, апокрифним именичким фразеологизмом *хожде́ние по му́кам*, именичким фразеологизмима *по́стная жизнь*, *му́ки а́да*, поредбеним фразеологизмом *как че́рт (в преиспо́дней)* и глаголско-именичким фразеологизмом *проходи́ть (пройти́) (все) круги́ а́да*.

Фразеологизам *Иов многострада́льный* има два значења „1. человек, на долю которого выпали многие беды и невзгоды, жестокие страдания, тяжкие испытания, 2. ирон. невезучий человек, часто попадающий в неприятные ситуации”. Јов је један од малобројних праведника, за којег је Господ рекао „И сказал Господь сатане: обратил ли ты внимание твое на раба Моего Иова? ибо нет такого, как он, на земле: человек непорочный, справедливый, богобоязненный и удаляющийся от зла” (Иов. 1:8). Међутим, сатана изражава сумњу у праведност Јова и добија од Господа право да га искушава и тада почињу муке Јовове. Симбол страдања Јов је постао не само због несрећа, физичких мука и страдања душе, које су се обрушиле на њега, већ и због драматичности, дубине и поетског набоја његових монолога.

Фразеологизам *на ре́ках вавило́нских се́дбо́м и пла́кахом* потиче из 136. Псалма у којем се говори о јеврејском народу у вавилонском ропству за време цара Набукодосора. Овај псалм се пева на вечерњим богослужењима у припремним недељама пред Велики пост⁶⁸. Црквенословенски одломак овог Псалма гласи: „На реках вавилонских, тамо седяхом и плакахом, внегда помянути нам Сиона; на вербиих посреде его обесихом органы наша” (рус. „На реках Вавилона, там мы сидели и плакали, когда вспоминали о Сионе; на вербах, среди него, повесили арфы наши”).

У основи фразеологизма *хожде́ние по му́кам* налази се апокриф *Хождение Богородицы по мукам*, који представља прерађени апокрифни текст Откровења пресвете Богородице. У тексту се описују муке грешника у паклу. О популарности апокрифа говори податак да „међу словенским преводима Хо́да Богородице по мукама постоје углавном две варијанте – дужа и краћа, са преко четрдесетак преписа” (Јовановић 2010: 82).

Мучење грешника у паклу инспирисало је и настанак фразеологизама *му́ки а́да*, *проходи́ть (пройти́) (все) круги́ а́да* и *как че́рт (в преиспо́дней)*. Лексема *ад* означава „1. в религиозных представлениях: место, где души грешников после смерти предаются вечным мукам. 2. перен. невыносимые условия, тяжелейшее состояние; хаос и ужас, царящие где-н. Восходит к греч. *hadēs, haidēs* – букв. ‘невидимое’ < а... ‘не’ + *eidō* ‘вижу’” (ТСРЯ). Лексема *пéкло* има значење „1. ад, адский огонь. 2. сильный зной, жар.

⁶⁸ „Песнопение «На реках Вавилонских» — это одна из покаянных молитв, готовящих нас к Великому Посту. С Недели о блудном сыне (вторая подготовительная неделя перед Великим постом) и две последующих недели до недели о Страшном суде мы слышим это песнопение в субботу вечером на центральной части Всенощного бдения (полиелей) после 134 («Хвалите имя Господне») и 135 («Исповедуйтесь Господеви, яко Благ») хвалебных псалмов.” (доступно на сајту: <https://foma.ru/na-rekah-vavilonskih.html> ; датум приступа: 01.04.2024.)

Вероятно, из церк.-слав., ср. др.-рус. церк.-слав. *пѣкъль* 'смола', далее укр. *пéкло*, болг. *пéкло* 'ад', словен. *pekèl*, чеш., слвц. *peklo* 'ад', польск. *piekło*; из **pъkъlъ*, родств. лат. *pīx*, *pīcis* 'смола; дёготь', греч. *pīssa* 'смола' (< **pīkīa*); по народной этимологии произошло сближение с гл. **pek'ti* (рус. *печь*); допускается возможность заимств. из лат. *pīcula* 'смола' (ТСРЯ). За лексему *преиспѣдняя* проналазимо дефиницију „то же, что ад” (ТСРЯ). Место где се душе муче, а које стоји насупрот рају, у фразеологизме уноси своје примарно значење, које се појачава компонентом *мѹки*. У Дантеовој „Божанственој комедији” замишљен је као девет концентричних кругова. У српским фразеологизмима пакао и ђаво су симболи мучења: *живети као враг (у мало воде)*; *мучити се (патити) као ђаво у плиткој води (у мало воде)*; *мучити се (кубурити) као ђаво у паклу*; а такође и Исусово страдање: *мучити се као Христос на крсту*. Поредбени део датих фразеологизама има улогу интензификатора значења глагола *мучити се* у првом делу.

Сиромаштво и глад следеће су потпоље са бројним представницима у руском и српском језику. У руском језику предмет проучавања била је употреба агеоантропонима св. Антонија у примерима: *на Анатѡнѣвой пѣще, на пѣще святѡго Антѡнія, вкушѣтъ от пѣщи святѡго Антѡнія, сидѣтъ на пѣще святѡго Антѡнія*. У речнику РФИЭС дају се две претпоставке порекла датог фразеологизма. Према првој претпоставци фразеологизам се односи на светог Антонија Великог. Његов аскетски живот описан је у Житију преподобног Антонија, које је написао Атанасије Александријски у IV веку. Након што је продао своје имање и новац поделио сиромасима, преподобни Антоније населио се у египатској пустињи. Акценат је у Житију стављен на испосништво и уздржавање од хране светог Антонија, што је и инспирисало именичке *на Анатѡнѣвой пѣще, на пѣще святѡго Антѡнія* и глаголско-именичке фразеологизме *вкушѣтъ от пѣщи святѡго Антѡнія, сидѣтъ на пѣще святѡго Антѡнія*. Према другој претпоставци ради се о изворном руском фразеологизму. На могућу прототипску основу друге претпоставке указала је К. Кончаревић (2021a) у истраживању овог фразеологизма са теолингвистичког аспекта. Претпоставку да је фразеологизам инспирисан житијем св. Антонија Печерског, који је основао руско анахоретско монаштво, „први међу руским монасима узео на себе служење духовног очинства – стараштва; његов најпознатији ученик био је Преподобни Теодосије Печерски, оснивач знамените Кијевско-печерске лавре” (Кончаревић 2021a: 30). Једна од претпоставки о настанку српског фразеологизма *осушити се као лесандријски светац* такође се везује за Житије преподобног Антонија Великог, док се друге две везују за преподобног Анатасија Великог и светог Јована Милостивог, двојице светитеља из Александрије, који се у српском народу обележавају и као крсне славе (Кончаревић 2021a: 30).

Стање гладовања може се изразити и глобалним глаголско-именичким фразеологизмима са структуром: глагол храњења *питѣтъся* + именичка синтагма у инструменталу *акридами (и дѣким мѣдом)*, *мѣнной небѣсной, святѣм дѹхом* у значењу „мало, недовољно”. Оба фразеологизма потичу из библијског текста. Први од њих потиче из новозаветног наратива о Јовану Крститељу, који се у свом пустињском отшелническом животу хранио акридами и дивљим медом (рус. „Сам же Иоанн имел одежду из верблюжьего волоса и пояс кожаный на чреслах своих, а пищею его были акриды и дикий мед”; срп. „А сам Јован имаше хаљину своју од камиље длаке и појас кожни око бедара својих, а храна му бијаху акриде и дивљи мед” Мт. 3: 4). Компонента *акрида* појављује се и у руском и у српском тексту превода Јаванђеља. У речнику руског језика у редакцији Шведове и Малом академском речнику руског језика лексема је дата у множини „акриды. –ид: питаться акридами (и диким мѣдом) (устар. книжн. и ирон.) – питаться скудно, голодать [по евангельской притче об Иоанне Крестителе, питавшемся

в пустыне акридами (саранчой) и диким мёдом]. От греч. akris (akridos) ‘кузнечик, саранча’” (ТСРЯ, МАС). У једнотомном и шестотомном речнику Матице српске не налазимо одредницу акрида, као ни у преводним речницима – руско-српскохрватском речнику Б. Станковића, српско-руском речнику Р. Бошковића, хрватско-руском речнику М. Даутовића. У преводном руско-хрватском или српском речнику Р. Пољанеца *акри́ды* се дефинишу као „*zool skakavci*”, а фразеологизам *пита́ться акри́дами (и ди́ким мёдом)* семантизован је на следећи начин „*razg hraniti se bijedno, loše, gladovati*”. Други фразеологизам о гладовању садржи компоненту *ма́нна небёсная*. У прототипској основи датог фразеологизма лежи библијска прича о Јудејима, који су тражећи обећану земљу лутали пустињом („Сыны Израилевы ели манну сорок лет, доколе не пришли в землю обитаемую; манну ели они, доколе не пришли к пределам земли Ханаанской” (Исл. 16: 35)). Претпоставља се да фразеологизам репрезентује ману из перспективе старозаветних Израиљаца, који су ману, поредећи је са изобиљем и разноликошћу хране коју су имали у Египту, сматрали недовољном и једноличном. Фразеологизам има и варијантни облик *пита́ться то́лько что не ма́нной небёсной*. Последњи из наведене групе је разговорни библијски фразеологизам, који се користи у шaljивом или ироничном тону – *пита́ться святы́м ду́хом*. Претпоставка је да је фразеологизам настао на основу представе о Светом Духу као духовној храни послатој апостолима и људима од Бога Оца, као и Јеванђељског текста: „Но Он сказал им: у Меня есть пища, которой вы не знаете. Посему ученики говорили между собою: разве кто принес Ему есть? Иисус говорит им: Моя пища есть творить волю Пославшего Меня и совершить дело Его” (Јн. 4: 32-34). У фразеологизму је Свети Дух десакрализован, чиме је постигнут шaljиво-иронични карактер (ЭСБФ, 497).

У српском корпусу о навикама у исхрани говори нам реченични фразеологизам са хеортонимом Божић у персонификованом облику: *ако Божић неће каше, хоће деца* са значењем – „говори у своје име” или „гладан не бира јело”. Божић се у фразеологизму поистовећује са особом која одбија кашу као просту храну, која је у супротности са богатом божићном трпезом.

Сиромаштво се у руској фразеологији исказује и поредбеним фразеологизмима *бе́ден как Ио́в, бе́ден как Ла́зарь* инспирисаним библијским текстом и поредбеним фразеологизмом *бе́дный как церко́вная кры́са (мышь)*. У основи последњег фразеологизма лежи општа представа цркве као месту на којем се не чува храна и користи само хлеб, односно просфора приликом причешћа. Дати фразеологизам је интернационалног карактера (пољ. *biedny jak mysz kościelna*, чеш. *chudý jako kostelní myš*, срп. *го (сиромах, убог) као црквени миш*, енг. *be as poor as a church mouse*, нем. *arm sein wie eine Kirchenmaus*). Поред наведеног интернационализма, у српском језику користе се још и фразеологизми *немати ни крста божијега (ни крштене соли)* – „ништа немати, бити велики сиромаш” и *гола душа, голе душе, с голом душой* – „без игде ичега, без средстава за живот”, чији би руски адекват био *ло́маного (ни) грóша за душо́й нет у кого*.

Већи број фразеологизама из руског корпуса везан је за пијанство. Према речнику ФСРЛЯ фразеологизам *до положéния риз* има значење „до крајней степени опьянения”. Исти фразеологизам у описном речнику библијских израза и речи наводи се са три могућа значења: „1. *разг. ирон.* (напиться, напоить кого-л.) до бесчувствия, невменяемости. 2. *устар. разг.* до изнеможения; до крајней степени (делать что-л.). 3. *устар. разг.* (проигратъся, разоритъся) совершенно, окончательно, в пух и прах” (ТСБВС). На сајту Националног корпуса руског језика проналазимо 72 текста са 77 примера употребе датог фразеологизма и скоро у свим примерима фразеологизам се употребљава са глаголима *пи́ћа (пить, попить, напиться, напиваться, напоить, напивать, надраться, налимониться, нализаться, назюзюкаться, перепиться)*, стога

можемо сматрати да је ипак прво значење примарно, а да за преостала два нисмо пронашли потврде. Фразеологизам је настао на основу библијског сижеа о Ноју („и выпил он вина, и опьянел, и лежал обнаженным в шатре своем” Пост. 9: 21), који је напивши се збацио са себе ризу и има значење интензификатора – до крајњег степена, до крајње границе, веома много. У фразеологизму се актуализује прво значење лексеме риза – „1. фелон; 2. оков за иконе” (РССРТР). Лексема се у истом значењу употребљава у фразеологизму раздира́ть (разодрáть) на себе ризы, који носи значење падања у крајње очајање и огорчење. У значењу превеликог пијанства употребљава се и фразеологизам са истом структуром предлошко-падежне синтагме *до чёртиков*, у којем лексема *чёртики* иако јесте мотивисана лексемом *чёрт* има значења „1. см. чёрт, 2. мн. в некоторых выражениях: мелькающие в глазах точки, неясные очертания чего-н.”, од којих се друго значење актуализује у датом фразеологизму (у стању опијености помућује се вид, појављује се светлуцање пред очима).

6.7.7. Фразеосемантичко поље «међуљудски односи»

Табела 55. Међуљудски односи

Врста односа	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
физичко и психичко насиље, малтретирање, претње насиљем	вы́колотить ду́шу из те́ла	угрозами, побоями довести кого-либо до смерти (устар.) (ФСРЛЯ, 115)	ребити (убити) бога (у некоме),	јако изударати, премлатити (некога) усмртити, убити, убијати
	выма́тывать (вы́мотать; вытя́гивать, вы́тянуть) (всю) ду́шу (ду́шеньку) из кого	мучить, всячески изводить кого-либо (прост.) (ФСРЛЯ, 116)	убити душу (у некоме)	убити, лишити живота
	вы́мотать ду́шу из кого, кому		(по)слати (оправити, отпремити) богу на истину (на онај свет)	1. одузети, одузимати живот; 2. мучити, кињити (некога)
	вынима́ть (вы́нуть) ду́шу из кого	1. убивать, умерщвлять кого-либо. 2. истязать нравственно, мучить (устар.) (ФСРЛЯ, 117)	раставити са душом (некога)	мучити, кињити, убијати,
	вынима́ть ду́шу из те́ла	изводить, терзать кого-либо; надоедать, досажда́ть чем-	(из)вадити (некоме) душу	израбљивати (некога)

		либо неприятным, нудным и т.п. (устар.) (ФСРЛЯ, 117)	пити (сисати, (ис) пијати) душу на памук / пити душу на сламку (некоме)	
	вы́нуть ду́шу (дух)	измучить до смерти, умертвить (устар.) (ФСРЯТ, 43)	испојати (отпевати) за душу (некоме)	убити, сахранити, упропастити
	вы́нуть ду́шу (сёрдце)	измучить нравственно (устар.) (ФСРЯТ, 43)	отпевати самртно опело (некоме)	сматрати мртвим (некога)
	вы́трясти (вытряса́ть) ду́шу из кого	измучить угрозами, домогательствами и т. п. (ФСРЯМ, 98)	истерати (некоме) душу (на нос)	1. пригушити, задавити (некога)
	вышиба́ть (вышиби́ть) ду́шу (дух) из кого	убивать ударом (груб-прост.) (ФСРЯМ, 100)	истрести (некоме) душу из грла	1. убити (некога); 2. измучити, измрцварити (некога)
	раздира́ть ду́шу	сильно волновать, терзать, мучить нравственно кого-либо (ФСРЛЯ, 559)	ишчупати душу (некоме)	1. убити, усмртити
	рвать ду́шу кому	приносить страдания, терзать, мучить кого-либо (ФСРЛЯ, 571)	(по)јести (изједати, сисати) душу (некоме)	(на)мучити, кињити, злостављати (некога)
	вкола́чивать (выколо́тить) ду́шу в пѣтки	истязать, обходиться с кем-либо жестоко, зверски (устар.) (ФСРЛЯ, 79)	терати (некоме) душу на лакат	мучити, кињити
	ду́шу вон	1. угроза жестоко наказать, убить кого-либо. (прост.) 2. из кого. приказ делать что-либо,	пробости (раздерати, цепати) душу	задати бол, патњу

		не считаюсь с потерями, с предельной усталостью. (ФСРЛЯ, 90)	(некоме) вређати у душу	вређати јако, у најосетливије место
	дать чертѣй кому	1. сурово наказати, отругати когалибо (прост.) 2. разгромити врага (ФСРЛЯ, 172)	светити (свештати) дрвена масла (некоме)	добро избити каквим дрветом, изударати, истући, ишибати (некога)
	травѣть дѹшу	преднамеренно или нечаянно делати больно кому-либо, касаясь в разговоре того, что неприятно собеседнику; расстраивати, причиняти душевную боль. (прост.) (ФСРЛЯ, 688)	крстити батином крстити (некога) у мали крст узети душу (некоме)	истући (некога) јако избити, изударати јако намучити, упропастити
	выворѣчивать (вѣвернуть) дѹшу кого, чѹю	сильно тревожити, волновати, мучити (ФСРЯМ, 92)	док бога (душу) у њему чујеш (удри, туци, терај га, туци)	док не клоне или пропадне, док је жив
	надрывѣть (надорвѣть) дѹшу (сѣрдце)	вызывать душевные страдания, муки (ФСРЯМ, 262);	угасити (утулити) свећу (некоме)	убити, уништити
	надсѣживать (надсѣдѣть) дѹшу чѹю	вызывать душевные страдания (устар.) (ФСРЛЯ, 390)	мртвачку свећу купити (за некога)	желети скорију смрт (некоме)
	отправлять (отпрѣвить) в райские кѹщи кого	то же, что отправлять на тот свет кого. (убивати, умерщвляти когалибо) (книжн. ирон.) (ФСРЛЯ, 449)	терати (гонити) (некога) до божије куће показати твога (његовог, њеног, жокиног и	у претњи: терати (гонити) до краја, до крајње границе у претњи: научити памети, казнити 1. у претњи: искусити нешто

			сл.) бога видети свога (мога, твога) бога	непријатно, страдати
грдња, прекор	чита́ть про́повідь кому задава́ть (зада́ть) трезво́ну	то же, что читать мораль (разг.) гоучать, наставлять кого- либо. (устар.) (ФСРЛЯ, 749) прост. 1. Буйствовать, кутить. 2. кому. Жестоко бранить или наказывать кого-либо. (ФСРЛЯ, 238)	очитати катавасију, литанију, Оченаш, проповід (некоме) отворити Библију	изгрдити, укорити (некога) изгрдити (некога)
љутња	/	/	душу повадити (некоме) гристи душу (некоме)	наљутити (некога) љутити, једити (некога)
неправда		/	хватати души грех мицати грех на душу, огрешити душу	чинити некоме неправду огрешити се о некога, бити неправедан
издаја	Иу́дин поцелу́й поцелу́й Иу́ды Иу́дино лобза́ние предава́ть (преда́ть; продава́ть, продáть) как Иу́да Христа́	предательский поступок, лицемерно прикрываемый проявлением любви, дружбы (книжн. неодобр.) (РФИЭС, 565) совершить подлость по отношению к ближнему; предать кого-л. из корыстных побуждений (презр.)	Јудин пољубац за Јудин грош прода(ва)ти кренути у веру и душу	издајнички поступак под велом пријатељства изневери(ва)ти, изда(ва)ти ради личне користи изневерити, издати

	Иўдино плéмя	(РФИЭС, 276) предатели, изменники (устар. презр.) (ФСРЛЯ, 473);		
узнемирити, ганути некога	входіть (войті) в дўшу (в сёрдце)	глубоко затрагивать, волновать; становиться предметом постоянных раздумий, размышлений и т. п. (ФСРЯМ, 87);	дирнути кога у душу дирнути (потрести, уздрмати) кога до дна душе	дубоко ганути кога узбудити кога у највећој мери
чинити радосним	греть дўшу <i>кому-л.</i>	делать кого-л. радостным и умиротворенным (ФОСРЯ, 167)		
ласкање	рассыпáться (рассы́паться; вѣ́ться) мѣлким бѣсом <i>перед кем</i> ла́дан кадіть <i>перед кем</i>	всячески угождать, льстить кому-л. (РФИЭС, 50) льстить кому-л., заискивать перед кем-л. (устар. книжн. ирон.) (РФИЭС, 372)	начинити ка́д (некоме) (о)кадити тамјаном	снисходљиво подилазити, ласкати (некоме)
додворавање	без мýла в (чужóю) дўшу лезть (залезáть; влезть, влезáть; лезть, полéзть) <i>кто</i> <i>кого, кому, к</i> <i>кому, чью</i>	лестью, подобострастием, хитростью добиваться расположения, доверия у кого- либо (прост. презр.) (ФСРЛЯ, 340);		
хваљење	петь (воскли́цать, воздава́ть, провозглаша́т ь) <i>осáнну кому,</i> <i>чему</i> кури́ть (воскура́ть, жечь, возжигáть,	превозносить, восхвалять кого-л., что-л. (книжн.) (ТСБВС, 214) льстиво, преувеличенно восхвалять кого-л. (устар. книжн.	дићи, дизати, уздиги (некога) до у девето небо	(по)хвалити истичући нечији значај, вредност

	кади́ть) фимиа́м кому петь (чита́ть) ака́фист кому аллилу́ю петь (запе́ть; нести́, понести́; тяну́ть, затяну́ть) кому превозно́сить (превознести́) до небёс <i>кого</i>	ирон.) (РФИЭС, 722); не в меру превозносить, захваливать кого- л. (устар. ирон.) (РФИЭС, 19) ирон. Захваливать, превозносить кого-л. выше всякой меры. (РФИЭС, 21); восхвалять кого-л. сверх меры (РФИЭС, 466);		
дивље́нье/ велича́нье	причи́слить (причисля́ть) к ли́ку святы́х <i>кого</i> адвока́т бо́жий	делать объектом почитания, усиленно прославлять кого- л., идеализировать кого-л. (книжн., часто ирон.) (РФИЭС, 385) о человеке, идеализирующем окружающих, видящем во всем лишь хорошие стороны и закрывающем глаза на недостатки. (устар. ирон.) (РФИЭС, 18)	правити бога (од некога) правити свеца (од некога)	дивити се некому величати, приказивати некога у погрешном светлу
попустли́вос т	антимони́и (антимони́ю) разводи́ть	1. Вести пустые, излишние долгие и отвлекающие от чего-л. серьезные разговоры. <u>2. С</u> <u>кем. Проявлять</u> <u>излишнюю</u> <u>мягкость,</u> <u>снисходительность</u>		

		<u>ь в отношениях с кем-л. (неодобр.) (РФИЭС, 26)</u>		
досађивање	мота́ть (помота́ть) ду́шу стоя́ть (стать) как чёрт над душо́й сиде́ть над душо́й чьей, у кого	надоедливо досажда́ть чем-либо нудным, неприятным (прост.) (ФСРЛЯ, 380) очень надоеда́ть (РФИЭС, 752) надоеда́ть своей назойливостью, докуча́ть своим присутствием, неуместным вмешательством в чужие дела, мысли, поступки. (разг. презр.) (ФСРЛЯ, 614)	попети се (привезати се) на душу (некоме) изјести крст (некоме) с душе се скинути	досадити некоме досадити, дозлогрдити престати досађивати, узнемиравати
(у)познавање	влезáть (влезть) в ду́шу кого, чью, кому, к кому загля́дывать (загляну́ть) в	1. узнава́ть тайные мысли, чувства другого человека (разг.) 2. узнава́ть, выведыва́ть что-либо из личной жизни другого человека (предосуд.) 3. любыми средства́ми, добива́ться расположения к себе, приобрета́ть доверие (предосуд.) 4. вызва́ть чувство сильной привязанности, уважения, любви (прост.) (ФСРЛЯ, 81) пыта́ться разобраща́ться в	завири(ва)т и у душу (некоме) прозрети у душу (некога) вадити (као) из душе	(у)позна(ва)ти нечије интимне мисли, жеље; добро упознати открыти, упознати нечије мисли, намере 1. својим речима погађати нечије мисли, жеље

	ду́шу (в се́рдце) <i>кого, чью, кому</i> закра́дываться (закра́сться) в ду́шу (в се́рдце) <i>кого, чью, к кому</i> бог свёл <i>кого</i>	чьих-либо сокровенных мыслях, чувствах (ФСРЯМ, 161); незаметно, исподволь, произвольно, появляться, возникать. О чувствах, мыслях. (ФСРЯМ, 166); сошлись, сблизились, узнав друг друга случайно, не по своей воле, желанию. (устар.) (ФСРЛЯ, 30);		
терет	лечь свинцо́м на́ душу (или на се́рдце и т.п.) ложи́ться (лечь) (ка́мнем) на́ душу (се́рдце) <i>кому</i>	вызвать тяжелое, гнетущее состояние (ФСРЯТ, 252) о том, что крайне отягощает, обременяет кого-либо (разг.) (ФСРЛЯ, 351)	лежати (бити) на души пасти на душу (некоме) пећи на души	2. бити некоме на терету постати нечија брига, терет бити узрок нечијег немира, нерасположења
обавезивање	/	/	ставити, стављати (метати, товарити) на душу (некоме)	обавез(ив)ати некога да нешто учини; пребацивати одговорност
чинити напорним	/	/	истерати (истрести) душу на нос (некоме)	2. изморити (некога)
заједништво / дружење	(жить) душá в ду́шу Давид и Ионафан	дружно, в полном согласии (ФСРЯТ, 73) о преданных, верных друзья (книжн. высок.) (ТСБВС, 99)	као Божић и Бадњи дан дисати једном душом	стално заједно, нераздвојни (шаљ.) слагати се у свему, сложно иступати

	меня́ться (поменя́ться) креста́ми <i>с кем</i>	устанавлива́ть дружеские отношения с кем (устар.) (РФИЭС, 358)	(за)палити врагу свећу (врагу свећу палити)	дружити се са злим људима (зле људе подржавати)
супротност, неслагање	не́бо и земља́ (отлича́ться) как не́бо от земли́	о ком-, чем-л. сильно различающемся, совершенно не сходном между собой (РФИЭС, 466)	као баба и бог као бог и шеширџија мој бог и његов бог не могу заједно небо и земља	један једно, други друго потпуно супротни не слажемо се
промена	/	/	ишчупати душу (некоме) истерати ђавола (врага) из некога не да се крстити крсти вука, а вук у гору	2. променити, изменити нечији карактер учинити умереним, укротити не да се одвратити, остајући при своме некога ко је склон нечему тешко је одвићи (шаљ.)
молба	бѣть челом	1. просить милостыню (низко кланяясь при этом). 2. почтительно просить о чём- либо. 3. почтительно раскланиваясь, приветствовать кого-либо. 4. за что. благодарить за что-либо. 5. на кого. жаловаться	молити (некога) као бога кумити богом (и св. Јованом) метати бога (на некога)	усрдно молити много молити, преклињати преклињати

		на кого-либо. (устар.) (ФСРЛЯ, 25)		
помоћ	посыла́ть от Пóнтия к Пилáту	Посыла́ть кого-л. от одного к другому, не решая дела, не давая ответа. (устар. книжн. неодобр.) (ТСБВС, 224)	наћи цркву у којој се богу моли слати (некога) од Понтија до Пилата слати (некога) од попа до ковача	обратити се погрешној особи за помоћ (ирон. шаљ.) слати немила до недрага, тамо- амо, малтретирати некога без помоћи
кривица	предáть (предава́ть) ана́феме носи́ть грех на душе́	подвергну́ть (подверга́ть) осуждению, заклейми́ть (кле́йми́ть) (ФСРЯТ, 11) чувствовать вину за что-либо (устар. разг.) (ФСРЛЯ, 419)	разапи́нати, разапети (некога) на крст (у)писа́ти (узима́ти, приписива́ти и) у грех	(о)кривити (некога) јавно, јавно кудити, жигосати замерити,замерат и, сматрати некога кривим за нешто
одговарање за поступке	идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву тяну́ть (потяну́ть) кого к Варва́ре на распра́ву	привлекать к ответу за содеянное (устар. шутл.) (РФИЭС, 79)		
опраштање	пусти́ть (христиа́нску ю) ду́шу на покая́ние	пощади́ть кого- либо; не наказати́, не убити́ (устар.) (ФСРЛЯ, 548)	бог грехове, а цар дугове искупити грех(е)	каже се уместо опрости заслужити опроштај
јемство	класти́ ду́шу за что, за кого	1. погибати́, умирати́, жертвовати́ собой во имя спасения кого-либо или чего-либо. (устар.) 2. отдавати́ все свои силы во имя	дати (заложити) душу (за некога)	чврсто ја́мчити (за некога), гарантовати

		кого-либо или чего-либо. (ФСРЛЯ, 294)		
поверење	на духу (на исповеди) быть или на дух (на исповедь) идти. (ФСРЯМ, 149) словно на исповеди обнажи́ть ду́шу <i>перед кем, кому</i> открыва́ть (откры́ть; раскрыва́ть, раскры́ть; распа́хивать, распахну́ть) (свою́) ду́шу <i>кто, кому, перед кем</i> вывора́чивать (вы́вернуть) ду́шу <наизна́нку> <i>перед кем</i> выкла́дывать (вы́ложить) ду́шу <i>кому</i>	откровенно, чистосердечно, ничего не утаивая (устар.) (ФСРЛЯ, 278) откровенно и искренне рассказать кому-либо о себе, своих мыслях, чувствах (устар.) (ФСРЛЯ, 426) откровенно, искренне делиться с кем-л. своими заветными мыслями, чувствами, переживаниями (БФСРЯТ, 505) быть предельно откровенным с кем-либо, рассказывая о себе всё без утайки (ФСРЛЯ, 111) быть предельно откровенным с кем-либо, чистосердечно рассказывая всё о себе (разг.) (ФСРЛЯ, 115)	рећи све као попу на исповести отворити (отварати) душу	поверити најинтимније ствари рећи најскривеније тајне
скуп	как на Иорда́ни	о большом скоплении людей (устар. народн.) (РФИЭС, 273)	окупити се (скупити се, доћи) као на даћу	наћи се са свих страна на једном месту у великом броју

	катава́сия у де́душки Афа́насья ⁶⁹	шумная сходка, беспорядок, сумбур, путаница		
непри́ятност	/	/	имати врага (с неким)	имати непри́ятности, незгоде (с неким)
незаме́нивос т	/	/	путу́ игу́мане!	ниси неопходан (шаль.)
изазива́ње	мота́ть ду́шу на кула́к кому	изводить, терзать кого чем-либо (прост.) (ФСРЛЯ, 380)	ву́ћи врага за реп	изазивати (некога), тражити батине
избегава́ње	бе́гать как бес от гро́ма бе́гать (бежа́ть) как че́рт от ла́дана <i>от кого</i> ; избега́ть как че́рт ла́дана <i>кого</i>	всячески избегать кого-л. (РФИЭС, 49) любыми средствами стремиться избавиться от чего-, кого-л.; всячески избегать кого-, чего-л. (РФИЭС, 751);	не хтети ни у цркву (с неким)	не желети имати никаква посла с неким
разликова́ње	как не́бо и земля́ как не́бо от землі́	ничего похожего, полная противоположност ь. небо и земля (ФСРЯМ, 272);	као небо и земља	потпуно различито, супротно
надживети (некога)	/	/	испратити богу на истину (некога) по́жести (из́жести) (некоме) ко́ливо	дочекати да неко умре, надживети некога
утисак	запада́ть (запа́сть) в ду́шу	1. производя сильное впечатление, надолго запоминаться (разг.) 2.	унети се (упити се, урезати се) у душу	постати присан, драг, оставити јак утисак на некога

⁶⁹ Пример преузет из речника Большой толково-фразеологический словарь Михельсона, доступен на сајту:

https://dic.academic.ru/dic.nsf/michelson_new/4107/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%8F

	пронима́ть (проня́ть) ду́шу	волновать, тревожить. (ФСРЛЯ, 246) разг. производить на кого-либо очень сильное впечатление. (ФСРЛЯ, 537)		
превара	креста́ нет <i>на ком</i>	говорится о человеке, который нагло, бесстыдно пытается обмануть кого-л., взять с него максимум (РФИЭС, 358)	кад су се твоји ђаволи рађали, моји су по гори скакали кад се твој враг родио онда је мој гађе носио	не можеш ти мене преварити, знам ја то боље од тебе, ја сам лукавији
ублажавање	не так стра́шен чѐрт, как его́ малю́ют	о ком-, чем-л., в действительности не таком страшном, как его изображают, представляют (ФСРЯТ, 141)	није враг тако црн	2. није тако зао (онај о коме се говори) (еуф.)
заслуга	/	/	према свецу и тропар	свакоме по заслузи
свађа	все бе́сы в во́ду (, да и пузы́рья вверх)	о ссоре. (прост.) (РФИЭС, 50)	ђаволи се жене (коте)	велика је свађа, метеж
сметање	испо́ртить (по́ртить) (всю) обе́дню <i>кому</i>	испортить (портить) все дело, помешать (мешать) кому-л. в каком-л. деле (ФСРЯТ, 175)	/	/
борба	Дави́д и Голиа́ф	1. о противоборстве двух мужчин – одного, внешне ничем не выделяющегося, и второго – огромного и могучего (устар. книжн.) 2. расширительно – о	/	/

		противоборстве больших и малых государств, групп, конкурирующих фирм и т.п. (РФИЭС, 173)		
понижавање	раста́птывать (растопта́ть) ду́шу <i>кого, чью</i>	грубо унижать кого-либо (разг.) (ФСРЛЯ, 569)	/	/
блискост	рѡдственна́я душá	человек, близкий по духу, по убеждениям кому- либо (разг.) (ФСРЛЯ, 217)	сродна душа	близак по духу и по убеђењима човек
	однѣм (тем же) мѣром мáзаны	похожи друг на друга, обычно по своим качествам, свойствам, положению и т. п.; стоят друг друга, один другого не лучше (ФСРЯМ, 235)		
	сродствѡ (родствѡ) душ	духовная близость каких-л. людей. (РФИЭС, 664)		
	наш (свой) брат Исаáкий	человек, похожий на говорящего, близкий ему по социальному положению, моральным качествам и т.п. (устар. шутл.) (РФИЭС, 66)		
затвореност	чужáя душá потѣмки	Невозможно узнать, понять, разгадать мысли, чувства, намерения другого человека (РФИЭС, 210)	држати на души	чувати нешто за себе
	держáть на душе <i>что</i>	хранить что-либо в тайне, никому не		

	закрыва́ть (запира́ть; закры́ть; заперё́ть) ду́шу на замóк	сообщать (устар.) (ФСРЛЯ, 193) становиться замкнутым, скрытым (ФСРЯМ, 166)		
навође́ње на неморалан поступак	класть грех на́ душу кому	вынуждать кого- либо поступать вопреки совести, чести и т.д. (устар.) (ФСРЛЯ, 294)	наводити на грех	наводити на неморалан поступак
неафирмаці́ а	нет (несть) проро́ка в своём оте́честве	заслуги своих близких, соотечественников люди часто не ценят, отдавая предпочтение авторитетам со стороны (РФИЭС, 576)	нико није пророк у својој земљи	људи не цене заслуге блиских
кривица	обвиня́ть (обвини́ть) во всех сме́ртных греха́х кого;	осуждать кого-л., обвинять кого-л. в чем-л. (книжн. неодобр.) (РФИЭС, 280)	/	/
лишава́ње задовольства	устрóбить пост кому	лишить удовольствия (БТСРЯ, 936)	/	/
омета́ње	по́ртить (испо́ртить) (всю) обе́дню кому;	мешать в чем- либо, расстраи́вать что-либо, вредить как-либо (прост.) (ФСРЯМ, 345);	/	/
довође́ње у тежак положај	подводи́ть (подвести́) под монасты́рь кого	навлекать на кого- либо беду, неприятность; ставить в затруднительное положение (прост.) (ФСРЯМ, 328);	/	/
изостанак односа	не дете́й крести́ть кому с кем	не предвидится или нет коротких, близких,	не бити ни помоз (ни помози) бог,	не бити ни у каквој вези с ким

		приятельских и т. п. отношений между кум-либо, так как ничего не связывает кого-либо с кем-либо. (ФСРЯМ, 212)	(не бити) ни род ни помози бог	
	ни сват ни брат; ни кум ни сват	посторонний, чужой, с кем нет ничего общего. (ФСРЯТ, 251)		

У пољу међуљудских односа скренућемо пажњу на фразеологизам који на први поглед нема религијску компоненту, али који у својој суштини и дубинској структури може имати прототип ситуације везане за црквено-религијску сферу, а то је фразеологизам *бить челом*. На плану израза овај фразеологизам има структуру глаголско-именичке синтагме са глаголом *бить* и именицом *чело* у инструменталу. Глаголска компонента има значења: „1. ударять сильными повторяющимися движениями. 2. *во что*. ударами производить звук. 3. *что*. отмечать ударами, звуками, звоном что-н. или издавать звуки, обозначая что-н. 4. *кого (что)*. ударяя причинять боль кому-н., избивать. 5. *кого (что)*. разить, наносить поражение. 6. *кого (что)*. умерщвлять (животных), охотясь, заготовляя для чего-н. 7. *что*. ломать, раздроблять, раскалывать. 8. о стрелке, оружии; стрелять. 9. *по кому-чему*. направлять свои действия против кого-чего-н. 10. (1. и 2. л. не употр.), *кого (что)*. приводить в дрожь, трясти (прост.). 11. (1. и 2. л. не употр.). стремительно вытекать откуда-н. 12. *что*. в некоторых производствах: изготовлять.” (ТСРЯ). Именичка компонента *чело* застарела у савременом руском језику, носи објекатско значење предмета, односно средства којим се врши радња исказана глаголом, а значење саме лексеме је: „чело, -а, мн. чёла, чёл, чёлам. ср. (устар. высок.) то же, что лоб” (ТСРЯ). Етимологија речи чело даје нам следеће податке: укр. *чолó* ‘лоб’, белорус. *чалó*, буг. *челó*, такође ‘видное, преднее место’, срп. *чело*, словен. *čelo*, чеш. словац. *čelo*, пољск. *czoło*; сродств. грч. *kalōnophós* ‘холм’, лат. *celsus* ‘возвышающийся, высокий’, *cilium* ‘глазное веко’, *super-cilium* ‘бровь’, гот. *hallus* ‘холм’; потиче од индоевропског **kel-* ‘подниматься, возвышаться, расти’, уп. лит. *kélti* ‘поднимать’, лат. *cellere* исто (ТСРЯ). Поред датог фразеологизма, именица *чело* улази у састав фразеологизама: *в челё чего* „устар. впереди (стоять, быть, находиться и т.п.)” и *челом тебе (вам)* „устар. 1. почтительное приветствие. 2. выражение просьбы о чём-либо (с низким поклоном)”. Фразеологизам *челом тебе (вам)* може се сматрати дериватом фразеологизма *бить челом (кому)* који је настао процесом елидирања глаголске компоненте.

Навешћемо на које се начине цео фразеологизам *бить челом*, који носи квалификатор застарелог, дефинише у фразеолошким речницима руског језика:

Табела 56. Значења фразеологизма *бить челом* у фразеолошким речницима руског језика

Речник	Значење
ФСРЛЯ, стр. 25	1) просить милостыню (низко кланяясь при этом). 2) почтительно просить о чём-либо. 3) почтительно раскланиваясь, приветствовать кого-либо. 4) <i>за что</i> . благодарить за что-либо.

	5) <i>на кого</i> . жаловаться на кого-либо.
ТСРЯ, стр. 1085	1) кому. низко до земли кланяться. 2) кому. благодарить. 3) кому чем. подносить дар, дары. 4) кому. просить о чём-н. 5) кому на кого. жаловаться.
РФИЭС, стр. 745	1) кому. почтительно кланяться кому-л. 2) кому о чём. почтительно просить кого-л. о чем-л. 3) кому за что. почтительно благодарит кого-л. за что-л. 4) кому на кого. жаловаться кому-л. на кого-л.
ФОСРЯ, стр. 596	1) кому-л. (высок.) просить кого-л. – как правило, лицо, обладающее властью и занимающее определенное положение в социальной или чиновничьей иерархии, – сделать что-л., что осмысливается как прошение царской особе с поклоном до земли, что подчеркивает более низкий социальный статус просящего. умолять кого-л.
ФСРЯМ, стр. 37	1) почтительно кланяться, приветствуя кого-либо. ср. бить поклоны кому (в 1 знач.) 2) выражать чувство глубокого уважения, почтения, благородности за что-либо. ср. бить поклоны кому (во 2 знач.) 3) почтительно просить о чем-либо. 4) жаловаться на кого-либо первонач.: стоя на коленях, кланяться так низко, чтобы челом (лбом) доставать до земли, до пола.
ФСРЯТ, стр. 318	1) отвешивать земные поклоны, почтительно кланяться кому-л. 2) просить кого-л. о чем-л. 3) усиленно благодарить кого-л. за что-л.
РФЛСВС, стр. 169	1) кому. почтительно просить о чём-л. 2) за что. благодарить за что-л.

У речницима БФСРЯ и ФРР дати фразеологизам није обрађен.

Поређењем фразеографских извора долази се до закључка да је фразеологизам *бить челом* регистрован у већини речника, и да се са мањом или већом прецизношћу у њима дефинише. Одговор на питање одакле потиче већи број значења датог фразеологизма и која заправо значења има потражићемо у мотивационој бази овог фразеологизма.

Према РФИЭС, фразеологизам *бить челом* има значење ниско се клањати, додирнувши челом земљу. На овај начин кроз историју поздрављали су се познати, уважени људи или се обраћало некоме са молбом. Клањање до земље у Старој Русији сматрало се изражавањем највишег степена поштовања. На овај начин се клањало цару и његовим сарадницима, када су се предавале молбе и жалбе, које су по овом чину клањања носиле име *челобитные*. Након реформи Петра Великог (XVIII в.) овај обичај је заборављен, али се задржао у црквеној пракси – велике метаније (клањање до земље додиривањем црквеног пода челом) задржале су се на Пређеосвећеној Литургији, која се служи средом и петком за Време Великог поста, затим при читању Великопосне молитве Светог Јефрема Сирина, покајног канона Светог Андреја Критског, као и при рукополагању у епископски, свештенички и ђаконски чин и монашењу, а код старообредника и на домаћем молитвеном правилу и на свим богослужењима у одређеним моментима (Булгаков 1993, 92-93; Вургафт – Ушаков 1996, 226).

Полисемичност датог фразеологизма изражена у виду значења „дарить, одаривать кого-л.“, „доносить, докладывать о чем-л. кому-л.“, „отдавать, уступать что-л. кому-л.“ сведочи нам о актуелности обичаја и након поменуте реформе.

И тако долазимо до религијске мотивације значења фразеологизма *бити челом*. На више места како у старозаветном, тако и у новозаветном тексту Светог Писма срећемо мотив клањања до земље:

Табела 57. Цитати из Старог завета – клањање пред Богом

Део	Текст
Пост. 24: 26	рус. „И преклонился человек тот и поклонился Господу“ срп. „Тада човјек савивши се поклони се Господу“
Пост. 24: 48	рус. „И преклонился я и поклонился Господу, и благословил Господа, Бога господина моего Авраама, Который прямым путем привел меня, чтобы взять дочь брата господина моего за сына его“ срп. „И падох и поклоних се Господу, и захвалих Господу Богу господара мојега Аврама, што ме доведе правијем путем да нађем кћер брата господара својега за сина његова“
Пост. 24: 52	рус. „Когда раб Авраамов услышал слова их, то поклонился Господу до земли“ срп. „А кад чу слуга Аврамов ријечи њихове, поклони се Господу до земље“
Иzl. 4: 31	рус. „И поверил народ; и услышали, что Господь посетил сынов Израилевых и увидел страдание их, и преклонились они и поклонились“ срп. „И народ вјерова; и разумјеше да је Господ походио синове Израиљеве и видио невољу њихову; и савивши се поклонише се“
Иzl. 12: 27	рус. „скажите [им]: это пасхальная жертва Господу, Который прошел мимо домов сынов Израилевых в Египте, когда поражал Египтян, и дома наши избавил. И преклонился народ и поклонился“ срп. „Реците: ово је жртва за пролазак Господњи, кад прође куће синова Израиљевих у Мисиру убијајући Мисирце, а домове наше сачува. Тада народ сави главу и поклони се“
Иzl. 34: 8	рус. „Моисей тотчас пал на землю и поклонился [Богу]“ срп. „А Мојсије брже сави главу до земље и поклони се“

Табела 58. Цитати из Старог завета – клањање пред анђелом

Део	Текст
Пост. 19: 1	рус. „И пришли те два Ангела в Содом вечером, когда Лот сидел у ворот Содома. Лот увидел, и встал, чтобы встретить их, и поклонился лицом до земли“ срп. „А увече дођоше два анђела у Содом; а Лот сјеђаше на вратима Содомским; и кад их угледа, устаде те их сrete, и поклони се лицем до земље“
Иzl. 33: 10	рус. „И видел весь народ столп облачный, стоявший у входа в скинию; и вставал весь народ, и поклонялся каждый у входа в шатер свой“ срп. „И сав народ видећи ступ од облака гдје стоји на вратима од шатора, устајаше сав народ, и свак се клањаше на вратима од својега шатора“
Бр. 22: 31	рус. „И открыл Господь глаза Валааму, и увидел он Ангела Господня, стоящего на дороге с обнаженным мечом в руке, и преклонился, и пал на лице свое“ срп. „Тада Господ отвори очи Валаму, који угледа анђела Господњега гдје стоји на путу с голијем мечем у руци. И он сави главу и поклони се лицем својим“
Нав.	рус. „Он сказал: нет; я вождь воинства Господня, теперь пришел [сюда]. Иисус

5: 14	пал лицем своим на землю, и поклонился и сказал ему: что господин мой скажет рабу своему?" срп. „А он рече: нијесам; него сам војвода војске Господње, сада дођох. И Исус паде нижице на земљу, и поклони се, и рече му: шта заповиједа господар мој служи својему?"

Табела 59. Цитати из Старог завета – клањање пред човеком

Део	Текст
Пост. 18: 2	рус. „Он возвел очи свои и взглянул, и вот, три мужа стоят против него. Увидев, он побежал навстречу им от входа в шатер [свой] и поклонился до земли” срп. „Подигавши очи своје погледа, и гле, три човјека стајаху према њему. И угледавши их потрча им на сусрет испред врата шатора својега, и поклони се до земље”
Пост. 23: 7	рус. „Авраам встал и поклонился народу земли той, сынам Хетовым” срп. „Тада уста Аврам и поклони се народу земље оне, синовима Хетовијем”
Пост. 23: 12	рус. „Авраам поклонился пред народом земли той” срп. „А Аврам се поклони народу земље оне”
Пост. 42: 6	рус. „Иосиф же был начальником в земле той; он и продавал хлеб всему народу земли. Братья Иосифа пришли и поклонились ему лицом до земли” срп. „А Јосиф управљаше земљом, и продаваше жито свему народу по земљи. И браћа Јосифова дошавши поклонили се му се лицем до земље.”
Пост. 43: 26	рус. „И пришел Иосиф домой; и они принесли ему в дом дары, которые были на руках их, и поклонились ему до земли” срп. „И кад Јосиф дође кући, изнесоше му дар који имаху код себе, и поклонили се му се до земље.”
Пост. 43: 28	рус. „Они сказали: здоров раб твой, отец наш; еще жив. [Он сказал: благословен человек сей от Бога.] И преклонились они и поклонились” срп. „А они рекоше: добро је слуга твој, отац наш; још је жив. И поклонили се му се”
Изм. 18: 7	рус. „Моисей вышел навстречу тестю своему, и поклонился [ему], и целовал его, и после взаимного приветствия они вошли в шатер” срп. „И Мојсије изиде на сусрет тасту својему и поклони му се и цјелива га; и упита се за здравље, па уђоше под шатор његов”

Табела 60. Нови завет – мотив клањања – цитати

Део	Текст
Мт. 2: 2	рус. „где родившийся Царь Иудейский? ибо мы видели звезду Его на востоке и пришли поклониться Ему” срп. „Гдје је цар јудејски који се роди? Јер видјесмо његову звијезду на Истоку и дођосмо да му се поклонимо”
Мт. 2: 11	рус. „и, войдя в дом, увидели Младенца с Мариєю, Матерью Его, и, пав, поклонились Ему; и, открыв сокровища свои, принесли Ему дары: золото, ладан и смирну” срп. „И ушавши у кућу, видјеше дијете са Маријом матером његовом, и падоше и поклонили се му се, па отворивши ризнице своје принесоше му даре: злато, тамјан и смирну”
Мт.	рус. „И вот подошел прокаженный и, кланаясь Ему, сказал: Господи! если

8: 2	хочешь, можешь меня очистить” срп. „И гле, дође губавац и клањаше му се говорећи: Господе, ако хоћеш, можеш ме очистити”
Мт. 9: 18	рус. „Когда Он говорил им сие, подошел к Нему некоторый начальник и, кланяясь Ему, говорил: дочь моя теперь умирает; но приди, возложи на нее руку Твою, и она будет жива” срп. „Док он тако говораше њима, гле, кнез један дође и клањаше му се говорећи: Кћи моја сад умрије; него дођи и стави на њу руку своју, и оживјеће”
Мт. 15: 25	рус. „А она, подойдя, кланялась Ему и говорила: Господи! помоги мне” срп. „А она приступивши поклони му се говорећи: Господе, помози ми!”
Мт. 20: 20	рус. „Тогда приступила к Нему мать сыновей Зеведеевых с сыновьями своими, кланяясь и чего-то прося у Него” срп. „Тада му приступи мати синова Зеведејевих са синовима својим клањајући му се и молећи га за нешто”
Мк. 1: 40	рус. „Приходит к Нему прокаженный и, умолая Его и падая пред Ним на колени, говорит Ему: если хочешь, можешь меня очистить” срп. „И дође к њему губавац молећи га, и на кољенима клечећи пред њим, и говорећи: Ако хоћеш, можеш ме очистити.”
Мк. 5: 6	рус. „увидев же Иисуса издалека, прибежал и поклонился Ему” срп. „А кад видје Исуса издалека, потрча и поклони му се.”
Мк. 10: 17	рус. „Когда выходил Он в путь, подбежал некто, пал пред Ним на колени и спросил Его: Учитель благод! что мне делать, чтобы наследовать жизнь вечную?” срп. „И кад изиђе на пут, притрча неко, и клекнувши на кољена пред њим, питаше га: Учитељу благи, шта ми треба чинити да наслиједим живот вјечни?”
Лк. 5: 12	рус. „Когда Иисус был в одном городе, пришел человек весь в проказе и, увидев Иисуса, пал ниц, умолая Его и говоря: Господи! если хочешь, можешь меня очистить” срп. „И када бијаше Исус у једноме граду, и гле, човјек сав у губи, па видјевши Исуса паде ничице и замоли га говорећи: Господе, ако хоћеш можеш ме очистити”
Лк. 17: 16	рус. „и пал ниц к ногам Его, благодаря Его; и это был Самарянин” срп. „И паде ничице пред ноге његове и заблагодари му. И тај бјеше Самарјанин”
Лк. 22: 41-42	рус. „И Сам отошел от них на вержение камня, и, преклонив колени, молился, говоря: Отче! о, если бы Ты благоволил пронести чашу сию мимо Меня! впрочем не Моя воля, но Твоя да будет” срп. „И сам одступи од њих колико се може каменом добацити, и клекнувши на кољена мољаше се говорећи: Оче, кад би хтио да пронесеш ову чашу мимо мене! Али не моја воља, но твоја нека буде!”

Чин клањања хришћани су преузели из времена Старог завета и сачували га у ортопраксији до дана данашњег. У православном богослужењу тачно је прописано када и на који начин се клањају и крсте мирјани на заједничкој литургији. Метанија (грч. *μετάνοια*, рус. *поклон*) представља покајање праћено клањањем. Чинити метаније (метанисати) (рус. *класть (творить) поклѡны*) значи клањати се, поклонити се, а непосредно пре и након овог верујући се осењава крсним знамењем. Постоје велика метанија – рус. *земной поклон* и мала метанија – рус. *поясной поклон*. Према

богослужбеном типичу прихваћеном у Руској цркви, мала метанија може се чинити три пута приликом уласка у олтар и изласка из њега (за свештенике), на литургији приликом возгласа „Благодарѝм Гѝспода“, на крају песме „Тебѝ поѝм...“, после возгласа „И сподѝби нас, Владѝко...“, приликом прве и друге појаве Светих Дарова. Посебна правила постоје за дане Великог Поста, када се мале метаније чешће замењују великим метанијама (в. Никитина 2012).

Поред хришћанске религије, чин клањања среће се, како у исламској религији познатије као сеџда („део намаза – муслиманске молитве, када је тело у положају дубоког наклона, тј. када онај ко се клања челом, длановима, коленима и ножном прстима додирује земљу“ (Ђаковац 2006: 258), тако и у јудаизму.

Из наведеног можемо закључити да је број значења фразеологизма *бѝть челѝм* продукт његове мотивационе прототипске ситуације, која у себи носи културолошке, историјске, традиционалне и религијске корене.

У преводним речницима фразеологизам се семантизује на следећи начин: „бѝть челѝм кому о чѝм (zast.) duboko se klanjati, iznositi svoju molbu (tužbu) kome, ponizno moliti koga“ (РХСФС, Т.2. стр. 713), „бѝть челѝм заст. дубоко се клањати, понизно молити“ (РСХР, стр. 935; РХСР, стр. 1281). Као што се може приметити у преводу фразеологизма на српски језик изостављена су значења изражавања прозбе (од глагола просити, које се може подвести под понизно мољење, али ипак носи другачију нијансу значења), захвалности некоме, уважавања.

Следећи фразеологизми из овог фразеосемантичког поља који не садрже експлицитно религијску лексему, али су такође религијски маркирани јесу глаголско-именички фразеологизми *идтѝ (пойтѝ) к Варвѝре на распрѝву* са значењем „привлекатѝ к одвету за содеянное“ и *тянѝть (потянѝть) кого к Варвѝре на распрѝву* – „привлекатѝ кого-л. к одвету за содеянное“. Оба фразеологизма имају квалификаторе застарелих и користе се у шаливом тону. Први фразеологизам садржи активни непрелазни глагол *идтѝ (пойтѝ)* и односи се на самог вршиоца радње, док у другом примеру имамо прелазни глагол *тянѝть (потянѝть)*, који подразумева објекта радње и садржи значење пасивности објекта и нерасположеност за вршење радње глагола (вући, теглити). Фразеологизми су искључиво руског порекла, а захваљујући компоненти *Варвѝра* може се одредити и хронотоп настанка фразеологизама. Према РФИЭС фразеологизми су настали у Москви, где је 1517. године изграђена црква Свете Варваре. Нешто касније, за време Ивана Грозног, у близини ове цркве (између цркве Св. Варваре и Св. Максима) постављен је „Купецкий двор“, а касније и затвор. Значење речи *распрѝва* је окрутан обрачун (РСХР), односно ист. суђење, судски процес, пресуда, извршење (обично) смртне казне (РХСР). Суђење које се одвијало управо на овом месту, поред цркве Св. Варваре, мотивисало је значење фразеологизама – одговарати за своје поступке и терати друге да одговарају за своје поступке.

Фразеологизам *подводѝть (подвестѝ) под монастѝрь кого* са значењем „навлекатѝ на кого-либо беду, неприятность; ставѝть в затруднительное положение (прост.)“ може имати два прототипа, која су у свести носилаца савременог руског језика већ заборављена. Прва прототипска ситуација представља праксу насилног постригавања или примања анђелског образа под притиском животних недаћа. Друга прототипска ситуација је чињеница да су многе војске непријатеља у прошлости доживљавале поразе испред зидина манастира. Манастири су „у ратовима и бунама 'тиха уточишта буром витланих' добијала фортификацијску намену (отуда у Даљевом речнику: *идти под стукалов монастырь (солдатск.) – под крепость, на сражение*)“ (Кончаревић 1999б: 90).

Према речима В. Ружића човека увек више погађају различите непријатности и неправде које му се учине, па их он дубоко преживљава и трпи, али и покушава да својим осећањима да одушка утискујући све то у језички израз, налазећи управо за такве појаве одговарајући израз, по могућству сликовит, експресиван, емиционално обојен, што је потврђено и у нашој анализи (Ружић 2010: 401).

6.7.8. Фразеосемантичко поље «сродство, људски род уопште»

Табела 61. Сродство, људски род уопште

Потомство, људски род	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
потомство сродство	/	/	угасити (своју) крсну (славску) свећу сачувати свећу угасила му се крсна свећа умрети без свеће	остати без потомства оставити потомка остао је без мушког потомка
људски род	Ада́мов род; род Ада́мов Ћвина вну́чка (до́чка) Ћвино плéмя потóмки	все люди, все человечество как потомки Адама (книжн.) (ТСБВС, 255) о женщине, обладающей какими-л. качествами, считающимися чисто женскими (особенно – любопытством) (устар. ирон.) (РФИЭС, 102) о женщинах (шутл.) (ТСБВС, 227) о мужчинах (шутл.)	Адамов (Аврамов) род адамско племе адамско колeно ⁷⁰ Ћвино колeно Ћвина кћи (Ћвине кћери) Ћвин син	човек уопште (ирон.) људски род (презр.) веома добра женска особа жена, женски род уопште, жена са особинама карактеристичним за женски род (презр.) човек, људско биће, смртник

⁷⁰ Значењима фразеологизма *адамско колeно* у српском језику бавила се М. Стакић (2021: 445 – 462).

	Ада́ма Самсо́н и Дали́ла	(ТСБВС, 235) олицетворение мужской силы и женских чар (РФИЭС, 621)		

6.7.9. Фразеосемантичко поље «близина смрти, смрт»

Табела 62. Близина смрти, смрт

Близина смрти, смрт	Руска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење	Српска фразеолошка јединица	Фразеолошко значење
смрт , близина смрти	на ло́но Авраа́мово (отпра́виться, посла́ть ду́шу)	умереть (устар. книжн. эвфем.) (ТСБВС, 184)	отићи у Аврамово крило	умрети (еуф.)
	на ло́не Авраа́мовом (быть, почивать)	быть мертвым (устар. книжн.) (ТСБВС, 184)	ићи (отићи) богу на истину (на рачун)	умрети
	уда́виться как Иу́да	умереть позорной смертью (презр.) (РФИЭС, 276)	отићи врагу на рачун	платити главом, погинути
	бог прибра́л ко́го	кто-либо умер. (устар.) (ФСРЯМ, 40)	(пре)дати богу душу	умрети
	бог по душу посла́л	умереть, скончаться, принять смерть (устар. разг. проц.; сост.) (СФБОГ, 48)	душа му је на живац изашла	умро је у тешким мукама
	дух (душá) вон	1. (прост.) умер; скоропостижно, внезапно, мгновенно умер. из ко́го, у ко́го. 2. выражение крайней	намирить се с богом	умрети
			испустить душу	умрети
			душа му се на нос отела	издахнуо је
			душа (му, јој) је на језику	бити на измаку живота, на самрти
			с душо́м у носу (носити душу у носу)	
			душа му се купи (у грудима)	
			дошла (некоме) душа под грло, у подгрлац	
			брати душу	

	необходимости, непреклонного, настойчивого требования сделать что-либо. (ФСРЯМ, 148)	једва носити у костима душу	бити близу смрти
отда́ть (отдава́ть) бо́гу ду́шу	умереть (ФСРЯТ, 74)	мирисати на кољиво (панахију, тамјан) носити кољиво у цепу његова свећа догорева	
та́ять (раста́ять) как (словно) свёчка (воск)	истощаться, медленно умирать (неодобр.) (РФИЭС, 628)	прибирати душу (раз)делити се (борити се, мучити се) са душом (смрћу)	умрети, умирати
бог посла́л (пошлёт) покида́ть (поки́нуть) (бе́лый, бо́жий, э́тот) свет (э́тот, сей мир) кто	устар. наконец-то кому-то стало легче; избавиться от несчастья, недуга, беды; <u>пришла долгожданная смерть.</u> (СФБОГ, 53) уми́рать (БФСРЯТ, 396)	делити се (растати се, растајати се) с душом	
расстава́ться (расста́ться) с душо́й	уми́рать (разг.) (ФСРЛЯ, 568)		
душа́ с те́лом расстаётся	о наступлении смерти (устар. прост. эвфем.) (ФСРЛЯ, 216)		
дыша́ть на ла́дан	находиться при смерти (о человеке) (ФСРЯТ, 21);		
колоко́лец в го́рле заигра́л	о хриплом предсмертном дыхании умирающего		

	до „нѣне отпуцаеши”	(устар.) (ФСРЛЯ, 304) (устар. книжн.) До смерти. (ТСБВС, 209)		
	в худѣх душѣх	едва дышит, чуть жив, при смерти (обл.) (ФСРЛЯ, 218)		

Крај живота у фразеологији са религијском компонентом за носиоце руског и српског језика углавном значи неки вид растанка са душом (рус. *на лѣно Авраѣмово (отп́равиться, послáть дѹшу)*; бог по душу послал; дух (душá) вон; *отдáть (отда́вать) бѣгу дѹшу; расставáться (расстáться) с душѣй; душá с тѣлом расста́ется; в худѣх душѣх*; срп. *(пре)дати* богу душу; душа му је на живац изашла; испустити душу; душа му се на нос отела; душа (му, јој) је на језику; с душом у носу (носити душу у носу); душа му се купи (у грудима); дошла (некоме) душа под грло, у подгрлац; брати душу; једва носити у костима душу; прибирати душу; (раз)делити се (борити се, мучити се) са душом (*смрћу*); делити се (*растати се, растајати се*) с душом)).

Фразеологизам, који овог пута анализирамо јесте предлошко-падежни фразеологизам са значењем „до смрти”, чија структура укључује предлог *до* и библијски фразеологизам, сам по себи. Други део фразеологизма је непроменљив и представља назив богослужбене химне јеванђељског порекла (из наратива о сусрету Богородице са Христом, донетим у храм четрдесетог дан по рођењу, с једне стране, и пророка Самуила и пророчице Ане, с друге – Лк. 2, 25-38) цсл. и рус. *Нѣне отпуцаеши*. Значења фразеологизма *Нѣне отпуца́еши* су „1. церк.-религ. формула хришћанског прощания с умершим, 2. книжн., возм. шутл. или ирон. восклицание, выражающее радость в связи с доведением до какого-либо трудного дела до конца или с освобождением от своего обременительного обязательства, долга перед кем-либо” (РФИЭС). Ова семантизација фразеологизма није исправна, због тога што наведени фразеологизам није формула на опелу нити се користи у неформалном опраштању са покојником, при давању последњег целива. Уколико у разматрање узмемо прво значење овог израза, видимо да се не ради о фразеологизму у ужем смислу, већ да је у питању устаљена формула отпуста на вечерњем богослужењу, којим се завршавају дневне обавезе. У другом значењу ради се о узвику који представља експресију среће (због ослобађања од обавеза) и носи модални карактер.

У руски језик овај фразеологизам ушао је у свом црквенословенском облику: компонента *нѣне* на савремени језик би се превела лексемом *сегѣдня*, а компонента *отпуца́еши* (2. л. јед. гл. *отпуца́ти*) – лексемом *отпуска́ешъ* (2. л. јед. гл. *отпуска́ть*).

Израз потиче из јеванђељске приче о старцу Симеону, који је био један од првих преводилаца Светог Писма за египатског цара Птоломеја. Прича је позната, између осталог, по томе што је преводилац желео да замени реч Дјева речју удата жена, али му се јавио анђео и спречио га да то учини, обећававши му да неће умрети док не види Спаситеља, а као доказ да ће се пророчанство Исаије испунити. Ово су речи које је Симеон изговорио, када је у храму видео Исуса Христа, узео га у руке и тиме постао Симеон Богопримац (Лк. 2: 29-32):

рус. „Ныне отпускаешъ раба Твоего, Владыко, по слову Твоему,

с миром, ибо видели очи мои спасение Твое,
которое Ты уготовал пред лицом всех народов,
свет к просвещению язычников и славу народа Твоего Израиля.”
срп. „Сад отпушташ у миру слугу својега, Господе, по ријечи својој;
Јер видјеше очи моје Спасење твоје,
Које си уготовио пред лицем свију народа.

Свјетлост, да просвјећује незнабошце, и славу народа твојега Израиља.”

Тако долазимо до мотивационе базе и суштине значења нашег полазног фразеологизма до „*Ны́не отпу́щѧеши*” = до момента када се може мирне душе умрети = до смрти.

Последња фразеолошка јединица којој ћемо се посветити у овом делу анализе јесте *ды́шатъ на ла́дан* са значењем „находиться при смерти (о человеке)” или бити на самрти. Ово је глобални глаголско-именички фразеологизам садржи глагол *ды́шатъ* – „1. о живых организмах: поглощать кислород и выделять улекислый газ. 2. при помощи органов дыхания втягивать в организм воздух (кислород) и удалять углекислый газ. 3. (1. и 2. л. не употр.) перен. пропускать воздух. 4. перен. чем. будучи проникнутым, наполненным чем-н., обнаруживать, испускать что-н. веять чем-н. (книжн.)” (ТСРЯ). У преводу на српски језик овај глагол има значења: „дисати, чем мирисати на шта; кем-чем. предавати се свом душом коме-чему; фиг. одисати, бити проникнут чим; что. одавати, израшавати шта” (РХСР). Компонента *ла́дан* (срп. *тамјан*) је „ароматическая смола, употр. для курения при богослужении” (ТСРЯ). Фразеологизам *ды́шатъ на ла́дан* може имати значење „при смерти кто-н. (устар.)” и „о чем-н. ветхом, изношенном до крайности (разг. шутл.)” (ТСРЯ).

Тамјан је једна од материја за кађење богослужбеног простора или куће (пored смирне, или измирне) и користи се за одгоњење нечистих сила, будући да га се ђаво веома плаши (рус. *бежа́тъ как чѣрт от ла́дана от кого-чего, боя́ться как чѣрт ла́дана кого-чего, как чѣрт ла́дана; как чѣрт от ла́дана*; срп. *бежати (бојати се, зазирати) као враг (од) тамјана (крста, свете водице)*), симбол ласкања некоме (рус. *ла́дан кади́тъ перед кем*; срп. *начинити ка́д (некоме); (о)кадити (некоме) тамјаном*) и симбол близине смрти пошто при разлучењу душе од тела па све до сахране покојника, по хришћанском веровању, окружују нечисте силе, желећи да уграбе душу и низведу је у ад – а средство њиховог одгоњења је тамјан, којим се више пута кади ковчег са телом преминулог за време опела (рус. *ды́шатъ на ла́дан*; срп. *(за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво)* „бити близу смрти”). У склопу искључиво српског фразеологизма, који је по форми близак претходној групи, којом се означава близина смрти, од које се разликује само одсуством везника, тамјан може имати значење користи, добити, срп. *мирисати тамјан* „доћи до неке користи, ућарити”.

7. ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТИ РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ (НА МАТЕРИЈАЛУ ТРАДИЦИОНАЛНИХ ПРАВОСЛАВНИХ ПРАЗНИКА)

Лингвокултурологија би се најјезгровитије могла дефинисати као „комплексна научна дисциплина синтетичког типа која проучава узајамну повезаност и интеракцију културе и језика у његовом функционисању и репрезентује тај процес као интегралну структуру јединица у јединству њиховог језичког и ванјезичког (културног) садржаја” (В. В. Воробјов). У задатке лингвокултурологије спадају „проучавање и дескрипција узајамних односа језика и културе” (В. С. Воркачев). Проучавање манифестација националне културе у језику може бити неутрално, одн. спровођено из монолингвалне перспективе, или се вршити на конфронтационом плану; међутим, како с правом примећује П. Филкова, у овом другом случају неопходно је спровести систематизацију и класификацију јединица међу којима ће се идентификовати односи идентичности, сличности и разлика у конфронтираним језицима. Ова ауторка као могуће јединице проучавања унутар конфронтационе лингвокултурологије сагледава лексеме, синтагме, реченице, исказе, текстове, пословице, изреке, крилатице, фразеологизме, историзме, архаизме, околионална образовања, формуле говорне етикеције, стереотипе, еталоне, симболе, песничке слике, метафоре, поређења, перифразе, еуфемизме, американизме, идеологеме, митове итд.. На другом месту код П. Филкове овај списак проширен је и хронизмима, јединицама субкултуре, перифразама, дисфемизмима, рекламним текстовима. Код В. А. Маслове као објекти проучавања лингвокултурологије побрајају се нееквивалентне јединице лексике и фразеологије, митологизоване, затим паремиолошке јединице, симболи, стереотипи, ритуали, еталони, јединице етикеције, јединице које се везују за хришћанску културу. Поједини аутори издвајају специфичне објекте лингвокултуролошке анализе текста – логоепистеме, подводећи под њих цитате, пословице, изреке, крилатице, фразеологизме, афоризме, прецедентна имена и називе (Н. Д. Бурвикова – В. Г. Костомаров), а има и оних који уводе категорију прецедентних исказа (И. В. Захаренко) и прецедентних текстова (Д. Б. Гутков). Већ летимични поглед на инвентар и структурисаност објеката лингвокултуролошких испитивања код разних аутора упућује на закључак о појмовној и терминолошкој неуједначености и одсуству јединствене, непротивречне концептуалне основе на којој би се могла заснивати конфронтациона проучавања у домену лингвокултурологије, посебно она која би имала и апликативну димензију, односно давала могућност примене резултата добијених примарном анализом у лингводидактици, теорији превођења, лексикографији и др. (овај преглед наводимо према: Кончаревић 2018б: 12-13).

7.1. ПРАЗНИЦИ У РУСКОЈ И СРПСКОЈ ФРАЗЕОЛОГИЈИ⁷¹

⁷¹ У основи овог поглавља налази се наше истраживање које је представљено под називом *Phraseologisms with holidays in Russian and Serbian languages - morphosyntactical and linguocultural analysis* на 26. међународној славистичкој конференцији Полислав, одржаној 8 – 10. септембра 2022. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Рад је прихваћен за публикацију под називом *Фразеологизми с компонентом зортонимом в русском и сербском языках*.

Од давнина људи на селу живе у складу са земљорадничким календаром, у којем су строго распоређени радни дани и празници (Извекова, 2010: 10). Православну духовност, којом су, поред словенског језика, историје, традиције и културе, повезани руски и српски народ, одликује се уважавањем, поштовањем и обележавањем светитеља, одакле и потиче „богатство празника као литургијских манифестација светости у животу чланова Цркве” (Кончаревић 2021а: 27). Практично сваки дан у календару Православне Цркве посвећен је неколиким свецима, који се у литургијској науци класификовани на: Господње, Богородичине и празнике свих светих; велике, средње и мале; покретне и непокретне (Терентјева, 2009). Вршење утицаја празника на свакодневни живот човека нашло је одраза у језику на више нивоа. Празници су до сада били предмет лексиколошких и фразеолошких истраживања руских лингвиста (И. Бугаева (2007, 2009), Т. Извекова (2010), Е. Мишенькина и Т. Извекова (2011а, 2011б), Е. Терентјева (2009) и др.) и српских лингвиста (Мршевић-Радовић 2014; Вуловић 2015) и др.). Упоредном анализом руских и српских фразеологизама инспирисаних светим Предањем Цркве и хагиографским и хеортолошким предањем православне Цркве бавила се К. Кончаревић (Кончаревић 2018б, 2021а), док су устаљени комплекси речи с компонентом празник у руском језику и њихови аналози у европским језицима били предмет истраживања Д. И. Медведеве, В. А. Васиљеве и Б. Марић (Медведева и др. 2018).

У овом делу нашег рада упоредићемо руске и српске фразеологизме у ужем смислу који садрже назив празника на компонентном, структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану. У раду ће бити анализирани фразеологизми који садрже називе православних хришћенских празника, али ћемо навести и поједине примере употребе назива празника који припадају другим конфесијама, а чији верници живе на територији Србије и Русије. Наш главни циљ је да утврдимо истоветности, сличности и разлике међу руским и српским фразеологизмима који садрже дату компоненту.

Петар Скок, аутор „Етимологијског рјечника хрватског или српског језика”, у чланку посвећеном пореклу и семантичком развоку лексеме празник пише да „*pridjev* је поименичен на *-ik praznik m < stcslav. prazdbnikz* »*dies festus*», као и радна именца *praznik* (Habdelić, hrv.-kajk.) »*fornicator*»” (Скок, ТЗ, 1973: 28). У речнику Макса Фасмера „Етимологический словарь русского языка” порекло лексеме „*праздник*” објашњава се на следећи начин: „*праздник*. Ввиду наличия *-pa-* заимств. из цслав., вместо исконнорусск. *порѡжний*” (Фасмер, ТЗ, 1987: 353), док се „*порѡжний*” одређује као придев у сродству са „др-рус. *порождѣнѣ*, ст.-слав. *праздѣнѣ*, болг. *празен*, *празден*, сербохорв. *празни*, *празан*, *празна* ж., словен. *prázen*, *prázna*, чеш. *prázdný*, *prázny*, слвц. *prázdný*, в.-луж. *prózdny*, *prózný*, н.-луж. *prozny*” (Фасмер, ТЗ, 1987: 330). Анализом етимологије именице празник (рус. *праздник*) долазимо до закључка да је именица у оба језика образована у процесу суфиксације старословенске речи ‘праздѣнѣ’ – ‘празднѣнѣ’, што означава „слободан од посла” (Извекова 2010: 10).

У Малом академском речнику руског језика под редакцијом А. П. Јевгењеве лексема *праздник* дефинише се као: „1) день торжества в честь или в память какого-л. выдающегося события. || день или дни в честь какого-л. события или святого, особо отмечаемые обычаем или церковью. || обычно мн. ч. (праздники, -ов) общий нерабочий день или несколько нерабочих дней подряд по случаю таких торжеств, противип. будни; 2) веселье, торжество, устраиваемое кем-л. по какому-л. поводу. || чего или какой день игр, развлечений и т. п.; 3) о дне, ознаменованном каким-л. важным, приятным событием, а также о самом таком радостном событии; 4) перен. испытываемое от чего-л. наслаждение, приятное, радостное чувство, а также сам источник наслаждения, радости” (МАС, ТЗ, 356).

У шестотомном речнику српског језика Матице српске одредница *празник* се семантизује на следећи начин: „1) свечан дан којим се прославља какав важан догађај; 2) цркв. дан или више узастопних дана у које се не ради у славу неког свеца; 3) мн. време у које се прекида рад у школама ради одмора ученика, распуст; 4) весеље, забава, свечаност припређена да се што прослави; 5) дан у који се деси нешто пријатно, радосно, важно за кога; 6) фиг. уживање које се осећа због нечег пријатног, радосног, и сам извор тога уживања и радости” (РМС, Т4, 849).

До сазнања да речници не региструју увек сва значења појединих лексема, у конкретном случају лексеме *праздник* у руском језику дошле су Ј. Мишењкина и Т. Извекова анализирајући речничка значења лексеме са значењима која лексема има у руским паремијама. Ауторке закључују да „фактички језикови материјал предлагаје виши спектар значења” (Мишењкина и Извекова 2011а: 176). У дијахронијској анализи семне структуре значења лексеме *праздник* И. Бугајова писала је о томе да је временом дошло до замене доминантне семе што се објашњава тиме да су међу тешким радним даним морали бити дани одмора и предаха од послова, када се време проводило у весељу и радости (Бугаева 2009: 156). У даљим истраживањима концепта празника И. Бугајова врши класификацију истих на две велике групе: државне (световне) и верске (духовне). Први су заједнички за све који живе на територији једне државе, док се други обележавају или регионално, на оним местима на којима живе припадници одређене вероисповести, или у социјално ограниченим групама људи – припадника одређене вере (Бугаева 2009: 156).

У Речнику руске ономастичке терминологије наводи се термин „агионим” као име светитеља (Подольская 1978: 26). И. Бугајова сматра да овај термин није погодан за именовање празника, будући да има шире значење. Полазећи од назива дела литургијске науке, који се бави историјом настанка, установљавања црквених празника и њиховом даљом судбином, а која носи назив *хеортологија* (рус. *эортология*, од грч. *εορτή* – „празник”), И. Бугајова предлага употребу термина *хеортоним* (рус. *эортоним*), као непосредно властито име, којим се означава црквени празник. Овакав облик термина у смислу његове транскрипције И. Бугајова предлага пратећи основе руске богословске традиције уместо раније коришћеног руског термина *геортоним* (Терентьева, 2009: 246).

7.2. ХЕОРТОНИМИ У САСТАВУ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Корпус руских фразеологизама са хеортонимом као компонентом сиромашнији је по квантитету од одговарајућег српског корпуса. У руском језику проналазимо 26 примера фразеологизама са хеортонимом, док у српском корпусу проналазимо 37 фразеологизама.

Према врсти хеортонима који садрже фразеологизме руског и српског језика можемо класификовати на следећи начин:

1) фразеологизми који садрже заједничке хришћанске православне хеортониме, који улазе у састав руских и српских фразеологизама: рус. Светлое Христово Воскресение (Пасха), срп. Васкрсење Господа Исуса Христа (Васкрс, Ускрс) – рус. *радоваться (обрадоваться) как Христову дню; доброго яичко ко Христову дню; брехать как собака в Пасху; дай бог на Пасху; на турецкую Пасху*; серб. *окићен (накићен) као ускршње јаје*; рус. Масленица, срп. Покладе (Бела недеља) – рус. *без котла мышам масленица; не житьё (жизнь), а масленица (масленая); не всё коту Масленица; как поп*

на ма́сленицу; сияет, как ма́сленый блин (как блин на Ма́сленицу); серб. зијати као ћуп за б(и)јелом нед(ј)ељом (ћуп масла кад се испразни); рус. святой великомученик Георгий (Юрьев день), срп. Свети великомученик Георгије (Ђурђевдан, Јурјево) – рус. Юрьев день; вот тебе́, ба́бушка, и Юрьев день!; сыт как Юрьева (Егѡрьевская) гора́; срп. дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан; добити (нешто) на (свето) Јурјево; добићеш на Јурјево; рус. Вознесение Господне (Вознесенье), серб. Вазнесење Господње (Спасовдан) – рус. в Вознесе́нье, когда́ оно́ бу́дет в воскресе́нье; срп. свануће и мени (теби) Спасовдан (Видовдан);

2) фразеологизми који садрже заједничке хришћанске православне хеортониме, који улазе у састав фразеологизама једног од поређених језика:

а) фразеологизми са заједничким хришћанским хеортонимима, који улазе у састав руских фразеологизама: срп. Петровдан (рус. святой первоверховный апостол Петр, Петров день) – далеко кулику́ до Петро́ва дня; жди в петро́вки сне́гу; ну́жен кому как в Петро́в день ва́режки; ну́жно как петро́вкам ва́режки; срп. Богојављење (рус. Крещение Господне, Богоявление) – креще́нские моро́зы (холода́);

б) фразеологизми са заједничким хришћанским хеортонимима, који улазе у састав српских фразеологизама: Бадњи дан (рус. Сочельник) – као Божић и Бадњи дан; није сваки дан Бадњи дан (Божић); Рождество Христово, Божић (рус. Рождество Христово) – ако Божић неће каше, хоће деца; божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити; гојити прасе уочи Божића; доћи ће (некоме) Божић; изјести (толико и толико) Божића; ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић; као Божић и Бадњи дан; наметати се као сочиво на Божић; није сваки дан Божић (Бадњи дан); нећеш изјести другог Божића; окићен (накићен) као божићна јелка; Велики петак (рус. Страстная (Великая) пятница) – награисати као ђаво на Велики петак; окористио се ко Циганин на Велики петак; Лазарева субота, Врбица (рус. Суббота святого и праведного Лазаря) – удесити некога за Врбицу; удесити се за Врбицу; удесити се као за Врбицу; Свети Димитрије Солунски, Митровдан (рус. святой Димитрий Солунский) – о Митровдану, о Митровудне; Света недеља (рус. Святое воскресенье (как день недели)) – сетила се преља кудеље усред (уочи) свете недеље; светац (светак), као општи назив за црквене празнике, који се односи на среду и петак као дане издаје и распећа Господа Исуса Христа – светак и петак; светком и петком; и светком и петком;

3) фразеологизми који садрже православне хришћанске хеортониме који улазе у састав једног од поређених језика и који су специфични за дати народ и обележавају се регионално: рус. Имени́ны⁷² (День а́нгела, срп. Имендан) – имени́ны се́рдца; вот вам (тебе́) не у про́нькиных (чай пить (на имени́нах ...)); срп. Свети мученик кнез Лазар и сви Свети мученици српски, Видовдан⁷³ (рус. святой мученик Князь Лазарь и все

⁷² Прима дефиницију у ТСРЯ „имени́ны, -ин – у православных и католиков: чей-н. личный праздник в день, когда церковь отмечает память одноимённого святого или ангела. *Справлять и.* (праздновать этот день). *Пригласить на и.* (неправильно употр. вместо «день рождения»)”. Дакле, у питању је празник посвећен свецу, чије је име хришћанин добио на крштењу.

⁷³ У црквеном календару Српске православне цркве 28. јуна по новом (15. јуна по старом) календару обележавају се празници Свети мучених кнез Лазар и сви Свети мученици српски или Видовдан и свети пророк Амос, старозаветни пророк, творац Књиге пророка Амоса и отац пророка Исаије, а уједно и крсна слава Светог кнеза Лазара (дати податак није потврђен у историјским изворима). Постоји неколико претпоставки везаних за назив празника *Видовдан*. Према првој од њих, овај благодан добио је име по празновању Св. мученика Вита, Модеста и Крискентије. Свети Вит, односно Свети Вид (лат. Vitus, грч. Βίτος), ранохришћански мученик из доба цара Диоклецијана, према М. Марковићу није шире познат међуправославним хришћанима, али у свести српског народа његов празник заузима важно место, али првенствено као дан сећања на историјски догађај – Косовски бој, (Марковић 2006/2007: 35). Према легенди, свети Вит је као седмогодишњи дечак са Сицилије у раном детињству стекао исцелитељске моћи због вере у Христа. Свом оцу Вит је повратио вид, али отац је и поред тога покушавао на све начине

Святы́е мученики сербские (Видов день)) – *доћи ће и Видовдан; свануће и теби (мени) Видовдан (Спасовдан).*

4) фразеологизми који садрже називе псеудопразника: руски – заговенье – морковкино заговенье; *до морковкина заговенья; на русский байрам; на турецкую пасху;* српски: Свето Нигдарјево/Никад – *на Свето Нигдарјево; на Свето Никад; о Светом никад;* Свети Живко – *о Светом Живку; до Светог Живка; на Светог Живка;*

5) фразеологизми који садрже називе нехришћанских празника: Курбан-бајрам (рус. Курбан-байрам) – *на русский байрам;* срп. *курбан се учинити; курбан (у)чинити, (на)правити; курбан-бајрам (на)правити.*

Осим наведених фразеологизама, у фразеолошким речницима руског језика срећу се и називи терминолошког типа као што су: *рождѣственский дед, день ангѣла, Христѡв день, Мѡслѣная недѣля,* као и колокације: *Христѡс воскрѣс (воскрѣсе),* које нису предмет овог истраживања.

Посматрајући компонентни састав фразеологизама, може се закључити да у фразеологизме много чешће улазе редуковане варијанте хеортонима, односно оне варијанте које се срећу у свакодневном говору носилаца језика, а које су некада формално, а некада смисаоно и семантички модификовани хришћански називи (Јовановић Г. 1989: 43). У фразеологизмима оба језика пронашли смо четири општа хришћанска хеортонима: Васкрс, Покладе, Ђурђевдан и Спасовдан, и један нехришћански хеортоним – Курбан-бајрам. Сви остали хеортоними појављују се у фразеолошком фонду једног од поређених језика.

7.2.1. Структура руских и српских фразеологизама са хеортонимом

Према традиционалној структурној подели фразеологизме са називом празника у руском и српском језику поделићемо на: предлошко-падежне конструкције, синтагме и фразеологизме са реченичном структуром.

Табела 63. Структурна анализа руских и српских фразеологизама са хеортонимом

Руски фразеологизми	Српски фразеологизми
Предлошко падежне конструкције	
• предлог <i>на</i> + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу <i>на турецкую Пасху; на русский байрам;</i> • предлог <i>до</i> + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву <i>до морковкина заговенья;</i> • предлог <i>в</i> + именица у акузативу + зависна временска реченица <i>в Вознесенье, когда оно будет в воскресенье;</i>	• предлог <i>на</i> + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу <i>на Свето Никад; на Свето Нигдарјево; на Светог Живка;</i> • предлог <i>до</i> + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву <i>до Светог Живка;</i> • предлог <i>в</i> + именица у акузативу + зависна временска реченица <i>/</i>

да га одврати од хришћанства, па макар и убијањем, али дечак је са својим васпитачен и дадиљом, уз Божију помоћ, успео да побегне (Марковић 2006/2007: 35). Према другој претпоставци, име Видовдан у асоцијативној је вези са глаголом – прво „видети”, а онда и „видати”.

• предлог <i>од</i> + именица / именичка синтагма (придев + именица) у генитиву / • предлог <i>о</i> + именица / именичка синтагма (придев + именица) у локативу /	• предлог <i>од</i> + именица / именичка синтагма (придев + именица) у генитиву <i>од Светог Живка;</i> • предлог <i>о</i> + именица / именичка синтагма (придев + именица) у локативу <i>о Светом(е) Никад; о Светом Живку; о Митровдану, о Митровудне;</i>
Именичка синтагма	
• придев + именица <i>Юрьев день; морковкино заговенье; Крещенские холода (морозы);</i> • везник <i>и</i> + именица у номинативу + везник <i>и</i> + именица у номинативу / • (везник <i>и</i> +) именица у инструменталу + везник <i>и</i> + именица у инструменталу /	• придев + именица / • везник <i>и</i> + именица у номинативу + везник <i>и</i> + именица у номинативу <i>и петак и светак;</i> • (везник <i>и</i> +) именица у инструменталу + везник <i>и</i> + именица у инструменталу <i>и петком и светком; светком и петком;</i>
Глаголско-именичка синтагма	
• глагол + именица у акузативу / • повратни глагол + именица у номинативу / • глагол + предложно-падежна конструкција (предлог <i>за/на</i> + именица у акузативу) / • глагол + именица у акузативу + предложно-падежна конструкција (предлог <i>уочи (накануне)</i> + именица у генитиву) / • глагол + број + именица у зависном падежу (у зависности од броја) / • повратни глагол + предложно-	• глагол + именица у акузативу <i>курбан (у)чинити, (на)правити; курбан-бајрам (на)правити;</i> • повратни глагол + именица у номинативу <i>курбан се учинити;</i> • глагол + предложно-падежна конструкција (предлог <i>за/на</i> + именица у акузативу) <i>удесити некога за Врбицу; добити нешто на Јурјево;</i> • глагол + именица у акузативу + предложно-падежна конструкција (предлог <i>уочи (накануне)</i> + именица у генитиву) <i>гојити прасе уочи Божића;</i> • глагол + број + именица у зависном падежу (у зависности од броја) <i>изјести [одређени број] Божића;</i> • повратни глагол + предложно-

падежна конструкција (предлог за + именица у акузативу) /	падежна конструкција (предлог за + именица у акузативу) <i>удесити се за Врбицу;</i>
Фразеологизми са структуром реченице	
Проста и проширена реченица	
• Проширена реченица: • Непотпуна реченица: <i>вот тебе, бабушка, и Юрьев день!;</i> <i>без кота мышам масленица;</i> <i>не всё кому Масленица;</i> <i>не жизнь, <a> масленица;</i> <i>не житьё, а масленица (масленая);</i> <i>жди в петровки снегу;</i> • Потпуна реченица: <i>дорого яичко ко христову дню;</i> <i>далеко кулику до Петрова дня;</i>	• Проширена реченица: <i>није сваки дан Божић (Бадњи дан);</i> <i>није сваки петак светак;</i> <i>свануће и мени (теби) Спасовдан (Видовдан); доћи ће [некоме] Божић;</i> <i>нећеш изјести другог Божића;</i> <i>доћи ће и Видовдан;</i> <i>дан по дан па ће доћи и Видовдан;</i> <i>дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан;</i> <i>сетила се преља кудеље (уочи) свете недеље;</i> • Безлична реченица: <i>божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити;</i>
Сложена реченица	
• условна реченица /	• условна реченица <i>ако Божић неће каше, хоће деца;</i>
Поредбене конструкције	
Везник как / као + именичка конструкција	
• везник <i>как</i> + именица + предлог <i>на</i> + именица у акузативу <i>как поп на масленицу;</i> • везник <i>как</i> + напоредна именичка конструкција /	• везник <i>као</i> + именица + предлог <i>на</i> + именица у акузативу / • везник <i>као</i> + напоредна именичка конструкција <i>као Божић и Бадњи дан;</i>
Придев (партицип) + везник как / као + именичка конструкција	
• придев + везник <i>как</i> + придев + именица <i>сыт как Юрьева (Егрьевская) гора;</i> • придев + везник <i>как</i> + именица + предлошко-падежна конструкција <i>нужен кому как в Петров день варезки;</i> • трпни партицип прошлог времена + везник <i>как</i> + придев + именица /	• придев + везник <i>као</i> + придев + именица / • придев + везник <i>као</i> + именица + предлошко-падежна конструкција / • трпни партицип прошлог времена + везник <i>как</i> + придев + именица <i>окићен (накићен) као божићна јелка;</i> <i>окићен (накићен) као ускршње јаје;</i>
Глагол + везник как / као + именичка конструкција	
• глагол + везник <i>как</i> + придев + именица у номинативу	• глагол + везник <i>као</i> + придев + именица у номинативу

<i>сияет, как масляный блин;</i> • повратни глагол + везник <i>как</i> + придев + именица у дативу <i>радоваться (обрадоваться) как Христову дню;</i> • глагол + везник <i>као</i> + именица у номинативу + предлошко-падежна конструкција / • глагол + везник <i>као</i> + именица у номинативу + предлошко-падежна конструкција / зависна временска реченица / • глагол + везник <i>као</i> + предлог <i>на</i> + именица / именичка конструкција у акузативу • / • повратни глагол + везник <i>као</i> + предлог <i>за</i> + именица у акузативу /	/ • повратни глагол + везник <i>као</i> + придев + именица у дативу / • глагол + везник <i>као</i> + именица у номинативу + предлошко-падежна конструкција <i>ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић;</i> <i>награисати као ђаво на Велики петак;</i> • глагол + везник <i>као</i> + именица у номинативу + предлошко-падежна конструкција / зависна временска реченица <i>зијати као ђуп за б(иј)елом нед(ј)ељом (ђуп масла кад се испразни);</i> • глагол + везник <i>као</i> + именица + предлог <i>на</i> + именица / именичка конструкција у акузативу <i>наметати се као сочиво на Божић;</i> <i>окористио се ко Циганин на Велики петак;</i> • повратни глагол + везник <i>као</i> + предлог <i>за</i> + именица у акузативу <i>удесити се као за Врбицу;</i>

Из наведених примера може се закључити да хеортоними улазе у састав руских и српских фразеологизама најразличитијих структура од предложно-падежних конструкција, преко именичких и глаголско-именичких синтагми до реченица. У погледу структурне организације руских и српских фразеологизама са хеортонимом највећи број истих или сличних примера пронашли смо међу предлошко-падежним синтагмама. У оба језика присутна је структура: предлог *на* + именичка синтагма (придев + именица) у акузативу једнине: рус. *на турецкую Пасху; на русский байрам;* срп. *на Свето Никад; на Свето Нигдарјево; на Светог Живка;* предлог *до* + именичка синтагма (придев + именица) у генитиву једнине: рус. *до морковкина заговенья;* срп. *до Светог Живка.*

Што се поредбених конструкција тиче, хеортоними се у свим анализираним примерима налазе у рематском, десном делу конструкције оба језика.

7.2.2. Категоријална значења руских и српских фразеологизама са хеортонимом

Према томе којој су врсти речи еквивалентни фразеологизме са хеортонимом класификовали смо на:

Табела 64. Категоријална значења руских и српских фразеологизама са хеортонимом

	Руски језик	Српски језик
Глаголске	<i>вот вам (тебѐ) не у прѡнькиных (чай пить (на именинах ...))</i> – прост. указание на то, что обладание чем-л. или наличие чего-л. где-л. повышает престиж обладателя или места; <i>брехать как собака в Пасху</i> – накликать беду; <i>не всё коту Масленица</i> – часто неодобр. удовольствия, везение, счастье, долго продолжаться не могут, настанут и трудные времена, будут и неприятности;	<i>није сваки дан Бадњи дан (Божих)</i> – није сваки дан срећан; <i>ако Божић неће каше, хоће деца</i> – ко је гладан не бира јело (говори у своје име); <i>божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити</i> – не треба се унапред радовати, не треба веровати обећањима; <i>гојити прасе уочи Божића; сетила се преља кудеље усред (уочи) свете недеље</i> – почињати посао касно; <i>доћи ће (некоме) Божић</i> – ситуација ће се променити на боље; <i>изјести (одређени број) Божића</i> – имати онолико година колико се Божића провело; <i>ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић</i> – никако не пристајати, не одговарати; <i>наметати се као сочиво на Божић</i> – наметати се где не треба; <i>нећеш изјести другог Божића</i> – нећеш дочекати следећу годину; <i>доћи ће и Видовдан; свануће и теби (мени) Видовдан (Спасовдан); дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан</i> – настаће боље време; <i>награисати као ђаво на Велики петак</i> – награбусити; <i>окористио се ко Циганин на Велики петак</i> – ништа није зарадио; <i>удесити некога за Врбицу</i> – премлати некога; <i>удесити се за Врбицу</i> – упропастити се; <i>удесити се као за Врбицу</i> –

		лепо се обући;
Супстантивне	<i>крещѣнские морóзы (или холода́)</i> – силные морозы; <i>без котá мышáм мáсленица</i> – свобода, приволье, раздолье; <i>не жизнь, <a> мáсленица</i> – одно удовольствие; <i>вот тебѣ, ба́бушка, и Ю́рьев день!; (Ю́рьев день)</i> – ирон. или шутл. о неожиданно не сбывшихся надеждах, внезапных переменах к худшему; резком огарничении свободы действий и т.п.; <i>морко́вкино за́говенье</i> – шутл. неопределенно отдаленное время; время, которое никогда не наступит; <i>жди в петро́вки сне́гу</i> – прост. ирон. о том, что несбыточно; <i>именíны се́рдца</i> – радостное событие, связанное с чем-л. важным для субъекта; <i>вот вам (тебѣ) не у прóнькиных (чай пить (на именíнах ...))</i> – прост. указание на то, что обладание чем-л. или наличие чего-л. где-л. повышает престиж обладателя или места; <i>разъѣздитьсѣ как мордв́а на Богоявлéнье</i> – народн. устар. шутл. об интенсивно едзящем на разных лошадях человеке	/
Адвербијалне		
веома, много	<i>как поп на Мáсленицу</i> – прост. ирон. до пресыщения; до отвала (наестся); <i>си́яет, как мáсленый блин (как блин на Мáсленицу)</i> – прост. ирон. о том, кто выглядит счастливым, довольным; <i>ра́доваться (обра́доваться) как Христóву дню</i> – очень обрадоваться; <i>здорóв как Ю́рьева росá</i> – очень здоровый; <i>сыт как Ю́рьева (Егóрьевская) горá</i> – устар. очень богат;	<i>оки́нен (наки́нен) као ускршње јаје (божи́ћна јелка); зијати као ћуп за б(и)елом недељом (ћуп масла кад се испразни);</i>
никада	<i>на турéцкую Пáсху; на рúсский байра́м; в Вознесéнье, когдá онó бúдет в воскресéнье</i>	<i>добити нешто на (свето) Јурјево; на Свето Нигдарјево; на Свето Никад; до Св. Живка; на Св. Живка;</i>

дуго	<i>далекó кулику́ до Петро́ва дня</i> – ещѐ многого не хватает кому-н. до полного успеха; <i>до моркóвкина</i> <i>за́говенья</i> – шутл. до времени, которое никогда не наступит	/
заједно	/	<i>као Божић и Бадњи дан;</i>
стално	/	<i>светком и петком; и светком</i> <i>и петком; светак и петак;</i>
Адјективне	<i>дай бог на Пáсху</i> – прост. шутл.-фамиљярн. несравненный, прекрасный; <i>дóрого я́ичко ко</i> <i>Христóву дню</i> – ценно, приятно то, что сделано, получено и т.п. вовремя, в нужный момент; <i>нúжен</i> <i>кому как в Петро́в день вáрежки;</i> <i>нúжно как петрóвкам вáрежки</i> – шутл.-ирон. о чѐм-л. совершенно не нужном;	/

Из наведене анализе можемо закључити да су у руском језику фразеологизми са хеортонимом претежно предметног и квалитативно-квантитативног карактера, односно да су еквивалентни именицама, придевима и прилозима, а у мањој мери глаголима, за разлику од српског језика у којем је највећи број ових фразеологизама процесуалног типа, односно еквивалентни су глаголима.

7.2.3. Лингвокултуролошки елементи у фразеологизмима са хеортонимом

Лингвокултурологија кроз призму антрополошке парадигме у центар пажње ставља језик као културни феномен, као одређено виђење света посредством националног језика, који се са своје стране може сматрати одразом националног менталитета (Маслова, 2001: 7). Фразеологија је једна од основних области у којима једно на друго активно утичу језик и култура (Маслова, 2014: 79). Део културе представља вероисповест народа који говори на одређеном језику.

Полазећи од анализе компонената – хеортонима присутним у руским и српским фразеологизмом може се уочити да српски језик има већи фонд и шири спектар фразеолошких јединица с називом празника, него руски језик. Узимајући у обзир податке квантитативне и компонентне анализе, примећујемо да су одређени празници важнији за један народ него за други.

У руском језику највећи број фразеологизама садржи називе празника Покладе (Масленица) и Васкрс (Пасха) (8 фразеологизама), док у српском језику највећи број фразеологизама садржи назив празника Божић (рус. Рождество Христово) и назив дана који му претходи – Бадњи дан (рус. Сочельник) (11 фразеологизама).

Покладе (рус. Масленица) представљају древни словенски празник. Сматра се да су обреди Масленице са обредима сусрета пролећа чинили јединствени комплекс испраћања зиме и дочека пролећа. Међу радњама везаним са Масленицу „немало тога, что в далеком прошлом явно относилось к более позднему по календарным срокам, весеннему, обрядовому циклу [...] кульминацией праздника были проводы

Масленицы, справляющиеся, разумеется в конце праздничной недели, в Прощеное воскресенье” (Коршунков 1998: 43). Овај празник обележава се последње недеље пред почетак Великог поста, за време којег се православни верници припремају за најрадоснији и најсветлији хришћански празник – Васкрс. Карактеристично за слављење Масленице у Русији су забаве, игре, обиље хране засноване на белом мрсу (пошто овај празник пада у сиропусну недељу), палачинака, које се служе уз рибу, кавијар, млеко, павлаку – омиљену храну мачака (ово наглашавамо због везивања мачке за прототипске ситуације овога празника). Према речима Н. Дубровског „масленица у нас, на Руси, есть самый рагульный народный праздник; народ недаром называет масляницу широкою и честною [в том смысле, что народ ее чествует]. Почти целую неделю идут попойки и визимные угощения; много пьется и естся в масляничные дни, но всего более поглощается горячих поджаристых блинов с припекою и без припеки” (Дубровский 1870: 3). Сliku безбрижног живота за време празновања Масленице описују фразеологизми *без кота мышам масленица* – „без хозяина приволье, раздолье, свобода”; *не жизнь, <a> масленица* – „одно удовольствие (о беззаботном, радостном существовании)”; *не всё коту Масленица* – „часто неодобр. не всегда бывают только удовольствия, случаются и неприятности”. Последњи фразеологизам има и продужетак *не всё коту Масленица – будет и Великий пост*, којим се најављује прекидање безбрижног живота и пролазност задовољства, односно долазак непријатности (пост искључује млечну и масну храну). Српски еквивалент овом фразеологизму са другим хеортонимом је – *није сваки дан Бадњи дан (Божих)*. О неумерености у јелу и пићу за време прослављања празника Масленице говори фразеологизам *как поп на Масленицу* – „прост. ирон. до пресыщения; до отвала (наестся)”. Спољашњи изгледа задовољног и срећног човека описује се фразеологизмом *сияет, как маслениый блин* – „прост. ирон. о том, кто выглядит счастливым, довольным”. Покладе или Бела недеља обележавају се и у Србији. Маст која се чувала у ћуповима морала се појести пред почетак Великог поста, те су судови остајали празни за бели мрс, о чему сликовито говори фразеологизам *зијати као ћуп за б(и)јелом нед(ј)ељом (ћуп масла кад се испразни)* (букв. рус. зиять как глиняный кувшин, который остался пустым после Масленицы).

Васкрс се сматра највећим, најрадоснијим празником у православљу, о чему говори руски фразеологизам *радоваться (обрадоваться) как Христову дню* чије је значење «очень обрадоваться». Вредност јаја за Васкрс је велика говори фразеологизам *дорого яичко ко Христову дню* са значењем «хорошо то, что сделано вовремя», а о обичају фарбања и украшавања јаја у рематском делу говори поредбени српски фразеологизам, којим се описује спољашњи изглед човека *окићен (накићен) као ускршње јаје* (букв. рус. принаряженный, как пасхальное яйцо) у значењу «слишком пестро одетый». У српском језику постоји још неколико фразеологизама који садрже хеортониме везане за прослављање Васкрса. Последња недеља Великог поста носи назив Страсна (Страдална) седмица. У читавом хришћанском свету Велики петак представља тужан дан, дан мука и страдања Исуса Христа, скидања са крста и његовог сахрањивања. Тога дана поштује се најстрожи пост. Српски фразеологизми са овим хеортонимом су *награисати као ђаво на Велики петак* (букв. рус. попасть впросак, как черт на Великую Пятницу) у значењу „награбусити, лоше проћи” и *окористио се ко Циганин на Велики петак* (букв. рус. извлечь выгоду, как цыган на Великую Пятницу). Велики петак је тужан дан, када нема песме, игре, нити забаве, а будући да су Роми у српској средини певали, свирали, водили мечке да играју, забављали људе, овога дана нису имали никакве зараде, па отуда и прототипска ситуација која условљава значење датог фразеологизма.

Други најважнији хришћански празник је празник рођења Господа Исуса Христа, односно Божић (рус. Рождество) и дан који претходи овом празнику – Бадњи дан (рус. Сочельник), којег В. Чајкановић назива највећим празником предака (Чајкановић 1994б: 189). Божић се обележава на самом почетку календарске године и представља почетак нове епохе, новог живота. Време када се обележава утицало је на значење српских фразеологизама. *изјести (толико и толико) Божића* (букв. рус. съестъ (столько и столько) Рождеств) – неко има толико и толико година, и *нећеш изјести другог Божића* (букв. рус. не съешь другого Рождества) – нећеш доживети до следеће године. У детаљној анализи ових фразеологизама и значења лексеме Божић, Н. Вуловић (Вуловић, 2015: 72) примећује да се значење датих фразеологизама заснива на синегдохи, односно на логичкој вези дела (неколико дана празновања Божића) – цела година, док К. Кончаревић сматра да се у конкретном случају не ради о три дана празновања Божића, већ о читавом циклусу празника, који се обележавају од Божића до Богојављења, укључујући и Нову годину по јулијанском календару, која се у српском језику назива још и Мали Божић (букв. рус. Маленькое Рождество), у чему ауторка види узрок успостављања асоцијативне везе између Божића и одређивања узраста човека бројањем година (Кончаревић, 2018б: 31). Веза између Божића и Бадњег дана осликава се српских фразеологизмом, који се означавају узајамно односи између људи *као Божић и Бадњи дан* (букв. рус. как Рождество и Сочельник) – нераздвојни. За слављење Божића у Србији карактеристична је богата божићна трпеза, чији је обавезан део печено прасе. Када говоре о касном почињању посла, Срби могу употребити фразеологизам *гојити прасе уочи Божића* (букв. рус. выкармливать поросенка накануне Рождества) – касно почињати посао, остављати све до последњег тренутка. Код хране проналазимо у фразеологизмима *ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић* (букв. рус. подходить как фасоль (чечевица) на Рождество) – никако не пристајати, *наметати се као сочиво на Божић* (букв. рус. навязываться как чечевица на Рождество) – наметати се. Пасуљ и сочиво били су основна храна током Божићног поста, а Божић је означавао крај поста и богатију и разноврснију трпезу, која није укључивала пасуљ и сочиво (те намирнице биле су доминантне у исхрани претходних 40 дана). Изрека каже: у Божића три ножића: један сече кобасицу, други сече печеницу, трећи сече чесницу. У фразеологизму *ако Божић неће каше, хоће деца* (букв. рус. если Рождество не будет каши, то дети будут) – гладан не бира јело; говори у своје име – Божић је персонификован (в. Вуловић 2015: 72 – 73). О прераном радовању нечему што може и да се не оствари говори фразеологизам *божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити* (букв. рус. рождественскому теплу и тетину печенью не надо веселиться). Бадњи дан и Божић у традицији се сматрају радосним данима, а радосни дани не бивају сваки дан, о чему доворе фразеологизми *није сваки дан Бадњи дан (Божић)* (букв. рус. не каждый день Сочельник (Рождество)) – човек нема среће сваки дан, није сваки дан срећан, серб. *доћи ће (некоме) Божић* (букв. рус. придет кому-то Рождество) – околности ће се за некога променити набоље. Физички изгледа човека описује фразеологизам *окићен (накићен) као божићна јелка* (букв. рус. принаряженный, как рождественское дерево) – богато одевен.

У оба анализирана језика присутан је модел са структуром предлошко-падежне синтагме са предлогом на и именицом или именичком синтагмом у акузативу у значењу „никада”. Дати модел потиче још из Старог Рима. Први дан у месецу, према коме су стари Римљани рачунали време, а када је требало платити порезе називао се Календе. О онима, који су каснили са плаћањем дугова, цар Октавијан Август говорио је да ће платити на грчке календе („ad calendas graecas”). Овај израз био је парадоксалан у том смислу, што се у Грчкој време рачунало на други начин и овај празник није постојао

(Мршевић-Радовић, 2014: 59). Дати модел проналазимо у руским фразеологизмима са псеудопразницима *на турецкују Пасху, на руский байрам, до морковкина заговенья*, као и у српским фразеологизмима *на Свето Никад, на Свето Нигдарјево, на Светог Живка*. С друге стране, један од главних датума за Србе био је дан Светог Георгија, када су решавана питања имовинских односа, плаћани су порези, уговарали послови. Овај дан представљао је неку врсту почетка године. Када је Нова година премештена на први јануар, овај дан је изгубио на свом значају и због тога је испуњење обећања датог на дан Св. Георгија постало необавезно и неозбиљно. Отуда у српском језику фразеологизам серб. *добити (нешто) на (свето) Јурјево* (букв. рус. получить что-то на Юрьев день) – никада не добити. Исту негативну конотацију и нијансу разочања у значењу фразеологизма има руски фразеологизма *вот тебе, бабушка, и Юрьев день*, који има реалну историјску основу. Наиме, још у Судебнику великог кнеза Ивана Трећег било је предвиђено право сељака-кметова да прелазе од једног спахије код другог на Ђурђиц, 26. новембра по јулијанском календару, и у наредних седам дана. када су пољски радови завршени. Тога дана вршена је исплата за најамни рад у претходних годину дана, и време до одласка код другог спахије проводило се у обилном пићу. Када је то право укинато, за владе Бориса Годунова, 1607, кметови су изгубилки и минимум слободе. (РФИЭС: 38-39; Шанский 1987: 32).

7.2.4. Закључци о хеортонимима

Поређење руског и српског корпуса фразеологизама који садрже хеортоним на компонентном, структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану показало је то да се, без обзира на чињеницу да су српски и руски народ повезани историјом, традицијом, културом и религијом, у фразеологији сваког од језика у мањој мери појављују заједничке црте, а у већој мери националне специфичности.

Сличности и истоветности уочавају се на плану компонената, односно употребе хришћанских хеортонима (Васкрс, Покладе, Свети Георгије, Спасовдан) и нехришћанског хеортонима (Курбан-Бајрам).

Што се структурног плана тиче, сличности се примећују у морфолошкој структури фразеологизама који одговарају предложно-падежним конструкцијама, као и рематском (десном) делу поредбених конструкција. На плану саодноса структуре и значења приметно је постојање модела са истим значењем у оба језика (рус. *на руский байрам*, серб. *на Свето Никад*). Из лингвокултуролошке перспективе евидентан је утицај вере, али и историјских догађаја на фразеологију оба језика (рус. *вот, тебе, бабушка, Юрьев день*, серб. *добити нешто на Јурјево*).

Значајне разлике испољавају се на свим анализираним нивоима: на нивоу компонентног састава – употреба различитих хеортонима у фразеологији (у руским фразеологизмима: Петров день, Богоявление, именины; у српским фразеологизмима: Бадњи дан, Божић, Велики петак, Врбица, Митровдан, света недеља, светак (светац)), на структурном нивоу – употреба различитих конструкција (уколико их има у једном језику, нема их у другом и обрнуто), на лингвокултуролошком нивоу – поједини празници су, судећи по фразеолошком фонду језика, значајнији за један народ него за други и више су утицаја извршили на језик датог народа (за Русе је то Васкрс, а за Србе - Божић).

Како примећује К. Кончаревић (Кончаревић, 2018б) у православљу постоји велики богатство празника и свечаности које дубоко утичу на живот народа и одражавају се у језику. Једна од главних функција језика је кумулативна функција. Цитирајући речи С. Г.

Тер-Минасове и В. М. Мокијенка, Д. Керкез (2018) пише да је језик – „ризница културе, а фразеологија је ризница језика” (Керкез, 2018: 70). Према речима Л. Раздобудко-Човић „фразеологизми су носиоци не само актуелне информације која се преноси у току комуникације, они уз то акумулирају социјално-историјску, интелектуалну, експресивно-емоционалну, процењивачку, хуманистичку информацију конкретних националних карактеристика. Таква информација представља социјално-историјске, национално-историјске, национално условљене културолошке компоненте семантичке структуре устаљених фраза, које нису хомогене” (Раздобудко-Човић 2010: 419). Чини се да испољавање и фиксација оне црте менталитета која не постоји код другог народа представља оно специфично, национално у датој култури. Управо то специфично у култури издваја се и преосмишљава кроз устаљене дефиниције (нпр. русская душа) (Авраамова 2000: 233).

Захваљујући способности акумулације, језик конзервира и чува националне обичаје, традицију, историју, свакодневни живот, погледе на свет и вероисповест сваког народа. Жеља за разумевањем специфичности одређеног народа представља узрок посвећивања пажње лингвиста лексици и фразеологији, а руска и српска фразеологија представљају неисцрпан извор за будућа истраживања, како лингвистичка, тако и лингвокултуролошка.

8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У овом последњем поглављу дисертације сумираћемо резултате анализа и класификација извршених у раду.

Фразеологија сваког језика представља у структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану сложени систем. Према речима истакнутог фразеолога и фразеографа, академика Антице Менац (1976) поступак поређења фразеологије двају или неколико језика изузетно је компликован и подразумева: истраживање различитих карактеристика фразеологизама у сваком од језика који се пореде, чему се додаје још и поређење сличности и разлика у њиховом саставу, пореклу, значењу и стилској вредности. Објављивање монографије *„Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања”* (Вуловић 2015) омогућило је и подстакло поређење фразеологизама са религијском компонентом српског језика са другим словенским и несловенским језицима на најразличитијим нивоима. Плод овог подстрека је и наше дисертационо истраживање.

Први део рада посвећен је прецизирању појма религијски маркиране компоненте, као главног критеријума за одабир фразеологизама, који ће ући у корпус истраживања. Приликом селекције религијски маркираних компонената у руском језику полазну основу представљао је *„Идеографски базни списак руске културно маркиране лексике из религијско-црквене сфере”* (део истраживања К. Кончаревић објављеног под називом *„Језик и православна култура: правци истраживања”* у *Зборнику Матице српске за славистику*, № 54 – 55, Нови Сад, 1998. стр. 149–168. идеографски списак налази се на страницама 119–123). Полазну основу за селекцију српских религијски маркираних компонената представљало је поглавље *„Специфична природа фразеолошких јединица с религијским компонентама”* (део монографије Н. Вуловић *„Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања”* из 2015. године, дато поглавље налази се на стр. 33 – 78). Поред наведених, као значајан извор религијски маркиране лексике послужио је *Руско-српски и српско-руски теолошки речник* аутора К. Кончаревић и М. Радовановића објављен 2012. године. Наведени извори консултовани су након што је уочено да квалификатори у описним речницима руског и српског језика нису најпоузданија основа за избор компонената, најчешће због изостанка квалификатора уз религијски маркиране лексеме, или навођења погрешног квалификатора, што је, претпостављамо, последица идеолошке оријентације доминантне у друштву у тренутку писања и објављивања већине консултованих речника.

Улогу религијски маркиране лексеме у фразеологизмима руског и српског језика најчешће има она врста речи која носи предметно значење, а то су именице, затим следе придеви изведени од датих именица, а у мањој мери заступљени су и глаголи, као носиоци процесуалних значења.

Увидом у састав и природу фразеолошких јединица с религијском компонентом и њиховом класификацијом у фразеолошка гнезда, констатовали смо да су и у руском и у српском језику најзаступљенији фразеологизми са компонентама, којима се именује духовно биће (рус. *Бог* – срп. *бог*, рус. *чёрт* – срп. *ђаво*) или неки од основних појмова духовности (рус. *душа* – срп. *душа*).

Преклапање у употреби религијски маркираних лексема у руским и српским фразеологизмима најизраженије је у лексичко-тематској групи духовних бића (бог: рус. *бо́жья коровка*; срп. *божија овчица*; Свети Дух: рус. *святы́м ду́хом пита́ться*; срп. *живети о светом духу*; Христос: рус. *в во́зрасте (Иису́са) Христа́*; срп. *мучити се као Христос на крсту*; анђео: рус. *де́лать (сде́лать) а́нгела из кого*; срп. *чист као анђео*;

ђаво: рус. *бѣгать как бес от грѣма*; срп. *бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана*) и у лексичко-тематској групи основних појмова духовности (душа: рус. *ад (крѣмѣшный) на душѣ (в грудѣ, на сѣрдце)* у кого, чьей; срп. *бити душом и телом (уз некога, уз нешто)*), вера: рус. *братъ (взять) на вѣру что*; срп. *нудити као Турчин вером*, грех: рус. *братъ (взять; принимать, принять) грех на душу*; срп. *борити се (мучити се) као грешан с душом*), чудо: рус. *чудеса на по́стном ма́сле*; срп. *знати сто чуда*).

У свим осталим лексичко-тематским групама присутно је подударање религијски маркираних руских и српских лексема, али су израженије и разлике у лексичком саставу фразеологизама двају језика.

За руски језик карактеристично је присуство великог броја библијских фразеологизама, било да су у питању фразеологизми директно преузети из текста Светог писма или су то реминисценције настале на основу старозаветних и новозаветних наратива, као и значајније присуство црквенословенизама, који се у савременом језику употребљавају у неизмењеној форми. Последње се може образложити лингвистичком блискошћу савременог руског и црквенословенског језика, али и погледа на свет руског народа који је дубље укорјењен у хришћанском предању.

Квантитативном анализом корпуса руских и српских фразеологизама установили смо тачност полазне хипотезе да ће руски корпус фразеологизама бити многобројнији од одговарајућег српског корпуса. Највећи број фразеологизама са религијском компонентом у оба језика садрже називе духовних бића (а посебно лексеме рус. *бог* – срп. *бог* и рус. *чѣрт* – срп. *ђаво*), основне појмове духовности (међу којима највећи број фразеологизама садржи лексему рус. *душá* – срп. *душа*) и називе сакралних предмета (а нарочито они фразеологизми који садрже лексему рус. *крест* – срп. *крст*). Највећу разлику уочавамо у заступљености библијских фразеологизама који су далеко присутнији у руском језику, а међу којима највећи број фразеологизама садржи библијски антропоним.

Процентуално гледано, фразеологизми са религијском компонентом представљају приближно 8,9% фразеолошког фонда руског језика регистрованог у анализираним фразеолошким речницима руског језика и око 5,6% укупног фразеолошког фонда српског језика регистрованог у фразеолошким речницима српског језика.

Традиционална класификација и анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику на структурном плану показала је да у оба поређена језика поменути фразеологизми могу имати широк спектар структура – од структуре предлошко-падежне конструкције, преко структуре синтагме до реченичне структуре. Међу предлошко-падежним конструкцијама у оба језика најзаступљенији су фразеологизми са структуром предлог + именица или именичка конструкција у генитиву, акузативу или локативу (рус. *с Адáма; с Адáмовых времѣн*; срп. *до амина; на Свето Никад*). Код фразеологизама са религијском компонентом који имају структуру синтагме у руском језику подједнако су заступљене именичке синтагме (нарочито оне са двочланом структуром: придев у улози конгруентног атрибута + именица (рус. *áгнец непорѣчный*) и именица у номинативу + именица у генитиву (рус. *дочь Ёвы*)) и глаголско-именичке синтагме (најчешће: глагол + именица или именичка конструкција у акузативу (рус. *воскуря́тъ (воскурѣ́тъ) фимиáм кто, что, кому, чему*) и глагол + предлошко-падежна конструкција (рус. *вводи́тъ (ввести́) в грех*)), док су у српском језику знатно заступљеније глаголско-именичке синтагме (као и у руском, најчешће у форми: глагол + именица или именичка конструкција у акузативу (срп. *палити коме кандило*) и глагол + предлошко-падежна конструкција (срп. *гледати у душу (некоме,*

нечему))). Структурна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику потврдила је чињеницу да принципијелних разлика у структури слободних синтагми и фразеологизама нема (Мокиенко 1989: 51). Структурном анализом утврђено је да структурни модел устаљених израза готово да није семантички маркиран, те да се једна структура може употребљавати у најразличитијим тематским групама.

Анализом релативне устаљености руских и српских фразеологизама са религијском компонентом на нивоу компонентног састава датих фразеологизама установљено је постојање великог броја варијанти, које се могу испољити на готово свим нивоима: на нивоу реда речи (рус. *Ада́мов род* – *род Ада́мов*; срп. *бич божији* – немогућност измене **божији бич*); на ортографском нивоу (рус. *служи́ть ве́рой и пра́вдой* (*ве́рой-пра́вдой*)); на фонетском нивоу (рус. *жи́ть Валтаса́ром* (*Балтаза́ром*)); на морфолошком нивоу (употреба другог броја (рус. *броса́ть* (*бро́ситъ*) к *че́рту* (*чертя́м*); срп. *бити* (*налазити се, лежати*) у *божјој руци* (*рукама*)), падежа (рус. *вкуша́ть* (*вкуси́ть*) *запрётный плод*, (*от*) *запрётного пло́да*; срп. *боли ме* (*те, га итд.*) *душа* (*у души*)), употреба глагола са другачијом рефлексijом (рус. *душа́ не принима́ет* (*не принима́ется*)), употреба глагола у другом времену (рус. *бог дал* (*даёт*) *кому, кого, что*; срп. *гори ми, му и сл.* (*изгоре ми, му и сл.*) *душа*), употреба придева у другом виду (рус. *гол* (*го́лый*) *как Ада́м*; срп. *ни бога јокиног(а)* (*јокина*)); на творбеном нивоу (рус. *как душе́* (*ду́шеньке*) *уго́дно*; срп. *вруће* (*врућина*) *као у паклу*); на нивоу конструкције (рус. *во́ля не́ба* (*небе́с*) – *небе́сная во́ля*); на нивоу обима фразеологизма (рус. *ад* (*кроме́шный*) *на* (*в*) *душе́* (*в груди́, на се́рдце*) *у кого, чьей*); на лексичком нивоу (варијанте могу бити: синоними – рус. *верте́ться как бес* (*че́рт*) *пе́ред зау́треней*; срп. *враг* (*ђаво*) *не спава*; синоними са другачијом нијансом значења: рус. *в костю́ме* (*наря́де*) *Евы*; срп. *дати* (*предати*) *богу душу*; варијанте из истог тематског круга лексике: рус. *бог* (*госпо́дь, алла́х, че́рт, бес, ле́ший, шут, пёс, хрен*) (*его́, тебя́, её, вас, их*) *зна́ет* (*ве́дает*); срп. *(за)мирисати на тамјан* (*пана(х)ију, кољиво*); лексема која одговара по звучању, а не по смислу: срп. *бацати се на бога камењем* (*капом*)). Варирање на структурном плану фразеологизма, по правилу, не утиче на његов семантички ниво.

Обједињавањем структурног и семантичког критеријума класификације настаје структурно-семантичко моделирање, које представља инваријанту устаљених израза и схематски одражава релативну стабилност форме и семантике (Мокиенко 1989: 53). На примеру фразеологизама са значењем „убијати, малтретирати, злостављати” приказали смо на који начин се могу поредити структурно-семантички модели двају језика.

Поредбени фразеологизми представљају значајан део фонда фразеологизама са религијском компонентом пре свега у српском (око 20%), али и у руском језику (око 9%). Ова врста фразеологизама одликује се присуством поредбеног везника рус. *как* (срп. *као*) и специфичном структуром. Руски и српски поредбени фразеологизми са религијском компонентом у раду се класификују на структурном и семантичком плану са аспекта леве (тематске) и десне (рематске) стране поређења. У оба поређена језика у улози левог дела најчешће се налазе глаголи (нарочито у српском језику), а следе прилози и придеви, док је десни део у руском језику најчешће изражен простом поредбеном конструкцијом (рус. *жа́дный как Иу́да*), а у српском језику – простом и двоструком поредбеном конструкцијом (срп. *искрен као Мајка божија; ићи, пристајати као пасуљ на Божић*). Семантичком анализом утврђено је да већи део руских и српских поредбених фразеологизама има прилошка значења и придевска значења, а најмање је оних са процесуалним и предметним значењима.

Питања синонимије и полисемије фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику размотрена су у оквиру семантичке анализе. Семантичком анализом обухваћено је и међујезичко поређење фразеологизама према степену структурно-типолошке блискости, методом коју су предложили Ј. П. Солодуб и Ф. Б. Албрехт, а коју је на примеру руских и српских фразеологизама први пут применила К. Кончаревић у раду „*Језик и православна култура: правци истраживања*” објављеном у *Зборнику Матице српске за славистику*, № 54-55, 1998 (стр. 149–168) (класификација на страницама: 161–162). Класификацијом коју смо спровели у нашем истраживању установљено је да међу руским и српским фразеологизмима са религијском компонентом има мање потпуних међујезичких еквивалената (рус. *начина́ть (нача́ть) с Ада́ма* – срп. *од Адама развести (почети)*) и псеудоеквивалената (рус. *ни Бо́гу свеча́, ни че́рту кочерга́* – срп. *палити свећу и Богу и ђаволу*), нешто већи број релативних међујезичких еквивалената са разликама на лексичком (рус. *предава́ть (предáть) ана́феме* – срп. *бацити анатему*) или граматичком плану (рус. *Ада́мовы ве́ки (време́на)* – срп. *Адамов век*), као и међујезичких фразеосемантичких адекватата (рус. *ме́жду не́бом и землёй* – срп. *ни на небу ни на земљи*), а најзаступљенији у корпусу руских и српских фразеологизама јесу семантички адекватати (рус. *жда́ть как ма́нны небесно́й* – срп. *чекати као озебао сунце*) и нефразеолошки еквиваленти (рус. *ти́хий а́нгел пролетéл* – срп. *изненадна тишина је наступила*; срп. *као (у) амин* – рус. *обязательно, непременно, неминуемо*), чиме је наша полазна претпоставка потврђена.

У светлу антропоцентричног приступа у науци о језику, руски и српски фразеологизми са религијском компонентом представљени су у класификацији на фразеосемантичка поља (према класификацији српских фразеологизама са религијском компонентом коју предлаже Н. Вуловић 2015: 137 – 179) на фразеологизме којима се описују: 1) физичке особине; 2) психичке и карактерне особине, 3) способности и вештине, 4) осећања и стања, 5) делатности, активности, поступци, 6) начин живота, ситуације и околности, 7) међуљудски односи, 8) сродство, људски род уопште и 9) близина смрти и смрт. У свакој од наведених области идентификоване су сличности, али и разлике у корпусу руских и српских фразеологизама.

Утицај који религија има на језик приказали смо на примеру лингвокултуролошке анализе фразеологизама са хеортонимом у руском и српском језику. Полазећи од чињенице да руски и српски народ деле православни хришћански поглед на свет, претпоставили смо да ће имена празника у фразеологији показати већи степен сличности. Поређење руских и српских фразеологизама са хеортонимом на компонентном, структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану оповргло је нашу претпоставку. Наиме, међу хеортонимима који улазе у састав фразеологизама поређених језика запажају се извесне сличности (употреба назива празника: рус. *Пасха* – срп. *Васкрс*, рус. *Масленица* – срп. *Покладе*, рус. *Юрьев день* – срп. *Митровдан*, рус. *Вознесение* – срп. *Спасовдан*), али још извесније разлике (употреба назива празника: рус. *Петров день, Богоявление, именины*; срп. *Бадњи дан, Божић, Велики петак, Врбица, Митровдан, света недеља, сватак (светац)*). Структурном анализом корпуса утврђена је употреба фразеологизама са различитим конструкцијама у руском и српском језику. Најзначајније разлике откривене су на лингвокултуролошком нивоу, у смислу да су поједини празници значајнији за један народ него за други, те да су већи утицај извршили на језик датог народа (за Русе је то Васкрс, а за Србе - Божић).

У нашем истраживању представљен је покушај конфронтационе корпусне анализе руских и српских фразеологизама са религијском компонентом на структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану са синхронијског аспекта, а уз примену

результата дијахронијске (историјско-етимолошке) лексичке и фразеолошке анализе, као и резултата датој области и теми истраживања блиских дисциплина – културологије, етнологије, митологије, историје религије, библистике, хеортолошких и хагиографских извора и слично.

Фразеологизми са религијском компонентом, између осталог, показали су и разлике у типу религиозности руског народа, у чијој фразеологији доминира канонска димензија, инспирација Светим писмом и предањем Цркве и веће присуство црквенословенског језика, што може бити последица и историјских фактора (црквенословенски језик, који се налази у основи руске књижевнोजезичке норме, имао је важну улогу у руском систему образовања, захваљујући чему је светописамски текст био разумљивији говорницима руског језика, што је олакшало преузимање и прихватање фразеологије укорене у библијским наративима) и српског народа, чију фразеологију одликује синкретизам старе словенске религије, обреда и хришћанства. У прилог овоме говори и процентуална заступљеност фразеологизама са религијском компонентом у општем фразеолошком фонду сваког од анализираних језика (8,9% у руском, наспрам 5,6% у српском језику).

Истраживање је показало да се на фразеолошком нивоу, и поред тога што српски и руски народ деле поглед на свет кроз призму православног хришћанства, у већој мери испољавају националне специфичности сваког од народа. Ове специфичности акумулиране су у језику, а један од начина да се оне открију јесте подробна анализа и поређење оних језичких нивоа у којима су ове информације на најбољи начин конзервиране, а то су фразеологија, паремиологија и лексика. Руска и српска фразеологија представљају неисцрпан извор за будућа истраживања, било да су у питању лингвистичка – традуктолошка, фразеографска, питања наставе језика, или интердисциплинарна – лингвокултуролошка, етнолингвистичка, теолингвистичка истраживања.

9. ПРИЛОЗИ

9.1. ПРИЛОГ 1. ИЗВОРИ

9.1.1. РУСКИ ИЗВОРИ

а. Фразеолошки речници руског језика:

1. Баранов, А. Н., Вознесенская, М. М. и Д. О. Добровольский. *Фразеологический объяснительный словарь русского языка*. под ред. А. Н. Баранова и Д. О. Добровольского. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Эксмо, 2009.
2. Волкова, Т. *Универсальный фразеологический словарь русского языка*. под. ред. Т. Волковой (Псевдоним Фаграбянца И.В.). Москва: Вече, 2000.
3. Мелерович, А. М. и В. М. Мокиенко. *Фразеологизмы в русской речи*. Москва: Русские словари, 1997.
4. Мокиенко, В. М. *Русская фразеология : историко-этимологический словарь: около 6000 фразеологизмов*. коллектив А. К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова. 3-е издание, исправленное и дополненное. Москва: Астрель, АСТ, Люкс, 2005.
5. Молотков, А. И. *Фразеологический словарь русского языка: свыше 4 000 словарных статей*. коллектив авторов: Л. А. Войнова, В. П. Жуков, А. И. Молотков, А. И. Федоров. под ред. А. И. Молоткова. 2-е издание, стереотипное. Москва: Издательство «Советская Энциклопедия», 1968.
6. Телия, В. Н. *Большой фразеологический словарь русского языка: значение, употребление, культурологический комментарий*. отв. ред. В. Н. Телия. 4-е издание. Москва: АСТ-ПРЕСС ШКОЛА, 2018.
7. Тихонов, А. Н. *Фразеологический словарь русского языка: свыше 10 000 фразеологизмов*. коллектив авторов: А. Н. Тихонов, А. Г. Ломов, Л. А. Ломова. под ред. А. Н. Тихонова. 3-е издание, стереотипное. Москва: Русский язык Медиа, 2007.
8. Фёдоров, А. И. *Фразеологический словарь русского литературного языка: около 13 000 фразеологических единиц*. 3-е издание, исправленное. Москва: Астрель: АСТ, 2008.
9. Фелицына, В. П. и В. М. Мокиенко. *Русские фразеологизмы : лингвострановедческий словарь*. под ред. Е. М. Верещагина и В. Г. Костомарова. Москва: Русский язык, 1990.
10. Шанский, Н. М., Зимин, В. И. и А. В. Филиппов. *Опыт этимологического словаря русской фразеологии*. Москва: Русский язык, 1987.
11. Шведова, Н. В. *Словарь фразеологизмов с компонентом «Бог»*. Курган: Курганский государственный университет, 2005.
12. Шведова, Н. В. *Словарь фразеологизмов с компонентом «черт»*. Курган: Курганский государственный университет, 2009.

б. Фразеолошки речници синонима руског језика:

13. Бирих, А. К., Мокиенко, В. М. и Л. И. Степанова. *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997.

14. Жуков, В. П., Сидоренко, М. И. и В. Т. Шкляров. *Словарь фразеологических синонимов русского языка: около 730 синонимов.* под ред. В. П. Жукова. Москва: Русский язык, 1987.

в. Фразеолошки речници библијских фразеологизама руског језика:

15. Бирих, А. К., В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова. *Словарь фразеологических синонимов русского языка.* Под ред. В. М. Мокиенко. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
16. Дубровина, К. Н. *Энциклопедический словарь библейских фразеологизмов.* Москва: Флинта, Наука, 2010.
17. Иванова, Е. Е., Мокиенко, В. М. Балакова, Д. и Х. Вальтер. *Лепта библейской мудрости : русско-славянский словарь библейских крылатых выражений и афоризмов с соответствиями в германских, романских, армянском и грузинском языках.* Т. 1 – 2. Могилев: МГУ имени Кулешова, 2019.
18. Лилич, Г. А. *Толковый словарь библейских выражений и слов : около 2000 единиц.* коллектив Г. А. Лилич, В. М. Мокиенко, О. И. Трофимкина. Москва : АСТ ; Астрель, 2010.
19. Мокиенко, В. М. *Библеизмы в современной русской речи : как их правильно понимать и употреблять.* Москва: Центрополиграф, 2017.

г. Дескриптивни речници руског језика:

20. Горбачевича, К. С. *Большой академический словарь русского языка.* под ред. К. С. Горбачевича, А. С. Герда. Москва: Наука; Санкт-Петербург: Наука, 2008.
21. Евгеньева, А. П. *Словарь русского языка в четырёх томах.* 3-е издание, стереотипное. под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Русский язык, 1985.
22. Кузнецов, С. А. *Большой толковый словарь русского языка.* гл. ред. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург: Норинт, 2000.
23. Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов.* отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва: РАН. Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Азбуковник, 2008.

д. Остали речници руског језика:

24. Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка в четырёх томах.* 2-е издание, стереотипное. под ред. Б. А. Ларина. Москва: Прогресс, 1986.
25. Шулежкова, С. Г. *Фразеологический словарь старославянского языка : свыше 500 единиц.* Москва: Флинта : Наука, 2011.

9.1.2. СРПСКИ ИЗВОРИ

а. Фразеолошки речници српског (хрватског) језика:

1. Matešić, J. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika.* Zagreb: Školska knjiga, 1982.
2. Оташевић, Ђ. *Фразеолошки речник српског језика.* Нови Сад: Прометеј, 2012.

б. Дескриптивни речници српског језика:

3. Московљевић, М. *Речник савременог српског књижевног језика са језичким саветником*. Београд: Гутенбергова галаксија, 2000.
4. Николић, М. *Речник српског језика*. Измењено и поправљено издање. уред. Мирослав Николић. Нови Сад: Матица српска, 2011.
5. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959 – .
6. *Речник српскохрватског књижевног језика (I-VI)*. Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска, 1967 – 1976.

в. Остали речници српског (хрватског) језика:

7. Ћосић, П. *Речник синонима*. Београд: Корнет, 2008.
8. Skok, P. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I – IV*. Zagreb: JAZU, 1971.

г. Остали извори српског језика:

9. Вуловић, Н. *Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.
10. Пешикан, М., Јерковић, Ј. и М. Пижурица. *Правопис српског језика*. Измењено и допуњено издање. Нови Сад: Матица српска, 2010.

9.1.3. ПРЕВОДНИ ИЗВОРИ

а. Српско (хрватско) – руски речници:

1. Бошковић, Р. *Српско-руски речник*. Београд: Јасен, 2013.
2. Толстой, И. И. *Сербскохрватско-русский словарь = Српскохрватско-руски речник*. Москва: Русский язык, 2000.
3. Трофимкина, О. И. *Сербохрватско-русский фразеологический словарь*. Москва: Восток-Запад, 2005.
4. Dautović, Matija. *Hrvatsko-ruski rječnik*. Sv. 1 – 2. Zagreb: Školska knjiga, 2002.

б. Руско – српски (хрватски) речници:

5. Менац, А. *Русско хорватский или сербский фразеологический словарь*. Т. I – II. Загреб: Школска књига, 1979 – 1980.
6. Станкович, Б. *Русско-сербскохрватский словарь: около 52 000 слов*. Москва: Русский язык; Нови-Сад: Матица српска, 1988.
7. Poljanec, R. F. *Rusko-hrvatski ili srpski rječnik = Русско-хорватский или сербский словарь*. sastvili Radoslav F. Poljanec, S. M. Madatova-Poljanec. Zagreb: Školska knjiga, 1987.

в. Остали двојезични речници:

8. Ђуровић, Д. *Речник руско-српскохрватски: са граматиком руског језика*. Београд: Француско-српска књижара А. М. Поповића, 1946.

9. Кончаревић, К. и М. Радовановић. *Руско-српски и српско-руски теолошки речник = Русско-сербский и сербско-русский богословский словарь*. Београд: Службени гласник, 2012.
10. Кошутин, Р. *Примери књижевнога језика руског. Том 3. Речник*. Београд: Државна штампарија, 1926.
11. Московљевић, М. С. *Речник руског и српскохрватског језика*. Београд: Научна књига, 1963.

9.2. ПРИЛОГ 2. ЛИТЕРАТУРА

- Авалиани Ю. Ю., Ройзензон Л. И. „О разграничении синонимии и вариантности в области фразеологических единиц“. *Вопросы фразеологии и составления фразеологических словарей*. Баку, 1964. стр. 6–15.
- Аврамова, В. „Универсальное и национальное во фразеологизме“. *V международный симпозиум: Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков (Белград – Ниш, 30 мая – 1 июня 2000г.)*, стр. 230–234.
- Алевич, А. В. „К истории перевода Библии на русский язык“. *Вестник Московского университета*. Серия 22. Теория перевода. №4, 2019. стр. 38–49.
- Алефиренко, Н. Ф. и Н. Н. Семененко. *Фразеология и паремиология*. Москва: Издательство «Флинта», Издательство «Наука», 2009.
- Алехина, А. И. „Структура инварианта-варианта во фразеологических отношениях мотивированности/немотивированности“. *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна*. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія. Мінск : Універсітэцкае, 1990. № 2. стр. 56–60.
- Арапов, О. А. „Библеизмы в языке духовного фольклора и их лексикографическое описание“. *Проблемы истории, филологии, культуры*. Выпуск 2 (24). Москва – Магнитогорск – Новосибирск, 2009. стр. 267–270.
- Ахманова, О. С. *Словарь лингвистических терминов*. изд. 2, стереотипное. Москва: Едиториал УРСС, 2004.
- Байрамова, Л. К. „Эквивалентность библейских аксиологических фразеологизмов“. *Филология и культура. Philology and culture*, 2013. №1(31). Казань: Издательство Казанского университета, стр. 17–22.
- Байрамова, Л. К. и В. А. Бойчук. *Аксиологический словарь фразеологизмов – библеизмов на русском, украинском, белорусском, болгарском, польском, чешском, английском, немецком, французском языках: словарь ценностей и антиценностей*. Казань: Центр инновационных технологий, 2012.
- Бајић Р. и Н. Вуловић. „Семантичко-фразеолошка анализа неких лексема са сакралним значењима у српском језику (анђео, ангел / демо, бес)“. *Црквене студије*, Бр. 6. Ниш, 2009. стр. 271–279.
- Бајић, Р. „Неки проблеми лексикографске обраде појединих лексема из области православне духовности у савременом српском језику“. *Српска теологија данас*. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2012, стр. 729–733.
- Бајић, Р. *Лексика из сфере православне духовности у српском језику и њена лексикографска обрада : докторска дисертација*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2013.
- Бакина, А. Д. „Библеизмы vs библейские фразеологизмы: уточнение понятий (на примере английских и немецких текстов)“. *Вестник САФУ. Лингвистика*. Т21, №6. 2021. стр. 35–43.
- Балакова, Д. и др. *Лепта библейской мудрости: библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках*. Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2014.
- Беликова Г.В. *Библеизмы как способ актуализации русско-французского межкультурного диалога*. Автореферат диссертации. Ярославль, 1999.

- Белобородова, А. В. „Вариативность фразеологических единиц, репрезентирующих концепт „безразличие“ в русском и английском языках”. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2009, Тамбов: Грамота. стр. 27–29.
- Бердникова, Т. А. и Н. А. Уарова. „Функционирование библеизмов в современном русском языке”. *Сборник трудов Якутской духовной семинарии*. Выпуск 2, 2015. стр. 109–119.
- Бертагаев Т. А. и В. И. Зимин. „О синонимии фразеологических сочетаний в современном русском языке”. *Русский язык в школе*, №3, 1960. стр. 4–10.
- Бетехтина, Е. Н. *Фразеологические библеизмы с ономастическим компонентом в современном русском языке (на фоне английского)*. Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 1995.
- Бирих А. и Й. Матешич. „Из истории русских библейских выражений”. *Русский язык за рубежом*, № 5-6 (1994). стр. 41–47.
- Бирих А. и Й. Матешич. *Фразеология библейского происхождения*. Прага, 1999.
- Бошњаковић, Ж. и Г. Штасни. „Лексикографска обрада лексеме Христос у речницима српског књижевног и народног језика”. *Српски језик*, XXII, Београд, 2017. стр. 95–116.
- Бугаева, И. В. „Наименование праздников в православном социолекте”. *Известия Уральского государственного университета. Сер. 2, Гуманитарные науки*. № 53. вып. 14. Екатеринбург: Уральский государственный университет им. А.М. Горького, 2007. стр. 84–92.
- Бугаева, И. В. „Концепт «праздник» в религиозном дискурсе: лексикографический аспект”. *Проблемы истории, филологии, культуры*, №2 (24). Магнитогорск: Магнитогорский государственный технический университет им. Г.И. Носова, 2009. стр. 155–159.
- Буженинов, А. Э., Загоскина, П. А. „Номинация моральных качеств личности во фразеологизмах-библеизмах (на материале русского, французского и английского языков)”. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. № 6 (72): в 3-х ч. часть I. Тамбов: Грамота, 2017. стр. 68–72.
- Булгаков С. В. *Настольная книга для священно-церковно-служителей*, т. 2. Москва: Издательство Московского патриархата, 1993.
- Бушуй, А. М. *Лексикографическая и библиографическая репрезентация фразеологии*. Автореферат диссертации, Университет им. А. А. Жданова, Ленинград, 1982.
- Бушуй, Т. А. „Фразеографирование в контрастивном лексическом словаре методом гнездообразования”. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, № 2 (6) 2010, Издательство Грамота, стр. 25–28.
- Вальтер, Х. „Блажен, кто верует, тепло тому на свете, различия в библейской фразеологии немецкого и русского языков”. *Славянская фразеология и Библия*. Greifswald – Sankt Petersburg – Ružomberok, 2013. стр. 69–75.
- Вальтер, Х. „Лексикографическое описание библейской фразеологии (из опыта немецкорусского словаря библеизмов)”. *Проблемы истории, филологии, культуры. Научный журнал РАН, Под ред. Н. Г. Абрамзона*. 2009, Москва, Магнитогорск, Новосибирск: Издательство ООО „Аналитик”, стр. 73–78.
- Величковић, Д. „Категорија броја у српскохрватским и руским фразеолошким конструкцијама”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 13/1, 1983. стр. 131–138.
- Вендина, Т. И. *Введение в языкознание*. Москва: Высшая школа, 2001.

- Верещагин, Е. М. „Библейская стихия русского языка”. *Русская речь*, №1, 1993. стр. 90–98.
- Виноградов, В. В. *Лексикология и лексикография*. Москва: Издательство «Наука», 1977.
- Вићентић, Б. и П. Пипер. *Библиографија српске лингвистичке русистике (1991-2000)*. Нови Сад: Матица српска, 2006.
- Власова, М. Н. *Энциклопедия русских суеверий*. СПб: Азбука-классика, 2008.
- Вуловић, Н. *Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.
- Вуловић, Н. „Експресивност фразеолошких јединица с компонентом ђаво у српском језику”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 45/1, 2016. стр. 381–393.
- Вуловић, Н. „Семантичка анализа два покрајинска израза из Вукове збирке српских пословица”. *Наш језик*, XLVIII, Св. 3 – 4. 2017. стр. 9–18.
- Вуловић, Н. и Р. Бајић. „Фразеологизми из области православне духовности у једнојезичним речницима српског језика”. *Проблеми историје, филологије, културе. Научни журнал РАН, Под ред. Н. Г. Абрамзона*. Москва, Магнитогорск, Новосибирск: Издательство ООО „Аналитик”, 2011. стр. 444–448.
- Вургафт С. Г. и И. А. Ушаков. *Русское старообрядчество. Энциклопедический словарь*. Москва: Церковь, 1996.
- Гак, В. Г. „Особенности библейских фразеологизмов в русском языке”. *Вопросы языкознания*, №5, 1997. стр. 55–65.
- Гак, В. Г. *Языковые преобразования*. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1998.
- Георгиева, С. „Своеобразие русских и болгарских фразеологизмов, связанных с религией”. *Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков*. Београд: Славистичко друштво Србије, 1997. стр. 218–222.
- Гневэк, О. В. „Изменение семантики лексемы бог (по материалам современных фразеологических словарей, пословиц и антипословиц)”. *Проблеми историје, филологије, културе*, № 2 (24). Под ред. М. Г. Абрамзона. Москва, Магнитогорск, Новосибирск: РАН, ООО «Аналитик», 2009. стр. 56–61.
- Голяк, С. „Градуелност у фразеологији (на примеру српских и белоруских фразеологизама)”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 37/1. Београд: Филолошки факултет, 2008. стр. 51–60.
- Голяк, С. „Устаљена поређења у српском и белоруском језику са аспекта идиоматичности”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 38/1, 2009. стр. 211–220.
- Голяк, С. „Слово и фразеологизм: корреляция свойств”. *Јужнословенски филолог*, LXX. Београд: Институт за српски језик и САНУ, 2014. стр. 225–248.
- Гочева, С. П. „Библейские фразеологизмы в русском и болгарском языках”. *V међународни симпозиум Состояние и перспективы сопоставительных исследований русского и других языков*. Београд: Славистичко друштво Србије, 2000. стр. 245–251.
- Горюшина, Р. И. и Ф. В. Саруханян. „К вопросу о происхождении библеизмов”. *Альманах современной науки и образования*. Тамбов: Грамота, 2012. № 2 (9): в 3-х ч. часть III, стр. 46–48.
- Григорьева, А. М. „Выражение «как у Христа за пазухой» в контексте христианской книжной и народной культуры”. *Традиционная культура*. Т. 9, № 3 (31), 2008. стр. 126–131.
- Григорьев, А. В. *Русская библейская фразеология в контексте культуры*. Москва: Издательство „Индрик”, 2006.

- Грковић-Мејџор, Ј. „Прилог историји лексичко-семантичке групе -greh-“. [У:] Ј. Грковић-Мејџор и К. Кончаревић (уред.) *Теолингвистичка проучавања словенских језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2013, 369–388.
- Даль, В. И. *Пословицы русского народа в двух томах*. Москва: Художественная литература, 1989.
- Димитријевић, Владимир. „Ко слави славу, њему и помаже. Слава, верски обичаји и понашање у цркви“. *Очев дом*. Београд, 2018.
- Димитрова, С. „Фразеологизмы с опорным словом бог в русском и болгарском языках“. *Problemy frazeologii europejskiej II*. 1997, Warszawa, стр. 301–307.
- Драгићевић, Р. „О проблемима идентификације фразеологизама“. *Súdslavistik Zeitschrift für südslavische Sprachen, Literaturen und Kulturen*, No. 1, Tübingen, 2009. str. 35–44.
- Дубровина, К. Н. *Библейские фразеологизмы в русской и европейской культуре*. Москва: Издательство «Флинта», Издательство «Наука», 2012.
- Дубровина, К. Н. *Энциклопедический словарь библейской фразеологии*. Москва: Флинта : Наука, 2010.
- Дубровский, Н. *Масляница*. Москва: Типография С. Селивановского, 1870.
- Баковац, А. *Лексикон хришћанства, јудаизма и ислама*. Београд: Агенција „Матић“, 2006.
- Борђић, П. „Глас вапијућег у пустињи и голос вопиющего в пустыне“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XIV/1. Нови Сад: Филозофски факултет, 1971. стр. 361–372.
- Енциклопедија православља I – III. Београд: Савремена администрација, 2002.
- Жевнерович Е. Э. „Библеизмы как лексические единицы в русской и английской лингвистике“. *Идеи. Поиски. Решения: сборник статей и тезисов XI Международной научно-практической конференции преподавателей, аспирантов, магистрантов, студентов*, Минск, 22 ноября 2017 г., 2018. стр. 57–62.
- Жолобова, А. О. „Фразеологизмы-библеизмы в русском, английском и испанском языках: частичные эквиваленты“. *Материалы научной итоговой конференции „Русская и сопоставительная филология: Концептуально-семантический и системно-функциональный аспекты“*. Казань: Унипресс, 2002. стр. 24–25.
- Жолобова, А. О. *Фразеологические единицы библейского происхождения в английском, испанском и русском языках*. Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Казань: 2005.
- Жуков, В. П. *Русская фразеология*. Москва: Высшая школа, 1986.
- Жуков, В. П. *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Просвещение, 1978.
- Зайцева, Я. С. *Структурно-семантические и стилистические особенности фразеологизмов библейского происхождения в современном русском языке*. Автореферат диссертации. Москва: 2010.
- Занглигер, В. Ф. „О переходе нетрансформированных библейских изречений в пословицы“. *Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини*. 1998, Београд: Славистичко друштво Србије, стр. 271–274.
- Зеленин, Д. К. *Избранные труды: Очерки русской мифологии: умершие неестественной смертью и русалки*. Москва: Индрик, 1995.
- Занглигер, В. Ф. „Метафоры с зооморфизмами в русских и болгарских пословицах“. *IV международный симпозиум: Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков (Белград – Нови Сад, 8 – 10 октября 1996г.)*, 1996. стр. 223–226.

- Ивановић, Б. *Рецесивна обележја немачких фразеологизама и тенденција нивелације према савременом језичком стању*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2012.
- Ивић, М. „О теорији антропоцентризма и српским језичким датостима”. *Јужнословенски филолог*, 62, 2006. стр. 1–6.
- Извекова, Т. Ф. „Анализ лексико-семантических полей концепта «праздник» в русской языковой картине мира”. *Мир науки, культуры, образования*, № 6 (25), 2010. стр. 9–12.
- Јовановић, Г. „Црквена и црквенословенска лексика у народним говорима и њена адаптација”. *Хрватски дијалектолошки зборник*. Књ. 8, Загреб: Разред за филолошке знаности, 1989. стр. 41–53.
- Јовановић, Т. „Ход Богородице по мукама у српском препису средине XVI века”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. Књ. 76, 2010. стр. 81–93.
- Јочић, Ј. „Несинонимске лексичке варијанте компонената чѐрт и враг у руским и српским фразеологизмима”. *Славистика*, XXV/2 (2021). Београд: Славистичко друштво Србије, 2021. стр. 138–156.
- Јочић, Ј. „Фразеологизми с компонентом зортонимом в русском и сербском языках”. *Polyslav* 2022, №3, (примљено за штампу)
- Казарян, А. З. „Многозначные фразеологизмы в русском и английском языках”. *Национальная ассоциация ученых (НАУ), Филологические науки*, № XI (16). Санкт-Петербург, 2015. стр. 102–105.
- Каминская, Е. В. *Фразеология библейского происхождения во французском и русском языках*. Автореферат диссертации. Санкт-Петербург: 2004.
- Касумова, М. Ю. „Библейская фразеология в современных лингвистических исследованиях”. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, 2014. (доступно на: <<https://cyberleninka.ru/article/n/bibleyskaya-frazeologiya-v-sovremennyh-lingvisticheskikh-issledovaniyah>>, датум приступа 20.03.2024.)
- Керкез, Д. (2018). „Вот тебе бабушка и Юрьев день или фразеологизми и неочекиваност”. *Трагом славистичких истраживања професора Богољуба Станковића*. Београд: Савез славистичких друштва Србије и Филолошки факултет Универзитета у Београду. стр. 69–81.
- Киршова, М.П. „Сопоставительный анализ некоторых сравнительных оборотов в русском и сербском языках”. *В международный симпозиум: Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков* (Белград – Ниш, 30 мая – 1 июня 2000г.), 2000. стр. 199–204.
- Киршова, М. „Фразеологизмы с числительными в русском языке и их соответствия в сербском”. *Славистика*, књ. V, 2001. Београд: Славистичко друштво Србије, стр. 80–84.
- Клеут, М, Матицки, М, Самарџија, С. и М. Радевић. *Народне умотворине у Летопису Матице српске*. Нови Сад – Београд: Институт за књижевност и уметност, 2003.
- Клименко, Л. П. *Словарь переносных, образных и символических употреблений слов в Псалтири*. Нижний Новгород: Издательство Христианская библиотека, 2012.
- Клюкина, Т. П. „Особенности употребления перевода английских и русских библеизмов”. *Столпотворение*, № 8-9, 2003. (ссылка: <http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/klyuk-bible-phrases.shtml> (дата обращения: 26.01.2024.)
- Ковшова, М. Л. *Лингвокультурологический метод во фразеологии : коды культуры*. издание третье. Москва: URSS, 2016.

- Колесникова, Л. Н. и Р. Н. Попов. „К вопросу о вариантности фразеологических единиц.“ *Проблемы фразеологии*. Тула: Тульский государственный педагогический институт, 1980. стр. 3–12.
- Кончаревић, К. „Језик и православна култура: правци истраживања“. *Зборник Матице српске за славистику*, № 54 – 55, Нови Сад, 1998. стр. 149–168.
- Кончаревић, К. „Руска лексика из религијско-црквене сфере и њена лексикографска обрада (социолингвистички и лингвокултуролошки приступ)“. У: *Творбена и лексичка семантика у српском и другим словенским језицима. Радови са IV лингвистичког скупа „Бошковићеви дани“* (Подгорица, 8. и 9. октобар 1998). Подгорица: ЦАНУ, 1999а, 205–218.
- Кончаревић, К. „Монашка цивилизација и језик (конфронтациони лингвокултуролошки приступ)“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 28/1, 1999б. стр. 85–95.
- Кончаревић, К. „Руско старообредништво кроз призму лингвокултурологије (оглед функционлане анализе)“. *Црквене студије*, бр. 3, 2006. стр. 143–172.
- Кончаревић, К. „Лексикографска обрада теолошке терминологије (лингвистички и лингводидактички аспекти)“. У: Анђелка Игњачевић, Данијела Ђоровић, Наташа Јанковић, Маја Стевановић (ур.). *Језик струке: изазови и перспективе: зборник радова = Language for Specific Purposes: challenges and prospects: book of proceedings*. Београд: Друштво за стране језике и књижевност, 2011. стр. 163–171.
- Кончаревић, К. *Поглед у теолингвистику*. Београд: Јасен, 2015а.
- Кончаревић, К. „Интердисциплинарност у теолингвистици (на материјалу фразеолошких теонема у српском и руском језику)“. *Славистика XIX* (2015б). Београд: Славистичко друштво Србије. стр. 119–126.
- Кончаревић, К. „Лексика и фразеологија као предмет теолингвистичких испитивања : на материјалу руског и српског језика“. *Филолошки преглед : часопис Савеза друштава за стране језике и књижевности СФРЈ*, 2015в. Београд : Научно дело, стр. 55–71.
- Кончаревић, К. *Језик и религија: појмовник теолингвистике*. Београд: Јасен, 2017.
- Кончаревић, К. *Језик и култура: славистичка перспектива*. Београд: Јасен, 2018а.
- Кончаревић, К. „Фразеологизми инспирисани светим Предањем у руском и српском језику“. *Славистика XXII-2* (2018). Београд: Славистичко друштво Србије, 2018б. стр. 25–35.
- Кончаревић, К. „О неким руским и српским фразеологизмима инспирисаним хагиографско-хеортолошким предањем православне цркве“. *Славистика XXV-2* (2021). Београд: Славистичко друштво Србије, 2021а. стр. 26–40.
- Кончаревић, К. „Руске и српске паремије инспирисане хагиографско-хеортолошким предањем Православне Цркве“. *Филолошки преглед*, књ. 1, 2021б, стр. 83–96.
- Кончаревић, К. и Р. Трнавац. *Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1986-1991)*. Нови Сад: Матица српска, 2004.
- Кончаревић, К. и М. Радовановић. „О једном могућем приступу лексикографији теолошких речника (организациони принципи и конструкцијска решења)“. У: Богољуб Шијаковић (ур.) *Српска теологија данас: зборник радова Трећег годишњег симпозиона (Београд, 27-28. мај 2011)*. Књ. 3. Београд: Православни богословски факултет, 2012. стр. 718–728.
- Коршунков, В. А. „Имена Масленицы (этнографический комментарий к обрядовому фольклору)“. *Вестник Челяб. гос. ун-та*. № 1. Филология, 1998. стр. 43–48.
- Кочинава, Г. В. „История устойчивого выражения «райские кущи»“. *Вестник МПГУ. Серия Филология. Теория языка. Языковое образование*, 2019. стр. 90–95.

- Кравецкий, А. Г. „Социолингвистические аспекты первых переводов Библии на русский язык”. *Slověne*. № 1, 2015. стр. 191–203.
- Кузнецова, И. В. „Русский устойчивые сравнения с семантикой 'совсем не нужен' и 'очень нужен'”. Уред. В. М. Мокиенко. *Устойчивые сравнения в системе фразеологии*. Санкт-Петербург – Грайфсвальд, 2016. стр. 90–100.
- Кузьмина, Н. А. „О библеизмах-сравнениях”. Уред. В. М. Мокиенко. *Устойчивые сравнения в системе фразеологии*. Санкт-Петербург – Грайфсвальд, 2016. стр. 240–245.
- Левушкина, Р. „Теоними у савременом српском језику”. У: Ј. Грковић-Мејдор, К. Кончаревић (ур.). *Теолингвистичка проучавања словенских језика*. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија, Књ. 5. Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности, 2013. стр. 167–177.
- Лилич, Г. А. „Библеизмы как отражение воззрений эпохи”. *Библия и возрождение духовной культуры русского и других славянских народов: Государственная программа „Народы России: Возрождение и развитие”*. 1995, Санкт Петербург: Петрополис, стр. 106–113.
- Лилич, Г. А. „Библеизмы в современном русском и сербском языках”. *Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини*. Београд: Славистичко друштво Србије, 1998. стр. 275–278.
- Лилич, Г. А. и О.И. Трофимкина. „Библеизмы в современном русском и сербском языках”. *Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини*. Београд: Славистичко друштво Србије, 1998. стр. 275–278.
- Марјановић, С. „Реч више о одликама поредбених фразема”. *Филолошки преглед*, XLI, 2014-2. Београд: Филолошки факултет, 2014. стр. 93–104.
- Марковић, М. „Култ светог Вита (Вида) код Срба у средњем веку”. *Зограф : часопис за средњовековну уметност*. 31, 2006/2007. стр. 35–50.
- Маројевић, Р. *Граматика руског језика*. Београд: ЗУНС, 2002.
- Маслова, В. А. *Лингвокултурология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений*. Москва: Издательский центр «Академия», 2001.
- Маслова, В. А. (2014). „Лингвокултурология как наука о наиболее культуроносных языковых сущностях”. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. 2014. стр. 78–90.
- Матешкић, Ј. „Фразеологија и дијалектологија”. *Хрватски дијалектолошки зборник*, Књ. 9. Загреб, 1995. стр. 83–88.
- Медведева, Д. И. „Языковая репрезентация концепта душа в русской и сербской фразеологии”. *Вестник Удмуртского университета. Серия история и филология*. Т. 26, вып. 5, 2016. стр. 77–88.
- Медведева, Д. И., Васильева, В. А. и Б. Марич. „Устойчивые словесные комплексы с компонентом праздник в русском языке и их аналоги в европейских языках”. *Многоязычие в образовательном пространстве*, №10. Ижевск: УдГУ, 2018. стр. 82–89.
- Мелерович, А. М. и В. М. Мокиенко. *Семантическая структура фразеологических единиц современного русского языка*. Кострома: Федеральное агентство образования, Костромской государственной университет имени Н. А. Некрасова, 2005.
- Мендельсон, В. А. *Фразеологические единицы библейского происхождения в английском и русском языках*. Автореферат диссертации. Казань: 2002.
- Мечковская, Н. Б. *Язык и религия : пособие для студентов гуманитарных вузов*. Москва: Агентство «ФАИР», 1998.

- Мирковић, М. *Историја Римске државе: од Ромула, 753. године пре Христа, до смрти Константина, 337. године нове ере*. Београд: Службени гласник, 2014.
- Михайлова, Ю. Н. „Советская идеология в лексикографическом описании религиозной лексики“. В: *Советская культура в современном социопространстве России: трансформации и перспективы. Материалы научной интернет-конференции. Екатеринбург 28–29 мая 2008 г.* Екатеринбург, 2008. <<http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/1855/1/Part1%202008-08.pdf>> (дата обращения: 12. 3. 2024)
- Мишенькина, Е. В. и Т. Ф. Извекова. „Синхронно-диахронный аспект репрезентации концепта «праздник» в малых фольклорных жанрах русского речевого творчества“. *Ярославский педагогический вестник*, № 4, Том I (Гуманитарные науки), 2011а. стр. 173–176.
- Мишенькина, Е. В. и Т. Ф. Извекова. „Этимологический анализ концепта «праздник» как способ описания языковой картины мира славян“. *Ярославский педагогический вестник*, №1, Том I (Гуманитарные науки), 2011б. стр. 296–301.
- Мишутинская Е. А., Злобина И. С. и А. А. Шакирова. „Сравнительный анализ функционирования библеизмов в английском и русском языках“. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2014. № 12 (42): в 3-х ч. часть I, стр. 125–127.
- Мокиенко, В. М. *Славянская фразеология*. Издание второе, исправленное и дополненное. Москва: Высшая школа, 1989.
- Мокиенко, В. М. „Фразеологические библеизмы в современном тексте“. *Библия и возрождение духовной культуры русского и других славянских народов, Государственная программа „Народы России: Возрождение и развитие“*. Санкт-Петербург: Петрополис, 1995. стр. 143–158.
- Мокиенко, В. М. „Проблемы словарного описания русских библеизмов (общая и учебная лексикография)“. *Зборник радова, XII Конгрес међународној асоцијацији предавача руског језика и литературе*. 2011, Shanghai: Shanghai foreign language education press, стр. 670–675.
- Мокиенко, В. М. „Устойчивые сравнения в системе фразеологии“. Уред. В. М. Мокиенко. *Устойчивые сравнения в системе фразеологии*. Санкт-Петербург – Грайфсвальд, 2016. стр. 37–49.
- Мокиенко, В. М. *Библеизмы в современной русской речи: как их правильно понимать и употреблять*. Москва: Центрополиграф, 2017.
- Мокиенко, В. М., Лилич, Г. А. и О. И. Трофимкина. *Толковый словарь библейских выражений и слов*. Москва: АСТ, Астрель, 2010.
- Мршевић-Радовић, Д. „Глаголске фразеолошке јединице и редукција префикса“. *Научни састанак слависта у Вукове дане 14/2*, 1985, стр. 105–110.
- Мршевић-Радовић, Д. *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет, 1987.
- Мршевић-Радовић, Д. „Фразеолошке јединице с компонентом књига – прилог српској лексикографији“. *Научни састанак слависта у Вукове дане 32/1*, 2004. стр. 95–105.
- Мршевић-Радовић, Д. *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2014.
- Мушовић, А. „Структурно-семантичке особине неких фразеолошких јединица руског и српскохрватског језика које се употребљавају за изражавање временских односа“ *Studia philologica 1 – 2*. Приштина: Филозофски факултет, 1987. стр. 61–67.

- Мушовић, А. „О статусу неких фразеолошких јединица с минималном структуром у савременом руском и српском језику“. *Универзитетска мисао*, књ. 1, св. 1/2. Подгорица: Друштвене науке, 1993. стр. 67–70.
- Мушовић, А. „Фразеолошке јединице са нумеративом као структурном компонентом.“ *Зборник Филозофског факултета у Приштини*, књ. 5 – 6. Приштина: Филозофски факултет, 1995/ 1996. стр. 213 – 224.
- Мушовић, А. *Фразеолошки адвербијали: на материјалу руског и српског језика*. Приштина: Универзитет у Приштини, 1997.
- Никитина, Т. *Православный молитвослов на дни Великого поста : С параллельным русским переводом*. Москва : Паломник, 2012.
- Николић, Б. „Основни типови фразеолошких обрта у савременом српскохрватском књижевном језику.“ *Наш језик*, Књ. XXI, св. 1–2, 1975. Београд: Институт за српски језик САНУ, стр. 7–13.
- Оноприенко, С. *Библеизмы современного русского языка*. Автореферат диссертации. Воронеж: 1997.
- Острогорски, Г. *Историја Византије*. Београд: Мiba books, 2022.
- Петровић, С. *Лексика из сфере православне духовности у савременом руском и српском језику: лексичко-семантички, лексикографски и лингвокултуролошки аспекти : докторска дисертација*. Београд: Филолошки факултет, 2022.
- Пешикан, М., Јерковић, Ј. и М. Пижурица. *Правопис српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2010.
- Пипер, П. *Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1945-1975)*. Нови Сад: Матица српска, 1984.
- Пипер, П. *Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1976-1985)*. Нови Сад: Матица српска, 1990.
- Пипер, П. *Увод у славистику*. 2. прерађено издање. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- Пипер, П. *Граматика руског језика у поређењу са српском*. Београд: Завет, 2012.
- Подольская, Н. В. *Словарь русской ономастической терминологии*. Москва: Наука, 1978.
- Подюков, И. А. „Русская диалектная лексика в речи лупьинских Коми-Пермяков“. *Вестник Пермского университета: Российская и зарубежная филология*. Вып. 3 (19), 2012. стр. 14–21.
- Попова, Н. В. „О системных связях и стилистическом расслоении фразеологизмов“. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, № 1 (3). Тамбов: Грамота, 2009. стр. 161–163.
- Попспирова, Т. „Некоторые структурно-грамматические параллели македонской и русской соматической фразеологии.“ *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*, III, 1977. Скопље: Филозофски факултет, 1977. стр. 123–126.
- Попспирова, Т. „О структуре и семантике фразеологических единств с соматическим компонентом голова в македонском и русском языках.“ *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*, VI, Скопље: Филозофски факултет, 1983. стр. 175–181.
- Проект Постановления Правительства Российской Федерации „Об утверждении правил русской орфографии“ (подготовлен Минпросвещения России 09.11.2021). Доступан на линку: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/56800589/> (датум приступа: 22.02.2024.)
- Раденковић, Љ. „Известен ли южным славянам леший“. *Живая старина: Журнал о русском фольклоре и традиционной культуре* 4, 2011. стр. 34–37.
- Радовановић, М. и К. Кончаревић. „Сакрална лексика као предмет лексикографске обраде у преводним речницима: лингвокултуролошки аспекти“. У: А. К.

- Гадомски, К. Кончаревић (ур.), *Теоллингвистика: међународни тематски зборник радова*. Београд: Православни богословски факултет: Институт за теолошка истраживања, 2012. стр. 429–441.
- Раздобудко-Човић, Л. „О утицају руског превода Новог завета из 1819/21. године на Вуков Нови Завјет”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 26/1, 1997. стр. 305 – 312.
- Раздобудко-Човић, Л. „Културолошке компоненте фразеологизама у роману Виктора Пељевина *Generation „П”* и њихов превод на српски језик”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39/1, 2010. стр. 417–429.
- Реунова, Е. В. „Особенности употребления безэквивалентных библеизмов в русском и английском языках”. *Вестник РУДН. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*. 2014. стр. 90–98.
- Речник лингвистичких термина*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Одбор за стандардизацију (доступно на: <<https://www.lingvistickitermini.rs/>>, датум приступа: 15.03.2024.)
- Ружић, В. „Међуљудски односи на фразеолошкој лествици српског језика”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 39/1, 2010. стр. 387–404.
- Сеидова, Н. „О разграничении синонимии и вариативности в области фразеологических единиц”. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія „Філологічні науки”*, № 1 (9), 2015. стр. 160–163.
- Сибирева, М. В. „Концепт «вера» в русской языковой картине мира: лексикографический аспект”. *Проблемы истории, филологии, культуры*, № 2 (24). Под ред. М. Г. Абрамзона. Москва, Магнитогорск, Новосибирск: РАН, ООО «Аналитик», 2009. стр 150–155.
- Сидоренко М. И. *Принципы составления словаря фразеологических синонимов. Автореферат диссертации*. Ленинград, 1964.
- Сизоненко, Д. протоиерей „Что такое «манна небесная?»” (доступно на сајту: <<https://blog.predanie.ru/article/chto-takoe-manna-nebesnaya/>>, приступљено 15.04.2024.)
- Словарь фразеологических синонимов русского языка* под ред. В. М. Мокиенко. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
- Словарь фразеологических синонимов русского языка* под ред. В. П. Жукова. Москва: Русский язык, 1987.
- Солодуб, Ю. П. „К вопросу о совпадении фразеологических оборотов в различных языках”. *Вопросы языкознания*, №2. 1982. стр. 106–114.
- Солодуб, Ю. П. и Ф. Б. Альбрехт. *Современный русский язык: лексика и фразеология (сопоставительный аспект) : учебник для студентов филологических факультетов и факультетов иностранных языков*. 2-е изд. Москва: Флинта : Наука, 2003.
- Стакић, М. „Значење синтагме адамско колено: дар или казна”. *Црквене студије*, бр. 18, 2021, Ниш. стр. 445–462.
- Субочева, А. Н. *Системный анализ библейских фразеологизмов из лексикографических трудов В.И. Даля*. Автореферат диссертации. Москва: 2007.
- Телия, В. Н. *Что такое фразеология*. Москва: Издательство «Наука», 1966.
- Телия, В. Н. *Русская фразеология : семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996.

- Терентьева, Е. Ю. „Лингвистические особенности номинации праздников православной церкви в русском и болгарском языках”. *Славянский альманах* (2009). Москва. стр. 246–257.
- Турилова, М. В. „О шуте и не только”. *Русская речь* 2, 2008. стр. 118–124.
- Урманчеева, И. С. „Ритмико-рифмическая организация как проявление конструктивной вариантности печорских и общерусских фразеологизмов”. *Вестник Томского государственного университета. Филология*. № 50, 2017. стр. 125–134.
- Федоров, А. И. *Развитие русской фразеологии в конце XVIII – начале XIX в.* Новосибирск: Издательство «Наука» – Сибирское отделение, 1973.
- Федосова, Е. Ю. „Полисемия русских фразеологизмов в когнитивном аспекте”. *Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика*. №2, 2007. стр. 134–139.
- Федуленкова Т. Н. и Д. А. Глебова. „Особенности фразеологических единиц модели V + (D) + N + PREP + θ с глаголом обладания”. *Вестник НИИ гуманитарных наук при Правительстве Республики Мордовия*. 2019. № 2. стр. 227—231.
- Федуленкова, Т. Н. „Характеристика прототипов библиейской фразеологии и способы их преобразования в языковые единицы”. *Язык и культура*. № 45. 2019. стр. 108–120.
- Финк, Ж. „Сравнительные фразеологизмы: национальные и общеевропейские”. *XLII Международная филологическая конференция, 11 – 16 марта 2013, Избранные труды*, Санкт-Петербург, 2014, 333–345.
- Харазиньска, И. *Библеизмы в русской фразеологии*. Автореферат диссертации. Ростов-на-Дону: 1987.
- Цветкова, Е. В. „Диалектная лексика в Костромской топонимии (ляд, ляда, лядина и т.д.)”. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова* 1, 2011. стр. 105–109.
- Чайкановић, В. *О магији и религији*. Београд: Просвета, 1985.
- Чайкановић, В. *Студије из српске религије и фолклора, 1910 – 1924*. Београд: Српска књижевна задруга, Београдски графичко-издавачки завод, Просвета, Партедон М. А. М., 1994а.
- Чайкановић, В. *Студије из српске религије и фолклора, 1925 – 1942*. Београд: Српска књижевна задруга, Београдски графичко-издавачки завод, Просвета, Партедон М. А. М., 1994б.
- Шанский, Н. М. *Фразеология современного русского языка*. Москва: «Высшая школа», 1985.
- Шведова, Н. В. „Создание частного словаря фразеологизмов с компонентом черт”. *Проблемы истории, филологии, культуры, Русская лексикография и фразеография в контексте славистики: теория и практика*. 2009. Москва–Магнитогорск–Новосибирск: Российская академия наук, стр. 688–692.
- Шкляр В. Т. „О фразеологических синонимах в русском языке”. *Труды кафедры русского языка вузов Восточной Сибири и Дальнего Востока*. Т. 2. Иркутск, 1962, стр. 112–182.
- Штрбац, Г. *Фразеологија о човеку и човек у фразеологији*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2018.
- Шулежкова, С. Г. *От земли обетованной к небесам обетованным: очерки о судьбах библейских крылатых выражений*. Москва: Флинта, 2013.
- Dobrovol'skij D., Piirainen E. „Construction patterns idiomatic and their cognitive foundations”. *Yearbook of Phraseology*. Vol. 8. № 1, 2017. pp. 31—58. DOI: 10.1515/phras-2017-0004.
- Fink, Ž. *Adjektivni frazeologizmi u ruskom i hrvatskom jeziku*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 1994.

- Matešić, J. „Frazeologija i dijalektologija”. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 9, Zagreb, 1995. str. 83–88.
- Matešić, J. „Ići od Poncija do Pilata (Посылать от Понтия к Пилату)”. *Problemy frazeologii europejskiej II*. Warszawa, 1997, str. 163–165.
- Menac, A. „Frazeologizmi oko riječi kraj / konac u različitim jezicima”. *Strani jezici: časopis za primjenjenu lingvistiku*, vol. 5 (1 – 2), 1976. str. 35–38.
- Parizoska, J. i I. Filipović Petrović. „Varijantni frazemi u e-rječniku”. *Rasprave* 46/2 (2020), str. 941–955.
- Šafer, M. „Frazeologizmi sa leksemama đavo (vrag) / devil u srpskom i engleskom jeziku”. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 2017. str. 159–191.
- Valentová, A. M. *Biblická frazeológia v slovenskom a srbskom jazyku : disertačná pracá*. Nový Sad: Univerzitetu v Novom Sade, Filozofická fakulta, Jazyk a literatúra, 2020.

9.3. ПРИЛОГ 3. СПИСАК СКРАЋЕНИЦА КОРИШЋЕНИХ У РАДУ

Лексикографски и фразеографски извори:

Скраћеница	Назив речника
БАС	Горбачевича, К. С. <i>Большой академический словарь русского языка</i> . под ред. К. С. Горбачевича, А. С. Герда. Москва: Наука; Санкт-Петербург: Наука, 2008.
БТСРЯ	Кузнецов, С. А. <i>Большой толковый словарь русского языка</i> . гл. ред. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург: Норинт, 2000.
БФСРЯТ	Телия, В. Н. <i>Большой фразеологический словарь русского языка: значение, употребление, культурологический комментарий</i> . отв. ред. В. Н. Телия. 4-е издание. Москва: АСТ-ПРЕСС ШКОЛА, 2018.
ЕРХСЈ	Skok, P. <i>Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I – IV</i> . Zagreb: JAZU, 1971.
ЛБМ	Иванова, Е. Е., Мокиенко, В. М. Балакова, Д. и Х. Вальтер. <i>Лента библейской мудрости : русско-славянский словарь библейских крылатых выражений и афоризмов с соответствиями в германских, романских, армянском и грузинском языках</i> . Т. 1 – 2. Могилев: МГУ имени Кулешова, 2019.
МАС	Евгеньева, А. П. <i>Словарь русского языка в четырёх томах</i> . 3-е издание, стереотипное. под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Русский язык, 1985.
ОЭСРФ	Шанский, Н. М., Зимин, В. И. и А. В. Филиппов. <i>Опыт этимологического словаря русской фразеологии</i> . Москва: Русский язык, 1987.
РМС	<i>Речник српскохрватског књижевног језика (I-VI)</i> . Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска, 1967 – 1976.
РС	Ћосић, П. <i>Речник синонима</i> . Београд: Корнет, 2008.
РСАНУ	<i>Речник српскохрватског књижевног и народног језика</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959 – .
РСЈ	Николић, М. <i>Речник српског језика</i> . Измењено и поправљено издање. уред. Мирослав Николић. Нови Сад: Матица српска, 2011.
РССКЈ	Московљевић, М. <i>Речник савременог српског књижевног језика са језичким саветником</i> . Београд: Гутенбергова галаксија, 2000.
РССРТР	Кончаревић, К. и М. Радовановић. <i>Руско-српски и српско-руски теолошки речник = Русско-сербский и сербско-русский богословский словарь</i> . Београд: Службени гласник, 2012.
РСХС	Станкович, Б. <i>Русско-сербскохрватский словарь: около 52 000 слов</i> . Москва: Русский язык; Нови-Сад: Матица српска, 1988.
РФИЭС	Мокиенко, В. М. <i>Русская фразеология : историко-этимологический словарь: около 6000 фразеологизмов</i> . коллектив А. К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова. 3-е издание, исправленное и дополненное. Москва: Астрель, АСТ, Люкс, 2005.
РФЛСВС	Фелицына, В. П. и В. М. Мокиенко. <i>Русские фразеологизмы : лингвострановедческий словарь</i> . под ред. Е. М. Верещагина и В. Г. Костомарова. Москва: Русский язык, 1990.
РХСР	Poljanec, R. F. <i>Rusko-hrvatski ili srpski rječnik</i> = Русско-хорватский или сербский словарь. sastvili Radoslav F. Poljanec, S. M. Madatova-Poljanec. Zagreb: Školska knjiga, 1987.
РХСФС	Менац, А. <i>Русско хорватский или сербский фразеологический словарь</i> . Т. I –

	П. Загреб: Школска књига, 1979 – 1980.
СРР	Бошковић, Р. <i>Српско-руски речник</i> . Београд: Јасен, 2013.
СФБОГ	Шведова, Н. В. <i>Словарь фразеологизмов с компонентом «Бог»</i> . Курган: Курганский государственный университет, 2005.
СФСРЯ	Бирих, А. К., Мокиенко, В. М. и Л. И. Степанова. <i>Словарь фразеологических синонимов русского языка</i> . Ростов-на-Дону: Феникс, 1997.
СФЧЕРТ	Шведова, Н. В. <i>Словарь фразеологизмов с компонентом «черт»</i> . Курган: Курганский государственный университет, 2009.
СХРФС	Трофимкина, О. И. <i>Сербохорватско-русский фразеологический словарь</i> . Москва: Восток-Запад, 2005.
ТСБВС	Лилич, Г. А. <i>Толковый словарь библейских выражений и слов : около 2000 единиц</i> . коллектив Г. А. Лилич, В. М. Мокиенко, О. И. Трофимкина. Москва : АСТ ; Астрель, 2010.
ТСРЯ	Шведова, Н. Ю. <i>Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов</i> . отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва: РАН. Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Азбуковник, 2008.
УФСРЯ	Волкова, Т. <i>Универсальный фразеологический словарь русского языка</i> . под ред. Т. Волковой (Псевдоним Фаградянца И.В.). Москва: Вече, 2000.
ФОСРЯ	Баранов, А. Н., Вознесенская, М. М. и Д. О. Добровольский. <i>Фразеологический объяснительный словарь русского языка</i> . под ред. А. Н. Баранова и Д. О. Добровольского. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Эксмо, 2009.
ФРР	Мелерович, А. М. и В. М. Мокиенко. <i>Фразеологизмы в русской речи</i> . Москва: Русские словари, 1997.
ФРСЈ	Оташевић, Ђ. <i>Фразеолошки речник српског језика</i> . Нови Сад: Прометеј, 2012.
ФРХСЈ	Matešić, J. <i>Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika</i> . Zagreb: Školska knjiga, 1982.
ФСРЛЯ	Фёдоров, А. И. <i>Фразеологический словарь русского литературного языка: около 13 000 фразеологических единиц</i> . 3-е издание, исправленное. Москва: Астрель: АСТ, 2008.
ФСРЯМ	Молотков, А. И. <i>Фразеологический словарь русского языка: свыше 4 000 словарных статей</i> . коллектив авторов: Л. А. Войнова, В. П. Жуков, А. И. Молотков, А. И. Федоров. под ред. А. И. Молоткова .2-е издание, стереотипное. Москва: Издательство «Советская Энциклопедия», 1968.
ФСРЯТ	Тихонов, А. Н. <i>Фразеологический словарь русского языка: свыше 10 000 фразеологизмов</i> . коллектив авторов: А. Н. Тихонов, А. Г. Ломов, Л. А. Ломова. под ред. А. Н. Тихонова. 3-е издание, стереотипное. Москва: Русский язык Медиа, 2007.
ХРР	Dautović, Matija. <i>Hrvatsko-ruski rječnik</i> . Sv. 1 – 2. Zagreb: Školska knjiga, 2002.
ЭСБФ	Дубровина, К. Н. <i>Энциклопедический словарь библейских фразеологизмов</i> . Москва: Флинта, Наука, 2010.
ЭСРЯ	Фасмер, М. <i>Этимологический словарь русского языка в четырёх томах</i> . 2-е издание, стереотипное. под ред. Б. А. Ларина. Москва: Прогресс, 1986.

Списак скраћеница и пун назив књига Светог Писма:

Скраћеница	Назив Старозаветне књиге
Пост.	Постање (Прва књига Мојсијева)
Изл.	Излазак (Друга књига Мојсијева)
Бр.	Бројеви (Четврта књига Мојсијева)
Нав.	Књига Исуса Навина
1 Цар.	Прва књига о царевима
3 Цар.	Трећа књига о царевима
Иов.	Јов
Пс.	Псалми Давидови
Ис.	Књига пророка Исаије
Дан.	Књига пророка Данила

Скраћеница	Назив Новозаветне књиге
Мт.	Свето јеванђеље по Матеју
Мк.	Свето јеванђеље по Марку
Лк.	Свето јеванђеље по Луки
Јн.	Свето јеванђеље по Јовану
Отк.	Откривење Јованово

9.4. ПРИЛОГ 4. СПИСАК ТАБЕЛА

- Табела 1. Небеска хијерархија
Табела 2. Посредници, свеци
Табела 3. Земаљска хијерерхија
Табела 4. Сакрални локуси
Табела 5. Сакрални предмети
Табела 6. Основни појмови духовности
Табела 7. Обреди, ритуали, црквена и обичајна пракса
Табела 8. Обавезе верника
Табела 9. Празници
Табела 10. Библијске личности
Табела 11. Библијски топоними
Табела 12. Библијски појмови
Табела 13. Квантитативна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику према религијски маркираној лексеми
Табела 14. Квантитативна анализа фразеологизама са религијском компонентом у руском и српском језику према лексичко-тематским групама
Табела 15. Предлошко-падежне конструкције
Табела 16. Квантитативна анализа предлошко-падежних конструкција
Табела 17. Именичке конструкције
Табела 18. Квантитативна анализа именичких конструкција
Табела 19. Придевске конструкције
Табела 20. Квантитативна анализа придевских конструкција
Табела 21. Заменичке конструкције
Табела 22. Квантитативна анализа заменичких конструкција
Табела 23. Бројевне конструкције
Табела 24. Квантитативна анализа бројевних конструкција
Табела 25. Глаголске конструкције – глаголско-именичке конструкције
Табела 26. Квантитативна анализа глаголско-именичких конструкција
Табела 27. Глаголске конструкције – глаголске конструкције у ужем смислу
Табела 28. Квантитативна анализа глаголских конструкција
Табела 29. Партиципске конструкције
Табела 30. Квантитативна анализа партиципских конструкција
Табела 31. Конструкције са глаголским прилогом
Табела 32. Квантитативна анализа конструкција са глаголским прилогом
Табела 33. Прилошке конструкције
Табела 34. Квантитативна анализа прилошких конструкција
Табела 35. Реченичне конструкције
Табела 36. Квантитативна анализа реченичних конструкција
Табела 37. Укупан број конструкција фразеологизама са религијском компонентом
Табела 38. Поредбени фразеологизми класификовани према теми
Табела 39. Квантитативна анализа поредбених фразеологизама према теми
Табела 40. Поредбени фразеологизми класификовани према теми – просте поредбене конструкције
Табела 41. Поредбени фразеологизми класификовани према теми – двоструке поредбене конструкције
Табела 42. Поредбени фразеологизми класификовани према теми – реченичне поредбене конструкције

- Табела 43. Квантитативна анализа поредбених фразеологизама класификованих према реми
- Табела 44. Анализа синонимског низа
- Табела 45. Међујезички фразеолошки еквиваленти
- Табела 46. Међујезички фразеолошки адекватни
- Табела 47. Међујезички семантички адекватни
- Табела 48. Међујезички псеудоеквиваленти
- Табела 49. Физичке особине
- Табела 50. Психичке и карактерне особине
- Табела 51. Способности и вештине карактерне особине
- Табела 52. Осећања и стања
- Табела 53. Делатности, активности, поступци, понашање
- Табела 54. Начин живота, околности, ситуације
- Табела 55. Међуљудски односи
- Табела 56. Значења фразеологизма бити челом у фразеолошким речницима руског језика
- Табела 57. Цитати из Старог завета – клањање пред Богом
- Табела 58. Цитати из Старог завета – клањање пред анђелом
- Табела 59. Цитати из Старог завета – клањање пред човеком
- Табела 60. Нови завет – мотив клањања – цитати
- Табела 61. Сродство, људски род уопште
- Табела 62. Близина смрти, смрт
- Табела 63. Структурна анализа руских и српских фразеологизама са хеортонимом
- Табела 64. Категоријална значења руских и српских фразеологизама са хеортонимом

9.5. ПРИЛОГ 5.КОРПУС РУСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

РУСКИ ПРИМЕРИ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ НАВЕДЕНИ ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ БЕЗ ЗНАЧЕЊА

1. áгнец непорóчный;
2. áнгел земно́й;
3. Агасфе́р иде́и;
4. áггел (áнгел) сатаны́ (сатани́н);
5. áгнец бо́жий (послу́шный) *кто*;
6. ад (кромéшный) на (в) душе́ (в груди́, на се́рдце) *у кого, чьей*;
7. ад кромéшный; кромéшный ад; кромéшная му́ка;
8. Ада́м и Ё́ва; Ада́м – Ё́ва;
9. Ада́мов грех;
10. Ада́мов род; род Ада́мов;
11. Ада́мовы ве́ки (времена́);
12. адвока́т бо́жий;
13. адвока́т дья́вола;
14. áнгел без кры́лышек;
15. áнгел во плóти;
16. áнгел жи́зни прошумéл над голово́ю;
17. áнгел непорóчный;
18. áнгел све́та;
19. áнгел сме́рти летáл (парíл) *над кем*;
20. áнгел тьмы́;
21. áнгел-хранíтель;
22. антимóнии (антимóнию) разводíть;
23. анти́христово вре́мя;
24. анти́христово клеймо́;
25. Áредовы (Ари́довы) ве́ки (жить, прожítь; быть, стоя́ть);
26. архиерéйские часы́ *у кого*;
27. бальза́м на (чью-л.) (изра́ненную) ду́шу (для души́, для се́рдца);
28. бе́гать как бес от грóма;
29. бе́гать от до́му, бу́дто че́рт от грóму;
30. бе́ден как Ио́в;
31. бе́ден как Ла́зарь;
32. бе́ден как церко́вная кры́са (мышь) *кто*;
33. бежа́ть (бе́гать, избега́ть, убегать) как че́рт от ла́дана *от кого, от чего*;
34. бежа́ть как че́рт от ла́дана *от кого-чего*;
35. бежа́ть от грéха;
36. без бо́га;
37. без души́;
38. без кота мышам масленица;
39. без мы́ла в (чужу́ю) ду́шу лезть (залеза́ть; влезть, влезáть; лезть, полéзть) *кто кого, кому, к кому, чью*;
40. безгрéшные дохо́ды;
41. бе́лые рíзы;

42. береди́ть (разбереди́ть) ду́шу (ра́ну, се́рдце) *кого, чью, в ком*;
43. бес в ребро́;
44. бес во́дит *кого* (сло́вно ле́ший во́дит *кого*);
45. беспло́дная (непло́дная) смоко́вница;
46. библи́йские временá;
47. бить (заби́ть; ударя́ть, уда́рить) во все колокола́;
48. бить челом;
49. бич бо́жий;
50. блаже́н, кто ве́рует;
51. блу́дный сын;
52. бог (госпо́дь, алла́х, че́рт, бес, ле́ший, пёс, шут, хрен) (*его́, тебя́, её, вас, их*) зна́ет (весть) *где / заче́м / как / како́й / когда́ / кто / куда́ / отку́да / отче́го / поче́му / ско́лько / что*;
53. бог (госпо́дь, алла́х, че́рт, бес, ле́ший, шут, пёс, хрен) (*его́, тебя́, её, вас, их*) зна́ет (ве́дает);
54. бог береже́т (убере́г) *кого*;
55. бог взял *кого*;
56. бог вразу́мил *кого*;
57. бог вы́нес *кого*;
58. бог дал (даёт) *кому, кого, что* ((сам) бог посла́л *кому, кого, что*);
59. бог заплати́л *кому*;
60. бог защити́л *кого, от кого, от чего*;
61. бог изба́вил *кого, от кого, от чего*;
62. бог ми́ловал;
63. бог му́чил *кого*;
64. бог наказа́л тала́нтом *кого*;
65. бог нака́зывает (наказа́л) *кого*;
66. бог не береже́т (убере́г) *кого*;
67. бог не благослови́л *кого кем*;
68. бог не дал;
69. бог не дал *кому, кого, что*;
70. бог не награди́л;
71. бог не оби́дел *кого*;
72. бог не оста́вил *кого*;
73. бог не прости́л *кому, что*;
74. бог не сподо́бил;
75. бог несёт *кого*;
76. бог обдели́л *кого чем*;
77. бог оби́дел *кого*;
78. бог оби́дел *кого, чем* (умо́м, си́лой, тала́нтом);
79. бог одари́л (оде́лил, наделе́л) *кого, чем* (сладостра́стьем, си́лой, тала́нтом);
80. бог отве́л *от кого, кого, что*;
81. бог отверну́лся *от кого*;
82. бог по ду́шу посла́л (посыла́ет, пошлёт);
83. бог покара́л *кого, за что*;
84. бог положи́л на́ душу;
85. бог помогáл *кому*;
86. бог порази́л *кого*;
87. бог посети́л *кого*;

88. бог послáл;
89. бог послáл *кого, что*;
90. бог прибрáл *кого*;
91. бог привёл;
92. бог принёс *кого*;
93. бог прислáл *кого, кому*;
94. бог пронесёт;
95. бог простíл *кого*;
96. бог рассудíл *кого, с кем*;
97. бог свёл *кого, с кем*;
98. бог сжáлился *над кем*;
99. бог сотворíл *кого, что*;
100. бог спас;
101. бог сподóбил *кого*;
102. бог убíл *кого*;
103. бог устрóбил *что*;
104. бог хранíл (сохранíл) *кого*;
105. бог (чёрт) знает что;
106. бóга нет *в ком*;
107. богáт как ильíнский сот;
108. бóгом дáнный *кто*;
109. бóгом дáно;
110. бóгом забýтый;
111. бóгом обíженный;
112. бóгом постáвленный;
113. бóгом проклýтый *кто, что*;
114. бóгом убíтый;
115. боевóе крещéние;
116. бóжий дар;
117. бóжий дар с яйчницей пúтать, мешáть;
118. бóжий одувáнчик;
119. бóжий суд;
120. бóжий человек;
121. бóжьей (бóжией) мíлостью *кто*;
122. бóжья душá;
123. бóжья кáра;
124. бóжья (карáющая) десн́ца; десн́ца бóжья;
125. бóжья корóвка;
126. бóжья прíбыль;
127. бóжья росá;
128. бóлен как Лáзарь;
129. болéть душóй (сёрдцем) *за кого, за что, о ком, о чем и без доп.*;
130. боль (тоскá) разрывáет грудь (сёрдце, дúшу);
131. боя́ться как чёрт лáдана *кого, чего*;
132. брать (взять) грех на сóвесть;
133. брать (взять) на véру *что*;
134. брать (взять) под покрóв *кого*;
135. брать (взять; принимáть, принýть) грех (грехá) нá душу *кто*;
136. брать (взять; хватáть) зá душу (зá сердце, за живóе);

137. брехать как собака в Пасху;
138. бросать (бросить) к чёрту (чертям) *кого, что*;
139. будто чёрт по корóбке колóтит;
140. будь анафема бóжья *над кем*;
141. бума́жная (черни́льная) ду́ша;
142. (была́) пра́вда у Петра́ и Па́вла;
143. быть грéху *над кем*;
144. быть на седьмо́м не́бе *от чего*;
145. в Ада́мовы ве́ки;
146. в библи́йские временá;
147. в бóжий свет как в копéечку;
148. в Вознесенье, когда оно будет в воскресенье;
149. в во́зрасте (Иисúса) Христá;
150. в ду́ше;
151. в ду́шу не лéзет *что*;
152. в костю́ме Ада́ма (хо́дить);
153. в костю́ме (наря́де) Ёвы;
154. в (са́мой) глубинé ду́ши (се́рдца) (до глубины́ ду́ши; от глубины́ ду́ши);
155. в худы́х ду́шах;
156. в чём (то́лько) ду́ша де́ржится;
157. в чужо́й монасты́рь со своим уста́вом не хо́дят (не суйся);
158. вавило́нами (дви́гаться);
159. вавило́нская ба́шня;
160. вавило́нская блудни́ца;
161. вавило́нская тоска́; тоска́ вавило́нская;
162. вавило́нский плач;
163. вавило́нское пленéние; вавило́нский плен;
164. (вавилóнское) смеше́ние языко́в;
165. вавило́нское столпотворéние;
166. вавило́ны стро́ить;
167. Вала́мова осли́ца;
168. валда́йским колоко́льчиком залива́ться;
169. Валтаса́ров пир (Валтаса́рово пи́ршество);
170. варна́чья ду́ша;
171. вверга́ть (ввергну́ть) в геéнну о́гненную *кого*;
172. вводи́ть (ввести́) в грех;
173. вдохну́ть ду́шу *во что*;
174. ве́рить (пове́рить) в долг *кому*;
175. ве́рить (пове́рить) на́ слово;
176. ве́рить (пове́рить) (свои́м) глаза́м;
177. ве́рить (свои́м) уша́м;
178. верну́ть на (грéшную) зе́млю *кого*;
179. верну́ться на (грéшную) зе́млю;
180. ве́рой и пра́вдой (служи́ть);служи́ть ве́рой и пра́вдой (ве́рой-пра́вдой);
181. верте́ться как бес (чёрт) пе́ред зау́треней;
182. верте́ться как чёрт;
183. ве́ры не́ймёт (не́мут) *кому*;
184. ве́тхий Ада́м;
185. Ве́тхий де́нми;

186. вѣчный жид;
187. взыграла душá (взыграло сѣрдце);
188. взыскующие града;
189. взяло за душу *кого*;
190. взять (брать; принять, принимáть) *что* на душу (на свою дýшу);
191. взять (взвалить) на себя (тяжёлый) крест;
192. взять грех на душу;
193. видеть чертѣй;
194. видит бог;
195. виноват как Иисус Христос перед жидáми;
196. витáть (парить) в облаках (в эмпи́рѣях, ме́жду не́бом и землѣй);
197. вкладывать (вложить, влагáть) (всю, свою) дýшу *чью, кому, во что*;
198. вколáчивать (вколотить) дýшу в пýтки;
199. вкушáть (вкусить) за́претный плод, (от) за́претного плóда;
200. вкушáть (вкусить) от дрéва познáния добрá и зла;
201. вкушáть от п́щи свято́го Антóния;
202. влагáть персты́ в рáны;
203. влезáть (влезть; залезáть, залéзть, лезть) в душу *кого, чью, кому, к кому*;
204. вложить дýшу *во что*;
205. вложить персты́ (пáльцы) в я́звы;
206. влюб́ться как чёрт в сухúю раќиту;
207. во вѣки, во вѣки веко́в (в век веко́в), во вѣки и вѣки, на вѣки, на вѣки веко́в, на вѣки и вѣки;
208. во íмя всего́ свято́го;
209. во что бог ни поста́вил;
210. возвращѣ́ние блúдного сы́на;
211. возжигáть фимиáм *кому*;
212. возлагáть (возложить) надѣ́жду на (гóспода) бóга;
213. возлагáть (возложить; принести́, принос́ить) *что* на алтáрь *чего*;
214. возно́сить (вознести́; перевозно́сить, перевознести́) до небес *кого, что*;
215. войти́ в дýшу *кого, чью*;
216. во́льно соба́ке на не́бо (мѣсяц, влады́ку) ла́ять;
217. во́ля не́ба (небѣ́с); небѣ́сная во́ля;
218. вопи́ять гла́сом (гóлосом) вѣ́лиим;
219. вопи́ять к не́бу;
220. вопль содо́мский и гомóррский;
221. воротить дýшу *чью*;
222. воскресáть (воскресну́ть) душóй;
223. воскресѣ́ние (воскрешѣ́ние) (свято́го) Лáзаря;
224. воскрѣ́снуть из мёртвых;
225. воскурáть (воскурить) фимиáм *кто, что, кому, чему*;
226. воспарáть (воспарить) дýхом (душóю, мы́слью);
227. воспринимáть (воспри́ять) от кúпели *кого*;
228. воспряну́ть дýхом (душóй, душóю);
229. восьмóе (осьмóе) чýдо свѣ́та;
230. вот тебѣ́, ба́бушка, и Юрьев день!;
231. вот (тебѣ́) бог, а вот порóг;
232. врѣ́зываться (врезáться) в дýшу (сѣрдце) *кого*;
233. всё́ бóжья росá *кому*;

234. все круги ада;
 235. все под богом (ходим);
 236. всей душой (всем сердцем);
 237. всей душой поддерживать *что*; всей душой быть за *что*;
 238. всем чертям назло;
 239. (всем) чертям ((самому) чёрту) тошно;
 240. всеми фибрами (силами) души;
 241. всемирный потоп;
 242. всенощное бдение;
 243. всходить (взойти) на Голгофу;
 244. всыпать чертей кому;
 245. всяк Еремей про себя разумей;
 246. всякой (каждой) твари по паре;
 247. всякой сатаны свои пули солони;
 248. всякому Якову КОД Мокиенка: не всякому по Якову;
 249. вторбе (новое) пришествие;
 250. входить (войти) в (*чью*) душу (в сердце);
 251. вы не в церкви – вас не обманут;
 252. выводить (писать) вавилоны;
 253. выворачивать (вывернуть) душу *кого*, *чью*;
 254. выворачивать (вывернуть, выворотить) душу (наизнанку) *перед кем*;
 255. выкладывать (выложить) душу кому;
 256. выколотить душу из тела;
 257. выматывать (вымотать; вытягивать, вытянуть) (всю) душу (душеньку) *из кого*. вымотать душу *из кого*, *кому*;
 258. вынимать (вынуть) душу *из кого*;
 259. вынимать душу из тела;
 260. вынуть душу (дух);
 261. вынуть душу (сердце);
 262. вырывать (вырвать) из души (сердца) *кого*, *что*;
 263. выступать (выступить; всплывать, всплыть; выплывать, выплыть; выходить, выйти; выводить, вывести) на свет божий;
 264. вытаскивать (вытащить) на свет (божий) *кто что*, реже – *кого*;
 265. встрясти (вытрясать) душу *из кого*;
 266. выходить (выйти) в боги;
 267. выходить (выйти) на свет (божий) *кто, что*;
 268. выше колокольни Ивана Великого;
 269. вышибать (вышибить) душу (дух) *из кого*;
 270. где бог пошлёт;
 271. где чёрт душил (где черти душили) *кого*;
 272. геённа огненная;
 273. гефсиманская тоска;
 274. глас божий;
 275. глубина сердца (души);
 276. глупая как Балаамова ослица;
 277. глядеть (поглядеть; смотреть, посмотреть; судить) со своей колокольни *на что*; со своей колокольни;
 278. гнев божий;
 279. гневить бога;

280. Гог и Магóг (Гóга и Магóга; Гог-Магóг, Гóга-Магóга);
281. гол (гóлый) как Адáм (гóлые как Адáм и Ёва);
282. голгóфский путь *чей*; путь на Голгóфу *чей* (= крéстный путь *чей*);
283. головá (душá, сёрдце) горíт *чья, у кого*;
284. горá (лежít) на душé *у кого*;
285. (госпóдь) бог положíл нá душу;
286. госпóдь занёс *кого, куда*;
287. госпóдь позовёт;
288. госпóдь поселил *кого, чем*;
289. госпóдь сподóбил;
290. греть дúшу *кому*;
291. грех Онáна; грешítь грехóм Онáна;
292. грех пополáм;
293. грех попу́тал *кого*;
294. грехí мóлодости (юности);
295. грéшный человек;
296. грéшным дéлом (сделать что-л.);
297. гром небéсный;
298. губítь (загубítь, погубítь) дúшу;
299. да, да - нет, нет (, что сверх тогó (сегó), то от лука́вого);
300. дава́й бог;
301. дава́й (дай) бог ногí;
302. Давíд и Голиáф;
303. Давíд и Ионафáн;
304. да́вит грудь (дúшу, сёрдце) *что*;
305. дай бог на Пáсху;
306. далекó куликú до Петрóва дня;
307. дамáсская дорóга;
308. Дáнтов ад;
309. дать отвéт бóгу;
310. дать чертéй *кому*;
311. двáжды два – стеарíновая свéчка;
312. двужíльный чёрт;
313. дéлать (сдéлать) áнгела *из кого*;
314. дéлать (сдéлать) из áнгела чёрта;
315. день госпóдень, день стра́шного судá, сýдный день;
316. держáть на душé *что*;
317. для вящей слáвы бóжией;
318. для душí;
319. до вторóго пришéствия (ждать);
320. до глубины душí (сёрдца);
321. до душí;
322. до моркóвкина за́говенья;
323. до небéс;
324. до "ныне отпу́щаеши";
325. до положéния (низложéния) риз;
326. до потóпа;
327. до чёрта;
328. до чёртиков;

329. до́брая душá;
330. добродéтельный (до́брый) самаритя́нин;
331. довести́ до грехá *кого*;
332. до́лго ли (недо́лго) до грехá (до беды́);
333. допотопные времена́;
334. доро́га (пусть) к хра́му (доро́га, кото́рая ведёт (не ведёт) к хра́му);
335. дорого́ яичко ко христову́ дню́;
336. дости́гнуть Са́рриных лет;
337. дочь Ёвы; Ёвина вну́чка (до́чка);
338. дра́ный че́рт;
339. дре́во (де́рево) позна́ния добра́ и зла;
340. дурака́м и в алта́ре не спуска́ют;
341. ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех;
342. дух (душá) вон *из кого*, *у кого*;
343. духо́вная пи́ща; пи́ща для душí;
344. душá бо́жья; душá христиа́нская;
345. душá в ду́шу (жить, прожи́ть);
346. душá в пя́тках *у кого*;
347. душá взыгра́ла;
348. душá лежи́т *к кому*, *к чему*;
349. душá на ме́сте *у кого*;
350. душá на небе *у кого*;
351. душá на че́стном сло́ве де́ржится *у кого*;
352. душá надрыва́ется;
353. душá наизна́нку *у кого*;
354. душá нараспа́шку (с душóй нараспа́шку) жить;
355. душá не принима́ет (не принима́ется);
356. душá о́бщества (компáнии);
357. душá переболéла;
358. душá ра́дуется;
359. душа́ рве́тся *куда*, *к кому*;
360. душá (с душóй) нараспа́шку *у кого*;
361. душá с те́лом расста́ется;
362. душá (се́рдце) боли́т *кого*, *у кого*, *чья*;
363. душá (се́рдце, голова́) горíт (загоре́лась) *чья*;
364. душá (се́рдце) надрыва́ется *кого*, *чья*, *у кого*;
365. душá (се́рдце) не лежи́т *к кому*, *к чему*;
366. душá (се́рдце) не на ме́сте *у кого*;
367. душá (се́рдце) но́ет (занóет) *о ком*;
368. душá (се́рдце) переверты́вается (переверну́лась, перевора́чивается, переверну́лось) *у кого*, *в ком*;
369. душá (се́рдце) разрыва́ется (разорве́тся, рве́тся) (на ча́сти) (*от чего*);
370. душá ста́ла на ме́сто;
371. душá тя́нется *к кому*, *к чему*;
372. душá ушла́ (ухóдит) в пя́тки (пя́ты) *у кого*; душá (се́рдце) в пя́тки ухóдит (ушла́, ушло́) *у кого*;
373. душе́вное благо́растворе́ние; благо́растворе́ние чувств;
374. душí не покривíт;
375. душí не ча́ять *кто в ком*;

376. душі прекрасные порывы;
377. душой и телом (за кого, за что);
378. душу вон;
379. душу воротит;
380. дышать на ладан *кто, что*;
381. дьявол (бес) сидит *в ком*;
382. евангельская вдовица;
383. Ёвин зуд;
384. Ёвино плёмя;
385. египетская казнь *что* (египетские казни *что*);
386. египетская работа; египетский труд;
387. египетская тьма;
388. египетский плен; плен египетский; египетское пленение;
389. египетский суд;
390. еле (чуть) душа держится (в теле);
391. еле-эле душа в теле;
392. ерунда (чепуха) на постном масле;
393. есть (был) грех;
394. ещё черти не бьются на кулачки (ещё черти в кулачки не дрались);
395. жадный как Иуда;
396. жаркая свеча пред иконой;
397. ждать как манны небесной; ждать (ожидать, жаждать) *чего* как манны небесной; ждать манны с неба (небес, небесной);
398. ждать как Христова (святого, светлого) праздника;
399. жди в петровки снегу;
400. жезл Аарона; Ааронов жезл;
401. жёлтый дьявол;
402. жена Лота; Лотова жена;
403. жена Пентефрия;
404. жена Урии; Уриева жена;
405. жертва вечерняя;
406. жечь свечу с обоих концов;
407. живая душа;
408. живой рукой; живым духом; живым манером;
409. живые (ходячие) мощи;
410. жить в лесу, молиться колесу;
411. жить Валтасаром (Балтазаром);
412. жить как птица божия;
413. *жить* как птица небесная;
414. за душой у *кого* есть (имеется);
415. за душой у *кого* нет *чего*;
416. за душу берёт (хватает, трогает) *что, кого*;
417. за каким (ким) чертом (дьяволом, лешим);
418. за милую душу;
419. за семью печатями (*книга, тайна быть*; оставаться);
420. за тридцать серебряников продать (продавать; предать, предавать);
421. заблудшая овца (овечка) (заблудшие овцы Христовы);
422. забывать (забыть) бога;
423. зависнуть на кресте (на кресте);

424. зага́дочная ру́сская душа́;
425. загля́дывать (загляну́ть) в ду́шу (в се́рдце) *кого, чью, кому*;
426. загреме́ть к бо́гу в рай;
427. загуби́ть (губи́ть) (свою́) ду́шу;
428. задава́ть (зада́ть) трезво́ну;
429. закла́дывать (заложи́ть) (свою́) ду́шу *за что*;
430. закра́дываться (закра́стись) в ду́шу (в се́рдце) *кого, чью, к кому*;
431. закрыва́ть (закры́ть; запира́ть, заперёть) ду́шу на замо́к;
432. запада́ть (запасти́, запа́сть) в ду́шу (в се́рдце) *что, кому, чем*;
433. запеча́тывать (запеча́тать; запира́ть, заперёть) семью́ печа́тиями;
434. запре́тный плод *кто, что*;
435. зараба́тывать (добыва́ться, достава́ть) хлеб насущный;
436. зарóсший как Иису́с;
437. захо́ло ну́ло на душе́ (на се́рдце) *у кого*;
438. за́ячья душа́;
439. звать (призыва́ть) асмоде́я;
440. звёзд (звёзды) с не́ба не хвата́ет (не хвата́ть);
441. звероло́в (охотник) как Нимро́д;
442. звони́ть (раззвони́ть, трезвони́ть) во все коло́кола *кто, кому, о чём*;
443. зги бо́жьей не вида́ть;
444. зги бо́жьей не ви́дно;
445. здоро́в как Ю́рьева роса́;
446. зла́чное ме́сто;
447. знать *что*, как «Отче наш»;
448. зна́ться с нечи́стым (нечи́стой си́лой);
449. (и) бог велéл;
450. и (все) бе́си (бе́сы) в во́ду;
451. и все бе́си в во́ду, (да) и пузы́ри (пузыря́) вверх;
452. (и) сме́х и го́ре (грех);
453. игра́ не сто́ит свеч (свече́й);
454. идти́ (пойти́) к Варва́ре на распра́ву;
455. идти́ (пойти́) кресто́вым похóдом;
456. идти́ (пойти́) на Голго́фу;
457. идти́ (пойти́; отпра́вляться, отпра́виться) в Ме́кку;
458. идти́ вслед за че́ртом;
459. Иерихо́нские стёны; стёны Иерихо́на (Иерихо́нские);
460. из глубины́ души́ (се́рдца);
461. из одно́го де́рева ико́на и лopáта;
462. изби́ение младе́нцев; Иродово изби́ение младе́нцев;
463. извлéчь (извлека́ть) на (бо́жий) свет;
464. изгоня́ть (изгна́ть) бе́са (*чего*) *из кого*;
465. изгоня́ть (изгна́ть; гнать, вы́гнать) торго́ующих (торго́вцев) из хра́ма; не пуска́ть торго́вцев в храм;
466. излива́ть (изли́ть) ду́шу *кому, перед кем*;
467. изы́ди, сатана́!;
468. Ио́в многострада́льный;
469. И́родова душа́;
470. (Иродово) изби́ение младе́нцев;
471. И́родово плéмя;

472. Ёродово сэмя;
473. ёскра (бóжья) *у кого, в ком;*
474. испóртить (пóртить) (всю) обéдную кому;
475. исча́дие а́да (сатаны́, зла);
476. иу́дин грех;
477. Иу́дин поцелу́й (поцелу́й Иу́ды; Иу́дино лобза́ние);
478. Иу́дино плéмя;
479. Иу́дины срéбреники;
480. к чёрту (к бéсу, к лéшему, к шуту́, к чертя́м, к чёртовой ма́тери, к чёртовой ба́бушке);
481. к чёрту (чертя́м) (в мешо́к, в пéкло, в подкла́дку, на помóйку) (хоть к чёрту в пéкло);
482. к чёрту (чертя́м) на кули́чки (на рогá); у чёрта (дья́вола) на кули́чках (на рогáх);
483. к чертя́м соба́чьим;
484. кéсарю кéсарево, а бóгу бóгово;
485. Ка́ин, где брат твой А́вель?;
486. Ка́инов грех;
487. Ка́инова печа́ть *что* (Ка́иново клеймо́; печа́ть (клеймо́) Ка́ина);
488. как (бу́дто) бог;
489. как (бу́дто, сло́вно, то́чно) гром средё я́сного не́ба;
490. как (бу́дто, сло́вно, то́чно) ма́нны небéсной;
491. (как) иерихо́нская труба́; труба́ иерихо́нская;
492. как (как бу́дто, то́чно, сло́вно и т.п.) с не́ба упáл (свали́лся);
493. как (ско́лько, что) бог (госпо́дь) на́ душу поло́жит;
494. как (сло́вно) на ёсповеди;
495. как ... ма́нна небéсная;
496. как а́гнец, ведо́мый (отдава́емый) на заклáние;
497. как бог (госпо́дь) на ра́зум посла́л;
498. как бог свят;
499. как бóжия гроза́;
500. как в раю́;
501. как душе́ (ду́шеньке) уго́дно;
502. как Ио́в на гно́ище;
503. как Ка́ин;
504. как ка́мень с души́; (как, бу́дто, сло́вно, то́чно) ка́мень (реже – груз) с души́ (с се́рдца) (свали́лся (реже – упáл)) *у кого;*
505. как на грéх (сделать что-л.; случиться);
506. как на духу́; на духу́ (на ёсповеди) бы́ть; на дух (на ёсповедь) идти́;
507. как на Иорда́ни;
508. как не́бо и земля́ *кто, что;*
509. как не́бо от земли́ (отличаться; реже – *что бы́ть*);
510. как оглаше́нный (бежа́ть, крича́ть, шумéть);
511. как от чёрта (черте́й);
512. как пе́ред (го́сподом) бóгом;
513. как поп на масленицу;
514. как пти́ца небéсная пита́ться;
515. как у бóга за па́зухой;
516. как у Христа́ за па́зухой;

517. как у чѣрта;
518. как Христос по сердцу (прошел);
519. как чѣрт (*еѣ, егѡ, их*) знает *кто*;
520. как чѣрт (чѣрти) (в преисподней, в сосуде);
521. как чѣрт (чѣртик) из корѡбочки (корѡбки, табакѣрки, рукомѡйника, бутылки);
522. как чѣрт ладана;
523. как чѣрт от ладана;
524. какѣм мѣром мазан *кто*;
525. камень на душѣ (на сердце) (лежит, лежал) *у кого*;
526. камнем на душѣ лежит (на душу, на сердце ложилось) *что, чью*;
527. капище Ваала;
528. катавасия у дѣдушки Афанасья;
529. катѣться (покатѣться) к чѣрту (чертѣм) (на рогѣ) (катѣсь (катѣтесь) к чѣрту (чертѣм) (на рогѣ));
530. кающаяся Магдалина;
531. кесарево кесарю (, а божие богу, а богу богово)) (отдать, воздать);
532. кивѣться как жид на молитве;
533. класть (положить) (свою) душу (и живот) *на что, во что*;
534. класть грех на душу *кому*;
535. класть душу *за что, за кого*;
536. книга книг 2. *для кого*;
537. книга (тайна) за семью печатями;
538. книжники и фарисѣи;
539. ковчег завета (откровѣния);
540. ковчег спасѣния;
541. козел отпущѣния (искуплѣния) *кто* (козел искупитель);
542. колоколѣц в горле заиграл;
543. колоколѣный дворянин;
544. кому поп, кому попадья;
545. коптѣтель нѣба;
546. коптѣть нѣбо;
547. косой чѣрт;
548. кошки скребут (скреблѣ, заскреблѣ) на душѣ (на сердце) *у кого*; скребѣт на душѣ (реже – на сердце) *у кого*;
549. крашенный чѣрт;
550. крестѣ нет *на ком*;
551. крестѣть огнѣм *кого*;
552. крѣстная мѣка;
553. крѣстный отѣц;
554. крестѡвый брат;
555. крестѡвый поход;
556. кресты с маршем;
557. крещѣние огнѣм;
558. крещѣнские морѡзы (холодѣ);
559. крещѣнский холѡд;
560. кривѣть (покривѣть) душѡй;
561. крик душѣ (сердца);
562. кричатъ как Валаамова ослица;

563. круг царя Соломона;
564. крутиться (вертеться), точно его черти на сковородке поджаривают;
565. кто без греха;
566. кто без греха и кто бабе не внук;
567. кум королю;
568. купель силоамский;
569. ладан кадить *перед кем*;
570. Лазари убогие;
571. лезть (полезть) к черту в зубы (на рога);
572. лететь (полететь) к черту (чертям);
573. лечь свинцом на душу (на сердце);
574. лить колокола;
575. ловить чертей;
576. ложиться (лечь) (каменем) на душу (сердце) *кому*;
577. ломаного гроша за душой нет у *кого*;
578. лóно Авраáмово;
579. мазать (помазать) одним миром *кого*;
580. Макарьевский нищий;
581. мánна небéсная; мánна с нéба (с небéс);
582. мánной небéсной питáться;
583. масличная (оливковая) ветвь;
584. Мафусайлов (Мафусайла) век жить (отжить); Мафусайловы годá (летá) жить (прожить); век Мафусайла жить; жить (прожить) Мафусайлов век (вóзраст, годá, летá, срóки);
585. мéжду нéбом и землëй (жить, существовать, находиться, пребывать);
586. мёлкий бес;
587. меняться (поменяться) крестами *с кем*;
588. мёртвые дýши;
589. мýлостью бóжьей *кто*;
590. молиться (бóгу и) черту;
591. морковкино заговенье;
592. Москвá от копéечной свéчки сгорéла;
593. мотáть душу на кулáк *кому*;
594. мотáть (помотáть) дýшу;
595. мýдрый как (царь) Соломóн;
596. мýки áда;
597. нá (вот) тебé, бóже, что нам негóже;
598. нé было печáли, (так) чéрти накачáли;
599. нéбо и землjá;
600. нóвый Вавилóн;
601. на Анатóньевой пíще;
602. на бóга;
603. на вóлю бóжию;
604. на (всём, бéлом, бóжьем) свéте;
605. на душé (на сéрдце) у *кого*;
606. на когó бог нанесёт;
607. на крестé клястýся, поклястýся;
608. на лице чéрт (чéрти) в свáйку игрáл (игрáли);
609. на лóне Авраáмовом (быть, почивать);

610. на ло́но Авраа́мово (отправиться, послать душу);
611. на небе;
612. на пропо́й душі́;
613. на ре́ках вавилóнских седóхом и пла́кахом;
614. на свет (бо́жий) не гляде́л (не смотре́л) бы;
615. на седьмо́м небе (быть, чу́ствовать себя́);
616. на сон грядúщий;
617. на сто бого́в;
618. на то во́ля бо́жия (бо́жья, господа́ня);
619. на турецкую Па́сху;
620. на чёрт(о)в клин;
621. нагото́вить (наварить) как на Мала́ньину сва́дьбу;
622. на́добность царя́ Сау́ла;
623. надрыва́ть (надорва́ть) ду́шу (се́рдце);
624. надса́живать (надсади́ть) ду́шу чью́;
625. найт́и бо́га;
626. наказáние господа́не *кто*;
627. наобу́м Ла́заря (де́лать *что*);
628. наряжа́ться (наряди́ться), как Мала́нья на сва́дьбу;
629. начина́ть (нача́ть) с Ада́ма;
630. наш (свой) брат Исаа́кий;
631. не а́нгел *кто*;
632. не без греха́;
633. не бог весть (знаёт) *как, како́й, ско́лько, что, где, куда́*;
634. не боя́ться (господа́) бо́га;
635. не боя́ться ни бо́га, ни чёрта;
636. не боя́ться ни чертёй ни ксе́ндзов;
637. не ве́рится глаза́м;
638. не ве́рить (не пове́рить) (свои́м) глаза́м;
639. не ве́рить (не пове́рить) (свои́м) уша́м;
640. не ве́рить ни в бо́га, ни в чёрта;
641. не ве́рить ни в сон, ни в чох, ни в пти́чий грай;
642. не всё коту́ Ма́сленица;
643. не грех;
644. не дете́й крести́ть *кому с кем*;
645. не доводи́ до греха́;
646. не ду́хом святы́м (*осуществля́ться, соверша́ться*);
647. не жизнь (жизтьё), (а) масленица (масленая);
648. не житьё – прóсто рай;
649. не оберёшься греха́ *с кем, с чем*;
650. не по душе́ (се́рдцу) *кому кто, что*;
651. не приведи́ бог (господи) ско́лько;
652. не свят дух *кто*;
653. не слы́хатъ (слы́шать) душі́ *в ком*;
654. не смы́слит ни бельме́са, а ве́ртится бе́сом;
655. не так стра́шен чёрт, как его́ малю́ют;
656. не чу́до;
657. небеса́ обетова́нные;
658. небеса́ная благода́ть;

659. небёсная канцеля́рия;
660. небёсное во́инство;
661. небёсное создáние;
662. не́бо небёс; небеса́ небёс;
663. не́бо с (в) овчи́нку показáлось (ка́жется, пока́жется) кому;
664. невёдомому бо́гу;
665. недóлго ли до греха́ (до беды́);
666. неисповедíмы пути́ госпóдни;
667. несóлоно хлебáвши;
668. нести́ (понести́, тащи́ть) (свой) крест;
669. нет бо́га в ком-либо;
670. нет (несть) проро́ка в своём отéчестве;
671. нет ни чёрта;
672. нет ничегó свято́го (на свéте) *для кого*;
673. не́чего бо́га гневíть;
674. не́чего (и) греха́ тайть;
675. ни бо́гу свеча́ (свэ́чка), ни чёрту кочерга́ *кто*;
676. ни бо́гу свэ́чка ни чёрту кочерга́;
677. ни в бо́га ни в чёрта;
678. ни в бо́га ни в чёрта;
679. (ни) гроша́ (гро́ша, алты́на, копéйки) за душо́й нет у *кого*;
680. ни душо́й ни те́лом (не виноват, не причастен к чему-либо);
681. ни к чёрту;
682. ни кафта́н, ни ряса;
683. ни кум, ни сват *кто* ; ни сват ни брат;
684. ни оди́н чёрт;
685. ни оди́н чёрт не плю́нет;
686. ни (однóй, еди́ной, живóй) душі́;
687. ни однóй (живóй) душё (сказа́ть, сообщíть);
688. ни чёрта (ни ле́шего, ни ши́ша, ни хре́на, ни шу́та);
689. никако́й чёрт;
690. но́вая земля́ и но́вое не́бо;
691. но́вый (небе́сный) Иерусали́м;
692. Но́ев ковчэ́г;
693. носíть в душё *что*;
694. носíть грех на душё;
695. но́ша крёстная;
696. ну́жен как на ба́не (на ку́зне) крест;
697. ну́жен кому́ как в Петро́в день ва́режки;
698. ну́жно как петро́вкам ва́режки;
699. ны́не отпуща́еши;
700. обвиня́ть (обвини́ть) во всех сме́ртных греха́х *кого*;
701. обетова́нная земля́ (страна́) (обетова́нный край);
702. обидящую свечу́ ста́вить (поста́вить);
703. облегча́ть (облегчи́ть) ду́шу (*устар.* се́рдце) *кто*;
704. обнажи́ть ду́шу *перед кем, кому*;
705. обрати́ть (обраща́ть) в свою́ ве́ру *кого*;
706. обрати́ться (преврати́ться) из Са́вла в Па́вла; сде́латься (ста́ть) из Са́вла Па́влом;

707. обращать (обратиться) в свою веру *кого*;
708. обращение из Савла в Павла; превращение Савла в Павла;
709. обрести (принять. устар. принять) терновый (мученический) венец; быть
удостоенным тернового венца;
710. одержимый бесом;
711. один как перст;
712. один черт;
713. одним (тем же) миром мазаны *кто*;
714. одному (единому) богу (господу, аллаху, черту) известно;
715. одному черту известно;
716. блуж царя небесного;
717. опочить (почить) в боге (бозе);
718. от бога;
719. от (всей) души;
720. от греха подальше;
721. от лукавого (остальное от лукавого) *что*;
722. от полноты души (сердца);
723. от Понтия к Пилату (посылать);
724. от Понтия к Пилату ходить;
725. от (с) Адама (с Адама и Евы; от (самого) Адама; со времён Адама; с
Адамовых времён);
726. отверзлись (разверзлись) хляби небесные;
727. отверзнуть уста (свой);
728. отводить (отвести) душу;
729. отдавать (отдать) богу душу;
730. отдаваться (господу) богу;
731. отдаваться (отдаться) черту в зубы;
732. отдыхать (отдохнуть) душой (сердцем);
733. отзвонили с колокольни долбой;
734. открывать (открыть; раскрывать, раскрыть; распахивать, распахнуть)
(свою) душу *кто, кому, перед кем*;
735. открытая душа;
736. отлегло на душе (от души, от сердца) *у кого*;
737. (отличаться) как небо от земли; небо и земля; земля и небо *кто, что*;
738. отпетый (петый) дурак;
739. отправлять (отправить) в райские кущи *кого*;
740. отправляться (отправиться) к черту (на рога);
741. отправляться (отправиться; убираться, убраться) ко всем чертям;
742. отпускать (отпустить) грехи *кому*;
743. отпусти (пусти) душу на покаяние;
744. отпустить (отпускать) душу на покаяние;
745. падать (упасть) с неба на землю;
746. падёт грех на голову *кому*;
747. павший ангел;
748. память души *кого*;
749. Париж стоит мессы (обедни);
750. пенькам (пням) богу молится;
751. первородный грех;
752. первый (один, единственный) на (всём, белом, божьем) свете;

753. переболѣть душѡй (сѣрдцем);
754. перевѣртывать (переверну́ть; переворáчивать, переворотíть) (всю) дѹшу
кого, чью, кому;
755. перст бѡжий (всевы́шнего);
756. песнь пѣсней;
757. петь (воскли́цать, возда́вать, провозглаша́ть) осáнну кому, чему;
758. петь (запѣть) ла́заря *кто кому;*
759. петь (запѣть) на девя́тый глас;
760. петь (запѣть; нести́, понести́; тяну́ть, затыну́ть) аллилѹ́ю (аллилѹ́я)
кому, над чем;
761. петь Ла́заря (Ла́заря петь (запѣть, спеть, распевáть, тяну́ть, затыну́ть));
762. петь (провозглаша́ть) осáнну кому;
763. петь (спеть) панихíды;
764. петь (читáть) ака́фист кому;
765. пир Ла́заря;
766. пита́ться акрíдами (и дíким мѣдом);
767. пита́ться (то́лько что не) ма́нной небѣсной;
768. пить за здоро́вье архимандрíта;
769. пíща ра́йская;
770. плева́ть (наплева́ть, плюну́ть) в дѹшу кому;
771. по (в) простоте́ душе́вной (своегѡ сѣрдца);
772. по велѣ́нию души́;
773. по ве́ре даётся (дава́лось) кому, что;
774. по ве́ре и пра́вде;
775. по второ́м пришѣ́ствии, ко второ́му пришѣ́ствию;
776. по душáм (душе́) (говорить, беседовать);
777. по душе́ (быть, прийти́сь) *кто кому;*
778. по дѹшу чью;
779. по о́бразу и подѡ́бию бѡжию (бога);
780. по о́бразу и подѡ́бию *кого, чьему;*
781. поѣ́дет в Аме́рику гоня́ть чертѣй по бе́регу;
782. повихну́ть душо́ю;
783. поглоща́ть всю дѹшу *кого, чью;*
784. под не́бом;
785. под откры́тым (чи́стым) не́бом;
786. подводи́ть (подвести́) под монасты́рь *кого;*
787. поднимáть (поднять) Содѡ́м;
788. пойма́ть чѣрта за хвост;
789. пойти́ (идти́, полетѣ́ть, летѣ́ть) к чѣрту (ко всѣм чертя́м);
790. пока́ (поку́да) душá в те́ле (де́ржится);
791. покида́ть (покину́ть) (бе́лый, бѡжий, э́тот) свет (э́тот, сей мир) *кто;*
792. поклонѣ́ние волхво́в;
793. поклоня́ться (поклонíться) золотѡму тельцу́;
794. полага́ть (положи́ть) дѹшу (жизнь) *за кого, за что;*
795. по́ле чудѣс (в стране́ дурако́в);
796. по́ле чудѣс;
797. положи́ть всю дѹшу *в кого;*
798. положи́ть дѹшу *на что;*
799. положи́ться на (гѡспода) бѡга;

800. полонить дѹшу *кого*;
801. полуночный чѣрт;
802. понимать *в чём* как сазан в Бѣблии;
803. попадать (попасть) на седьмое небо;
804. попадать (попасть) пальцем в небо;
805. порá о бѣге дѹмать;
806. пѣртить (испѣртить) (всю) обѣдню *кому*;
807. пѣсле нас (хоть) потѣп;
808. пѣстная жизнь;
809. посылатъ (послатъ) ко всем чертям (к чѣрту (чертям), к чѣрту на кулички, к чертям собáчьим) *кого, что*;
810. потѣрянный рай;
811. потѣмки Адáма;
812. почѣть в бѣзе;
813. появѣться (появляться) на свет (бѣжий) *кто, что*;
814. превозно́сить (превознести́; расхвáливать, расхвалѣть) до небѣс *кого*;
815. превращáться (превратѣться) в соляной столб (столп);
816. предавать (предать) анáфеме *кого*;
817. предавать (предать; продавать, продать) как Иѹда Христá;
818. предать христѹ-бѣгу;
819. представлять (изображать) из себя кáющуюся Магдалину;
820. предстáть пред очáми всевы́шнего;
821. препоя́сать чрѣсла;
822. приводѣть в бѣжеский вид *кого, что*;
823. пригвоздѣть (пригвождáть; вѣставить, выставлѣть; постáвить, стáвить) к позѣрному столбѹ;
824. призывáться к (гѣсподу) бѣгу;
825. прикѣдываться (прикѣнуться; притворя́ться, притворѣться) Лázарем;
826. прикѣнуться ... невинной овѣчкой;
827. прикипáть (прикипѣть) душой к *кому, к чему*;
828. прилепѣться (всей) душой к *кому, к чему*;
829. принимать (принять) на вѣру *что*;
830. прино́сить (принести́) жѣртву на алтáрь *чего*;
831. прино́сить (принести́) жѣртву (*что* в жѣртву) *кому, чему*;
832. принáть крест;
833. присмирѣть как áгнец;
834. прѣтча во язѣцех;
835. притя́гивать (притянѹть; приводѣть, привести́) к Иисѹсу *кого*;
836. причѣслить (причислѣть) к лѣку святѣх *кого-л.*;
837. пришлѣсь (пришѣлся) по душѣ *кто, что*;
838. провалѣться к чѣрту;
839. прогневáть (гѣспода) бѣга;
840. продавать (продать) дѹшу дѣяволу (чѣрту);
841. продажный как Иѹда;
842. произвестѣ на свет (бѣжий) *кто кого*;
843. пройдѣть (проходѣть) (все) кругѣ áда;
844. пройдѣть (свою́) Голгѣфу (через Голгѣфу);
845. пронзáть (пронзѣть) душу *кого, кому*;
846. проникáть (пронѣкнутъ) в дѹшу *что, реже кто, к кому*;

847. прони́мать (проня́ть) ду́шу;
848. проница́ть ду́шу (се́рдце) *кого, кому*;
849. пропа́щая душá;
850. пропе́ть ами́нь *чему*;
851. просвети́ть (просвеща́ть) дух (ду́шу, созна́ние, се́рдце) *кого, чей*;
852. проси́ться (попроси́ться) на́ружу (из ду́ш);
853. проста́я душá;
854. пусти́ть (христиа́нскую) ду́шу на покая́ние;
855. пья́ный как поп на Па́ску (Па́сху);
856. раб бо́жий;
857. ра́доваться (обра́доваться) как Христо́ву дню;
858. разве́рзлись (отве́рзлись, раство́рились) хля́би небес́ные;
859. разве́ртывать (разверну́ть) ду́шу *перед кем*;
860. разводи́ть вавилоны ((языко́м) вавило́ны разводи́ть);
861. разде́лать *кого* как бог черепа́ху;
862. раздира́ть ду́шу;
863. раздира́ть (разодра́ть; изодра́ть) на себе́ ри́зы;
864. раздува́ть (разду́ть) кади́ло;
865. разъезди́ться как мордва́ на Богоявле́нье;
866. рай земно́й; земно́й рай;
867. ра́йские ку́щи ; ра́йские сады́ (ра́йский сад);
868. ра́йский сад *чего*;
869. расстава́ться (расста́ться) с душóй;
870. рассыпа́ться (рассы́паться; ви́ться) ме́лким бе́сом *перед кем*;
871. рассы́пался (пропа́л) бу́дто (ро́вно) клад от ами́ня;
872. раста́птывать (растопта́ть) ду́шу *кого, чью*;
873. растлева́ть (растли́ть) свою́ ду́шу;
874. растопи́ть ду́шу *кого, чью*;
875. рвать ду́шу *кому*;
876. ро́бкая душá;
877. родны́е Палести́ны; здешня́я Палести́на *какая, чего*;
878. ро́дственная душá;
879. ру́сская душá;
880. с вавило́нами;
881. с грехо́м попола́м;
882. с ду́ш ворóтит (рве́т, тя́нет, мути́т);
883. с душко́м;
884. с душóй (*к кому, делать что*);
885. с жи́ру беси́ться;
886. с ка́мнем на душе́ (возвраща́ться; жить);
887. с лёгкой душóй (с лёгким се́рдцем) *делать что*;
888. с ми́лым рай и в шалаше́;
889. с откры́той душóй (се́рдцем);
890. сад (сады́) Эде́ма; Эде́мский сад;
891. (сам) бог (госпо́дь) велел *кому*;
892. (сам) бог (госпо́дь) указа́л *кому*;
893. (сам) бог зачтёт *кому*;
894. сам госпо́дь бог;
895. (сам) дя́вол (бес, вельзеву́л, де́мон, сатана́) всели́лся в *кого*;

896. (сам) чѣрт не брат кому;
897. сам чѣрт не поймѣт (не разберѣт);
898. (сам) чѣрт нѡгу (гѡлову) слѡмит (сломáет);
899. Самсѡн и Далíла;
900. саранчá егíпетская;
901. сатанá в юбке;
902. сатанíнское плéмя;
903. свинéц на душé (на сёрдце) у кого;
904. своя рукá владýка;
905. святáя душá;
906. святáя душá на костылѣх;
907. святáя йстина;
908. святáя простотá;
909. святáя святýх;
910. святáя святýх кого, чего;
911. святѡе дѣло (что-л. / сдѣлать что-л.);
912. святѡе мѣсто;
913. святýм дýхом;
914. святýм дýхом питáться;
915. семь вѣрст до небés (и всё лесом);
916. семь смёртных грехѡв;
917. семь смёртных грехѡв чíслится за кем;
918. семь чудés свѣта;
919. сердéчная (душéвная) скорбь; скорбь сёрдца (душí);
920. сёрдце (душá, кровь) загорéлось (загорáлось; загорéлась, загорáлась);
921. сермяжная душá;
922. сидéть над душѡй чьей, у кого;
923. сидéть (остáться) на пíще святѡго Антѡния (на Антѡньевой пíще);
924. сýмвол вѣры;
925. сияет, как масленый блин;
926. скѡлько душé угѡдно;
927. скѡлько (сколь) душá возьмѣт (прѡсит);
928. скребѣт на душé (на сёрдце) у кого;
929. (слѡвно (бýдто, тѡчно)) бес вселíлся в кого (овладѣл кем);
930. (слѡвно) исча́дие áда (сатаны, зла);
931. слугá двух госпѡд;
932. служíть бѡгу;
933. служíть бѡгу, а не кѣсарю;
934. служíть двум госпѡдáм;
935. служíть и бѡгу и мамѡне;
936. служíть Мамѡне (Маммѡне);
937. служíть (поклоня́ться) Ваáлу;
938. смёртный грех;
939. снять грех с душí;
940. со времён потѡпа;
941. со всей душѡй (всем сёрдцем);
942. со спокойной душѡй;
943. собáчья душá;
944. соблázны вавилѡнские;

945. соверша́ть (соверши́ть) грех над собо́й;
 946. совлека́ть (совлечь) с себя́ вѣтхого Ада́ма;
 947. Содо́м и Гомо́рра (Гомо́рр);
 948. содо́мский грех;
 949. содо́мское (чёртово) я́блоко;
 950. сокруша́ться (сокруши́ться) душо́ю (се́рдцем);
 951. соло́менная душá;
 952. Соломо́нова печа́ть;
 953. Соломо́нова премúдрость (мúдрость);
 954. Соломо́ново решéние;
 955. спаса́ть (спаси́ти) ду́шу;
 956. сродство́ (родство́) душ;
 957. ста́вить (поста́вить) крест; ста́вить (поста́вить) (большо́й, жи́рный) крест
кто на ком, на чём, над кем, над чем;
 958. стар как Мафуса́йл;
 959. ста́рого завета́ (завету́) *кто*;
 960. ста́рый грёшник;
 961. стать (го́сподом) бо́гом;
 962. сто́ять, как Ло́това жена́;
 963. сто́ять как соляно́й столб;
 964. сто́ять (стать) как чёрт над душо́й;
 965. сто́ять (торча́ть, сиде́ть) над душо́й *чьей, у кого*;
 966. сто́ять (ходи́ть) под колокола́ми;
 967. страна́ чуде́с;
 968. стра́сти госпо́дни;
 969. стра́сти по Матфе́ю;
 970. страх бо́жий (госпо́день);
 971. страх иуде́йский; стра́ха ра́ди иуде́йска;
 972. стра́шный суд;
 973. суд Соломо́на; Соломо́нов суд;
 974. суди́ть (рассуди́ть, рассужда́ть; поступа́ть, поступи́ть) как Соломо́н;
 975. сча́стлив как ёнох;
 976. сыны́ Изра́илевы;
 977. сыт как Юрьева (Его́рьевская) го́ра;
 978. та́йная ве́черя;
 979. таи́ть в (на) душе́;
 980. тако́й Содо́м, что дым коромы́слом;
 981. тако́й-сяко́й нема́занный (сухо́й);
 982. та́ять (исчеза́ть) я́ко (как *разг.*) воск (от лица́ огня́; пе́ред лицом
госпо́дним);
 983. та́ять (раста́ять) как (сло́вно) свёчка (воск);
 984. твори́ть (сотвори́ть) крёстное зна́мение;
 985. твори́ть (сотвори́ть) чу́до (чудеса́);
 986. темна́ вода́ во о́блацех (небе́сных, возду́шных);
 987. те́шить бе́са;
 988. ти́хий а́нгел пролете́л *где*;
 989. тишь да гла́дь (да бо́жья благода́ть);
 990. томле́ние ду́ха;
 991. трави́ть ду́шу;

992. три́дцать сре́бреников;
993. труба́ архангела;
994. трясти́сь как (что) Ка́ин;
995. тяжёсть свали́лась с душі;
996. тяжёлый (тя́жкий) крест;
997. тяну́ть ду́шу *кто, кому, из кого*;
998. тяну́ть за́ душу *кого*;
999. тяну́ть (потяну́ть) *кого* к Варва́ре на распра́ву;
1000. тяну́ться как че́рт за душо́й;
1001. у вся́кого Па́вла сво́я пра́вда;
1002. убива́ть (уби́ть) ду́шу;
1003. узре́ть (увиде́ть) бо́га (го́спода);
1004. умертви́ть в себё (стряхну́ть, совлече́, совлека́ться, *устар. редко* сброси́ть с себя́) ве́тхого (ста́рого) Ада́ма (челове́ка);
1005. умён как поп Семён;
1006. упа́сть (па́дать; сойти́, сходи́ть) с не́ба на зе́млю;
1007. упря́мая как Валаа́мова осли́ца;
1008. устро́ить пост *кому*;
1009. Фома́ неверный (неве́рующий);
1010. Ха́мово отро́дье;
1011. Ха́мово плёмя;
1012. хвата́ть за́ душу;
1013. хвата́ть звёзды с не́ба;
1014. хвата́ть греха́ на́ душу;
1015. хлеб (наш) насущный;
1016. хождéние по му́кам (мыта́рствам);
1017. хоть в свя́тцы пиши́ *кого*;
1018. хоть (и) святы́х (вон) вы́носи (неси́, уноси́);
1019. хоть ико́ну пиши́ *с кого*;
1020. хоть к че́рту в пе́кло;
1021. хоть к че́рту на рога́;
1022. хоть под ко́локол подводи́ *кого*;
1023. хоть че́рту в дя́дки *кто*;
1024. Христа́ ра́ди жить (корми́ться) *у кого, где*;
1025. христиа́нская душа́;
1026. Христо́ва неvéста;
1027. Христо́вым и́менем (жить, перебива́ться);
1028. Христо́с с ка́мнем за па́зухой;
1029. ца́рь и бог;
1030. целова́ть (поцелова́ть) крест;
1031. целомудренны́й (прекрасный) Ио́сиф;
1032. ча́до (дитя́) све́та;
1033. ча́ша терпе́ния переполнена;
1034. ча́ющие движе́ния води́;
1035. чего́ (не́чего) (и) греха́ таи́ть;
1036. чего́ (что) душа́ жела́ет (пожела́ет, хо́чет);
1037. (челове́к) большо́й душі;
1038. чем бог посла́л (пошлёт);
1039. чем че́рт не шу́тит!

1040. чёрная душа у *кого*;
1041. чёрт (бес, враг, лёший, нелёгкая) дёрнул *меня [тебя, его, ее, нас, вас, их]* за
язы́к (лука́вый тя́нет за язы́к *кого*);
1042. чёрт (бес, дья́вол, лёший, нелёгкая) несёт (принёс, занёс, но́сит, принесла́)
кого;
1043. чёрт (бес, лёший, нелёгкая) *меня [тебя, его, ее, нас, вас, их]* дёрнул (чёрт
двину́л *кого*);
1044. чёрт (бес, лука́вый, нечи́стый, нечи́стый дух, нелёгкая, грех) попу́тал *кого*;
1045. чёрт (бес, нечи́стый, нечи́стый дух, нелёгкая, грех) попу́тал *кого*;
1046. чёрт (лука́вый, нелёгкая, нечи́стая си́ла) несёт (занёс, принёс) *кого куда*;
1047. чёрт (нелёгкая) но́сит (унёс) *кого*;
1048. чёрт (нечи́стая си́ла) несёт (принёс) *кого*;
1049. чёрт догада́л *кого*;
1050. чёрт его́ (*их*) зна́ет;
1051. чёрт не дре́млет;
1052. чёрт разберёт;
1053. чёрт чёртом *кто*;
1054. чёрта (бе́са) лы́сого;
1055. чёрта в сту́пе!;
1056. чертеня́та (чёртики, бесеня́та) (пры́гают) в глаза́х у *кого*;
1057. чёртова (бесо́вская) сва́дьба;
1058. чёртова дю́жина;
1059. чёртова ку́кла *кто*;
1060. чёртова пе́речница;
1061. чёртова про́пасть (ги́бель, про́рва, тьма, уйма́);
1062. чёртово се́мя;
1063. чёртом гляди́т *кто*;
1064. чёрт-те отку́да;
1065. чёрт-те что;
1066. чёрту бара́н;
1067. чёрту брат *кто*;
1068. чёрту не брат *кто*;
1069. чист душо́ю *кто*;
1070. чи́стая душа́;
1071. чита́ть в душе́ (в се́рдце) у *кого*;
1072. читать пропове́дь *кому*;
1073. что душе́ уго́дно;
1074. что (*и*) греха́ тайть;
1075. что (не́чего) греха́ тайть;
1076. чудеса́ в решете́;
1077. чудеса́ на по́стном ма́сле;
1078. чу́до из чудес́;
1079. чу́до как;
1080. чу́до чу́дное (чу́до-чу́дное);
1081. чужа́я душа́ потёмки;
1082. чуть не мо́лится *кто на кого*;
1083. широ́кая душа́;
1084. э́тот (тако́й) грех (грешо́к) во́дится за кем;
1085. юдо́ль земна́я;

1086. юдо́ль пла́ча (печа́ли, слёз, ско́рби); юдо́ль плаче́вная;
1087. юдо́ль те́мная;
1088. Юрье́в день;
1089. явле́ние Христа́ наро́ду;
1090. язва егѣ́петская;
1091. я́сно как (бо́жий) день;

9.6. ПРИЛОГ 6. КОРПУС СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

СРПСКИ ПРИМЕРИ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ НАВЕДЕНИ ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ БЕЗ ЗНАЧЕЊА

1. агнец божји;
2. агнец незлобиви;
3. Адамов век;
4. адамско колено;
5. адамско племе;
6. ако Божић неће каше, хоће деца;
7. ако је бог узео коњу ноге, није њисак;
8. ако си јединац у мајке, ниси у бога;
9. (ако ће) триста, без попа ништа;
10. анђео чувар (хранитељ, хранилац);
11. бацати се на бога камењем (капом и др.); бацати се камењем на (у) бога;
12. бацити крст на себе;
13. бежати (бојати се) (од некога, нечега) као ђаво од крста;
14. бежати (бојати се) као ђаво од крста;
15. бежати (бојати се, зазирати) као враг (од) тамјана (крста, свете водице);
16. бежати (чувати се) као враг од свете водице (тамјана, свеће);
17. беспослен поп и јариће (јарад, говеда) крсти;
18. бије ко Свети Илија;
19. бити без душе [и срца];
20. бити душом и телом (уз некога, уз нешто);
21. бити за богове;
22. бити (као) једна душа;
23. бити крштен;
24. бити (лежати) на (не)чијој души;
25. бити на врх душе;
26. бити (налазити се, лежати) у божјој руци (рукама);
27. бити (наћи се / налазити се) у Вавилону;
28. (бити) Петар и Павле;
29. бити слика сатане;
30. бити у савезу са сотоном;
31. биће мрсних дланова;
32. бич божји;
33. бог богова;
34. бог грехове, а цар дугове;
35. бог и батина;
36. бог и душа;
37. бог је најпре (прво) себи браду створио (оставио);
38. бог (је) узео (позвао, примио) некога (к себи);
39. бог узео ушур (од некога);
40. богу за леђима (иза леђа); за божијим леђима; иза божијих леђа;
41. богу на истину 1) уз гл. отићи (поћи, вратити се, одлетети);
42. богу на истину 2) уз гл. испратити, оправити и сл.;

43. богу на рачун – уз гл. ићи (отићи, поћи и сл.);
44. бодљивом корову није бог дао рокове;
45. божија овчица;
46. божићној југовини и теткину колачу не треба се веселити;
47. бојати се (чувати се) (некога, нечега) као враг тамјана;
48. боли ме (те, га итд.) душа (у души);
49. борба за насушни хлеб;
50. борити се (делити се, поделити се, разделити се) с душом;
51. борити се (мучити се) као грешан с душом;
52. брати душу;
53. вавилонски језик;
54. вадити (пити, сисати) душу на памук (некоме);
55. ваљало би му читати велику молитву;
56. вапијући грех на небо, у небо, до неба;
57. вапити у небо (до неба);
58. вартоломејска ноћ;
59. везати богом и Светим Јованом;
60. везати за душу (некоме);
61. везати небо за земљу; за небо везати;
62. век и амин (исп. цсл. во вјеки вјеков); навек и амин;
63. видети (вирити) (некоме) у душу;
64. видети све свеце (на небу);
65. видети свога (мога, твога и сл.) бога;
66. видети триста свећа;
67. висити о души;
68. враг (ђаво) не спава;
69. враг (ђаво) нити оре, нити копа;
70. врага (ђавола) би на леду потковао;
71. врагу дати;
72. врагу душу записати; дати (продати, записати) душу врагу (ђаволу);
73. врагу за леђима, у врага (дома);
74. врагу из мреже (торбе) утећи;
75. врагу свећу палити, палити (запалити) врагу свећу;
76. вражји посао;
77. вратити (враћати) жао за грехоту;
78. вређати у душу;
79. врпољити се као ђаво на џомби (седети као ђаво на џомби);
80. вруће (врућина) као у паклу;
81. вући врага за реп;
82. где бог свога нема;
83. где гуја крсно име слави;
84. где је бог рекао лаку ноћ;
85. где је бог столом сео;
86. глас вапијућег у пустињи;
87. гледати (некога) као (у) чудо;
88. гледати у душу (некоме, нечему);
89. гледати (у) некога као (у) бога;
90. гледати у некоме бога;
91. говорити из душе;

92. говорити као из Псалтира;
93. гојити прасе уочи Божића;
94. голе душе [(с) голом душом];
95. гори ми, му и сл. (изгоре ми, му и сл.) душа;
96. готов ђаво;
97. грех ти (му и сл.) на душу;
98. грехоте и прегрехоте починити;
99. грешан човек;
100. грешити (огрешити) душу;
101. грешни јарац, јарац за грех;
102. гристи душу (некоме);
103. губити душу;
104. давати божју (тврду) веру;
105. давати веру (божју, тврду);
106. даје богу душу, а бог је неће (да прими);
107. далеко као (колико) од неба до земље;
108. дан по дан па ће доћи и Ђурђевдан;
109. даровати мирнога анђела;
110. дати богу душу, растати се с душом;
111. дати душу за кога;
112. дати (заложити) душу;
113. дати (износити, изнети) шта на велико звоно (на велика звона);
114. дати (предати) богу душу;
115. (дати) цару цареву, а богу божије;
116. дерати се као враг;
117. дирнути (некога) до дна душе (срца);
118. дирнути (некога) у душу;
119. дирнути се душе;
120. дисати једном душом;
121. дићи (дизати, уздићи) до у девето небо;
122. дићи руке богу;
123. до амина; из амина; као у амин; у амин(у);
124. до беса;
125. до бога се чује;
126. до дна душе;
127. до Св. Живка;
128. до у дубину душе;
129. добар као анђео;
130. добити (нешто) на (свето) Јурјево;
131. добићеш на Јурјево;
132. догорева (гаси се) нечија свећа;
133. док би читао оченаш;
134. док бога (душу) у њему чујеш (терај га, гони, туци, удри);
135. док је (у некоме) душе;
136. долазити, доћи (стићи, приспети) на амин;
137. долина суза (плача);
138. доспети као Пилат у Вјерују (Веровање); наћи се као Пилат у Вјерују;
139. доћи ће божји расап на вражји насап;
140. доћи ће и Видовдан;

141. доћи ће (некоме) Божић;
142. дошло му (пало му на памет) ко Манди метанисати;
143. дрвен као дрвени светац (поп, бог);
144. дрво живота;
145. дрво позна(ва)ња (знања, сазнања, (с)познања) добра и зла (рајско дрво);
146. држати се (стајати (укипити се)) као дрвен(и) светац (бог, Јанко, Марија, поп, липов светац);
147. дрмнути душом;
148. другог бога нема; нема (другог) бога; тога бога нема;
149. дршће (некоме) душа на језику;
150. дуг (последњи) богу платити;
151. душа (душе) ваља;
152. душа му (јој итд.) је на живац изашла (изаћи ће и сл.);
153. душа ми (ти, му итд.) је на месту, дође на место;
154. душа ми (ти, му и сл.) је (стоји) у носу (на језику, у грлу), душа се пење у нос, у подгрлац (дошла душа у нос); душа стиже до јабучице;
155. душа му се купи (у грудима);
156. душа му се на нос отела;
157. душа од човека;
158. душа (очи) ми обелела (обелеле) од чекања;
159. душа (срце) оде у пете;
160. душом потегнути (потећи);
161. душу у се(бе) (повући, увући);
162. ђаво га је (и сл.) узео у своје канџе;
163. ђаво и по кошта (стаје);
164. ђаво је у торби;
165. ђаво му је (јој) ушао у главу;
166. ђаво не мирује (него ради о злу, око крштене душе; него о злу снује);
167. ђаво од тетке;
168. ђаво од човека;
169. ђаво поткован;
170. ђавола би на леду потковао;
171. ђаволи се жене;
172. ђаволска (ђавоља) посла;
173. ђаволу је испод чекића утекао (побегао);
174. ђаволу у торбу отићи;
175. ђавољи нокат;
176. Евин син;
177. Евина кћи;
178. Евино колено;
179. женити ђавола;
180. жив је још стари бог;
181. живе мошти;
182. живети (уживати) као мали бог;
183. живети као враг у мало воде;
184. живети о Светом Духу;
185. живети с анђелом;
186. жртвено јање;
187. за век и амин (за век века; на све (у) веке (векова));

188. за ђавола;
189. за Јудин грош прода(ва)ти;
190. за права (пра)бога;
191. забављати се о свом чуду;
192. забрањено воће;
193. забунио се као осуђена душа;
194. завијати као душа у паклу;
195. завири(ва)ти (заронити) (некоме) у душу;
196. заклети се на јеванђеље;
197. (за)мирисати на тамјан (пана(х)ију, кољиво);
198. зао као враг;
199. запекла се душа у (некоме) (у костима);
200. записати у амин;
201. зарезао му бог рамена (да му на њима кошуља стоји);
202. звони (одзвони) коме звоно;
203. звонити у (на) сва звона;
204. зидати вавилонске куле;
205. зијати као ћуп за б(и)елом недељом (ћуп масла кад се испразни);
206. златно теле;
207. зна ђавола на леду потковати; потковао би ђавола на леду;
208. знати где ђаво кашу 'лади;
209. знати где ђаво спава;
210. знати (говорити) (нешто) као оченаш;
211. (знати) ђавола на селамет истерати;
212. знати (познавати) у душу (некога);
213. знати свога бога;
214. знати свом петку пост;
215. знати сто чуда;
216. знати шта ђаво (цар) вечера;
217. знати шта је поп, а шта боб;
218. и бог (ђаво) душу причека;
219. и бог душу причека;
220. и бог је кога заборавио;
221. и бог (па бог);
222. и ђаво душу причека;
223. из сваког пања не може се светац истесати;
224. из све душе (из дна душе);
225. извадити душу (некоме);
226. изгледати као девето чудо;
227. (из)губити душу;
228. изгубљена (залутала, заблудела) овца;
229. изјести душу (некоме);
230. изјести некоме крст;
231. изјести (појести) (некоме) кољиво (пана(х)ију);
232. изјести тридесет и сл. (изјести другог и сл.) Божића;
233. излити душу;
234. између неба и земље;
235. имати врага (с неким);
236. имати (носити) камен на души;

237. имати (носити) свој крст;
238. имати срца и душе;
239. искочити (скочити, утећи, испасти) врагу (ђаволу) из торбе (из мреже);
240. искрен као Мајка Божија;
241. испалити све свеће;
242. испа(ну)ла му душа (из носа) (на нос);
243. испи(ја)ти душу (некоме);
244. испојати (отпевати, певати, попити) (некоме) за душу;
245. истегнути душу;
246. истерати врага (ђавола) из некога;
247. истерати душу (из некога);
248. исти (један) враг, исти ђаво (враг);
249. истиснути (некоме) душу на грло;
250. истрести душу (из грла) (некоме);
251. ићи глатко (некоме) као попу код олтара;
252. ићи гологлав као поп;
253. ићи као на чудо;
254. ићи од Понтија до Пилата;
255. ићи од попа до ковача;
256. ићи (пристајати) као пасуљ (сочиво, леће) на Божић;
257. ићи (путовати) апостолски;
258. ишчупати душу (некоме);
259. јагње божије;
260. једва носити у костима душу;
261. једна душа, једна гуша;
262. једна штета – сто грехова;
263. једноставно (лако) као оченаш;
264. Јеремијин плач;
265. јерихонска ружа;
266. јерихонска труба;
267. Јудин пољубац;
268. Јудина пара;
269. кад је бог по земљи ходао (ходио);
270. кад неће бог, неће ни свети;
271. кад се твој враг родио, онда је мој гаће носио;
272. кад су се твоји ђаволи рађали, моји су по гори скакали;
273. казати све као попу на исповести;
274. као амин (у Оченашу); сигурно као амин у Оченашу;
275. као баба и бог;
276. као бог;
277. као бог и шеширџија;
278. као Божић и Бадњи дан;
279. као да је с неба пао;
280. као душа (мек, леп и сл.);
281. (као) из душе вадити;
282. (као) неким чудом;
283. као у кума на части;
284. књига са (под) девет (седам) печата;
285. ко лаже, враг на њему јаше;

286. ко те пита, брије ли се владика;
287. код попа пио, код Цигана вечерао;
288. коме је ђаво рекао лаку ноћ;
289. котва спасења;
290. кошта (стаје) као Светог Петра кајгана;
291. красти богу дане, божје дане;
292. кренути душом;
293. крсти вука, а вук у гору;
294. крстити (некога) батином (штапом);
295. крстити (некога) у мали крст;
296. крстити се од чуда;
297. крштена (рајска) душа;
298. кубурити (мучити се) као ђаво у паклу;
299. леп као анђео;
300. леп као икона;
301. лепо, слатко као рај (у рају);
302. лизање олтара;
303. лизати олтаре;
304. липов крст;
305. лукав као враг;
306. мали бог;
307. мана с неба;
308. маћи (макнути, мицати) на душу (душом);
309. метузалемски стар;
310. милује (некога, нешто) као враг тамјан;
311. мирисати пана(х)ијом;
312. мирисати тамјан;
313. мирише као душа;
314. мирише на кољиво (на пана(х)ију);
315. мицати грех на душу;
316. мој бог и његов бог не могу заједно;
317. молити (некога) као бога;
318. мрзети (некога) из дна душе (срца);
319. мрзети (некога, нешто) као ђаво крст;
320. мртвачку свећу купити (некоме);
321. мудар (паметан) као Соломон;
322. мучити се као Христос на крсту;
323. мучити се (патити) као ђаво у мало воде (у плиткој води);
324. мучити се с душом;
325. на бож(и)ју вересију;
326. на дну (у дну) душе (срца);
327. на милост божју;
328. на права (пра)бога; на правди бога;
329. на правду божју; на правди божјој;
330. на Св. Живка;
331. на Свето Нигдарјево;
332. на Свето Никад;
333. на (у) деветом (седмом) небу;
334. на (у) силу бога;

335. набрчати на ђавола (ђаволску стопу);
336. навалити као баба (Мухамед) у рај;
337. навалити као вуја на јеванђеље;
338. навалити као попадија у клет;
339. нагазити на ђавољу вечеру;
340. награисати као ђаво на Велики петак;
341. над попом поп;
342. најео се као сироче за задушнице;
343. наметати се као сочиво на Божић;
344. намирити се с богом;
345. наносити се душе;
346. наподарио ђаво на ђавола;
347. (на)правити бога (од некога, од нечега);
348. насред крста;
349. начинити кад (некоме);
350. нашао си цркву у којој се богу моли (ћеш се богу помолити);
351. не бити баш светац;
352. не бити коме ни кум ни прикумак;
353. не бити ни помоз (ни помози) бог некоме; (не бити) ни род ни помози бог;
354. не ваљати ни богу ни људима;
355. не веровати ни богу ни људима;
356. не видети белог(а) бога;
357. не да му (им и сл.) ђаво мира (мировати);
358. не да(ва)ти ни богу тамјана;
359. не дави се ђаво маслом;
360. не дати богу штапа да убије врага;
361. не дати се крстити;
362. не зна му (им) се часни крст (часнога крста);
363. не знати ни крсног имена (часног крста);
364. не знати се ни прекрстити;
365. не моћи окадити (некога);
366. не падати (не пасти) (некоме) с неба;
367. не помажу ни сви богови;
368. не слуша бог што вране гачу;
369. не штети ни у цркву с ким;
370. неверан као вода;
371. неверни Тома;
372. неки бог;
373. неко воли попа, неко попадију;
374. нема другог бога;
375. немати (ни) крштене соли;
376. немати ни крста божјега;
377. нећеш изјести другог Божића;
378. нечастиви има ту прсте;
379. нечастиви је вама (њему) узео душу; нечастиви га узео под своје;
380. нечастиви је ушао у њега;
381. ни бога јокиног(а) (јокина);
382. ни враг црн, ни мати му бијела;
383. (ни) за жива бога;

384. ни леп враг нит му добра мати;
385. ни на небу ни на земљи (бити, налазити се); лебдети између неба и земље;
386. ни у рају нису сви свеци једнаки;
387. ни цару харача, ни богу колача;
388. није ђаво (враг) тако (онако) црн (као што га људи сликају (молују));
389. није ђаво него враг;
390. није му стало до душе;
391. није само твој бог;
392. није сваки дан Бадњи дан (Божих);
393. никаква (ниједна) вера;
394. нико није пророк у својој земљи;
395. Нојева барка;
396. носити кољиво у џепу;
397. носити тешко бреме на души;
398. нудити као Турчин вером;
399. његова (њена и сл.) свећа догорева;
400. о Митровдану, о Митровудне;
401. обесити (вешати) што на (о) велико звоно;
402. обећана земља;
403. обећати (обећавати) чуда;
404. обући (огрнути) мантију;
405. (о)грешити душу;
406. огрешити душу (о некога);
407. од Адама;
408. од Адама и Еве; од Еве и Адама;
409. од Адама развести (почети);
410. од луда попа луда и молитва;
411. (од) пре Христа;
412. одвајати од своје душе;
413. одзвонити (повући) коме посмртно звоно (посмртна звона);
414. одро је већ враг опанке;
415. (о)кадити (некоме) тамјаном;
416. окићен (накићен) као божихна јелка;
417. окићен (накићен) као ускршње јаје;
418. окористио се ко Циганин на Велики петак;
419. окупити се (скупити се, доћи) као на даћу;
420. (онде) где је враг рекао лаку ноћ;
421. опљачкати (некога) до голе душе; (о)гулити до (голе) душе (коже);
422. оправити (отпремити, (по)слати) богу на истину;
423. опрати грех;
424. осим крста;
425. остави (некога) душа;
426. оставити на бог душу;
427. остати (стајати) на божјој милости;
428. остати голе душе;
429. осушити се као Лесандријски светац;
430. осушити се као цигански светац (у оцаку);
431. отворити Библију;
432. отворити (отварати) душу;

433. отићи богу на исповест;
434. отићи врагу на рачун;
435. отићи до беса (врага, ђавола);
436. отићи (преселити се, бити примљен) у Аврамово крило;
437. открити душу и срце;
438. (о)читати неке катавасију (литанију, проповед, Оченаш);
439. очитати опело (нечему);
440. падати (пасти) као мана с неба;
441. паклена вика;
442. пакостан (зао) као враг (ђаво);
443. палити богу и ђаволу (врагу) свећу;
444. палити (запалити) богу и ђаволу свећу;
445. палити (запалити) врагу свећу; пасти (срушити се, пружити се) на тло као свећа;
446. палити коме кандило;
447. пасја вера;
448. пасти на душу;
449. пасти (падати) као мана с неба;
450. пасти с неба на земљу;
451. пето еванђеље;
452. пећи на души;
453. печени голубови (печене шеве) падају с неба;
454. писати, уписати (приписивати, бележити, узимати) у грех;
455. писмо са седам печата;
456. пити даћу (некоме);
457. пити душу на сламку (некоме);
458. по души (говорити, казати, рећи и сл.);
459. (по) цели (цео, читав) боговетни дан (божји);
460. побрати (некога) на душу;
461. под богом (благим, јасним, милим, нагим) (најчешће уз реч ништа);
462. под бож(и)јом капом;
463. подупро душом као ћускијом;
464. позна(ва)ти (некога, нешто) у душу;
465. појести (попити) божју кишу;
466. показати твога (његовог, њеног, нашег и сл.) бога;
467. положити (метати, принети) на олтар;
468. помирити се с богом;
469. поп кобилу јаше, а кобилу тражи;
470. попети се до бога;
471. (по)пети се (привезати се (некоме)) на душу;
472. посветити се као Гојко у ћивоту;
473. после кога потоп;
474. посркао ти је ђаво чорбицу;
475. пости као пас од кости;
476. поћи ђавољим трагом;
477. правити свеца (од некога);
478. правити се понизни, преподобни Јосип;
479. правити се преподобним Јосифом;
480. правити се светац (свцем, невешт, шерет);

481. прати (опрати, умити) руке као Пилат;
482. пре Адама;
483. пребити (убити) бога у некоме;
484. пред богом и људима;
485. пред крст;
486. (пре)дати богу душу;
487. предати се врагу (црном сотони);
488. према свецу и тропар;
489. препоручити (своју) душу богу;
490. прибирати душу;
491. прибити (прибијати; привезати, везати, приковати, дати, давати) (некога)
на стуб срама;
492. примити на веру;
493. примити (примати) на душу;
494. продана (продата) душа;
495. прозрети (некога) у душу;
496. проповед у пустињи;
497. проповедати (вапити) у пустињи;
498. прст божији;
499. путуј, игумане!
500. радити (нешто) у доброј вери;
501. разапињати (разапети) (некога) на крст;
502. развући се (отићи) на ђавоље мекиње;
503. раса не чини калуђера, ни мантија владику;
504. рећи амин;
505. рећи (казати) попу поп, а бобу боб;
506. рећи (казати, судити) по души;
507. рећи све као попу на исповести;
508. ружан као ђаво;
509. с врагом ручати (вечерати);
510. с врагом се побратити;
511. с душом (сам, је и сл.) у носу;
512. с ђаволом (врагом) тикве сејати, садити;
513. с малом душом; једва с душом;
514. сакрио се (скутао се) као убог ђаво;
515. сатерати (некога) у (ад и) пакао;
516. сачувати своју (крсну) свећу;
517. сваки боговетни (божји) дан;
518. свако чудо за три дана;
519. свалио му се (свалио јој се) камен с душе;
520. свануће и мени (теби) Спасовдан (Видовдан);
521. света душа;
522. светиња над светињама;
523. светити (свештати) (некоме) дрвена масла;
524. светком и петком;
525. свлачити небо и земљу;
526. свући (збацити) мантију;
527. сетила се преља кудеље усред (уочи) свете недеље;
528. сигурно као амин у оченашу;

529. сила бога не моли;
530. сила (тма) божја;
531. сиромашан (го, сиромах) као црквени миш;
532. скидати све свеце (богове) с неба (небеса);
533. скидати све свеце (богове, громове, звезде) с неба (небеса);
534. (склопити) пакт (савез) са (црним) ђаволом;
535. кројен на божју;
536. скувати (некоме) пана(х)ију;
537. слати (некога) од попа до ковача;
538. слати од Понтија до Пилата (некога);
539. служити богу и мамону (мамони);
540. смртни (велики) грех;
541. снеће њему ђаво јаје;
542. содом(а) и гомор(а);
543. содомски и гоморски;
544. солотонска (саломонска) пресуда;
545. сотона сео за врат (некоме);
546. срамота и грехота;
547. срећан као пас у (хришћанској) цркви;
548. ставити, стављати (метати, метнути) (некоме) нешто на душу;
549. стајати као без душе;
550. стајати као дрвени бог;
551. стајати као свећа;
552. стајати као стуб;
553. стар као Библија;
554. стар као Метузалем;
555. створити врага;
556. стећи душу;
557. страдати на правди бога;
558. страх божји;
559. страхота божја;
560. танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу;
561. терати (некоме) душу на лакат;
562. терати (некога) као ђаво грешну душу;
563. терати бесове;
564. терати до бож(и)је куће;
565. терати као ђаво грешну душу;
566. тишина (тихо) као у цркви;
567. то те помага као врага крст;
568. тога бога нема;
569. тражити ђавола (врага);
570. тражити ђавола (врага) са свећом (без свеће, с лучем);
571. тражити помоћ од сотоне;
572. триста чуда;
573. трнов венац;
574. ту је ђаво умешао (умочио) своје прсте;
575. ћораву попу ћорава литурђија;
576. у Адамовом костиму;
577. у бога;

578. у добар амин;
579. у друштву се и калуђер жени;
580. у овом божјем обору;
581. у сва звона (за)хрвати;
582. убити душу у некоме;
583. увек бога;
584. увргнути се у сотону;
585. увући душу у се;
586. угасити (погасити, утулити) свећу (некоме);
587. угасити (своју) славску (крсну) свећу;
588. ударити (ударати, вешати, обесити, (за)звонити) шта на (у) велико звоно
(на велика звона, на сва звона);
589. удесити некога за Врбицу;
590. удесити се за Врбицу;
591. удесити се као за Врбицу;
592. узврдати се као ђаво испред грома;
593. уздисати као Циганче, сироче за даћом;
594. узео враг ушур (од некога);
595. узео ђаво (некога) под лево колено;
596. узети душу (некоме);
597. узети (нешто) на своју душу;
598. ујео бес врага;
599. украо би и Богородичин покров;
600. украо би и испред Матере Божије таране;
601. украо би и с божијег олтара;
602. умрети без свеће;
603. усећи се (урезати се) у душу;
604. ускрснути из праха и пепела;
605. устати у славу без вина;
606. ухватити (хватати, стећи, стицати, (у, на)чинити) души место (места);
607. ухватити бога за браду;
608. ухватити часнога крста (некоме);
609. (у)чинити (правити, створити) триста чуда;
610. ушао бес (ушло сто бесова) у њега (у њих и сл.);
611. ушао ђаво у њега;
612. ушао му (им и сл.) шиљати враг под кожу;
613. хватати души грех;
614. хлеб свагдашњи (насушни);
615. ход по мукама;
616. цар далеко, бог високо;
617. цепати душу (некоме);
618. циганска душа;
619. црн као враг, ђаво;
620. чаша се препунила (прелила, чаша је препуна);
621. чекати ману с неба;
622. чист као анђео;
623. чисто као у цркви;
624. чувај се онога кога је бог зарезао;
625. чувати (некоме) душу;

- 626. чувати (нешто) као светињу;
- 627. чувати душу;
- 628. чувати се (бежати) као враг од свете водице (тамјана, свеће);
- 629. чудан светац;
- 630. чудо божије;
- 631. чудо над чудима;
- 632. чудом се чудити;
- 633. штета и грехота;

Биографија аутора

Јелена Јочић (рођена Радовановић), рођена је 12.09.1989. године у Смедереву. У Младеновцу је завршила ОШ „Момчило Живојиновић” и Гимназију – Младеновац као носилац Вукове дипломе. Основне академске студије руског језика и књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду завршила је 2012. године са просечном оценом 9,67. Мастер студије на матичном факултету на модулу ЈКК завршила је 2014. године одбраном мастер рада на тему Инословенски називи у микротопонимији Београда (ментор: проф. др Предраг Пипер), са просечном оценом 10.

У току студирања паралелно је похађала СМШ „С. С. Мокрањац” у Београду (одсек: етномузикологија), држала часове руског и српског као страног, радила као пословни асистент у компанији НИС а.д. Нови Сад.

На Катедри за славистику запослена је од октобра 2013. године, прво као сарадник у настави, затим као асистент, а тренутно у звању вишег лектора за руски језик.

Током студија више пута је боравила у Москви и Санкт-Патербургу на студентским разменама, а касније и на стручном усавршавању, као вођа групе студената на Московском државном универзитету „М. В. Ломоносов”.

Као секретар Славистичког друштва Србије учествује о организацији и реализацији националног научног скупа са међународним учешћем – Скуп слависта Србије, Зимске школе – семинара за стручно усавршавање наставника руског језика, од 2019. године аутор је тестова опште категорије за такмичење у знању руског језика за ученике основних школа у Републици Србији, чији је организатор Друштво за стране језике и књижевности Србије.

Учествовала је на већем броју славистичких конференција у земљи и иностранству и објављивала радове у научним часописима и зборницима са конференција.

Уже поље њеног интересовања су фразеологија, лингвокултурологија, социолингвистике, етнолингвистика, паремиологија, лексикологија, али је такође интересују и методика наставе, као и усвајање страног језика.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Јелена Јочич

Број досијеа 14027 /Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Фразеологизми са религијском компонентом
у Руском и српском језику

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Јелена Јочич

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Јелена Јоцић

Број досијеа 14027 /Д

Студијски програм Језик, књижевност, култура

Наслов рада Фразеологизми са религијском компонентом у руском и српском језику

Ментор проф. др Ксенија Кончаревић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Јелена Јоцић

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Српскеологизми са фелшгијском компонентом
у руском и српском језику
која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
- ☒ 3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

Јелена Јовић

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.